

Saminə Hidayətqızı

YÜZ TÜRK QADINI

I kitab

11068

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin

İqlim İdarəsi

PREZİDENT KİTABXANASI

«APOSTROFF»

BAKİ – 2012

92 + 66,74
H 72

Redaktor: Zakir ABBAS
Azərbaycan Respublikasının
əməkdar jurnalisti

Məsləhətçi: Nizami CƏFƏROV
Millət vəkili, AMEA-nın müxbir üzvü,
f.e.d., professor

Naşir: Akif DƏNZİZADƏ

Hidayətqızı Saminə.
H72 **YÜZ TÜRK QADINI. Sarı sim. I kitab**
Bakı, «APOSTROFF», 2012, – səh. 320.

ISBN 978-9952-404-45-6

Yazıçı-jurnalist Saminə Hidayətqızının “Sarı sim” rubrikası altında nəşrə hazırladığı kitablar sırasında “Yüz türk qadını” uzun illərin tədqiqatı sayəsində ərsəyə gəlmişdir. Haqqında bəhs edilən Azərbaycanda, eləcə də türk dünyasında tanınan qadın qəhrəmanlarının əksəriyyəti ilə yazıçı şəxsən görüşüb söhbətləşmiş, onların həyat yolunu, hiss və duyğularını, yaşam tərzini özünəməxsus ustalıqla qələmə almışdır. Kitabda türk qadınlarının elm, mədəniyyət və digər sahələrdə qazandığı uğurlar, onların məişəti, dünyaya, gələcəyə baxışı, xalqına, torpağına vurğunluğu, cəmiyyətdəki rolu oxucuların geniş marağına cəbəb olacaqdır.

“Yüz türk qadını” kitabı türk xalqlarının monolit birliyi, həmrəyliyi yolunda atılan addım kimi qiymətlidir.

Kitabın istifadəsi ilə bağlı bütün müstəsna hüquqlar müəllifə məxsusdur.

© Saminə Hidayətqızı, 2012
© «APOSTROFF», 2012

**Qadın gülərsə, şu ıssız mühitimiz güləcək,
Sürüklənən bəşəriyyət qadınla yüksələcək!**

Hüseyn Cavid

Müəllifdən:

Oxucum, əlində tutduğun bu kitaba illərimi, anlarımı verdim. Sizlərə yuxusuz gecələrdən nurlu səhərlərə intizarla boylan bir rənglər çaləngi təqdim etməyə çalışdım. Janrı barədə heç düşünmədim. Kitabda öz yerini tutan, tarixin müxtəlif dövrlərində ləyaqəti, zəkası, düşüncəsi, keçmişi və gələcəyi ilə öyünən və öyündürən, uğurlar qazanıb hünərlər göstərən qəhrəmanlarımın əksəriyyəti ilə şəxsən, bəzilərinin övladları, nəvə-nəticələri ilə, bəzilərinin də müasirləri ilə görüşüb söhbət etdim. Hər birini öz dilində, öz duyumunda danışdırmağa çalışdım. Necə deyərlər ağlayanla ağlayıb, gülənlə güldüm...

Məni bu kitabı yazmağa, araşdırmalar aparmağa vadar edən, yol göstərən Türk dünyasının hünərli qadın yazarı, şəxsiyyətinə, istedadına, yaradıcılığına hədsiz vurğun olduğum, bu gün işıqlı ruhu qarşısında baş endirdiyim Əzizə xanım Cəfərzadənin «Fəryadım mənim» ürək yandıran yazısı oldu. XX əsrin sonları - millətin taleyi həll olunan anda Azərbaycan-türk qadınının susmasından şikayətlənən Əzizə xanım tarixdə şanlı səhifələr yazmış Cəlalyyə xatuna, Sara xatuna, qılinc qurşayıb qalxan götürən Güləndam xanıma, Mehrican xatuna, yadellilərə qan udduran Xeyranisa bəyimə, Tuti Bikəyə, Bibixanım sultana, Xan qızı Natəvana, bir sözlə şərəfli adını əbədiləşdirən daha neçə-neçə Türk Analarına «hardasan?!» deyib onları soraqlayır, can üşüdən fəryad qoparırdı. O zaman mən o Türk Anasına təskinlik verəcək söz tapıb deyə bilmədim. Əslində, Əzizə xanımın fəryadı bütövlükdə Azəri-Türk qadınlarının, o sıradan mənim də fəryadım idi...

Günlər keçdikcə bir fikir məni rahat buraxmırdı. Axı, bu gün də fədakar, hünərvər, Azərbaycan elminə öz dəyərli töhfələrini verən, mədəniyyətimizin, incəsənəti-

mizin inkişafında yorulmadan çalışan, dünya arenasında fəallığı ilə seçilib sayılan, millətin haqq səsinə beynəlxalq kürsülərdən dünyaya çatdıran görkəmli, tərəqqipərvər, mübariz azəri qadınlarının sayı az deyil...

Beləliklə, onların xidmətlərini zamanın burulğanında itməkdən qorumaq, işıqlı əməllərini üzə çıxarmaq, xatirələrini qələmə alıb bir topla halına gətirib gələcək nəsillərə çatdırmaq qərarına gəldim. Bu bir jurnalist, bir qadın yazar olaraq çağdaş Azərbaycan qadınının ictimai tarixi rolunu dünyaya çatdırmaq baxımından mənəvi borcum idi.

Çalışdım ki, hər hansı bir sahədə birincilərdən olan yüz azəri-türk qadınının bütün dövrlərdə öz istedadı, zəkası və iradəsiylə, milli-mənəvi dəyərlərimizi yaşadan şəxsiyyətlərini önə çəkim. Kitab sona çatanda gördüm ki, şəxsiyyətlə öyünməyə layiq olan hələ neçə-neçə istedad sahibinə borclu qalmışam. Artıq bir-birindən şərəfli, bir-birindən möhtəşəm, layiqli ömür yaşayan qadın şəxsiyyətlərimizin adı ikinci kitabda öz yerini tapmaqdadır.

Adı Ləyaqət, Qürur rəmzi olan türk qadını:

Qeyrətli qız olub atasına!

Sevən bacı olub qardaşına!

Sədaqətli ömür-gün yoldaşı olub ərinə!

Canını əsirgəməyən övlad olub vətəninə, ANA olub övladına!

Millətin dilini, dinini, adət-ənənəsini təbərrik kimi qoruyub yaşadan, nəsildən-nəslə çatdıran Həmişəyanar İman OCAĞI olub!

Gəlin, Onu yaxından tanıyaq!..

Zübeydə xanım

“Feqet sen Vatanı və ulusu felaketden qurtaran komandan və dövlət başçısısan”

ÖVLADININ BÖYÜKLÜYÜ QARŞISINDA SAYĞI DUYAN ANA



Zübeydə xanım

Türk dünyasının qəhrəman oğlu,
Türkiyə Cümhuriyyətinin banisi
Mustafa Kamal Atatürkün anası
(1857–1923)

Zübeydə xanım Selanikdə Fəzlullah ağa Sofizadənin zəhmətkeş ailəsində dünyaya göz açıb. Həyatın hər cür moşoqqətinə, əzabına sinə gərən bu qadın 1870-ci ildə Əli Rza Əfəndi ilə ailə qurmuş, türk elinə Fatma, Əhməd, Ömər, Makbulə və Mustafa adında beş övlad bəxş etmişdir.

Övladının böyüklüyü qarşısında ona sayğı duymaq ehtiyacını hiss edən Zübeydə xanım oğlunun əlini öpmək üçün Çankayaya gəldi. Atatürk anasını böyük hörmətlə qarşılayaraq, onun əlini öpdü. Zübeydə xanım ayrılarkən oğlunun əlini öpmək istədikdə Atatürk «ne yapıyorsan, anne» - deyib əlini çəkməyə çalışdı. Bu zaman Zübeydə ana oğluna bunu söylədi: «Ben senin annenem. Elimi öpməkle bana qarşı övladlıq edebini göstərrisen. Feqet sen Vatanı və ulusu felaketden qurtaran komandan və dövlət başçısısan. Ben de ulusun bir kişisiyəm. Onun üçün elini öpə bilərəm».



■ Qurtuluş savaşında oğlunun yanında olub, ona dəstək verən Zübeydə xanım 1921-ci il iyulun 27-də Atatürkə marşal rütbəsi və Qazi ünvanı verilməsi münasibətilə göndərdiyi te-

leqramda yazırdı: «Millətin haqqınızda bu sevgi və etimadı benim kadar kimisə duyğulandırmaz Qız kardaşınla beraber alından öpür, bağımıza basaraq seni tebrik edink»

■ Atatürkün anasına göndərdiyi cavab teleqramı da çox sadə və dəyərlidir: «Benim üçün dünyevi mükafatların en yükseyi olan tebrikinizlə mesud oldum».

Z.Əliyevanın dissertasiyası oftalmologiyanın traxoma sahəsində ilk işlərdən biri olmuşdur

Akademik Averbax adına ən yüksək mükafata layiq görülmüş qadın



Zərifə Əziz qızı Əliyeva

AMEA-nın həqiqi üzvü, tibb elmləri doktoru, professor, əməkdar elm xadimi

28 aprel 1923 (Naxçıvan) –
15 aprel 1985 (Moskva)

1923 -cü ilin yazı dövrü-

nün görkəmli dövlət və ictimai-siyasi xadimi, elm fədaisi, böyük şəxsiyyət Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyevin ailəsində onilliklər sonra ailənin adını daha da ucalıqlara qaldıracaq, Vətənə layiqli övlad olacaq, xalqına xidməti hər şeydən ümdə biləcəkdir parlaq bir simanın gəlişi ilə yaddaqalan oldu.

Həyatını Azərbaycan mədəniyyətinin, musiqisinin, elminin inkişafına həsr edən

böyük söz və sənət adamları – Üzeyir Hacıbəyov, Müslim Maqomayev, Mirsəadulla Mirqasimov, Bülbül, Səməd Vurğun və başqa görkəmli şəxsiyyətlərlə ailəvi və mənəvi yaxınlıq telləri ilə sıx bağlı olan bir mühitdə boya-başa çatan Zərifə xanım zaman keçdikcə özündə Azərbaycan ziyahsının ən gözəl nümunəsini təəcəssüm etdirirdi...

■ **1942 – 1947** – Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun müalicə-profilaktika fakültəsində təhsil alıb.

■ **1949** – Azərbaycan Elmi Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstitutunda

elmi işçi kimi fəaliyyətə başlayıb.

■ **1960** – «Traxomanın digər terapiya üsulları ilə birlikdə sintomisinlə müalicəsi» mövzusunda namizədlik dissertasiyasını müdafiə edib.

■ **1960 – 1967** – Oftalmologiya İnstitutunda böyük elmi işçi vəzifəsində çalışıb.

■ **1963** – SSRİ Ali Attestasiya Komissiyası ona «Oftalmologiya ixtisası üzrə böyük elmi

işçi» adı verib.

■ **1967** – Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun göz xəstəlikləri kafedrasına dosent vəzifəsinə dəvət olunub.

O, gələcək taleyini tibb elminə həsr etməyi qarşısına məqsəd qoydu

Azərbaycanda traxomanın sosial xəstəlik kimi ləğvi məhz onun adı ilə bağlıdır

Zərifə xanım nursuz gözlərə işıq paylamaq, Günəşin, Ayın hüsnünə, təbiətin çoxşəkilli rənglərinə, füsunkar gözəlliyinə həsrət qalan insanlara həyat eşqini qaytarmaq arzusunda idi. Bu arzu onu Moskva şəhərinə aparır və Zərifə xanım Ümumittifaq Mərkəzi Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunda iki illik ixtisaslaşdırma kursunda həkim-oftalmolog ixtisasına yiyələndikdən sonra Vətənə qayıdır.

Müxtəlif göz xəstəliklərinin müalicə və profilaktika tədbirlərinin işlənib hazırlanması ilə məşğul olan Zərifə xanım elmi fəaliyyətinin ilk mərhələsini traxoma infeksiyon xəstəliyinin müalicəsinə həsr edir. Beləliklə, Zərifə xanımın ilk elmi araşdırmalarının mövzusunun həyat özü müəyyənləşdirir.

Zərifə xanım həmin dövrdə oftalmologiyanın bir sıra aktual məsələlərinə diqqət yetirir. Bu məsələlər arasında diaqnostika, qlaukoma və görmə orqanının iltihabının müalicəsi və s. xüsusi yer tutur. Onun diqqətini oftalmologiya-

nın elmi cəhətdən az araşdırılmış sahəsi görmə orqanının patologiyası cəlb edir. Bu problemin aktuallığı yalnız kimya və elektronika sənayesinin geniş inkişafı ilə yox, həm də bir çox yeni kimyəvi birləşmələrin görmə orqanına təsirinə, demək olar ki, elmi şəkildə tədqiq olunmaması ilə əlaqədardır.

Bu əsərlər dünyanın elmi ictimaiyyətinin etimadını qazandı

O, «Azərbaycanın bir sıra kimya müəssisələrinin işçilərinin görmə orqanının vəziyyəti» mövzusunda yazdığı dissertasiya işini dünyanın ən nüfuzlu oftalmologiya mərkəzlərindən birində – H.Helmqolts adına Moskva Elmi-Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstitutunda müdafiə etmişdir. 1977-ci ildə professor Z.Ə.Əliyevanın təklifi ilə Bakı şəhərində Ümumittifaq Oftalmoloqlar Cəmiyyəti İdarə Heyətinin plenumu keçirildi. Belə bir tədbir

Tanıtım

Keçmiş SSRİ-nin Sülhü Müdafiə Komitəsinin üzvü, Azərbaycan Sülhü Müdafiə Komitəsi sədrinin müavini, «Bilik» Cəmiyyəti İdarə Heyətinin üzvü və keçmiş İttifaqın Oftalmoloqlar Elmi Cəmiyyəti İdarə Heyətinin üzvü olub. O, həm də «Oftalmologiya xəbərləri» jurnalının redaksiya heyətinin üzvü idi.

Bir sıra orden və medallara layiq görüldü. Azərbaycanın əməkdar elm xadimi fəxri adını alıb.

■ **1977** – Tibb elmləri doktoru elmi dərəcəsi verilib. Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun oftalmologiya kafedrasının professoru

seçilib, 1983-cü ildə isə həmin kafedranın müdiri təyin olunub.

■ **1981** – Oftalmologiyanın inkişafına verdiyi böyük töhfəyə – görmə orqanının peşə pa-

tologiyası sahəsində apardığı elmi tədqiqatlara görə oftalmologiya aləmində ən yüksək mükafata – SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının akademiki M.I.Averbax

xanımın adına mükafata layiq görüldü.

■ **1983** – Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyasının akademiki seçilib.



Bakıda ilk dəfə keçirilirdi və təbii ki, böyük təşkilatçılıq bacarığı, zəngin təcrübə tələb edirdi. Plenuma hazırlığın və onun keçirilməsinin bütün ağırlığı Zərifə xanımın üzərinə düşdü. Bu plenumun keçirilməsi həm Azərbaycanda, həm də keçmiş İttifaqın ən yaxşı akademik müəssisələrində oftalmologiya xidmətinin inkişafında, habelə elmi-pedaqoji kadrların hazırlanmasında müstəsna rol oynadı.

Plenum Azərbaycanda görmə orqanının peşə patologiyasının öyrənilməsi və ilk ixtisaslaşdırılmış elmi-tədqiqat laboratoriyası yaradılması barədə professor Z.Ə.Əliyevanın irəli sürdüyü təşəbbüsü bəyəndi. 1979-cu ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Fiziologiya İnstitutunda Zərifə xanımın təşəbbüsü və təşkilatçılığı ilə yaradılan həmin laboratoriyada az intensivli zəhərli istehsal sahələrində görmə orqanına fizioloji, klinik, funksional, histoloji mexanizmlərin təsirinə öyrənilməsi üzrə bir sıra qiymətli tədqiqatlar aparıldı. Elmi araşdırmalar nəticəsində Z.Ə.Əliyeva bir neçə monoqrafiya, o cümlədən «Şin istehsalında gözün peşə patologiyası», «Xroniki yod intoksikasiyası ilə bağlı oftalmologiya», «Yod sənayesində gözün peşə xəstəliyinin profilaktikası» monoqrafiyalarını çap etdirdi.

1983-cü ildə Z.Ə.Əliyeva Azərbaycan

Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun oftalmologiya kafedrasına müdir seçildikdən sonra fəaliyyəti daha da genişləndi. Onun görmə orqanının virusla zədələnməsinə həsr olunmuş silsilə işləri də elmi ictimaiyyətə yaxşı məlumdur. Həkim-oftalmoloqlar üçün nəzərdə tutulmuş dərş vəsaitləri, məsələn, «Herpetik göz xəstəliyi», «Ağır virus konyuktivləri» və s. məhz bu məsələlərə həsr olunmuşdur.

Həmin dövrdə Zərifə xanım qlaukomanın etimologiyası, diaqnostikası və müalicəsi məsələlərinə həsr olunmuş maraqlı tədqiqatlar aparmışdır. Gərgin və gərəkli tədqiqatlar nəticəsində bir sıra elmi məqalələr – «Gözün hidrodinamik sisteminin anatomo-fizioloji xarakteristikası» və «Yaşla bağlı gözün əsəb yollarının dəyişməsi» monoqrafiyalarını çap etdirmişdir.

Z.Əliyeva həm də gözün zədələnməsinin profilaktikası və müalicəsi imkanlarını öyrənməmişdir. Bir sıra elmi işlərində görmə orqanı zədələndikdə mövcud olan cərrahiyyə əməliyyatları üsullarını araşdırmış, həmin üsulların təkmilləşdirilməsi üçün bir sıra faydalı tövsiyələr işləyib hazırlamışdır. Bu tövsiyələr cərrahiyyə əməliyyatına məruz qalan zədələnmiş görmə orqanının müalicəsini xeyli yüngülləşdirmişdir.



Alimin bir sıra elmi işləri görmə orqanında bədxasiyyətli şişlərin diaqnostikasına və müalicəsinə həsr olunmuşdur. Z.Əliyevanın «Göz sulanmasının fiziologiyası», «Göz sulanmasının müasir cərrahiyyə üsulları ilə müalicəsi» monoqrafiyaları təkcə oftalmoloqların deyil, həm də fizioloqların diqqətini cəlb edib.

Fundamental "Terapevtik oftalmologiya" kitabının müəlliflərindən biri

Bu kitab indiyə qədər hər bir oftalmoloq üçün stolüstü kitab olaraq qalır. Zərifə xanım xəstəliyin diaqnostikasının yeni istiqamətdə inkişafını (gözün olvan təbəqəsində dəyişikliyi, iridodiyagnostikası) ilk dəfə tədqiq edən alimlərdəndir və bu mövzuya bir sıra elmi məqalələr həsr etmişdir. O, «İridodiyagnostikanın əsasları» kimi nadir elmi əsərin müəlliflərindən biridir.

Z.Ə.Əliyevanın zəngin pedaqoji, elmi və əməli təcrübəsi «Oftalmologiyanın aktual məsələləri» monoqrafiyasında (professor N.B.Şul-pina və L.F. Moşetova ilə birlikdə)

öz əksini tapmışdır. Bu kitab həm oftalmoloqlar, həm də həkimləri təkmilləşdirmə fakültələrinin müəllimləri üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Z.Ə.Əliyevanı həkim etikasına və tibbi deontologiyaya məsələləri həmişə düşündürmüşdür. O, gənc həkimlərin tərbiyəsinə, onların peşə fəaliyyəti ilə bağlı problemlərinin öyrənilməsinə və həllinə xeyli zəhmət sərf etmişdir. Zərifə xanımın həkim kimi fədakarlığı, yüksək vətəndaşlıq məsuliyyəti, səmimiyyəti və qayğıkeşliyi, insanlara və onların problemlərinə göstərdiyi diqqət, fəal həyat mövqeyi ona həmkarlarının, yetirmələrinin və xəstələrinin dərin hörmətini qazandırmışdır.

Qayğıkeş ana, gözəl, vəfalı ömür-gün yoldaşı

Bütün bu elmi fəaliyyəti ilə yanaşı Zərifə xanım eyni zamanda qayğıkeş ana, gözəl, vəfalı ömür-gün yoldaşı olmuşdur. Bu ocaqda iki övlad böyüyüb – ata-anasına layiq, qəlblərində daim Azərbaycan sevgisi yaşadan, vətənimizin qururu sayılan övladlar kimi. Deyirlər, ana övladını özündən də çox istəyir. Tanrının bəxş etdiyi övladlarına qarşı Zərifə xanım məhz belə ana idi. Enişli-yoxuşlu ömür yollarında birgə addımladığı həyat yoldaşı, ümummilli liderimiz Heydər Əliyev gərgin fəaliyyətlə məşğul olan, həyatını bütövlükdə Azərbaycana həsr edən böyük şəxsiyyət kimi yorulmadan müqəddəs amallar yolunda öz qüvvəsini əsirgəməirdi.

02.08.2008



O, Yüzcilliyin Mesenatları Beynəlxalq Xeyriyyə Fondu tərəfindən təltif edilən Yaqut Xaç Ordeninin ilk qadın kavaleridir

UNESCO və İSESCO-nun xoşməramlı səfiri



Mehriban Arif qızı Əliyeva

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisin deputatı,
Heydər Əliyev Fondunun və Azərbaycan
Mədəniyyətinin Dostları Fondunun Prezidenti,
Azərbaycan Gimnastika Federasiyasının rəhbəri
26 avqust 1964 (Bakı)

Universitetdə oxuyanda mənim də müəllimim olmuş Azərbaycanın görkəmli yazıçısı, maarif-pərvər ziyalı, adı böyük hərflərlə yazılacaq işıqlı insan Mir Cəlal Paşayev ocağında dünyaya gələn, yüksək milli ruhda böyüyən, tərbiyə, təhsil alan Mehriban xanımın məsuliyyətli və şərəfli həyatı müasir Azərbaycan tarixində müstəsna yeri olan «Əliyevlər» ailəsində davam etdi.

Ulu öndər Heydər Əliyevin, millət anası Zərifə xanımın gəlini, Prezident İlham Əliyevin həyat yoldaşı olmaqla Mehriban xanım millətə xidmət dərsi aldı və bu yolu ləyaqətlə davam etdirdi.

İndi hər bir Azərbaycan vətəndaşı ona təkcə Prezidentin xanım kimi deyil, həm də qurub-yaradan, xalqın milli sərvətini, türk qadınının qüdrətini yüksək diplomatik mədəniyyətlə dünyaya tanıdan ictimai xadim kimi baxır.



■ 1982 – Bakı şəhəri 23 sayılı orta məktəbi qızıl medalla bitirib. Azərbaycan Tibb Universitetinə qəbul edilib.
■ 1988 – Seçenov adına Moskva Tibb Akademiyasını Qırmızı diplomla tamamlayıb.
■ 1988–1992 – Mos-

kvada Göz Xəstəlikləri Elmi-Tədqiqat İnstitutunda işləyib.
■ 1995 – Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları Fondunu yaradıb.
■ 1996 – Azərbaycan, ingilis və rus dilində çap olunan «Azərbaycan İrs» mədəniyyət və tarix

jurnalını təsis edib.

■ 2002 – Azərbaycan Gimnastika Federasiyasının prezidenti seçilib.

■ 2004 – Heydər Əliyev Fondunu təsis edib.

■ UNESCO-nun xoşməramlı səfiri adına layiq görülüb.

Ölkənin Birinci xanımı

Bu türk qadını milyonlarla azərbaycanlının təfəkküründə xalqının mehriban pərvanəsi kimi formalaşmış, obrazlaşmış...

Əziz oxucu! Adı «100 türk qadını» kitabına daxil edilən şöhrət və şərəf sahibi qadın qəhrəmanlarımızın bir çoxu ilə şəxsən görüşmək, üz-üzə, göz-gözü öyləşib söhbət etmək nəsimim olub. Uzaq-yaxın tariximizdə yaşayış fəaliyyəti göstərən insanlar barəsində yazanda təbii ki, kitablara, məxəzlərə müraciət etməli olursan. Bəziləri doğmalarının, dostlarının, yaxınlarının xatirələrində yaşatdıqları obraz kimi kitabda öz əksini tapıb

Məqsəd türk qadınının üzərinə düşən tarixi missiyanı mümkün qədər olduğu kimi sızlara çatdırmaqdır

Ölkənin birinci xanımı ilə görüşüb həmsöhbət olmaq, duyğularını, düşüncələrini bölüşmək, onu hiss etmək mənə hələ qismət olmayıb. Doğrusu, buna cəhd də göstərməmişəm. Ona görə ki, mən də daxil olmaqla, artıq milyonlarla azərbaycanlının təfəkküründə bu türk qadını xalqının mehriban pərvanəsi kimi formalaşmış, obrazlaşmış...

Bu böyük missiyaları yaradıcılıqla, müstəsna əzmkarlıqla həyata keçirən Mehriban xanım Əliyevaya hər bir Azərbaycan ailəsi ümid, səfət və mərhəmət ünvanı kimi baxır. Bu, minlərlə azərbaycanlının Mehriban xanıma olan məhəbbətinin, doğmalığının ifadəsi, məktəblidən tutmuş ixtiyar, dünya görmüş ağsaqqal və ağbırçqların alqış dolu sədasıdır.

Mehriban xanım Əliyevanın geniş, səmərəli fəaliyyətdən epizodlar:

- Məhz Mehriban Əliyevanın təşəbbüsü ilə 1995-ci ildə Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları Fondu yaradıldı. Fond xalqımızın mədəni irsinin dünyada təbliğinə, incəsənət abidələrinin qorunmasına xidmət edir.

- Azərbaycan dövlətinin ali məqsədlərindən biri kimi, uşaqların təlim-tərbiyəsi işinin, yaşayış şəraitinin daha da yaxşılaşdırılması yolunda mühüm işlər görür.

- Uşaq evlərinə, övlad və kimsəsizlərə daim maddi və mənəvi yardım edilir. Müasir tələblərə cavab verən yüzlərlə məktəb və səhiyyə ocaqları inşa edilir.

- Akademik Yusif Məmmədliyəvin yubileyi Parisdə, UNESCO-nun iqamətgahında qeyd edilib.

Xalqımızın milli mənəvi sərvəti olan Azərbaycan muğamının dünyada tanınmasında və təbliğində müstəsna rol oynayır

Milli parkda Muğam Mərkəzinin yaradılmasının təşəbbüskarı məhz Mehriban Əliyevadır. O, "Muğam-İrs", "Muğam Dəstgah", "Muğam-Ensiklopediya", "Muğam-İnternet", "Muğam-Antologiya", "Muğam-Mərkəz" kimi layihələrin müəllifidir.

Onun təşəbbüsü ilə Bakıda keçirilən bir çox beynəlxalq tədbirlərdə UNESCO-nun Dünya İrs Komitəsinin mütəxəssisləri iştirak edib.

■ Azərbaycan Milli Olimpiya Komitəsinin İcraiyyə Komitəsinə üzv seçilib.
■ 2005 – Fəlsəfə elmləri namizədi adına alıb.
■ 2006 – İSESCO-nun xoşməramlı səfiri adına layiq görülüb.
■ 2009 – Polşa prezidenti tərəfindən Böyük

Komandor Xaçı ordeni.
■ 2010 – Fransa prezidenti tərəfindən «Şərəf legionu» ordeni ilə təltif edilib.
■ 2010 – Parlament seçkilərində Milli Məclisə deputat seçilib.
■ Məhz Mehriban xanımın təşəbbüsü ilə Muğam Mərkəzi yaradıldı.

O, Azərbaycanda həyata keçirilən "Muğam" layihələrinin müəllifidir.

■ 2012 – Bakıda keçirilən möhtəşəm «Avrovizion» musabiqəsinin Təşkilat Komitəsinin sədri seçilib.



rak etmiş, İçərişəhər, Şirvanşahlar sarayı, Qız qalası abidələri Dünya İrs Komitəsinin siyahısına salınmışdır. Mehriban xanımın xarici səfərləri də bilavasitə Azərbaycan mədəniyyətinin təbliği ilə bağlıdır. Onun UNESCO-nun baş direktoru Koïçiro Matsuura ilə Parisdə görüşü son dövrdə UNESCO ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığın daha da inkişafına xidmət etmişdir.

Qarabağ həqiqətlərinin dünyaya yayılmasında Heydər Əliyev Fondunun apardığı məqsədyönlü işlərin memarı məhz Mehriban xanımdır.

- Azərbaycan Gimnastika Federasiyasının prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın təşkilatçılığı altında 2005-ci ildə

**Bakıda bədii gimnastika üzrə
27-ci dünya çempionatı yüksək
səviyyədə keçirildi**

Bundan sonra beynəlxalq ictimaiyyət bir daha əmin oldu ki, Azərbaycan demokratiya yolunda inamla addımlayır və burada beynəlxalq tədbirlərin keçirilməsi üçün münbit şərait vardır. Beynəlxalq ictimaiyyətdə bu inamın yaradılmasında Mehriban xanımın müstəsna xidmətləri olub.

Milli Qəhrəman Çingiz Mustafayev Fondu və ANS Şirkətlər Qrupu ölkəmizin təhsil sisteminin inkişafında xidmətlərinə, milli mədəni irsimizin qorunub saxlanmasına və dünyada təbliğinə, xarici ölkələrdə xalqımızın müsbət imicinin möhkəmlənməsi üçün gördüyü işlərə, bədii gimnastika üzrə 27-ci dünya çempionatının respublikamızda yüksək səviyyədə hazırlanıb keçirilməsinə, genişmiqyaslı xeyriyyəçilik fəaliyyətinə görə Mehriban Əliyevanı "2005-ci ilin adamı" elan etmişdir.

«Qızıl ürək»in sahibi

Sivilizasiyalararası dialoq daxil olmaqla, müxtəlif sahələrdə genişmiqyaslı və fədakar fəaliyyətinə, qayğıya ehtiyacı olan uşaqlara diqqətinə, onların yaşayış şəraitinin yaxşılaşmasına, təhsilə, həmçinin islam aləmində gö-



rülən işlərə böyük dəstəyinə görə Mehriban Əliyeva 2006-cı il noyabrın 24-də İSESKO-nun xoşməramlı səfiri adına layiq görülmüşdür. Dünya Səhiyyə Təşkilatı İcraiyyə Komitəsinin 2007-ci il yanvarın 29-da Cenevrədə keçirilən 120-ci sessiyasının yekdil qərarı ilə Mehriban Əliyeva ana, uşaq və ailə sağlamlığının qorunması və möhkəmlənməsi işində müstəsna xidmətlərinə görə bu beynəlxalq təşkilatın mükafatını almışdır. Genişmiqyaslı xeyriyyəçilik fəaliyyətinə, bəşəriyyətin ali ideallarına xidmət sahəsində yüksək nailiyyətlərinə görə 2007-ci ilin mayında "Qızıl ürək" beynəlxalq mükafatına layiq görülmüşdür.

UNESCO-nun baş direktoru Koïçiro Matsuura onun barəsində yazır:

«Xanım Mehriban Əliyeva Azərbaycan mədəniyyətinin qorunmasına, inkişafına və təbliğinə çalışmaqda təkcə öz xalqına xidmət etmir, eyni zamanda UNESCO-nun qarşıya qoyduğu vəzifələri icra edir. Bu vəzifələr isə ümumiyyətlə bəşəriyyətə xidmət etməkdən ibarətdir. Bu baxımdan xanım Əliyevanın fəaliyyəti təqdir olunmalıdır».

Əldə etdiyi nailiyyətlərə

**«Avrovizion-2012» mahnı yarışmasında
qazanılan uğurlar da əlavə olundu**

Mehriban xanımın rəhbərlik etdiyi Təşkilat Komitəsi xalqımızın və dünyanın çox böyük coşqu ilə qarşıladığı bu təqdirəlayiq hadisə ilə bir daha yüksək mənəvət və qələbə nümayiş etdirdi.

**Dərin zəkası, biliyi və zərifliyi ilə dünyada
tanınmış, böyük hörmət qazanmış bu nəcib
xanım baş nazir vəzifəsinə yüksəlmiş
ilk türk qadınıdır**

Türkiyə Cümhuriyyətinin 50-ci Baş naziri



Tansu Çillər

*Türk dünyasının görkəmli
dövlət və siyasi xadimi*

14 may 1946-cı ildə
İstanbulda anadan olub

“Doğru yol” partiyasının sədri Süleyman Dəmirəlin təklifi ilə 1990-cı ildə siyasət aləminə qədəm qoyub. Partiyanın qurultayında «Doğru yol» partiyasının idarə heyətinə daxil olub. 1991-ci ildə DYP-dan millət vəkili kimi Türkiyə Böyük Məclisinə üzv seçilib.

Tansu Çillər Süleyman Dəmirəlin rəhbərlik etdiyi hökumətdə iqtisadiyyat naziri vəzifəsində 17 ay işləyib və bu dövrdə iqtisadi islahatların həyata keçirilməsində iştirak edib. O, 1993-cü ilin iyununda Süleyman Dəmirəlin Türkiyənin 9-cu prezidenti vəzifəsinə keçməsilə əlaqədar DYP-nin sədrliyinə namizəd göstərilərək partiyanın rəhbəri seçilib. 1993-cü il iyunun 13-də Süleyman Dəmirəl ona hökumət təşkil etməyi tapşırıb.

O, iki uşaq anasıdır. İngilis və alman dillərini bilir. Professor, Bakı Dövlət Universitetinin fəxri doktorudur. 1995-ci il iyunun 10-12-də Azərbaycana ilk rəsmi səfərə gəlmiş, səmimi qarşılanmış, respublikamızın prezidenti Heydər Əliyevlə danışıqlar aparmışdır. Dövlətimizin başçısı Heydər Əliyev Tansu Çillərin Azərbaycana səfərinə yüksək qiymət verərək demişdir: **«Biz Türkiyənin Baş naziri, hörmətli Tansu xanım Çillərin Azərbaycana gəlməsini əlamətdar hadisə hesab edirik...»**

■ 1967 – Amerika Birləşmiş Ştatlarında ali təhsilini davam etdirib. ABŞ-ın Franklin və Marşal kollecində 3 il professor köməkçisi və dosent işləyib

■ 1974 – Doğma yur-

duna qayıdıb. Boğaziçi Universitetində professor köməkçisi vəzifəsində elmi və pedaqoji fəaliyyət göstərərək, bir müddət Ümumdünya Bankının sə-naye və ticarət palata-

sında işləyib.

■ 80-ci illərdə Universitetdə dərs deməklə yanaşı, İstanbul Böyükşəhər Bələdiyyə idarəsində məsləhətçi olub. Dövlət planlaşdırma idarəsində çalışıb.



Şuşada «Məclisi-üns» adlı ədəbi məclisi təşkil edib
Memarlıq incəsənəti nümunəsi olan
“Gövhərağa məscidi”ni tikdirib
Şuşaya su kəməri çəkdirib



**Xurşid Banu
Mehdiquluxan qızı
Natəvan**

*Şairə, İbrahimxəlil xanın nəvəsi,
«Xan qızı» adı ilə tanınır
Avqust 1830 (Şuşa) –
2 noyabr 1897 (Şuşa)*

XIX əsr Azərbaycanında mütorəq-qı dəyişikliklər, yeni şairlər ordusunun yetişməsi, ədəbi hadisələrlə dolu olmuş, ictimai fikrin inkişafı tarixinə ön möhsuldar dövr kimi daxil olmuşdur. Belə bir şəraitdə Xurşid Banu Natəvan kimi incə zövqə, rəngarəng həyat və yaradıcılığa malik kamil qadın sənətkarımız ərəsəyə gəldi. Oxuduğumuz kitablardan və aldığımız məlumatlardan belə nəticəyə gəlmək olur ki, bu fitri qabiliyyət ona nəslən keçmiş və irsi olaraq ondan da övladlarına miras qalmışdır. Kitablarda onun nəslindən olan şairlərin yaradıcılığı barədə məlumat verilir: Anası Bədircahan Bəyim, əmisi Əbülfət xan Tuti, bibiləri Ağabəyimə, Ağabacı və Gövhərağa, oğlanları Mehdiqulu xan Vəfa, Mir Həsən ağa Mir, qızı Xanbikə, anasının əmisi Kəlbəli xan, əmisi oğlu Cəfərqulu xan və digər qohumları Fətəli Hali, Qasimbəy Zakir, Molla Abbas Cavanşir, Mirzə Məmmədqulu Həkim və başqaları..

1822-ci ildə Qafqaz canişini Yermolovun Qarabağ xanlığına qarşı yeritdiyi qərəzli siyasət nəticəsində Mehdiqulu xan İrana keçib, bir müddət Qaradağ vilayətində yaşamalı olub. Yermolov hakimiyyətdən uzaqlaşdıqdan sonra onu əvəz edən general Paskeviç Mehdiqulu xana bəraət qazandıraraq onu vətənə qaytarıb. Mehdiqulu xan Şuşaya qayıdandan bir neçə il sonra Xurşid Banu dünyaya gəlib. Ona “Xan qızı” ləqəbini veriblər. Ərinin vəfatından sonra mülk və təsərrüfatın idarə olunması Bədircahan bəyim və Xurşid Banunun öhdəsinə düşür və

1822-ci ildə Qafqaz canişini Yermolovun Qarabağ xanlığına qarşı yeritdiyi qərəzli siyasət nəticəsində Mehdiqulu xan İrana keçib, bir müddət Qaradağ vilayətində yaşamalı olub. Yermolov hakimiyyətdən uzaqlaşdıqdan sonra onu əvəz edən general Paskeviç Mehdiqulu xana bəraət qazandıraraq onu vətənə qaytarıb. Mehdiqulu xan Şuşaya qayıdandan bir neçə il sonra Xurşid Banu dünyaya gəlib. Ona “Xan qızı” ləqəbini veriblər. Ərinin vəfatından sonra mülk və təsərrüfatın idarə olunması Bədircahan bəyim və Xurşid Banunun öhdəsinə düşür və

*Onlar dövlət xəzinəsindən ildə
min qızıl onluq miqarında təqaüd alırlar*

Çox ağıllı və qeyrətli qadın olan Bədircahan xanım həm də gözəl şeirlər yazıb.

– Bildiyimiz kimi bu gözəl qələm sahiblərinin yaradıcılığı Qarabağda mürəkkəb tarixi şəraitə təsadüf edir. O dövrdə Ağa Məhəmməd şah Qacarın Şuşada ölümü nə ilə nəticələndi?

– Bu. Qafqazın yenidən istilaya məruz qalması ilə nəticələnmə bilirdi. İranda

Varımdı sinədə dərdi-qəmi nihan, ölürəm.
Fəda olum sənə, gəl, eylə imtahan, ölürəm.



*Müsaibim Xan qızı
Natəvanın kötükcəsi,
Azərbaycan Elmi Tədqiqat Layihə Qaz İnstitutunun elmi işçisi
Sevda Hüseynovadır*

– Dövrün haqsızlıqlarına öz etirazını bildirmək istəyi Xurşid xanıma haradan gəlirdi?

– Anasından. Qadınların maariflənməsində Bədircahan xanımın böyük xidmətləri olmuşdu. O, qız məktəblərinin açılması, azərbaycanlı tələbələrin Rusiyada, Qafqazın müxtəlif şəhərlərində təhsil almasına xeyli vəsait sərf etmişdi.

– Bədircahan xanım özü kimlərdən idi?

– Bədircahan xanım Gəncə hakimi Cavad xanın nəticəsi, Ziyad xanın nəvəsi və Uğur bəyin qızıdır. Qarabağın axırncı hakimi Mehdiqulu xana ərə gəldəndən sonra 20-25 il övladı olmayıb.

diqulu Rus–Türk müharibəsində iştirak edib, yüksək orden və medallar alıb, müharibədən sonra podpolkovnik rütbəsi ilə Qarabağa qayıdıb.

Polkovnik Kərim ağa-nın qızı Səltənət Bیکə ilə evlənib.

■ 1883 – “Gövhərağa məscidi”ni tikdirib.

■ 1897 – Zəngin bir

kitabxanya malik olan knyaz Mehdiqulu Şuşada ilk dəfə azərbaycanlı oxucular üçün qiraətxana açıb.

■ M.Rahimin “Nate-

van” poeması, İ.Əfəndiyevin “Natəvan” pyesi şairəyə həsr olunub.

■ Ağdamda “İmarət” adlanan yerdə dəfn olunub.

■ Ədəbi fəaliyyətə XIX əsrin 50-ci illərində ənənəvi şerq mövzu və janrlarında şeirləri ilə başlayıb. O, həm də istedadlı rəssam olub. Bədii

tikmələri, «Gül dəftəri» adlı albomu buna sübutdur.

■ 1844–1854 – Avropada təhsil almış əri – Xasay xan general-mayor rütbə-

sində Qafqaz canişini M.N.Vorontsovun şəxsi yavəri olub

■ 1872 – Şuşada “Məclisi-üns” adlı ədəbi məclisi təşkil

edib.

■ 1873 – Şuşaya su kəməri çəkdirib. Bu su kəməri indi də “Xan qızı bulağı” adı ilə məşhurdur.

■ 1877 – Oğlu Meh-



*Natəvanın Xasay xandan
iki övladı olub:
Xanbikə və Mehdiqulu*

taxta çıxan Fətəli şahın Qarabağa divan tutacağı qorxusu var idi. Şimali Azərbaycan xanlıqları, Gürcüstan knyazlıqları İranla münasibətləri normallaşdırmağa can atırdı. Belə bir ağır şəraitdə İbrahim xanın oğlu Əbülfət xanı girov olaraq şahın hüsuruna, qızı Ağabəyim ağanı isə qiymətli cəhizlə şahın hərəmxanasına göndərməsi kəskin mübarizəni barışıqla əvəz edir. İbrahim xanın ilk övladı olan Əbülfət xan «Tuti» təxəllüsü ilə şeirlər yazıb. Ağabəyim ağaya gəlirdikdə isə, o, razılığı soruşulmadan Fətəli xana ərə verilib. Güzəlliyinə və ağılına heyran qalan şah darıxmasın deyər Ağabəyim ağa üçün Qarabağ üslubunda qəsr tikdirib və onu baş hərəm təyin edib. Qadın fərasəti sayəsində dövlətin ictimai-siyasi həyatında yaxından iştirak edib. Dövrünün haqsızlıqlarına qarşı etirazları şeirlərində öz əksini tapıb. Gövhərəyə isə İbrahim xanın gürcü knyazı Abaşidzenin qızı Sofyadan olan qızıdır. O, bu qadınla istilaçıların qarşısının alınması və möhkəm ittifaq yaranması fikri ilə evlənmişdi.

– Şeirlərindən göründüyü kimi Xan qızının həyatı heç də rahat olmayıb? Deyildiyinə görə sevmədiyi başqa millətin nümayəndəsi ilə ailə qurub. Bu nə ilə bağlı idi?

M.N.Vorontsovun şəxsi yavəri olub. Natəvanı ona əmisi verib. Natəvanın Xasay xana ərə gəlməsi rus çarizminin o dövrdəki siyasəti ilə bağlı idi. Usmiyevdən iki övladı olub: qızı Fatmabikə (Xanbikə deyirlər) və oğlu Mehdiqulu. Həmin dövrlərdə atası Mehdiqulu 7 illik müddətə İrana gedir. Qayıdandan sonra nəyi vardisa, yarısı rus çarının xəzinəsinə keçir, yarısı da uşaqlarına qalır. Bu əmlak bölgüsündən Xasay razı qalmayıb. Odur ki, Dağıstanda hakimiyyətdən narazı olan camaat içərisində iş aparır. Yuxarılar bundan xəbər tutub onu Vladivostoka göndərirlər. Vladivostokda da bəzi adamlar tərəfindən izlənilir və hökumətə xəbər verilir. Onu Peterburqa çağırır titulu olındən alır və yerini Voronejə dəyişirlər. Usmiyev orada vəfat edir və gətirib Ağdamda dəfn edirlər. Belə də deyirlər ki, onu orada öldürdüyüblər. Xasay xan yaxşı at sürürdü.

Baxmayaraq ki, xanım sevmədən ailə qurub, amma hörmətlə yaşayıblar. Yeyib-içən, at oynadan, bal xoşlayan kişi olub da. Kitabdan oxumuşam ki, bir dəfə Tiflisdə onları böyük bir bala dəvət ediblər. Hamı gəlib oturub. Onun gecikməsindən narahat olan Natəvan xanım bir də görüb ki, Xasay xan gəlib

birbaşa atla qalxdı ikinci mərtəbəyə. Xan nəslinə mənsub hərəkət olmadığına görə Natəvan bundan pərt olur və başını qaldıraraq qaslarını çatacaq çöpəki baxır. Usmiyev onun narazı qaldığını görüb özünü eyvanın pəncərəsindən yerə tullayır və yanında gələnə əmr edir ki, atı sürüb aparsın.

Natəvan hakim və ağıllı qadın olub

Bir məclisdə Usmiyev almanı qoyur oğlunun başına və güllə ilə vurur. Oğlan heç tərpənmir də. Natəvan bundan heyərlənir. Sonradan öyrənir ki, onlar bunu bir neçə dəfə məşq ediblər. Xasay xan öz hərəkətlərini oğluna da öyrədirmiş.

Oğlu Mehdiqulu ömrünün yeniyetməlik çağlarını Tiflis və Peterburq şəhərlərində keçirib. 1877-ci ildə Rus-Türk müharibəsində iştirak edib, yüksək orden və medallar alıb, müharibədən sonra podpolkovnik rütbəsi ilə Qarabağa qayıdıb. Tiflisdə hərbi qulluqda olsa da, tez-tez gəlib anasına baş çəkib və onun təşkil etdiyi «Məclisi-üns»-də iştirak edib. Mehdiqulu xan 45 yaşında vəfat edib. Onun şeir dəstəhləri hazırda Respublika Əlyazmaları İnstitutunun Fondunda saxlanılır.

– Xan qızı yəqin ki, öz yaradıcılığı və faydalı məsləhətləri ilə qızı Xanbikəyə də öz təsirini göstərmişdi?

– Elə onda da anası kimi nəfis əl işləri hazırlamaq bacarığı olub. Xanbikə Xok və Qıvrıq kəndinin atamanı naxçıvanlı Əmənulla xana ərə gətirmiş, ondan bir neçə uşağı olmuşdu. Ərinin qulluğu ilə əlaqədar Xanbikə uzaq şəhərlərdə olsa da, anası ilə məktublaşır və fürsət düşəndə gəlib görüşürdü. Xanbikə 1921-ci ildə Ağdamda vəfat edib.

– Usmiyevin qohumlarından qalır?

Onun nəvəsi Leyla xanım Usmiyeva qalırdı, o da rəhmətə getdi. Aralarında ögeyliyə olsa da, mehriban idilər. Xəstə olanda anamla Həcər xanım gətirmişdilər ona dəyməyə. Leyla xanım Mehdiqulu xanın qızı idi. Mehdiqulu xana «knyaz» deyirdilər.

– Natəvanın sonrakı həyatı...

– Xasay rəhmətə gedəndən 3 il sonra Seyid Hüseynlə ailə qurur. Onun barəsində biri «papaqçı», biri «tacir», nə bilim, biri «prostoy qrajdanin» və sair yazırlar. Anam deyir ki, o xan nəslindən olmasa da, varlı biri olub. O dövrlərdə adət belə idi ki, xan nəslindən olan görək xan nəslilə ailə qursun. Qohumları onların evlənməyinə etirazlarını bildiriblər.



Əslən qarabağlı olan Seyid Hüseyn çox ağıllı və xeyrixah insan olub

Natəvan ona ərə gedəndə 33 yaşı vardı. Onların kəbinini Mirzə Əbülqasim kəsmişdi. Natəvanın ondan dörd uşağı olub. Bir oğlan uşağını da övladlığa götürüb saxlayıb. Həmin oğlu Mirhəsən ağa "Mir" təxəllüsü ilə şeirlər yazıb və cəmi 33 il ömür sürüb. Qızları Həcər, Sara, oğlanları Mirabbas, Mircabbar, Mirhəsən olub.

– Siz hansı şaxədənsiniz?

Həcər xanımın. Natəvan qızı Həcər xanımı Cəmil bəyə ərə verir və ondan 3 oğlu, 1 qızı olur: Kənan, Məhəmməd, Səməd və Zərəngiz. Anam danışır ki, Cəmil bəy nənəmə elçiliyə gedəndə bir məcməyi qızıl aparıbmiş. Kənan bəy mənə babam (ona Kəniş bəy də deyiblər) tanınmış Qalabəyli nəslindən olan Zivər xanımla evlənir. Sara və Tubər adında iki qızı olur. Sara xanımın 3 qızı var. Onlardan biri mənəm, o biriləri isə bacılarım Xavər və Bəyimxanımdır.

– Bəs o biri övladlarından qalan qohumlar?

- Anamın əmisi Səməd bəy qızının adını Həcər qoymuşdu. Zərəngizin Yeganə adında bir, Yeganənin iki qızı olub. Onların biri biologiya elmləri namizədi, Tibb İnstitutunda kafedrada işləyən Leyla xanım, o biri də Şəhriyar adına klubda musiqi məktəbinin müdiri işləyən Nailə xanımdır.

İlxısında 800-ə kimi madyan atı vardı**– Natəvanın ad-san qazanmış at ilxısı barədə nə deyərdiniz?**

- 12 cins at ilxısı vardı. Gülgün, Qula, Meymun, Durna, Şahmar, Sərtib, Ağ,

Cidal, Göyərçin, Ala, Ceyran, "3 kəsib" və ilaxir. Hər il Peterburqda at çapmaq oyunlarında iştirak etmək üçün 4 at göndərirdi. Bu atın baxıcısı, cilovdarı, həkimi Şərifli Kərbəlayi Atakişi idi. Bu ilxıda 800-ə kimi madyan at vardı.

– Xan qızının xeyriyyə tədbirləri barədə söz-söhbət çox dolaşmaqdadır...

- Şuşaya şirin su çökürmüşdü. Buna "Xan qızı bulağı" deyilir. Ağdam bazarı, Ağdamın məscidini, hamamını tikdirib. Orada xalqı üçün çox işlər görüb. Bibiheybətə yolların çəkilməsində kömək edib.

– Eşitdiyimə görə yaxşı şahmat oynayırmış?

- Hə, elə bir dəfə Aleksandar Düma ilə nörd oynayıb, oyunda uduzan Düma fil sümüyündən olan şahmatı və fiqurları Natəvana bağışlayıb. O əşyalar muzeydə saxlanılır.

– Şuşadakı muzeyin aqibəti necə oldu?

- Ermənilər hər şeyi çırpışdırıblar. Guya Şuşanın icra hakimi bəzi şeyləri yığışdırıb gətirib. Natəvanın büstünü İncəsənət Muzeyinin həyətində qoyublar. Ermənilərin atdığı güllə deşiklərini görməmək üçün gedib baxmıram. Bu, mənə pis təsir edir. Bəyəm Natəvan özü ermənilərə az yaxşılıq etmişdi?

– Natəvandan hansı xüsusiyyətləri əxz etmisiniz?

- Çox sadə olub, hamı ilə doğma adamı kimi rəftar edib. Bu xasiyyətlər bizə də keçib. Rəhmətlik nənəmin əlindən nə deyirsən gəlirdi, hətta kişi işləri də görürdü. Mənə rəssamlığa həvəsim var. Həyat yoldaşım Arif Hüseynzadə əməkdar rəssamdır. Oğlum Orxanla bir-



göz qoyarmış. Kasıbların qızını köçürər, oğlanlarını evləndirərmiş. Anam danışdı ki, nənəm Həcər də anası kimi paylayan olub. Deyirdi dayımın evini sökürdü də...

1872-ci ildə öz ətrafına Qarabağ şairlərini toplayıb Şuşa şəhərində yaratdığı

"Məclisi-üns" adlı ədəbi məclisə rəhbərlik etmişdi

Bu məclisdə yazılan şeirləri müzakirə edirdilər. Orada yığışan şairlər Natəvanın fikirləri ilə çox vaxt barışırdılar. Fatma xanım Kəminə, Qasım bəy Zakir, Ağabəyim ağa, Cəfərqulu xan Nəva və başqaları o məclisə yığışirdılar. Özü də bunların hamısının bir-birilə qohumluğu çatırdı. Natəvanın Respublika Əlyazmaları İnstitutunda "Gül dəftəri" adlı məşhur albomu saxlanır. O, bu albomun hər səhifəsinə yazdığı şeirə uyğun olaraq şokillər çəkib.

– Niyə özünə "Natəvan" təxəllüsünü götürüb?

- Oğlu Mirabbasın 17 yaşında rəhmətə getməsi Xurşid Banuda kədərli iz qoymuşdu. Bundan sonra hamıdan uzaqlaşdı və tənha ömür sürməyə başladı. Onun şəxsi kədəri xalqın kədərinə qarışırdı. Ona görə özünə bu təxəllüsü götürdü də...

– Şairə-rəssamın son vəsiyyəti nə olub?

- Xalq yazıçısı Əzizə Cəfərzadənin kitabında oxumuşam ki, Natəvan bənövşəni çox sevmiş. Vəfat edərkən qəbrı ətrafında bənövşə gülü kollarının əkilməsinə qızı Xanbikədən xahiş edibmiş...

15.08. 2006

Azərbaycanda Şərq-Qərb problematikasının sistemli
tədqiqinin əsasını qoyan alim

İlk azərbaycanlı qadın-ərəbşünas elmlər doktoru



Aida Nəsir qızı
İmanquliyeva

Ümumittifaq Şərqşünaslıq Cəmiyyəti
Rəyasət Heyətinin üzvü və Cəmiyyətin
Azərbaycan bölməsi sədrinin
müavini, professor
10 oktyabr 1939 (Bakı)
19 sentyabr 1992 (Bakı)

Professor Aida İmanquliyeva 3 monoqrafiya: «Mixail Nüaymə və «Qələmlər birliyi», «Cübran Xəlil Cübran», «Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri» və 70-dən artıq elmi məqalələrin müəllifi, Şərq filologiyası sahəsində yazılmış bir çox elmi əsərlərin redaktoru olmuşdur. Azərbaycan EA Şərqşünaslıq İnstitutunda fəaliyyət göstərən «Asiya və Afrika xarici ölkələri ədəbiyyatları» ixtisası üzrə Müdafiə Şurasının üzvü, sədr müavini və sədri vəzifələrində çalışmışdır.

Azərbaycan şərqşünaslıq elmini dəfələrlə xarici ölkələrdə (Moskva, Kiyev, Poltava, Sankt-Peterburq, Hamburq, Halle və s.) təmsil etmişdir.

O, elmi-təşkilati fəaliyyətində yüksəkixtisaslı ərəbşünas kadrların hazırlanmasını diqqət mərkəzində saxlamış, uzun illər ADU-da ərəb filologiyası fənnindən mühazirələr oxumuşdur.

Görkəmli ərəbşünas alim professor A.N.İmanquliyevanın xatirəsini əbədləşdirmək üçün BDU Şərqşünaslıq fakültəsində əlaçı tələbələrə birinə onun adına təqaüd verilib.

■ 1966 – 1991 – Azərbaycan Elmlər Akademiyası Yaxın və Orta Şərq Xalqları İnstitutunda kiçik elmi işçi, sonra baş elmi işçi, ərəb filologiyası şöbəsinin müdiri, elmi işlər üz-

rə direktor müavini işləyib.
■ 1983 – 1987 – Ümumittifaq Şərqşünaslar Cəmiyyəti Rəyasət Heyətinin üzvü və cəmiyyətin Azərbaycan bölməsi sədrinin müavini, Şərq

ədəbiyyatlarının tədqiqi üzrə Ümumittifaq Koordinasiya Şurasının və Yazarlar Birliyinin üzvü olub.
■ 1989 – Tbilisidə doktorluq dissertasiyasını müdafiə edərək, tezliklə

bu ixtisas üzrə professor adını alıb.

■ 1991-ci ildən ömrünün sonuna qədər Azərbaycan EA Şərqşünaslıq İnstitutunun direktoru olub.

Dünya ədəbiyyatşünaslığına qiymətli töhfə

Bu kitab XX əsr Azərbaycan ictimai fikrinin hasil olan
ən dəyərli ədəbi-fəlsəfi nümunələrindən biridir

Internet sahifələrində Aida İmanquliyevanın «Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri» kitabı Azərbaycan ədəbi-tənqidi fikrinin, klassik ədəbiyyatşünaslığımızın, dünya şərqşünaslığının ölməz nümunələrindən biri kimi təqdim olunur:

Böyük istedadın, yüksək fəhmin, gərgin tədqiqatçı əməyinin bəhrəsi olan, elmi dəyəri heç zaman solmayacaq bu əsər XX əsrin əvvəllərində Şərq və Qərb ədəbiyyatlarının qarşılıqlı əlaqəsi problemlərinə həsr olunmuşdur. Aida İmanquliyeva bu kitabda öz elmi yaradıcılığının mühüm bir hissəsini həsr etdiyi ingilis romantikləri və Amerika transsəndentalistlərinin, həmçinin, rus ədəbiyyatı tənqidi realizm ənənələrinin yeni dövr ərəb ədəbiyyatında qarşılıqlı təsirini tədqiq edərək, ümumiyyətlə bu mövzu əhatəsində dünyada mövcud olan bir çox fəlsəfi, ədəbi, ictimai-siyasi fikir sistemlərini, ideya axınlarını, onların mənşə və mahiyyətini, tətbiq səviyyələrini araşdırmış, ümumiləşdirmələr aparmış, Azərbaycan və dünya ədəbiyyatşünaslığına qiymətli bir töhfə bəxş etmişdir.

XX əsrdə Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı elmin, mədəniyyətin bütün sahələri kimi inkişafda olmuş və böyük nailiyyətlər əldə etmişdir. Lakin eyni zamanda totalitar imperiya rejiminin ideoloji buxovları bu inkişafı müəyyən səviyyəyə – imperiyanın mövcudluğu üçün təhlükəsiz ola biləcək səviyyəyə qədər şərtləndirirdi. Ədəbiyyatşünaslıq elminin də digər humanitar və ictimai elmlər kimi başlıca qayəsi və inkişaf mənbəyi – milli özünüdərk inkişaf etdirərək ümumbəşəri dəyərlər və ideallara qovuşdurmaq missiyası əlindən

alınırdı. Həmin tarixi şəraitdə yalnız təfəkkürü zamanın çərçivəsinə sığmayan, rejimin ideoloji buxovlarını qırıb təfəkkürün həddlərini genişləndirə bilən, yüksək elmi fəlsəfi dünyagörüşə malik zəka və istedad sahibləri olan ədəbiyyatşünas alimlər bu elmin məğzini, mahiyyətini, istiqamət və məqsədini qoruyub saxlaya bilmişlər.

Aida xanımın elmi nailiyyəti milli olanla ümumbəşəri olanın əlaqə bağlarını aşkara çıxarmaqda olmuşdur

Aida İmanquliyevanın «Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri» kitabı bir elm sahəsi kimi son iki əsrdə mövcud olan dünya ədəbiyyatşünaslığının başlıca uğurlarının, istiqamət və metodlarının, eləcə də, bu elmin öz tarixi inkişafı boyu əldə etdiyi sistemli yanaşmanın çox canlı və mükəmməl səviyyədə tətbiq olunduğu, Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının son inkişaf səviyyəsini göstərən və bununla da yeni istiqamət, yeni məktəb yaradan bir elmi nailiyyətdir.

Bu gün bu kitabın həsr olunduğu problemlərdən bir əsr keçdikdən sonra, XX əsrin əvvəllərində bütün dünyada gedən siyasi-iqtisadi inteqrasiyanın, qlobalaşdırmanın müsbət tərəfləri ilə yanaşı, törətdiyi ziddiyyətlər bir daha Aida İmanquliyeva kimi mütəfəkkirin uzaqgörənliyini, bəsinətini göstərir: birlik, inteqrasiya, qloballaşma eyni zamanda və eyni səviyyədə mədəniyyətlər, ədəbiyyatlar qatında olmalıdır. Aida xanım təsdiq edirdi ki, hər bir xalqın öz xarakterinə görə milli olan ədəbiyyatı ümumbəşəri nailiyyətdir.

yətlərlə qırılmaz şəkildə bağlıdır. Milli olanın ümumbəşəri olanla birliyindən kənarda dünyanın heç bir ədəbiyyatı inkişaf edə bilməzdi, mədəniyyətin yüksələn xətlə hərəkəti olmazdı.

A.İmanquliyeva özünün elmi fəaliyyəti sayəsində Azərbaycan ictimai şüurunun dövrün mədəni ideoloji buxovlarından azad edib ümumbəşəri ideyalar, dəyərlər səviyyəsinə yüksəltməyə çalışır. Vətənpərvər və Milli düşüncə sahibi olan mütəfəkkir alim görkəmli ərəb yazıçılarından – Cübran Xəlil Cübran, Əmin ər-Reyhani və Mixail Nüaymənin rolunu belə səciyyələndirir: «Onların ədəbi fəaliyyətləri Qərb və Şərq ədəbiyyatlarının öz mədəni nailiyyətlərini bir-biri ilə mübadilə etdikləri informasiya kanalı rolunu oynayır».

«Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri» kitabı öz elmi, nəzəri cəhətinə, informasiya yükünə, mövzu genişliyinə, fikir dərinliyinə, problemin qoyuluşuna, tətbiq olunan mövzuya sistemli yanaşma tərzinə, üslub, ifadə xüsusiyyətlərinə və başqa bütün meyarlara görə çox sanballı bir elmi əsərdir. Tədqiqatçı alim «Suriya-Amerika» adı almış mühacir ədəbi məktəbin yaranmasının «oyanmaqda olan millətin ehtiyacları», onun tarixi inkişafının yeni pilləyə qədəm qoyması ilə şərtləndirildiyini, bu məktəbin yaradıcılarının yeni tarixi reallığı təcəssüm etdirən ideya və formaları özündə daşıyan Qərb mədəniyyəti və ədəbiyyatının nailiyyətlərindən bəhrələnərək milli ədəbiyyatı yeni inkişaf mərhələsinə çıxarmalarını, ədəbi prosesin gedində müxtəlif ədəbi cərəyanların və metodların təşəkkülünü əks etdirir. Eyni zamanda şərqşünaslıq və ədəbiyyatşünaslıq elminin nailiyyətlərini özündə birləşdirən bu kitab mütəfəkkir alimin ictimai-siyasi baxışlarını, mədəni-etik görüşlərini, fəlsəfi-estetik mülahizələrini ifadə edən, məzmun və ideya məqsədinə görə öz janr

çərçivəsinə sığmayan bir kitabdır.

Kitabın quruluşu da onun məzmununa və üslub xüsusiyyətlərinə cavab verir. Birinci fəsildə mühacirətdə (ABŞ-da) ərəb ədəbiyyatının yaranmasının və xarici ədəbiyyatın «Suriya-Amerika məktəbi» yazıçılarına təsiri məsələləri ümumi və əhatəli şəkildə açılır, ərəb məhçər ədəbiyyatının yaranacağı ictimai-siyasi tarixi şərait, ədəbiyyatların qarşılıqlı təsiri, Şərq-Qərb mədəni əlaqələri, bu əlaqələrin tarixi, bədii təfəkkür tiplərinin, ədəbi cərəyanların – maarifçilik, sentimentalizm, romantizm, tənqidi realizm təkamülü, inkişaf dinamikası və s. ümumi ədəbi estetik məsələləri əks etdirir.

Sonrakı üç fəslin hər biri ərəb məhçər ədəbiyyatının bir görkəmli nümayəndəsinin yaradıcılığına həsr edilmiş və bu zaman hər bir fəsildə həm xarici ədəbiyyatların təsiri, həm ədəbi cərəyan və metodların, ədəbi növ və janrların təhlili baxımından bir-birini təkrarlamayan, demək olar ki, ədəbiyyat nəzəriyyəsinin bütün məsələlərinin əhatə edilməsinə çalışılmışdır.

Cübran yaradıcılığı nümunəsində ərəb məhçər ədəbiyyatına daha çox ingilis və Amerika romantizminin təsiri öyrənilir

Cübran Xəlil Cübran yaradıcılığına həsr olunmuş II fəsildə ədəbi yaradıcılığının sentimentalizmdən romantizmə necə təkamül etdiyini, bu bədii metodların əsas cizgiləri, inkişaf mərhələləri, tətbiq elementləri konkret nümunə və detallarla göstərilmiş, əsasən şeir, hekayə, povest, esse, mənsur şeir kimi ədəbi janrların quruluş prinsipi, forma və məzmun müəyyənliyi, bədii üslubi xüsusiyyətləri təhlil edilir.

Əmin ər-Reyhani və onun ərəb romantizminin təşəkkülündə rolu

Əmin ər-Reyhani və onun ərəb

romantizminin təşəkkülündə roluna həsr olunmuş III fəsildə bitkin bir bədii metod və bədii təfəkkür tipi kimi romantizmin ideya və konsepsiyalarının bu yazıçının yaradıcılığında necə inkişaf tapdığı, Amerika transsendentalizminin mədəni və ideya əsaslarının yazıçının dünya qavramı ilə necə həmahəng olması öz əksini tapmışdır. Bu fəsildə ər-Reyhani yaradıcılığı təmsalında ədəbi janrlardan müxtəlif poetik nümunələr – şeir, poema, eləcə də böyük süjetli povest və müxtəlif kiçik nəsr janrları təhlil edilir.

Sonuncu IV fəsildə isə ərəb və rus qarşılıqlı ədəbi əlaqələri, XIX əsr rus ədəbiyyatının – bu ədəbiyyatın görkəmli nümayəndələri V.Q.Belinski, L.Tolstoy, İ.S.Turgenev, və A.P.Çexovun Mixail Nüaymə yaradıcılığına təsiri öyrənilir. Maraqlıdır ki, bu təsiri A.İmanquliyeva əvvəlki fəsillərdə olduğundan fərqli ədəbi janr nümunələri – ədəbi tənqidi məqalələr, pyes, roman, novella və s. əsasında araşdırır.

A.İmanquliyeva novator alimdir

Onun novatorluğu yalnız mövzu seçimində, problemlərin qoyuluşunda, mövzuya orijinal yanaşma tərzində deyil, həm də bu kitabda tədqiq etdiyi elmi metodun inkişaf etdirilməsindədir. Ümumiyyətlə, tədqiq olunan mövzuya sistemli yanaşan alim, mövzunun tələb etdiyi kimi, müqayisə metodundan geniş istifadə etmişdir.

Aida İmanquliyeva bir alim kimi faktın, bir estetik kimi gözəlliyin, bir filosof kimi həqiqətin təntənəsinə çalışır. Eyni zamanda Şərq-Qərb əlaqələrinə dair müqayisələrində Aida xanımın şərqliliyindən, öz xalqının mədəni kökləri ilə bağlı olan Şərq tarixinə və ədəbiyyatına olan sonsuz sevgisindən doğan incə bir şərq təəssübkeşliyi də duyulur.



«Dünyanı gözəllik xilas edəcək!»

- XIX əsrdə bu sözləri deyən rus dahisi Dostoyevskinin ardınca XX əsrin bir çox böyük mütəfəkkirləri də bu düşüncədə olmuşdur. A.İmanquliyevanın tədqiqatlarında istinad etdiyi amerikan filosof şairi Emerson da gözəlliyi «Kainatın yaradıcısı» hesab etmişdir.

Amerika ərəb ədəbiyyatı əlaqələrini tədqiq edərkən A.İmanquliyeva yeni ərəb ədəbiyyatının banisi Cübranın «dünyanı xilas edəcək» gözəllik anlayışı haqqında təsəvvürlərinin Emersonun görüşlərinə yaxın olduğunu qeyd edir: «Gözəllik güzgülə özünə baxan əbədiyyətdir». Əgər doğrudan da bu böyük dahilər haqlıdırsa, dünyanı gözəllik xilas edəcəksə, görkəmli şərqşünas alim, mütəfəkkir filosof Aida İmanquliyevanın ümumbəşər təfəkkürü xəzinəsinə bəxş etdiyi «Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri» kitabı bir «gözəllik aynası» kimi əbədiyyəti əks etdirəcəkdir.

Moskvada nəşr etdirdiyi «Aləmdə səsim var» romanından aldığı qonorarın hesabına Udulu kəndində məktəb binası tikdirdi

Tarixi romanlar müəllifi kimi şöhrət qazanan qadın



Əzizə Məmməd qızı Cəfərzadə

Azərbaycan Respublikasının xalq yazıçısı, ədəbiyyatşünas, filologiya elmləri doktoru, professor, ictimai xadim

29 dekabr 1921 (Bakı) –
4 sentyabr 2003 (Bakı)

- 1947 – Ekstern yolu ilə Azərbaycan Dövlət Universitetini bitirib.
- 1946 – Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü seçilib.
- 1957–1974 – Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Əlyazmaları Fondu-

- nun mühüm şöbələrindən binə rəhbərlik edib.
- 1974 – Bakı Dövlət Universitetinin professoru kimi fəaliyyət göstərən.
- 1981–1991 – Respublika Qadınlar Şurasının sədri vəzifəsində çalışıb.
- 36 kitabın müəllifidir.

- Bir-birinin ardınca «Şirvan» başlığı altında trilogiyasını – «Vətənə qayıt», «Aləmdə səsim var», «Yad et məni» romanlarını yazıb.
- 1980 – «Bakı – 1501» tarixi romanını yazıb.
- 1986 – «Seçilmiş əsərləri» nəşr olunub. Əsərləri

nəinki Azərbaycanda, eləcə də Türkiyə, İran və Yaxın Şərqdə tanınıb.

- «Xalqlar dostluğu», müstəqil respublikamızın «Şöhrət» ordeni ilə təltif olunub.
- 2001 – Azərbaycan Respublikasının xalq yazıçısı fəxri adını alıb.

Sarı sim” rubrikasının qonağı yazıçı Əzizə Cəfərzadədir. Nürani Azərbaycan ağbırçağının timsalı yazıçı Əzizə xanım canlı tarixdir. Zəngin həyat yaşamış bu salnaməni vərəqləyirik.

- Deyirlər xoşbəxtiyi bölüşəndə iki xoşbəxtliyin olur, dərdi isə bölüşəndə yarısı qalır. Əzizə xanım, nə var, nə yox?

- Allah var, şəriki yoxdur. Keçmişdə belə deyirdilər və bəlkə də o böyük Allah 25–30 ilin enerjisini yazmaq baxımından mənə yenidən qaytarıb. Qocalmışam sözünü boynuma almaq istəmirəm. Fiziki cəhətdən zəiflədiyim qədər mənəvi cəhətdən yenidən özümə qaytarıb mənə Allah. İşləyirəm, qızım. Ən başlıcası odur ki, həm də elə problemlər üzərində işləyirəm ki, onlar vacib problemlərdir.

SİZ NƏ ETMİSİNİZ?

“İstəmirəm riyakar olasınız. Amma imkan verin bu millət selin içindən qurtulsun, özünə gəlsin, kömək edək buna. Ondan sonra boynum qıldandır qarşınızda...”

Müsaibim Azərbaycan Respublikasının xalq yazıçısı Əzizə Cəfərzadədir.

- Əzizə xanım, üzərində işlədiyiniz o vacib problemlərdən başlayaq...

- 1938-ci ili mən 10 gündür yenidən yaşayıram...

O zaman biz Yuxarı məhəllədə oluruq. Çünki şəhərin mərkəzi hissəsində adətən ermənilər, ruslar, yəhudilər yaşayırdılar. Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulurdu. Evləri kasıbların arasında bölüşəndə Qızıl Ordu adı ilə ayaqyalın gələn o ruslar şəhərin ən zəngin adamlarının evlərini öllərindən aldılar. Azərbaycanlı fəhlələrə, o cümlədən, mənim qaynatama da deyəndə ki, gəl sən də evin birinə gir, deyib mən orada namaz qıla bilmərəm, görək halallıq alam, yiyəsinə pul verəm. Yaşamaıblar şəhərin mərkəzində. Fəhlələrin, kasıbların yaşadığı Yuxarı məhəllə - (Dağlı məhəlləsi, Həmsəri palanı, Hüseynbala açıqlığı və s. bura daxil idi) o yerlər idi ki, burada daşdan, kərpicdən qurulmuş evlər vardı. Burada daha çox İrandan gələn və neft mədənlərində çalışan fəhlələr yaşayırdı və onlara “həmsərilər” deyirdilər. Həmsəri sözü əsil mənada “həmsəhərlim”, “həmkəndlim”, “həmyaşım” deməkdir və həmbirlik mənasını bildirir.

Həmsərilər vaxtilə inqilabdan əvvəl neft mədənlərində işləyiblər. Onların içərisindən yüksək səviyyəli adamlar, əksərən yaxşı usta neftçilər çıxmışdı. Ordenlər, medallar almışdılar, deputat seçilmişdilər. Niyə mən bunu bu qədər dəqiq deyirəm,

çünki 1938-ci ildə bizə məlum olmayan qərarla bütün həmsəriləri Azərbaycandan sürgün etdilər.

- Cənubi azərbaycanlılar burada – öz vətənlərində idilər. Niyə sürgün etdilər onları?

Həmsəri palanı, Dağlı məhəlləsi və Hüseynbala açıqlığı küçəsi uzun Sovet küçəsinə çıxırdı

Bu küçədən keçən kişiləri milis və ya Daxili İşlər Nazirliyindən kimsə (onlara “politruk” deyirdilər) tutub saxlayırdı ki, “pasportunu ver”. Pasport yanında yoxdur, amma dilindən məlumdur ki, İrandan gəlmiş adamdır. Basırdılar maşına, birbaşa dəniz kənarına. Ya şübhəli şəxs hesab edib həbsxanaya salır, ya da ailənin xəbəri olmadan gəmilərlə aparırdılar. Axı, bunların əksəriyyəti əsrin əvvəllərində Bakıya gəlmişdilər. Yerli xanımlarla, qızlarla evlənmişdilər, ailələri, uşaqları vardı. Vaxtilə pasportu dəyişmək heç bunlara gerek deyildi. Qərar verildə ki, pasportunuzu dəyişin, sovet vətəndaşlığını qəbul edin, mətbuatı izləmədiklərinə görə onların əksəriyyətinin bu qərardan - filandan xəbəri olmayıb. Və bu kişiləri aparırdılar, arvadları qaragünlülər evdə oturub yol gözləyirdilər. Görənlər ailəyə xəbər çatdırırdılar ki, “filankəs, sənin ərin və ya oğlunu apardılar”...

- Belə çıxılmaz vəziyyətə düşən qadınların taleyi necə olurdu?

- Həmin dövrə qadınlar demək olar

ki, iki qrupa bölünmüşdü. Bir qrup qadınlar getməyə qərar verdilər. Bu, bir növ adamın yadına dekabristlərin arvadlarını salır. Fərqi bundadır ki, onlar xəzin içində karetalarda gedirdilər, bizimkiləri isə çarşabda, bilmir uşağını əmizdirsən, bilmir yanındakının əlindən yapışsın, bilmir o biri ağlayanın ağız-burnunu silsin. Bunları gözümlə görmüşəm. Rus əsgərləri onların eşyalarını yoxlayırdı (o vaxt gömrük yox idi). Belə ağır şəraitdə (Rza şahın hökmranlığı və almanların nüfuzunun yüksək olduğu illərdə dünya müharibəsinin iyi gəlməyə başlayırdı) o qadınlar İrana ərllərinin yanına yola düşürdülər. Buradan gədən azərbaycanlıları mərkəzdə yaşamağa qoymur, hamısını Bəndər və sair kimi uzaq yerlərdə yerləşdirdilər. Sizi yonnu-ram ki?

- Çox maraqlı hadisələrdir, Əzizə xanım...

Ona görə mən deyirəm ki, arxiv açanda bunlardan danışın

Bizim qonşuluğumuzda Məşədi Gülşüm adında bir qadın vardı. Əsrin əvvəllərində qardaşı və özü uşaq ikən gəlmişdilər bura. Kişiləri vəfat etmişdi. Elə bu hadisəni eşidəndə qardaşı arvadı gedib özünü tramvay altına atdı. 90 yaşında qocanı isə pasportunu dəyişmədiyi üçün sürgün etdilər. O qadın bütün məhəllənin nənəsi, "mamaça"sı, türkcəyə həkimini idi. Anamgil onu yola salanda biz də getmişdik. O körpü hadisələrini orada görmüşdüm. Radiodan səslənirdi: "Əcəb ağ gündədir mənim vətənim", yaxud "Şuralar ölkəsi verdi bizə yeni can". Belə «can» vermişdi bizə. Adamlarımızı sürgün etdilər getdi.

Qaldı ikinci qisim arvadlar, yəni getməyənlər. Onlar burada yetimçiliklə, dul-luq örpəyiylə ərə getməyib balalarını bö-yütdülər. O tərəfdən kişilər nə qədər ki, ti-kanlı məftillər çəkilməmişdi, axtarırdılar ki, qaçaq kimi keçsinlər bu taya – ailələri-

nin yanına. Onları da yollarda sərhəd po-zan kimi güllələdilər. Bu idi bizim taleyi-miz, qızım...

- Yaradıcılığınızın çox hissəsi rep-ressiya illərinə təsadüf edir, yaqın ki, bu təzyiqlər sizdən də yan keçməyib?

- Anıma mən özüm barədə danışmaq istəmirəm. Nə deyim, qızım? Mən sizin baronizdə danışmaq istəyirəm. Onu deyə bilərəm ki, mənim Əhməd adlı qardaşım vəfat edib. 17 yaşında Azərbaycanda "Su-xebezvodni" deyilən, özü isə dizə qədər su olan bir yerə "xalq düşməni" adı ilə sürgün etdilər. Qayıdandan sonra folklor, tariximizə dair o qədər materiallar toplamışdı ki, evi zəngin bir kitabxana idi. Rayonun rəhbər işçiləri məsləhət biliblər ki,

Uduluğa Tava kəndində onun muzeyi yaradılısın

- O dövrün yaradıcı mühiti barədə...

- Vaxtilə Türkiyədə belə bir hal baş vermişdi. Gənc türk ədibləri özlərindən əvvəl gələnləri inkar edirdilər. Sonradan gördülər ki, ingilislər Şekspir, fransızlar Viktor Hüqo, almanlar Şillərlə öyünürlər. Onlar da başa düşdülər ki, keçmişə danmaq olmaz. İndi də bizdə belə bir vəziyyət yaranıb. Sovet dövründə "Hacı Qara"nı yazdığı üçün Mirzə Fətəli Axundovu "ticarət təbəqəsinin nümayəndəsi" adlandırdılar. Dərslikdə də Şərqdə dramaturgiyanın banisi Axundov haqqında belə yazılmışdı. Məsələn, bu gün Sabiri oxumağa qorxur-lar. Onu hər gün oxumalıdılar. Səməd Vurğunun "El bilir ki, sən mənimdən" misralarını məktəblərdə kim oxumayıb? Süleyman Rüstəmin elə şeirləri var ki...Orada görüşlərim zamanı İran şairləri və ziyalıları üsyan edirdilər ki, o bizim in-qilabın bayrağıdır. Axı, üç nəfərdən, beş nəfərdən söhbət getmir. Bütöv xalq orada, 7 milyon isə buradadır. Götürək Rəsul

Rzani. Məqalələrin birində oxuyuram ki, Rəsul Rza qafiyə bilmirdi, ona görə də qafiyəli şeir yazmırdı. İndi sizə onun kiçik bir şeirini oxuyum:

*Röyada dün gecə dodaqlarından
Öpürkən qəlbimin əsdi telləri.
Anladım əqlimmiş səni unudan,
Qəlbimin bu işdən yoxmuş xəbəri.*

Vallah, Füzulinin nəvəsidir

Axı, bu şeirlər yaşadır insanı. O dövrün tələbi ilə yazılan əsərləri qoymayın or-taya. Süleyman Rüstəmin "Yenə də açıldı xatiratım" poemasını mən əzbərdən bili-rəm. Ona görə ki, lirikadır, həqiqi şeirdir. Onun qəzəlləri, cənub həsrətilə yazdığı pyesləri də eləcə.

- Sizin haqlı narazılıqlarınızı başa düşürük, ona görə də deyirik ki, qoy arxivlər açılsın. Millət bilsin ki, kim ikiüzlü, kim riyakar idi.

- Yaxşı, siz deyən olsun. 20-ci illərdə Azərbaycanın başını bir kəsiblər, 30-cu il-lərdə kollektivləşmə dövründə "kulak" adı ilə ikinci qismını sıyırtılar və bir də 37-ci il. Məşhur, məlum hadisələrdir. 40-45-ci müharibə illərində Azərbaycan ziya-lıları əsgər gedib, yaxud getmədiyi üçün sürgün olunub. İndikilər də riyakardır, yal-taqdır, nədir. Bəs onda siz kimsiniz? Han-sı kitabların, bədii ədəbiyyatların, əsərlə-rin əsasında yetişmişsiniz ki, bu diliniz var. Mən deyirəm ki, əgər Sabir, Cəlil Məmmədquluzadə olmasaydı, mən Əzizə və mənim kimilər yox idi. Niyə? Millət özünə gülməyi bacarmırsa, inkişaf edə bil-məz. İndi biz onların üstünə kül tökək?

Olmaz!

Bütün dünyada gör bir özümüzü nə cür tanıtdırıyıq. Deməli, bir qismi "xalq düş-məni" adı ilə gedir. 50-ci illərin üstündən

siz qələm çəkin ki, onlar satqın olublar, in-dikilər barədə də deyin ki, yaltaqdırlar-fi-landırlar. Erməni guya bizə güllə-zad at-mayıb, hər yeri özümüz vermişik. Bu çər-çivənin içində gəlin görün ki, bu millət nə millətidir? Biz onu dünyaya necə tanıtdırı-ırıq. Ot kökünün üstündə bitər. Əgər özü-müz-özümüzü bu cür murdar ediriksə, kim bizə qiymət verəcək? Başa salın görüm ki, onda siz kimsiniz, övladlarım, haradan tö-rəmisiniz?

Adam bir düşünür bu millətin taleyini. Gənc nəslin şeirlərini oxuyuram. Başdan-başə göz yaşı, ölüm, tabut, dar ağacı. Dəh-şətdir. "525-ci qəzet"də dərc olunan mə-qələmdə deyirəm ki, "ağlatmayın, ümid verin". Hər tərəfdən imkanı olan bu mil-lətin başına qapaz vurmaqla, əlindən çörə-yini alıb yeməklə məşğuldur. Bəs siz hara baxırsınız? Məni düz başa düşün. İstəmi-rəm riyakar olasınız. Amma imkan verin bu millət selin içindən qurtulsun, özünə gəlsin. Kömək edək buna. Ondan sonra boynum qıldandır qarşınızda. Başa düşür-sünüz mü məni?

- Başa düşürük, Əzizə xanım. Amma belə bir fikirlər var ki, sovet vaxtı ədiblərimiz sifarişlə yazıb, rejimi tərəf-ləyiblər. Ümumbəşəri dəyərlərdən yazmayıblar...

- Əbülhəsənin siz nəyini oxumusunuz? Əgər "Yoxuşlar"la "Dünya qopur"la mü-qayisə edirsinizsə, səhv edirsiniz. Sonuncu romanı "Sədaqət"i oxuyun. Bu romanda gör millətin evini necə yıxırlar. O vaxt mən Qadınlar Şurasının sədri idim. Məktublarla bağlı Ağsu rayonunun Ülgüclü kəndində yoxlanış etdim. Deyilirdi ki, dağlara siçan yoxlanış etdim. Deyilirdi ki, dağlara siçan adıyla dərmanlar qoydular quşlar qırıldı, heyvanlar məhv oldu. Təyyarədən pambığa dərmanlar səpəldilər arılar məhv oldu. hey-vanat nə günə düşdü. Arvadlar 5 uşaq do-ğurdu, biri nə bilim yaşayırdı, ya yaşamırdı. Bizə gələn məktublar və elə Əbülhəsənin

"Sədaqət" romanı əsasında biz orada havanın, suyun, torpağın analizini götürdük. Raykom katibi incimişdi ki, niyə mən ondan icazəsiz o kəndə getmişəm.

Bir az partizan idim belə şeylərə

Mənim balam, biz ölə-ölə gəlmişik. Mən Bəxtiyar Vahabzadəni sevmirəm. Amma Bəxtiyar Vahabzadə buna baxmayaraq "Gülüstan"ı yazanda sizin heç birinizin atası o mövzuya toxuna bilməzdi. Heç adını da çəkə bilməzdi. Nə qədər əziyyət çəkirdilər. Həmçinin onun əsərini çap etdirən jurnalist, qəzetin redaktoru... Qızlar "Gülüstan"ı köçürüb partalarının altında gizlədirdilər. Axı, sizi bu gün üçün yetişdirən həmin o Rəsul, Əbülhəsən, Bəxtiyar və başqaları olub. Hərçənd Bəxtiyar Vahabzadə deyir ki, mənim siyasi görüşlərimin müəllifi Əzizə Cəfərzadədir. Bəzən mənə deyirlər ki, filan aktrisa belə-belə işlər görür. Deyirəm ki, onun şəxsiyyətini sevməyə bilərəm, amma mən həmin aktrisanı sənətkarın millətinə xidməti prizmasından qiymətləndirirəm. O üzdə can onundur, cəhənnəm də Tanrının.

Inanın Allaha, qana dönür ürəyim. Mən gənclərsiz, auditoriyasız yaşaya bilmirəm. 79 yaş sizə zarafat gəlməsin. Mən bu ömrü yaşamışam.

Demək istəyirəm ki, sizdəki o üsyankar ruhu yetirən bizim o xırdaca-xırdaca işlərimiz olub

- Azərbaycan tarixinin atasını rusların tələbi ilə yaratmışdılar. Biz öz məniyyətimizi unutmamalıyıq. Biz türk aləmindən uzaqlaşmamalıyıq. Mənim pasportuma "türçanka" yazılmışdı. 1937-ci illərdə bu pasportların hamısını dəyişib «azərbaycanlı» etdilər. Azərbaycan da bizimdir. Türk dünyasından ayrılmaq deyər, gündə bizə bir "dədə" axtarırdılar. Gah deyirdi-

lər "manna", gah deyirdilər "massaget", gah deyirdilər "midiya". Mən bir dəfə meydan günlərində çıxış edəndə dedim ki, adamın çox dədəsi olanda ona "bic" deyirlər. Eyib idi, o qədər adamın qarşısında bu sözü demək, amma mən deməliydim. Gündə bir dədə ona görə axtarırdılar ki, biz kimliyimizi bilməyək.

- Siz tarixi araşdıran yazıçılarımızdınız. İllər boyu yazıçılarımızla tarixçilərimiz əlbir olub tarixi araşdırmağa, həqiqəti üzə çıxarmağa meyilli olubmu?

- Tarixçilərimizi qoymurdular tariximizi düzgün yazmağa, bu zaman yazıçılarımız köməyə gəlirdi. Ənvər Məmmədخان-ı, Məmməd Səid Ordubadi, Yusif Vəzir Cəmənzəminli, Fərman Kərimzadə, Əlisə Nicat. Lap elə Əzizə Cəfərzadə də o cərgədə idi. Bu adamlar bədi üslubdan istifadə edib çalışırdılar ki, hərədən tarixin bir tərəfini işıqlandıra bilsinlər. Vaxtilə mənim "Vətənə qayıt" romanımdan bir fəslə bütöv çıxardılar. Niyə? Orada mən XVIII əsrdə Salyan tərəfdə hakim olan Qabulo xanının ruslarla münasibətini (23 rus zabitanın başını nöqərləri ilə birlikdə kəsmişdi və oradan onları qovmuşdu) göstərmişəm. Pyotr, son demə o zaman Bakı komendantı general Matyuşkinə yazmış ki, "Xanşadan özünü qoruyun". Mən sonradan onu dərc etdirdim. Söhbət ondan gedirdi ki, biz yazıçılar o boşluğu doldurmağa, həqiqəti azacıq da olsa, xalqa çatdırmağa çalışırıq. Ancaq indikilər bu saatdaca hamısının, yaxşı ki, hələ mənə toxunmayıblar, yerdə qalanların hamısının üstündən xətt çəkiblər.

- Əzizə xanım, indi tədqiqatçılarımız Səməd Vurğun yaradıcılığına yeni baxış ifadə ediblər. Bu barədə sizin fikirləriniz necədir?

Mənim fikrim budur ki, nəzərə alın o dövrün "planlaşdırılmış" tarix məsələsini

Məcbur idilər ki, haradasa, nəşə etsinlər. Olmasa, əsər getmirdi. Mənim də "Vətənə qayıt" əsərində Qaqarın gəlir Şamaxıya, şəkillər çəkir. Doğrudan ki, o gəlib çəkməsəydi bizim şəxsiyyətimiz məlum olmayacaqdı...

Səməd Vurğun məcburiyyət qarşısında qalıb. Həqiqətə gəldikdə, "Vaqif" dramında belə tarix də deyilir ki, Yekaterinanın Vaqifə münasibəti yaxşı olub. Hər bir yazıçı öz dövrünün övlədidir. İbrahim xanın o şəkildə göstərilməsi doğru deyil. Əslində İbrahim xan igid adam olub, amma Qacar gələndə qaçıb. Bu tarixi həqiqətdir. Yusif Vəzir Cəmənzəminli "Qan içində" əsərində Vaqifin və İbrahim xanın həyatını daha doğru verir. Səməd Vurğun isə... Həmin dövrdə yəqin ki, Vaqifi qaldırmaq lazım imiş, nə bilim... Heydər Əliyevin bir sözü var: "Vaqif" 2 dəfə şöhrət qazanıb. Bir öz dövründə adı müəllimlikdən gəlib çıxıb saraya, bir də Səməd Vurğun onu "Vaqif" pyesində qaldırıb."

- Siz çox zəngin həyat yaşamısınız. İstər universitetdəki fəaliyyətiniz, istər yaradıcılığınız, istərsə də ictimai fəaliyyətiniz olub. İndiki cavanların sovet dövrünə qarşı yaranmış "inkarçılıqına" nə deyirsiniz?

- Mən haqqını deyirəm ki, sovet dövründə məktəblər açılıb. Hətta mən xarici ölkələrə gedəndə bizim əlaçı tələbələrin üstünlüyünü qeyd ediblər. Ədrişdə "Traki" universitetində bizim uşaqlarımız təhsil alırdı. Sovet dövründə Akademiya açılıb, Azərbaycan mətbuatı, Azərbaycan da mətbəələr, nəşriyyatlar olub. Biz 1805-ci ildən başlayaraq "Türkmənçay" müqaviləsindən xeyli irəli "Kürəkçay" mühafizə



zəsində Cavad xanın faciəsindən başlayaraq rusların köləsi vəziyyətində olmuşuq. Nefti hara, pambığı hara daşıyırdılar, bilən olmayıb. Sovet dövründə o ümumi qazandan bizə düşən paydan bu qədər hadisələr olub. Mən İrandan danışanda deyirlər ki, gəlin sərhədboyu kəndlərə baxaq, bizimkilər evi kərpicdən də deyil ey, loppa palçıqdan qoyublar. İndiki cavanlar o dövrü inkar edirlər. Onlara üzümü tutub deyirəm, siz də öz xidmətinizi göstərin də... Bir qisminiz Rusiyaya qaçmışınız, bir qisminiz xarici ölkələrə, bir qisminiz burada nəhlə məşğuldur, bilinmir. Mənim balalarım, düz deyil. Əvvəlcə öz gözünüzdə tiri görür, sonra bizim gözümüzə qılı axtarın.

Amma yüz faiz bilin ki, siz gəncliyin "inkar"ına baxmadan, mən sizə inanıram

Və inanıram ki, bu gənclik Azərbaycanın yaxşı özülü olacaq. O inkarçılıq da çıxacaq yaddan. Bir zaman türklər bütlləri qırıb təzədən bu işlə məşğul olduqları kimi, siz də qırıqlarınız bütlləri təzədən dirçəldəcəksiniz.

09.12.2006

Azərbaycan opera sənətində dünya vokal sənətinin ən yaxşı ənənələrini milli musiqi xüsusiyyətləri ilə əlaqələndirmiş ilk azərbaycanlı qadın

İfaçılıq sənətimizin tarixi siması



Şövkət Məmməd qızı Məmmədova

*Keçmiş SSRİ-nin
və Azərbaycanın xalq artisti*
18 aprel 1897 (Tiflis)
8 iyun 1981 (Bakı)

■ 1910 – Tiflisdə Musiqi məktəbini bitirib.
■ 1911 – Təhsilini artırmaq üçün Milana gedib.
■ 1917–21 – Kiyev Konservatoriyasında oxuyub.
■ 1923–25 – Bakı Teatr Texnikumunun ilk direktoru olub. Onun təşəbbüs

büsü ilə not nəşriyyatı təsis edilib.
■ 1931 – «Azərbaycan musiqili teatrının inkişafı yolları» kitabı Moskvada çap olunub.
■ 1931 – Azərbaycanın xalq artisti adını alıb.
■ 1938 – SSRİ-nin xalq

artisti adına layiq görüldü.
■ 1939 – Ona Opera Teatrının direktoru vəzifəsi tapşırılıb.
■ 1945 – Azərbaycan Teatr Cəmiyyətinin ilk sədri seçilib.
■ 1946 – 50 – Konser-

vatoriyanın vokal kafedrasının müdiri, vokal fakültəsinin dekani, professor olub.
■ Dəfələrlə Azərbaycan Ali Sovetinin deputatı seçilib. Orden və medallarla mükafatlandırılıb.

Yeddi yaşlı Şövkət gənc pianoçu Levinadan fortepianoda çalmağı öyrənir. Sonra Tiflis musiqi məktəbinə, daha sonra Peterburq Konservatoriyasında təhsil almış Tamara Stepanovanın sinfinə qəbul olunur. 10 yaşlı qız hətta o illər Tiflisdə qastrol səfərində olan İtaliya müğənnisi Aida Qonzaqanı dinləmək üçün Opera Teatrına gəlir və tanınmış müğənninin ifasında Cüzeppe Verdinin «Riqoletto» operasını dinləyir.

Evə qayıdan kimi eşitdiyi musiqini oxuyaraq, özünü görkəmli müğənniyə oxşatmağa çalışır. Nəhayət, balaca Şövkətin oxumaq məharəti bütün mahala səs salır. Bir dəfə burjua cəmiyyətində xeyriyyəçi qadın qrafinya Vorontsova-Daşkova axşam ziyafəti düzəldir. Həmin axşam konsert proqramını təşkil edənlərdən biri general Kazım Mirzə Qacara tapşırılır ki, konsertdə oxumaq üçün hardan olur-olsun, mütləq müsəlman qızı tapılsın. Həmin müsəlman qızı Şövkət Məmmədova olur.

Müsəlmanlar qızı ölümü ilə hədələyirlər

Müsahibim Musiqi Akademiyası simli alətlər kafedrasının müdiri, xalq artisti, bəstəkar, professor Azər Rzayevdir

- Azər müəllim, Şövkət xanımın böyük yaradıcılıq yolu, özü də çox çətin, tələtönlü yol keçdiyini bir daha yada salmaq istərdik...

- Azərbaycan ifaçılıq sənətinin tarixi simalarından olan, opera sənətimizdə ilk azərbaycanlı qadın, SSRİ xalq artisti, professor Şövkət Məmmədova professional vokal sənətinin iftixarı, bacarıqlı müəllim, təşkilatçı, ictimaiyyətçi, eyni zamanda çox mülayim, geniş ürəkli bir insan idi. Sənətə dərin məhəbbəti, özünə qarşı tələbkar olması ilə fərqlənirdi. Şövkət xanımın uşaqlıq illərini xatırlatmaq istəyirəm. 1897-ci il aprel 18-də Tiflisdə çəkməçi Həsən Məmməd oğlu Məmmədovun bir qızı dünyaya gəlir, adını Şövkət qoyurlar. Ailədə Şövkətə uşaq yaşlarından Azərbaycan xalq mahnılarına məhəbbət aşılayırdılar.

Balaca Şövkət musiqiyə beləcə alışır

Bir neçə ildən sonra valideynləri Şövkətdə musiqini çox tez qavramaq qabiliyyəti və musiqiyə olan həvəsi gördükdə pulunu hissə-hissə ödəmək şərtlə ona bir fortepiano alırlar. Bakıdan elm və incəsənətə hamilik edənlər Şövkətə kömək əllərini uzadırlar. Beləliklə, 14 yaşlı Şövkət Milan şəhərində 8 ay Dotti Ambroziyanın sinfində oxuyur. Maddi cəhətdən olduqca çətin vəziyyətə düşən qız İtaliyada təhsil alan dostlarının köməyiylə 1912-ci il aprel

ayına kimi İtaliyada qalır. Nəhayət, Tiflis Xeyriyyə Cəmiyyətinin köməyiylə vətənə dönür. 1912-ci il aprel ayının 13-də Tağıyev Teatrında, indiki Musiqili Komediya Teatrının binasında Üzeyir Hacıbəyovun «Ər və arvad» musiqili komediyası göstərilir. Toplanmış vəsait Şövkət Məmmədovanın təhsilinin davam etdirilməsinə verilməli idi. Əvvəlcə tamaşa salonunda sakitlik hökm sürürdü. Bir qədər keçdikdən sonra qabaq sıralardan ifaçının ünvanına təhqiramiz sözlər eşidilməyə başlayır. Onun səhnəyə çıxmasına, üstəlik oxumasına xor baxan müsəlmanlar qızı ölümü ilə hədələyirlər. Bunu gören Üzeyir Hacıbəyov və Mirzə Əliyev Şövkəti səhnədən



çıxarib, gizləncə buradan uzaqlaşdırırlar. Beləliklə, xeyirxah məqsədlə keçirilən bu tədbir pozulur. Hələ üstəlik teatrın kassası möhürlənir və Şövkətin təhsilinin davamı üçün 1500 manat pul müsadirə olunur.

Həmin gecə Şövkət dostlarının kömək məqsədilə onu verdikləri vəsaitlə Tiflisə qaçır

Burada orta məktəbi bitirərək ailəsi ilə birlikdə Kiyevə köçür.

Kiyevdə təhsil illəri yaradıcılığında əsas mərhələlərdən sayılırdı. Bu illərdə Konservatoriyada oxuduğu zaman öz müəlliməsi Aleksandra Nikolayevna Şperlin-qin köməyi ilə görkəmli bəstəkar Reynqold Moriseviç Qliyerlə görüşür. Həmin ildən başlayaraq bəstəkarla ifaçı arasında səmimi yaradıcılıq dostluğu möhkəmlənir. Güman etmək olar ki, Qliyer tərəfindən "Şahsənəm" operasının təməl daşı məhz həmin illər Şövkətin ifasında Azərbaycan xalq mahnıları "Gəl, gəl, ey mənim maralım", "Küçələrə su səpmişəm", "Yeri, yeri, küsmüşəm səndən" və bu kimi başqa el mahnılarını dinlədikdən sonra qoyulmuşdur. Şövkət Kiyevdə təhsil alarkən burada bir çox azərbaycanlı tələbələrle yaxından tanış olaraq dostluq edir. Bunlar gələcəkdə Azərbaycanda sovet hakimiyyətinin qurulmasında fəal iştirak edəcək Axundov, Mahmudbəyov, Quliyev və xüsusilə o zaman Kiyev universitetinin hüquq fakültəsinin tələbəsi, görkəmli yazıçımız Çəmənzəminli Təxəllüsü ilə məşhurlaşmış Yusif Vəzirov və başqaları idi.

- Şövkət xanım Bakıya nə zaman qayıdır?

- Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra, M.F.Axundov adına Opera Teatrında geniş fəaliyyətə başlayır. Həmin illər Şövkət xanım Rossininin "Sevilya bərbəri" operasında Rozina, Verdinin "Traviata" operasında Violetta, "Rigoletto"sunda Cilda, Delibin "Lakme" operasında Lakme, Rimski-Korsakovun "Qar qız" operasında Qar qız və başqa rollarda uğurla çıxış edir. Şövkət xanım 1923-cü ildə Üzeyir Hacıbəyovun "Arşın mal alan" operettasında Gülçöhrə roluna da çəkilmişdir. Bu, gələcəkdə müğənniyə "Şahsənəm" və "Nərgiz" operaları üzərində çalışmasına çox kömək etmiş olur.

"Şahsənəm" operası Şövkət Məmmədovanın yaradıcılığında əsas yerlərdən birini tutur

1922-ci ildə Qliyer Azərbaycan xalq musiqisi əsasında opera yazmaq üçün Bakıya dəvət olunur. Məhz, Şövkət xanımın



məsləhətilə o, "Aşıq Qərib" dastanı üzrə opera yazmağa başlayır. Qliyerə Azərbaycan xalq mahnılarını öyrənməkdə Şövkət Məmmədovadan başqa Cəbbar Qarayədiqəli və tarçalan Qurban Pirimov da köməklik edirlər. "Şahsənəm" ilk dəfə 1927-ci ildə rus dilinə, sonralar azərbaycan dilinə tərcümə olunaraq 1934-cü il may ayının 4-də böyük müvəffəqiyyətlə nümayiş etdirildi. "Şahsənəm" operasında gözəl ifaçılıq məharətinə görə və ümumiyyətlə bu operanın yaranmasında böyük rol oynadığına görə bəstəkar Qliyer öz operasını Şövkət Məmmədovaya həsr edir. O, 1935-ci ildə Opera Teatrımızda Müslüm Maqomayevin "Nərgiz" operasında əsərin qəhrəmanı Nərgiz rolunu böyük ustalıqla oynayaraq qoçaq, öz əqidəsi naminə ölümə hazır olan bir qəhrəman, həm də incə, mehriban, lırık bir qız obrazını yaradır.

- Şövkət xanımın opera sənətindəki müvəffəqiyyətlərinə o zamanın mütəxəssisləri necə qiymət verirdilər?

- Rus ifaçılıq məktəbinin görkəmli şəxslərindən biri Leonid Sobinov 1924-cü ildə Bakıda olduğu vaxtlar

"Traviata" operasında Şövkət Məmmədovanın tərəf müqabili olmuşdur

O, Şövkət xanımın Violettasına yüksək qiymət vermişdir. Sobinovun bir şəklin arxasına yazdığı avtoqrafda deyilir: "Füsunkar, gözəl Violettaya, mehriban yoldaş Şövkət xanım Məmmədovaya əziz xatirə olaraq..."

Şövkət Məmmədova görkəmli opera müğənnisi Antonina Vasilyevna Nejdanova, o vaxtlar Bakıda işləyən görkəmli dirijorlar Stoverman, Klibson və başqaları ilə də yaradıcılıq əlaqələri saxlayırdı.

- Şövkət xanımın Konservatoriyada işlədiyi illərdə müəllim və tələbələrle mehriban münasibətdə olması həmişə xatırlanır...

- Şövkət xanım Üzeyir bəyin dəvəti ilə 1946-cı ildən Azərbaycan Dövlət Kon-



servatoriyasında dərs deməyə başladı. Üzeyir bəy onun ifasını yüksək qiymətləndirirdi. Uzun illər Şövkət xanımla bir yerdə işləmiş Azərbaycanın xalq artisti Süleyman Ələsgərov da onun barəsində həmişə xoş xatirələr söyləyirdi. 1923-cü ildə oktyabr ayının 1-də Şövkət Məmmədovanın təşəbbüsü ilə Azərbaycan Teatr Texnikumu təşkil olundu və həmin məktəbə ilk direktor Şövkət xanım təyin olundu. Bu məktəb Azərbaycanda teatr sənətinin inkişafında mühüm rol oynadı və onun əsasında Teatr İnstitutunun təməli qoyuldu.

Yaradıcılığı da unutmayan Şövkət xanım "Azərbaycan musiqili teatrının inkişaf yolları" adlı bir kitab yazdı və həmin kitab Moskvada çapdan çıxdı. Kitabda muğam operalarının Azərbaycan musiqili teatrının inkişafındakı böyük rolundan və SSRİ xalqlarının musiqi yaradıcılığının qarşılıqlı əlaqələrinin vacibliyindən bəhs edilir. Şövkət xanım hərcəhətlə bir insan idi. Gözəl insan, istedadlı müəllim, böyük sənətkar Şövkət Məmmədovanın adı bütün ictimaiyyətin qəlbində əbədi yaşayır.

12.04.2005

Dünya müsəlman qadınları arasında ilk siyasi həyata atılan türk qadını

Şərqdə qadın hərəkətinin görkəmli xadimi



Şəfiqə İsmayıl bəy qızı Qaspiralı

Azərbaycanın və Türkiyənin ilk maarifpərvər qadınlarından biri (1886–1975)

Türk dünyasında özünəməxsus mövqeyi olan «Tərcüman» qəzetinin redaktoru İsmayıl bəy Qaspiralının qızıdır (ana nəslə Axçurulular da məşhur olublar). Krimdə mədəni bir mühitdə böyüyən, mükəmməl təhsil alan Şəfiqə xanım atasının qəzetinin nəsrində və yayılmasında yaxından köməkçi olub.

O, dünya müsəlman qadınları arasında ilk siyasi həyata atılan və bu yolda xalqına xidmət edən qadın olub. Şəfiqə xanımı Nəsimbəy Usubbəyovla ailə qurandan sonra Gəncəyə dönüb. Əvvəl Gəncədə yaşasalar da, sonra Bakıya köçüblər. Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin mədəni tədbirlərində iştirak edərək, milli qız gimnaziyasında dərs deyib. Bu maarifpərvər qadın xalqımızın tərəqqisi işində böyük xidmətlər göstərmiş, xeyirxahlığı ilə ürəklərdə dərin iz qoymuşdur. İndi Türkiyədə onun yurdunda ürəyi Azərbaycanın eşqi ilə dolu şairə qızı Zöhrə Göygöl yaşayır.

- 1902 – 16 yaşında «Ələmi-nisan» adlı jurnal buraxıb.
- 1917 – Krimdə keçirilən milli qurultayda millət vəkili, divan üzvü olaraq iştirak edib.
- 1917 – Moskvada

bütün Rusiya müsəlmanlarının Birinci Konqresində iştirak edərək. Konqresin yenitimi üzvünə seçilib.

■ 1920 – Aprel işğalından sonra övladları ilə birlikdə yaşadığı mənzil-

dən çıxarılmışdır

- 1922 – İsmayıl bəy Qaspiralının yaxın dostu, Bakıda işləyən türk diplomatının köməyi ilə əvvəlcə türk hərbiçiləri ilə birlikdə Batuma, sonra Trabzona, oradan da

böyük çətinliklə İstanbulla gəlmişdir.

■ Yetimlər evinin («Darültam») müdiriəsi olub.

■ «Qızıl ay» Beynəlxalq Xeyriyyə Cəmiyyətinə iştirak edib.

Müsahibə

Əqidə bəxtəvərləri

“Kadın” dərgisi:

“Bu türk qadını varlığımızın ünlü bir anıtıdır (abidəsidir)”



Müsahibin
Azərbaycan Respublikası
nın xalq yazıçısı
Əzizə Cəfərzadədir

Qadın Gəncədə hörmətlə adı çəkilən Yusifbəyli nəslə bəxtli idi. Nəslin patriarxi Usub bəy rus istilası zamanı meydan oxuyan qəhrəman Cavad xanın vəziri olub. Bu möhtəşəm nəslin 3 oğlu övladı vardı: Nəsim bəy, Həmid bəy, Eyyub bəy. Doğrusu, bu nəsil və onun yetirmələri haqqında ensiklopediyamızda məlumat yoxdur. Amma bu günlərdə müraciət etdiyim ensiklopediya redaksiyası oməkdaşlarından Zəhid qardaşımız köməyini əsirgəməyib Nəsim bəy Yusifbəyli haqqında mənə qənaətbəxş cavablar verdi.

– Öyrəndiklərinizi yaqın ki, bizimlə bölüşəcəksiniz...

– Ölbəttə, bölüşüb sonra öz mövzuma keçəcəyəm. Öks halda, kimdən və niyə söhbət açdığım maraqlı olmaz. Nəsim bəy 1881-ci ildə Gəncədə irəlində dediyim nəsilə dünyaya gəlib. 1920-ci ilin mayında, deyilənə görə, erməni xəyanətkarlarının əlilə həlak olub. Maraqlı həyat yolu keçmiş Nəsim bəy 1907-ci ildə Odessada hüquq fakültəsini bitirmiş, 1911-ci ilə qədər Odessada, Krimin əfsanəvi Baxçasarıynda, İstanbulda yaşamış, elə həmin illərdə evlənərək 1911-ci ildə Bakıya köçmüşdür.

Nəsim bəyin gənclik illərində Baxçasarayda maarifpərvər ziyalı İsmayıl bəy Qaspiralı «Tərcüman» adlı bütün türk dünyası üçün birləşdirici dəvət ideallı bir qəzet çap etdirdi. Tərcumançılarının bizim «Molla Nə-

rəddin» və onun əvəzsiz redaktoru Cəlil Məmmədquluzadə ilə əlaqəsi vardı.

Nəsim bəy 1917-ci ildə «Türk-ədəm mərkəziyyun» partiyasının yaradıcılarından biri idi. 1918-ci ildə əvvəlcə maarif naziri olmuş, məhz onun təklifilə məktəblərin milliləşdirilməsi haqqında qərar qəbul edilmiş, yenə də onun təklifilə azəri-türk dili respublikanın bütün ərazisində məktəblərdə məcburi fənn kimi dərs proqramlarına daxil edilmişdi. Nəsim bəy Odessada təhsil alarkən İsmayıl bəy Qaspiralının qızı Şəfiqə xanımla tanış olmuş, iki millət məhəbbətli gənc bir-birini sevmiş və İsmayıl bəyin xeyir-duası ilə evlənmişdilər. Xoşbəxt, bir-birinə ideyaca bağlı bir ailə yaranmışdı. Ailə 1911-ci ildə Bakıya köçdükdən sonra Şəfiqə xanım xeyriyyəçilik, azəri-türk bacılarının maarifləndirmək üçün savad kursları açmaq və sair işlərlə məşğul olmuşdur.

Hər dəfə yolum İstanbula düşəndə Almaz İldırımın kimi qürbətə can verən soydaşlarımızı və heç olmasa onların nəslindən kim varsa, arayıb tapmaq məqsədim, arzum olub.

Bu arzular bir gün mənə Əlimərdan bəy Topçubaşovla Həsən bəy Zərdəbinin nəvəsi Zərifə xanım Kürdəmirə qarşılaşdırdı.

Və bu nəci bə xanımın köməyiylə bir neçə soydaşımızın, o cümlədən Əlibəy Hüseynzadənin qızları Səidə Santur, Fərah Avərlə tanış oldum.

Elə yenə onların köməyiylə Nəsim bəyin qızı Zöhrə xanımla görüşmək mənə qismət oldu. İlahi, yaşadığı bina «Gəncə apartıman», soyadı isə «Göygöl»dür. Ömründə



Zöhrə xanım
Qaspiralı



görmədiyi Gəncə, ömründə seyr etmədiyi Göygöl. Ulularının gözəl məkanı adında, soyadında yaşadılan Zöhrə ulduzu kimi zərif və işıqlı xanım ailə arxivindən mənə tariximiz üçün mühüm olan xeyli foto şəkillər, Nəsim bəylə Şəfiqə xanımın 1905-1906-cı illərdə hələ nişanlı ikən bir-birinə yazdığı məktubların əslini təqdim etdi. Gözlərimə inanmadım. "Necə ayrılırsınız bu qiymətli sənədlərdən, fotolardan?" sualına gözlərindəki nəm, sinəsindəki inilti-yəbənər səslə «onların yeri ora, vətəndir»-dedi. Daha sözü yoxdur, Zöhrə xanım, əzizim, bir söz var idi ki, onu da siz dediniz.

Əlimdə 1905-ci illərdən xatirə olaraq 6 məktub var. Qat kəsilmiş xırda zərflərin içərisindəki bu məktublar o zamankı rus orfoqrafiyası ilə, hamısı da Nəsim bəyin öz əlilə yazılmışdır. Məhəbbət məktubları güman etdiyim bu məktubları daxili bir titrəyişlə açıram. Başqasının qərami məktubunu açıb oxumaq günah olsa da, ruhu bağışlar mənə hər iki gəncin. Gümanım düz çıxmadı. Sən demə, bunlar iki əqidə dostunun sual-cavabı, məsləhətləşməsi, fikir

mübadiləsi imiş. Hər ikisinin ürəyi çırpınan bu məktublarda nadir halda «öpürəm səni» sözüne rast gəlirsən. Məktubun altısını da Nəsim bəy yazıb, Şəfiqə xanımın xətti yoxdur. Amma Nəsim bəy, demək olar ki, bu və ya başqa fikir mübadiləsi ilə bağlı Şəfiqə xanımın məktublarından elo parçalar götürüb, izah edir ki, orijinalı oxumuş kimi olursan.

Məktubların birində Nəsim bəy Şəfiqə xanımın fikirlərinə cavab olaraq yazır: «Mən sizə yazmışdım, əgər xalq hazırlanmayıbsa hüquqlarından istifadə edə bilməz, yox əgər hazırlanıbsa və bu hüquqlara tələbat duyursa, o özü hüquqlarını öldürür və buna nail olar. Məsələ zamandan asılıdır».

Məktublardan biri Odessada baş verən hadisələrdən danışır. Nəsim bəy Şəfiqə xanıma teleqram vurmaq üçün evdən çıxdığını yazır və deyir: «Deyəsən talan qurtarıb. Hələ öldürülənlərin hamısı yığılmayıb, çoxu küçələrdə qalıb. Öldürülmüş və yaralanmış tələbələrə sayı yüzdən çoxdur. Ən yaxşı mağazalar talan olunub... Dünən bizim mehmanxananın müsafirləri patrul istəyibləmiş. Bir saat sonra mehmanxana gülləbaran olunmağa başladı. Birdən pillələrlə fasiləsiz güllə ataraq içəri soxuldular. Sən demə, bizi qoruyan əsgərlər başları gicəllənənəcən binamızın altındakı şərab dükanında içiblər və bizə hücum keçiblər».

Maraqlı bir faktı məktublardan çıxış edərək nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm. Nəsim bəy Odessada təhsilini tibb fakültəsində başlamışdır. Lakin həm öz xalqının həyatı, həm Odessada baş verən hadisələr onun ictimai düşüncələrində köklü dəyişikliklər əmələ gətirmiş və o, tibb fakültəsindən hüquq fakültəsinə keçmişdir. Nişanlısı Şəfiqə xanım onun bu yerdəyişməsini «ölüdən qorxmaq» kimi zarafata salmışdı. Nəsim bəyin məktubundakı cavablar bu məsələni gözəl işıqlandırır: «Təbib xalqı müalicə edir və deyək ki, onlarla soydaşını ölümdən xilas edir. Geridə qalmış xalqın inkişafı üçün çoxmu iş görür?

Yox, mənim özüm, təəssüf ki, çox az şey. Bizim məqsədimiz ümumi qüvvəmizlə xalqı ayağa qaldırmaq olmalıdır. Görürsünüz, mən həkimlərin xeyir verdiyini danmıram, lakin təkrar edirəm ki, indiki zamanda bizim üçün hüquq məsələlərini bilən adamlar daha çox vacibdir».

Hiss edirsinizsə, bu məktublar bayağı, aşıqanə deyil, iki bəxtəvər əməl dostunun yazışması, fikir, əqidə mübarizəsidir. Nəsim bəyin yenə bu mövzuda yazılmış başqa bir məktubunda oxuyuruq: «Siz gözəl bilirsiniz ki, bizim xalq nə vəziyyətdədir. Mən onu Avropa xalqları ilə müqayisə edəndə qeyri-ixtiyari gözlərim önündə belə bir səhnə canlanır: yol ilə həyatsevər, şən, canlı bir cavan gedir. Ardınca südənməyən bir körpə iməkləyir. Necə bilirsiniz, bu körpə üçün kim zəruri lazımdır, həkim, tərbiyəçi, yaxud müəllim? Məncə sonuncu. Bundan ötrü müəllimin özünün xüsusi hazırlığı, intellektual qabiliyyəti, ağıl səviyyəsi olmalıdır ki, onları ibtidai vəziyyətdən bu günün səviyyəsinə qaldıra bilsin. Belə hazırlığı isə yalnız hüquq fakültəsində almaq olar».

Gənc Nəsim bəy xalqa xidmətini bu məqsədlə, bu hazırlıqla başlayır.

Bunu öz sevgili nişanlısı Şəfiqə xanıma da aşılayır

Nəsim bəyin qadın məsələsinə münasibəti də olduqca maraqlı və elo irəlidə gətirdiyimiz fikirləri ilə sıx bağlıdır. O, məktublarının bir neçə yerində bu məsələyə toxunur və Şəfiqə xanıma izah edir ki, qadının birdən birə heç bir hazırlıq görmədən çadrasını atması ağır fəsadlar törədə bilər. Bunun üçün qadın irəliyə millətin özü kimi bütünlüklə hazırlıq dövrü keçməlidir. O, çadra və qadın hüquqsuzluğunu amansız ləkə hesab edir. Qadına öz hüququnu başa salmaq, sonra onun çadrasını açıb ictimai həyata qatmaq lazımdır, deyər bildirir. Yoxsa, o, öz hüququndan istifadə edə bilməz. Qadınları zərif, kişiləri daha ağıllı hesab edənlərə qarşı Nəsim bəy deyir: «Min kişidən ağıllı qadın olur». Məktublardan

görünür ki, Şəfiqə xanım Nəsim bəylə bu kimi məsələlər barəsində ciddi mübahisələr apardığı kimi, öz işləri barədə də öz nişanlısına sanki hesabat verir. O, Moskvada yaranan hansısa bir qadın cəmiyyəti ilə birləşmək istədiyini bildirir.

Nəsim bəy xanımına düşündürücü məsləhətlər verir...

Məktublar 1905-1906-cı illərdə təkcə Azərbaycan deyil, Ümumrusiya xalqlarının həyatı, mübarizəsi, cəhalətin tüğyan etdiyi dövr, talanlar, qırğınlar barədə tarixi öyrənmələrə mühüm mənbə kimi maraqlı materiallar verir.

Qəribə maraqlı məktublardır. Burada umu-küsü də, xırda-para söz üstündə incikliklər də, Odessada təhsil alan gənclərin milli azadlıq arzusu və s. vardır. Amma birçə yüngül söz yoxdur. Başlıqlarda müraciətlər belə sadədir və yalnız Şəfiqə xanımın möhtəşəm atasının razılığı ilə nişanlanandan sonra bu dəfə imzada dəyişiklik olur. «Hörmətlə Nəsim» əvəzinə, «Səni öpürəm, nişanlım Nəsim» yazılıb.

Bu əqidə bəxtəvərlərinin məktublarının zərfləri üstündə Şəfiqə xanımın bəzi qeydlərlə yanaşı, əgər içəridə Nəsim bəy tarix yazmayıbsa, məktubun alınma tarixi qeyd olunub.

Hələ ki, haqqında danışılmayan bir çox maraqlı arxiv sənədlərini böyük inam və lütfkarlıqla mənə... yox, vətənə təqdim edən Nəsim bəy yadıgarı Zöhrə xanım Göygölə minnətdarlığımı bildirirəm. Onu da qeyd etməliyəm ki, Baxçasaraydan Azərbaycanımıza gəlmiş gəlinimiz Şəfiqə xanım Qaspiralı burada, ikinci vətəninə xeyli xeyriyyə işləri görmüş, savad kursları açmış, müəllimlik etmişdir. Başqa cür ola da bilməzdi. Nəsim bəyin məktublarında öz əksini tapan fikirlərin sahibi məhz belə bir ictimai xadim ola bilərdi. Lakin bu, başqa mövzudur. Hələlik, oxucum, təki can sağ olsun. O da yazılar, inşaallah.

24.02.2004

Moskvada Şalyapin, Sobinov, Nejdanova kimi nəhənglərlə birlikdə işlədi. Zimin teatrı onun üçün əsil sənət akademiyası oldu

Yaradıcılığının zirvəsi Karmen obrazıdır



**Fatma Abbas qızı
Rzayeva-Muxtarova**

Azərbaycanın xalq artisti

26 mart 1893 (Urmiya) –
19 oktyabr 1972 (Bakı)

Qəzetlərdən birində oxuyuram: "1958-ci il idi. Camal Əbdül Nasir Bakıya gəlmişdi. Protokol əsasən sosialist Bakısının sakinləri hörmətli qonağın keçəcəyi mərkəzi küçələr boyunca düzülmüşdülər. Misir prezidenti öllərini qaldıraraq paytaxt sakinlərini gülürüzlə salamlayanda nəzərləri eyvanların birində heykəl kimi şax durub küçəni yuxarıdan aşağı seyr edən bir qadına sataşdı. Əcnəbi prezident diplomatik etiketi, şorqli davranış normativini, şəriət yasaqlarını unudaraq məşin həmin eyvandan nəzərlərini çəkmedi. Bu, bir vaxtlar Sergey Yesenini özünə məftun etdiyi kimi, ahıl çağında birçə baxışla Misir prezidentini heyran qoyan Fatma xanım idi..."



■ 1914 – Saratov Konservatoriyasını bitirdikdən sonra Moskvaya köçüb, F.İ.Şalyapinin vasitəsilə S.İ.Ziminin opera teatrına dəvət olunaraq 1917-ci ilə qədər burada çalışıb.

■ 1920 – Rəngarəng

proqramlarla Moskva, Kazan, Peterburq, Kiyev, Xarkov, Odessa və digər şəhərlərin Opera Teatrında çıxış edib.

■ 1936 – Gürcüstanın xalq artisti adını alıb.

■ 1938 – 1953 – M.F.Axundov adına

Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının solisti olub.

■ 1940 – Müğənniyə Azərbaycanın xalq artisti adı verilib. O, operada F.Şalyapin, S.Lemeşev, Bülbül və başqa məşhur müğənnilərlə çıxış

edib.

■ 1940 – Qırmızı Əmək Bayrağı, "Şərəf nişanı" ordenlərinə layiq görüldü.

■ 1940 – Qərbi Avropa və rus bəstəkarlarının operasında əsas partiyaları ifa edib.

Müsahibə



Gözəl səs Fatmaya doğma atası bariton səsli Abbasdan yadigar idi

*Müsahibim Fatma Muxtarovanın
nəvəsi Svetlana xanımdır*

Onunla iş yerində - Respublika kitabxanasında görüşdüm. Yeganə nəvənin görkəmində Fatma xanımın cizgilərini aradım. Zəhri cizgilərin aydın ifadəsi və səmimiyyət tanış gəlirdi adama... "Ön böyük arzum Qəmər Almaszadənin kursunda təhsil almaq idi. Mən bilirəm teatr nədir və istəmirəm ki, sən də bu əzəbli yolları keçəsən - deyən nəvəm incəsənətlə məşğul olmağıma maneçilik törətdi." Svetlana xanım ürəyimizi oxuyurmuş kimi suallarımızı birbaşa cavablandırdı...

**"Quru çörək qırığıyla
dolanardım mən"**

- Fatma xanım ilk çıxışına acınacaqlı həyatını tam ifadə edən "Quru çörək qırığıyla dolanardım mən" rus xalq mahnısı ilə başlayıb. Uşaqlıq illərində nəvəngilin ailəsi ağır günlər yaşayıb. Ailə vəziyyətləri çətin olduğu üçün onlar Rusiyaya köçməyi qərara alıblar. Atası Abbas xırda alverlə məşğul olurdu. Bundan əlavə Fatmanın atası məlahətli səsə malik idi. Rusiyaya yenidən köçmüş ailə az

bir zamanda başçısını itirdikdən sonra 3 yaşlı Fatma anasının himayəsində qaldı. Vəziyyəti yaxşılaşdırmaq üçün Sara xanım ikinci dəfə ailə qurmalı oldu. Onun ikinci əri Səttar Muxtarovdur. Atalığı ilə ağır güzəran sürən Fatmanın vəziyyəti çətinləşirdi. Səttar onunla pis rəftar edir, Fatmanı hansı yolla olursun, pul qazanmağa məcbur edirdi. Sirk ustası olan Səttar işləməyi sevmədiyindən quldurluq edirdi. O üzəndə nəvəngilin ailəsi şəhərləri gəzir, bir yerdə məskunlaşıb yaşaya bilmirdilər. Səttarın quldurbazlığından şəhər polislərinin xəbəri vardı. Onlar gözə-gözə Leninqrada (Sankt-Peterburqa) çatmışdılar. 7 yaşlı Fatma pul qazanmaq məqsədilə küçədə durub camaata tamaşa edir, utandığından dilənçilik etməyə üzü gəlmirdi. Nəhayət, oxumağa başlayan nəvə həmin gün səsinin gücündən yaxşı pul qazanıb. O, pulu evə gətirəndə valideynləri də bunu pis qarşılamadı. Hətta Fatmaya o zamanlar dəbdə olan "Niçeda" şarmankası da alıb, onunla məşğul olmağa başladılar.

Fatma adı

Katya adı ilə əvəz olundu

- Bu səs Fatmaya irsən keçmişdi?



- Anası yerli türklərdən olan Sara Varşavada doğulmuşdu. O, tərkivəton olmuş küçə müğənnisi bariton səsli, yaraşıqlı Abbası sevir və ona qoşulub Urmiyaya gəlir. Gözəl səs bu nığahdan dünyaya gələn Fatmaya doğma atasından yadigar idi.

- Fatma xanım xristianlığı niyə qəbul etmişdi?

- Bildiyinizə görə nənəm müsəlman idi. O zaman isə müğənni müsəlman qadınlara pis baxırdılar. Ona görə də, Fatmaya Katya adı verib, hətta ona xristianlığı qəbul etdirmişdilər ki, heç kim müsəlman olmasından şübhələnməsin.

- Fatma xanımın Saratov həyatı ilə bağlı xatirələrindən söz açardınız...

- Nənəngilin ailəsi Saratova köçdükdən sonra, o, küçədə oxumağını daha da genişləndirdi. Hər gün başına çoxlu adam yığılardı. Belə günlərin birində Fatmanın ifası Saratov şəhərinin fəxri vətəndaşı jurnalist N.M.Arxaşkinskinin diqqətini cəlb etdi. "Saratovski listok" qəzetinin baş redaktoru Fatma ilə maraqlanmağa başladı. Gənc Fatmanın Saratov Konservatoriyasına daxil olmasına yaxından kömək etdi.

Xeyriyyəçi təşkilatların köməyi ilə nənəmin konserti təşkil edildi. Konsertdən yığılan vəsait isə onun Konservatoriyada təhsil alması üçün xərcləndi. Fatma Konservatoriyaya daxil olanda bütün müəllimlər ondan imtina etdilər. Onlar bunun səbəbini Fatmanın hər havada necə gəldi oxuması ilə əlaqələndirib, səsinin yerində olmaması ilə bağladılar. Lakin milliyətçə yəhudi olan müəllim Medvedyev Fatma ilə məşğul olmağı öz üzərinə götürdü. İki həftəlik məşqlərdən sonra onun səsi bərpa olundu. Sonralar Medvedyev onu öz sinfinə qəbul edib, cəmiyyətdə davranışına ciddi fikir verdi. Bir çox insanların köməyi ilə, o, səhnə mədəniyyətini və ədəbiyyəti öyrəndi. İkinci kursda təhsil alan Fatma ön çətin dövrünü yaşamaqda idi. Oxumağına xərclənən vəsaitdən başqa ona yaşamaq üçün də pul lazım idi. Tətildə qastrola çıxmağı qərara alır. Baxmayaraq ki, bu çox təhlükəli idi. Çünki onu Konservatoriyadan xaric edə bilirdilər. Tələbələrə isə qastrola çıxmağa icazə verilmirdi. Gənc müğənni qastrollar zamanı xəstələndi. Və yenə də onu müalicə etmək üçün pul yığdılar. 1912-ci ildə Fatma ikinci kursu bitirib Bakıya gəlir. Fatma Muxtarova müsəlman qadın idi və səhnədə üzə açmaq oxuyurdu. O zamanlar bu qəbul olunmaz idi. Çünki Bakıda musiqi teatrı hələ təzə-təzə yaranırdı.

Nənəmi Bakıda soyuq qarşıladılar

Ancak şəhər onun çox xoşuna gəlmişdi. Axı, cənubda – Urmiyada doğulmuşdu. Odur ki, günəşi – dənizi çox sevirdi. Şəhər ona doğma gəlsə də, Fatma ona göstərilən soyuq münasibətdən incimişdi.

- Fatmanı Bakıda kim himayə etdi?

- Hüseynqulu Sarabski. O, çox mehriban adam idi. Sarabski nənəmi görən kimi ona yaxınlaşıb, haradan və kim olduğunu soruşub. Biləndə ki, Fatma oxuyub

pul qazanmaq üçün gəlib, ona sponsor tapmağı təklif edir. Onlar Hacı Zeynəbəddin Tağıyevin bağına gedirlər. Lakin o, qıza kömək etmir. Sarabski sakitləşmirdi. Çıxış yolunu Murtuza Muxtarovun yanına getməkdə gördü. İlk baxışdan qaraqabaq insan kimi görünən Murtuza Muxtarov qıza qulaq asdı. Milyonçunun arvadı Dağıstan əsilzadəsi olan Liza xanım Fatmaya xoş ovqat bağışladı. Murtuza Muxtarov hər ay Fatmaya pul göndərməyi qərara aldı.

- O vaxtlar Fatmanın Muxtarova familiyasında olması barədə də şayiələr gəzirdi...

- Hə, elə o vaxtdan Fatmanın Muxtarovla qohum olduğu haqda şayiələr yayılmağa başladı. Olmayan eşq macərası ilə yanaşı belə söz də gəzdi ki, Murtuza Muxtarov qızın təhsil almasına nəinki kömək edib, hətta ona öz soyadını verərək övladlığa da götürüb...

- Deyilənlərə görə, Aleksandr Malininlə ailə qurması onun sənət yoluna işıq salıb...

- İkinci kursdan sonra o, hazır proqramla Moskvaya yola düşür. Saratovda tanınmış bakılı ailəsindən olan Aleksandr Malinin də Moskvaya təhsil almağa gedir və burada nənəmə elçi çıxır. Nənəm Moskva Konservatoriyasına daxil olmağı qərara alır. Babamın əkiz qardaşı Boris görkəmli drijor Şalyapinin uşaqlarının tərbiyəçisi idi. O, Fatmanı Şalyapinin yanına aparır. Nənəm Şalyapinin çox sadə insan olduğunu deyirdi. Şalyapingildə olanda Fatmanı onun qızı İrina müşayiət edir.

Fatmanın səsi

Şalyapinin çox xoşuna gəlmişdi

O, nənəmə səhnədə çıxış edə biləcəyini dedi. Lakin qeyd etdi ki, aktyorluğu ona heç kim öyrədə bilməz. O, görək adamın qanında ola. "Zaman göstərəcək siz nəyə qadirsiniz," - belə demişdi.

- Fatma xanım Operaya necə gəldi?

- Şalyapinin rəyindən həvəslənən nənəm Moskvada "Zimin teatri" kimi tanınan şəxsin Opera Teatrının müsabiqəsində iştirak edir. S.İ.Zimin varlı sahibkar idi. O, incəsənəti və teatri çox sevirdi. Onun stolunda xüsusi lampası vardı. Lampanın qırmızı işığı yananda oxumağı davam etdirmək mənasız sayılırdı. Fatma onun yanında oxudu. Bir gözü lampada idi. Fatmanın ifası zamanı qırmızı işıq yanmadı. Əksinə, Ziminin səsi səhnədən gəldi. "Siz sonra nə oxuya bilərsiniz?" Bu isə Fatmanın işə qəbul olmağına işarə idi. Fatma işə götürülən gün Zimin ona 50 rubl verir.

Bu pullar Fatma üçün çox böyük pul idi.

Zimin öz artistlərinin qeydinə qalır, onlar üçün müəllimlər tutur, tarixi, ədəbiyyatı, səhnədə çıxış etməyi öyrədirdi. Az bir zamanda Fatma Çaykovskinin "Pikovaya dama" operasında Palinanı oynayır. Teatrda bir aktyorun xəstələnməsi ilə əlaqədar Fatma Serovun "Yudif" operasında Şalyapinlə birgə çıxış edir. Şalyapin çox tələbkər idi. Artistlər oxuyanda Şalyapin ona yox, tamaşaçılara baxmağı tələb edirdi. Sonralar nənəm Qlinkanın "İvan Susanin" operasında Vanya rolunu oynadı. İnqilab illərində Ziminin teatri bağlandı. 1914-cü ildə işə daxil olan nənəm burada düz üç il Şalyapin, Sobinov, Nejdanova kimi nəhənglərlə birlikdə işlədi. Teatr nənəm üçün əsil sənət akademiyası oldu. Yeni hakimiyyət gəldi. Nənəm deyirdi ki, çölə çıxmaq mümkün deyildi. Vətəndaş müharibəsində qırmızılar və ağlar arasındakı çekişmələrdən baş açmaq mümkün deyildi. Bu zaman nənəm Aleksandr ilə evlənmək qərarına gəlir və Saratova qayıdırlar. Fatma Aleksandrdan müsəlman dinini qəbul etməyi xahiş edir.

*Nənəmi dərin məhəbbətlə
sevən babam məscidə gedib
müsləmanlığı qəbul etdi
və İsgəndər oldu*

Eyni zamanda cavan arvadının xatirəsinə Moskvada Teatr Sənəti İnstitutunda rejissorluq təhsili aldı. Əqidə qurbanlığı ilə baş tutmuş izdivac əbədi olmayıb. İllər keçəndən sonra nənəm İsgəndərdən ayrılıb...

- Karmenin gözəl ifaçısı kimi yaddaşlarda qalan Fatma xanımın bu rola çəkilməsi barədə...

- Nənəm birinci dəfə 1918-ci ildə yeni il qabağı Moskvada Karmen rolunda çıxış edir. Bu opera çox uğurlu keçir. Və o vaxt ona "Rusiyanın ən yaxşı Karmeni olacaq" rəyi verilir. Beləliklə, nənəmin qastrol həyatı başlayır. Tez-tez müharibə cəbhələrində olur, əsgərlər və inqilabçı matroslar qarşısında çıxışlar edir. Sonra Tbilisiyə gəlib kontrakt əsasında Tbilisi teatrında işləməyə başlayır. Yaxşı artistlər üçün digər ölkələrdən də dəvətnamələr gəlirdi. Nənəm bu yolla bütün dünyanı gəzir. Onun bədii yaradıcılığında vaxtilə Üzeyir Hacıbəyov adına ev muzeyinin direktoru Ramazan Xəlilovun da rolu olub. Ramazan müəllimin anası nənəmlə yaxından dost idi, anamı uşaqlıqdan tanıyırdı. Yenidən qastrol həyatına başlayan Fatma Moskva, Leningrad, Sverdlovsk, Arxangelsk, Kiyyev, Daşkənd, Odessa kimi şəhərlərdə bir çox operalarda çıxış edir.

*Nənəm 1938-ci ildə
Mircafər Bağirovun xahişilə
Bakıda işləməyə razılıq verdi*

O vaxtlar repressiya dövrü olduğundan nənəm bütün çətinliklərə baxmayaraq Bağirovun sözünü yerə salmır və böyük həvəslə Azərbaycan teatrını unudulmaz rolları ilə bəzəyir.

- Yeganə qızı Leyla Fatma xanımın yolunu davam etdirdimi?



- Anam aktrisa idi. O, Bakıda Teatr İnstitutunda təhsil almışdı. Müəllimi Jarikov idi. Sonralar anam A.A. Tuqanovun rejissorluq etdiyi Gənc Tamaşaçılar Teatrında işləməyə başladı. Bir müddət işlədikdən sonra aktrisalıqdan uzaqlaşdı. Ancaq, yenə də mədəniyyət sahəsində, Filarmoniyada kadrlar şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışdı. Atam Vladimir Kuroçkin isə Sverdlovsk teatrında rejissor işləyirdi. Anam Leyla ilə də elə teatrdə uşaqlıqdan tanış olmuşdular. Ayrılmaqlarına baxmayaraq dostluq əlaqələrini saxlayırdılar

- Fatma xanımın vəfatını xatırlayırsınız mı?

- 1953-cü ildə səhnəni tərk etdi. Səhnəsiz keçən 19 ilin hər gününü səhnədə yaşayan günlərin xatirəsi ilə başa vurdu. 1972-ci il oktyabrın 19-da uzun sürən xəstəlikdən sonra dünyasını dəyişdi. Onu bütün Opera Teatrının artistləri son mənzilə yola saldılar. Hətta Gürcüstanın da Opera solistləri fəxri qarovulda durmağı özlərinə borc bildilər. Ömrünün son anlarında nənəmin dediyi sözlər indi də qulaqlarımda səslənir: "Məni heç vaxt unutmayacaqlar".

01.04.2006

Həştərxanda qastrol səfərində olarkən
Mərziyə xanımın sənətə olan vurğunluğunu,
istedadını hiss edən Hüseyn Ərəblinski
onu Bakıya dəvət edib

**Şekspirin bütün əsərlərində
baş rolları oynayıb**



**Mərziyə Yusif qızı
Davudova**

Keçmiş SSRİ-nin xalq artisti

8 dekabr 1901 (Həştərxan) –
5 yanvar 1962 (Bakı)

Yaradıcılığında Hüseyn Cavid, Cəfər Cəbbarlı, Vilyam Şekspir, A.Ostrovskinin əsərləri xüsusi yer tutub.

Hüseyn Cavidin "Şeyx Sənan"ında Xumar, "Səyavuş"unda Sədabə, Cəfər Cəbbarlının "Aydın"ında Gültəkin, "Sevil"ində Sevil, "Oqtay Eloğlu"sunda Fərəngiz, "Od gəlini"ndə Solmaz, M.İbrahimovun "Həyat"ında Həyat, S.Vurğunun "Xanlar"ında Qızıyətər, "Fərhad və Şirin"ində Şirin, Ə.Məmmədخانlının "Şorqin səhəri"ndə Gülnar, R.Rzanın "Vəfa"sında Ülkər, A.Ostrovskinin "Günahsız müqəssirlər"ində Kriçinina, M.Qorkinin "Həyatın dibində" Nastya, Trenyovun "Lyubov Yarovaya"sında Lyubov Yarovaya, A. Korneyçukun "Eskadranın məhvi"ndə Oksana, V.Şekspirin "Otello"sunda Dezdemona, "Hamlet"ində Gertruda, "Maqbet"ində Ledi Maqbet, F. Şillerin "Qaçaqqlar"ında Amalya və onlarca digər zəngin obrazlar qalereyası yaratmışdır.

■ 1918- H.Ərəblinski Həştərxanda qastrol olarkən onun oyununu bəyanıb və Bakıya dəvət edib.

■ 1920- Bakıya köçərək Birləşmiş Dövlət Teatrının dram truppasına daxil olub.
■ 1948- SSRİ Dövlət mükafatı laureatı.

■ 1949- SSRİ xalq artisti adını alıb.
■ 1956-62- Azərbaycan Teatr Cəmiyyətinə rəhbərlik edib.

■ "Qırmızı Əmək Bayrağı" və "Şərəf nişanı" ordenləri ilə təltif edilib.
■ Respublika Ali Sovetinə deputat seçilib.

Müsahibə

Hərdənbir yadına düşərdi tatar çayı...

*"Hər dəfə o nağıllar diyarına uçanda özümü yaxşı hiss eləmirəm,
gecələr pis yatıram, atam-anam gəlir yuxularıma..."*

Azərbaycanın xalq artisti Firəngiz Şərifova anası ilə bağlı xatirələrini atası Abbas Mirzənin xatirələrinə calayır, professional teatr tarixinin maraqlı səhifələrini vərəqləyir...

- Dünən dünənlə qurtarır, mən sabah üçün yaşamışam həmişə. Ona görə ki, hər dəfə o nağıllar diyarına uçandan sonra özümü yaxşı hiss eləmirəm. Gecələr pis yatıram. Anam-atam gəlir yuxularıma...

Yuxuda bir dəfə görürəmki onu tamaşa vaxtı, məşq vaxtı və ya teatrda? Yox. Ancaq ev şəraitində, çox sadə geyimdə... O qədər sadə görkəmi vardı ki, onu tanımayanlar küçədə rast gələydilər, elə bilirdilər ev qadını və ya adi bir işçidir. Rəfiqələri Fatma xanım Qədri, Yeva xanım Olenskaya, Əzizə xanım Məmmədova evimizə tez-tez gəlib-gedərdilər. Həftələrlə gedib Əzizə xanım gildə qalardıq. Bunları birləşdirən xarakterlərindəki ümumi cəhətlər idi.

Nə qədər mülayim, əliaçıq, qonaqpərvər idisə, bir o qədər zabitəli idi

Tutaq ki, deyib saat 10-da evdə olun. Əgər 10 dəqiqə geciksə idik, eynəyinin altından bizi ciddi baxışları ilə süzərdi. Söz lazım deyildi, elə bir dənə baxış kifayət idi bizə. Qardaşımla siçan kimi səssiz-səmirsiz öz otağımıza çəkildik.

Mütaliə etməyi və ya nərd oynamağı çox sevərdi. Görünür mən də ona oxşamışam.

Nərd oynayanda, nəse elə bil fikirlərim itib-batır.

- O vaxtlar yaqin nərd oynamaq çox dəbdə imiş. Eşitdiyimə görə Nəcibə Məlikova da yaxşı nərd oynayırmış...

- Nəcibə xanım, Barat xanım, Fatma xanım yaxşı nərd oynayırdılar. Fatma xanımın üstü sədəflə bəzədilmiş balaca nərd-taxtası vardı. Həmişə qastrola gedəndə onu özü ilə götürərdi. Yadıma gəlir mama ilə bunlar qışqıra-qışqıra, heyrotlə, coşqunluqla nərd oynayırdılar.

- Nədanlığın hökm sürdüyü bir zamanda səhnəyə addım atan Mərziyə xanımı ailədə, cəmiyyətdə təzyiqlərlə qarşıladımı?

- Anam milliyətə tatarıdır. Özü də Həştərxandır. Atası, böyük qardaşları ticarətlə məşğul olublar. Ailənin kiçiyi olan anamın özündən başqa iki bacısı, iki qardaşı vardı. Ümumiyyətlə sənətə daxil olmayan adamlar idilər. Ticarət hara, Həştərxan hara, tatar ailəsi hara, bu boyda nəhəng istedad hara? Onu mühit yaradıb. Anam 15 yaşında rus-tatar ibtidai məktəbində müəllim işləyərkən həmin məktəbdə dram dərnəyində iştirak edib. İlk dəfə 1917-ci ildə Həştərxanda İqbal məktəbi müəllimlərinin hazırladığı "Birinci teatr" adlı iki-pərdəli tamaşada Əfifə rolunu oynayır. O, həvəskar aktrisa kimi səhnədə N. Ostrovskinin "Tufan"ında Varvara, Ü. Hacıbəyovun "Arşın mal alan"ında əvvəl Gülçöhrə, sonra Cahan xala rolunda iştirak edib.

Anamın Azərbaycan sənətkarları ilə ilk tanışlığı Hüseyn Ərəblinskinin adı ilə bağlıdır. Hüseyn Ərəblinski 1918-ci ildə teatr truppası ilə Həştərxana qastrola gedir. Onu dərnəyin tamaşasına dəvət edirlər. Ərəblinski anamda sənətə olan vurğunluğunu, istedadı, gələcəkdə yaxşı aktrisa olacağını hiss edib, onu Bakıya dəvət edir. Tatar dili Azərbaycan dilinə yaxın olduğuna görə fəxrənləşir ki, dili öyrənər də, nə var ki? O vaxtlar Azərbaycan səhnəsini böhrandan çıxaran Əhməd Ağdamski, Mirzə Muxtar, Ələkbər Süheylili, Yunis Nərimanov, Hüseynəğa Hacıbababəyov, Qaflan Muradov və başqaları sözün əsl mənasında öz dövrlərinin fədakar aktyorları idilər.

Sənətdə qadın problemini həll etmək üçün bəzən səhnə üçün yazan yazıçılar qadın obrazlarının az olmasına və ya olmamasına çalışırdılar

Onda milliyyəti rus olan və sırf Azərbaycan dilində danışan Yeva Olenskaya və bacısı teatrda işləyirdilər. İçərişəhərdə yaşayan və bütün qonşuları azərbaycanlı olan bu qızlar Azərbaycan dilində mənədən də yaxşı danışdılar. Bir tərəfdən 1918-19-cu illər inqilabının başlanması, bir tərəfdən də xəstə anasına qayğı göstərməsi onun bu məsələdə yubanmasına səbəb olur və Bakıya 1920-ci ildə, anası rəhmətə gedəndən sonra gəlir. Bu zaman artıq Hüseyn Ərəblinski həyatda yox idi. Bığ saxlamadığına görə dayısı oğlu onu güllələmişdi. Anam Bakıya gəlib teatr truppasına daxil olandan sonra danışdı ki, gecələr yatırırmış, çünki Azərbaycan dilini öyrənmək lazım idi. Gündüzlər hər gün məşqlər... Çox sağlam və iradəli qadın olan anam bu işin öhdəsindən gəlir.

Anam ümumiyyətlə çox əsəbi adam idi. Əlbəttə, əngəllər olmamış deyildi və bu, anama çox təsir edirdi. Ona görə

dünyasını tez dəyişdi də... Əvvəllər mənənim üçün çox ağır oldu. Elə bildim arxamda dağ vardı, uçdu...

- O vaxtlar səhnə həyatını seçən qadınlara başqa cür baxırdılar axı...

- Elə bil ki, düzəlib indi? 1920-ci ildən sonra Azərbaycan səhnəsində Göyərçin xanım, Fatma Muxtarova, Şövkət Məmmədova, Həqiqət Rzayeva, Sürəyya Qacar, Münəvvər Kələntərli və başqa qadın aktrisalar Dram və Opera teatrının səhnələrində çıxış etməyə başladılar. XX əsrin birinci yarısına kimi Azərbaycan səhnəsində qadın aktrisa problemi aradan götürülmək üzrə idi.

- Mərziyə xanımın tamaşalarına baxanda bir övlad kimi hansı hissləri keçirirsiniz?

- Elə mama kimi baxırdım.

- Qonaq-qarah idi?

- Çox. Ələlxüsus müharibə vaxtı. Ümumiyyətlə bizim evdə süfrəmiz həmişə açıq olub. Aktrisalardan Lizina, Zəhra xanım bizim evimizdə yaşayırdılar. Sofa Bəsirzadə, Nəcibə Məlikova çox vaxt bizdə olardı. Lizina yaşlı olduğundan anam işdə olanda bir böyük kimi bizimlə məşğul olurdu.

- Yemək hazırlamağı xoşlayırdı?

- O yazığın vaxtı var idi ki... Hərdənbir yadına düşərdi tatar çayı... Kalmık çayıdır, özü də bərk olur, əzib bişirirsən süddə, süzüb yağ atıb yeyirsən.

Onun da yanında mütləq xaşxaşlı dağlı çörəyi olmalıydı

Anam gərək heç olmasa ayda bir dəfə ondan yeyəydi və özü də onu Sofa bişirəydi. Sofa da tatar qızıdır axı. Baxmayaraq ki, bizim evdə həmişə köməkçilər olub, anam mənə uşaq vaxtlarımdan zəhmətə öyrətmişdi, xörəyi həmişə özüm bişirərdim. 6

yaşım vardı, gedib bazarlıq edərdim.

- Evdə məşq edərkən onun peşə vərdişlərini müşahidə edirdiniz?

- Evdə rola nə zaman hazırlaşdığını görmək olmurdu. Mənə elə gəlir bu barədə mən də ona oxşamışam. Otağı ayrı idi. Gecə vaxtı oyananda görərdim ki, saat 3-4-dür, amma qapının arasından işıq süzülür. Bilmək olmazdı bu qadın nə vaxt yatır, nə vaxt oyanır. Bizim işimiz belədir ki, yol gedirəm, xörək bişirirəm, amma beynim rol üzərində işləyir... Əgər fikirləşə-fikirləşə nəşə təzə bir şey tapmışamsa, tez özümü evə çatdırıram, bir qıraqla öyləşib onu yazıram. Bir şeyi ki, yazdım, o yaddaşıma köçür. Mənə elə gəlir ki, anam da belə işləyib. Anamın heç vaxt güzgü qabağında məşq etdiyini görməmişəm. Təbii, aktyor üçün bu düzgün məktəb deyil. Bəl-

kə, elə aktrisa var güzgünün qabağında özünü daha rahat hiss edir, deyə bilmərəm..

- Yaratdığı obrazlara özünün münasibəti necəydi?

- Şekspirin bütün əsərlərində baş rolları oynayıb. Demək olmaz ki, onun Ledi Maqbeti güclüdür və ya Dezdemonası. Birlirsən, onun rolları hamısı bir səviyyədə idi.

"Ledi Maqbet"dən sonra 3 nəfər Azərbaycanın xalq artisti adını aldı

O vaxtkı respublikanın rəhbəri Mircəfər Bağirov tamaşaya baxandan sonra heyranlığını gizlədə bilməmişdi. O vaxt xalq artisti adını alanı çıraqla tapmaq olardı. Abbas Mirzə Şərifzadə, Mərziyə xanım Davudova və tamaşanın quruluşçu rejissoru Tuqanova bu fəxri ad verilib. Görün nə səviyyədə tamaşa olub. Kimlər oynayıb, nələr oynayıb...

- Yetirmələri kimlərdir?

- Dəqiq desəm, onun yolu ilə gedən Sofa xanımdır. Əgər mənəm səsım anamın səsıdırse, o mənım anamdır və istər-istəməz o səs keçib mənə. Sofa Bəsirzadəyə gələndə, onun səsi, danışiq forması, elə bil özüdür.

- Kino fəaliyyəti barədə...

- "Hacı Qara", "Bakının işıqları", "Bir ailə", "Bir möhəlləli iki oğlan", "Koroğlu", "Bəxtiyar", "Həqiqi dost" və sair filmlərə çəkilib. Onun 60 illik yubileyini keçirəndə bütün səhnə fəaliyyəti, kino sənətinə xidməti, Respublikanın Ali Sovetinə deputatlığı geniş dəyərləndirildi. Anam yubileydən sonra cəmi bir il yaşadı.

11.07.2003



Karlova-Varda keçirilən Beynəlxalq Kino Festivalının şöhrət diplomuna layiq görülüb

Çəkildiyi filmlər Əminə xanıma dünya şöhrəti gətirdi



Əminə Umurzakova

Keçmiş SSRİ-nin və Qazaxıstan Respublikasının xalq artisti

8 mart 1919 –

28 sentyabr 2006

Semipalatinski vilayətinin Abay rayonunun Karaul kəndində anadan olub.

Əminə Umurzakova 1938-ci ildə Leninqrad Teatr İnstitutunun aktyorluq fakültəsini bitirib. 1938–40-cı illərdə Ayezov adına teatrda, 1941–47-ci illərdə «Qazaxfilm» studiyasında, 1948-ci ildən Alma-Ata şəhərindəki Uşaq və Gənclər Teatrında işləyib. Bir çox filmləri qazax dilində səsləndirib.

1964-cü ildə «aktyorluq məharəti» nominasiyası üzrə Ümumittifaq Festivalının laureatı olub.

Həmin ildə Karlova-Varda keçirilən Beynəlxalq Kino Festivalının şöhrət diplomunu alıb.

1965-ci ildə Qazaxıstanın xalq artisti;

1966-cı ildə SSRİ-nin xalq artisti adına layiq görülüb.

1967-ci ildə «Ana haqqında nağıl» filmindəki baş rola görə K.Bayseitova adına Qazaxıstan Dövlət Mükafatı laureatı olub.

«Abayın mahnıları» (1946), «Dambul» (1952), «Bir rayonda» (1960), «Həm zarafat, həm gerçək» (1963), «Saqqalsız yalançı» (1965), «Hərənin öz yolu» (1968), «Ən gözəl gəmilər» (1973), «Doqquzuncu oğuldan qorx» (1984), «Pantera»nın üçqat sıçrayışı» (1986), «Roza ana», «Şanxay», «Amangəldi» (1939) və s. filmlərdə oynadığı rollar Əminə xanıma ümumxalq məhəbbəti, dünya şöhrəti gətirib.

Cənubi Azərbaycanda Milli hökumətin yarandığı dövrdə Təbriz Dram Teatrında, Təbriz Qadınlar klubunda çalışırdı. "Azərbaycan" qəzetində işləyən ilk qadın müxbirlərimizdən



**Mədinə Nurulla qızı
Ələkbərzadə**

*Şairə, Azərbaycanın əməkdar
incəsənət xadimi*
17 yanvar 1926 (Bakı) –
17 fevral 1991 (Bakı)

Cənubi Azərbaycanda şeir yazan yeganə qadın idi

Özünün söylədiklərinə görə atası, nənəsi ona maraqlı nağıllar danışmış. Mədinə də bütün bu nağılların təsiri altında kiçik şeirlər yazır və bunu heç yerə göndərmirdi. Bir gün ürək-lənib, şeir dəstərini "Vətən yolu" qəzetinin redaksiyasına götürür. O vaxt həmin qəzetdə azərbaycanlı ziyalılardan İsrəfil Nəzərli, Qılman İlkin, Ənvər Məmmədخانlı, Əvəz Sadiq və başqaları işləyirdilər. Çox ürəyiaçıq və şən adam olan "Kirpi" jurnalının ilk redaktoru Əvəz Sadiq onu mehribanlıqla qarşılayır. Qəzetin növbəti nömrəsində iki şeirini dərc edir. O, Əvəz Sadiqın məsləhəti ilə qəzetin nəzdində yaranmış şairlər məclisində iştirak etməyə başlayır. Mədinə xanım ilk şeirinin həzzini heç bir şeylə müqayisə etmirdi...

■ 1938 – 12 yaşında ailəsi ilə birlikdə İrana köçüb.
■ 1944 – Təbrizdə "Vətən yolu" qəzeti nəşrə başlayıb. "Vətən yolu" azərbaycan dilində çıxan yeganə

qəzet idi. Həmin redaksiyanın nəzdində bir məktəb açmışdılar. Mədinə təhsilini orada davam etdirib.
■ 1946 – İranda fədalərin cərgəsində Milli hökumətin sü-

qutundan sonra Mir Cəfər Pişəvəri ilə birlikdə Bakıya köçüb.
■ 1946 – Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi adını alıb.
■ 1950 – Əqidə yoldaşı şair Balaş

Azəroğlu ilə həyat qurub. İki oğlu var.
■ "Gənclik" nəşriyyatında redaktor işləyib.
■ 30-a qədər kitabı nəşr olunub.
■ "Şərəf nişanı" ordeni ilə təltif olunub.

Mədinə Təbrizdə Milli demokratik hərəkata qoşulmuşdu

*Ona görə ailəsini Təbrizdən
İranın ən isti bölgəsinə sürgün etdilər*

*Müsahibim şairənin həyat
yoldaşı, Azərbaycanın xalq yazıçısı,
Yazıçılar Birliyinin katibi
Balaş Azəroğludur*

Validəynləri Ördəbillidir. 1920-ci il inqilabından sonra köçüb gəlirlər Bakıya. Ailədə 6 bacı, bir qardaş olublar. Repressiya dövrü başladı. Cənubi azərbaycanlıları Bakıdan çıxarır, getmək istəməyənləri həbs edirdilər. 1937-ci ildə onun da, mənim də atamı həbs edib ailə ilə birlikdə İrana göndərdilər. Mədinənin atası Nurulla kişi Bakıda həmişə dəmiryolunda işləmişdi. Odur ki, Ördəbildə dəmiryolu olmadığına görə birbaşa Təbrizə köçdülər. O vaxtlar Mədinə 6-cı sinifdə oxuyurdu.

Mədinə Bakıda anadan olub

- Onları Azərbaycandan niyə çıxarırdılar?

- Sovet İttifaqı müharibə gözləyirdi. Başqa bir ölkənin vətəndaşı olmağımızdan qorxub Bakını təmizləyirdilər. Çünki dəxildə üsyan qaldırıla bilərdi.

- İranda təhsilini necə davam etdirirdi?

- 1944-cü ildə Təbrizdə "Vətən yolu" qəzeti nəşrə başladı. "Vətən yolu" azərbaycan dilində çıxan yeganə qəzet idi. O vaxta qədər Cənubi Azərbaycanda bütün

qəzet və jurnallar fars dilində nəşr olunurdu. Həmin redaksiyanın nəzdində bir məktəb açmışdılar. Mədinə təhsilini orada davam etdirib.

- Cənubi Azərbaycanda ondan əvvəl şeir yazan qadınlar vardı?

- Cənubi Azərbaycanda yeganə qadın idi ki, şeir yazırdı. Var idisə də şərqin xüsussiyyətlərinə məxsus olaraq yazdıqlarını üzə çıxarmağa utanır, redaksiyaya getmirdilər. Mədinə Bakıda doğulduğu üçün cəsarətli idi. O zamanlar mən də şeirlərimi Ördəbildən göndərirdim. Şeirlərlə birlikdə mənim də, Mədinənin də şəkli dərc olunmuşdu. Amma biri-birimizi tanımırdıq.

- Cənubi Azərbaycanda Milli hökumətin qurulduğu vaxtlarda onun fəaliyyətini necə xatırlayırsınız?

- 1945-ci ildə qurulmuş Milli hökumətin I-ci Konqresində iştirak etmək üçün Ördəbildən deputat sifəti ilə Təbrizə getməli oldum. Yadımdadır, böyük mizin üzərinə Qurani-Kərimi qoymuşdular. Adları çəkilən deputatlar bir-bir gəlir əllərini Qurana basır, and içirdilər ki, Azərbaycanın Milli hökumətinə, Azərbaycan xalqına sədaqətli olacaqlar. Məni də çağırdılar. And içərkən 4 misra şeir oxudum. Həmin tədbirdə o vaxtlar Təbrizdə nəşr olunan "Azərbaycan" qəzetində müxbir işləyən Mədinə Gülgün də iştirak edirmiş. Tənəffüsdə bayıra çıxdıq, hərə biri ilə söhbət edirdi.

Gördüm başaçıq, ortaboylu bir qız

(mən Ərdəbildə yaşadığımdan, orada başaçıq qızlar görməmişdim) qolunda əl çantası mənə yaxınlaşdı. Soruşdu ki, "siz Azəroğlusunuz?" Dedim, "hə". Əlini mənə uzatdı. Burada birinci dəfə idi görürdüm qız oğlana əl uzadır. Mən də ona əl verdim. Tanışlıq zamanı ona şəklini qəzetdə gördüyümü söylədim. Məndən qəzet üçün müsahibə aldı. İki günlük iclasımızda Mədinə ilə köhnə dost kimi görüşdük. Ona Ərdəbilə qayıtmaq istədiyimi bildirəndə etirazını bildirdi. Mənə dedi: "Sənin barəndə nənəmə danışmışam. Bizim əslimiz Ərdəbildəndir. Nənəm yalvarıb ki, o ərdəbilini gətir, mən görüm. Evdə səni görə Bakı xəbəri – düşbərə bişiriblər". Adətən, İranda düşbərə bişirmirlər. Məni dilə tutub evlərinə apardı. Gövhər nənə xalçanın üstündə döşəkçə salıb oturmuşdu. Arvad mənim üçün də döşəkçə saldı, yanında oturdurdu. Ərdəbildən sarı burnunun ucunun göynədiyini bildirdi, bir xeyli vətən həsrətindən söhbət elədi. Mənim Hacı Səlim qışlağından Haşımın qızı Zəhranın oğlu olduğunu bildikdə çox sevindi, qohum çıxdı. Dedi, bir babanın nəvəsi Mədinənin atası, bir babanın nəvəsi sənin atandır. Zorla qonaq saxladılar və axşam atası Nurulla kişi ilə tanış olduq. Bizim tanışlığımız belə başladı. İşə gəlmək üçün yolum uzaq olduğuna görə Pişəvəri mənə məsləhət gördü ki, Ərdəbildən Təbrizə köçüm.

O zaman Biriya İranda maarif naziri idi. Azərbaycan dilini yaxşı bildiyimə görə, Pişəvəri mənə maarif naziri işləməyi təklif etdi. Azərbaycan dilində açılan məktəblərin belə bir mütəxəssisə ehtiyacı vardı. Bu vəzifənin çətinliyini dərk edib, etiraz elədim. Məni Radio Komitəsində sədr müavini vəzifəsinə təyin etdilər. Məqalə yazanlarımız Azərbaycan dilini yaxşı bilmədiklərindən fars sözlərini çox işlə-

dirdilər. Dilin tərkibini təmizləmək məsələsi mənə həvalə olundu. 1946-cı ilin axırlarında vəziyyət tamam dəyişildi.

Milli hökumət süqut elədi. Mədinə də, mən də Bakıya mühacirət etdik

- O günləri necə xatırlayırsınız?

- O günlər mənim faciəmdir. Dekabr ayında Mircəfər Pişəvəri məcbur oldu öz vəzirləri ilə Bakıya gəlsin. O, Bakıya köçəndən sonra İran qoşunları Təbrizə hücum etməyə başladılar. Kimin iqtisadi imkanı vardı şəhərdən çıxdı, sərhədi keçib Culfaya, Muğana, Bakıya, Gəncəyə gəldilər.

- Sərhəd açıq idi?

- Moskvanın göstərişi ilə sərhəd 3 gün açıq oldu. Sərhədi keçənləri heç kəs saxlamırdı. Mədinə Pişəvərinin ailəsi ilə tanış idi. Pişəvəri yüklərini maşına yığıb, ailəsi ilə birlikdə Mədinəni də götürüb gətirmişdi. Axşam Pişəvərinin çıxması barədə şəhərə hay düşdü. Mən Radio Komitəsində idim. Mədinənin bacısı həyəcanla gəldi ki, Mədinədən bir xəbər yoxdur? Pişəvərinin onu maşınla harasa apardığını bildirdim. Mədinə özü mənə zəng edib demişdi ki, məndən narahat olmayın, Pişəvəri ilə gəldim.

Mədinə fəduilərin cərgəsində idi

Qadınlar cəmiyyəti təşkil eləmişdi, şeir yazırdı, teatrda iştirak edirdi. "1905-ci ildə" pyesində Gülüş rolunda oynamışdı. Ona görə axtarırdılar Mədinəni. Mədinəyə görə ailəsini Təbrizdən İranın ən isti bölgəsinə sürgün elədilər. Tək onları yox, minlərlə belə ailəni...

- Siz necə gizləndiniz?

- Məni axtaranda, atam demişdi, elə o gecə oğlum itib. Təbrizdə hər kəsin özünün mülkü və həyəti olur və xüsusi həyəti olanlar kirayə verirlər. Atam dostunun həyətin-

də məni gizlətdi. Qapını arxa tərəfdən bağladılar ki, içəridə adam olduğu bilinməsin. Mənim üçün bir dəst yorğan-döşək də gətirdilər. Təbrizdə həyətlərdə böyük su anbarları olardı. Bu çarhovuzlara su yığıb üstünə taxtalar düzürdülər. Bax, mən o suyun üstündə 6 ay yatıb qalmışam. Dostu açarı vermişdi atama, demişdi əgər gəlib tutsalar, mənim heç nədən xəbərim yoxdur.

Şəhərdə həm İran qoşununun hərbiçiləri, həm də içəridə bizə düşmən olanlar var idi. Onlara demişdilər ki, kimi öldürsəniz mühakimə etməyəcəyik. Sərhədlərin açıq olduğu o üç gündə camaatı qırdılar. Qaçan qaçdı, qaçmayan gizləndi, gizlənməyəni də həbs etdilər. Bakıya gələndən sonra Pişəvərinin göstərişilə Təbrizdə 5 nəfərdən ibarət Nicat Komitəsi yarandı. Bu komitə qaçıb qurtara bilməyənləri, ölümə məhkum edilənləri axtarıb tapır, gecə ilə şəhərdən çıxarırdı. Kimini Tehrana ötürürdülər, kimi istəyirdi Sovet İttifaqına gəlsin, onları gətirib sərhəddən keçirirdilər.

- Sizi Bakıya Nicat Komitəsi ötürdü?

- Yox. Mərdəkanda "Zelyony sad"

deyilən bir bağ vardı. O bağ İranda gələnlərin yaşamaq üçün istifadəsinə verilmişdi. Bakıda, Qubada, Gəncədə yerləşdirilənlər də vardı. Pişəvəri ilə iki maşın Azərbaycanlı gəlmişdi. Pişəvəridən sonra sərhəd açılanda on-on beş min fədai tüfəngləri, atları ilə gəldi. Ərdəbildə, Astarada yaşayanlar sərhədləri keçdilər... Pişəvəriyə ailəsi ilə birlikdə yaşamaq üçün ev verdilər. APİ-nin hazırlıq kursuna daxil olmuş Mədinə APİ-nin yataqxanasında qalırdı. Mən isə İranda hərbi nazir işləmiş Cəfər kişinin ailəsi ilə qaldım.

Burada olmağımın xəbəri çatanda Səməd Vurğun maşınını Mədinəyə verib, onu mənim ardımca göndərir

Bir də gördüm Mədinə maşından düşdü, üstümə gəldi, qucaqlayıb öpüşdük. Dedi, "nigaran idik, düşünürdük ki, səni öldürüblər". Cəfərin arvadı Səkinə xala məni buraxmaq istəmirdi. Mədinə Bakıya qədər yol-böyü ağıladı. Ailəsini soruşdu. Yazıq ondan ötrü valideynlərini sürgün elədiklərinə görə ölənə qədər əzab çəkdi. Səməd Vurğunla xeyli söhbət elədik...



Bizim işimizə Mirzə İbrahimov baxır-
dı. Cənubdan gələn savadlı yoldaşlar bura-
da siyasi məktəbdə oxuyurdular. Mən uni-
versitetdə, Mədinə isə API-də oxudu. Bi-
zimlə gələn 30-a qədər dövlətli balaları
vardı, bunlar üçün xüsusi yataqxana tikdi-
lər. Onların içərisində bir-iki nəfər gəlmə-
mişdi, ona görə Mədinəni, mənə və bir
başqasını o yataqxanaya köçürdülər. Sə-
hərlər çox vaxt yolumuz tramvayla bir dü-
şərdi. Beləcə, bir-birimizə yaxınlaşdıq.
Biz fədailər ümidlə yaşayırdıq ki, vətənə
dönəcəyik. Heç birimiz nə evlənmək, nə
də işə getmək istəmirdik. Pişəvəri qəzaya
uğrayıb öldəndən sonra bu ümidimiz heç
oldu. Bu barədə ailəmə məktub yazdım.

- Təbrizdə ailə qurmuşdunuz?

- Hə, bir yaşında Solmaz adında qızım
vardı. Atama yazdım ki, mənə yoldaşıma
icazə verin, getsin, biz burada başqa bir
dövlətin himayəsindəyik, axırıncı necə
olacaq bilmirik. Həyat yoldaşım dayım qızı
idi. Dayım gəlib qızını aparanda atam-
nam ağlayıb, balaca Solmazı onlara ver-
mələrini xahiş ediblər. Dayım razılaşdı. İn-
di 52-53 yaşlı qızım 5-6 uşağın anasıdır...

1950-ci ildə Mədinə ilə ailə qurduqdan
sonra yataqxanadan çıxıb İçərişəhərdə ev
kirayələdik. İki oğlum var: Araz, Etibar.
Hər ikisi bioloqdur, təbiətlə məşğuldurlar.

Bakıda bizim təşkilatımız - Azərbay-
can Demokratik Fırqəsi fəaliyyət göstərir-
di. Mən universiteti bitirəndən sonra hə-
min təşkilatın orqanı "Azərbaycan" qəze-
tində redaktor işlədim. Mədinəni də
"Gənclik" nəşriyyatına redaktor təyin et-
dilər. Araz dünyaya gələndən sonra işlə-
mək istəmirdi. Dedi, oğlumun qayğıları
ilə məşğul olacağam, o bir yaradıcılığım.
Şeirlərim isə ikinci yaradıcılığım olacaq.

- İrandakı qohumlarınızla görüşmü- sünüz?

- 1991-ci ildə Mədinə vəfat edəndə

İrana, ailələrinə xəbər elədik. Mədinənin
qardaşı, mənə qızım əri və balaları ilə
gəldi Bakıya. Yasda 40 gün iştirak elədilər.

Bir yaşında gördüyüm qızımı bir də 50 yaşında gördüm

Mən qucaqlayıb qızımı öpdüm, o isə
öpmədi. Mənə elə bil qohum kimi qəbul
edirdi... Mədinənin vəfatı mənə böyük iz
qoydu. Gecə-gündüz yata bilmirdim, işə
gedə bilmirdim. Axı, mən Mədinə ilə ya-
şayırdım, nəfəs alırdım... Çox ciddi qadın idi.
Sözünü deyirdi və onu yerinə yetirməyə
çalışırdı, dediyin söz beyninə batsaydı
əməl edirdi, batmasaydı ömründə elə-
məzdi. Məntiqi, danışığı güclü idi. Şeirlə-
rimizi mənə ona, o da mənə oxuyardı. Bi-
rinci tənqidçi də, dinləyici də özümüz
olardıq. Zəng edirdi mənə, soruşurdu "ya-
nında kimsə var?" Deyirdim, hə. Deyirdi,
"gedəndən sonra mənə zəng elə". Sonra
şeirini telefonda mənə oxuyardı.

Deyirdi, "hələ sus, gələrsən evə, birlikdə nahar edəndən sonra fikrini deyərsən"

Çox mərdanə və xeyirxah qadın idi.
Mətbuatda çıxan bütün şeirləri oxuyardı. O
şeyir ki, xoşuna gələrdi, müəllifini axtarıb
tapar, onu həvəsləndirər, təbrik edərdi.

- Vətən həsrətini Mədinə xanım ilə birlikdə uzun illər necə daşımışınız, Balaş müəllim?

- Biz vətəndən qədəmimizi bura qo-
yandan bu günə qədər vətən həsrəti ilə ya-
şamışıq. Şeyr kitablarımızı oxusanız görər-
siniz ki, bu şeirlərin 80 faizi vətən həsrəti-
lə bağlıdır. Eşitdik inqilab olub, şah qaçıb,
sevindik ki, vətənə dönərik, edə bilmədik.
Mədinənin vəfatından qabaq fikirləşirdik
ki, viza ala, gedək valideynlərimizi gö-
rək. Bu da bizə qismət olmadı...

29.11.2002

**İstər teatrda, istər kinofilmdə və
televiziya tamaşalarında yaratdığı hər rolu
Azərbaycan teatrının Qızıl fonduna
daxil olan parlaq sənət incisidir**

Musiqili Komediya Teatrında 65 il yorulmadan çalışıb



**Nəsimə Cahangir qızı
Zeynalova**

*Azərbaycanın xalq artisti,
Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı*

20 aprel 1917 (Bakı) –
10 mart 2004 (Bakı)

Ondan müsahibə götürmək is-
təyirdim. Son zamanlar jurn-
alistlərlə görüşmək imkanı
məhdudlaşmışdı. Bu, xəstəliyi ilə bağ-
lı idi. Aktyor Atamalıbəyovun qızı
Əminə xanımın Nəsimə xanımla yaxın
olduğunu bildirdim. Əminə xanıma fik-
rimi bildirəndə razılaşdı, özünün də
onu görmək istədiyini dedi. Telefonla
mənə yanımızda vədələşdi, şirin-şirin
zarafatlaşdılar da. Xəstə olmasına bax-
mayaraq, Əminə xanımın sözünü yerə
salmadı. Ora getmək üçün vaxt təyin
etdik. Əminə xanım Nəsimənin sevdiyi
mürəbbədən bir banka götürəcək, mən
isə sevdiyi şirniyyatlardan alacaqdım.
4 gündən sonra Əminə xanımın vəfat
etdiyini eşitdim. Daha sonra Nəsimə
xanımın... Bu görüşə gecikdiyimə hə-
mişə təəssüf edirəm...

■ 1941- Bakı Teatr
Texnikumunu bitirib. Hə-
min ildən Musiqili Kome-
diya Teatrında işləyib.
Azərbaycanın komediya
tarixinə daxil olan səhnə
obrazlarını yaradıb.
■ Rexşəndə ("Qızılaxta-
ranlar", T.Quliyev), Afənn

("Rəisin arvadı", S.Rüs-
təmov), Kəblə Fatma
("Hacı Kərimin aya səya-
həti", A.Rzayev), Qızbacı
("Hicran", E.Sabitoğlu)
və s. rollar oynayıb.
■ Bir sıra filmlərə çəkilib:
"Böyük dayaq", "Ögey
ana", "Qanun naminə",

"Bizim Cəbiş müəllim" və s.
■ 1967 - Azərbaycanın
xalq artisti fəxri adına layiq
görülüb.
■ 1974 - Azərbaycan
Dövlət mükafatı laureatıdır.
■ "Şöhrət" ordeni ilə
tərif olunub.
■ Musiqili Komediya

Teatrının repertuarında
olan tamaşaların, necə
deyərlər, 99 faizində iştir-
rak edib və 50-dən çox
tamaşada baş rollarda
olub. 20-dən çox filmə
çəkilib.
■ Məzarı Fəxri Xiya-
bandadır.

Müsahibə

"BİR GÜN HEYİFSİLƏNƏCƏKSƏN Kİ,

DÜNYADA YOXAM"

Deyirdi ki, məndən soruş-salar hansı tamaşalarda oynamısan, sadalayana qədər çox vaxt aparar, daha yaxşı olar ki, soruşsunlar, hansında oynamamısan?

«Nə qədər övladım yoxdur, varisim teatrımdır»

Xeyriyyəçiliklə məşğul olurdu. Novruz bayramında yoldaşı Hüsniyyə xanım məxmərdən torbalar tikdirər, onun içinə bir dəst kostyumluq parça, bir cüt çəkmə, qızıl pul, noğulundan, fındığından, qozundan, paxlavasından qoydurar, «Əncüman» məktəbində təhsil alan 300 nəfər uşağın hər birinə belə hədiyyələr edərdi. Ondan əlavə «Səfa», «Nicat» cəmiyyətlərinin nəzdindəki teatrların birində sədr, o birində iştirakçı olan babam həm rejisor, həm də aktyor kimi öz zamanında tanınmış bir insan idi. Hazırda Şahmat məktəbinin yerləşdiyi bina onun mülkü idi. Altında dükanı olan 40 otaqlı bir bina idi. Həmin binanın ən böyük otağını (o otağa 200 nəfər adam sığardı) aktyorlar üçün məşq otağı etmişdi. Otağın baş tərəfi səhnə, qalan hissə isə stol və stullarla təchiz edilmiş ta-

maşaçı zalı idi. Məşq edənlər orada yemək də yeyərdilər. Kitablarda onun barəsində yazırlar ki, Cahangir böyün verdiyi nahar bir ziyafətə bərabər idi. Demək olar ki, Cahangirin evində hər gün çox yüksək təbəqənin adamları ilə bərabər, kasıb aktyorlar da nahar edirdilər. Məşqdən sonra nahar etməyib gedən adamdan inciyərmiş. Hüsniyyə xanıma tapşırırmış ki, özü bu işlə məşğul olsun. Çünki onun savabı böyükdür...

Uzun illərin həsrətindən sonra dünyaya gələn Nəşibə 2 yaşında atasını itirdi

Cahangir bəy 1918-ci ildə erməni-müsəlman davası başlayanda ailəsini götürüb İrana gedir. Oradan gəmiylə qayıdarkən dənizdə 6 gün yubanırlar. Elə orada xəstəliyə tutulur. Bakıya gələndən sonra əhvalı dəyişir, 8 gündən sonra dünyasını dəyişir.

İrana getməyinin səbəbi də bu idi ki, anasını ermənilər çox əziyyətlə, iş-gəncələr verərək öldürmüşdülər. Sinosini kəsib özünə tənədirə yaptırmış, sonra da özünü ora itələmişdilər. Tənədirə tapdıqları corabının bir tayından onu tanımışdılar. Bunlara dözə bilməyən Cahangir bəy daha yeni faciələrin baş verməməsi üçün ailəsini götürüb, İrana gedir.

- Yəqin ki, Cahangir bəyə sovet hökumətinin də küləyi dəyməmiş deyil....

Sovet hökuməti gələndə evlərini əlindən alırlar. Hüsniyyə xanım qucağında bu balaca qız uşağı ilə düşür küçələrə. Naz-nemət, var-dövlət içində yaşayan xanım o qohumunun, bu qohumunun yanında özünə sığınacaq tapır. İkinci dəfə ailə qurduğu ərindən iki uşağı olur. Tale bu dəfə də özünə gül-



mür. O, Hüsniyyə xanımın gününü qara edir. Nəhayət, arvadının dükcəsində nəyi vardısı, götürür, Cahangir Zeynalova məxsus olan sənədləri isə otağın ortasına töküüb od vurur, qaçır İrana. Hüsniyyə xanım çox çətinliklə, bir qamı ac, bir qamı tox, övladlarını böyütməyə başlayır. Bacı və qardaşından yaşca böyük olan Nəşibə işləyib ailəsinə kömək etməyə başlayır.

...Bir gün Şəmsi Bədəlbəyli küçədə rastlaşdıqları zaman deyib: «Nəşibə, sən Cahangirin qızısan, nə əcəb sənətə getmirsən?» Nənəm deyib, «mən bunu istəyirəm, anam razılaşmır, gileylənir ki, elə atanı da sənət yıxdı». O zaman doğrudan da aktyorlar çox əziyyətlə gəlib ərəşəyə çıxırdılar. Hüsniyyə xanım bunları gördüyündən istəmirdi qızı elə bir əziyyətli sənətə sahib olsun. Buna baxmayaraq,

Nənəm Şəmsi Bədəlbəylinin köməyiylə səhnəyə nə cür qədəm qoyursa, bütün ömrünü bu sənətə həsr edir

Müsahibim görkəmli sənətkarın nəvəsi Nəşibə Zeynalovadır

Nənəm ömrünü teatra həsr edən Cahangir Zeynalovun qızıdır. Cahangir Zeynalov tacir Məşədi Rza və Əsli xanımın övladı olub. Atasını çox erkən yaşlarında itirib. Əsli xanım onu atasının davamçısı eləmək istəyirdi. Amma Cahangir öyrənməyə, oxumağa həvəsli. Hər bir yeni ab-həvaya çox duyumlu olmaqla bərabər, fransız, rus, fars, ərəb dillərini də mükəmməl bilirdi. Arvadı Hüsniyyə xanım deyirdi ki, evdə çox böyük kitabxanası vardı. Mütaliəni çox sevən bu insan bütün ömrünü teatra həsr eləmişdi. Evləndikdən sonra Cahangir Zeynalovun 12 il övladı olmayıb. Ondan soruşanda ki, «bu qədər var-dövləti kimə qoyacaqsan?» Cavabında deyirdi:

Xüsusiən də, Musiqili Komediya Teatrında 60-65 il yorulmadan çalışır...

- Hamını maraqlandıran budur ki, məşhur qaynana rolunun ifaçısı Nəsimə xanım həyatda gəlininə necə qaynanalıq edib?

- Nə cür professional sənətkar kimi tanıyırsınız, onun o cür də çox gözəl evdar xanım, ana, nənə və qaynana olduğunu sizə deyə bilərəm. Sözsüz ki, elə bir ailə yoxdur orada söz-söhbət olmasın. Hər iki tərəf hörməti saxlayıb deyər, bu söz-söhbət nəyə bir incikliyə, Allah göstərməsin, davaya çevrilməyib.

- Nənənin sənət vərdişlərindən, məşqlərə necə hazırlaşdığından danışardınız...

- Əfsuslar olsun ki, Nəsimə xanım özü gec ailə qurduğundan, ona bir nəvə kimi gec qismət olmuşam. Yadımda qalanlar budur ki, Nəsimə xanım saat 11-ə qədər tamaşalarda olar, evə gəlib işlərini görər, hamımızı yatızdırandan sonra saat 3-4-ə qədər rolunu hazırlayardı.



Ən böyük tənqidçisi həyat yoldaşı Mütəllib müəllim idi

Deyərdi, burada nəyisə artıq elədin və ya bunu etməsəydin yaxşı olardı. Nəsimə xanım onun fikirlərinə çox diqqətlə yanaşar və bu iradlar çox dəqiqliklə aradan götürülərdi...

- Sənət adamlarının içərisində elələri var ki, vaxt çatdırmadığından işini kiməsə gördürür, nəyisə sifariş elətdirir və sair... Nəsimə xanım necə?

- Yox. Hər şeyi özü edərdi. Çox gözəl paxlava, şirin çörəklər bişirərdi. Onun "arzuman küftəsi" barədə yəqin ki, eşitmisiniz.... Qonaq gələnlər çox vaxt deyərdilər, Nəsimə xanım, sizə arzuman küftəsi yeməyə gəlirik. Yadıma gəlir, balaca idim. Bilirsiniz ki, mağazalarda böyükklər üçün istənilən qədər gözəl paltarlar, nəyə tapmaq olardı, amma nadir hallarda uşaqlar üçün elə şey tapmaq olardı ki, lap ürəyin getsin. Biz həmişə öz yaşadığımızdan geyimimizin gözəlliyi ilə fərqlənərdik. Çünki bunu nənəm özü tikərdi. Sonra onun divanüstü yastıqlar üzərində toxumaları vardı. Bizə də ucundan-quyruğundan öyrətmişdi. Nəyi bacarırsınız, buna görə ona minnətdarıq. Toxuma öyrəndə bir yerində səhv edəndə ərinməzdiniz, saxlayıb həmin yeri sökdürür və bizə bu işi təzədən gördürərdi. Deyərdi ki, qız əlinin qabiliyyətinə görə fikir versin.

- Sizi sənədlə qızlığa götürüb. Bu, hansı istəkdən doğurdu?

- Mənə bir ana olub.

Şəxsi sənədimdə anam Nəsimə xanımdır

- Atam isə Mütəllib müəllim. Ömrü boyu qız arzusunda olub, amma Al-

lah ona bir oğul verib. Kiməsə fikirləşə bilər ki, Nəsimə xanımın oğlu və ya nəvələri erkəyin ola bilər. Amma o çox ciddi insan idi. Adamı danlayanda danlayırdı, öyrətmək istəyəndə öyrədirdi, necə deyərler töhmət vermək istəyəndə töhmət verirdi. Bir dəfə yalan danışmışdım, baxmayaraq ki, məni çox istəyirdi, hamı deyirdi sənə gözünün yağını yedizdirər,



Ağamın içində istiot basmışdı...

- Məzarını tez-tez ziyarət edirsiniz?

- Bəzən qorxurdu ki, rəhmətə gedəndən sonra unudulacaq. Bu gün getmişdim qəbrinin üstünə. Havanın soyuq, çovğun, qar olmasına baxmayaraq, məzarının üstündə güllər vardı. Orda işləyənlər deyirlər ki, Nəsimə xanımı yad etməyə hər zaman gəlirlər.

- Bir Nəsimə xanım olaraq Nəsimə Zeynalovadan hansı xüsusiyyətləri kəşb etmisiz?

- Çoxları mənə deyir ki, sən Nəsimə xanımı xatırladırsan. İstərdim ki, heç olmasa illər keçdikcə, onun o gözəl xüsusiyyətlərini özümdə kəşb edim.

- Nəsimə xanımdan danışarkən onun zarafatlarını yada salmaq mümkün deyil...

- Axır zamanlar xəstə olduğundan zarafatları bir az səngimışdi. Mənə deyirdi ki, "Nəsimə, bax, bu dünyadan köçəcəyəm, heyifsilənəcəksən ki, yoxam". Doğrudan da hər addımda, hər an yadıma düşür. Deyirəm, heyif, nənə, yoxsən, filan məsləhəti səndən alardım.

Əfsuslar olsun ki, Nəsimə xanımın sənətinin yadda qalması üçün Azərbaycan televiziyaında onun rolları ilə

bağlı bir-iki filmləri, tamaşaları qalıb.

Halbuki Musiqili Komediya Teatrının repertuarında olan tamaşaların, necə deyərler, 99 faizində iştirak edib və baş rollarda olub

Deyirdi ki, məndən soruşsalar hansı tamaşalarda oynamısən, sadalayana qədər çox vaxt aparar, daha yaxşı olar ki, soruşsunlar, hansında oynamamısən?

- Dövlətin qayğısından razı idi?

- Nəsimə xanımı qayğısız qoymurdular. Həkimisi Mahirə xanım İsmayılova ilə hər gün danışırıd. Təcili yardım maşınları bu qapını yaxşı tanıyır, Nəsimə xanımdan qayğılarını əsirgəməzdi. Sizin qəzet vasitəsilə istərdim Nəsimə xanıma axırıncı dəqiqələrə qədər kömək edən bu insanlara minnətdarlığımı bildirim. Polad Bülbüloğlu zəng edib halını soruşur, özü zəng etməyəndə köməkçilərinə tapşırırdı. Düzdür, yaşlı bir insan kimi hər zaman qayğı istəyirdi. Danışdıranda görürdün ki, gileylənirdi... Amma belə demək olmazdı...

Nənəm rəhmətə gedəndə atam Türkiyədə idi. Gələndən sonra Mehriban xanımla birlikdə gedib Fəxri xiyabanda yer seçdilər. Prezidentimiz İlham Əliyev Sərəncam verdi ki, Nəsimə xanımın



nımın yaşadığı binanın qarşısında onun xatirə lövhəsi vurulsun, həm də qəbrin üstündə heykəli ucaldılsın. Nənənin ilinə qədər hər ikisi yerinə yetirildi. Onun çoxlu fotoları, sənədləri var.

Mən onun "Hicran" "Qaynana" tamaşalarından kostyumlarını, təbəhəni, ona məxsus olan əşyaları saxlamışam. Bəlkə nə vaxtsa hökumət onun ev muzeyini yaratmaq istəsə, bunları təqdim edəcəyəm.

- Nəşibə xanımın son günlərini necə xatırlayırsız?

- Çox möhkəm xəstə idi. Nəticələri, gəlini Türkiyədən gəlmişdi, Moskvada yaşayan bacım da... Demək olar ki, hamını gördü. Nənəm xəstə olduğundan sonuncu gün Teatr Xadimləri İttifaqına onun əvəzinə mənə

dəvət etmişdilər. Qapıdan girəndə, dedim, ay nənə, sənənin medalını gətirmişəm.

Dedi: "qızıldandı?"

O anda da zərəfatından qalmırdı. Dedim, nənə, gör necə xoşbəxt adam-san ki, çətin günlər keçirməyənə baxmayaraq, Allah sənə bütün naz-neməti, sənət uğurlarını — hər şeyi qismət edib. Təki bizim də qocalığımız sənənin ayağına çıxsın. Sonra ondan ürəyinin nə istədiyini soruşdum. "Nəvələrim, nəticələrim hamısı yanımda, Cəhangir də sabah gələcək. Bundan artıq nə istəyəcəm" - dedi. Su içdi. Mürgülədiyini görüb otaqdan çıxdıq. Yarım saatdan sonra ömrünü bağışladı...

20.04.2006



Elmi tədqiqatının əsas mövzusu Azərbaycanın qədim tarixi və ədəbiyyatı idi. «Azərbaycan mədəniyyəti və sivilizasiyasını öyrənən mərkəz»in yaradıcısı və prezidentidir

Avropanın məşhur azərbaycanşünas alimi



İrene Melikov

Strasburq Universitetinin professoru

1917-ci ildə Peterburqda anadan olub

Nəft sahibkarı, mesenat İsgəndər bəy Melikovun qızıdır. 1905-ci il inqilabından sonra mədənlərini Nobelə satıb Peterburq köçən İsgəndər bəy burada Yevgeniya adlı rus qızı ilə evlənib və bir qızı dünyaya gəlib. Rusiyada inqilab dalğasının yayıldığı illərdə ailəsini qorumaq üçün xaricə köçməli olub. Odur ki, İrene xanım Fransada məktəbə gedib, Paris Universitetini bitirib. Elmlərə yiyələnməyə böyük həvəs göstərərək türk, fars, ərəb dilində mükəmməl danışan bu qızın elmi tədqiqatının əsas mövzusu Azərbaycanın qədim tarixi və ədəbiyyatı idi.

1957-ci ildə doktorluq işini müdafiə edib. «Danışmənədə-dastani», «Əbu Müslüm Xorasanı», «Umur Paşa dastanı» kitablarını yazıb. Strasburq Humanitar Elmlər Universitetində türk dilləri və ədəbiyyatı sahəsində böyük xidmətlər göstərüb. 1984-cü ildə «Azərbaycan mədəniyyəti və sivilizasiyasını öyrənən mərkəz»in yaranmasına nail olaraq mərkəzin prezidenti seçilib. Respublikamızda olarkən Bakı Dövlət Universitetinin fəxri professoru seçilib. Övladları Şirin, Nərgiz professor, Ladan isə tərcüməçidir.

“Azərbaycan Respublikasında Demokratik İslahatlar və İnsan Hüquqlarının Müdafiəsi Uğrunda” Beynəlxalq İctimai-siyasi Hərəkət yaratmışdır. Bu, Azərbaycan Respublikasının Moskvada SSRİ Ədliyyə Nazirliyində rəsmən qeydə alınan ilk siyasi təşkilatı idi

Milli Birlik Hərəkatının lideri



Lalə Şövkət Hacıyeva

İctimai xadim, fəlsəfə və hüquq elmləri doktoru, professor
7 noyabr 1951 (Bakı)

“**A**nam mənə Quran olan stolun yanına gətirdi və dedi: “Qızım, sən bu gündən həkim olacaqsan. İstər-istəməz xəstələr həmişə çalışırlar ki, həkimə pay, hədiyyə versinlər. Amma bir şeyi unutma ki, çox xəstəliklər imkansızlıq üzündən olur. Rüşvət verən adam öyləmir, səni öyir, alçaldır, satın alır. Artıq sən əşyaya bənzəyirsən. Sənin əqidənin qiyməti var. Satın alınan adamın nə ləyaqəti olar, nə də əqidəsi. Sən bu Qurana and içib mənə söz verməlisən ki, sənin şəraitin nə qədər ağır olsa belə, ac da qalsan, susuz da qalsan heç vaxt nə rüşvət, nə də hansı işinsə müqabilində hədiyyə almayacaqsan. Əgər dediklərimə əməl etməsən, onda bu Quran da, mənim südüm də sənə haram olsun”.

Artıq o vaxtdan 25 il keçir. Mən əl basdığım Müqəddəs kitaba naxələf çıxmamışam...”

SİYASƏT VƏ İSLAM

“Allaha dua edirəm ki, islahı mümkün olanı islah etmək üçün mənə qüvvət versin, islahı mümkün olmayana dözmək üçün mənə səbir versin, islahı mümkün olanı mümkün olmayandan fərqləndirmək üçün mənə müdriklik versin”

Siyasətçi Allah adamı ola bilirmi? Bu mövzu ilə bağlı suallarımı Milli Birlik Hərəkatının lideri Lalə Şövkət Hacıyeva cavablandırır

- Keçən əsrin əvvəllərində, hələ gənc yaşında qayınanası ilə həcc ziyarətinə gedən nənəm çox dindar idi. Babam Şıxəli bəy də Bibiheybətdə məscid tikdirmişdi. Sovetlər gələndən sonra o məscidi dağıtdılar. Hələ uşaqkən nənəm peyğəmbərlərdən, imamlardan danışardı. Mən o vaxt çox şeyi anlamırdım və bunları maraqlı nağıl kimi qavrayardım. Təkcə Tanrı mənim üçün nağıl deyildi. Nənəm mənə təlqin edirdi ki, mənim hər sözüm, hərəkətim, hətta ürəyimdə olan niyyətlərim daim Allahın nəzarətindədir. Və bu, mənim üçün artıq tərkibolunmaz həqiqətə çevrilmişdi.

Evimizdə Qurani-Kərim həmişə başımızın üstündə olub. Ən gərgin anlarda anam mənə müqəddəs kitabın altından keçirərdi. Bir dəfə Qurana əl basdın and da içdirdi...

“Əgər Allahdan qorxmasaydım siyasətçi olardım”

- Bir siyasətçi kimi Həzrət Əlinin bu deyiminə münasibətiniz necədir?

- Dördüncü xəlifə Həzrət Əli böyük siyasətçi idi. O, 5 il Ərəb xilafətini idarə edib. Bununla belə ürəyində Allah xofu və böyük ədalət hissi olan bir insan olub. Həzrət Əlinin bu fikri onun ən böyük səlahiyyətlərindən yalnız Allaha xoş olan əməl nəminə istifadə etmək istəyindən irəli gəlib. Heç də təsadüfi deyil ki, Həzrət Əli buyurdu: “Bir qövmə başçılıq edən kəs rəyi-yətini islah etməyə qərar verməmişdən qabaq özünü islah etməkdən başlamalıdır”.

Siyasət böyük elmdir. Siyasətə varlanmaq, şəxsi düşməndən qisas almaq vasitəsi kimi yox, cəmiyyəti ədalətli idarəetmə elmi kimi baxsaq, onda bugünkü Azərbaycandan fərqli mənərə yaranar.

Qurani-Kərimdə digər dinlərdən fərqli olaraq, elmə böyük ehtiram və çox yüksək qiymət verilir. Məhəmməd Peyğəmbər (s) buyurub: “Alimlərə hörmət edən şəxs elə bil mənə hörmət edib... Alim yer üzündə Allahın əmanətidir... Bir saat elmlə məşğul olmaq altmış il namaz və dua ilə məşğul ol-

■ 1968-1974 – Azərbaycan Tibb İnstitutunda təhsil alıb.

■ 1975 – Moskvada Xalqlar Dostluğu Universitetində internaturanı bitirdikdən sonra həmin elmi mərkəzdə cərrahiyyə üzrə namizədlik dissertasiyasını müdafiə edib.

■ 1978 – Moskva şəhər Elmi Tədqiqat Təcili Yardım İnstitutunda kiçik elmi işçi kimi fəaliyyətə başlayaraq baş elmi işçi və institutun

aparıcı elmi mütəxəssisi səviyyəsindəki yüksəlib

■ 37 yaşında səhiyyənin təşkil və idarə edilməsinə dair doktorluq dissertasiyasını müdafiə edərək RSFSR-nin Elmi Tədqiqat Mərkəzinin

Səhiyyə idarəsinin rəhbəri vəzifəsinə təyin edilib.

■ Yüzdən çox elmi işin müəllifi, professordur.

■ RSFSR Ali Sovetinin səhiyyə qanunvericiliyi üzrə ekspert qrupunun rəhbəri.

Beynəlxalq Sosial Gigiyena Mütəxəssisləri və Səhiyyə Təşkilatçıları Assosiasiyasının vitse-prezidenti. Beynəlxalq Eko-Fəlsəfə Fondunun Rəyasət Heyətinin üzvü olub.

■ 1990 – «Qanlı yanvar» hadisəsi ilə bağlı həqiqətləri dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq məqsədilə ilk mətbuat konfransının keçinməsinə rəhbərlik edib.

■ 1991 – Moskvada Şevardnadze, Yakovlev, Sobçak, Brazauskas və digər tanınmış demokratlara birgə

«SSRİ-də Demokratik islahatlar Uğrunda» Hərəkatın təşəbbüsçülərindən biri olub.

■ 1993-1994 – Azərbaycan Respublikasının Dövlət katibi vəzifəsində çalışıb.

■ 1995 – Liberal partiyanın sədri seçilib.

■ 7 iyun 2003 – Azərbaycan Liberal Partiyasının qurultayında partiya sədriyindən istefa verib və prezident seçkilərinə müstəqil namizəd. «Milli Birlik» Hərəkatının lideri kimi qatılıb.

maqdan xeyirlidir..." Əfsuslar olsun ki, siyasətə gələnlərin bir qismi ona mal-dövlət, öz fərdi mənfəəti prizmasından baxırlar. Belələri Allahdan çox uzaqdırlar.

- Pislik edənə yaxşılıq etməklə əziyyət vermisinizmi?

- Bəli, çox vaxt məhz belə olub.

- Peyğəmbərimiz hökuməti, ordunu, maliyyəni, cəmiyyətin əxlaqını İslam qanunları əsasında qurub. Bu barədə fikriniz necədir? Din siyasətdə, hökumətin idarə olunması işlərində iştirak etməlidir, yoxsa kənarda qalmalıdır?

- İslama görə, dövlət hər şeydən əvvəl əxlaqi təsisatdır. Allah və ümmət qarşısında insanların hüquqlarının və dövlətin hüddurlarının qorunması üçün məsuldur. Bu gün dövlətin əsas vəzifələri də məhz bundan ibarətdir.

Sivil ölkələrdə dövlətin qanunları insan haqları üzərində qurulur

Onların bünövrəsini təşkil edən humanizm isə əxlaqi dəyərdir. Lakin real həyatda çox zaman əxlaqi dəyərlər devalvasiya olunur, bəzən də deqredasiyaya uğrayır. Bu isə millətin onurğa sütunu - mənəviyyat, milli şüur, milli yaddaş, mentalitetindən və onun iqtisadi, sosial durumundan asılıdır. Əxlaqi dəyərlər hər bir millətin bünövrəsidir, həm adət - ənənələrdən, həm də tərbiyədən çox asılıdır. Bütün bunlar əksər hallarda dini köklər üzərində qurulur.

Bu, yazılmamış qanunlardır. Bunları qorumaq hər birimizin müqəddəs borcudur. Cəmiyyət, millət, məhz bunların əsasında özünü qoruyur, yaşadır.

- Yerli təriqətçilər və missionerlərin son zamanlar Azərbaycanda fəallığını Qərbi dövlətləri tərəfindən İslamın sütnunu sarsıtmaq tədbiri kimi qiymətləndirmək olarmı?

- Bizim Konstitusiyamıza görə dövlətimiz dünyəvidir və din dövlətdən ayrılır.

Amma, bu heç də o demək deyil ki, dövlət dini məsələlərdən kənarda durmalıdır. Dövlətin dini maarifçilik proqramları olması, İslam fəlsəfəsinin əsaslarının tədrisi dövlət tərəfindən maliyyələşdirilməlidir ki, missionerlər İslama qarşı heç bir bədniiyyətli tədbirləri həyata keçirə bilməsinlər.



- Müasir Azərbaycan qadınının əxlaqi keyfiyyətlərindən bütövlükdə razısınızmı?

- Əxlaq çox böyük və geniş anlayışdır. Bu, insanın dəyərlər sistemidir. Bu dəyərlər bir-birinə zəncirvari bağlıdır. Bunu cinsi əlaqələrə bölmək qüsurudur. Əxlaq yalnız qadının balağıyla bağlamaq böyük yanlışlıqdır. Qadın əxlaqı yalnız qadından asılı deyil, cəmiyyətdəki ümumi mənəvi ab-havadan da asılıdır.

Mən vicdanını, ləyaqətini vəzifəyə rüşvət verən kişiləri əxlaqsız qadınlardan daha əxlaqsız sayıram

Yetimin, şəhid ailəsinin, ağbırçək analarımızın pulunu oğurlayıb, özünə malikanələr tikib kef çəkmək, millətin bədbəxtliyi üzərində öz xoşbəxtliyini qurmaq əxlaqsızlığın ən yüksək zirvəsidir. Ümumən Azərbaycan qadınının əxlaqi keyfiyyətlərinə ch-

tiramla yanaşıram. Təəssüf ki, son zamanlar gənclərimiz milli-mənəvi köklərimizdən, sağlam adət və ənənələrimizdən çox uzaqlaşılırlar.

- Peyğəmbərimiz buyurub: "Ağ rəngli paltarlar geyinin. Bu, rənglərin ən gözəlidir". Siz bunu bilirsiniz?

Ağ rəng mənim ən xoşladığım rəngdir

Ömrüm boyu bu rəngə üstünlük verməmişəm. Bəzən libasda özümü daxilən rahat hiss edirəm. Bəzi mənim opponentlərim hətta bunu da mənə irad tuturlar. Vallah, bu hüdudsuz qərəzdır!

- Qurani-Kərimdə "İşlərinizdə sizə yaxın olan şəxslərlə məşvərət edin"- yazılır. Nəyinsə xatirinə öz xeyrini güdən-lərlə məşvərət etdiyiniz anlar olub?

- Xeyrini güdən, nəfsinin qulu olan adamlara heç vaxt hörmət etməmişəm. İnsana qiymət vermək üçün həqiqi məqsədini aydınlaşdırıb, həyatda imtina etdiklərinin həmini və limitini öyrənmək lazımdır.

Yalnız öz xeyrini güdən və bunu məqsəd kimi qarşıya qoyanlar ən yüksək vəzifələrdə otursalar da, cılız adamlardır

Adətən belə adamların aqibəti yaxşı olmur.

Bəzən mənim ətrafımda bilikli, intellektə malik insanlar olub ki, onların yalnız öz xeyirlərinə işləmələrini görəndə, çalışmışam üzrlərinə vurmayaq onları bu yoldan çəkəndirəm. Nəzərə almışam ki, gənclər, çox şeyi dərk etməzlər, səbirsizdirlər, biliklərinə heyfəm gəlib, onlara çox vaxt sərf etməmişəm. Görəndə ki, bu xasiyyət artıq islaholunmazdır və onların təbiətindən irəli gəlir, belələrinə yazığım gəlib və uzaqlaşmışam. Onlar bazarlarını axtararaq böyük həyat yolunda bəzi müvəffəqiyyətlərə nail olsalar da, sonda hər şeyi uduzurlar. Siya-

sətdə ən böyük ağılın belə mənəvi dayağı yoxdursa, o, şəərə xidmət edə bilər. Nəticədə, millət üçün dəyərsiz olduğundan faciə törədir.

- Siyasətə qoşulmağınıza peşiman deyilsiniz ki?

- Bu yol seçimim, həyat tərzimdir. Mən heç vaxt tutduğum yoldan yarımçıq çəkilməmişəm və Allahın köməyi ilə müvəffəqiyyət qazanacağıma inanıram.

- Başınızın salamatlığı üçün Allaha dua edən anlarınız olub?

Mən hər səhərimi ibadətlə başlayıram

lakin başımın salamatlığı üçün yox. Al-laha dua edirəm ki, islahı mümkün olanı islah etmək üçün mənə qüvvət versin, islahı mümkün olmayana dözmək üçün mənə səbir versin, islahı mümkün olanı mümkün olmayandan fərqləndirmək üçün mənə müdriklik versin.

- Həyatınızda himayə etdiyiniz adam var?

- Çoxdur. Amma son 8 ildə yalnız mənəvi himayəlik edirəm.

- Həzrət Davud oğlu Süleymana nəsihətlərində deyir: "Ciddiyyət hər şeydən qiymətlidir". Biz sizi həmişə ciddi görkəmdə görürük. Zərafət edib kiminsə könlünü almağı bacarırsınız?

- Çox nadir hallarda və yalnız çox yaxın adamlarla.

- Bayaq qeyd etdiniz ki, həyatınızda bir dəfə Qurana əl hasmısınız. Bu, necə oldu?

- Yadımdadır, Tibb İnstitutunu bitirib diplom alan günüm idi. Evə gələndə gördüm ki, nə isə təntənəli bir əhvali-ruhiyyə var, amma bu qonaqlığa oxşamır. Gözüm stolun üzərindəki Qurana sataşdı. Anam (Tibb Texnikumunun rektoru, həkim və alim idi) "Əllərini, üzünü yu, sonra bura



gəl," - dedi. Nələr baş verdiyini başa düşmədiyim-dən narahətçilik keçirdim. Anam mənə həyat yolumu düzgün müəyyənləşdirmək üçün tövsiyələ-

rini verib, müqəddəs kitaba and içirdi...

Moskvada işləyərkən Bakıdan gələn çoxlu xəstələrim olurdu. Bizim görkəmli adamların uşaqlarını müalicə etmişəm, vaxt gələr onlar özləri bunu sizə deyirlər.

Mənim üçün həyatda ideal, örnek göy-də Allah, yerdə valideynlərimdir. Bütün müsbət cəhətlərim, keyfiyyətlərim onların, mənfi cəhətlərim isə özümündür. Dünyaların deyisələr də, bu gün mənim üçün ən böyük və müqəddəs varlıq olaraq qalırlar. Ən çətin anlarımda, seçim qarşısında onların mənə təlqin etdikləri dəyərlər sisteminə uyğun hərəkət edirəm. Daxilimdəki dayaq nöqtəsi həmin dəyərlər sistemidir. Sağlıqlarında heç vaxt sözlərini yerə salmamışam. Həyata olan baxışlarıma, seçdiyim yola hörmətlə yanaşırdılar. Bir-birimizi dərk edirdik. Məni müstəqil, güclü, ləyaqətli bir insan kimi görmək istəyirdilər. İradə, qürur, ləyaqət, azad düşüncə anlayışlarını mənə çox erkən yaşlarımdan təlqin ediblər. Odur ki, həmişə yaxşı övlad olmağa çalışmışam...

- Eşitdiyimə görə Moskvada sizə "Xristos" ləqəbi qoyublar...

- Elədir. Xəstələrim bəzən adicə bir hörməti qəbul etmədiyimə görə məndən inciyiblər də... Bu, mənim həyatımın mənası, içimdə olan Konstitusiyanın nəticəsi idi.

- Lalə xanım, gözəllik barədə sizin anlayışınız maraqlıdır...

- Deyirlər gözəllik dünyanı xilas edə-

cək. Bu, Dostoyevskinin sözüdür. Bir az dəqiqlik gətirmək istərdim. Dostoyevski doğrudan da bu sözü deyib, amma o zahiri gözəllikdən deyil, daxili gözəllikdən, mə-nəviyyatdan danışır. Dostoyevski böyük yazıçı, böyük filosof və həm də insanın daxili aləminin böyük ustası olub. Mən bir şeyi yada salmaq istəyirəm ki, bu sözü Dostoyevskidən qabaq Həzrət Zeynəb deyib. Kərbəla müsibətində nə qədər şəhidlər verildəndən sonra xanım Zeynəbi gətirirlər cəsədlərin yanına. Yezidin sərkərdəsi onu al-caltmaq məqsədilə "Sən burda nə görür-sən?" - deyər soruşduqda, imamın bacısı "Mən burda gözəllikdən başqa bir şey görmürəm," - deyər cavab verir. Yəni,

*Bir hərəkət ki,
insanı Allaha yaxınlaşdırır,
bundan böyük gözəllik ola bilməz*

Nə boyda ləyaqət, nə boyda qürur və nə boyda Allaha inam...

- Daxili aləmdən, mənəvi gözəllik-dən danışdıq. İnsanların daxili aləminə nüfuz edən jurnalistlərin bu günkü durumundan nə deyər bilərsiniz? Axı, ki-minsə barəsində söz demək və sözün necə demək ilahinin dərgahında böyük məsuliyyətdir...

- Jurnalistikanın əsas qayəsi təkcə dolğun və obyektiv məlumat vermək deyil. Onun cəmiyyət qarşısında, doğru qeyd et-din ki, ilahinin dərgahında böyük borcu və məsuliyyəti var. İctimai şüurun formalaş-masında həm siyasətin, həm də jurnalisti-kanın təkzibolunmaz rolu var. Amma bu günkü jurnalistika çox aşağı səviyyəyə enib. Böhtan, çirkab, dedi-qodu səviyyəsində qarşıdurmalar yaradır. Bu, ictimai, mə-nəvi hannibalizmə oxşayır. Hamısı biri-bi-rilərini yemək istəyirlər. Ləyaqətli adam-lara şər atmaq bişərəflərin, nadanların, ca-hillərin təbiətindən gələn təbii imtiyazdır. Belələri jurnalistikaya, yaxud siyasətə gə-ləndə, onlara hakimiyyət verəndə, bu, çox

acınacaqlı nəticəyə səbəb olur. Cəmiyyətin ictimai şüurunı formalaşdıran jurnalistika dördüncü hakimiyyətdir, düzdürmü?

Mən istərdim ki, jurnalistlər xalqın dərindən yanırıb, millətin belə ağır vaxtında onun problemləri ilə məşğul olsunlar

Belə olduqda, jurnalistlərin özlərinin də nüfuzu yüksələr. Cəmiyyət nə qədər tərəqqi etsə də, mağara keyfiyyətləri cahillərdə qalmaqdadır. Paxilliq, aqressivlik və qərəzçilik. Millətin də evini yıxan bu xüsusiyyətlərdir. Bunları milli şüura təlqin etmək bö-yük təhlükədir. Ağır sosial durumu olan ölkədə əgər belə şeylər təlqin olunursa, onda biz milli şüurumuzu da itirər, millətdən küt-ləyə çevrilər bilirik. Özümüz özümüzü məhv edə bilirik. Milləti millət edən onun ləyaqətidir. Ləyaqət də milli şüurdan, milli ruhdan, milli özünüdərkəndən asılıdır. Bu gün aqressiv mənəviyyətsizlik var. Bunun mü-qabilində mənəviyyət passiv ola bilməz, o da öz sözünü deməlidir.

- Lalə xanım, gənclərinizin islami dəyərlərdən uzaq düşməsi, sizcə, onların avropalaşmış təfəkkürə güclü meyil etməsindən irəli gəlirmi?

- Mən Avropanın çox ölkələrində, necə deyirlər, onların mədəniyyətlərinin içəri-sində olmuşam. İngiltərənin əsas kanalı "BBC" -dir. Siz orada bir dəfə də əxlaqsız veriliş, hətta reklam görə bilərsiniz. Onu o saat dövlət tərəfindən məhkəməyə verər-lər. Bu televiziyanı dövlət maliyyələşdirir və siz də bu televiziya baxırsınızsa, han-sısa büdcəyə vergi verirsiniz. Amma o hal-



da verirsiniz ki, orada nə reklam, nə də bir əxlaqsızlıq olsun. Özəl kanallarda ola bilər, bu ayrı şeydir. Əxlaqsızlığı orada normal və orta səviyyəli insanların arasında gör-məzsiniz. Onların da əxlaq münasibəti elə bizdəki kimidir.

Azadlıq - sərbəstliyin, mənəviyyətsizliyin, əxlaqsızlığın azadlığı deyil

Əxlaq məsələləri bütün dünyada qoru-nur. Dünya əxlaq üzərində qurulub. Əxlaq olmasa dünyada inkişaf olmaz. 30-cu illərdə Amerikanın ən gərgin vəziyyətində, hansı ki, Amerika bir dövlət kimi qala bilər, yox-sa qala bilməz söhbəti var idi, Ruzvelt gəldi oldu dövlət başçısı. Tarixdən bilərsiniz ki, Amerikanı Ruzvelt qaldırdı, əgər Ruzvelt olmasaydı, bu gün Amerika olmazdı. Bazar iqtisadiyyatı adından Amerikanın sərvətlə-rini talan edən harınlaşmış kapitalistlər var idi. O, Konqresə düzlük, paklıq barədə əx-laqdan qanun qəbul etdirdi. O qanundan sonra minlərlə adam edam olundu. Qərbin küçədə qalmış əxlaqını niyə avropasayağı hesab edirik. Hansı ki, o əxlaq avropalıların da çox pis münasibəti var. Əxlaq normaları bütün dünyada eynidir. Bütün ilahi kitablar-da bu əxlaq normaları var. Əxlaq bəşəriy-ətin bünövrəsi, kamilliyidir. Belə şeylərə çox inco yanaşmaq lazımdır. Avropa əxlaqı-nın mənfi cəhətlərini deyil, müsbət cəhətlərini götürmək lazımdır. Amma əxlaqsızlıq fərqlidir. Hər millətin öz əxlaqsızlığı var. Onu demək istəyirəm ki, bir hərəkət ki, səni Allaha yaxınlaşdırır o gözəldir.

- Bu gün dua edərkən Allahdan nə istərdiniz?

Allah mənim millətimi yalandan, riyakarlıqdan, alçaqlıqdan, pərakəndəlikdən hiylə etsin.

Allah mənim millətimə özünəinam, özünə-hörmət qururunu qaytarsın, onun bütövlü-yünü qorusun. Bundan artıq bu dünyada is-təyim, arzum yoxdur.

22.06.2001

Yarım əsrə yaxındır ki, dünyanın ən möhtəşəm konsert salonlarında, radio dalğalarında, ekranda milyon-milyon ürəyi fəth edən seyrkar bir səs çağlayır. Bu, vətənin, xalqın adını, şöhrətini yaxın-uzaq ellərdə ucalardan uca, zirvələrdən zirvələrə qaldıran böyük Azərbaycan müğənnisi Zeynəb Xanlarovanın səsidir

Azərbaycanın qadın xanəndələri arasında “Cahargah” muğamının ilk ifaçılarından



Zeynəb Yəhya qızı Xanlarova

Keçmiş SSRİ-nin və Azərbaycanın xalq artisti, millət vəkili
28 dekabr 1936 (Bakı)

2008-ci ilin noyabrında Heydər Əliyev adına Respublika sarayında sevimli müğənnimiz Zeynəb Xanlarovanın iki günlük konseti oldu:

"Zeynəb Xanlarovanın ifasına süssənmiş insanların qəlblərinə 2 gün su çiləyən sənətkarın bir daha bizi nə zaman sevindirəcəyini deyə bilmərik. Amma yeni xəbər olsa söz veririk, ondan da sizi agah edəcəyik. Odur ki, diqqətiniz bizdə olsun" - dedi aparıcı...

"Şükür Allaha ki, o yenə də bizim səhnəmizə qayıtdı. Bizə mahnıları, gözəl muğamlarla, gözəl musiqiçiləri ilə məsud etdi" - dedi tamaşaçı...

"Bizim üçün çox gözəl nizam oldu. Konsert 3 saat nəzərdə tutulduğu halda 4 saatdan artıq davam etdi. Gördüyünüz kimi tamaşaçı Zeynəb xanımı buraxmırdı" - dedi konsertin təşkilatçısı...

Konsertin sonunda jurnalistlə söhbətində isə "dünyanın xoşbəxti kimdir" sualına "Mənəm, mən! Hələ siz də! Siz xoşbəxtsiniz, ona görə mən xoşbəxtəm!" - dedi Zeynəb xanım...

Artıq 4 il kecib. Bu il Nyu-Yorkda təşkil olunmuş konsertində səslənən alqış sədaları, ürəklərdən gələn coşqu, məhəbbət dolu baxışlar doğrudan da bu korifey sənətcinin "dünyanın xoşbəxti" olduğundan xəbər verirdi...



■ 1956 – M.Ə.Sabir adına Bakı Pedaqoji Məktəbi bitirib.

■ 1961 – A.Zeynəli adına Bakı Musiqi Texnikumunu başa vuraraq, həmin ildən Opera və Balet Teatrının solisti olub.

■ Repertuarında muğam, təsnif və xalq mahnıları, Azərbaycan bəstəkarlarının və Şərq xalqlarının mahnıları əsas yer tutub. Bir sıra xarici ölkələrdə, o cümlədən Fransa, İspaniya, Kanada, İtaliya,

İsveç, Türkiyə, İran, İraq, Əfqanıstan, Yaponiya və s. yerlərdə konsertlər verib.

■ Opera səhnəsində Ü.Hacıbəyovun «Leyli və Məcnun», «Əsləli və Kərəm» operalarında Leyli, Əsləli partiyalarını ifa edib.

SALAM, A DAĞLI QIZI

Zeynəb xanımın xəyalən söhbəti

Sənin xəyalınla danışmaq üçün çarpayıma uzanıb əllərimi başımın altında daraqladım. Gözlərimin qarşısına mahnılarınla birlikdə, milli geyimdə gəldin. Elə bildim «Cəngi»yə qulaq asdım, elə bildim «Dədə Qorqud»u varaqladım, ZEYNƏB xanım!



Çöhrəndən süzülən ılıq təbəssümün işığında düşündüm nə edim?

Ürəkdən

- Salam, a dağlı qızı, - dedim.

Dan yeri kimi cöküldün, şofəqlər kimi ətrafıma töküldün:

- Salam, yurddaşım!

Əylməyən dağım, sınımayan qayam, ovulmayan daşım.

Anam-bacım, namusum-qeyrətim, ucalan başım, - dedim.

Qəlbim iftixarla döyündü, sanıram bu sözlə bütün azəri qadınları öyündü.

- Sənin ələmində oxuduğun mahnılar, vaxsa Vətən özəldir-dedim.

- Vətən Vətən olduğu üçün elə gözəldir, - dedim.

- Sizinlə söhbətləşməyimə iradənin var? - dedim.

- Əlbəttə yox. Zəri zərgərdən, sazı saz-bənddən sorarlar, - dedim.

- Hər kəlməniz vətəni, torpağı anır, - dedim.

- Axı, bütün dirəklər ona dayanır, - dedim. Mahnılarım oxdur, mən yayam.

Xoşbəxtəm, -

çünki qürbət ölkələrdə «Vətən» olmağı bacaran anayam.

Odlar yurduna nə tərif desəm azdı, Azərbaycan mədəniyyəti olmasaydı, dünya mədəniyyəti bütöv olmazdı! - dedim.

- El sizin mahnıları sevə-sevə anıb - dedim. - Axı bu mahnılar el içində yaranıb - dedim. Mahnılarım məni bütün millətlərə yaxınlaşdırıb,

Mahnılarım məni sərhədlər aşdırıb. Məni fərəhləndirən xalqımın qəlbində qoyduğum izdir.

Fəxri adlar içində birinci olmaq, Yaxud bu torpaqda doğulub, sevimli müğənni kimi bir inci olmaq nə qədər əzizdir - dedim.

Bir sözmü qaldı arzulara dayaq? - dedim. - Gün gəlsin,

Düşməni tapdağı altındakı torpaqlarımızı geri alaq.

Ürəyimizin bir parçası olan Qarabağdan ayrı qalmayacaq! - dedim.

- Sağ ol, a dağlı qızı!

Mədəniyyətimizin ayı-uldusu,

Elimin-obamın ləzzəti-duzu.

Zeynəb xanım! -

■ 1975 – Azərbaycanın xalq artisti adını alıb.

■ 1980 – Keçmiş SSRİ-nin xalq artisti adına layiq görülüb.

■ 1985 – Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı laureatı olub.

■ O, həmçinin bir sıra mahnıların müəlifidir. Dünyanın əksər ölkələrində konsertlər verib.

■ Azərbaycan SSR Ali Sovetinin (XI-XII çağırış) deputatı olub. Azərbaycan Respubli-

kası Milli Məclisinin deputatıdır.

■ Melodiya firmasının "Qızıl val" mükafatı; "Şərəf nişanı", "Xalqlar dostluğu", "İstiqlal" və "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilib.



Ömrünün yarım əsrdən çoxunu bədii yaradıcılığa və Azərbaycan qadın mətbuatının inkişafına həsr edib

Əsərləri rus, ingilis, türk, çin, yapon və başqa dillərə tərcümə olunub



Ələviyyə Hənifə qızı Babayeva

Yazıçı, Azərbaycan Respublikasının
əməkdar mədəniyyət xadimi
12 avqust 1921 (Bakı)



1973 – 1976 – «Uşaqgənəş»-də şöbə müdiri.

■ – «Azərbaycan qadını» jurnalında məsul katib, «Gənlik» nəşriyyatında baş redaktor vəzifələrində işləyib.

■ – L.N.Tolstoy, M.Qorki, V.Korolenko, K.Paustov-

ski, A.Qaydar və s. yazıqların 26 kitabını tərcümə edib

■ – «Hardasan, dost, harda?», «Adamlar və talelər» romanlarını, «Tut ağacı», «Kölge» hekayələr kitablarını, «Mənim müəlliməm», «Kənd yot-

lan», «Payızda», «Yenə bahardır» və s. uşaq kitablarını yazıb.

■ – 49 kitab, 18 romanın müəllifidir.

■ – Azərbaycanın əməkdar mədəniyyət xadimi, prezident təqaüdçüsüdür.

Ələviyyə xanım «yenə də rəngbər-rəng yuxular görürsünüz» sualını belə cavablandırırdı:

«Bu yuxu deyil, həyatın inikasıdır. Ümumiyyətlə, yazıçı həyatın aynasıdır. Üzərinə yazıçı adını götürən adam öz dövrünü əks etdirməlidir. 70 il demişik ki, biz azad, demokratik ölkəyə, halbuki kommunist rejimi altında özlən, demokratiyadan xəbəri olmayan bir ölkə olmuşuq. O dövrdə kimsə partiyə itirirdisə, bu, onun həyatında faciə idi. Ancaq son vaxtlar hamı partiyə cırıb atdı.

Kommunizm nə idi? Kommunizm hər şeydən əvvəl Allahı, peyğəmbərləri inkar edirdi. Kommunistlər özləri peyğəmbər yaratmaq istəyirdilər. Lenin, Stalin o dövrün peyğəmbərləri idilər. Lenin xalqlar dostluğu cəbhəsindən çıxış edirdi. Halbuki o, bir gün çox qəzəbli olan vaxtı Trotskiyə «Lyovuşka, iuduşka...» - dedi. Bu, yəhudiyyə, dinə qarşı çevrilmiş ön rəzil millətçilik idi.

Müsahibə

RƏNGBƏRƏNG YUXULAR

«Ədəbi mübahisə qərəz çürütməyə çevrilməməlidir»

Müsahibim görkəmli yazıçı, publisist Ələviyyə Babayevadır. Onunla mənzilində görüşdük. «Həyatın bütün dövrlərində, – bu dövrləri kim necə istəyir adlandırırsın, bineyi – qədimdən iki cür yazıçı olub, var və olacaq» - deyən yazıçının cavablarını oxucularımıza təqdim edirik



- Ögür xalqın azadlığı sonin üçün hər şeydən yüksəkdirsə, millətçilik ön böyük düşmənin olmalıdır. Lenin ilk «konslager»lərin yaranmasına imkan yaratdı. Biz elə bildirdik ki, bu, Almaniyada yaranıb...

- Yəqin ki, Sibirdəki sürgün düşərgələrini nəzərdə tutursunuz?

- O illər güdazə gedənlər çox idi. Yaradıcılıq İttifaqlarının yaradıcı qüvvələrə necə xidmət etdiyi də artıq məlumdur. Sonralar Sibirdə bu təşkilatların «filialları» yaradılmışdı. Sovetlər İttifaqından olan görkəmli sənətkarlar, ziyalılar, həqiqət və ədalət qarçılarının böyük bir dəstəsi həmin təşkilatların canfəşanlılığı ilə Sibir sürgünlərində düşərgələrin sakınları oldular.

1963-cü ildə bir qrup yazıçı ilə Sibirə

getmişdim. Reabilitasiya dövrü keçmişdi. Mən orada Azərbaycan ədəbiyyatının təbliği ilə yanaşı, bir neçə düşərgədə olub, həmyerlilərimizin məzarlarını axtardım. Moskva yazıçıları Marina Svetayevanın məzarını tapmaq istəyirdilər. Tapılmadı. Sibirdə qışda yeri iki metr buz tutduğundan və adam basdırmaq mümkün olmadığından qəbir tapmaq da çox çətin idi. Ölənlərin hamısını biri-birinin üstünə yığırdılar, baharda buldozer gəlib, torpağı qazırırdı və meyidlərin hamısını qəbirlərə tökürdü. Kimin qəbri haradadır, bilinmir. Ən rəzil hesab olunan Almaniyada düşməni də basdırırdılar, bizdə isə yox. Sibirə sürgün olunanların tək özləri deyildi, ailələri də cəza çəkirdilər. Mən ölənlərin ailələrindən sağ qalanlarla görüşdüm, qadın düşərgəsində oldum.

Ruhulla Axundovun arvadı mənə çox şeylər danışdı

Dustaqların mənimlə keçirdikləri görüşdə bir akademik çıxış elədi, həmin adamı rüşvət üstündə Gəncə Kənd Təsərrüfatı Akademiyasından tutub gətirmişdilər. Orada mənə İman Daşdəmirov üçün oğlunu göstərdilər. Atası katiblikdən gedəndən sonra yenidən irəli çəkmək istəyiblər, bunu istəməyənlər Moskvada oğlunun cibinə dollar basıb tutdurublar. Mənim özümə xaricdən çoxlu məktublar gəlirdi. Onu poçtda açıb götürürdülər.

- Deməli, o dövrün zərbələrindən sizə də dəyib?

- Bir dəfə mənim məsələmi Mərkəzi Komitənin yığıncaqlarından birində müzakirə etmişdilər. Anonim olaraq yazmışdılar ki, guya atam orəb olub və mən soyumu gizlədirəm. Mənim ikinci atam (1919-cu ildən Müsavat partiyasının üzvü, polkovnik idi) getdi Mərkəzi Komitəyə, dedi ki, uşaq vaxtı onu övladlığa götürmüşəm. O, bunu bilmirdi və bunu ona bildirdiyiniz üçün sizi məhkəməyə verəcəyəm. Bu məsələni İmanquliyev birtəhər yatırdı. O, müzakirədən sonra mənə hörmət edən adamlar xain çıxdılar. Bu, məni çox təəcübləndirdi.

- Repressiya illərində yazıçılar arasında baş verən hadisələrdən danışardınız...

- Bağirovdan sonrakı dövrdə mən arxivdə işləyirdim. Gördüm Səməd Vurğunun həbsilə bağlı bir sənəd var: "Cənab Bağirov, siz gerek bunu aradan götürəsiniz, bu millətçidir və sair..." Aşağıda, imza edənlərin içərisində tanıdığım və tanımadığım ədiblər var idi. O adların qarşısında birçox Süleyman Rüstəm imza etməmişdi.

Bir gün Hüseyn Abbaszadənin otağında oturmuşdular. Mən içəri girdim, yazıçılardan əksəriyyəti orada idi. Süleyman Rüstəm qalxdı ayağa, onunla həmişə görüş

şəndə öpüşürdik. Mən ona dedim ki, əgər o məktuba qol çəksəydiniz, mən sizə salam da verməzdim.

- Nə əcəb onu incitməyiblər?

- Necə incitməyiblər? Dedi, ay uşaqlar, heç bilirsiniz bunun üstündə mənim başıma nə oyunlar gəldi? Bu orizəni Moskvaya "Literaturnaya qazeta"da çap olunmaq üçün göndəribmişlər. Redaktor Simonov Bağirova zəng edib deyib ki, "mən bunu verə bilmərəm. Səməd sovet poeziyasının ən böyük şairidir." Bağirov deyib, "qəzetə vermə, göndər mənə"

Həmin məktubu Bağirovun seyfindən tapdım

- Mircəfər Bağirova münasibətiniz necə idi?

- Çox yaxşı. Birincisi, o, Moskvanın ömrlərini yerinə yetirirdi. İkincisi, seyfindən tapdığım sənədlərdə gördüm ki, Mircəfər nə qədər adamı xilas edib. Süleyman Rüstəm mənə bir dəfə danışdı ki, "Ələviyyə, elə bilirsen onları Bağirov tutdurmuşdu? Çoxusu biri-birini tutdurublar." 37-ci illərdə Yazıçılar İttifaqında qoribə bir əhvali-ruhiyyə hökm sürürdü, belə ki, adamın heç sabaha ümidi yox idi. Başqası yox, bəzi yazıçılar özləri canfəşanlıqla yolları üstə duran, azca ona mane olan yazıçı dostunu güdazə verməyə hazır idi. O vaxt mən Yazıçılar İttifaqında partiya təşkilatı katibi seçilmişdim. Tapşırıq vermişdilər ki, partiya təşkilatına təqdim edilən məktubları ayın sonunda yığıb Mərkəzi Komitəyə təhvil verim. Bağlı konvertlərin də çoxunda "yazıçı dostların" bir-birinə qarşı ifşa məktubları olduğunu çoxdan bildirdim. Bu məktublar çoxunun güdazə getməsinə yol açır. Bir dəfə də bəzi yazıçıların təqdimatından möhkəm şübhələndiyimdən ağına-bozuna baxmadan, həmin məktubları bir çamadan yığdım və istirahət günü bağa apardım. Səhv etməmişdim.

Bir-iki məktubu açıb oxuyandan sonra (çoxuna ölüm hökmü idi) canımı dişimə tutub məktubları təndirə atdım, yandırdım. Özümə yer tapmırdım, bir neçə adamın da üzünə baxa bilmirdim, çünki bu üzlərə cinayət və cinayətkar damğası vurulmuşdu. Lakin ürəyim sakit idi, neçə-neçə adamı xilas edə bilmişdim. Mən "rəngbərəng yuxular"da çox şeylərin üstünü açmışam.

- İlk əsəriniz nə vaxt dərc olunub?

- İlk hekayəm 8-ci sinifdən dərc olundu. "İki həyat" adlanır. Bu hekayəm çap olunanda məni çağırtdılar ki, gəl qonorarını al. Dedim yox, mən yazıma görə pul istəmirəm. Övəz Sadiq dedi ki, eybi yoxdur, indi istəmir,

Amma iki ildən sonra gəlib deyəcək ki, az yazmışınız, çox yazmalıydınız...

- Siz o dövrdə də sözlərinizi cəsarətlə deyə bilirdiniz?

- Deyirdim. Mir Cəlal deyirdi ki, gələcəyinə inandığım birçox yazıçı varsa, o da Ələviyyədir.

- Müasir gənclikdə durğunluq dövrünün ədəbiyyatına, ümumiyyətlə, sovet ədəbiyyatına qarşı bir inkarçılıq meyilləri var...

- Bu qəzetdəki Etibar Məmmədخانlının "Dilənçilər və diləklər" adlı yazısını oxuyun. Burada ayrı-ayrı adamların dilənçiliyini, yoxsulluğunu, həyata qarşı ikrah hissini, cürbəcür fırıldaqlardan çıxmaqlarını göstərir və bir alim də özünü yuxarıdan atır. Bunları görək birləşdirən bir hikmət olsun. Sən keçmişə bəyənmişən, bəs özün nə yaradırsan? Soruşuram neçə yaşın var? Deyir 34. Bunlar hələ yetişməyiblər. Bəzən biz ifrata varıb, guya durğunluq dövrünün ədəbiyyatını sayırıq. Burasını yaddan çıxarıq ki, o sənətkarlar həmin dövrə o vaxtın gözü ilə baxıblar, gördükləri həqiqəti yazıblar. Həqiqət isə sənətin anasıdır. Sənət həqiqətin övladıdır, bundan

imtina etmək, yuxarıdan aşağı baxmaq nədanlıqdan başqa bir şey deyil. Əlbəttə, ədəbiyyat həyatdakı bütün mənfiliklərə qarşı çevrilsə də, onları düzəldə, islah edə bilməz. Lakin insanı fikirləşməyə, etiraz etməyə çağırır.

- Deyirsiniz həqiqət sənətin anasıdır. Ədəbi mübahisələrdə həqiqəti deyən sözünü əyib-sındırıqlarının şahidi olmusunuzmu? Ümumiyyətlə, ədəbi mübahisə nə səviyyədədir?

- Yenidənqurmanın xoş ruzgarı adamların üzünə dəyəndə, özünəməxsus fikirləşməyi və fikir söyləməyi unudanlar qaramat yuxusundan ayıldılar. Mətbuatda bir-birinə zidd, bir-biri ilə mübahisə edən səslər eşidildi. Oxucu bu sözləri eşidəndə barmağını gicgahına qoyub öz-özünə düşündü: "Yenədəmi qrupbazlıq? Görəsən onun ədəbiyyata ziyanı dəyməyəcək?" Belə olmadı. Burada polemika əvəzinə "keçmişdə yazanların hamısı zaydır", "filankəs böyük yazıçıdır, onu qaldırmaq lazımdır", güclü nida ilə "raz, dva, vzyali" çığırması eşidildi. Ədəbi mübahisə lazımdır, ancaq həqiqəti gizlətmək, ört-basdır etmək, "kənülə yatmayan" istedadı gözdən salmaq üçün yox, həqiqəti üzə çıxarmaq, "açıl, süfrəm, açıl" deyib, sənəti xalqın üzünə açmaq üçün gərkdir.

Polemika, mübahisə ədəbiyyatın aparıcı qüvvəsi olmalıdır

Bu şərtlə ki, mübahisə edənlər filankəsin dəyirmanına su tökmək xatirinə deyil, həqiqəti üzə çıxarmaq üçün döyüşsünlər, heç kimə inzibati üstünlük verilməsin. Mübahisələrin ssenarisi övvəlcədən yazılıb təsdiq edilməsin. Ədəbi mübahisə qərəz çürütməyə çevrilməməlidir.

- Müasir gənclərin yaradıcılığı barədə nə deyərdiniz?

- Var bir neçə adam... Məsələn, Nəriman Qəhrəmanoğlu yaxşı şairdir, inkar et-

mək olmaz, amma o birilərini az oxumuşam. Onu bilərəm ki, onların tələbi ədəbiyyata gətirdiklərindən çox-çox yuxarıda durur. Tələbkarlıq sənin məhsuluna bir səviyyədə olmalıdır. Birinci özünə tələbkar olmalısən, sonra başqalarına. Bu, onlardan deyil, 60-cı illər ədəbiyyatından gəlir. Vaxtilə 60-cı illərdə birinci mən onlara qarşı çıxıb demişəm ki, siz niyə deyirsiniz ki, 60-cı illər ədəbiyyatı Azərbaycan ədəbiyyatında xüsusilə yüksək səviyyədə durur? Siz niyə Haqverdiyevin o gözəl hekayələrini qoyursunuz bir yana? Birincisi, yeni ədəbiyyat yoxdur, hər bir ədəbiyyat öz dövrünün məhsuludur. İndi Baba Pünhan da yazır, Sabir ola bilmir ki?

*Hər bir dövrün böyük şairi var, onu
təkrar eləmək də lazım deyil,
inkar eləmək də*

Sabiri, Müşfiqi, Seyid Hüseyni, Cəmənzəminlini necə inkar etmək olar? Başqasından tələb edəndə, sən görək öz yaradıcılığını da ortaya qoyasan. İndi daha çox nə oxunur? Detektiv.

- Niyə?

- O dövrün adamları kitaba bağlı idilər. İndi o bağlılıq yoxdur. İnsanların psixologiyasını dövrün pozur. Məsələn, Qorki böyük yazıçı idi. Sosializmin yanlış fikirləri, partiyanın istiqaməti, yumruğu Qor-

kini heç elədi. Qorki partiyanın demokratik hərəkətinə qoşuldu, ona görə Tolstoy onu bəyənmirdi.

- Demokratik hərəkəti yaradıcılığınızda əks etdirmisiniz?

- İndi əsil demokratiya haradadır? Demokratiya hərə-məreliyin quyruğunda sürünür.

Buna demokratiya demək olar?

Mən bunanı aldanmıyım? Mən ətrafımda demokratiya görmürəm. Ən demokratik dövlət hansı hesab olunur? Amerika. Bir Amerika ki, son əsrdə özünün 5 prezidentini terrorla öldürüb, indi dünya miqyasında terrora qarşı mübarizə aparır, mən buna inana bilərəmmi? İsa peyğəmbər deyirdi ki, özünüza qüvvət verin, gördünüz ki, hakim sizin bir özünüza sille vurub, o biri özünüza çevirin. Məhəmməd peyğəmbər isə dedi yox, dişə dişlə qisas almaq lazımdır. Məhəmməd peyğəmbərin dini olmasaydı bütün dünyada xristianlıq olacaqdı. Bu da baş əyməkdən başqa bir şey deyildi. Məhəmməd peyğəmbər dünyanı baş əyməkdən xilas etdi.

- Ələviyyə xanım, dövlətin yazarlara qayğısı nə dərəcədədir?

- On ildə mənim 11 kitabım çapdan çıxıb, bunlara bir qəpik də almamışam. Dövlət mənə borcludur.

19.07.2002



Onu bir aktrisa kimi səciyyələndirən oyunundakı güclü temperamentlə yüksək emosionallığın vəhdətidir

Qəhrəmanın xarakterini yüksək ustalıqla açıan aktrisa



1931 -ci ildə Aşqabad Pedaqoji Texnikumunu bitirərək müəllim işləyib.

1934-cü ildə Mollanepes adına Türkmənistan Dram Teatrında aktrisa kimi fəaliyyətə başlayıb.

1955 60-cı illərdə həmin teatrın direktoru vəzifəsində çalışıb. Sona Muradovanı bir aktrisa kimi səciyyələndirən onun oyunundakı güclü temperamentlə yüksək emosionallığın vəhdətidir. Qəhrəmanın xarakterini yüksək ustalıqla açıan aktrisa çox keçmədən keçmiş SSRİ məkanında tanınmağa başlayıb.

Sona xanım Berdi Kerbabayevin «Hələdici addım» əsərində Aknabat, Muxtarovun «Allan ailəsi»ndə Bikə rollarına görə SSRİ Dövlət Mükafatına layiq görülüb. Burunov və Amanovun birgə hazırladıqları «Key-mir-key» tamaşasında Oqıl Bostan, Atacanovun «Kuşka qalası»nda Zamanın anası, Muxtarovun «Cinayətkar kimdir» pyesində Dursunova, Şekspirin «Otello» əsərində Emilya, Qorkinin «Vassa» əsərində Vassa rolları ona böyük şöhrət gətirib.

Qırmızı Əmək Bayrağı ordeni və bir çox medallarla təltif olunub.

Sona Muradova

*Türkmənistan və kəsmiş
SSRİ-nin xalq artisti*

31 dekabr 1914-cü ildə Türkmənistanın Herriqqala aulunda, indiki Göytəpə rayonunda anadan olub

Bayıl qəsəbəsində Zəngilan rayonunun qaçqın uşaqları üçün məktəb tikdirdi

Avropada Şərqi mentalitetini qoruyub saxlayan modelyer xanım



Pəriçöhrə Diqqəti

Modelyer-dizayner
1949 (Təbriz)

Xeyrixahlıq bizə ata-babadan ən gözəl mənəvi keyfiyyət və milli dəyərlərimiz kimi yadigar qalıb. Pəriçöhrə xanımın Bayıl qəsəbəsində Zəngilan rayonunun qaçqın uşaqları üçün tikdirdiyi məktəbin buraxılış gecəsinə

məni də dəvət etmişdilər. Uzaq yollar keçib, sərhədlər aşıb doğma elinin yurdsuz-yuvasız uşaqları üçün zəhmət və sərvət sərf edən bu qadının xeyrixahlığı məni valeh etmişdi. Onunla maraqlı söhbətimiz oldu. Xanımın vətənpərvərlik hissləri nostalji hisslərinə qarışmış adamı kövrəldirdi. Bir dizayner və modelyer kimi fikirləri çox maraqlıdır: «Şərqi mentalitetinə

meylliyəm. Çox açıq-saçıqlığa yer vermərəm. Şərqi qadınlarının həyası var axı. İstəmişəm işimdə şərqi qadınlarının o həyasını saxlayam, çünki bu modalar onların əsil-nəcəbətini göstərir. Sürməyi, qəhvəyi, çəhrayı, narıncı rənglərdən xoşum gəlir. Bütün şərqi ölkələrində bu cür isti rənglərdən istifadə edirlər. Şərqi xalçalarında da bu hiss olunur. Bütün rənglər təbiətin yeddi rəngindən gəlir. Bizdə xanımlar gözəldirlər, bu paltarları geyəndə daha da gözəlləşirlər».

■ 1960 – Ailəvi Tehrana köçüblər. Orada Pedaqoji məktəbi bitirəndən sonra müəllim işləyib.

■ 1990 – Həyat yoldaşının vəfatından sonra Fransada qardaşlarının yanında ya-

şayıb. Bir müddət müəllim işlədikdən sonra modelyerliklə məşğul olaraq mədəni bir cəmiyyət yaradıb. Parisdə bir neçə dəfə sərgisi açılıb.

■ – Qardaşları Rza və Mənuçöhr Diqqəti

beynəlxalq fotoqrafdırlar. Rza Amerikada "Neyşnl coğrafi" jurnalında işləyir. Birinci fotoqrafdır ki, Qarabağda çəkdiyi müharibə lövhələrini Avropaya çatdırıb, xaricdə Azərbaycan həqiqətlərini

əks etdirən fotosərgilər təşkil edib.

■ – Fransaya köçəndən sonra modelyer kimi fəaliyyət göstərib.

■ – İki qızı, bir oğlu var.

Müsaibə

MƏN BAKINI nənəmin sandığı kimi TAPDIM...



"Əhd eləmişəm ki, uşaqlarımın harada yaşamasından asılı olmayaraq, toylarını Bakıda edim"

- Həyat yoldaşım hərbi idi. İran inqilabında iştirak etmişdi. Uzun sürməyən xəstəlikdən sonra vəfat etdi. Mən 1990-cı ildə qardaşlarımın təklifi ilə Fransaya köçməli oldum. Böyük qızım Pərisə Kanadada kompyuter kursunu bitirib. Hazırda orada işləyir. Oğlum Aydın Sarbonna Universitetində təhsil alır. O bir qızım Rövşənə isə İncəsənət İnstitutunu bitirərək fotoqraf ixtisasına yiyələnib. Parisdə dayısı Rza ilə birlikdə çalışır.

- Bayaq qeyd etdiniz ki, qardaşlarınız beynəlxalq fotoqrafdırlar...

- Elədir, Rza Amerikada "Neyşnl coğrafi" jurnalında işləyir. Onda bütün ölkələrin coğrafiyasının fotosu var. Bura gələndə Xəzərin coğrafiyasının da fotosunu götürmüşdü. İlk dəfə 1995-ci ildə Azərbaycana gəlmişdi. Birinci fotoqrafdır ki, Qarabağda çəkdiyi müharibə lövhələrini Avropaya

çatdırıb, xaricdə Azərbaycan həqiqətlərini əks etdirən fotosərgilər təşkil edib.

- Köçkün uşaqlar üçün məktəb tikdirmək, xeyriyyəçilik etmək fikri haradan ağılıza gəldi?

- Necə deyim,

Buna heç xeyriyyəçilik adı qoymuram

Rza ilk dəfə əslən fransız olan həyat yoldaşı ilə birlikdə gələndə, həmin məktəbin uşaqları ilə tanış olmuşdu. Şagirdlər məktəbin qarşısındakı binada bir otaqda yerləşmişdilər. O zaman məktəbdə 20 uşaq təhsil alırdı. Uşaqların hərəsinə bir çanta, parta, yazı lövhəsi, dərsliklər alıb, orada onlar üçün şərait yaratmışdı. Mayın 26-da son zəngdə 2 yaşlı oğlunun ad gününü həmin uşaqlarla birlikdə keçirmişdi. Bunu qaçqın uşaqlarının sevinməsi üçün edirdi. Sonra məni də özü ilə gətirib onlarla tanış

etdi. Orada olan ailələrin çoxu ilə artıq tanış olmuşdum. Hər dəfə gələndə onlara bir münasibətlə pul verərdim, xanımlara parça alardım, imkanlı adamları çəkib ora gətirərdim...

Bu yurdsuz-yuvasız və təhsilsiz qalmış uşaqlar məni narahat edirdi. Elə müəllim işlədiyim vaxt məndən soruşanda "neçə övladın var?" Deyərdim, "40 – 50". Yəni öz şagirdlərimi övladlarım sanardım. Müəllim olduğum üçün onları yaxşı duyurdum.

Bayıl qəsəbəsində 3 otaqdan ibarət məktəb tikdirdim

Təhsil nazirinə müraciət etdim. Bir günün ərzində otaqları avadanlıqla təmin etdi. Bu ilin aprel ayında oranı əsas məktəb etdilər. Qaçqın uşaqlar qışın soyuğunda təhsil almaq üçün daha uzaq yerlərə getmirlər. Zəngilan rayonunun təhsil şöbəsinin köməyi ilə əlavə iki sinif otağı açdırmaq, məktəbin həyətində isə bağ, idman meydançası saldırmaq istəyirəm.

- İnsanda mərhəmət, xeyirxahlıq hissi sizcə tərbiyə ilə bağlıdır, yoxsa irsidir?

- Yadıma gəlir, mühasibat ofisinin direktoru olan atam oruculuqda iftar süfrəsinə bütün işçiləri, kasıbları çağırırdı. Qonşuda bir qadının uşağı dünyaya gəlmişdi, anam bizi qoyub 3 gün onun köməyinə getdi. Halbuki, bizim özümüzə kömək lazım idi, - məktəbə gedirdik, özümüz xörək bişirirdik...Məncə tərbiyənin rolu böyükdür.

- Bakıda olarkən Fransa üçün darıxırsınız?

- Bakıya ilk dəfə gələndə iki həftə qaldım. Sonra gördüm ki,

İki həftə Bakı üçün çox azdır, bura gələn gərək illərlə qalsın

İkinci dəfə qızım Rövşənə ilə gəldim və 6 ay qaldım. Qızımın Bakıda fotosərgisi keçirildi. Onun fotolarını hər yerdən-qəzet-

lərdən, jurnallardan istəyirlər.

- Sizin modelyer olmağınız barədə məlumatı alanda bir qadın kimi marağım artdı...

- Fransaya köçəndən sonra bir müddət müəllim işlədim. Orada bir mədəni cəmiyyət yaratdım. Sonra keçdim modelyer işinə. Anamın əl işləri çox idi, uşaqlıqdan onlarla maraqlanırdım. Kəsib-biçdiyi parçaların qalıqlarından kukllarıma paltar tikirdim. Bizim evə kim gələrdi, deyərdi bura muzeydir. Sənətimi qızlarıma da öyrətmişəm.

- Parisdə sərginiz olubmu?

- Bir neçə dəfə sərgilərim olub. Tanınmış adamlar mənim sərgilərimdə iştirak ediblər. Yunanıstanda, Misirdə, harada olursam, oradan parçalar alıb gətirirəm. Mən həm dizaynerəm, həm də tikirəm.

- Pəriçöhrə xanım, vətəndən uzaqlarda Qarabağ hadisələri barədə eşidərkən, sizə necə təsir etdi?

- Sədi Şirazi deyir ki, bəni-adəm hamısı bir heykəldir. Yəni, biri barmaqdır, biri gözdür, biri qulaqdır, biri üzdür, bədəndir və sair. Bədənin bir üzvü ağrısa, o biri üzvləri də heç rahat durmaz. Hamımız bir torpaqdan, bir yerdənlik. Yəni bizlərə də ağır gəldi. Qardaşlarım gedib bütün dünyanın müharibələrində güllə altında, bomba altında işləyiblər. İkinci qardaşım Mənuçöhrün Fələstin müharibəsində qıcına güllə dəyib. Napoleonun tikdirdiyi hərbi xəstəxanada 3 il xəstə yatıb. Fransanın prezidenti Jak Şirak xəstəxanada qardaşımı yoluxmağa gəlib. Birlikdə şokilləri var. Yəni, o, canını qoyub o cür millətlərin müharibəsində. Rza döyüşçülərlə birlikdə getmişdi Ağdama. Cəbhə bölgələrində çəkdiyi fotoları görsəytilər.

Ermənilər onu elə oradaca güllələyirdilər

- Sovet dövründə xaricdə yaşayan soydaş-

larımızın bura gəlmək imkanı məhdud idi. Allaha şükür olsun ki, müstəqillik qazanandan sonra bu məhdudiyyətlər aradan götürüldü. Qardaşım birinci dəfə bura gələndə necə ki, bayramqabağı ev tökürlər, təmizlik işləri görürlər, toz-torpağı çırpırlar ha, Bakını ona bənzətməmişdi. Və bizə Azərbaycanın gələcəyini çox işıqlı gördüyünü dedi. İndi mən hər il gəlib-gedirəm, görürəm ki, doğrudan da inkişaf çoxdur. Qardaşımın yoldaşı deyir ki, hamı pul xərcləyir ki, getsin başqa yere, amma mən burada qalmaq istərdim. Uşaqları tətillə vaxtı bura gələndə hər gün əllərindən tutub İçərişəhərdə dolandırır, deyirdi, mən istəyirəm uşaqlarım İçərişəhəri həlifələrinə yazsınlar.

- Azərbaycana gələndə yolda əngəllərlə qarşılaşırsınız?

- Başqa ölkəyə gedəndə görək polis idarəsində çıxış üçün möhür vurulsun. Birinci dəfə bura gələndə, polis idarəsində məndən soruşdular ki, "hara gedirsiniz?" Dedim, Azərbaycana. Tanınadılar, hətta dedilər: "Bakı nə cür yazılır?" Özüm yazdım. Amma indi gələndə belə olmadı.

Daha Azərbaycanı tanıyırlar

Azərbaycana hava yolları açılıb. Orada yaranan cəmiyyətlər, səfirlər Azərbaycanı tanıdır.

- Deyirlər ermənilərin Fransada güclü lobbiləri var və onlar Azərbaycan əleyhinə çıxışlar edirlər. Azərbaycanımızın yaxşı tanınması və həqiqətlərin üzə çıxması üçün sizcə nə etmək lazımdır?

- Bunu bu gün hər adam düşünməlidir. Rza burada ermənilərin törətdikləri hadisələri çəkmişdi. Onu Vaşinqton televiziyasında mən nəfərin qarşısında nümayiş etdirdi. Qardaşımın işi o qədər güclü idi ki, ermənipərəstlər o işi batıra bilmədilər. Bir gün vaxt vermişdilər, amma iki gün nümayiş etdirdi. Ona tamaşa etməyə bütün dünyadan adam toplanmışdı. Bu tədbir barədə

informasiya jurnallarda, qəzetlərdə qeyd olundu.

- Ermənilər buna əngəl yaratmadılar?

- Bunu edəndə hələ ermənilərin başı ayılmamışdı.

- Bu hadisələrə fransızların özlərinin münasibəti necədir?

- Bilmirəm. Mən onların o hissəsini görmüşəm ki, onlar azərbaycanlıları dəstəkləyirlər. Əlbəttə, orada da bir yumruq kimi hərəkət etmək lazımdır.

- Özünüzlə başqa qonaqlar da gətirmisiniz Bakıya?

- Özümə bir fransız xanımını qonaq gətirmişdim. Onun üçün Bakı çox maraqlı idi. Deyirdi, gedəndən sonra Bakının şəkillərini hamıya göstərəcəyəm.

Bakı elə Fransaya oxşayır – binaları, küçələri eynidir

- Eşitdiyimə görə Bakıda sərgi açmaq fikrindəsiniz?

- Sentyabr ayında mənim moda sərgim açılacaq. Qızım Rövşənənin də foto sərgisi olacaq. Qardaşım Rza və Mənuçöhr də fotolarını gətirəcəklər. Birlikdə ailə sərgisi açmaq istəyirik.

- Qızınızın sərgisi hansı mövzudadır?

- Rövşənə ən çox qaçqın uşaqları ilə işləyib. Şəkildə gördüyünüz bu qız Cəbrayıl rayonunun qaçqınlarından. Əvvəl qardaşım Rza onun üçün cürə saz almışdı, sonra mən bura gələndə ona böyük saz aldım, müəllim tutdum, indi özü öz şeirlərini bəstəkarlıq edir. Onu bacısı ilə birlikdə ingilis dili kursuna da yazdırdım. O biri qız şairədir, "Mənə qaçqın deməyin" şeirlər kitabının çap olunmasına kömək etmişəm.

- Eşitdiyimə görə əsliniz Bakıdandır?

- Elədir. Atamgil yollar bağlandı qalıbmışlar burada, sonra İrana köçüblər. Əmimi Sibirə sürgünə göndəriblər, biz elə bilmişik ölə. Atam Bakıdan. Qoşaqla

qapısında uşaqlarla oynamağından çox danışardı bizə. Biz bilmirdik Qoşaqa qapısı nədir? İndi bilirəm ki, evləri İçəri şəhərdə imiş. Atamın şəklini rəssama böyütdürüb buradakı evimin divarına vurmuşam. Söhbətində tez-tez o taylılar-bu taylılar ifadəsi işlədər, Araz çayının adını çəkərdi. Bunlar hamısı maraq verirdi bizə... Deyirdi, sərhədi keçmək olmaz, ancaq quş olub uça-san görək.

- Atanız İrana gedəndən sonra evlənib?

- Atam Təbrizdə ərdebilli qızla evlənib. Biz hamımız Təbrizdə anadan olmuşuq. Qohumlarımız hamısı oradadır. O vaxt atamın qohumlarının icazəsi vardı, yadımdadır gəmi ilə gələrdilər. Bir dəfə anama ipəkdən Bakı çərçəti gətirmişdi...

- Validələriniz sizə nə nəsihətlər verirdi?

- Atam deyirdi ki, bu əllə versən, o biri əllə alacaqsan.

Dua edəndə deyərdi ki, sizi görüm duz dağı olasınız

Duz dağı mədəndir, nə qədər götürsən tükenməz. Bir də deyərdi ki, əlinizi cibinizə boş salıb, dolu çıxarasınız. Qardaşlarıma tapşırırdı ki, bacınızın evinə heç vaxt əli-boş getməyəsınız. Qardaşlarım anamın nəsihətlərini heç vaxt yaddan çıxarmazlar. Parisdə bizə gələndə evimizin yanında bir balaca dükən var, girirlər ora, bir kilo alma da olsa, alırlar. Dünyanın hansı yerində səfərdə olsalar, maraqlanmazlar ki, özləri üçün nə isə bir şey alsınlar. Amma mənə həmin ölkənin bir dəne poçt markası da olsa, alıb gətirirlər. Bakıya birinci dəfə gələndə Bakının şekillərini gətirmişdilər mənim üçün.

- Fransada milli adətlərimizi qoruyub saxlaya bilmisiniz?

- Novruz bayramlarında mən və qardaşlarım uşaqlara hədiyyə alırıq, təzə paltar geyindiririk, süfrəyə balıq qoyuruq. Çərşənbə

bədə qardaşımın həyat evi var, orada od yandırırıq. Adətimiz barədə qabaqcadan qonşulara xəbər vermişik ki, od yandıran-da polis çağırmasınlar. İki dəne kağız da yandırsaq, o odun üzərindən tullanıq. Atam axır çərşənbə axşamında bizə deyər-di ki, durun öpüşün. Anam isə təzə paltar geyinirdi, şam yandırardı, səməni qoyar-dı. Bir sözlə axır çərşənbə axşamında İranda etdiklərimizin hamısını edirik. Süfrədə hər nemət olsa da, mütləq plov bişirirəm. Elə bilirəm ki,

Bu, anamın-atamın ruhudur

Mən evdə olmayanda da ata-anamın vəfatı günləri qızım halva çalır. Ailəmdə hamı azərbaycan dilində danışır. Bir qızım Kanadada yaşasa da, azərbaycan dilində çox yaxşı danışa bilir. O biri qızım Rövşənə milli xörəklərimizi, o cümlədən dolmanı gözəl bişirir.

- Qərblə Şərqlin fərqli cəhətləri nədədir?

- Qərbin şərqdən həm coğrafi, həm də mədəniyyət baxımından çoxlu fərqləri var. Bu fərq mədəniyyətdə daha qabarıqdır. Əslinə baxanda hər iki tərəfin həm mənfi, həm müsbət cəhətləri var. Son zamanlar görürük ki, qərblilər şərqlə çox maraqlanırlar. Yəqin görürlər ki, şərqlin adətlərində düzgünlük, ədalət çoxdur.

Şərqlin kökü çox dərinidir

Mən həmişə öz uşaqlarıma, şagirdlərimə də demişəm ki, ağacın kökü nə qədər dərin olsa, bu kökü saxlasan, o ağac yaxşı yarpaqlanar və meyvə verər. Elə götürək İrandan mühacirət etmiş azərbaycanlıları. Elə bil ki, ağacı bir torpaqdan götürüb başqa bir torpaqda əkirsən. Düzdür, elə torpağın pisi də var, yaxşısı da. Bu ağacın rüşəsi olmasa, o təzə torpaqda tez aradan gedər. Kökü dərinə olsa, yel gələ, külək əsə, gü-nəş ola, hansı torpaqda olsa, yaşayacaq. Bizim uşaqlarımız həmin köklü ağacın meyv-

vələri kimidir. Elələrini də tanıyıram ki, elə bil Fransada anadan olublar. Nə doğma dillərini bilir, nə milli geyimlərini geyir, nə də onlarla maraqlanırlar. Vətənlərini xoşlamır və ora dönmək barədə belə fikirləşmirlər. Bu, qırıqlıqdır... Amma mən həmişə deyirəm ki, o ipi möhkəm saxlamaq lazımdır ki, qırılmasın.

- Yəqin elə o ipdir sizi bura çəkib gətirən?

- Elədir, həmin o ipdir mənə bura gətirən və o ipin mənim balalarımı da çəkib bura gətirməyini istəyirəm. Oğlum Aydın mən-dən övvəl qardaşım ilə gəlib bura. Qızım da bura gələndə İmişlidə, Bərdədə qaçqınlarla görüşüb. Qardaşım burada oğluma bir tar alıb. O da bir ayda 3 hava çalmağı öyrə-nib. Fransada aeroportda onu qarşılayan-da dedim ki, cəmədanı qoy yərə, bir hava çal. O tarı ölinə alıb

"Süleymani" havasını çaldı

Elə bildim mənə dünyanı bağışladılar. Mən bu mahnıları ki, burada eşidirəm, anam mətbəxdə iş görəndə, ev süpürəndə onları zümzümə edə-edə oxuyardı...

- Ora gələndə azərbaycanlıları qonaq çağırırsınız?

- Ora Azərbaycandan konsert verməyə gələndə ailəmiz şəxsi olaraq onları qonaq çağırırdı. Elə olub 40-50 nəfər üçün xörək bişirmişəm. Səhərə kimi çalıb-oynayıblar. Aşıq Ədalət, İrandan Aşıq Həsən bizdə qonaq olublar, çoxlu şəkillər çəkdimişik...

- Fransada yaşamağınızdan razısınız?

- Fransada həmişə görək işləyəsən. Nə qədər qazansan da əlində qalmır, gedir.

- İlk dəfə gələndə Bakı sizə necə göründü?

- Mən Bakını nənəmin sandığı kimi tapdım. Nənəmin sandığını açanda naftalın iyi verən ipək, tirmə parça, gəlinlik paltar, gəlinlik çadrası kimi...

İçərişəhərin küçələrini gələndə elə bilirəm at sürən babamla qarşılaşacağam

Bunlar nostalji hisslərdir. İçərişəhərin küçələrini hər gün gəzməsəm, o gün rahat ola bilmirəm.

- Burada eviniz var?

- Babam Hüseyn İçərişəhərdə yaşayıb. Onun evini təzələmək məqsədilə orada ev almışam. Bakıda ev almaqda məqsədim övladlarımı öz doğma yurdlarına bağlamaq idi. Uşaqlarım sabah harada ailə qursalar, desinlər ki, bizim nənəmizin, atamızın evi Bakıdadır və əlaqələrini üzməsinlər. Burada yurd almağın başqa fəlsəfəsi var... Fransada yaşasam da, inanın ki, həmişə elə bilirəm orada köçkünəm, müvəqqətiyəm. Ona görə də, evimə elə bir şey almıram. Amma burada elə şeylər xoşlayıram, alıb atıram ki... Sabah gələndə, bilmirəm bəyə-nəcəklər, ya yox, amma alıram. Deyirəm, qoy qalsın oğluma, qızıma.

- Uşaqlarınızın öz millətimizin nümayəndəsi ilə ailə qurmasını istəyirsiniz?

- Ola bilər, bəlkə də bu, onları çəkib gətirir bura. Bir əhd eləmişəm ki, uşaqlarımın harada yaşamasından asılı olmayaraq toy-larını Bakıda edirəm.

13.06.2003

Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunda "Çinar"ı yaratdı. Bu ansamblı Sovetlər İttifaqının nüfuz qazanmış "Beryozka" ansamblının "kiçik bacısı" adlandırıldılar



Əminə Paşa qızı
Dilbazi

Azərbaycanın xalq artisti.
Baletmeyster, pedaqoq.
26 dekabr 1919 (Qazax)

Amerika ensiklopediyasında bir nömrəli rəqqasə

O, səhnəyə gəlişini belə xatırlayır: "Bir gün məni idman dərindən apardılar. Elə bildim yarışa gəncərdəyərlər. Səhnəyə çıxarıb dedilər ki, xalq rəqslərindən birini oyna. Uşaqlığımda çox dəcəl idim, işim vurmaq, qaçmaq, ağaca dırmaşmaq idi. Məndən ötəri "Uzundərə", "Törəkəmə" nədir? Gördüm əl çökmlər yaxamdan, dedim, yaxşı, oynayaram, çalın: "hoppça". Təvəccüblənib dedilər ki, "elə hava yoxdu". Mahnını ağzımla çalıb, oynamağa başladım: "dippi dıpi, dıppi dıpi, hoppça"... Başımı qaldıranda gördüm münisflər heyətinin gülməkdən gözlərindən yaş axeyr. Hırna çəkeyrlər. Fikirləşdim ki, özüm özümü ələ salmışam. Arxaya baxan nəmərddi, pləşımı götürüb aradan çıxdım. Evə gələndə anam elə bildi ki, kiminləsə dalaşmışam..."



■ 1936 – Azərbaycan
da ilk yaranan rəqs an-

samblının solisti
olub.
■ 1939–40 – Teatr
Texnikumunda mü-
əllim işləyib. Azər-
baycan Dövlət Fi-
larmoniyası Mahnı
və Rəqs ansamblı-
nın rəqs qrupuna rəh-

bərlik edib.

■ 1949 – Bakı Xoreo-
qrafiya Məktəbində pe-
daqoji fəaliyyət göstər-
ir.

■ 1959 – Azərbaycanın
xalq artisti adına layiq
görüldü.

■ Həmin ildən Azər-
baycan Dövlət Tibb İnsti-

tutunda yaratdığı "Çinar"
və 1967–68 – "Sevinc"
qızlardan ibarət ansam-
bların yaradıcısıdır.
■ Sonrakı illərdə "Şə-
rəf nişanı", "Xalqlar dost-
luğu" və Azərbaycan
Respublikasının "İstiqlal"
ordenləri ilə təltif olunub.

OYNAYANDA bildim ki, MƏNİ VURACAQLAR

"Səməd onu bağışlamadığını görüb, "daha sözüüm yoxdur, torpağımızın suyundandır də, sən tərs, mən tərs..." – dedi



Milli rəqs-
lərimizin
qoruyucu-
susu, fədakarı olan
bu qadını dünya
"rəqs şahzadəsi"
kimi tanıyır. Lakin

onunla bu gün gənclərə örnək ola bil-
cək şəxsin həyatı barədə söhbət etmək
istəyirdim. Elə bil, fikrimi duymuşdu.
Sənətin zirvələrini fəth edən, gözəl öv-
ladlar böyüdüüb tərbiyə edən, həyatın
bütün ağır sınaqlarından mərd-mərdə-
nə çıxan azəri qadınının birbaşa söylə-
diyi müdrik nəsihətlərini alovun qığıl-
cım saçmasına bənzətmək olardı o
anda...

Müsaibim Azərbaycanın xalq artisti
Əminə Dilbazidir

- O vaxtlar ataya-anaya qarşı mü-
qəddəs münasibət vardı, itib hamısı...
Buna səbəb nədir?

- Niyəsi budur ki, biz böyüyəndə nənə,
baba, ana, ata, xala, bibi, dayı, əmi,
dayıoğlu, bibioğlu bir ailə kımı idik. Bir-
birimizi məhəbbətimiz vardı.

- Təbiətə məhəbbətiniz barədə də
çox eşitmişəm...

- Elədir. Mən aylarla ızlənmişəm görüm
meşədə bənövşə necə açılır Bəzən ürə-
yimdə belə bir arzu oyanırdı ki, ağaca dır-
maşım və ağacı qucaqlayım. Təzə gələnə

bənzətdiyim ərək ağacı çiçək açanda onun
altında dayanmaq mənə xüsusi həzz verir-
di. Axar çayların sahilində onun suları və
daşları ilə saatlarla oynamaq üçün fürsət
axtarırdım.

Bizim vaxtımızda
gənclərdə vurğunluq vardı

Bizim ailəyə olan məhəbbətimiz keçir-
di təbiətə və ya başqa şeylərə. İndiki
gənclərə çox yazığım gəlir. Onlar üçün
ata-ana pul mənbəyidir. Çox təəssüf ol-
sun... Onlarda elə bil ki, məhəbbət yoxdur.
Məhəbbətsiz necə yaşamaq olar? Bax, sto-
lun üstünə düzdüyüm şeyləri görürsünüz?
Mənim aləmində hərəsi bir məhəbbətim-
dir. Bu ağ at fiqurunu hər gün əzizləyirəm.
Bilirəm ki, o, mənə cavab verən deyil, am-
ma o dərəcədə ona məhəbbətim var ki...
İnsanın ürəyi ki, məhəbbətlə çırpınmadı,
bu ürək yazıq olub gedir. Axı,

Ürək onu görür ki, gərək bir
gün
çırpınsın, bir gün qüssə çəksin,
bir gün elə sevin sin ki, sən özünə
yer tapmayasan...

Bu sözləri gənclərə deyəndə, əlbəttə,
deyəcək ki, Əminə xanım, siz başqa dövr-
də yaşamısınız. Mən müharibə dövründə
böyümüşəm. Bizə o dövrdə hərbi dərslər
keçirdilər, tufəng atmağı öyrədirdilər. Biz
qara çörək görmüşük. Bizim o dövrdə çö-
rəyimiz 400 qram idi. Azərbaycanın elə
sərhədlərində olmuşuq ki, heç oranı bu



- Sevib ailə qurmuşuq. Bizim dövrümüzlə müasir dövr arasındakı fərq çox fəlakətli fərkdir. Biz sevgi axtarırdıq. Biz onun dəlisi idik ki, bir oğlan olaydı, onu sevvəydik. Əgər kim sevgini başa düşübsə və sevib ərə gedibse, xoşbəxtin xoşbəxtidir. Həyat o zaman gözəl olur. Açıq danışsam, qoy hamı bilsin, mənim nə varım var, nə dövlətim. Bütün dünyanı qarış-qarış gözən Əminə xanımı var-dövlət maraqlandırmayıb. Bizi maraqlandırıb sevgi, mənim ona münasibətim, onun mənə münasibəti idi. Gözəl ailə qurmuşuq, övladlarımız olub...

- Əminə xanım, adətən, rəqqasələrin dünyaya övlad gətirməsi bir qədər problemli olur...

Yeganə rəqqasəyəm ki, mənim dörd övladım var

Bütün dünya maraqlandı ki, axı olan iş deyil, bunun bir "niyə"si var. Bizim ömrümüz azdır. Deməli, bütün sahələrdə 36 yaş hələ yenicə başlayır inkişaf etməyə, biz isə rəqsə 16 yaşında gəlirik, 36 yaşında toqaüdə çıxırıq.

Əlbəttə, rəqqasənin özünün gücü varsa ki, buna davam gətirsin, ona heç kimin bir söz deməyə ixtiyarı yoxdur. Mən 60 il oynadım. Bununla bərabər, belə bir ağır şəraitdə ailə də qurdum.

- Cövdət müəllimlə olan macəranız hamını maraqlandırır...

- Cövdət onda Filarmoniyada bədii rəhbər, mən rəqs qrupunun rəhbəri idim. Çox qasqabaqlı, ağayana kişi idi. İnən ki, heç kəs onun gözünün rəngini görməmişdi. O, Filarmoniyaya gələndə, kabinetə gəlib-kabinetdən çıxanda başını qaldıraraq bir qadına baxmazdı. Yəqin, görünür, fikir vermiş də kim kimdir... Onda Mirzə-

fər Bağirov Qara Qarayevlə bunların hər ikisini bədii rəhbər vəzifəsinə təyin etmişdi. Uşaqlıq vaxtları bir yerdə keçib, məktəbdə bir oxuyublar... Mühəribə dövrü idi, səhnədə məşq keçirdim.

Özümün də qırmızı, uzunboğaz çəkməm vardı... od qoyurdum

Qara Qarayevin rəqsimdən, ehtirasımdan, sənətə münasibətimdən xoşu gəldiyindən həmişə pərdənin arxasından mənə müşahidə edirmiş. Bir gün Cövdət onun yanından keçəndə görür ki, Qara nəyəsə diqqətlə baxır. Soruşur ki, "ə, aytdı, bəstəkarsan, nəyə durub baxırsan, sənə yaraşarmı?" Deyir, "evin yıxılmasın, burada qırmızı "səpoşki"li qız var, bir oynamaq oynayır ki, gəl görəsən". Bir gün Cövdət pilləkənlə çıxdığım yerdə mənə saxladı və ciddiyyətlə dedi: "Bilirsiniz, Dilbazi, siz görək rəqs qurasınız". Dedim, bu pilləkənlərdə rəqs qurmaq söhbəti edərləmi? Bu söhbətindən sonra, elə bil ki, mənə vadar elədi bu işə.

"Dağlar gözəli" rəqsini seçdim

İlk dəfə qurduğum bu rəqsə hamı heyran qaldı və alqışlarla qarşılandı.

- Rəqsin məzmunu nədən ibarət idi?

- Deməli, iki oğlan mənə sevir, onların ikisinə də görüş yeri təyin etmişəm, amma, heç birinin biri-birindən xəbəri yoxdur. Bunlar gəlib biri o küncdə, biri bu küncdə mənə axtarır. Arxa-arxaya gələndə biri-birinə ilişirlər. Soruşurlar, "sən burda neynirsən?" Hər iki aşiqin arasında mübahisə düşür. Mən bunları sakitləşdirməyə çalışıram və arada ikisini də qoyub qaçıram. Sonra Qılman Salahovun, Üzeyir bəyin musiqisi ilə rəqslər qurdum, hamısı da uğurlu alındı.

- Cövdət müəllim sizə necə eşq elan

elədi?

- Mühəribə dövrü idi. Konsertdən gec çıxdığımızı görə mənə ötürməyə başladı... Evə çatanda hər dəfə etika xatirinə utana-utana deyirdim, buyurun içəri. Elə himə bənd imiş. Hər konsertdən gələndə özünü buyururdu daha. Elə bil dədəsinin evinə gəlirdi. Ürəyimdə deyirdim necə şeydir ə, bu... Yorgun gəldiyimdən evdə yeməyi hazırlayıb gedirdim ki, gələn kimi bir qismət çörək yeyim.

Mənim qismətimə bu dudandı

Qəşəngcə yeyirdi, dümbəni doldurandan sonra gedirdi. Deyə bilmirəm ki, evin yıxılmasın, bunu özümə bişirmişəm. O zaman anam Gəncəyə getmişdi, arxitektora baxırdı orada olurdu. Ailədə 5 uşaq olmuşuq. Cavanşir, Bəşir rəhmətə getdi, bir qardaşım da getmişdi cəbhəyə. Mən tək yaşayırdım...

- Sizin başqa aşıqləriniz də vardı?

- Cövdətin mənə heç bir təklif etmədiyini görüb Fikrətə (bəstəkar Fikrət Əmirovu nəzərdə tutur) ərə getməyə razılıq verdim. Bu xəbər Cövdəti bərk sarsıtmışdı. Mənə üzük taxılacaqdı. Cövdət məsələni araşdırmaq üçün Gəncəyə gəldi. Fikrətlə qardaş kimi idilər. Aramızda belə bir söhbət oldu;

- Əminə, səni sevirəm.

- Doğrudanmı mənə sevirsən?

- Bəs niyə sizə gedib-gəlirəm. Əgər mənə sevmirdinsə, mənə niyə evinə buraxırdın?"

- Görürdüm qanacaqlı oğlansan...

Bu sözləri ondan eşidəndən sonra qaçdım evə, doyunca ağladım. Xalalarım da mənə məcbur etdi ki, bütün Gəncə bilir, söz verilib, tədarük görüldü, sən görək Fikrətə ərə gedəsən. Oturub hər ikisinə məktub yazdım. Fikrətə məktubumda yazdım, "mən öz fikrimdə qalıram". Cövdətə isə yazdım ki, "mən Fikrətə söz vermişəm və ona ərə gedirəm, amma səni sevirəm".

günə qədər tanıyan yoxdur. Sözümlə canı odur ki, dövlət-var dalınca qaçmasınlar. Sevgidə də həmçinin... Həyat yoldaşımdan nə mənə üzük gəlib, nə toyum olub, amma 65 il xoşbəxt yaşamışıq.

- Elə isə bir az sevgidən danışsaq...

Məktubu Fikrətə verəndə lovğa-lovğa aldı

Yaman deydi bu mənə. Cövdət isə bizə xoşbəxtlik arzulayıb qatara mindi. O, orada ağlayır, mən də burada. Ə, beləmi şey olar, sən zülmə başqasına ərə gedəsən? Bakıya gələndən sonra da iki ay qoymadı biz ikilikdə Fikrətlə bir yerdə olaq.

- Bu işi kim düzdü-qoşdu?

- Sonra Cövdət əmim qızı Mirvarid Dilbaziyə deyib ki, bu olan iş deyil. 41-ci il idi. Mirvarid xanım mənə bildirdi ki, həzirləş, bir yerə gedəcəyik. Cövdət də bizimlə idi. Bir rus oturub stolun qırağında, soruşur, nə bilim, "kak vaşa familiya, imya?" Mənə qol çəkirdilər. Sonra növbə Cövdətə çatdı və həmin mənə verdikləri sualları buna da verdilər. Fikirləşdim ki, yaqın bizi əsgər aparacaqlar. Hazırlaşdım deyəm ki,

İkimizi də bir yerə salın da, bu yazığı orada qoruyum

Gördüm Mirvarid xanım qımışeyr, güleyr. Sumkasının içindən pul çıxartdı. Pul çıxaranda heç nə başa düşmədim, adamı əsgər aparanda pul verərlər? Cövdət demə ZAQS-a gəldiyimizi bilirmiş. Siçanı necə tuturlarsa, mənə də eləcə tələ qurublar. O hadisələr yadıma düşəndə deyirəm ki, Allah var imiş başımızın üstündə...

- O zamanlar qız-gəlinin rəqsdə oynamasına bir az başqa cür baxırdılar. Cövdət müəllimin sizi qısqaqan vaxtı olub?

- Ömrü boyu. Əvvəllər konsertlərimə gəlirdi. Heç kəs bilmir axı, bu, həyat yoldaşımdı. Cavanlar alqışlayır, gül-çiçəkləri ayağımın altına atırlar. Gördü ki, gənclər yaman vurğundular mənə. Dedi, "mən daha konsertə gəlməyəcəyəm". Bildim ki, belə şeylərin şahidi olmaq istəmir.

- Əminə xanım, ağır da olsa, bu

sualı vermək istəyirəm. Məhəbbətli həyat yoldaşı, bəstəkar, xalq artisti, professor Cövdət Hacıyevdən ayrılmaq sizin üçün nə deməkdir?

- Özümü çox pis hiss edirəm. Baxmayaraq övladlarım, nəvələrim var, mənim üçün boşluqdur. Cövdətin vəfatından sonra mənim o insanlara, sonotə, hər bir şeyə olan Allah vergisi kimi güclü olan məhəbbətimi elə bil ölmədən aldılar. Məndən öləri indi hər şey mənəsizdir. Elə bil ürəyimin döyüntüsü dayanıb. Cövdət mənə deyirdi ki, "bu gün getmə işə". Deyirdim, necə yanı, kollektiv mənə gözləyir axı. İndi Cövdət müəllim yoxdu və mənə demir işə getmə. Həmin yerlərdə yenə işləyirəm. İnəneysənmi, indi işə gedə bilmirəm, evdə otururam bütün günü. Özümə sual verirəm, niyə oturmusan, dur get də işə, səni gimnaziya gözləyir, "Çinar" gözləyir, görüşlər gözləyir... Mənə elə gəlir, gedə bilmirəm, ona görə ki, Cövdət orada rahat yatsın, narahat olmasın.

Bu, mənə elə yandıreyr, elə yandıreyr, özümə yer tapa bilmirəm...

- Uşaqlarınız nə sənətin sahibidilər?

- Uşaqlarımın üçü Konservatoriyanı qurtarıb. Böyük qızım həkimdir. Amerikada yaşayan qız nəvəm çox istedadlıdır, məndən bətərdi. Mənim yolumu birçə o davam etdirir.

- Bu sənətdə sizə paxıllıq edən, yolunuza daş atan adamlar olub?

- Bəs qədər... Elə hadisələr olub ki, səhnəyə çıxanda ayaqları ilə basıb tumanımı çəkib cırırlar. Mən gözüme döndüyüm də tumanımı belə açdım, tuman düşdü və mən alt tumanla oynadım. Həmişə də mənim alt tumanım elə bəzəkli olardı... Çünki, bildirdim başıma belə işlər gələ bilər. Elə vaxt da olub ki, geyindiyim donu bağlayıblar qolumun bantına, stəkanla oynayan zamanı qolum qalxmayıb. Bu paxıllıq ki, dünyada var, bu-

nun qabağını heç kəs ala bilməz.

Aktrissalar var ki, həmişə əldə gəziblər, onları ərköyün böyüdüblər, elə istəyiblər ondan da artıq olsun. Mən isə ərköyün böyüməmişəm. Yəni mənə millətin məhəbbəti yaşadıb. Filarmoniyaya gələndən sonra mənə yaman incitdilər, ora-bura çağırırdılar. Mən nə boyliyimi görmüşəm, nə də xanımlığı.

Komsomola götürmək istəmədilər, dedilər, bəy qızıyam

Oradan çıxardılar, buradan çıxardılar... Axırda, heç kəsə məsləhətləşmədən, oturub Mircəfər Bağirova məktub yazdım: "Mən çox gənəəm. Sizə belə bir məktub yazmağıma da utanıram. Düşdüyüm vəziyyət mənə buna məcbur edir. İstəmirəm məktubu sizə yazmağımdan kimsə xəbərsiz olsun. Amma, sizin məsləhətinizə ehtiyacım var. Mən Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutuna daxil olmuşdum. Rəqs sənətinə olan məhəbbətimdən həmin institutu atdım. Mənə nə qədər sual-cavaba tutacaqlar, nə qədər ora-bura sürükləyəcəklər? Qorxuram aparıb salsınlar kameraya, bir də geri qaytarımasınlar, heç kəs də xəbərsiz tutmasın. Çünki çağıranda deyirlər ki, "heç kəs bilməsin". Yoldaş Bağirov, sizin sözlünüz mənə üçün qanundur. Mənə deyir, bu sənətdə qalın. yoxsa başıma çarə qılı. Müqəddəratım sizdən asılıdır".

Çox çəkmədi cavab gəldi ki, "siz rəqs etməlisiniz, siz səhnəyə lazımsınız, bu gündən etibarən sizə bir adamın söz deməyə ixtiyarı olmayacaq. dekadaya da, Stalinin görüşünə də gedəcəksiniz". Bu məktubu iki bəbəyim kimi qoruyub saxlayırdım. Həyatda mənə yoluma daş atan, mərdüməzarlıq edənlər çox olub. Amma, qurban olum millətə, mənə qoymayıb məhv olum.

Millətə nə qədər eləsəm azdır

Biz dekadaya gələndə Bağirov "Mosk-

va" mehmanxanasında imiş. Aktrisa Əzizə xanımdan soruşub ki, "Dilbazi buradadır mı?" Deyib, "bəli". "Ona çatdırın ki, Stalinin qabağında oynamağıdır". Nigarançılığa bax ha. Sevincimdən bilmədim neynəyirəm. Arzulayırdım ki, bir Moskvaya gəlmişəm. Stalin nədir, zad nədir? Əflatunlar qoyarmı ki, mən Stalinin qabağında oynayıram? Bütün bu məncələmə baxmayaraq, o xoş dəqiqələr mənə nəsib oldu...

- Ən çox sevdiyiniz rəqs hansı olub?

- Mən hansı rəqsi oynayırsam, o xə-rək bişirir ki, üstündə əlləşir ki, dadlı olsun, yeyəndə hamı ləzzət alsın, bax, rəqsin üzərində də o qədər işləyirəm. Gecə də, gündüz də onun fikrini çəkirim. Əgər, musiqi mənə oynatmırsa, diriltmirsə, ürək vermirsə, canlandırmırsa, mən o rəqsi oynamıram. Ona görə də, bütün rəqslərim tarixdə qaldı. Çünki hər bir rəqs mənə övladımdır, vurğunluğumdur. Mən deyə bilmərəm "Tərəkmə" nimi çox istəyirəm, yoxsa "Turacı" nimi? "Mirzeyi" nimi çox istəyirəm, yoxsa "Sevgilim" rəqsini? "Dağlar gözəli" nimi çox istəyirəm, yoxsa "Ərəb" rəqsini...

- Əcnəbi rəqslərini də ifa etməsiniz?

- Bəli, çin, ərəb, rus, ukrayna, özbək, tacik, osetin rəqslərini oynamışam...

- Sənətinizin haqla qiymətləndirilməsi barədə düşünmüsünüz?

- Heç vaxt. Mənim vurğunluğum hər rəqsimi tarixə saxlayıb. İndi demək olar ki, mən xoşbəxtin xoşbəxtiyəm.

- Eşitdiyimə görə, Amerikada sizi 2001-ci ilin qadını seçiblər...

- Elədir. Heydər Əliyevlə görüşəndə dedim ki, hörmətli prezidentimiz, mən öz ünvanıma tərif söyləmək istəmirəm. Xeyr. Onu demək istəyirəm ki, bu ağır günlərdə Amerika sizin azəri qızınıza 2001-ci ilin qadını adını verdi.

- Dövlətin sizə olan qayğısını necə qiymətləndirirsiniz?

- Mən elə adamam ki, özümə qarşı ömrümdə kimdənsə bir şey gözləməmişəm. İstəmişəm ki, incəsənətimiz bütün dünyada tanınsın. Çünki, mən ölkələri gözdikcə, yarışlarda, festivallarda görürdüm ki, ən zəngin sənət Azərbaycandır.

Mən müəlliməyəm, xoreoqrafiya məktəbində 20 il dərs demişəm, habelə dünya miqyasında tanınmış rəqqasəyəm və həmçinin Amerikanın ensiklopediyasına bir nömrəli rəqqasə kimi daxil olmuşam. İstərdim ki, xüsusi otağım olsun, əşyalarımı, kostyumlarımı, dünyanın hansı ölkələrində olduğumu əks etdirən şkillərini orada göstərə bilim...

- Dünyanın neçə ölkəsində olmuşunuz?

- Vallah, o gün saydım-saydım, sonra itirdim sayını, amma deyəsən iyirmiye çatmışdı.

- Bu sənətin çətinliyi nədədi?

- Oynayan zaman düşünürük ki, başımıza nə gələ bilər. Məsələn, mənəm bu saat dizim sınıb. Mən özbək rəqsi oynayan da dizi üstə oynayırdım. Rəqs zamanı unudursan hər şeyi. Əgər başlasan ehtiyat etməyə, alınmayacaq. Görək fəda edəsən özünü.

"Turacı"

mənim ən məşhur rəqsim olub

Mən bu quş barədə hər şeyi öyrəndim, onu da bildim ki, ovçular başda Səməd Vurğun olmaqla onun ovuna gedir və kəbab edib yeyirlər. Deməli, oynayanda bildim ki, mənə vuracaqlar, yaralayacaqlar, mən ölümcül hala düşəcəm, mən oldum doğrudan da turac. Səhnədə təbiətə çıxdım, necə ki, turac ora-bura baxır, - bir gözüm sağda, bir gözüm solda. Görək turacın yaşamasını tamaşaçılara rəqs vastitəsilə göstərə biləsən...

- Yaradıcısı olduğunuz "Çinar" si-

zin üçün nədir, Əminə xanım?

- "Çinar" mənim ömrümün, həyatımın mənası, bu ada gəlib çatmağımın, belə gümrah qalmağımın səbəkarıdır. "Çinar" çinar boylu, gözəl, qədd-qamətli azəri qızları ilə bütün dünyanı dolaşır. 1959-cu ildə Moskvada keçiriləcək dekada ərəfəsində "Çinar"ın ilk çıxışı vətəndən uzaqlarda böyük uğur qazandı. "Çinar"ı Sovetlər İttifaqının nüfuz qazanmış "Beryozka" ansamblının kiçik bacısı adlandırırdılar. "Çinar"ın sonrakı yolları Fransadan, Əlcəzairdən, Seneqaldan, Polşadan, Macarıstandan, Bolqarıstandan, Türkiyədən, İrandan, Almaniya, Yuqoslaviya, Ukrayna, Gürcüstandan, Pribaltikadan, İsraildən və dünyanın bir çox ölkələrindən keçdi.

- Yəqin ki, yaddaşınızda görkəmli adamlarımızla, Üzeyir bəylə, Səməd Vurğunla, Bülbüllə bağlı maraqlı xatirələr yaşayır...

- Bir dəfə Azərbaycan nümayəndə heyətinin tərkibində Moskvaya konsert verməyə getmişdik. Tərslikdən mehmanxanada ayağım sürüldü, yıxıldım və qolum çıxdı. Şövkət xanım, Sara xanım mənə hətta mənim aparıb qolumu sarıtdırdılar. O zaman rəhbərimiz olan Səməd Vurğun qolumu boynumdan asılı görüb bərk hirsələndi. "Bakıdan bura hoppa-hoppa buna görə gəlmisən? İstəyirsən qolumu boynundan yox, başından as, sabah oynamalısən"- deyib qapını çırpıb getdi. Ağladım. "Səmədin sözlərinə görə, ölsəm də oynayacağam"- dedim. Hamı heyrət içərisində qaldı. Mən rəqs edəndə Səməd gözlərinə inanmamışdı. Sonra məndən üzr istəməyə gələndə, "Bağışlamaram"- dedim. Səməd: "Daha sənə sözüm yoxdur, torpağımızın suyundandır də, sən tərs, mən tərs"- dedi. Sonrakı tədbirdə Səmədin çıxışından təsirlənən o böyük zəlin alqışlarını görəndə hətəcəndən və sevincdən bir-birimizi qucaqlayıb ağladıq...

12.04.2002

Ermənilərlə vuruşda ərləri şəhid olmuş qadınlarla birgə ölüm-dirim savaşına girərək böyük igidliklər göstərmiş



Fatma Səhər

Türk xalqının qəhrəman qızı

1888 (Ərzurum)

1955 (İstanbul)

Ən çox Fatma Səhər olaraq tanınıb. Onun vətənə göstərdiyi xidmətləri barədə hərbi tarixi arxivində xeyli sənədlər var. Hisarçıkda komandir Naim imzalı və 27 avqust 1920-ci il tarixli süvari briqadasına yazılan hesabatda: "Fatma Seher xanımın cəbhədən geri gələn etiraf üzərindəki təsiri hər cür təqdirin fəvqındadır..." yazılır.

Ərzurumlu Qara Fatma

Bu yazıya qarşı göndərilən cavabda isə: "Bu günkü hərəkatda xeyli çox faydalığı görülmüş olan Fatma Səhər Xanıma çox təşəkkür edirik" qeydi vardır. Başqa sənədlərdə də Fatma Səhər Xanımın fəaliyyəti təqdir edilir və qəhrəmanlıqları nümunə göstərilir.

Türk zabiti Dərviş bəylə ailə qurub. Həyatı vətənin istiqlalı uğrunda döyüşlərdə keçmiş bu igid qadın əri ilə birlikdə Balkan müharibəsində iştirak edib. Birinci dünya müharibəsində ailəsindən on qadınla Qafqaz cəbhəsinə gedib. Erməni satqınları və quldurları ilə vuruşda ərləri şəhid olmuş qadınlarla birlikdə ermənilərə qarşı ölüm-dirim savaşına girərək böyük igidliklər göstərmiş.

Qara Fatma Mustafa Kamal Paşadan izin istəyərək dəstəsilə Bursa və İzmitin xarici müdaxiləçilərdən azad olması uğrunda döyüşlərdə iştirak edib. Bu qanlı vuruşlarda oğlu, qızı, qardaşları və 300-ə qədər döyüşçünü ətrafına toplayıb. Həmin igidlərlə o, Sakarya və Baş komutanlıq meydan döyüşlərində iştirak edərək zabirütəbəsinə qədər yüksəlib.



Azərbaycan səhnəsində çıxış edən ilk azərbaycanlı qadın müğənnilərimizdən



Həqiqət Əli qızı Rzayeva

Azərbaycanın xalq artisti

20 may 1907 (Lənkəran) –
2 avqust 1969 (Bakı)



■ 1923 – Bakı Pedaqoji
texnikumuna daxil olub.
■ 1928–32 – Dövlət

Konservatoriyasının muğam şöbəsində təhsilini artıraraq görkəmli xanəndə C.Qaryağdıoğlu, S.Şuşinski, tarzən Q.Pirimovun köməyi ilə müğənnilik bacarığını daha da təkmilləşdirib. Elə o vaxtdan Azərbaycan

Opera və Balet Teatrının solisti kimi çıxış edib.
■ A. Zeynallı adına Musiqi məktəbinin müəlimi, Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının muğam şöbəsinin məşəqçi pedaqoqu kimi fəaliyyət göstərib.

■ 1927–52 – Azərbaycan Opera Teatrında müxtəlif obrazlar yaradıb, kinofilmlərə çəkilib.
■ 1943 – Azərbaycanın xalq artisti adına layiq görüldü.
■ “Şərəf nişanı” ordeni və medallarla təltif edilib.

Səhnəmizin ilk qadın Ərəbzəngisi

Uzun tarixə malik olan Azərbaycan səhnəsi 45 il Azərbaycan qadını görməmişdi. Qadın rolları ya kişilər, ya da azərbaycanca az-çox bilən rus, erməni və gürcü qadınları tərəfindən ifa edilirdi. Əzizə xanım, ardınca qızı Sona xanım, daha sonra Zərrintac və başqaları səhnəyə gəldi. Bu səhnə Mərzifən, Fatma Qədrini yetişdirdi.

Onların ifası dram səhnəsində alınsa da, opera səhnəsində mümkün deyildi. Opera Teatrı bu böhranın ağırlığını hələ hiss edirdi. O vaxtlar, doğrudur, Opera Teatrı Şövkət Məmmədova kimi qüdrətli bir sənətkarı yetişdirdi. Təəssüf ki, bu sənətkardan istifadə etmək üçün Azərbaycan operasının hələ müvafiq repertuarı yox idi. Opera Teatrının repertuarı bu illərdə yalnız muğam operalarından ibarət idi. Bu böhranlı vəziyyəti Sona xanım bir az aradan götürüb Leyli, Əsli, Şahsənəmi səhnədə canlandırırsa da, səhnəyə səslə qadın lazım idi. Belə bir dövrdə operaya təxminən 20 yaşında gənc qız Həqiqət Rzayeva gəldi...

“Qoçaq qız, sən oxu qurtar, sonra öl”

*Anamın səsinə çox xoşlayan Üzeyir bəy
səhnədə onun tam səslə oxumasını istəyirdi*



Müsahibim Musiqi Akademiyası simli alətlər kafedrasının müdiri, Azərbaycanın xalq artisti, bəstəkar, professor Azər Rzayevdir

- 5 yaşında ikən babam vəfat edib. Ailənin ağırlığını çiyinlərində daşıyan nəvəm Zinyot xanım bir fəhləyə əro gedib və Bakıya köçüblər. Sonra yenidən Lənkərana qayıdılar. Anam 1918-ci ildə Məryəm Bayraməlibəyovanın qız məktəbində təhsil alıb. 1923-cü ildə Lənkəran Maarif şöbəsi tərəfindən Bakıya Darülmüəllimə göndərilib. Məktəbdə oxuyarkən dram dərnəklərində iştirak edib.

*O dövrdə bu sənətə gəlmək
çox çətin idi*

Hətta atalığı buna görə anamı bir dəfə bərk döyüb də. Məktəbi bitirdikdən sonra isə onun yolu müəllimliyə deyil, bu sənətə yönəlib.

Anamın “Damğa” teatrında oynadığı rollar tezliklə Opera Teatrının rəhbərliyinin diqqətini cəlb edib. Teatra qəbul olundandan bir il sonra Konservatoriyanın muğam şöbəsinə daxil olub. Burada Üzeyir bəyin nəzarəti altında Cəbbar Qaryağdıoğlu, Seyid Şuşinski, Qurban Pirimov kimi məhir muğamat ustalarından dərslər alıb.

- Və bir gün gəlib, Həqiqət xanımı səhnəmizin ilk qadın Ərəbzəngisi adlandırırlar...

*1927-ci ilə qədər bu rolu M.Bağirov
və Əli Zülalov oynamışdılar*

- Ərəbzənginin mürəkkəb və zəngin təbiətini obraz daxilində vermək çox çətin idi. Müslüm bəy bu rolun Həqiqətə tapşırılmasından çox narahat idi. Tamaşadan çox razı qalmış Müslüm Maqomayev o gündən anamı adı ilə deyil “Ərəbzəngi bacı”- deyə çağırmağa başlamış və hətta onun Ərəbzəngisindən çox xoşlandığından bu adla yeni opera yazmaq fikrinə düşmüşdü. Sonra Leyli rolunu oynadı. Leylini anamdan əvvəl Sona xanım və Sürəyya Qacar oynamışdı. Üzeyir bəy səhnədə onun tam səslə oxumasını istədiyindən, “qoçaq qız, sən oxu, qurtar, sonra öl”- deyirdi. Anam bu vəziyyətdə Leylinin tam səslə oxumasının qeyri-təbii olmasını bildirdikdə

Üzeyir bəy onunla razılaşdırdı

Ərəbzəngi, Leyli və Telli rolları anamın səhnə sənətkarlığını göstərirdi.

- Həqiqət xanımın sənətkarlığı təkcə Opera Teatrı və kinoda deyil, eyni zamanda konsert səhnələrində də şöhrət tapmışdı. Onun çox ustalıqla ifa etdiyi “Sürəyya” mahnısını bizə aşağı sifənlərdə öyrətdirdilər...

- 1952-ci ildən öz arzusu ilə Opera Teatrından çıxılıb, fəaliyyətini bütünlüklə konsertlərə həsr elədi. Onun muğamları, el mahnıları, yeni Azərbaycan mahnıları, öz-bək, tacik, türkmən mahnılarından ibarət geniş repertuarı hamının xoşuna gəlirdi.

30-cu illərdə görkəmli mədəniyyət xadimləri uşaqlarının musiqi təhsili almasına çalışırdılar. Götürün Səməd Vurğunu, Mirzə İbrahimovu... Bunlar hamısı Üzeyir bəyə olan məhəbbətdən irəli gəlirdi. Valideynlərim hamımızın musiqi təhsili almasına çalışırdılar. Söhbətə "biz musiqiçi ailəsində böyümüşük" cümləsi ilə ona görə başladım ki, anam həm də görkəmli ifaçı kimi tarixə düşmüş bir sənətkar idi. Bir az təvazökarlıqdan uzaq olsa da deyirəm ki,

Bu günə qədər nə mənim anam kimi oxuyan, nə də Leylini, Ərəbzəngini onun kimi oynayan hələ yoxdur

Bu saat oxuyanlar hamısı olublar xatirə, operada toy ifaçısı kimi oxuyurlar. Əvvəllər belə şey yox idi. Opera Teatrında oxuyan adam kimi, istəyirsiniz adını çəkim, Hüseynqulu Sarabskidən başlamış



Hüseynağa Hacıbababəyov, Ələvsət Sadıqov, Gülxar Həsənova, Nəzakət Məmmədova, Rübabə Muradova, Zeynəb Xanlarova və başqaları əllərinə dəf alıb oxuyublar. Amma indi qadınlar da əllərinə dəf alıb oxuyurlar. Mən bunu bir musiqiçi kimi faciə sayıram.

- Bir valideyn kimi xatirənizdə necə qalıb?

- Çox istəyirdi ki, biz musiqiçi olaq. Söhbət edərdi ki,

Körpə olanda bizim üçün laylanı muğam üstündə çalarmış

Biz onun oxumağını o qədər başa düşürmüşük ki, bir muğamdan başqa muğama keçəndə ayılırmışdıq və anam buna məəttəl qalırmış. O, bizi 3-4 yaşımızda aparıb Üzeyir bəyin yanına, deyib, "Üzeyir bəy, bunlara qulaq as, gör bir şey çıxacaq, ya yox." Üzeyir bəy ikimizə də qulaq asandan sonra deyib ki, "qız, (müraciəti belə idi - qadınlara "qız" deyirdi, kişilərə "oğlan") uşaqların ikisi də bəstəkar olacaq". Bizim ikimizi də təhsil almaq üçün Zeydmanın sinfinə göndərdi.

- Atanız da musiqiçi olub?

- Xeyr, Opera Teatrının rejissoru idi. Hüseyn Rzayev. Buna baxmayaraq musiqini dərinlən duymaq qabiliyyəti vardı. Elə anamla Opera Teatrında görüşüblər, bir-birinə aşiq olublar...(gülür)

- Həqiqət xanımın xasiyyəti necə idi?

- Çox mərd xasiyyətli qadın idi. Bir sözü iki etmək olmazdı. Atam isə sakit adam idi. Yadımda deyil ki, bizimlə bir az bərkdən danışsın, ya açıqlansın. Ona görə də bizim evdə anamın dediyi qanun idi. Çünki gözümüzün qabağında görürdük ki, atam da deyir, "ananız nə deyir ona əməl edin". Bir dəfə 9-10 yaşım vardı, "raqatka"-nı atdım, getdi deydi atamın gözüne. Tutduğum işdən xəcalət çəkib ağladım. Atam mənə açıqlanmaq əvəzinə, başımı sıgalladı. Bax, belə bir adam olub. Ona görə də ailədə anam da, biz də atamı çox istəmişik. Opera Teatrında 30 ilə yaxın işləyib. Tanıyanlar onu həmişə hörmətlə xatırlayırlar...

...Çox qonaqpərvər idi. Günlərin bir günü qapımız döyüldü. Anam qonağı qarşıladı və hay-küylə "xoş gəldin" elədi. Gördük Qurban dayıdır, tarı da çiyində. Anam dedi: "Ay kişi, sənə demədim, tarını götürmə, yekə kişisən?" Qurban dayı qayıtdı dedi ki,

"Həqiqət, mənə tarla tanıyırlar!"

- Yəqin ki, ananızın rollarına tamaşa etmək üçün Opera Teatrına tez-tez gəldiniz...

- Biz elə orada böyümüşük də... Atam, anam, əmim, hamısı Opera Teatrında işləyirdilər. Əmim Hüseynqulu Operada "xor"da oxuyurdu, bibim oğlu Əli də "xor"da işləyirdi. Anama-atama görə bizə icazə verirdilər bütün məşqlərə, tamaşalara gəlirdik. Mənim 4 yaşım, qardaşımın isə 6 yaşı vardı.

Bir gün "Şah İsmayıl" operası nümayiş olunurdu. Müslüm Maqomayev dirijor idi. Bizi "A" lojasında oturdular. Orada başqa adamın oturmağa ixtiyarı yox idi. 3-cü pərdədə Şah İsmayıl Ərəbzənginin vuruşması səhnəsini göstərən zaman biletsatan gəl-

di ki, "uşaqlar, tez olun durun, Üzeyir bəy gəlir". Biz də nə bilək Üzeyir bəy kimdir. Dedik, biz anamıza baxmağa gəlmişik.

Bu dəmdə Üzeyir bəy içəri girdi və arvada dedi: "Uxadite"

Oturdu bizim arxamızda. Biz tamaşaya baxırıq və görürük ki, Hüseynağa Hacıbababəyov Ərəbzəngini yıxıb yerə. Saçları çiyinə tökülmüş anam yalvarır ki, bəs yazıq bir qızam, mənə öldürmə. Təəccüblənmişik ki, bu kimdir, anam buna yalvarır ki, mənə öldürmə. Bir də gördüm arxadakı kişi əlini qoydu mənim çiyinə və dedi: "Oğlan, sən kimin oğlusan?" Hirsə dedim, "Ərəbzənginin". Gördüm bığının ucunu qurdalayıb ağır-ağır gülür. Vaxt keçir, görürük ki, bu adam anamı nə öldürmür, nə də bağışlamır. Bərk həyəcanlanmışıq. Bıqlı kişi yenidən əlini çiyinə qoydu. Arxaya döndüm. "Bəs atanın adı nədir?" Hirsə dedim, "Hüseyn". Gülüm-sünüb astadan:



“Yaxşı ki, atanın adını bilirsən”

- dedi. Tamaşa qurtardı, getdik anamın yanına, sakitcə üzünün qrimini təmizləyirdi. Bu an Hüseynağa Hacıbababəyov *İçəri* girdi, gördük barmağından qan axır. Bağır-
dı ki, “Həqiqət, bu nədü, sənün uşaqların xuliqanduu?” Demə, qardaşım qaçıb gedib qılıncı götürüb, kişinin barmağını yalayıb ki, sən mənim anamı öldürürdün? Anam buna görə qardaşıma acıqlandı.

... Son günlərini heç unuda bilmirəm. Atamın vəfatından sonra çox ömür sürmədi. Gülər xanımla İtaliyaya getmişdik. Moskvaya gəlib onu Bakıya göndərdim və özüm Macarıstana getdim. Orada bir konfransda sovet musiqisi haqqında çıxış etməliydim. Evə qayıdanda məni əmim, qardaşım, yoldaşım qarşıladı. Onların durumundan elə oradaca hiss etdim ki, nəşə baş verib. Gülər mənə dedi ki, mamamı “operasiya” ediblər. Birbaşa xəstəxanaya gəldik. Gördüm sistem qoşublar. Gözlərini açıb mənə baxdı, gözlərinin içi qırmızı idi. Asta-asta dedi ki,

Gəldin? İndi yaxşı olacağam...

Bunlar mənə mineralni su tapa bilmirdi ki, içərimi yusunlar... Elə o dəqiqə bir yeşik barjom alıb gətirdim. Yol gəldiyim üçün bərk yorğun olduğumdan, yanına adam qoyub axşam evə döndüm. Gecə 12-nin yarısında zəng vurdular ki, təcili gəl, ananın vəziyyəti ağırdır. Özümü yetirdim. Başını aldım qucağıma. Gözlərini açıb baxdı mənə, heç nə demədi, dərindən nəfəs almağa başladı, sonra keçindi...

- Yuxularınıza gəlirmi?

- 1988-ci il idi. Mənə bağ vermişdilər, həmin bağda yeni əsər üzərində işləyirdim. Gecə saat dördə yaxın ayıldım. Mənə elə gəldi ki, anam qarşımda dayanıb.

Çox mənalı baxış var idi, adamı heç edirdi

Narazılığını baxışlarından o dəqiqə hiss edirdik. Anamla aramızda belə bir dialoq oldu.

- Ana, mənə niyə elə baxırsan?

- Bilmirsən?

- Yox.

- Atan nə vaxt rəhmətə gedib?

- 66-cı ildə.

- Atana əsər həsr eləmişən?

- Eləmişəm. Poema yazmışam.

- Bəs mən nə vaxt rəhmətə getmişəm?

- 69-cu ildə.

- İndi neçənci ildir?

- 88-ci il.

- Mənə bir şey ithaf eləmişən?”

İnanın ki, mənim üçün bundan ağır bir söz yox idi. Dəli kimi durub işığı yandırdım, gördüm heç kəs yoxdur. Nə yazmışdım, hamısını cırıb tulladım. Özümü bütünliklə anama yazdığım bu əsərə həsr elədim. Bütün günü üzərində oturub işləyirdim. Əsərin adı “Skripka, vyola və simfonik orkestr üçün ikili konsert” idi. Başlangıçda anamın o mərd - Ərəbzəngi xasiyyətini göstərdim. Ortada Leyli obrazı kimi lirik səhnədə verdim. Lap axırda bu lirik məhəbbətlə mərd xasiyyət birləşib get-gedə heç olub gedib. Əsər ifa olunan-
dan sonra kim əsəri dinləyib, kim bunun haqqında yazıb, gördüm bütün düşüncələrimi olduğu kimi yazıblar. Bütün musiqi sənətçiləri qeyd edirlər ki, bu, mənim ən yaxşı əsərimdir. Mən ümumiyyətlə, bir əsər üzərində illərlə işləyirəm. İki əsərim olub ki, tez bitirmişəm, biri anama həsr etdiyim əsər, biri də “Bakı-90” sinfoniyası. Hər iki mövzu gözlərimin önündə baş verən və mənim iliyimə işləyən hadisələr idi axı...

13.05.2006

Qafqaz İncəsənəti Təşviq Cəmiyyətinin nəzdindəki rəssamlıq sinfində**Professional rəssamlıq təhsili almış ilk azərbaycanlı qadın****Qeysər Seyfulla qızı Kaşıyeva***Rəssam qadın*

7 iyun 1893 (Tiflis)

17 aprel 1972 (Bakı)

Azərbaycanlı rəssam qadın ilk dəfə rus klassiklərinin personajlarına müraciət edib. Tolstoyun, Qoqolun, Turgenevin qəhrəmanlarının portretləri onun sənət sevincinin nuruna boyanıb. Kömürlə, tuşla çəkilmiş rəsmlərin sorağı Tiflisdəki Qadın Xeyriyyə Cəmiyyətinin təşkil etdiyi sərgilərdən gəlib. Bir dəfə nənəm dərs zamanı müəlliminin karikaturasını çəkməyə başlayıb. Müəllim bundan xəbər tutub. Nənəmə açıqlanmaq əvəzinə karikaturanı çəkməyə kömək edib və məsləhət görüb ki, bu sənəti davam etdirsən.

Tiflisdə “İncəsənəti təbliğ edən cəmiyyət”də bir nəfər oğ-

lan gimnazianın nəzdində studiya yaratmışdı. Burada istedadlı uşaqlara rəssamlıq sənətini öyrədirdilər. Şmerling cəmiyyətin sədri rəssam Riçard Karloviç Zommerlə danışıraq, Qeysər xanımın da burada təhsil alması üçün razılıq alıb.

■ 1901 – 1-ci Rus Qızlar gimnaziyasına daxil olub.

■ 1907–1908 – Tiflisdə “Qafqaz İncəsənətinin Təşviq Cəmiyyəti”nin rəssamlıq studiyasında təhsil alıb.

■ 1910 – Gimnazianı əla qiymətlərlə başa vurub.

■ Yaradıcılığının ilk

dövrələrində Tiflisdə Qadın Xeyriyyə Cəmiyyətinin təşkil etdiyi mədəni tədbirlər üçün afişa və məramnamələr tərtib edib. əsərləri sərgilərdə nümayiş etdirilib.

■ 1907 – 1915 – Akvarel, qara tuş, karandaş və kömürle çoxlu rəsm.

portret və mənzərə çəkmişdir: «Qonçarovun portreti»(1909), «Qoqolun tipləri» (1912), «Azərbaycan ziyalı» (1912), «Göl sahili» (1914), «Küpegirən qan» (1915) və s.

■ 1930 – Əli Bayramov adına Mərkəzi Qadınlar Klubunda mə-

dəni-maərif şöbəsinin müdiri işləməklə, “Şərq qadını” jurnalı ilə əməkdaşlıq edib.

■ Rəsm albomu Azərbaycan Dövlət İncəsənət Muzeyində saxlanılır.

■ 1937–1942 – Mordva Muxtar Respublikasında sürgündə olub.

Müsaibə

Hazırda işləri İncəsənət Muzeyinin fondunda saxlanılır

R. K. Zommer gənc qızın gələcəkdə qibtə ediləcək bir rəssam olacağına şübhə etmir

Müsaibim Qeysər Seyidbəylinin nəvəsi "Simurğ" Mədəniyyət Assosiasiyasının prezidenti, tarix elmləri doktoru Fuad Məmmədovdur



- Nənəm həmişə deyirdi, insan çalışmalıdır ki, tək özünün egoist hisslərilə yaşamasın, həyatda mədəni, xeyirxah olsun, camaatla yaxşı rəftar etsin, məsləhətlərlə başqalarına dayaq dursun. Dərslərimi hazırlamaqda kömək edirdi, mənə bir xətt salmağı öyrətməmişdi ki, hamı heyran qalırdı. Rus dilinin qrammatikasını onun sayəsində sinfimizdə oxuyan rus uşaqlarından yaxşı bilirdim. Mənim üçün 12 vərəqlik dama dəftərlərə bütün qaydaları yazırdı (dəftərləri götürüb göstərir). Karnavallarda cürbəcür kostyumlar tikirdi. Hətta, mənim üçün taxtadan silah, qılınc düzəldirdi, şəkillər çəkirdi. Mən nənəmə çox minnətdaram.

- Rəssam olmağınıza təşəbbüs göstərirdi?

- Vallah, mən uşaqlıqda rəsm çəkirdim, amma, elə də istedadım yox idi.

Qızım Fəridə

nənəsinin yolunu davam etdirir

O, İncəsənət Universitetinin rəssamlıq fakültəsini, sonra da magistraturanı bitirib. Mədəniyyət təkəncə incəsənətlə bağlı deyil axı. Mən də mədəniyyətlə məşğul oluram. Mədəniyyətdə təhsil də, elm də, hüquq da, idarəetmə də var. Amma incəsənət, əlbəttə, insanın ruhuna qida verən, milli ənənələrimizi qoruyub saxlayan göstərici bir sahədir və hər xalq birinci növbədə digər xalqlardan öz incəsənəti ilə fərqlənir.

- Görürəm ki, tək məsləhəti ilə deyil, münasibəti, yaradıcılığı, şəxsi key-

fiyyətləri ilə də sizin mədəni inkişafınıza yol göstərib?

- Mədəni, təmkinli və yüksək inkişaf etmiş intellektual bir qadın idi. Boş danışmaqla arası yox idi. Həmişə kitab oxuyardı. Böyük dünyagörüşü vardı. Kulturologiyada belə adamlara "paradiqma", yəni örnək deyirlər. O, tək mənim üçün deyil, hamı üçün örnək idi. Mən onun ağzından bir dəfə də olsun kobud söz eşitməmişdim. Həyatda elə adamlar var ki, kobuddu, avantüristdi, amma qəşəng bir maska geyib özünü mədəni insan kimi göstərə bilir. Nənəm hesab edirdi ki, insan savadlı, ağıllı və yaradıcı olmalı, həm özü, həm cəmiyyəti və həm də milləti üçün bir şey yaratmalıdır.

- Qeysər xanımın doğulduğu, tərbiyə aldığı ailə barədə də maraqlı söhbətlər danışırıqlar...

- Nənəmin atası Seyfulla Kaşiyev çox tərəqqipərvər tacir olub. Vaxtilə türksöylü xalqlar olan qıpçaqlar, kazaklar Rusiyanın tərkibində olduqlarından Qaqauzda xristianlığı qəbul etmişdilər. O vaxt Qafqazda canişin qraf Vorontsov-Daşkovdan qıpçaqlardan olan qızın müsəlmançılığı qəbul edib babama ərə getməsi üçün icazə alıblar. Bu qadın sonradan adını da dəyişir və o vaxtın müsəlman qadınlarından daha artıq islam ənənələrinə riayət edən bir qadın olur.

- O dövrdə azərbaycanlı qızın rəssamlıqla məşğul olması yəqin ki, təəccüblə qarşılanardı...

- Valideynləri çox tərəqqipərvər adam olduğundan,

Nənəmi 7 yaşında ikən əvvəlcə qız

pansionunun hazırlıq sinfinə, sonra isə 1 Tiflis qız gimnaziyasına qoyublar

Rəssamlığa böyük marağı olub. Ailədə kimin nəyə daha çox qabiliyyəti var idi, o yolu da seçirdi.

Gimnaziyada oxuyarkən istedadı bir daha üzə çıxır. Xüsusi musiqi təhsili almış nənəmin rəssamlığa olan meylini hələ 6-cı sinfdə oxuyarkən milliyətcə alman olan müəllimi, "Molla Nəsrəddin" jurnalının katektoru rəssamı Oskar Şmerling dərhal duyur. Şmerling cəmiyyətin sədri rəssam Riçard Karloviç Zommerlə danışır, Qeysər xanımın da burada təhsil alması üçün razılıq alır. Zommer gənc qızın müxtəlif eskizləri, tuşla, sulu boya ilə çəkdiyi mənzərə şəkilləri və yağlı boya ilə çəkdiyi rəsmlərini gördükdə, onun gələcəkdə qibtə ediləcək bir rəssam olacağına şübhə etmir və məsləhət görür ki, təhsilini Moskvadakı Stroqonovsk rəssamlıq məktəbində davam etdirdsin. Atasının qəflətən vəfat etməsi 1910-cu ildə gimnaziyanı əla qiymətlərlə başa vurmuş Qeysər xanımın inkişaf yollarında böyük maneələr yaradır. Nənəm Moskvaya gedə bilmir və gimnaziyaya girmək istəyən balaca qızları evdə hazırlayıb ailəni dolandırır.

- Qeyd etdiniz ki, şəxsi həyatı keşməkeşli olub...

- Xoşuna gəlməzdi həyatından söhbətlər etsin. Çünki həyatda çoxlu ədalətsizliklər görmüşdü.





***Təmkini ona kömək edirdi ki,
öz hisslərini gizlətsin***

Bəlkə də bu acı xatirələrini söyləməyə gücü çatmırdı. Gileylənməyi, təqsirləndirməyi xoşlamırdı. Dərdi elə içərisində idi. Heç vaxt öz yükünü başqasının üzərinə qoymaq istəməzdi.

Gimnaziyanı bitirəndən sonra Tiflisdə yaşayan çar ordusunun polkovniki Şirin bəy Kəsəmənski ilə ailə qurub. Şirin bəy Qazaxda məşhur olan Cəfər ağanın oğlu idi. Onun barəsində "Hərbi biliklər" kitabında da var. Atası istəyirmiş ki, onu başqa bir qızla evləndirsin. Köhnə bəy qaydasıyla deyib ki, mən deyəni almasan, səni varisləkdən azad edəcəyəm. Şirin bəy buna baxmayaraq öz sevdiyi qızla, yəni, nənəmlə evlənilib. Şirin bəy sonralar ADR-in dövründə diviziya komandirinin müavini təyin olunub. Şəmiştan Nəzərli öz araşdırmalarında yazır ki, əsgərlərinə qarşı çox qayğıkeş olan Şirin bəy tıfıl xəstələnmiş əsgərlərinə tez-tez baş çəkdiyindən bu xəstəliyə özü də yoluxub və 1919-cu ildə rəhmətə gedib. Şirin bəy rəhmətə

gedəndə anamın 1 yaşı varmış.

Ərinin vəfatından 5 il keçəndən sonra ailəsi onu Qazaxda hərbi komissar işləmiş Qarabağın seydilərindən olan Zülfüqar Seyidbəyliyə əvə verib. Zülfüqar bəy anamı ata qayğısı ilə böyüdü. Sonra xalam Ləmiyə dünyaya gəlib.

***Anam onun çox alicənab
bir ziyalı olduğunu deyirdi***

Zülfüqar bəy 1917-ci ildə fevral çevrilişindən sonra inqilabçı Mirhəsən Vəzirovla Cavanşir qəzasında yoxsullar komitəsini təşkil edib. Şuşada xalça emalatxanası, kitabxana yaradıb. Bakıda Azərbaycan diviziyasının siyasi şöbəsinin təlimatçısı, az sonra Bakı qəzası hərbi komissarının müavini, 1922-ci ildə Qazax və Tovuz rayonlarının hərbi komissarı, eyni zamanda Azərbaycan diviziyası xüsusi bölməsinin rəisi, sonra Naxçıvan Muxtar Respublikasının hərbi komissarı olub. Elə həmin il Azərbaycan KP MK-nın katibi və həqiqi üzvü təsdiq olunub. Seyidbəylini sonralar təsərrüfatın ən ağır sahələrinə, — Mil dü-

zünün dirçəldilməsinə, pambıqçılıq sovxozlarını yaratmağa göndəriblər.

- Həmin illərdə Qeysər xanım nə ilə məşğul idi?

- Əli Bayramov adına qadınlar klubunda mədəni-maarif şöbəsinə başçılıq edirdi. O, burada savadsızlığın aradan qaldırılması, mədəniyyətin və incəsənətin daha da inkişaf etməsi üçün əlindən gələni əsirgənmirdi. Qeysər xanım eyni zamanda "Şərq qadını" qəzeti ilə də əməkdaşlıq edirdi. Ən yaxşı osorləri müxtəlif hadisələrin nəticəsində itib-batıb.

***O, portret rəsmlərinə
çox fikir verirdi***

Müxtəlif insanların, alimlərin, şairlərin, zəhmət adamlarının portretlərini çəkirdi. Sağlığında 1912-ci ildə Qoqolun əsərlərindəki tiplərə aid çəkdiyi "zarisovkalar", "Qonçarovun portreti", "Azərbaycan ziyalı", 1915-ci ildə çəkdiyi "Küpengirən qarı" və sair osorlərini saxlayırdı. Onun 1909-cu ildə çəkdiyi "Papaqlı kişi" və 1910-cu ildə çəkdiyi "Gənc qadın" rəsmləri Azərbaycan Dövlət İncəsənət Muzeyində nümayiş etdirilir. Hətta mənim üçün çəkdiyi "otkritkalar"-ı da xalam muzeyə verdi. Zövqlə tikmələr toxuyardı. Gördüyünüz dəsmallar, rəngli toxumalar hamısı ondan yadıgardı. Nənəm rəssamlıq təhsili almış ilk azərbaycanlı qadındır.

- Valideynləri ağır repressiyanın qurbanı olmuş ananız Ləiyə xanım o günləri necə xatırlayırdı?

- Nənəmin bütün fəaliyyəti, çətinlikləri anamın gözlərinin qabağında keçmişdi. Çətin bir dövrdə yaşamışdılar. İnqilablar zamanı qanmaqarışlıq çox olur. İnsanlar məhv olur, əziyyət çəkir, həyatda öz yerini tapa bilmir, düzgün qiymətləndirilmir. Anam danışardı ki, "1937-ci il avqustun 10-da bizim də qapımızı döydülər. Evimizdə axtarış aparıldı. Qonşulardan iki nəfərin



şahidliyi ilə atama məxsus olan əşyaların siyahısını tutdular. Atamı həmin gecə apardılar. Qonşuların hiddətlənməsinə, atamın bəllur kimi saf bir adam olduğunu söyləməklərinə məhəl qoymadı. Bizi geniş və işıqlı otaqlardan İçərişəhərdə Menjinski küçəsindəki 5 nömrəli bınada 10 kvadratmetrlik kiçik bir otağa köçürdülər.

***Bir az keçmiş anamı da xalq düşmə-
ninin həyat yoldaşı olduğuna görə
Bayıl həbsxanasına saldılar***

Evimizi axtaran çekistlərin içərisində "Kolya dayı" adlı birisinin bizə yazığı gəldi. Mənə telefon nömrəsi verib dedi ki, "çətinliyin olsa, bura zəng vur". Atama anama görə məni məktəbdə incidəndə zəng edib ona bildirirdim. Anamı Mordva Muxtar Respublikasının Yavas qəsəbəsi, Timenkovski düşərgəsinə sürgünə göndərdilər."

Bu ağır günlərdə anam Bakı Sənaye İnstitutunun 5-ci kursunda oxuyurdu. Xalq düşməninin qızı Ləiyə xanım böyük haqsızlıqlarla qarşılaşırdı. Anamı iki dəfə aspiranturaya girməkdən məhrum ediblər.

Xalam Lamiyəni isə özünün, nənəsinin adından çox yerə müraciət etdiyinə görə hədələyiblər ki, bir də ora-bura yazsan, səni həbs edəcəyik. Bu barədə bizim ailə çox əziyyət çəkib.

3 əmim repressiya qurbanı olub

Mən deyirdim ki, SSRİ məkanında olan millətlərdə heç bir xalq Azərbaycan xalqı qədər repressiyaya məruz qalmamışdı. Bir əmim Qəhrəman Məmmədov Almaniya təhsil almış gözəl bir memar idi, alman dilini təmiz bilirdi.

1934-cü ildə Azərbaycanda Memarlar İttifaqını o yaradıb

İki ildən sonra adını «alman şpionu» qoyub həbs etdilər, nədi ki, Almaniya təhsil alıb. Hətta Mikayıl Hüseynov və Dadaşov o vaxt onun köməyi ilə təhsillərini artırmaq üçün Moskvaya göndərilmişdilər. O biri əmim İsgəndərli Məmmədov Nazirlər Sovetinin maliyyə şöbəsinin müdiri idi. Çox ağıllı iqtisadçı idi. O da nəhaqdan repressiya olundu. Bir əmim də general-mayor, Zaqafqaziya Mərkəzi İcra Komitəsinin üzvü idi, daxili orqanlarda işləyirdi...



- Qeysər xanımın sürgündən sonrakı həyatı necə keçdi?

- 1941-ci ildə Böyük Vətən müharibəsi başladı. Nənəm sürgündə olarkən əsgərlər üçün paltarlar tikir və müxtəlif qəzetlər üçün plakatlar çəkirdi. 1942-ci ildə sürgün müddəti başa çatıb. Nənəmə Bakıda yaşamağa icazə verməyiblər. Salyanda, daha sonra Ağdaşda uşaq evlərində işləyib, yetim uşaqlara şəkil çəkmək, tikmək və toxumaq öyrədib. Yaxşı işlədiyinə görə, 50-ci illərdə onu Bakıya, 2 nömrəli uşaq evinə göndəriblər. 1956-cı ildə M.Bağirovun məhkəməsində bir çox qaranlıq mətləblər aydınlaşan zaman məlum olub ki, babam Zülfüqar Seyidbəyli də elə həmin il güllələnib. 1960-cı ildə xəstəliyi ilə əlaqədar işindən uzaqlaşan nənəm 1972-ci ildə dünyasını dəyişdi.

Qeysər xanım övladlarına qarşı çox tələbkər olub. Onların təhsilinə daha çox diqqət yetirib. Anam 40 il Azərbaycan Dövlət Universitetinin üzvi kimya kafedrasında dosent olub. Tələbələri insanlığına, obyektivliyinə görə, onu o qədər çox istəyirdilər ki... Xalam Lamiyə isə həm Tibb İnstitutunu, həm də Konservatoriyanı bitirmişdi. Son zamanlar "Sağlamlıq zonası"nda muzoterapiya şöbəsinin müdiri işlədi. Yaxşı həkim idi. Övladlarının hər ikisi təmkini, müdrikliyi, xeyirxahlığı, obyektivliyi ilə eynən anasına oxşayırdılar.

Bu xüsusiyyətlər hamısı anama da, xalama da Qeysər xanımdan gəlmişdi

Mənim üçün çox fərəhli dir ki, Qeysər Kaşıyeva Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının üzvü olmayıb, heç bir fəxri ada da layiq görülməyib. Lakin tale ona şərəfli bir ad – "rəssamlıq təhsili almış ilk azərbaycanlı qadın" adını bəxş edib.

12.07.2002

Dissertasiyası "Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nizama salınmasında ATƏT-in rolu" mövzusunda olmuşdur

Bahar xanım Azərbaycan siyasətçiləri arasında özünəməxsus və təsadüfi olmayan adamdır



Bahar Əvəz qızı Muradova

Azərbaycan Respublikası
Milli Məclisinin deputatı,
Milli Məclis sədrinin müavini, ATƏT-in Parlament Assambleyasında Azərbaycan nümayəndə heyətinin rəhbəri
20 mart 1962 (Füzuli rayonu)

Internet səhifələrində onun mülahizələrini oxuyuruq: "İndi ATƏT digər imkanlar barədə düşünür. ATƏT ölkələrin parlamentlərini, qeyri-hökumət təşkilatlarını bu məsələyə qoşmaq niyyətindədir. Yeni hər iki ölkənin vətəndaş cəmiyyətinin üzvləri və parlamentariləri öz ölkələrinin Prezidentlərinə bu məsələdə yardım göstərsinlər. Biz bu addımların atılmasını məqsəda uyğun hesab edirik, çünki istənilən cəhd, istənilən təşəbbüs münaqişənin həllinə yönəlmişdirsə bizim tərəfimizdən alqışlanır. Yetər ki, bunlar istədiyimiz nəticəni versin".

Əlbəttə, haqlıdır. Bizə son nəticə, özü də ədalətli nəticə lazımdır. Bahar xanımın mülahizələri isə düzgün və bu günümüzün tələblərinə son dərəcə uyğun nəticələndir.

■ 1990 – 2000 – Bakı Dövlət Universitetinin filologiya, Azərbaycan Universitetinin hüquq fakültələrini bitirib.
■ 1989 – 1993 – Azərbaycan Könüllü Kitab-sevərlər Cəmiyyətinin, «Qayğı» Cəmiyyəti Yasamal rayon təşkilatının

məsul katibi işləyib.
■ 1993 – 2000 – Yasamal Rayon İcra Hakimiyyətinin təlimatçısı, Azərbaycan Respublikası Prezidenti İcra Aparatının ictimai-siyasi şöbəsinin referenti vəzifələrində çalışıb.
■ 1993 – Yeni Azərbaycan

Partiyasının üzvüdür. YAP-ın I (1999), II (2000) və III (2005) qurultaylarında partiyanın Siyasi Şurasının və İdarə Heyətinin üzvü seçilib. YAP Qadınlar Şurasının sədr müavini (1995), partiyanın icra katibinin müavini (2000).

■ 2000 – 2005 – İkinci və üçüncü çağırış Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə deputat seçilib. Milli Məclis sədrinin müavini.
■ 2009 – Siyasi elmlər sahəsi üzrə elmlər namizədi dərəcəsinə alıb.
■ Ailəlidir, bir qızı var.

İki dövlət bu məsələni çözsə, bütün türk dünyası bizə dəstək olacaq



**Tənzilə Yolçu qızı
Rüstəmxanlı**

*Azəri-Türk Qadınlar Birliyinin sədri
"Azərittifaq"ın sədrinin birinci müavini*

28 noyabr 1960-cı il
(Qərbi Azərbaycan)

Türk dünyasındakı xidmətərinə görə mükafatlandırılan qadın

Qərbi Azərbaycanın Qarsla sərhəddə yerləşən Amasiya bölgəsində dünyaya gəlmişəm. Bu gün təəssüf ki, orada bir nəfər də olsun Azərbaycan türkü yaşamır...

Nənəm Məşədi Məhərrəmin qızı Şahnisə Qarslı qızı idi. Əlimdən tutub Qarsla sərhəd kəndlərdən birinə gedərdi. Üzünü sərhədin o tayına tutub bayatı deyər, ağlayar, haray çəkərdi. Səbəbini soruşanda deyərdi ki, bəlkə bacımdan, qardaşımdan, atamdan-anamdan, qohum-əqrəbamdan kimsə səsimi eşidə. Çox gənc yaşlarında ailə qurmuşdu. Ailə qurandan sonra sərhədlər bağlanmış, bütün qohum-əqrəba, eli-obası o tərəfdə qalmışdı. Zavallı qadın həsrətlə yaşadı, həsrətlə də dünyasını tərk etdi...

■ 1991 – Moskva Kooperativ İnstitutunun Bakı filialını bitirib.

■ 1996 – Azəri-Türk Qadınlar Birliyinin sədri seçilib.

■ 2003 – Kooperasiya əlaçısıdır. Azərittifaq «Ən yaxşı ictimai təşkilat» və «İlin ictimai təşkilat» adına layiq görüldü.

■ Türkçülüyn təbliğinə xidmətlərinə görə mükafatlara və ödüllərə layiq görüldü.

■ «2002-ci ilin vətənpərvəri», «Azərbaycanın tanınmış ziyalıları», «Azərbaycanın tanınmış xanımları» beynəlxalq layihələrin qalibi olub.

■ «Azərbaycanın tanınmış ziyalıları», «Azərbaycanın tanınmış xanımları» beynəlxalq layihələrin qalibi olub.

Müsahibə

Çox böyük hədəflərimiz var, zamanımız yetsə...

T. Rüstəmxanlı: «Həyatımda iz buraxan bu hadisələr məni bir türk sevdalısı etdi»

Müsahibim Azəri-Türk Qadınlar Birliyinin sədri Tənzilə xanımdır

– Tənzilə xanım, sizin türk qadını olaraq özünü hər hansı sahədə təsdiq etməyiniz yaqin ki, təsadüfi deyil. İstərdik keçmişə boylanasınız?

– Gənc qız idim nənəm dünyasını dəyişəndə. Böyük araşdırmalardan sonra biz nənəmin bacı və qardaşlarını tapdıq. Onlarla Türkiyədə görüşə Moskva KQB-si icazə verməli idi. 4 il çalışdıq. Ömrü vəfa etmədi, həsrət, hicran bitirdi qadını. Dəfnədən 3 gün sonra icazə kağızı gəldi. Bu məni çox etkilədi. Atam onda üsyan etdi. Deyirdi ki, heç olmasa aparardım qohum-qardaşının yanına, sonra rəhmətə gedərdi...

Nənəm mənim üçün təkcə atamın anası olmayıb, bir məktəb olub, məni yetiştirib. Uşaqlıqda yaddaşıma həkk olmuş həsrətli ölümü və bir də... Son nəfəsində atamı çağıraraq dedi ki, oğul, biz müsəlmanıq, müsəlmanlar öləndə üzünü qıbləyə çevirirlər. Sənə vəsiyyətim budur ki, mənim üzümü Türkiyəyə doğru çevir. Oranı qıbləsi, Məkkəsi, Mədinəsi bildi nənəm. Bu üç hadisə mənim həyatımda dərin iz buraxıb. Bir millətin faciəsinin hansı səviyyədə olduğunu görmüşəm. Bir sual xilimlə həmişə məni düşündürüb. narahat edib. Dünyanın harasında yaşamasından asılı olmayaraq türklər həsrətlə, əzabla, zülmə yaşayıblar. Nədən bizim türk mil-

lleti hədəf seçilib? Harada bir türk yaşayıbsa, var olması üçün mücadilə edib. Tutaq ki, sərhədlər yaranıb, Azərbaycan SSR-inin tərkibinə qatılıb. Başlayıb aydınlığımızın repressiyası. Cavidlərin Sibirə sürgün edilməsi, müşfiqlərin güllələnməsi. Axıska türkləri yerindən yurdundan sürgün edilib, Qazaxıstan çöllərinə sürüklənib, Azərbaycan türkləri 3 dəfə köç edilib, deportasiya olunub, nə qədər ölüm-itim olub.

Eləcə də Krım tatarları... Ailəmdə baş verən faciələr isə tək bununla bitmir. Babam Cəfər kişi türk qızı ilə evləndiyinə görə həbs olunub, güllələnib. Ona deyiblər ki, arvadın türkdür, sən Türkiyənin ajanısan. Anamın anası İqdırlıdır. Ermənilər qətləmlər törəyəndə sərhədi keçib İrəvana gəliblər. Orada türklər çoxluq təşkil edirdi. Param-parça olublar, repressiyalara məruz qalıblar. Azərbaycana mənim ailəm 1954-cü ildə köç edib. On il burada yaşadıqdan sonra yenidən qayıdılar. Uşaqlarımızın yarısı burada, yarısı orada doğulub. Sonuncu dəfə bizim bütün əslimiz-nəslimiz köç etdirilib...

Bu gün yorulmadan, bütün varlığım ilə bu işə qoşulmağımın, harada bir türk varsa onun haqqının müdafiəçisi kimi özümü görməyimin səbəbi gördüyünüz kimi boşboşuna deyil.

– Çox əziyyətlər çəkmişiniz... Bu azmış kimi bir yandan da Qarabağ problemi çıxdı ortaya...

Qarabağın Azərbaycanın ayrılmaz bir hissəsi olduğu gün

kimi hamıya aydındır

Amma gör biz nəyin mücadlənini edirik: Qarabağ Azərbaycan torpağıdır və erməni işğalı altındadır. Dünyanı buna inan-dırmağa çalışırıq. Çox böyük ədalətsizlik-lə üz-üzə durmuşuq, deyilmi? Ermənistan bu gün monorespublikadır. Orada iki tək, bir cüt rusla kürd yaşayır, ən çox azərbay-can türkünün yaşadığı bölgələrdə isə bir nəfər də türk qalmayıb. Dünya işğalçı ola-raq Ermənistanı tanıyır. Bəzi güclü dövlət-lər torpaqlarımızın işğal altında olduğunu təsdiq edir. BMT-nin Təhlükəsizlik Şurası bu haqda dörd Bəyannamə qəbul edib. Görün, üstündən neçə ilər keçib, Ermənis-tan buna riayət eləmir. Bir soruşan yoxdur ki, bu torpağın sahibləri haradadır, niyə köç etdirilib, niyə varı-mülkü əlindən alı-nıb, yurd-yuvasından qovulublar. Haqlı olduğumuz halda, haqsız durumda görün-məkdəyik... Soruşa bilərsiniz ki, bu mə-sələdə ən çox canınızı yandıran nə olub? Canımı yandıran bu köç etdirmələrdə qa-dınların, uşaqların çəkdikləri əzabları göz-lərimlə görməyimdirdi. Tarixdə müharibə-lər çox olub. Lakin bu cür uzun sürən, əda-lətsiz müharibə olmayıb. Saminə xanım, bütün bunlar keçmişə bir baxış adlansa da, təəssüf ki, hazırkı vəziyyətdə o qədər də ürəkaçan deyil...

– Tənzilə xanım, söhbətimizin yönü-münü bir qədər dəyişək. Mənə elə gə-lir ki, yaranışdan üzü bəri qadının cə-miyyətdəki yeri hələ də dəqiq müəy-yənləşməyib. Sizcə, bu nədən irəli gə-lir, qadın zərifliyinin acizliyindən, yox-sa kişi gücünün hökmranlığından? Bəl-kə yaranışdan belədir, heç bunun cə-vabı da yoxdur?

– Görünür, yaranışdan belədir. Məsə-lən, mən özəlliklə türk qadınını ayırmaq istəyirəm. Türk qadınının yeri hər zaman ucalıqda olub. Kaş ki, tariximizdə türk qa-dının verilən dəyəri biz bu gün də verə biləydik. Tarixdə türk qadını olaraq layiq

olduğumuz o haqlara sahib çıxma bilsoydik və bu gün də keçmişdə olan o türk qadı-nını olduğu kimi təqdim edə bilərdik dün-yaya. Avropada tez-tez oluram və görürəm ki, bizim qadınlarımıza Şərq qadını, müsəlman dünyasının qadını kimi baxır, ikin-ci dərəcəli insan kimi yanaşırlar. Belə de-yil. Mənim millətimin qadını Şərqdə yaşa-yan qadınların heç biri ilə ölçüyə gəlmə-yəcək dərəcədə güclüdür və hər türlü haq-lara keçmişdə sahib olub. Amazonkaları götürün. Ola bilməz ki, bunlar hamısı əf-sanə olsun. Ön yaxın tariximizdə belə qa-dınlarımızın milləti, vətəni, namusu uğ-runda savaşçı olduğunu görmüşük. Yaxın tariximiz Qarabağ savaşındır ki, tarixə imza atmış Milli qəhrəman olan Salatin kimi, Gültəkin kimi qadınlarımız var. Tarixi-mizə nəzər salaq: «Xaqan buyurdu, ömr etdi» deyəndə o sonəd keçərli sayılmaz-mış. «Xaqan və xatun buyurdu, ömr etdi, imza etdi» deyəndə, o sonəd keçərli sayı-larmış. Bu, qadına verilən dəyərdir. Bizim qadınlarımız hökmdar olublar. Fransızların Janna Darkı var. Görün, necə film çəkiblər onun haqqında. Bütün dünya Janna Darkı azadlıq mücahidi kimi sayır. Filmin acı tə-rəfinə baxın, onun qəhrəmanlığını başa düşmədiklər, guya o, sehrbazdır, cadugər-dir, şeytandır-deyə qələmə verdilər. Am-ma öz tariximizdə elə sair qadınlarımızı götürək. Məhsətinin yaşadığı dönmə bax-xın. İslamın, irticanın ən qatı olduğu za-manda bir qadının evində şeir məclisi qur-ması nə deməkdir? Bizim millətimizin qa-dını bu məclisdə bir məktəb formalaşdırıb. Nüşabə Makedonyalı İsgəndəri hansı bir ağlla qarşılayıb, savaşsız özünün hakimi-yətini xilas edib. Tomris... Türk qadını müsəlman dinini qəbul etməmişdən öncə də, qadın kimi erkəklərlə bərabər haqlara sahib olub. Savaşda at belində qardaşıyla, atasıyla, həyat yoldaşıyla birlikdə vuru-şub. Baş uca, üzü ağ olub. Başlarında din-gə və ya nəvələrimizin yaşması olub, onu örtüblər gərəkəndə. Bir tarixə baxın, özü-

müzün milli geyimlərimizi qoymuşuq bir kənara, dünyaya qadınımızı başqa cür təq-dim edirik. İkinci Dünya müharibəsində Azərbaycan qızı Züleyxa Seyidməmmə-dova qırıcı təyyarəni idarə edirdi. İşdə mənim millətimin qadını budur.

Şərqdə ilk demokratik dövləti biz qurmuşuq

O cümhuriyyət bizim qadınlarımıza se-çib-seçilm

ək haqqı verib. Türkiyədən də ilk öncə o haqlara biz sahib olmuşuq. Biz bu haq-lara sahib olanda Avropanın bir çox dövlətləri qadın haqlarını tanımamışdı, hətta Fransa da. Sadəcə görünür, biz bizə veri-lən haqları dəyərləndirə bilmədik. Əlbət-tə, hər zaman qadına basqı olub, qadına zəif məxluq kimi baxılıb. Kaş ki, zərif ba-xaydılar. Qadın yaranışdan güclüdür. Bi-zim qadınımız dünyanın ən gözəl qadını, gözəl olduğu qədər də namusludur. Ailə-sinə, evinə, ocağına bağlılıqda türk qadını-nın əvəzi yoxdur. Türk qadınının həyat yoldaşına münasibəti ilə alman qadınının həyat yoldaşına olan münasibətini müqa-yisə edin. Biz övladımızı 18 yaşına yetirib küçəyə atırıq. Hər zaman himayə edirik ki, cəmiyyət üçün, vətən üçün dəyərli ye-tişsin. Əsas odur ki, biz bunu sevə-sevə edirik. Ögərə Avropa qocalıb, Amerikada gənclər məhv olub, gənclik orada yoxdur desək, – yanılarıq. Çoxu uyşdurucu qə-bul edir, əxlaqsızlıq baş alıb gedir. Onu bura daşımaq üçün bir çox fondlar, bir çox beynəlxalq təşkilatlar fəaliyyət göstərir. Bizi bu günə qədər ayaq üstə möhkəm saxlayan mənəviyyatımızdır. Onu əlimiz-dən almaq, yox etmək üçün gah insan haq-ları, gah qadın haqları, gah uşaq haqları deyə müxtəlif yollarla içimizə soxulmaq istəyirlər. Onların amaçları bizim haqqı-mızı müdafiə etmək deyil, çox böyük də-yərimiz olan o mənəviyyatımızı məhv et-məkdir.

– Görünür, xarici səfərlərinizdə bu

kimi polemikalarda çox iştirak edirsiz-niz?

– Mən çox ölkələrdə oluram, qadın təşkilatları ilə görüşürəm, maraqlanıram. Axı, biz başqa-başqa millətlərik. Mən al-man ola bilmərəm, fransız ola bilmərəm, mədəniyyətlər fərqi var. İndi məsələ çıxar-ıblar ki, mədəniyyətlərarası dialoq olsun. Olsun, bu yaxşı şeydir. Amma nədən öz mədəniyyətimdən vaz keçib Avropanın mədəniyyətini mənimsəməliyəm. Hərə öz mədəniyyətini qoruyub saxlamaqla mədə-niyyətlərarası dialoqa da getmək olar, din-lərarası dialoqa da. Bütün bunlar lazımdır, əgər niyyət səfərsə. Amma inanın, mən heç vaxt avropalıların, amerikalıların sə-mimiyyətinə inanmamışam. Bu işdə xalq günahkar deyil. Yönləndirici qurumlar var ki, illərdir qədim mədəniyyətə malik olan Şərqə doğru savaş elan ediblər, biz bunla-



rın qarşısında sırf mənəviyyatımızla, mənəviyyatımızla, dilimizlə dura bilərik.

Bunları qoruyub saxlaya bilsək, biz millət olaraq milli kimliyimizi qoruyub saxlaya biləcəyik

Əgər bütün bunları itirsək, biz də bir amerikanlı olub gedəcəyik. Düşün ki, orada millət anlamı yoxdur.

– Elə bir cəmiyyət yarana bilərmə ki, zəriflik, gözəllik bəşəriyyətə hakim olsun, zor, güc özünün layiq olduğu sonrakı məqamlarda qərar tapsın? Məncə, belə olarsa, yer üzündə haqq qələbə çalar, insanlar əmin-amanlıq içində yaşayarlarsa...

– Qadın hakim olsa, bunların hamısı olar...

– Deyirlər yaradıcı kişinin qadını olmaq ikiqat əzəbdir. Bəziləri isə bunun əksini deyir. Sabir müəllimin həyat yoldaşı Tənzilə xanımın bu məsələyə münasibəti necədir?

– Əlbəttə, sənət adamlarının, yaradıcı insanların xanımı olmaq çox zor işdir. Amma bizim Sabir bəylə bu məsələdə bir problemimiz yoxdur. Biz bir-birimizə çox anlayışla yanaşıırıq. Biz yurddaşıq, yoldaşıq, silahdaşıq, eyni yolun yolçusuyuq. Deyirlər hər güclü kişinin arxasında bir qadın durur... Mən deyirəm ki, həyat yoldaşımın nə arxasında yam, nə önündə, mən onun yanında yam, çiyin-çiyinəyik. Zövq alıram bütün bunlardan.

– Məsələnin ikinci tərəfi də var. Türk kişisi, bəyi əksəriyyət qadının yerini öz ocağının başında görür. Onu cəmiyyətə qışqanır. Bu baxımdan Azəri Türk Qadınlar Birliyinin sədri, Azəritifaqın sədr müavini Tənzilə Rüstəm-xanlının ailədə günü-güzəranı necədir?

– Ailəmdə anayam, həyat yoldaşıyam. Kənarda da ictimai fəaliyyətimlə, məsləki vəzifələrlə, ixtisasımla məşğulam.

Bunların biri digərinə mane olmur. Qadının ümdə missiyası gözəl ana olması və yaxşı övlad yetişdirməsidir. Əgər ana yaxşı övlad yetişdirə bilmirsə, onun qazandığı bütün nailiyyətlərini heçə sayıram.

– Bir filosofun təbirincə desək, hər doğan ana deyil, tərbiyə edən anadır. Lakin mənə elə gəlir ki, o müdrik insan gen məsələsini yaddan çıxarıb. Sizcə, ailə tərbiyəsində genin rolu nə dərəcədədir?

– Qan bağı da çox önəmlidir. Mən düşünürəm ki, mütləq ana olmaq üçün son uşaq dünyaya gətirməlisən. Bir kimsəsiz uşağı götürüb ona bütün ana sevgisini verə bilərsən. Baxır son onu necə yetişdirəcəksən. Əlbəttə, ata övlad üçün, on çox da oğlan uşağı üçün örnək olmalıdır. Özüm də iki övlad yetişdirmişəm, bununla yanaşı Türkiyədə, Avropada mənə «annəm» deyən mənəvi övladlarım da var, inanın, mən oğlum Cəmilədən onları seçməmişəm. Bilirsiniz, ana olmaq üçün ağ saçlara görə yoxdur. Ananın yaşı olmur ki. Deməyim odur ki, övladın yetişməsində ana qədər mükəmməl rol oynayan ikinci bir varlıq tanımıram. Ananın rolu əlahiddədir. Mən cəmiyyətdə də bu fikrin formalaşmasının tərəfdarıyam. Yəhudilər milləti ana ilə ölçülür. İki övladım var, ən çox onların tərbiyəsi ilə özüm məşğul olmuşam. Al-laha çox şükür olsun ki, millətini çox sevir-lər, milli kimliyinin fərqindədirlər, tarix-lərini və millətin hansı yolu keçdiyini bi-lirlər. Ana istəsə övladını millətə, vətə-ninə sevgi ilə böyüdə bilər, istəsə kosmo-polit, necə deyirlər, yaşadığı torpağın fər-qində olmayan birisi kimi böyüdə bilər.

... Azərbaycan mənim üçün yaşadığım bir coğrafi məkandır. Mən vətən deyəndə bütün türk dünyasını nəzərdə tuturam. Düşünürəm ki, gedib Türkmənistanın aulun-da belə yaşasam, mənim üçün vətəndir, çünki ora da bir türk topağıdır...

02.12.2008

«Nurlu qələm ustası» fəxri mükafatın laureatı

Onu hamı «üzeyirşünas» kimi tanıyır



Səadət Qarabağlı

Jurnalist, publisist, üzeyirşünas

30 dekabr 1957

(Naxçıvan MSSR, Şərur rayonu)

Bir maraqlı hadisəni xatırlatmaq istəyirəm. Bu hadisəni Üzeyir bəyin şəxsi katibi və Konservatoriyanın rektorunun birinci müavini vəzifəsində çalışan Ramazan Xəlilov mənə danışmışdı: «Bir gün Üzeyir bəylə oturmuşduq kabinetdə. Başqa millətdən olan bir professor gəldi və Üzeyir bəylə təkliddə söhbət etmək istədiyini dedi. Üzeyir bəy məndən gizli sözü olmadığını bildirdi. Həmin professor müharibə təhlükəsindən uzaq olmaq üçün Konservatoriyanın başqa yerə köçürülməsi barədə təklif irəli sürdü. Üzeyir bəy onu dinləyib istehza ilə gülümsədi və dedi: «Bilirsiniz, sizin üçün görünür

vətən məfhumu yoxdur. Amma bizim üçün vətən hər şeydir. Lazım gəlsə, mən özüm də olimə silah alıb vətənim qorumağa gedəcəm.» Bunu eşidən professor ayağa qalxdı, Üzeyir bəyi də, mənə də öpüb çıxıb getdi.

■ 1977 – Şəki şəhər Musiqi Texnikumunun fortepiano fakültəsini;

■ 1984 – Azərbaycan Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsini bitirib.

■ 1979 – 2005-ci illər arasında Üzeyir Hacıbəyovun ev muzeyində müxtəlif vəzifələrdə çalışaraq direktor vəzifəsinə qədər yüksəlib. Üzeyir Hacıbəyov irsinin toplanması, tədqiqi və təbliği sahəsində yorulmadan fəaliyyət göstərmiş. Bununla bağlı müxtəlif qəzet, jurnal və kitablarda 200-ə yaxın məqalələr dərc edib, toplumların müəlliflərindən olub.

■ «Güney Azərbaycan» televiziyaşında «Azərbaycanın musiqi mədəniyyəti tarixi» proqramının həmmüəllifi və həm də aparıcısı, eyni zamanda Dünya Azərbaycanlıları Konqresinin Qadınlar Şurasının mədəniyyət və incəsənət bölməsinin rəhbəridir.

■ Mədəniyyət sahəsində göstərdiyi xidmətlərə görə müxtəlif medallara, pul və diplomlarla mükafatlandırılıb.

■ Hazırda Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrında musiqi hissə müdiri vəzifəsində çalışır.

Müsahibə

Vətənpərvərlik və musiqi

«Bu çətin illərdə musiqi bir an da susmamalı, hərbi-vətənpərvərlik mövzusunda mahnılar, oratoriyalar, xor üçün əsərlər, kantatalar, opera və simfoniya yazılmalıdır»

*Müsahibim Üzeyirşünas
Səadət Qarabağlıdır*

- Səadət xanım, İkinci dünya müharibəsi illərində Üzeyir Hacıbəyov Bəstəkarlar İttifaqının sədri idi. Torpaqlarımızın düşmən tapdağında olduğu hazırkı dövrümüzə o dövrü necə müqayisə edərdiniz?

- Belə bir dövrdə dahi sənətkarımız Üzeyir Hacıbəyovun sədrliyi ilə xüsusi komissiya fəaliyyətə başladı. Hərbi hamilik işləri üzrə briqadalar təşkil edildi, ştab yaradıldı. Bu komissiyanın göstərişi ilə hər yerdə yalnız şən, vətənpərvərlik və səfərbəredici əhval-ruhiyyə yaradan musiqilər səsləndirməyə icazə verilir, xalqımızı və döyüşçülərimizi qəhrəmanlığa, qələbəyə sövq edirdilər. Müharibənin ilk günlərindən Ü.Hacıbəyov Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının sədri kimi

*Bütün bəstəkarları vətənpərvərliyi
tərənnüm edən əsərlər yazmağa
çağırmışdı*

O, həm də Yazıçılar İttifaqına, onun rəhbəri Səməd Vurğuna müraciət edərək müdafiə mövzusunda mübariz mahnılar yaratmaq üçün mətnlər yazılmasını xahiş etmişdi. Müharibədən əvvəl də, sonra da o, tez-tez hərbi hissələrdə olur, əsgərlərlə, döyüşçülərlə görüşür, onların işi, həyatı ilə maraqlanır, hərbi hospitalda olan yaralıları maddi və mənəvi yardım göstərirdi.

- Bu gün musiqi sahəsində vətənpərvərliyi tərənnüm edən əsərlərin vəziyyəti barədə...

- Hər bir sahədə olduğu kimi musiqi sahəsində də vətənpərvərliyin təbliği vacibdir. Bu çağırış insanlarda mütləq özünü göstərməlidir. Hesab etmirəm ki, bu sahədə xeyli irəliləmişik. Amma Üzeyir bəydən tutmuş onun ye-

tişdirdiyi bəstəkar nəslə bu mövzuya müraciət edəblər. Üzeyir bəyin tələbələri Üzeyir bəydən aldıkları təhsilin nəticəsində vətənlərinə, torpaqlarına çox bağlı insanlar olublar. Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, Əsrəf Abbasov, Süleyman Ələsgorov, Hacı Xanməmmədov, Səid Rüstəmov, — yəni bu nəsil çoxdur. Bu hərbi-vətənpərvərlik mahnıları və marşları Ü.Hacıbəyovun təşəbbüsü ilə 1942-ci ildə ayrıca kitab şəklində nəşr edilmişdi. Bəstəkarların sırasına Vəlif Adıgözəlov, Cavanşir Quliyev və Eldar Mansurov da aid etmək olar. Onların əsərləri hər bir zaman sevilib-sevilib dinlənir. Vəlif Adıgözəlovun

«Çəkin Qarabağdan qara əlləri»

odası, «Qarabağ şikəstəsi» oratoriyası, «Nəvə» operası, Səda İbrahimovanın «Sənin üçün danışmışam, Şuşam» və sair əsərlər yüksək sənətkarlıq məharəti ilə yazılıb. Torpaqlarımızın düşmən tapdağı altında olduğu bir zamanda ən aktual olan bu mövzuya daha çox müraciət etmək lazımdır. Bütün sənətkarlarımızın yaradıcılığında vətənpərvərlik mövzusu əsas qayə olmalıdır. Torpaqlarımızı xilas etməyə qədər yəqin ki, bu mövzuda daha çox əsərlər yazmaq lazımdır.

Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqı bu sahədə az iş görməyib. Onlar vətənpərvərlik mövzusunda silsilə tədbirlər keçirirlər. Belə bir tədbir Bakı Musiqi Akademiyasında da keçirilmişdir. Tədbirdə xalq artisti, professor Vəlif Adıgözəlov bu mövzuda çox gözəl çıxış edərək həm özünün və həm də Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığında söhbət açmışdı. Bu gün bu mövzuda söhbət açanlar keçmişinə də nəzər salmalıdır, çünki keçmişini bilməyən gələcəyini qura bilməz. Bəstəkarlarımızın bu mövzuya müraciət etməsi həm bu günümüz, həm də gələcəyimiz üçün vacibdir. Çünki gələcək nəsil tariximiz bu gün yazılan əsərlərdən öyrənəcək.

- Müharibə şəraitində olan bir dövlətə bu günkü gənclərin meyli nəyə istiqamətləndirilir?

- Gənclərimiz daha çox Avropa musiqisinə, rok musiqisinə meyil edirlər. Bununla bərabər kökümüzə bağlı, xalq musiqilərini, muğamlarımızı, operalarımızı, vətənpərvərlik mövzusunda olan əsərləri sevən gənclərimiz də var. Bu əsərlər onlara ruh verir.

- Telekanalların bu sahədə gördükləri işlər sizi qane edirmi?

- Hamısını deyə bilmərəm. Bəzi kanallarda son zamanlar klassik musiqiyə meyil çoxalıb. Muğam konsertləri, müsabiqələr keçirilir. Bu müsabiqələrdə yaxşı nəsil yetişdirməyi bacaran, böyük sənətkarlardan dərslər almış çox gözəl səslər və istedadlar aşkarlandı. Vətənpərvərlik ruhunda olan belə müsabiqələr tez-tez keçirilməlidir. ANS bu ruhda marşların müsabiqəsini keçirib. Amma həmin müsabiqənin qaliblərini və əsərləri xalqa çatdırmaq lazımdır deyildimi? Mən çox istədim o musiqini dinləyim və bilim doğrudanmı seçim istənilən səviyyədədi. Yaxşı olar ki, vətənpərvərlik mövzusunda olan bu müsabiqələr musiqinin hər bir sahəsində aparılsın və həmin müsabiqənin laureatlarının Filarmoniyada konsertləri təşkil olunsun. Gəncləri vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə etmək üçün bu tədbirlər çox vacibdir.

*Mən istədim ki, torpaqlarımızı bu günkü
nəsil azad etsin*

Əgər belə olmasa, gələcək nəsil bu günkü nəsil üçün yaxşı fikirdə olmaz. O torpaqlarda Üzeyir bəy, Xan qızı Nəvə, Xan Şuşinski, Seyid Şuşinski kimi sənətkarlarımız yetişiblər. Onların ruhları bu gün çox narahatdır. Üzeyir Hacıbəyovun yaradıcılığı bütövlükdə vətənpərvərlikdir. Onun əsərlərini dinləyən ruhi qida alır və sonda özünə qaydır. Belə bir deyim var, «türk oğlu, sən özünə dönəndə böyük olursan», Doğrudan da o musiqilər bizi özümüzdə qaytarır və başqa yönə sapmağa qoymur. Milli ruhda, vətənpərvərlik ruhunda yazılmış əsərlər həm xalqımız və həm də digər xalqlar tərəfindən sevilir. Yəni Üzeyir bəyin əsərlərini xarici ölkələrdə də böyük maraqla dinləyirlər. Üzeyir bəyin «Arşın mal alan» operettası Azərbaycanı dünyada tanıdıb. 67 xarici dilə tərcümə olunmaq asan iş deyil. Yəni bunlar hamısı vətən üçün xidmətdir.

Səadət xanım Qarabağlı

Mənə belə gəlir ki, belə musiqisi olan, Üzeyir bəy kimi dahi bir sənətkarı olan xalq heç vaxt çənə bilməz, məğlub ola bilməz. Ona görə də mən böyük ümidlə gözləyirəm ki, torpaqlarımızı geri alacağıq, yenidən Üzeyir bəyin musiqisi Qarabağda səslənəcək, yenidən Azərbaycan bayrağı orda dalğalanacaq.

- Eşitdiyimə görə, Əhməd Cavadın «Türkün bayrağı» şeirinə Üzeyir bəyin musiqi bəstələməyindən uzun illər xəbərsiz olmuşuq...

*Çirpınırdı Qara dəniz baxış
türkün bayrağına,
Ax, ölmədən bir görsəydim
düşə bilsəm ayağına...*

Əhməd Cavadın yazdığı bu şeirə Üzeyir bəy musiqi bəstələyib. Amma 1918-ci ildən Türkiyədə oxunan bu musiqidən Azərbaycanın xəbəri olmayıb. Orada isə mahnı səslənəndə sözləri Əhməd Cavadın, musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin olduğunu qeyd edirdilər. 1991-ci ildə Türkiyənin Xalq Musiqisi Konservatoriyasında çalışan musiqişünas alim Süleyman Şənəl Ü.Hacıbəyovun ev muzeyində olarkən həmin mahnının notlarını və sözlərini yazıb bizə verdi. Üzeyir bəyin 1919-cu ildə yazdığı

*«Azərbaycan marşı» bu gün bütün
dünyada Azərbaycan dövlətinin himni kimi səslənir*

...Elə adamlar var ki, onlar üçün vətən məfhumu yoxdu, hara xoş keçirsə, ora vətəndir. Amma vətən sevgisi Üzeyir bəyin iliyinə qədər işləmiş məfhum idi. Odur ki, onun əsərləri bu gün də, sabah da, hələ nə qədər Azərbaycan var, nə qədər başəriyyət var həmişə səslənəcək və yaşayacaq. Bu hiss bəstəkarların daxilində, qanında olmalı və əsərlərində bariz şəkildə özünü göstərməlidir.

Ümumiyyətlə, hər bir müharibə xalqın ağrılı-acılı, yaralı tarixidir. Bu ağrıları sənət adamları daha çox yaşayır, üstəlik xalqı yaşamağa, bu çətin sınaqdan çıxmağa ruhlandırır. Odur ki, bu çətin illərdə musiqi bir an da susmamalı, vətənpərvərlik mövzusunda dekadalar, - digər kütləvi tədbirlər keçirilməli, bura hərbi vətənpərvərlik mövzusunda mahnılar, oratoriyalar, xor əsərləri, kantatalar, opera və simfoniya kimi aktual repertuarlar daxil edilməlidir.

05.08.2006

Cahangir Cahangirovun "Füzuli", "Nizami"
kantatalarının solo hissəsinin ilk ifaçısı
Şövkət xanım olub

İranda xalq şahdan tələb edirdi ki, müğənnini Təbrizə buraxsınlar



Şövkət Feyzulla qızı
Ələkbərova

Azərbaycanın xalq artisti
20 oktyabr 1922 (Bakı) –
7 fevral 1993 (Bakı)

Illər keçəcək, Şövkət xanımın nə mölahətli səsi, nə mölahətli çöhrəsi, nə də mehriban rəftarı onu sevən tamaşaçıların xatirəsindən silinməyəcək.

Səsi qar altından sakit axan çaylar kimi həzin, amma ürəkləri təlatümə gətirən, çağlayan müğənninin həyata məhəbbətlə baxan, nəغمə süzülən, mahnı bəstələyən, dil açıb danışan qara gözlərinə diqqət etməsini? Qonaq otağında divardan asılmış şəkildən bu ilıq, məhəbbət dolu baxışlar bizi tutarlayır, bu baxışlar bizim üçün "Dərələr..." mahnısını oxuyur, bu gözlər bizə qonaq getdiyimizə görə təşəkkür ifadə edirdi...

Oğlu Bəşirin söhbəti bizi Şövkətli günlərə qaytardı...

■ Asəf Zeynallı adına Bakı Musiqi Məktəbini bitirib.

■ Repertuarına muğamlar («Segah», «Qatar», «Şahnaz» və s. xalq mahnıları, habelə Azərbaycan, Yaxın və Orta Şərq bəstəkarları-

nın mahnıları daxildir.

■ 1938 – 45 - Azərbaycan Dövlət Mahni və Rəqs Ansamblının solisti;

■ 1945 – ci ildən Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının solisti kimi fəaliyyət göstərmiş.

■ 1962 – "Azərbaycan film" Kinostudiyasının sədri olan rejissor Lətif Səfərovla ailə qurub.

■ 12 nəfərdən ibarət Bədii Şuranın sədri olub.

■ 1959 – Azərbaycanın xalq artisti fəxri

adına layiq görülüb.

■ SSRİ-nin bir çox şəhərlərində, xarici ölkələrdə: Fransa, İsveçrə, Şri Lanka, Əfqanıstan, Hindistan, Misir, Əlcəzair, İran, Türkiyə, Polşa və s. çıxış edib.

Müsahibə

OXUYUR ŞÖVKƏT ƏLƏKBƏROVA

Üzeyir bəy ona həmişə
"özündən, səşindən muğayət ol", - deyərmiş



Müsahibim
görməli sənətkarın
oğlu Bəşir müəllimdir

- Anam Bakının Mirzə Fətəli küçəsinə, üroyi musiqi ilə döyünən fəhlə Feyzulla kişinin ailəsində dünyaya göz açıb. Nə-nəm Hökumə xanım və onun böyük oğlu Ələkbər tar, kiçik oğlu Paşa qaval çalarmış. 3 bacı, 4 qardaş olublar. Balaca Şövkətin xanəndə olmasını arzulayan babam qızının hərdən zümzüməsini eşidəndə üroyində onun xanəndə olmasına ümid yaranırdı. Paşa isə sonralar Filarmoniyanın nəzdində ansamblıda zərb alətində çalırdı.

- Şövkət xanımın sənətə gəlişi hansı illərə təsadüf edir?

- Əvvəl Asəf Zeynallı adına musiqi məktəbində Hüseynqulu Sarabskinin sinfində oxuyub. 1937-ci ildə Respublika Həmkarlar İttifaqının Bakı şəhərinin bədii özəfəliyyət kollektivləri baxış müsabiqəsi keçirib. Həmin müsabiqədə Şövkət Ələkbərova və Gülağa Məmmədov böyük uğur qazanıblar. 38-ci ildə Opera Teatrının yekun konsertində isə anamın oxuduğu "Qarabağ şikəstəsi" hamını valeh edib. O konsertdə münsiflər heyətində olan Üzeyir bəy anamı Filarmoniyaya xorda oxumağa dəvət edir. Anam bəstəkarın "Qara göz", "Şəfqət bacısı", "Addımla, əsgər" mahnılarını gözəl ifadə edirdi. Buna görə Üzeyir

bəy həmişə anama "özündən, səşindən muğayət ol" - deyərmiş.

İlk çıxışları müharibə dövrünə təsadüf edir. Çox çətin vaxtlar idi. Onlara pul yerinə çörək, qənd verirdilər. Hələ ailəsinə də kömək edirdi. O illərdə dayılarım Ələkbər, Bağır, Paşa cəbhədə idilər. Odur ki, anamın ifa etdiyi mahnılarda bir nisgil özünə yuva salmışdı. Nə qədər çətin olsa da, əsgərlərin hər bir xahişini yerinə yetirməyə çalışırdı.

- Hansı mahnısı daha çox sevilirdi?

- Müharibədən sonrakı illərdə "Kürdün gözəli", "Gül açdı", "Dəli ceyran", "Ay qadasi", "Yar gəldi" və başqa xalq mahnıları, "Qatar", "Şahnaz", "Segah" muğamları ilə repertuarını zənginləşdirmişdi. Mahnılarını çox sevdiyinə, üroyinin bütün hərəkətini onlara qoşduğuna görə, dinləyiciyə bu mahnıları sevdirməyə bilirdi.

"Dərələr"i oxuyanda, inanırsınız, uşaq da ağlayırdı, ağsaqqal da...

Bu, elə mahnı idi ki, hər kəs gözünün qabağına nəyisə gətirir, nəyisə yadına salırdı.

- Şövkət xanımın neçə övladı olub?

- Məndən böyük bacımın adı Natella idi. Şərqşünas olduğundan uzun müddət ərəb ölkələrində işləmişdi. Şəkar xəstəliyinə tutuldu, 50 yaşında rəhmətə getdi. 2 oğlu var. Anamın övlad itkisinin ağırlığına gücü çatmırdı. Odur ki, bundan bir il sonra dünyasını dəyişdi.

- Bəzən səhnə adamları ailəyə, uşağa qulluq göstərməyə vaxt tapmır. Şövkət xanım sizinlə məşğul olmağa vaxt tapırdımı?

- İmkan dairəsində, bizə çox vaxt ayırmırdı. Məni özü ilə, demək olar, bütün rayonlara aparıb. Xalqın arasında çıxış etmək üçün kolxozlarda, sovxozlarda olurdu. Elə ucqar kənd yerlərinə gedirdi ki, maşın ora çətinliklə çıxırdı. Bəzən konsertlər əkin-biçin yerlərində, sahədə talvarın altında təşkil olunurdu. Kolxozçular özləri inanmırdı ki, Şövkət xanım belə bir yerdə gəlib konsert verər.

- Bir az xasiyyətindən danışın...

- Yanında adam ağlayanda, kimsə dərini danışanda o da ağlayırdı. Həddindən artıq kövrək idi. Səməd Vurğunun yubileyi keçiriləndə şair xəstə olduğuna görə iştirak edə bilmədi. Səid Rüstəmov "Oxu, gözəl" mahnısını şairin 50 illik yubileyinə həsr edibmiş. O gün Səməd Vurğunun öz yubileyində iştirak etmədiyini görən anam həmin mahnını ağlaya-ağlaya oxudu. Ona bildiriblər ki, şair həmin mahnıya radio vasitəsilə qulaq asır. Ümumiyyətlə, bir şeydən inciyəndə onu ürəyində saxlayır, heç kəsə bildirmirdi. Ən çox nifrət etdiyi şey yalan danışmaq idi.

Bir adamda yalan, paxıllıq gördüsa, istəyirdi ki, o adamla bir də görüşməsin

O qədər sadə idi ki, o xasiyyətini bizə də keçirib. Çox xeyirxah və ürəyiaçıq idi. Kiməsə dərman alardı, kasıbların toyuna gedərdi, maddi vəziyyəti ağır olanlara kömək edərdi. Elə olurdu ki, heç tanımadığımız adam qapını açıb girirdi içəri, dərini danışdı, anam onun halına yanır və köməyini əsirgəmərdi.

- Dostcanlı idi?

- Çox. Sara xanım, Nəcibə xanım, Nəribə xanım, Cəmilə xanım... Cəmilə xanım ən yaxın rəfiqəsi idi. Gözümü açıb



evimizdə onu görmüşdüm. Anamla bir-birinə elə oxşayırdılar ki, bir yerə gedəndə onları çaş-baş salırdılar. Qonaq qarşılamağı xoşlayardı. Əla plov bişirirdi. Hərdən bir rəfiqələri deyərdilər ki, "Şövkət xanım, bir plov bişirsəydin, qonaq gələrdik". Müğənnilərin əksəriyyəti xörək bişirməyi xoşlamır axı. Anamınsa dadlı yeməklər bişirməyə həvəsi vardı. Xörək bişirəndə elə bil özü üçün istirahət edirdi. Bir də görürdün gəlinlə köməkləşirdilər. İndi də qonaqlarımız gələndə, nə vaxt aşa qonaq edirik, o dəqiqə Şövkət xanımın aş yada düşür.

- Həmin qonaqlar indi də gəlirlərmimi?

- Cəmilə xanım həmişə gəlir, zəng edir, yada salır...

- Təqsiriniz olanda sizi cəzalandırdı?

- Hə, onu acıqlandıran vaxtlarım olub. Bunu bilə-bilə etmədim. Onu deyim ki, anamı acıqlandırmaq asan deyildi... Baxışlarından o dəqiqə hiss edirdim ki, nəyisə düz etməmişəm.

- Balaca Şövkətin adını çağıranda, vəqin ki, hər dəfə ruhu şad olur...

- Balaca Şövkətin adını mən qoymuşdum. 9 il övladımız olmadığından anam bərk narahat idi. Allah mənim övladımı görməyi ona qismət elədi. Qızım Şövkət, biz ona "Şoşu" deyirik, bir ildən sonra oğlum Fuad dünyaya gəldi.

Şövkətin dünyaya gəlişi anama böyük fərəh bəxş etmişdi

Yatanda da qulaqları səsə olardı. Görürdün gəldi ki, "deyəsən, uşaq ağlayır". Deyirdim, yadır. "Hə, qulağıma səs gəldi"- deyərdi. Gecə gəlib baxırdı, oyatmırdı, yenə gedirdi.

- Allah deyəsən Şövkət xanımın istedadından ona da pay verib.

- «Şorq ulduzları»nda oxuyur. Baxarıq, görək nə olur.

- Ümumiyyətlə, Şövkət xanım gənc ifaçılar üçün böyük məktəb olub...

- Elədir. Aygün Bayramova, Firuzə İbadova, Könül Xasıyeva... Bu adları nə qədər istəsən artırmaq olar.

- Hansı bəstəkarlarla işləməyi xoşlayırdı?

- Bəstəkarların yaxın köməkçisi olurdu. Səid Rüstəmov, Andrey Babayev, Cahangir Cahangirov, Hacı Xanməmmədov, Emin Sabitoğlu, Ramiz Mirişli, Tofiq Quliyevin mahnılarının xalq arasında dildəndilə düşməsində anamın ifaçılıq məharətinin böyük təsiri olub. Hərdən Tofiq Quliyevin mahnılarına qulaq asıram, təəccüb edirəm. Bir dəne də pis mahnısı yoxdur. Cahangir Cahangirovun «Füzuli», «Nizami» kantatalarının solo hissəsinin ilk ifaçısı anam olub. Anam danışardı ki, bir gün bizimlə bir dəhlizdə yaşayan bəstəkar Cahangir Cahangirov zəng edib məni çağırırdı. Pianoda bir mahnı çaldı. Nəfəsimi içəri çəkib dinləyirdim. Mahnını dinləməyim bir neçə dəfə təkrar olundu. Axırda Ca-

hangir mahnını kəsib hirsə dedi: «Səsini niyə çıxarmırsan, axı bu kantatani sənün üçün yazmışam, olmaya bəyənəmirsən?» «Cahangir müəllim, mən artıq bu mahnını necə ifadə edəcəyim barədə düşünürəm»- dedim.

- Vaxtilə «Axşam görüşləri» musiqili ədəbi veriliş Şövkət xanımın ifası ilə başlayıb, bu ifa ilə başa çatırdı...

Anam mahnıları ilə ifaçıları hazırlayırdı

- Bu mahnılarda obraz yaradırdı, heç kəsi təqlid etmərdi, milli xanəndəlik ədəbi məktəbini davam etdirirdi. Müğənni var ki, ancaq ya piano, ya da trio ilə oxuya bilər. Onun üçün fərqi yox idi, çətinlik heç nədən çəkmirdi. Məşq zamanı musiqinin ritmini tuta bilməyəndə heç vaxt demirdi ki, bir not aşağı sal və ya yuxarı qaldır. Elə öz səsi ilə düzüb qoşurdu. Ansamblın musiqiçiləri buna görə həmişə razı qalırdılar.

- Şövkət xanım sağ olsaydı, görəsən indiki oxuyanlar barədə nə deyərdi?

- Bunlar oxuyurlar, nə edirlər, başım çıxmır. Sənəti indi bir az başa düşürük də, oxumağı, düzgün ifa etməyi, kimin yaxşı səsi var, yaxud kim pis ifa edir. Qabaq 12 nəfərdən ibarət Bədii Şura vardı, anam onun sədri idi. Necə oxuyur, hansı mahnı oxuyur, müğənninin ayağından tutmuş başına qədər yoxlayırdılar. Bundan sonra müğənni televiziya ekranlarına buraxılırdı. İndi maaşallah, elə telekanallar var ki, qız səsinə oğlan səsi, oğlan səsinə qız səsi edir. Bilirsiniz, mahnı ürəkdən gəlməlidir. Bizim milli musiqimizi gərək ailələrdə tez-tez oxutdursunlar ki, gələcək nəsil unutmasın, uşaqlar alıxsın, bu musiqi onların daxili aləminə keçə bilsin.

- Xarici səfərləri barədə...

- Haralarda olmamışdı? Çoxu milli musiqimizi başa düşmürdü. Amma, oxuyanda elə diqqətlə qulaq asır, elə alqışlıyrdılar

ki... Şri Lanka, Suriya, İraq, Əlcəzair, Almaniya, Türkiyə, Əfqanıstan, Fransa, İsveçrə, Bolqarıstan, Polşa, Macarıstan, Çexoslovakiya, Tunis, Mərakeş və s. Çox vaxt ərəb ölkələrində olub. Dəməşqin tanınmış sənətçisi Maandan öyrəndiyi "Bintu Şələbiyyə" ərəb xalq mahnısını ərəblər onun ifasında o qədər bəyənmişdilər ki. İranda 2 həftəlik konsertin vaxtını bir aya qədər uzatmışdılar. Cənubi Azərbaycanın ayrı-ayrı şəhərlərindən 30-50 min tamaşaçı axışdıb Tehrana konsertə gəlirdi. Xalq şahdan tələb edirdi ki, müğənnini Təbrizə buraxsınlar. Amma şah azərbaycanlıların bu istəyinə biganə yanaşırdı. Bu konsertlərdə tamaşaçılar gül-çiçəkdən çələng hörüb onun boynundan asırdılar. Hətta məhəbbətlərini ifa etmək üçün konsert qurtardıqdan sonra əyləşdiyi maşını bir neçə dəfə atıb-tutmuşdular da.

*Atam rəhmətə gedəndə
6 yaşım vardı*

- Az ömrü ilə Azərbaycan kinosu tarixində iz qoyan atanız Lətif Səfərov barədə də bir neçə kəlmə deyərdiniz...

- İndi elə bilirəm ki, onu yuxuda görm-

üşəm... "Bəxtiyar", "Leyli və Məcnun", "Qızmar günəş altında" filmlərini çəkib. 1962-ci ildə "Azərbaycanfilm" Kinostudiyasının sədri idi. Moskvada görkəmli sənətkarlar Eldar Ryazanov, Kozenski ilə birgə işləyib. Atam rəhmətə gedəndən bir il sonra Moskvada idik. Smoktunovski, Eldar Ryazanov, ümumiyyətlə görkəmli sənətkarlar hamısı gəlib anama başsağlığı verdilər. İstirahəti yox idi. Son zamanlar ürəyi ağrıyırdı. Rəhmətlik Ağasadiq Gəraybəyli onunla birlikdə kino çəkilişlərindən maraqlı xatirələr danışardı. "Bəxtiyar" kinosunu çəkəndə orada bir epizod var ey, aktyorları axtarırlar. O səhnəni qışda çəkmişdilər. Belə soyuqda "ventilyator"u da qoşublarmış. Soyuq iliyinə işləyən Ağasadiq hirsənib ventilyatora bir qapaz vurur... Atamın bu epizoddan xoşu gəlmişdi və olduğu kimi çəkmişdi. O qədər gülmüşük ki... O kinolarda çox səmimiyyət, həyatilik var, baxmaqla adam doyurur... Anamla bir-birini çox yaxşı başa düşürdülər. Axı, hər ikisi eyni yolun davamçıları idilər...

21.06.2002



O, cümhuriyyət dövründə Atatürkün hüzurunda səhnəyə çıxan ilk müsəlman türk qadını olub

Çeşidli rolları tamaşaçılar tərəfindən sevilib



Muvahhid Bedia

Türk aktrisası

1897 (İstanbul) - 1993 (İstanbul)

Dame de Sionda təhsil alıb. Fransız dilindən dərs deyib. Aktyor Əhməd Müvahhidlə ailə qurduqdan sonra Bedia Muvahhid olaraq tanınmağa başlayıb. Muvahhidin səhnədə ilk çıxışı 1922-ci ilə təsadüf edib. O, 1923-cü il Cümhuriyyət dövründə Atatürkün hüzurunda səhnəyə çıxan ilk müsəlman türk qadını olub. Daha sonra İstanbul şəhər Teatrında çalışmağa başlayıb. 1927-ci ildə pianoçu Ferdi Statzerlə evlənib. 1952-ci ildə ondan ayrılıb və təkrar Muvahhid soyadını qəbul edib. Müvahhidin tərcümə və pyesləri var. Çeşidli filmlərdə rol alıb.



“Arşın mal alan” filmində
Gülçöhrə, “Fətəli xan”da Tuti Bikə,
“Koroğlu”da Nigar, “Onun böyük ürəyi”ndə
Xalidə, “Dəli Kür”də Zərnigar rolları
tamaşaçıların sevimli obrazlarıdır

Azərbaycanda «İstiqlal» ordeni alan ilk qadın aktrisa



**Leyla Ağalar qızı
Bədərbəyli**

Azərbaycanın xalq artisti
8 yanvar 1923 (Bakı) –
23 noyabr 1999 (Bakı)

“**Q**uruluşçu rejissor Rza Təhmasib çox tələbkər idi. Fasiləsiz məşqlər, axtarışlar... Rza Təhmasib məşqdən razı qalmayanda “səni dəyişəcəm” deyib məni hədələyirdi. Səhərə qədər yata bilmirdim. Bir dəfə Üzeyir bəyin “Monolit”dəki mənzilinə getməyi qərara aldım. Böyük, işıqlı otaqda ilk növbədə gözlərimə sataşan qara royal və onun yanında ağ ipək köynəkdə üzündən həmişəki kimi nur yağan Üzeyir bəy oldu. Həyəcədən nitqim qurumuşdu. Özümü toplayıb “Üzeyir bəy, mən Gülçöhrəyə çökəcəyəm”, - deyəndə məni qəhər boğdu. Üzeyir bəy bəzi məsləhətlər verəndən sonra “Mən istəyirəm ki, sən mənim Gülçöhrəmi sevsən”, - dedi.

Sanki bu sözlə dahi sənətkar həmin anda sehrli bir üsulla bu surəti mənim varlığımıza hopdurdu. Məşqdə rejissorlar məni saxlamadan tamaşa edirdilər. Məşq bitdikdən sonra Rza müəllim birinci dəfə olaraq məni təriflədi”.

■ 1937 – 42-Azərbaycan Dövlət Filarmoniyası Mahını və Rəqs Ansamblının solisti olub.

■ 1942 – 75-Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında fəaliyyət

göstərüb.

■ Teatrda ilk çıxışı Mirzə İbrahimovun “Məhəbbət” pyesində Zəhra obrazı olub.

■ 1942-ci ildən başlayaraq kinoda, teatrda, həm də ra-

dioda çalışıb. S.Vurğunun “Vaqif” dramında Gülnar, “Xanlar”da Mehriban, M.S.Ordubadinin “Dumanlı Təbriz”ində Dilruba, C.Cabbarlının “Solğun çi-

çəklər”ində Sara, “Oqtay Eloğlu”da Fırəngiz, “Almaz”da Almaz, “Od Gəliri”ndə Solmaz, “Dönüş”də Gülsabah rolları onun üçün əsl sənət məktəbi olub.

“Bir dənəsən, bir dənə”

Stalin Leylanı “Azərbaycan gözəli” adlandırdı

*Müsaibim
sevimli aktrisanın bacısı
Gülcəmal xanımdır*

- Atam Şəmkir bəylərinin nəslindən idi. Övvəl gimnaziya oxumuş, sonra yüksək hərbi məktəb bitirmişdi. Anam şəmkirollu Bikə xanım Musaxan qızı isə əsl xan qızı idi. 1918–20-ci illərdə atam anamı Bakıya gətirmişdi. Övvəl anam gündüzlər oxuyardı, sonralar isə oxumaqla yanaşı həm də işləyirdi. Əli Bayramov adına qadınlar klubuna gedər, fəal qadınlarla ünsiyyətdə olar, Ceyran Bayramova, Ayna Sultanova, Hökumə Sultanova və başqaları ilə birlikdə çalışdı. 5-6 yaşlı Leylanı da özüyə kluba aparar, kurslarda məşğul olduğu zaman rəqs dərəcəsinə məşğələyə verərdi. Leyla artıq 13 yaşında M.Maqomayev adına Filarmoniyanın Mahını və Rəqs ansamblının solisti kimi fəaliyyətə başlayıb. Əminə xanım deyərdi ki, Leyla Filarmoniyaya gələndən axırıncı günədək solo nömrələr oynayıb.

*Leylanın adına
məxsus rəqslər yazılıb*

Əlibaba Əliyevlə birgə oynadığı “Bir dənəsən, bir dənə”, “Toy” və başqa rəqslər bu gün də yaddaşlardan silinməyib.

- **Deyirlər ananız da gözəl olub?**

- Olduqca. Bacımla anam elə bil iki bacı idilər. Anam o qədər düzgün tərbiyə vermişdi ki, Leylanın ondan gizlin sözü yox idi. Uşaqlığında çox erköyün olub. Atam danışdı ki, bir dəfə qonaq gedirdik. Leylanın 12-13 yaşı vardı. Birdən ayağını yerə dirədi ki, yorulmuşam. Məcbur edib, atam onu Nizami küçəsindən Poluxinə qədər qucağına alıb evə gətirib. Amma böyüyəndə valideynlərinə çox qayğıkeş olub. Anam vəfat edəndən sonra atamı uşaq kimi saxladıq.

- **Atanız barədə nə deyərdiniz?**

- Atamdan 43-cü ildə qara xəbər gəlib. Anam müsəlman adəti ilə yas tutub, ehsan verib. 47-ci ildə atamdan teleqram alıblar. O zaman Leylagil Respublika Sarayının arxasındakı evdə olurdular, Sara Qədimova ilə qonşu idilər.

İlyas Əfəndiyevin “İşıqlı yollar”, “Mahını dağlarda qaldı”, S.Rəhmanın “Aydınlıq”, “Xoşbəxtlər”, “Toy”, “Əliqulu evlə-nir”, “Yalan” pyeslərində baş rolları ifa

edib.

■ 1950 – “Arşın mal alan” filmində Gülçöhrə onu məşhurlaşdırıb.

■ 1949 – Azərbaycanın əməkdar artisti adını alıb;

■ 1959 – Azərbaycanın xalq artisti adına layiq görüldü.
■ 1975 – Kinostudiya-da işləyib. Bir müddət Kino aktyorları teatrının bədii rəhbəri olub.



"Leyla ilə oturub çörək yeyirdik. Kimsə zəng elədi ki, Sara xanım, Leylanın atası gəlib. Telefonun dəstəyi əlimdə durmuşam, bilmirəm ki, neynəyim. Dəstəyi qoydum, yoldaşımı çağırdım bayıra, dedim ki, bəs indi bu xəbəri çatdırsam ürəyi partlayar. Məsləhətləşib bir qərara gəldik. Dedim, ay Leyla, gəl yavaş-yavaş bulvar tərəfə gedək, həm də mamaya dəyərək. Evdən birlikdə çıxdıq. Gəlib onların dəhlizinə çatanda birdən dedim ki, Leyla, təsəvvür elə yuxarı çıxırıq, papanın gəldiyini söyləyirlər. Dedi: "Eh, sən nə danışırısan ey.." Biz gələndək qohum-qardaş hamısı eşidib yığışmışdılar. Qoyun kəsildi. Leyla bunu görəndə qorxdı. Elə bildi anasına nəşə olub. Məsələdən xəbərdar olanda ürəyi xarab oldu..."

*Sara xanım
həmin günü
yaxşı xatırlayır:*

- Atanızın əsir düşməsinə görə sizi narahat edən vardı?

- Atam əsirlikdən qayıdandan sonra 77-ci ilə qədər yaşadı. Anam partiya keçəndə bir nəfər mane olmaq istəyib. deyib, niyə partiya keçirirsiniz, bu ki, xan qızıdır. Bürodə bərk mübahisə düşüb. Anam əsəbləşib, gəlib evdən məni götürüb qayıdıb. Onlara deyib: "İndi ki, məni partiya götürmürsünüz, bu mənim uşağım, aparın verin uşaq evinə, məni də salın tüməyə". Demə, qohumlardan kimsə anonim məktub yazıbmiş. Sonradan anamı partiya



qəbul etdilər. Anam o partibiletini elə özizləyirdi ki. Onun bu xasiyyəti bizə də keçmişdi. Bədən Təbiiyyəti institutunda 36 ildir ki, işləyirəm. Orada partiya təşkilatı katibi vəzifəsində də çalışmışam. Sonra atamın əsir düşməyi məsələsini atdılar ortalığa.

**Atam Ağalar bəy
Mircəfər Bağirovun
yanında
mühafiz işləyib**

Bir gün Bağirov kabinetində oturanda atam görür ki, pəncərədən kimsə silahı tuşlayıb Bağirova. Bağirovu itələməyi ilə güllənin açılacağı bir olur. Onda Bağirov atama demişdi ki, "sən mənə ikinci həyat verdin". Anam çox narahat idi ki, atamın əsirliyinə görə partibiletini əlindən alacaqlar.

Anam Heydər Əliyevin qaynatası Əziz Əliyevlə "Kəndçi evi" adlanan klinikada bir neçə il bir yerdə işləmişdi. Zəng edib deyir ki, "Əziz qağa, mən neynəyim?" Deyir, "Ay qız, sən darıxma, imkan tapıb «kişi»yə çatdıraram». Bağirovun Leylaya qarşı da çox hörməti vardı. Bir gün Əziz Əliyev anama zəng vurub Mircəfərin: «Ağalar bəyin başından bir tükü əskik olmayacaq» söylədiyini bildirir. Odur ki, nə anamın partibiletini əlindən aldılar, nə də atamı Bakıdan çıxartdılar. Amma o vaxt

əsirlikdən gələnləri Bakıda yaşamağa qoymurdular.

- Leyla xanım bir bacı kimi sizinlə necə idi?

- Ondən 18 yaş kiçik olmuşam. Elə anamın sağlığında Leyladan analıq görmüşəm. Qastrollara gedəndə məni özü ilə aparırdı. Mən Leylanı daha çox yadımda saxlamışam, nəinki anamı. Özünün istədiyini qədər yoldaşı da məni istəyirdi. Orta məktəbi bitirəndə anam mənim həkim olmağımı istəsə də, Leyla Xarici Dillər İnstitutuna getməyi məsləhət gördü.

Onun sözü mənim üçün qanun idi

Bacım bir şeydə də taleyinə minnətdar idi. Məktəb skamyasından başlayaraq təhsil ocaqlarında, yaradıcı kollektivlərdə çox böyük müəllimləri olmuşdu. Orta məktəbdə Xədicə xanım, Zərbəli müəllim, Qarabağlı müəllim, İncəsənət İnstitutunda Musa müəllim, Kazım Ziya, Əli Sultanlı, Mübariz müəllim, Ədil İsgəndərov, Filarmoniyada Qəmər Almaszadə, Şəmsi Bəddəlbəyli, Üzeyir Hacıbəyov, Niyazi, Qılman Salahov, kinoda Hüseyn Seyidzadə, Rza Təhməsin. Onları həmişə iftixar hissi ilə yad edirdi.

- "Arşın mal alan" filminə çəkilməyi yadıңызdadır?

- 1945-ci ildə "Arşın mal alan" filminin çəkilişi gedərkən Gülçöhrə roluna 50-dən çox qız dəvət edilmişdi. Sınaq bitəndən sonra Leyla bu rola təsdiq olundu. Gülçöhrə Leylanın ilk işi olmasa da, çox həyəcan keçirirdi.

"Arşın mal alan" filmində Gülçöhrə onu məşhurlaşdırdı

Gəlirdi bizə, birlikdə çıxırdıq. "Tarqovı" küçəsi ilə gedəndə hesab edin bir 40-50 oğlan-qız düşürdü ardımızca. İnanın tamaşaçılar çox istəyirdilər Leylanı. 1938-ci ildə Azərbaycan dekadası keçirildi. Dekadanın axırıncı günü banket veriblər. Rəhbərlərdən biri onu rəqsə dəvət edib. Orada

əyləşən Stalin onu "Azərbaycan gözəli" adlandırmışdı...

- Leyla xanımın ailə qurmağı sizin yadıңызdadır?

- Birinci ailə həyatını mən bilmirəm, çünki çox qısa bir müddət birlikdə yaşayıblar. Deyilənə görə "uroven" düzgün olmayıb. Atam-anam onunla ailə qurmağa razı deyilmışlər. Amma Leyla onu sevdiyini və onunla ailə qurmaq istədiyini israr edib. Oğlan da Filarmoniyada rəqs qrupunda idi, Cavanşirov. Heç bir il yaşamayıblar. Sonra 41, ya da 42-ci il idi Kamillə ailə quranda

Mamam deyirdi ki, bəkiltiların içində Kamil toxumdu

Mən ömrümdə belə qaynana-kürəkən münasibəti görməmişəm. Yadıma gəlmir ki, onların arasında mübahisə düşəndə mamam Leylanın tərəfini tuta. Çox istəyirdi kürəkənini. Çox zəhmətkeş oğlan olub. Toy indi də yadımdadır. dörd yaşı vardı, ölümə bir donə fənər vermişdilər. Gəlindən qabaq çıxartdılar məni. Leyla onunla Əli Bayramov klubunda tanış olmuşdu. Bir qəşəng oynamağı, yaxşı piano çalmağı vardı. Leyla onunla ailə qurmaq istəyəndə anama deməyə utanıb və deyib ki, "ay mama, deyirlər içərişəhərdə yaxşı diş həkimi var, istəyirsən gedək diş düzəldirim sənin üçün". Anam da belə qadın idi ki, zərər qədər bəcliyi yox idi. Deyib, "gedək də, tanışdı, bəlkə ucuz edər". Anam sonra həmişə zarafatla deyirdi ki, "ay Kamil, sən bu Leylanı aldın, bəs məni niyə dişsiz qoydun?" Anam diş həkiminə gedir. Qayıdanda öz-özünə fikirləşir ki, mən belə həkim görməmişəm, həkim xəstənin palatosunu çıxardır, xəstə üçün stol ağır, palatosunu geyindirir, maşına mindirir, yola salır. Deyirdi, "heç fikrimə gətirə bilmirəm ki, bunlar tanışdılar, başıma nə oyun açırlar. Sonradan bilmişəm ki, hazırlıq işləri görmüşlər..."

Onun Leylanı dəlicəsinə sevməyini nəinki qohum-qardaş, bütün Azərbaycan bilirdi.

Çünkü gizlətmirdi hissiyyatını. Mənim hələ yadıma gəlmir ki, küçədə Kamilə Leyla ayrılışlarını. Arada gördün ki, bir müddət Leyla ilə inciklikləri olurdu. Ananın onu kürəkən deyil, oğul kimi istəməsi nəticəsində yenidən ailəsinə qayıdırdı.

- Qısqanc idi?

- Yox. Mən özüm axırıncı dəfə "Otello"ya baxanda fikirləşirdim ki, Kamil əmi birdən bacımı qısqanar. Amma belə olmadı. Ələsgər müəllim həmişə bizə gələndə Kamil onu elə qarşılayırdı ki... Onların bütün yaxşı günləri bizim evimizdə keçib. Yeznəm qəzaya düşəndən sonra bildim ki, bacım öz yoldaşını necə istəyib.

Bu dərd onu öz içində yeyirdi

...Leylanın nəvəsinin kiçik toyu idi. Yedik- içdik, birdən Kamil dedi ki, mən sabah Almaniyaya gedirəm. (Almaniyada dayım nəvəsi yaşayırdı). Onun getməyini heç birimiz istəmirdik. Almaniyada on gün istirahət edəndən sonra qayıdanda qəzaya uğradı. Hadisə 1995-ci il iyunun 6-da baş verdi. Dayım nəvəsi ordan zəng elədi ki, Kamil dayı qəzaya düşüb, ağır vəziyyətdədir. Bilmirəm, kimin fikrinə gəldi ki, Həsən Həsənova zəng edək. Heydər Əliyevin tapşırığı ilə yeznəmi oradan gətirdilər. Allah o kişini bu millətə çox görməsin. Zəng edib bacıma başsağlığı verəndə hər ikisi ağladı. Dedi, "Leyla, mən bu yolu keçmişəm, mən bilirəm bu nə dərdidir, amma gərək özüm- üzdə güc tapa ki, yaşayaq". Bacım çox şıltaq idi yoldaşına qarşı, Kamil onun hər nəzi ilə oynayırdı. Onu dəfn edən gündən öz-özünə bağlandı. Bizim böyük dərdimiz onda oldu ki, Kamilin ili çıxmamış böyük qızını maşın vurdu. Deyim sizə, birinci dərd onu elə sındırırmışdı ki, o yazıq qızın yoxluğunu hiss etmirdi. Deyirdi,

Kamilsiz mənim ömrüm heçdir

daha bundan belə yaşaya bilmirəm". Bir otaqdan o birinə - yoldaşının otağına keçmək istəmirdi, ya qorxmışdu, ya da ürək

eləməirdi. Mənim bacımın belə dərdləri vardı. Zəng edirdim, acıqlanırdım, deyirdi, kim məndən inciyir incisin, inanın, heç uşaqlarla da danışmağa həvəsi yox idi.

- Belə anlarında dostları nə edirdi?

- Yeznəmin bilmirəm ili çıxmışdı, ya yox, Fatma xanım zəng eləmişdi ki, istəyirik gələk Leyla xanımın ad gününü təbrik edək. Ona dedim, başıma bir oyun açdı ki, - dedi "mən nə hayda, sən nə hayda". Deyirəm, ay Leyla, bu saat söhbət ad günündən getmir. Əvvəla, bu evdə haçan olub ki, sənin ad günün keçirilməsin? Bu hökumət səviyyəsindədir. Mən necə deyim ki, ay Fatma xanım, mənim bacım sizi qəbul edə bilməz. Bir təhər razılaşıq. Elə səmiyyətlə oturdular, söhbət elədilər, fikri bir az dağıldı.

Sonra Zəhra xanım zəng vurdu. Biz də təmir işlərinə başlamışdıq. İstədim təmir işlərini bəhanə edim. Zəhra xanım dedi ki, bir yarımca saat Leyla xanımı təbrik edib gedəcəyik. Gəldilər, oturdular, söhbət etdilər. Sonra mənə dedi ki, bax, bir də bir adam bu qapıdan içəri girsə, məndən incimə.



Bacım çox ağıllı qadın idi, yüz qadının içərisində yeri vardı. Həyatdan elə getdi ki, 20 il əvvəlki Leyla kimi hamının gözü qarşısında qaldı. Birinci qadın idi ki, "İstiqlal" ordeni almışdı. Ordenin təqdimatına getmək istəmirdi. Dedim, getməsən prezidentə hörmətsizlik etmiş olarsan. Prezident onu qəbul edəndə zarafatla dedi ki,

*«Deyirsən xəstəyəm,
mauəallah, gör nə yaxşısan»*

- Səhnədən nə vaxt getdi?

- 1993-94-cü illərdə "Ananın fəryadı" Leyla üçün yazılmışdı. Bu, onun axırıncı rolu oldu.

- Övladlarından sənətini davam etdirən oldumu?

- Xeyr, böyük qızı rəhmətlik Lalə Politeknik İnstitutunu bitirmişdi. Kiçik qızı Pikə xanım isə həkimdir, diaqnostika mərkəzində işləyir. Uşaqları həvəs göstərmədi bu sənətə.

- Evdə səliqə-sahmanı necəydi?

- Ev səliqəsini çox sevərdi. Qəşəng ol qabiliyyəti vardı. İstər xörək bişirməyində, istər toxumağında, istər paltar tikməyində... Bir vaxt vardı teatrda işləyə-ışləyə özü tikirdi paltarlarını. Elə fasonlar çıxarırdı ki, bir az geyib ötürürdü mənə. Çox əliaçıq idi. Teatrın girişində

*Gözlərdən tutmuş başqalarına qədər
birinə konfet, birinə alma verməşəydi,
rahat olmurdu*

Pintiliyə çox hirsələnirdi. Bütün yeməkləri xoşlayırdı, xüsusilə şirni. Şirni biz nəsilkeçə çox sevirik.

Onun ən yaxın dostu, sirdaşı anam idi. Yaxşı yol yoldaşlığı vardı. Qastrolda gedəndə bazarlığını Ataməğlan adında aktyor vardı, o edərdi. Bazarlığın xərcini o çəkərdi, Barat xanım, Dilara xanım isə bişirərdilər.

- Sənətdə paxıllığını çəkən vardı?

- Nə qədər istəyirsiniz. Onu elə paxıllıq

yıxmadımı? Yazıq bacıma nələr demirdilər, nələr yaxmurdular. Evimizə necə zənglər etdirmirdilər. Daxili ilə zahiri bir-birini tamamlayırdı. Elə ailədə böyümüşdü, elə güzəran keçirmişdi, elə yoldaşı vardı ki, bir səbəb yox idi özü kiminləsə pis münasibətdə olsun, kiməsə paxıllıq etsin.

- Bacınızın gözəlliyi də yaqın bu məsələlərdə çox rol oynayıb?

- Sizə necə deyim, bilirdim ki, gözəl də olsa, kəfir də olsa bacımdır. Mən görürəm indiki qadınları, başlarına nə oyun açırlar. Mən bacımda əl-üzünü yuyub krem çəkməkdən başqa bir şey görməmişəm. Yəni buna ehtiyacı da yox idi.

...Bir ay xəstə yatdı

axırıncı dəqiqələrini yaşayırdı. Gətirdik evə. O boyda dərddən sonra ürəyi narahat idi. Mənim təzyiqim qalxdığından onun yanına çox qoymurdular. Rəhmətə gedən gecəsi uşaqlar dedilər ki, biz çıxmaq bayıra, nəşə almaq lazımdır. Bəlkə də bilirdilər, məndən gizlədirdilər. Dedim, "Rauf, sən get yat, mən burada oturum". Dedi, "hə, ağlamaq üçün oturursan?" Gəldim oturdum yanında. Dedim, ay Leyla, filan şey yeyirsən? Dedi, "yox". Ay Leyla, bir yerin ağrıyır? Dedi, "yox". Harasına ağrıyırdı yazıq bacımın. Mən ağladım, gözlərini açdı, zəif səslə mənə dedi, "ağlama". Üzünə baxırdım, deyirdim, ay Allah, bacımın sifəti, demirəm 20 yaşında, amma 50 yaşında qadının sifəti kimi idi, qırıqsız. Əlləri heç dəyişməmişdi.

Onun nazik barmaqlarını bir sığallayırdım ki...

(Gülcamal xanım ağlayır, sanki o illəri təzədən yaşayır). İnanın ki, həyatımın marağını bacım apardı. Uşaqlar bir az başımı qatır. Bacımdan sonra bir il heç yerə getmədim. Qəbir üstə gedirdim, arvad yazıq gəlirdi ki, qızım, qurban olum sənə, bəsdir. Evə gələndən sonra da sakitləşə bilmirdim...

18.10.2001

Kembridc Universiteti dünyanın 190 ölkəsindən olan qadınlar arasında onu «Əsrin qadını» adına layiq gördü

Dünyanın 63 ölkəsinin qadın cəmiyyətləri ilə əlaqə qurublar



Zemfira Nadir qızı Verdiyeva

Respublika Qadınlar Cəmiyyətinin sədri, AMEA-nın müxbir üzvü, professor

19 noyabr 1935 (Tiflis)

8 noyabr 2010 (Bakı)

Zemfira xanımın onun iş otağında görüşdük. Ətrafında yaratdığı əhval-ruhiyyədən bu qadının onunla münasibətdə olan insanlar üçün nə qədər doğma və görüklü olduğunu hiss etməmək mümkün deyildi. «Əsrin qadını» hər cəhətdən maraqlı idi bizim üçün:

- Mühərribə şəraitində olan ölkənin problemləri həddindən artıq çoxdur. Bu yandan da qadın problemlərinin həlli yollarının axtarışı məsələləri, elmi işlər, ali məktəbə rəhbərlik, ev işləri, qadınlıq, analıq, nənəlik borcu... çox çətinlik, eləmi?

- Əlbəttə, qadınların problemləri çoxdur. Sivil ölkələrdə ailədə uşaqlardan tutmuş təqaüdcüyə qədər hamısının maliyyə xərci hesaba alınır. Qadınların hamısına sözsüz ki, kömək edə bilmərik. Amma imkanımız dairəsində onları işə düzəldirik, səhhətlərinin sağlamlığı ilə müraciət olunanda, məşğul oluruz. Amma bunu global şəkildə etmək lazımdır. Mühərribə şəraitində yaşayırıq... Əsgərlərimizə, silaha və sairə xərclənən pullara qonaq olandan sonra dövlətin gəlirini dediyim problemlərin həllinə yönəltmək olar...

■ Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Xarici Dillər İnstitutunu bitirdikdən sonra təhsilini İngiltərənin Kembridc, Oksford Universitetlərində və Amerika-nın Corc Taun Uni-

versitetində davam etdirib.

■ 1970 – Azərbaycan Respublika Qadınlar Cəmiyyətinin üzvü kimi fəaliyyət göstərmiş.

■ Dissertasiyasını

müdafiə edərək elmlər doktoru adını alıb.

■ 1989 – Respublika Qadınlar Cəmiyyətinin sədri vəzifəsinə təyin olunub.

■ 1990 – Xalqın başına gələn müsibətləri

bütün ölkə və dünya ictimaiyyətinə yayıb.

■ 1990–95 – Milli Məclisin üzvü olub. Azərbaycan qadınının xarici ölkələrdə siyasi və mədəni əlaqələrinin yaran-

Uzun illərin cəhdi

Nəhayət, əsrin sonunda Respublika Qadınlar Cəmiyyəti 30 ölkənin daxil olduğu Ümumdünya Qadınlar Cəmiyyətinə üzv oldu

Müsahibim Respublika Qadınlar Cəmiyyətinin sədri, professor, xarici dillər üzrə ilk qadın elmlər doktoru Zemfira Verdiyevadır

- Zemfira xanım, «Əsrin qadını» olmanız münasibətilə sizi təbrik edirəm.

- Çox sağ olun.

Bu qələbə tək mənim deyil, ümumən Azərbaycan qadınlarının qələbəsidir

Xaricdə mənim ad və soyadımı ola bilsin ki, unutsunlar, amma Azərbaycan qadınının qələbəsi kimi artıq bir tarixdir. Kembridc Universitetində belə bir adət var, XVI əsrdən bəri həm kişi, həm də qadın olaraq əsrin adamlarını seçirlər. İki il bundan əvvəl mövcud olan 190 ölkəyə anket göndərildi. Mən də o anketi almışdım. Nəticədə, anketdəki göstəricilərə əsasən 90 ölkədən əsrin adamlarını seçə biliblər, o cümlədən də Azərbaycandan. Bu uğur bizə ona görə nəsihət olub ki, əvvəla Respublika Qadınlar Cəmiyyəti 1920-ci ildən mövcuddur. İnşallah, 80 illiyimizi bu il qeyd etmək niyyətindəyik. İkincisi odur

ki, bizim cəmiyyətin dünyanın 63 ölkəsinin qadın cəmiyyətləri ilə əlaqəsi var. Onlarla müxtəlif tədbirlərdə görüşmüşük. Odur ki, məni şəxsən tanıyırlar. İngilis və fransız dilində sərbəst danışa bildiyimə görə bu seçimdə mənim şanslarım uğurlu olub. Əsas odur ki, Azərbaycan nümayəndəsini dünyanın tribunalarında, konfranslarda, simpoziumlarda görüblər. Dünya miqyasında Azərbaycanı informasiya blokadısından çıxarmaqda kiçik də olsa payımız var.

- Qadınlar Cəmiyyətinin sədri kimi hansısa əlamətdar bir hadisəni xatırlaydınız...

Düz üç il çalışdıq ki, Ümumdünya Qadınlar Cəmiyyətinin üzvü olaq

Ümumdünya Qadınlar Cəmiyyətinin təşkilatı Fransanın paytaxtında yerləşir. 30 ölkə ora üzvdür. Nəhayət, gördüyümüz işlər və dünya qadınları ilə əlaqələrimiz haqqında məlumat biləndən sonra bizi ora qəbul etdilər. Mən ona görə cəhd göstərdim ki, hər il bu cəmiyyətin toplantısı keçirilir. Orada hər bir dövlətin qadın cəmiyyəti

masında böyük fəallıq göstərib.

■ 1973–95 – Xarici Dillər İnstitutunun rektoru vəzifəsində işləyib.

■ 1990 – Türkiyə prezidentinin xanımı

Səməra Özəl onun dəvətilə Azərbaycana gəlib.

■ 1991 – Türk Qadın Gücləndirmə və Tanıtma Vaqfının sədri S.Özəlin dəvətilə respublikanın

tanınmış qadınları Türkiyədə səfərdə olublar.

■ Tez-tez ABŞ, İran, Hindistan, İsrail ali təhsil ocaqlarında mühazirələr oxuyub.

■ 80-ə qədər elmi

məqalənin müəllifidir.

■ Dünyanın və Azərbaycanın müxtəlif qəzet və jurnallarında onun haqqında 700-dən artıq məqalə dərc olunub.

■ İki qızı var.

yətlərinin nümayəndələrinə çıxış etmək imkanı verilir. Deməli, müntəzəm olaraq, Azərbaycanı təbliğ etmək, Azərbaycan qadınının işindən danışmaq, problemlərini açmaq bizə müəssər olacaqdı. Xaricə gedib-gəlmək maddi cəhətdən nə qədər ağır olsa da, ölkələrin çoxuna bəzən tək, bəzən qadın qrupları ilə birlikdə getmişəm. Nəticədə, əsrin sonunda belə bir şərəfli ada nail olduq.

- «Əsrin qadını» olmaq sizi çoxmu sevindirdi?

- Bizim böyük problemimiz var. Torpaqlarımızın alınmasına hələ nail olmamışıq. Mükafatı alanda, deyim ki, sevincimi axıradək dərk elədim, yox. Bu böyük sevincə özü boyda kədər də qoşulmuşdu. Başa düşürəm ki, Qarabağ problemimiz həll olunsaydı, sevincimin həddi olmazdı...

- Zemfira xanım, siz həm gözəllik, həm intellekt, həm işgüzarlıq baxımından həmişə diqqət mərkəzində duran qadınlardansınız. Başladığınız hər an sizin üçün nədir?

- Bu gün də mən həyat məktəbindən kənarda deyiləm. Başladığım hər saat, hər dəqiqə mənim üçün məktəbdir. Bunun üçün iki amil mövcuddur: əvvəla valideynlərimdən aldığım tərbiyə. Atam dəmir yolu generalı, anam Səriyyə xanım isə uzun illər texnikumun direktoru olub. 37-ci illərdə bizim repressiyaya uğrayan ziyalıların yerini tutanlardan idilər və bunu çox gözəl dərk edirdilər. Onlardan – kökdən, qandan əldə etdiyim keyfiyyətlərlə həyatda ucalmaq imkanı əldə etmişəm.

**İkincisi də insan
özü özünü tərbiyə edir.**

Bunun üçün möhkəm iradə lazımdır

İctimai işlə, elmlə məşğul olmuşam, parlament üzvü, redaktor kimi çalışmışam. Nizam-intizamla yaşayan insanın zəhmətinin mütləq nəticəsi olur. Bu qədər problemlərlə yaşayan Azərbaycan qadını bu gün də cəmiyyətdə aktivdirsə, deməli, cavab öz-özünə alınır. İnamlı deyə bilərəm ki,

yaşadığım illərin sanyəsini belə itirməmişəm. Bu qədər yükü çiyinlərimdə daşımağıma baxmayaraq, övladlarımin qayğısı da diqqətimdən kənarda qalmayıb.

Böyük qızım Rəna Azərbaycan Dövlət Xarici Dillər İnstitutunu bitirib. Artıq onun doktorluq dissertasiyası da hazırdır. Hazırda xarici şirkətin neft kampaniyasında çalışır. Həyat yoldaşı Akif Elmi-Tədqiqat İnstitutunda cərrah, göz həkimidir. Kiçik qızım Nailə ADU-nun hüquq fakültəsini bitirib, şəhər prokurorluğunda çalışır. Həyat yoldaşım Əli hüquqşünasdır. Zığda yerləşən ali təhsil ocağında dərs deyir, həm də hüquq şöbəsinin müdürüdür. Növələri var: Nəriminə, Nərgiz, Abbas, Mədinə...

- Nəvələrinizin hansı sizə daha çox oxşayır?

- Hərəsi ya zahiri, ya da xasiyyətə bir şey götürüb. O gün balaca nəvəmgildə idim, adı Mədinədir. Gördüm valideynləri şikayətlənirlər ki, xasiyyəti küdrür, deyirik üzr istə, istəmir. Dedim, onunla işiniz olmasın, o mənəm. Doyunca ağlayırdım, amma üzr istəmirdim.

- Bayaq xaricdə yaşayanların psixologiyasının özünəməxsusluğunu qeyd etdiniz...

- Xanım, mən paxıl adam deyiləm, amma xaricdən vətənimə baxanda mənə paxıllıq hissi bürüyür. Xaricdə sadəcə insanların yerini, çöhrələrini müşahidə edirəm, qəribə bir fərəh hissi duyulur, yəni "mən bu ölkənin vətəndaşıyam." Gözlərindəki ifadə isə «mən hər şeylə təmin olunmuşam» deyir. Bizdə isə bu hiss olunmur. Qadında heç olmasa rahatlıq hissi olmalıdır ki, təbəssüm göstərə bilsin. Qınamıram mən onları. Cəmiyyətin qadınlara tapşırması ki, gələni dinləsinlər, heç olmasa ürəyini boşaltsın. Təşəkkür edirəm işçilərimə ki, göz yaşlarını onların göz yaşlarına qata bilir, bacardıqları köməyi edir, məsləhət verirlər. Bura könüllü cəmiyyətdir, heç kəsə də borcu yoxdur. Biz nə maaş alırıq, nə də kimdənsə təşəkkür gözləyirik.

- Sizə kim himayədarlıq edir?

- BMT, BMT yanında Qaçqınlar Komitəsi, Azərbaycan-Almaniya cəmiyyəti, Bakıda yerləşən ərəb ölkələrindən humanitar yardım alan təşkilatlar...

- Zemfira xanım, uzun müddət Xarici Dillər İnstitutunda rektor vəzifəsində çalışmışınız. İşdən azad olmağınız nə ilə bağlı oldu?

- Bilirsiniz, tək mənə aid deyil bu. Xalq Cəbhəsinin vaxtında böyük dəyişikliklər oldu. Ziyalıların çoxu öz işini könüllü tərk etdi.

**Düzü, mən könüllü tərk etmədim,
təklif etdilər və mən də
bunu qəbul etdim**

Kimə mənəmlə işləmək istəmirəm, mən onunla zorla niyə işləməliyəm axı... Amma, kimdənsə inciyib, gedib evdə oturmam. Təhsilimə, savadıma görə çox şeyi bacarıram həyatda. Və bu gün millətimin gözlərinə düz baxa bilərəm. Çünki heç kim bu sualı mənə verməyəcək ki, Zemfira xanım, siz püxtələşdiniz, elmlər namizədi, professor, Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, millət vəkili oldunuz, nə elədiniz? Mən aldığlarımin hamısını millətimə qaytarmaq fikrindəyəm, borclu qalmaq istəmirəm.

- Sevimli işinizdən uzaqlaşmağınız sizdə ruh düşkünlüyü yaratmadı?

- Mən sizə deyim, elə insanlar var ki, kreslodan duran kimi özlərini itirir, lazımsız hesab edir, xəstələnilir. Məndə belə bir hiss yoxdur. Çünki mən rektor olmadım millət vəkili oldum, millət vəkili olmadım cəmiyyətin sədri oldum, cəmiyyətin sədri olmadımsa da, Zemfira xanıma

Mən bu gün

millətimə lazım olan işləri görürəm

Xarici Dillər İnstitutunda 300 müəllimə, 1000 tələbəyə qulluq edirdimsə, bu gün bütün millətimə qulluq edirəm. Xarici Dillər İnstitutunda ildə bir dəfə məzuniy-

yətə çıxırdımsa, indi hər ay xarici ölkələrə gedir, millətimin dərd-sərini öz dilimlə deyə bilərəm. Yəni Allaha təalə bütün dünyanın qapısını-pəncərəsini mənim üçün açıb. İnciməyə, küsməyə, kimdənsə narazı qalmağa heç bir səbəb yoxdur.

- Rektor işlədiyiniz ərafədə tapşırıqla tələbə qəbul etmək məcburiyyətində qalmısınız?

- Xanım, bu həyatdır. Tutaq ki, deyirlər bu şəxsi instituta qəbul etmək lazımdır. Belə tapşırıqlar bütün institut rektorlarına gəlirdi, tək mənə yox. Hərdən uşaq hazırlıqsız olurdu, mən onu qəbul etməsəm, gərək ərizə yazıb işdən çıxım. Risk edib işdən çıxmaq əvəzinə, deyirdim götürürəm, amma qoy oxusun, bizim üçün deyil, özü üçün bilik qazansın. Belə hallar istisna deyil. Elə bir səfirlər, elə bir şirkət yoxdur ki, orada bizim institutun tələbəsi mütəxəssis kimi çalışmasın.

- Millətimizin bu gün ağıllı, səbirli, dözümlü qadınlara çox ehtiyacı var ki, belə ağır anları aşırı keçə bilsin. Qadınlara ağıllı görünməsi hər şeyin bilicisi kimi görünməyə adət etmiş kişiləri qıcıqlandırır?

- Burada iki fikir var. Biri deyir, qadın ağıllı olsun, mənəmlə birlikdə bu həyatı yaşasın və çətinlikləri birlikdə bölüşsün. Bəzisi deyir ki, elə mən özüm hər şeyi həll edəyəm. Bu, mentalitetimizlə bağlıdır. Müsəlman aləmində əksər kişilər istəmir



qadını özündən yüksəkdə görsün. Amma bu gün azəri qadını o vəziyyətdə deyil. Təəssüf ki, bizim Milli Məclisdə cəmi 5-6 qadınımız oturur. Qadınlarımızın o qədər problemlərini kim həll edəcək? Mən demirəm ki, kişilər məşğul omaq istəmir, amma

Qadınların problemlərini qadın daha yaxşı bilir

- Siz təfəkkürlə bağlı bir qadın olmusunuz. Bu sizin hissiyyatla bağlı aləminizin ritminə xələl gətirməyib ki?

- Hisslər məni boğanda, hətta mən başqa cür qərar qəbul etmək fikrinə düşəndə də «olar», ya «olmaz» fikri məni üstün gəlib.

- Həyatınızda elə anlar olubmu ki, ürəyinizə qeyri-adi hisslər dolub, amma siz o hissləri öz ailənizə, ləyaqətinizə qurban vermisiniz?

- Olub.

- Sonradan peşiman olmamısınız?

- Olmağına olmuşam. Amma yenə ağıl üstün gəlib. Yəni «olar-olmaz» həyatımda həmişə iştirak edib. Avropa təhsili alsam da, heç vaxt azərbaycanlı, müsəlman olduğumu unutmamışam. Onu da deyim ki, biz İraq Müsəlman Qadınları Cəmiyyətinin də üzvüyük.

- Xaricdə tez-tez olursunuz, bu, təkcə işinizlə bağlı olur?

- Əvvəla dəvət olunuram. Bunların hamısı mənim işimlə, dəvətlərlə, ezamiyyətimlə bağlıdır. 60 ölkədə olmuşam. Bizim cəmiyyəti, şəxsən məni dünyada tanıyırlar. Əlaqələrimiz 1957-ci ildən davam edir. İkincisi, mənim xaricə getməyimin çox məqsədləri var. Qaçqınlar problemi. Azərbaycan qadınlarının problemi, Azərbaycanın mövcudluğu haqqında təbliğat. Çap olunmuş ingilis və ərəb dilində olan kitabları öz masamın üzərində saxlayıram və deyirəm kim bizi dəstəkləyirsə, xahiş edirəm bu informasiyanı aparıb öz ölkəsində televiziya və mətbuat vasitəsilə yaysın.

- Zəmfira xanım, bir sirri də bizim

üçün açıqlayın. Güzəlliyinizi necə qoruyub saxlamısınız?

- Rəhmətlik nənəm deyirdi ki, Allaha qadına güzəlliyi verir və sonra yavaş-yavaş alır. Ona görə yavaş-yavaş alır ki, birdən alsın, dəli olar. Odur ki, cavan vaxtlarımdan təbiətlə mübarizə aparıram ki, onu mənim əlimdən bir az gec alsın.

Qadınlığı, güzəlliyi əgər qadın özünə qorumursa, kim qoruyub saxlayır?

Kişiləşmiş qadınları mən sevmirəm. Qadın hər şeydən nəticə çıxarmağı bacarmalıdır. Sabah necə olacaq, biz onu bilmirik. Onlardan özlərinə məsuliyyətlə yanaşmağı tələb edirəm. Bizim nənələrimiz zərifliyini qoruyub saxlayıblar. Bəs xanım sözü nə deməkdir? Hər qadına xanım demək olarmı? Bizim məclisimiz xanım məclisidir. Xanım danışığında, rəftarında, başqasına münasibətində, özünə diqqətində bilinməlidir. Heç bir vəzifədə olmasam da, millətim məni xanım deyibse, deməli, mən xanımlığı qoruyub saxlamalıyam.

- XXI əsrin qadını necə görmək istərdiniz?

- Azad.

- Bu gün qadın azadlığı sizə nədir?

- Mən yenə maddiyə qayıdırəm. Çünki heç bir qadın azadlıqdan danışa bilməz əgər onun həyatı puldan asılıdırsa.

- Məşhəddə, Kərbəladə, Səudiyyə Ərəbistanında, Suriyada, Nəcəfdə ziyarətdə olmuş Hacı xanım nədən qorxur?

- Allahımdan başqa heç nədən qorxmuram. Bir ziyarətim qalıb, Əfqanıstanda bizim müqəddəslərin qəbri var. Bilirəm ki, ora getmək bu gün mümkün deyil. Özümü tələsdirmirəm, Allah qismət eləsin. Məşhəd ziyarətində olmağınızdan xəbərdaram. Saminə xanım. Yolumuz İraqa, Kərbəlaya düşsə, sizin də bizim cəmiyyətin üzvü kimi bu kollektivə qoşulmağınızı arzu edərdim. Allah qismət eləsin.

- Amin.

19.01.2001

İngiltərədə qravür, litoqrafiya, keramika sahəsində çalışaraq özünün sərgisini açıb

Fəaliyyətini abstrakt rəsmlərə yönəldib



Nevide Gökaydın

Türk rəssam qadın

1918-ci ildə Selanikdə (Türkiyə) anadan olub



Orta məktəb illərindən rəsmə maraqlanıb. Qısa bir vaxtda Gözəl Sənətlər Akademiyasında təhsilini davam etdirərək, Qazi Egitim İnstitutunun məzunu olub. İngiltərədə qravür, litoqrafiya, keramika sahəsində çalışaraq özünün qrafik sərgisini də açıb. Əvvəllər fəaliyyətini kənd həyatı və folklorla bağlı fiqurativ anlayışlı əsərlərə, sonralar abstrakt rəsmlərə yönəldib. Realist anlamı illüstrasiyalarından başqa qara-ağ rəsmlərlə əhatələnmiş ahəngli kompozisiyaları da vardır. 1958-ci ildən Dövlət Rəsm və Heykəl Sərgilərinə qatılan Gökaydın ölkə daxilində və xaricdə keçirilən orta sərgilərdə Dövlət Muzey və Qalereyalarını təmsil edib. Rəssam qadın Qazi Egitim İnstitutunun rəsm bölməsində qrafikadan dərs deyib. "Kompozisiyon" və digər əsərləri ona geniş şöhrət qazandırıb.



Sabiq SSRİ mədəniyyət naziri Y.Furtseva 1963-cü ildə Azərbaycan SSR Mədəniyyət Nazirliyinə göndərdiyi məktubda yazırdı: "Azərbaycanın xalq artisti Sara Qədimova İndoneziyada 4 aylıq qastrol səfərində böyük müvəffəqiyyət qazandı. O, kosmonavt Valentina Tereşkovanın iştirak etdiyi Cakartada sovet inşaatçıların köməyi ilə tikilmiş 100 min tamaşaçı tutan stadionda konsert verərkən, prezident Sukarnonun sevdiyi mahnını ifa edən zaman 100 min nəfər tamaşaçı həmin mahnını onunla birlikdə ifa etmişdir.



**Sara Bəbiş qızı
Qədimova**

Azərbaycanın xalq artisti
31 may 1922 (Bakı) –
12 may 2005 (Bakı)

Şərqdə muğam dəstgahı ifa edən ilk qadın xanəndə

Opera və Balet Teatrında müğənninin yubileyi keçirildi. Bu yubiley keşməkeşli həyat yolu keçmiş bir sənətkar üçün imtahan günü idi. Səhnədə vüqarla əyləşən və gənc müğənniləri diqqətlə dinləyən Sara xanımın xarici görünüşü milli muğamımızı bütün çalarları ilə ehtiva edirdi. Onun sakit baxışlarında özünə məskən salmış "Qatar", "Bayatı-Şiraz", "Şur" sədaları salonda əyləşənlərin qulaqlarında səslənirdi. Bir müddət keçdi... Müğənni Sara Qədimova "Sarı sim" rubrikasının qonağı oldu... "Bir ulduz kimi parlamığınız hansı illərə təsadüf edir" sualını Sara xanım belə cavablandırdı: "Bir ulduz kimi yox, tanınmış müğənni kimi. Biz o ulduzdu, primadonna-dı. nə bilim nədi, bu adları qəbul edən müğənnilərdən deyilik".

■ **Səhnəyə** ilk dəfə 15 yaşında çıxıb. İlk musiqi təhsilini Zülfü Adıgözelovdan alıb.
■ **1941-ci ildə** Ü.Hacıbəyovun təklifi ilə Hüseynqulu Sarabskinin muğam

sinifinə qəbul olunub.
■ **1941-43** - A.Zeynallı adına Bakı Musiqi Texnikumunda oxuyub.
■ **1942-78** - M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət

Filarmoniyasının solisti olub.
■ **"Leyli və Məcnun"**da Leyli, "Əsli və Kərim"də Əsli rollarında çıxış edib. Repertuarına "Şur", "Bayatı-Şiraz", "Şah-

naz", "Qatar" və sair muğamlar, Azərbaycan xalq mahnıları və xarici ölkələrin mahnıları daxildir.
■ **Müğənni kimi** yetişməsində H.Sarabski, S.Şuşinski, X.Şu-

Milli musiqimiz yaşamalıdır

*Efiopiyanın imperatoru I Hayle Selasiye
onu Qızıl medalla mükafatlandırdı*

*Müsahibim Azərbaycanın xalq artisti
Sara Qədimovadır*

Bütün dünyanı gəzmişəm, İran şahının, Efiopiya imperatorunun yanında, İndoneziya və sair yerlərdə olmuşam. 1942 və 1944-cü illərdə İrana qastrol səfərinə getdik. Otuz il əvvəl mahnılarımı dinləmiş Türkiyə prezidenti Süleyman Dəmirəlin 1996-cı ildə qonağı olmağım barədə yəqin ki, eşitmişiniz. Mənim xəyalımda möhürlənmiş bu xatirələr barədə xalqımızın müfəssəl məlumatı var...

- Valideynlərinizi necə xatırlayırsınız?

- Anam evdar qadın olub. Atam Ağdamın Gülləblı kəndindən idi. Oranikidze adına zavodda (əmisi oğlu orada müdir idi) baş usta vəzifəsində işləyirdi. 1937-ci ildə atam, müharibənin ağır günlərində anam rəhmətə getdi.

**5 yetim uşaq nənə
və babanın ümidinə qaldı**

O zaman 16-17 yaşım olardı. Müharibənin ağır günlərini yaşayırdıq. Adambaşına

400 qram çörək verirdilər. Ailənin yükü həm də mənim üzərimə düşürdü. 1943-cü ildə kiçik bacım məşhur muğam ustası Hacıbaba Hüseynovla ailə qurdu.

- Müğənnilik fəaliyyətinizin dolğun dövrü müharibə illərinə təsadüf edir. Cəbhə bölgələrinə gəldinizmi?

- Novorossiysk və Krasnodarda cəbhə bölgələrində olmuşam. Birinci qastrolumuz 1942-ci ildə o zaman ikinci katib işləyən Qəzənfər Məmmədovun rəhbərliyi ilə baş tutmuşdu. Bizimlə Heydər Hüseynov, Səməd Vurğun, Mir Cəlal, Rəsul Rza, Məmməd Rahim, rəqqasə Şəfiqə Əmirova, Zülfü Adıgözelov, Bülbül, tarçalan Qulam Qasimov, Leyla Bədirbəyli və başqaları da getmişdi. Əsgərlər üçün bir neçə vaqon isti pal-paltar aparmışdıq. Bir səngərdən o biri səngərə qaçır, düşmənin güllələri başımızın üstündən yağaya konsertimizi verirdik. Əsgərlərin sevinci yerə-göyə sığmırdı. Sonra azərbaycanlılardan ibarət 416-cı Taqanroq diviziyası yarandı. Rəhbəri Bakının Zəbrat kəndindən olan Xəvər Vəliyev idi. Nə qədər çətin də olsa, əsgərlərimizin qarşısında

şinskinin təsiri olub.

■ **1954** - əməkdar artist adına layiq görüldü.

■ **1957 – 62** - Azərbaycan Dövlət Opera və Balet teatrının solisti olub.

■ **1963** - Azərbaycanın xalq artisti fəxri adına layiq görüldü.

■ **Xarici ölkələrdə** (İran, İraq, ADR, MXR, Efiopiya, İndoneziya, Qvineya, Tunis və s.) çıxış edib.

■ **1997** - Azərbaycanın "Şöhrət" ordeni ilə təltif olunub.

■ **Prezident təqaüddə** olub. 2 övladı var. Müğənni Akif İslamzadənin anasıdır.





çıxış etmək, acılarını azacıq da olsa unutturmaq, onlarda olan vətənpərvərlik duyğularını, ruhu daha da yüksəltmək üçün əlimizdən gələni əsirgəmərdik. Hər an ölüm hadisəsi ilə qarşılaşa bilərdik, amma hələ yaşamaq üçün ömrümüz var imiş. Sonra Mozdokda olduq.

- Dilimizi, adətlərimizi bilməyən xarici ölkə vətəndaşları musiqimizi necə qarşılayırdı?

- İndoneziyada Olimpiya oyunları keçirilərkən iki ay yarım orada qaldıq.

Bu müddət ərzində 3 dəfə prezidentin yanında olduq

Bakıdan mən, tarçalan rəhmətlik Əlyəğa Quliyev, kamançalan Fərhad Dadaşov getmişdik. Moskvadan gələn 26 nəfərin içərisində 3 nəfər xalq artisti vardı. 1957-ci ildə Efiopiyada konsert verməyə getdik. Çıxışlarıma görə İmperator I Hayle Selasiyedən Qızıl medal aldım. Bizdən qabaq artistlərimizdən Roza Cəlilovaya,

Məmmədağaya da Qızıl medal vermişdi. İraqda isə Əbdülkərim Qasımın vaxtında qastrol səfərində olduq.

Əcnəbilər bizi çox gözəl qarşılayırdılar. Ona görə yox ki, mən oxuyuram ha. "Qatar"ı oxuyurdum, üstündən yerli əhəlinin çox sevdiyi bir İndoneziya mahnısını. Camaat hamısı qoşulub nəqarəti mənimlə birlikdə oxuyurdu. Nə deyim, tərifləyim özümü? Heyif ki, o vaxt çəkilişlər yox səviyyəsində idi. İndi fonogram korlayıb bütün aləmi. Oxuyanların olından bu imkanı alsan, yenə bizim dövrün sənətkarları qalacaq üzde. O zallarda biz də oxumuşuq də...

- Bəs Opera Teatrına gəlişiniz necə oldu?

- 1956-cı ildə Fikrət Əmirov məni, Əbül-fət Əliyevi və Qulu Əsgorovu Operaya dəvət elədi. Baxmayaraq ki, orada Leyli-lər - Həqiqət Rzayeva, Yavər Kələntərli, Gülxar Həsənova, Rübabə Muradova var idi. Bir on il Filarmoniyada işləyə-işləyə Opera Teatrında da işlədik. Radionun Qızıl fondunda bunlar hamısı var. Operada Leyli və Əsli rollarını yaratdım.

- Əvvəl Tibb İnstitutuna daxil olmuşdunuz. Necə oldu istiqamətinizi dəyişdiniz?

- Füzuli küçəsində I sayılı orta məktəbdə təhsil alırdım. Çoxlu adlı-sanlı adamların uşaqları mənimlə oxuyurdu. Leyla Cavanşirova, Nəcibə Məlikova da burada idi. Səkkizinci sinfi bitirib Tibb məktəbinə daxil oldum. O vaxt İ.Əbilov adına klubda Zülfü Adıgözəlovdan muğam dərsi alırdım. 1939-cu ildə "Qatar" muğamı ilə müsabiqədə birinci yerə layiq görüldüm. Münsiflər heyətində Zülfü bəy, Yavər xanım, Hüseynqulu Sarabski və başqaları əyləşmişdi. Münsiflər heyətinin sədri isə Üzeyir Hacıbəyov idi. Birinci yeri tutduğuma görə Üzeyir bəy çağırırdı yanına və məni Hüseynqulu Sarabskinin

məktəbinə təhvil verdi. Şövkət Ələkbərova, Gülağa Məmmədov, Sima Həşimli də burada idilər. Estradada işləyə-işləyə, başladım təhsil almağa. 1945-ci ildə Tibb Texnikumunu əla qiymətlərlə bitirib,

Tibb İnstitutuna imtahansız daxil oldum

İki kurs oxudum, İrana qastrol səfərində olduğum üçün imtahanlara gedə bilmədim. Çox məsləhət elədilər, fikrimdən döndərə bilmədilər. Dedim, müğənni kimi xalqıma daha çox lazımım, həkim hər kəs ola bilər.

1942-ci ildə Filarmoniyaya gəldim. Bəziləri xorda oxumaqlarını gizlədirlər. Məgər xor pisdir? Şövkət xordan keçib Filarmoniyaya solistliyə. Mən ensiklopediyayam ey, hamısını faktlarla danışırəm. Əgər mən xorda oxusaydım, bunu əskiklik saymazdım. İndi Şövkət yoxdur, Rübabə yoxdur, Fatma yoxdur, getdi də... yaxşı insanlar hamısı getdi...

- Eşitdiyimə görə sizin barənizdə film çəkilir...

- Həmin filmi Rəşid Behbudovun kürəkəni Kamil çəkir.

Gör mənim nə qədər lentim var, qızım? Fondada bir-iki lenti olanlar da istəyir ki, onların barəsində nəşə çəkilsin. Mənim heç bir sözüm yoxdur ey, amma yaxşı olar ki, belələri sənəti ilə ucalmağa cəhd göstərsinlər.

- Oğlunuz Akif İslamzadənin müğənni kimi yetişməyində sizin rolunuz olub?

Biz öz barəmizdə danışmağı ayıb bilirik

İndiyədək eşitmisinizmi ki, mən Akif haqqında və ya

Akif mənim haqqımda bir kəlmə söz danışsın? Sənətindən danışmayacağam, çünki, bunu el bilir. Kimsə övladı barədə və ya övlad anası barədə danışır, mən onlara yüngül baxıram.

- Bu gün muğama olan münasibət necədir?

- Muğamsız Azərbaycan ola bilməz. Demirəm indiki oxuyanların hamısı bizi təmin eləmir, yaxşı muğam oxuyanlarımız var, Səkinə İsmayılova, Mələkxanım Əyubova, Aygün Hüseynova, Aygün Bayramova və sair. Bunların sayının daha da çox olması lazımdır. O xırda uşaqlar elə gözəl oxuyurlar ki... Amma bəziləri Azərbaycan mahnısını İran, Türkiyə üslubu ilə oxuyur, bu düzgün deyil.

- Sara xanım, sizin bu gənc oxuyanlara arzunuz nədir?

- O biri musiqiçilər gəlib-gedəndir. O qədər belə oxuyanlar görmüşük ki, bir-iki ildən sonra sədələri kəsilib. İndi muğam oxuyan müğənnilərimizdən istədiyim budur ki, milli musiqimizi saxlasınlar, yaşatsınlar.

18.04.2003



Sara xanımın tədqiqatları «Huntington kurya» xəstəliyi ilə bağlıdır. O bu irsi xəstəliyin mənbəyini tapan yeganə alimdir

Bu yeniliklərlə dünya maraqlanır



Sara Qulamrza qızı
Təbrizi

London «Kuindskuel» Genetik və
Nevroloji xəstəxanasının rəhbəri,
professor

26 sentyabr 1964

(Böyük Britaniya, Edinburq)

5 kitabı və dünyanın bir çox ölkəsinin qəzet və jurnallarında 53-dən artıq elmi məqaləsi nəşr olunub. 15-dən çox elmi kitablara rəy verib. 16 yaşına qədər olan 194 nəfərin üzərində apardığı genetik tədqiqatın nəticəsi Amerikada böyük səda doğurub. Uzun illər üzərində işlənən bu xəstəliyin müalicəsinin mümkünlüyü sübuta yetirilib.

Onun klinik təhqiqatı çox maraqlıdır. İrsən gələn bu xəstəlik bədənə titrəyişlə başlayır. Onu necə dayandırmaq olar? Xəstəliyin müalicəsi xüsusi bir metoddur. İstedadlı alim uzun illərin axtarışından sonra istədiyinə nail oldu...



- 2000 – Edinburq Universitetinin Tibb fakültəsinə daxil olub.
- «Kuindskuel» Genetik və Nevroloji xəstəxanada işə başlayıb və müşavir vəzifəsində yüksəlib. (Bu Londonda məşhur Tədqiqat Mərkəzidir).
- 2003 – Londonda Tibb Universitetində nevroloji xəstəliklərin müalicəsi ilə bağlı fənni tədris edib.
- 2007 – Britaniyanın Nevroloji Departament Klinik Elmi Mərkəzində məşğul olub.
- 2008-ci ildən bəri bir çox elmi məqalələri və kitabları nəşr olunub.
- 2010 – Professor adını alıb.

O, London Universiteti Nevrologiya Departamentində bir qrup alimə rəhbərlik edir

Adını Adnaqurda «Sinqilmayndid» qoymuşdular.

Bu «ciddi», «yetkinfikirli» - deməkdir...

Müsahibim Sara xanımın atası, Dünya Azərbaycanlıları Konqresinin fəxri sədri, Edinburq Universitetinin professoru Qulamrza Səbri Təbrizidir. Ondan Azərbaycanın adını uzaqlarda tanıdan qızı Sara xanım barədə danışmağı xahiş etdik.

– Kiçik yaşlarından onda qeyri-adilik vardı. Hər şeylə maraqlanırdı, hər şeyə cəhd edirdi, bir an da hərəkətsiz olmurdu. Uşaqlığında onu götürüb Təbrizə apardım ki, anam görsün. Özünü orada elə aparırdı ki, hamı ona aşıq olmuşdu. Elə yetkin çağlarında da həmyaşıdlarından fərqlənirdi, çox ayıq idi, öz bildiyini heç kəsə vermirdi, söz verdimi yerinə yetirirdi.

Edinburqda orta məktəbi qırmızı diplomla bitirdikdən sonra bir il şərq ölkələrində, – Təbrizdə, Yunanıstanda, Türkiyədə oldu. Türk dünyası ilə tanışlıq

ona çox şeylər öyrətdi. Britaniya təhsil sisteminə belə bir metoddan istifadə olunur: Məktəbi bitirəndən sonra 1 il müddətinə xarici ölkələrə gedir, iş təcrübəsi toplayır, dünyagörüşü artırır. Qayıdandan sonra mənimlə söhbət etdi, həkim olmaq istədiyini bildirdi və dedi ki, dostlarım deyirlər səndən həkim çıxmaz. Mən kitabxanama ona göstərib dedim: Qızım, bu kitabları ki, yazanlar var, bunlar sənə kimi adamlardır. Heç kəsin sözünə baxma, sən onları qoy ayağının altına, get öz yolunla.

Belə də oldu. Universitetə imtahan verərkən ingilis uşaqları demişdi ki, guya qızın sığmalarının səsi qoymayıb onları sualların cavabını düzgün yazmağa. Yəni, oracan buna paxıllıq edirdilər...

Mən ona dərs verməmişdim. Amma ailədə olan ictimaiyyətlə bağlı fikirlərimdən bəhrələniib yetişmişdi. Onun təsiri qardaş və bacılarına da keçmişdi.





**Bir türk qadınının qururu
vardı bunda**

Məktəbdə oxuyarkən oğlan yoldaşlarından biri onu narahat etməyə başlamışdı. Bir dəfə, iki dəfə... Üçüncü dəfə o oğlana bir sillə vurmuşdu ki, fırlana fırlana gəlib düşmüşdü pilləkənlərdən aşağı. Onun oğlanlarla dostluq etməsinə müxalif deyildim. Bir şərtlə ki, şəxsiyyəti qorusun. O bunu yaxşı bacarırdı.

Mənə verdiyi suallar həmişə elmi-ictimai, qadınların hüququnun müdafiəsi xarakteri daşıyırdı. İran inqilabı dövründə bunlara çoxlu təzyiqlər edirdilər. Gəlib evdə danışdı.

- **Universitetdə Müəllimlər Assosiasiyasının rəhbəri idiniz. Olubmu ki, qızınız sizin nüfuzunuzdan istifadə etsin?**

- Saranın müəllimləri mənimlə tanış idilər. Qızım məndən xahiş eləmişdi ki, haqqımda bir kəlmə də bildirməyim. Təhsilini öz qüvvəsilə bitirmək istəyirdi.

Bir dəfə tədbirlərin birində məni dəvət etmişdilər. Tibb fakültəsinin rektoru dedi ki, burada çox ziyalı bir xanım təhsil alır, əslən təbrizlidir, onu tanımırısan? Mən «yox» dedim. Sonra fikirləşdim ki, bu birdən Sara olar. Rektor biləndə ki, Sara

mənim qızımdır, dedi «a kişi, bunu niyə gizlədirsən, mənim belə bir qızım olsaydı onun adını vurardım döşümə gəzdirdim». Universitetin təsis etdiyi mükafatların hamısını əldə edib. Sonra bu mükafatların təqdimat mərasimlərində iştirak etdim.

Tələbə olarkən hər yerdə olsaydı işləyirdi, – poçtxanada, universitetdə... özü pul qazanmaq istəyirdi.

Sara Edinburqda bir il işləyəndən sonra Londona getdi. Londonda bir neçə xəstəxanada çalışdı və doktorluq dissertasiyasını yazdı.

İki ildən sonra fəlsəfə doktoru adını aldı

Londonda Genetika və Nevrologiya İnstitutunda «Hantinqton kurya» xəstəliyinin müalicəsi ilə bağlı tədqiqatlarına başladı. Bu elə bir xəstəlikdir ki, gəndən gəlir, irsidir. 2010-cu ildə hələ 30 yaşında ikən professor adını aldı. Bu tədqiqatları aparmaq üçün əhatəsinə 10-15 nəfər elmi dərəcəsi olan tələbələrini yığdı. Ondan sonra Fransa, Almaniya, Amerika universitetləri onu mühazirə oxumaq üçün dəvət etdilər. Çox keçmədi Avropa Şurası Təhqiqat Mərkəzinin başçısı təyin olundu. İndi Almaniya, Amerikaya, Avstraliya, Stokholma mühazirələr oxumağa gedir.

Amerikaya onu işləmək üçün çağırıldı və çoxlu pul təklif etdilər

Təklif olunan pul Britaniyada aldığı maaşın 3-4 mislinə bərabər idi. O etirazını bildirmişdi, hətta mənimlə məşvərət etmədən. Xəbər tutandan sonra, dedim ki, qızım, axı bu böyük puldur. Dedi, ata, mən burada təhsil almışam, buranın çörəyini yemişəm, Britaniya mənim üstümdə zəhmət çəkib, məni yetişdirib, indi bu zəhmətin meyvələrini aparıb tökümlə Amerikanın ətəyinə? Bu rəvadırmı? Dedim, qızım, sən düz fikirləşirsən. İndi bir türk qızı olaraq Londonda böyük nüfuzla malikdir. Bu sahədə ondan irəliləyən yoxdur.

Onun rəisi məni işlədiyi xəstəxanada tədbirə dəvət etmişdi. Mənə dedi ki, Sara burada möhkəm nizam-intizam yaradıb. Əhatəsində olanlar isə şikayətləndilər ki, çıxır bizim üstümüzdə. Rəis özü onların cavabını verdi, dedi ki, gəlir görür xəstənin təzyiqini ölçməmişsiniz, xəstənin yeri narahatdır, belə şeylərə danışmaq olarmı? Sara xəstəyə görə çox narahatdır, ona görə belə edir, mən bundan çox razıyam.

Bir gün məni yuxudan ayıltı. Dedi ki, ata, mən yuxu ilə ayıqlıq arasında fikir edirdim. Düşündüm ki, mənim xəstəmə dərmanı düzgün verməyiblər. Gecə yarısı gedib onu dəyişdi. Əgər dəyişməsəydi xəstənin vəziyyəti ölümə nəticələnə bilərdi. Heç vaxt tərəfdaşlıq etməzdi. Bütün xəstələr millətindən asılı olma-yaraq bunun xəstəsi idi.

Təbiiyində nə qədər həkimlər işləyirlər. Həddindən artıq məsuliyyətli olmağı onu qabağa apardı, qarşısında olan maneələri aşmağa kömək etdi.

Azərbaycanda olan dəyişikliklərlə maraqlanır. Bunlar hamısı ona təsir edirdi. Xəstələrinin arasında azəri, türk olanda gəlib evdə deyirdi. Türk yeməklərini çox sevir, qonaqları olanda onları türk



restoranlarına aparır.

Türk qadınına məxsus keyfiyyətləri var. Əxlaqı möhkəmdir, məsuliyyətlidir və işgüzdür. Mən özüm tanınmış adam ola-ola onunla fəxr edirəm – deyir professor.



1957-ci ildə Prokofyevin dünyada ilk dəfə tamaşaya qoyulan "Carmelitlərin dialogları" operasında rol alıb

İtaliyada Milano Scala Opera evində solo oxuyan ilk türk sənətçi olub



Gencer Leyla

Türk aktrisası

1923-cü ildə İstanbulda anadan olub



Istanbul Konservatoriyasında təhsil alıb. 1949-cu ildə Ankarada Dövlət Operasının sınağından müvəffəqiyyətlə çıxıb. İlk olaraq "Köylü namusu" operasında Santuzza roluna çəkilib. Çukurova operasında Marthayi rolunu böyük uğur qazanıb. 1952-ci ildən başlayaraq İtaliya səhnələrində çıxış edib. Az bir zamanda tanınaraq Milano Scala Opera evində solo oxuyan ilk türk sənətçisi olub. Sonrakı illərdə ayrıca Münhen və Vyana Dövlət Operaları, San-Fransisko, Roma və Venedik Opera evləri, Florensiya, Spoleto, Salsburq, Verona şənlikləri və Neapolun San Karlo, Çikaqonun Luric Opera, Buenos-Ayresin Colón Teatrı kimi dünyanın tanınmış səhnələrində çıxış edib. Londonun Albert Hallu və Nyu-Yorkun Carnegie Hallu kimi salonlarında konsertlər verib. Bellini, Donizetti və Verdinin operalarında öz istedadını göstərməklə yanaşı, 1957-ci ildə Prokofyevin dünyada ilk dəfə tamaşaya qoyulan "Carmelitlərin dialogları" operasında rol alıb.



Təbriz xalça məktəbini işləyərkən çox qədim bir mədəniyyətə malik Manna dövlətinin də mədəniyyətinin daşıyıcılarının məhz azərbaycanlılar olduğunu aşkara çıxardı

O, Bakıda ilk alman istehsalı olan ən müasir çap maşınları ilə təchiz olunmuş elektron mətbəəsinin sahibləri Orucov qardaşlarından Abuzərin nəvəsidir



**Kübra Muxtar qızı
Əliyeva**

Sənətşünaslıq elmləri doktoru, professor
4 avqust 1944 (Ağdam)

40 ildən artıq Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında işləyən Kübra xanım danışdıqca gözlərimin önündə onun fəaliyyət dairəsi əks olunmuş ömür xalçası canlanır. Bu xalçanın ilmələri onun Azərbaycan torpağını qarış-qarış gözdüyü addımlardan, naxışları Azərbaycan etnogenezinin müxtəlif çalalarına yiyələnəməyindən, rəngləri vətənə məhəbbətdən, vurgunluqdan, zəhmətdən boyanıb. Kübra xanımın bu sənətə olan meylinin yaranma səbəbləri ilə maraqlanıram:

"Mənim bu sənətə gəlməyim atababamın məşğuliyyətilə bağlıdır. Görünür genetik kodar məhv olmur, nəsil-dən-nəslə ötürülür. Babam Şuşada peşəkar boyaqçı olub. Onun boyağı küp boyağı imiş. Xalça toxuyanların hamısının ipini o boyayarmış"...

■ Ali təhsilini Bakıdakı Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində alıb.

■ 1978-1980 - Moskvada Lomonosov adına Dövlət Universitetinin tarix fakültəsində davam etdirib.

■ 1984 - Moskva Rəssamlıq Akademiyasında namizədlik dissertasiyasını müdafiə edib.

■ 1967-ci ildən bu günə qədər AMEA-nın Memarlıq və İncəsənət İnstitutunda aparıcı elmi işçidir.

■ Müxtəlif illərdə Azərbaycan Dövlət Memarlıq və İnşaat Universiteti, Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti, Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyası və Qərb Uni-

versitetində mühazirələr oxuyub.

■ 2004 - Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyasında doktorluq dissertasiyasını müdafiə edib. O vaxtdan akademiyanın sənətşünaslıq kafedrasının dosenti, 2006-cı ildən isə professorudur.

■ Tədqiq etdiyi materiallar əsasında 4

monoqrafiya, 200 məqalə, onlarla kataloq hazırlayıb.

■ Xarici ölkələrdə keçirilən konfrans və simpoziumlara dəvət alıb. Elmi məqalələri Avropa, ABŞ və Şərq ölkələrində çıxan sanballı toplularda çap edilib.

■ "Kübra əl işləri və dizayn" MMC-ni yaradıb.

Müsahibə

Tərəkəmələr öz mədəniyyətlərinin daşıyıcılarıdır

Moraviyada araşdırma aparıb. Üzərindəki naxışlara görə qoruq kimi mühafizə olunan evlərin tarixinin XVIII-XIX əsrin əvvəllərinə təsadüf etdiyini və türk tayfalarına məxsus olduğunu aşkar edib

*Müsahibim sənətsünas alim
Kübra Əliyevadır*

Atamın söhbətlərindən eşitməşəm, babam gecələr çox vaxt emalatxanada yatarmış ki, bu gecə küpümi daşıcaq (küpün müəyyən daşımaq vaxtı var, həmin vaxtda bilinir bu ip artıq doyub və toxumaq üçün yararlıdır). Küp boyaqları heç bir zaman solmur, xalça parça-parça olsa da, rənglər olduğu kimi qalır... Təsədüfən Şuşada anamla istirahət etdiyimiz vaxtların birində mərhum Lətif Kərimovla rastlaşdım və o məni akademiyağa dəvət elədi. Dedi ki, mənim işçilərimin içərisində Şuşadan heç kəs yoxdur.

*O zamandan təxminən 33 ilə yaxın
Lətif Kərimovun rəhbərliyi ilə
işlədim*

- Eşitdiyimə görə onun barəsində monoqrafiya da yazmısınız...

- Yazmışam, amma təəssüflər olsun hələ ki, çap olunmayıb. O monoqrafiya uzun illərdi mətbəədədi. Ermənilərlə yaxın əlaqəsi olan və görünür akademiyağa hansısa bir yeri tutan şəxslər bu işə mane olurlar.

Həm yerli və həm də ermənilər tərəfindən zaman-zaman təqib olundum. Azərbaycanda yaşayan ermənilər bu ölkəni tərk edəndən sonra Azərbaycan haqqında ki-

tablar yazdılar. Bu kitablarda Azərbaycan elminə, Azərbaycan xalqının böyük oğlu, Azərbaycan xalçasını dünyada məşhur edən Lətif Kərimova, böyük rəssamımız Mikayıl Abdullayevə böhtanlar atılırdı və mən də onun içində idim. O vaxt mən elmi işimi Moskvada müdafiə etdim, çünki burada elmdə öz sözünü deyənlərə qarşı çoxlu müxalifət yığılır. Mən

*Azərbaycanın çoxlu zonalarını
gəzərək etnogenezlə məşğul oldum*

Xalça sənəti əslində təklikdə mövcud deyil. Qumilyovun dediyi kimi "bu, yundan olan və üzərində tarix yazılmış bir abidədi." Həqiqətdə də belədi. Bizim xalçaların üzərində naxış adlandırdığımız o elementlərin hamısı lal yazı - ədədlərimizin bizə qoyub getdikləri abidədi. Uzun illər qədim dillərimizi, adət-ənənələrimizi, bu günə qədər qalan qədim miflərimizi araşdırmışam. Bu, ona görə lazımdı ki, Azərbaycan xalqı sübut edə bilsin ki, həqiqətən yerli xalqdı, gəlmə deyil. Bunları mənim əldə etdiyim materiallar əsasında isbat etmək mümkündür.

- Bu tədqiqatlar sizə nə verdi?

- Çox şey. Tərəkəmələrdə ana kultunun bu günə qədər qüvvədə qaldığını aşkar etdim. Azərbaycanda ət yeməyi sevirlər, dünyanın heç bir ölkəsində bu qədər ət yemirlər, bilirsiniz bu nədən irəli gəlir?

- Yox.

*Azərbaycanda 7 min il tarixi olan
tərəkəmələr yaşayıblar*

Onlar elat tərəkəmə adlanırdı. Bu torpağın qədim sakinləri olan tərəkəmələr heyvanlarla məşğul olublar. Və bir ilin ərzində dağdan arana, arandan dağa, Azərbaycanın ən gözəl yerlərinə köçərək bir neçə dəfə yerlərini dəyişiblər. Bu yerdəyişmə zamanı mobil həyat tərzinə ömələ gəlib. Həredot deməyə, tez-tez öz evlərini atlarının belinə yığış başqa yerə köçür, bu köçmə vaxtı onların burada yaşadıklarından ocaqlarından başqa əlamət qalmırdı. Onların geniş dünyagörüşləri, fəlsəfi və dini baxışları vardı. Bunlar onların toxuduqları xalçalarda öz əksini tapıb.

Tərəkəmələr əsrlər boyu Azərbaycanın qədim sakinlərinin ən təmin olunmuş hissəsidir. Çünki onun yeməyə əti, südü, qatığı var. Bütün məhsulları istehsal edirlər. Meyvələrlə dolu meşələrin bəhrəsindən yeyib, dağlarda olan bu otlardan müalicə vasitəsi kimi istifadə ediblər. Onların heç bir həkimlik təcrübəsi olmadığı halda doğuş prosesini özləri qəbul edir, çox sağlam uşaqlar dünyaya gətirirdilər. Ölüm halları demək olar ki, olmurdu. Güləndam nəvə barədə yəqin ki, eşitmisiniz. Onun 124 yaşı vardı. Mən onun görüşünə gedərkən necə sağlam həyat tərzini keçirdiyinin, necə ağıllı mühakimələr etdiyinin şahidi oldum. Bu insanların matriarxallığını özündə saxladığının, ana kultunun çox qüvvətli olduğunun, burda ananın dediyi sözün qanun olduğunun şahidi oldum. Yəni,

*Tərəkəmələrdə ana kultu
bu günə qədər də sayılır*

Tarixçilərimiz yazırlar ki, haradasa tunc dövrünün ortalarında ana kultu - ata kultu ilə əvəz olunub. Bu belə deyil. Ata kultu şəhərlərdə əvəz olunub. Tərəkəmələrdə isə ana kultu bu günə qədər əsas götürülür.

- Bütün bunlar xalçalarımızda öz əksini tapıbmı?

- Əlbəttə. Əsrlər boyu onlar ənənələrini qoruyub saxlayıblar. Dinamik həyat tərzini keçirən tərəkəmələr daşımaq asan olsun deyərək, adətən xovsuz xalça - kilim, palaz, zili, vərni toxuyurdular. Bilirsiniz ki, xovlu xalçalar ağır olur. Qoyunların yaz yunu nu qırxır, təbii boyaqlarla boyayıb, xalçanı qışlaqda toxuyurdular. Xalçaların üzərinə ata-babalarının bu günə qədər qoruyub saxladıkları simvollarını həkk edirdilər.

- Onlar hansı simvollarıdır?

- Məsəl üçün kvadrat, üçbucaq, romblar... Bunların hamısının mənası var. Kvadrat onların yaşayış yerlərinin, alaçıqlarının simvoludur.

*Üçbucaqlar insanları
nəzərdən qoruyur*

Romb - ana başlanğıcı, bərəkəti, məhsuldarlığı bildirir. İki üçbucağın birləşməsi qadın obrazıdır. Rombun içərisində 9 ədəd kiçik romb - hamiləlik, həyatın davamı, doğum, törəmə mənasını ifadə edir. Təsəvvür edirsiniz, eramızdan 6 min il əvvəl bu insanlar heyvanları əhliləşdiriblər. Artıq bunların yaşayış yerləri, mağaraları, yaxud heyvanları saxlamaq üçün qara damları vardı. İlk yaşayışın modelini də bunlar qoyublar. Mən onların toy-yas adətlərini uzun illər toplaya bilməmişəm. Bu, xalçalarda öz əksini tapıb. Maraqlıdır ki, əsrlər boyu dağlarda yaşayan bu insanların astrologiya - yəni planetlər, aylar, fəsilələr barədə düzgün təsəvvürləri var. Hər evdə asılan xalçalarda ilin 12 ayı rombun kənarında qarmaq şəklində göstərilir. 4 fəslin hərəsi bir rəngdə təsvir olunur. Və bunlar bilirlər ki, hansı gündə, qarmağın hansı vaxtında artıq dağa çıxacaqlar.

Günəş kultu onlar üçün əsasdır. Ata-baba kultu, yəni şamanlıq əsas rol oynayır.

Bunlar üçün olum-ölüm eyni qaydada qəbul olunur

Adi qırmızı paltarda yasa gedir, çox ağla-mırlar. Alaçıqlarında da xalçaların hamısı qırmızıdır. Onlar hesab edirlər ki, ölən ruh ruhu ata-baba ruhuna qovuşur.

- **Kübra xanım, tunc dövrünü araşdıran alimlər Azərbaycanda ən qədim tikililərdən olan "menger"lərin şamanlıqla əlaqədar olmasını qeyd edirlər...**

- Bu, təsadüfi deyil. Şamanlar hesab edirlər ki, qadının 3 ruhu var - onlardan biri qəbrin üstündə, biri uşaqların üstündə, biri də evdə həmişə onlara nəzarət edir. Kişinin isə 2 ruhu var. Bu mengerlərin qəbir-lərinin üzərində qoyulan iri qaya daşları idi. Ruh orada dururdu. Sonradan qaya daşlarından evlər tikmək, mağaralarda ya-samaq adətlərini məhz Azərbaycanın qə-dim əhalisi olan tərəkəmələrə aid etmək olar. Ümumiyyətlə

Tərəkəmələr bizim türkdilli olmağımızı sübut edən əsas dəlillərdən biridir

Farsların ən qatı yeri sayılan Şirazda yaşa-yan qaşqaylar da (500 il bundan əvvəl



Təbrizdən ora gətirmələrinə baxmayaraq) bu günə qədər adət-ənənələrini xalçalar üzərinə saxlayırlar.

- **Tərəkəmələrin törəmələri daha hara-larda var?**

- Gəzintilərimin birində Çexoslovakiyada olarkən Moraviyada bir neçə birmərtəbəli evlərə rast gəldim. Həmin evlərin üzərində tərəkəmələrə məxsus olan üçbucaq-romb naxışlarını görəndə çox təəccüblən-dim.

Bunu araşdırmaq üçün kitabxanalara gedib çex, slovak alimlərinin əsərlərini tapdım. Məlum oldu ki, qoruq kimi mühafizə olu-nan bu evlərin tarixi XVIII-XIX əsrin əv-vəllərinə təsadüf edir. Bunları yerli insan-lar "çiçman" adlandırmışlar. "çiçman", "türkmən", tərəkəmələrlə bağlı ifadədir. Fransada mürəzzəf edərəkən bildirdim ki, bunlar hamısı türk tayfalarıdır. Tərəkəmə-lər hara getsələr öz mədəniyyətlərinin da-şıyıcılarıdır. XVI-XVII əsr Təbriz xalça məktəbini işləyərkən məlum oldu ki, çox qədim mədəniyyətə malik Manna dövləti-nin də mədəniyyətinin daşıyıcıları məhz azərbaycanlılardır.

- **Xalçalar üzərində təsvirlərin yazılı abidə olduğunu qeyd etdiniz...**

- Mədiyadan bu günə qədər qalan obraz-lardan, məsələn, Əjdaha ilə Simurğun obrazlarından danışaq. Simurğla Əjdahanın mübarizəsi təsviri xalçalarımızda bu günə qədər davam etməkdədir. Bunlardan biri də Berlin İncəsənət muzeyində qorunan XV əsrə məxsus xalçadır. Tərəkəmələrin xalçalarında iki əjdaha obrazı var. Biri Avesta ilə əlaqədar olan şər qüvvədi, o bi-ri suyun, doğumun, bərəkətin simvolu olan xeyrixah əjdahadır. Beləliklə, xalça-ların üstündə olan bütün təsvirlər, bütün ob-razların hamısında mənim dediyim kimi şəhər, saray və tərəkəmə mədəniyyətinin özünəməxsus obrazlar sistemi, ornament-ləri var. Bütün bunları tədqiq etmək tarix-çilərimizə çox söz deyir.

07.01. 2006

Azərbaycan Dövlət Filarmoniyası Mahnı və Rəqs Ansamblının təşkilatçısı

Azərbaycan baletinin ilk qaranquşu



Qəmə Hacığa qızı Almaszadə

*Baletmeyster və pedaqoq,
keçmiş SSRİ-nin və Azərbaycanın
xalq artisti*

10 mart 1915 (Bakı) –
7 aprel 2006 (Bakı)

Dünya şöhrətli Qəmə xanımı ya-taqda görmək qismət oldu mənə. Qərribə idi görünüşü. Sanki yuxu-da hansısa bir baleti ifa edirdi. Simasında yuva salmış sənətə vurğunluq əlamətləri ona böyük toravət gətirmiş, cizgilərini nurla doldurmuşdu. Deyilən yaşı vermək olmazdı bu sənət fədaisinə...

Müsaibə götürmək istədiyimi bil-dirəndə xəstəliyi ilə bağlı mümkünsüz ol-duğunu dedilər. Özü ilə söhbət edə bilmə-mək qəlbimi nə dərəcədə təəssüf hissilə doldurmuşdusa, onu bu halında müşahidə etmək bir dastanı varaqqlamaq təsiri ba-ğışladı mənə, oxudum Qəmə xanımı sə-hifə-səhifə...

Qəmə Oprera və Balet Teatrına ilk qədəm qoyan Azərbaycan qadınıdır. O, Leyla Və-kilova, Rəfiqə Axundova, Çimnaz Babaye-va, Tamilla Şirəliyeva kimi neçə-neçə ba-let ulduzunun parlamasına yol açmış, Azər-baycan baletinin rəngarəng, lirik ritmləri-ni yaşatmış və yeni nəsllə ötürmüşdür.

■ 1930 - Bakı Xo-reoqrafiya Məktəbini bitirib. Azərbaycan Opera və Balet Teat-rında işləməyə baş-layıb. Bu arada həm-çinin Pedaqoji Məktəbə daxil olub.

■ 1932 - Qliyerin "Şahsənəm" opera-sında ikinci dərəcəli rola seçilib.

■ 1933 - İndiki San-kt-Peterburqda Leninqrad Xoreoqrafiya Məktəbinə daxil olub.

■ 1936 - Lenin

qradın Xoreoqrafiya Məktəbini bitirib. Hə-min ildən Bakı Xore-oqrafiya Məktəbində müəllim, Dövlət Ope-ra və Balet Teatrının solisti olub.

■ 1937 - Azər-baycan Dövlət Filar-moniyasının nəzdində Azərbaycan Dövlət Mahnı və Rəqs An-samblının əsasını qo-yub. Üzeyir bəyin rəhbərliyi ilə Azər-baycan əyalətlərinə elmi səyahət təşkil edib, ilk mənbədən xalq

rəqsləri haqqında məlumat toplayıb.

■ 1939 - Bakı Xore-oqrafiya Məktəbində ilk rəqs dərslərini deyib. Daha sonra həmin məktəbin di-rektoru olub.

■ 1940 - Əfrasiyab Bədəlbəylinin "Qız Qalası" baletində ilk professional çıxışını edib. Sonralar Fran-sada, Hindistanda çı-xışlar edib.

■ 1952 - SSRİ Döv-lət Mükafatı Laureatı adını alıb.

■ 1953 - Azər-baycan Dövlət Opera və Balet Teatrının baş baletmeysteri kimi fəaliyyət göstərib.

■ 1959 - Keçmiş SSRİ-nin xalq artisti adına layiq görülüb.

■ 1970 - 1972 Bağ-dada İraq Xalq Rəqs-ləri ansamblını qur-maq üçün dəvət olu-nub.

■ Müstəqil Azər-baycanın "Şöhrət" ordeni ilə təltif olu-nub.

Müsahibə

Atasını baletlə yox, idmanla məşğul olduğuna inandırılmışdı

Moskvada mədəniyyət dekadası başlayanda "Pravda", "İzvestiya", "Komsomolskaya pravda", "Literaturnaya gazeta" və digər mərkəzi mətbuat Qəmərin parlaq istedadı və balerinalara məxsus zəhri əlamətləri barədə ürək dolusu yazılar dərc edirdi



Söhbətimiz Qəmər Almaszadə ilə balet sənətində uzun illər çiyin-çiyinə çalışan yeganə qardaşı, Azərbaycanın əməkdar rəssamı Ənvər Almaszadə ilə alındı

– Bacınızı çox sevirsiniz?

– Çox sevməsəm evimi atıb burada onun qayğıcılı kimi keşiyində dayanmaram ki. Nəsilə bir o, bir də mən qalmışam. Ailədə 4 uşaq idik. Bir qardaşım Böyük Vətən müharibəsi illərində cəbhəyə gedib qayıtmadı. Bir bacım Adilə xanım isə cavan ikən xəstələnib rəhmətə getdi. Yəqin ki, sağ qalsaydı istedadlı balerina olacaqdı. Qəmər onu da öz ardı ilə aparırdı. İndi Qəmər xəstə olduğundan yanında qalıram. Evdə xidmətçi də var. Qəmərin nasazlığı məni çox narahat edir. İki il bundan əvvəl yıxılıb əzildiyi üçün yerimək imkanı məhduddu. İndi yataqdadır.

– Qəmər xanım bu sənətə neçə yaşında gəlib?

– On beş yaşında. Azərbaycanda balet məktəbinin, milli baletimizin əsasını qoyanlardan və Dövlət Filarmoniyasında rəqs ansamblının yaradıcılarından biri olub.

Onu Azərbaycan baletinin ilk ulduzu adlandırırlar

B.Astafyevin "Bağçasaray fontanı",

P.İ.Çaykovskinin "Sonalar gölü" və "Şel-kunçik", L.Minkusun "Don Kixot", daha sonra "Qız qalası", "Gülşən", "Qırmızı lələ", "Qaraca qız", "Laurensiya", "Şur" və başqa balet əsərlərini çox müvəffəqiyyətlə səhnəyə qoyub.

– Yaradıcılığı ağır illərə təsadüf edib. Bu çətin sınaq günlərini necə adlayıb Qəmər xanım?

– Atam əvvəllər onun balerina olmağına razı deyildi. Həyat qonşumuzun Şura adında bir qızı vardı, teatrda orkestrdə çalırdı. Qəməri səhnəyə o aparmış, Sergey Nikoforoviç Kovarkovun 20-25 nəfərdən ibarət balet truppasına daxil etmişdi. Anam Qəmərin balerina olmasını çox istəyirdi. Ona görə onun balet dərslinə getdiyini gizlədir, hər dəfə soruşanda gah idmana getdiyini bildirir, gah da başqa şey uydururdu. Bundan atam xəbər tutub bərk əsəbiləşdi. Sonralar Qəmərin bu sənətdə qazandığı uğurlar atamın damarını yumşaltmışdı. Hətta öz qızı ilə fəxr etdiyini də müşahidə edirdim.

– Qəmər xanımın həyat yoluna işıq salan digər hadisələri xatırlayırdınız...

– Bacım ilk səhnəyə atıldığı günlərdə Əfrasiyab ilə görüşürdü. Onların qarşılıqlı sevgisi bu sənət yolunda uğurlu addımlar atmasına çox kömək etdi. Əvvəllər bu yaxınlıq bir qardaş kimi məndə böyük qısqıncılıq yaradırdı. Tanınmış rəssam Əzim Əzmzadə bibimin əri idi. Onun oğlu ilə

birlikdə rəssamlıq məktəbində təhsil alırdı. Görürdük ki, Əfrasiyab bacımı evə yola salır, işə gətirir. Bu, bizi bərk əsəbləşdirirdi.

Bir dəfə qərara aldığımız ki, Əfrasiyabı daşla vuraq

Az keçmədi ki, Əfrasiyabın anası Rəhimə xanım qapımıza elçi gəldi. Onlar ailə qurdular. Beləliklə, biz də sakitləşdik. Rəhimə xanım Qəməri öz övladı kimi çox sevirdi. Atamın da bu yolda ona mane olmağa heç bir fikri qalmadı. Arxayın oldu ki, Qəmərin yanında onu qoruyan həyat yoldaşı var.

– Burada Moskvada keçirilən dekadanın fotolarını görürəm...

– Moskvada mədəniyyət dekadası başlayanda "Pravda", "İzvestiya", "Komsomolskaya pravda", "Literaturnaya gazeta" və digər mərkəzi mətbuat Qəmərin parlaq istedadı və balerinalara məxsus zəhri əlamətləri barədə ürək dolusu yazılar dərc edirdi. Peşəkar musiqiçilər və tamaşaçılar bu məqalələrdə öz məhəbbətlərini, həyəcanlarını ifadə edirdilər.

– O zamanlar bu sənətə münasibət necə idi?

– Məsələ bir qədər müşğul idi, amma baletə olan maraq da güclü idi. Hətta, deyərdim ki, bu günkü münasibətdən yetkin və maraqlı idi. Zal ağzına qədər dolurdu. Hətta Mircəfər Bağirov özü tamaşalara ardıcıl olaraq gəlirdi. O gələndə biz hamımız yerimizi dəyişirdik, əl-ayağa düşürdük. Onun sənət adamlarına marağı var idi.

Ümumiyyətlə, Mircəfər Bağirov pis adam deyildi



İndi bu sənətə qarşı çox məsuliyyətsizlik var.

– Mircəfər Bağirov Qəmər xanımın sənə-



tini necə qiymətləndirirdi?

– Bacım çox cəsarətli idi. Bir dəfə belə bir hadisə baş vermişdi. Mircəfər Bağirov öz cəngüdənlərlə birlikdə yolu keçəndə Qəməri yüyürmüşdü qabağına, imkan edib onu saxlaya balməmişdilər. Demişdi ki, "yoldaş Bağirov, mən Leninqradda təhsilimi davam etdirmək istəyirəm. Amma buna imkanım yoxdur". Bağirov onu dinləmiş və bu balaca qızın cəsarətini bəyənməmişdi. Sonra Qəməri əri Əfrasiyabla birlikdə Leninqradda təhsil almağa göndərdi. Bu göndəriş Qəmərin sənət taleyində çox böyük rol oynadı. Orada yüksək səviyyəli sənət adamları ilə görüşləri, tanınmış baletmeyster Romanovadan dərs alması bu cavan kadrın püxtələşməsində əvəzsiz rol oynadı. Leninqradda oxuyarkən məşhur balet ustası Qalina Ulanovanın anası pedaqoq Mariya Fyodrovna bu gənc qızın istedadına heyran qalır və çətin tapşırıqların öhdəsindən müvəffəqiyyətlə gələn

Qəməre məsləhət görür ki, bütün əlləri, ayaqları, bədəni ilə rəqs eləsin

Müəllimə onun üçün evdən yeməli şeylər də gətirirdi ki, zəifləməsin. Hətta qızının üzərində "Q.Ulanova" yazılmış balet tufllarını da Qəməre bağışlamışdı...

– Yoldaşı Qəməri qısqanmırdı?

– Onlar on beş ilə qədər birlikdə ömür sürdülər. Yaxşı yaşamışdılar. Eyni sənətin



adamı olduqlarına görə biri-birini başa düşürdülər. Demək olar ki, həmişə bir yerdə olurdular də... Necə qısqana bilərdi?

- Leyla Vəkilova ilə sizi yaxın ki, Qəmərxanım tanış edib.

- Yox, rəhmətə gedən bacımın onun bacısı Mənə rəfiqə idilər. Bizi o bacım tanış etdi. Leyla da respublika balet sənətinin inkişafında böyük səy göstərmiş və Qəmərxanım sənətini yaşadaraq zirvələrə qaldırmışdır. Leyla gözəl idi. İki ilə qədər onunla yaşadım və sonra ayrıldıq. Xasiyyətimiz tutmadı. Sonra balerina Ela xanımınla evləndik, bir qadın, bir ana kimi onun misli yox idi. O, mənə Çingiz kimi oğul bəxş etdi. Qəmərxanım Çingizi öz övladı kimi sevdi, səfərə gedərkən ən böyük hədiyyəni Çingiz üçün alırdı.

- Xarici səfərləri barədə...

- Xarici ölkələrin demək olar ki, əksəriyyətində olmuşdu. Onu İraqa balet qurmaq üçün dəvət etmişdilər. Bir il müddətinə müqavilə də bağlanmışdı. Qəmərxanım orada iki il işləməyə

məcbur oldu. Özləri saxladılar.

İraqda ilk dəfə olaraq balet qurmaq asan məsələ deyildi

Qəmərxanım fikirləşmişdi ki, uşaq evlərindən balet üçün yarayan qızları götürsün. Belə də elədi və hər şey yaxşı alındı. Onun bu uğuru İraqda çox yaxşı qarşılandı.

- Balet ustası rəhbər işçi kimi necə təsir bağışlayırdı?

- Həddindən artıq tələbkər idi. O gələcək kimi hamı öz yerini bilirdi. Bilirdilər ki, yerin yiyəsi gəlirdi.

- Sənətdən nə vaxt getdi?

- Vaxtında uzaqlaşdı. Sonra balet quruluşu ilə məşğul olmağa başladı. Nüfuzu çox yüksək idi, sözü hər yerdə keçirdi. Bir dəfə tədbirlərin birində kollegiyaya yığılır bir yerə, hansı bir məsələni müzakirə edirlər. Həminin çıxışından sonra Fikrət Əmirov deyir ki, burada bir dəne kişi kimi cəsarətli çıxış edən Qəmərxanım oldu. Həmin də çox qonaqcıl idi. Balet Teatrına başqa yerlərdən qonaqlar gələndə dövlət qonaq etməli idi. Qəmərxanım onları evə gətirir, öz pulu ilə qonaq edirdi. Süfrəsi açıq idi bacımın...

17.05.2002

Pəriruh xanım Azərbaycan-Yaponiya arasında mədəni körpü yaradır

O, Azərbaycanda dramaturgiyanın əsasını qoyan Mirzə Fətəli Axundovun kütükcəsidir



Anası Fəridə xanım gəncəli, atası təbrizlidir. Mükəmməl təhsil almış Pəriruh xanım 1968-ci ildə İngiltərəyə gedərək orada ailə həyatı qurmuşdur. Əri İrəc və özü Tokio Universitetinin professorudur. Bacıları isə ABŞ-ın Los Angeles şəhərində yaşayırlar.

Pəriruh xanım Azərbaycan-Yaponiya arasında mədəni körpü yaradaraq, ədəbiyyatımızın dünyada təbliğində böyük əmək sərf etmişdir.

Nizami Gəncəvinin əsərlərinin yapon dilinə çevrilməsinin təşəbbüskarı olan bu qadın Azərbaycanın digər böyük sənətkarlarının da əsərlərinin başqa dillərə tərcümə olunmasına çalışır.

C. Gəncəli kitabında yazır: Xalqımızın böyük mütəfəkkiri, dramaturgiyamızın banisi M.F. Axundovun qızları, nəvələri, nəticələri harada olmasına hansı məmləkətdə yaşamasına baxmayaraq Azərbaycan mədəniyyətinin

inkişafı, təbliği işində qayğı göstərmiş, imkanları daxilində nəcib, xeyirxah xidmətlər göstərmişlər. Tale bir çoxunu dünyanın müxtəlif guşələrinə atsa da, onlar ulu babalarının ocağına yurduna həmişə bağlı olmuş, onu dərin məhəbbətlə sevmiş, yad etmişlər.

Həç şübhə yoxdur ki, Pəriruh xanım babasının tutduğu yolun davamçısı olaraq mənsub olduğu Azərbaycan xalqının və millətinin azad, xoşbəxt olmağını arzulayıb və bu yolda mübarizə aparır.

Pəriruh

Pezeşki Pərsinəcad

Tokio Universitetinin professoru

1943-cü ildə İranın Termaş şəhərində

anadan olub

20-30-cu illərdə Azərbaycan teatr səhnəsində
ışık saçan ulduzlardan biri, Azərbaycan
qadınları arasında

İlk teatr təhsili görmüş aktrisa



**Fatma Qədir qızı
Qədri**

Azərbaycanın xalq artisti

14 aprel 1907 (Odessa) –
29 fevral 1968 (Bakı)

- 1923 – 1926 – Bakı Teatr Texnikumunu və Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunu bitirib.
- 1927 – Bakı Türk İşçi Teatrına qədəm qoyub.
- 1932-1935 – Bakı Rus İşçi Teatrında işləyib.
- 1933 – Gəncə şəhərində fəaliyyətini davam etdirib.
- 1936-cı ildən ömrünün sonuna qədər Azərbaycan Dövlət Akademik Dram Teatrında çalışıb.

“O vaxtlar teatr indiki Musiqili Komediya Teatrının yerində idi və Tağıyev teatri adlanırdı. 1960-cı ildə hazırkı binasına köçdü. 1961-ci ildə Mehdi Məmmədov Məmmədkamalla “Şadlıq sorğında” tamaşasını hazırladı. Fatma Qədri həmin tamaşada ana rolunu, 1962-ci ildə isə “Kəndçi qızı” tamaşasında Vahidin anası rolunu oynadı. Ümumiyyətlə onun üçün rolun balacası, böyüyü yox idi...”

Əsas rolları: Xuraman («Vaqif», S.Vurğun), Cülyetta, Emiliya («Otello», V.Şekspir), Luiza («Məkr və məhəbbət», F.Şiller), Polina («Ögey ana», O.Balzak), Gültəkin («Aydın» C.Cabbarlı) və s. idi.

Yaratdığı səhnə obrazları Azərbaycan teatr sənəti tarixində əhəmiyyətli yer tutan Fatma xanım həmçinin pedaqoji fəaliyyət göstərmiş, Azərbaycanda rejissor və aktyor kadrların yetişməsində xidmətləri olmuşdur...”

Uzun müddət Bakı Teatr Texnikumunda, Azərbaycan Dövlət Akademik Dram Teatrının studiyasında. Ü.Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyası və Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnstitutunda dərs deyib.

■ 1943 - Azərbaycanın xalq artisti adına layiq görüldü.

■ “Şərəf nişanı” və “Qırmızı Əmək Bayrağı” ordeni ilə təltif olundu.

Onun Xuraman rolunu Səməd Vurğun çox bəyəniirdi...

Deyirdi ki, hə, gəldim görüm Xuraman özünü necə atacaq qayadan

Akademik Milli Dram Teatrında hədii rəhbərin yaradıcılıq üzrə köməkçisi Qürbət Qurbanov müəllimi barədə xatirələrini danışır.

- 1942-ci ildə sənədlərimi Teatr Texnikumuna təqdim etdim. Teatr Texnikumunun direktoru xalq artisti Ağasadiq Göraybəyli idi. Texnikuma qəbul olunanda ovvəl Məhərrəm Həşimovun, həmin ilin sentyabr ayından isə Fatma Qədrinin kursunda təhsil aldım. Fatma xanım ixtisasdan dərs deməklə bərabər, həm də sinif rəhbərimiz idi. Teatr Texnikumunda bizə görkəmli aktyor Kazım Ziya, dramaturq Qurban Musayev, Opera Teatrının tanınmış səhnə xadimlərindən biri olan Bataşov və başqaları dərs deyirdi. Övvəllər Həşimovun kursunda olanda təcrübə üçün gənc tamaşaçılar klubuna gedirdik. Kursu dəyişəndən sonra Fatma xanım məni apardı dram teatrında o zaman hədii rəhbər işləyən rəhmətlik Ədil İsgəndərovun yanına. O da məni səhnədə epizodik rollar oynamağa qəbul etdi. Müntəzəm olaraq özümüz oynadığımız tamaşalardan başqa digər tamaşalara da gedib baxırdıq. Fatma xanımın bütün rolları mənim üçün önəmli idi.

Amma onun “Romeo və Cülyetta”dakı Cülyettasına vurulmuşdum

38-ci ildə Səməd Vurğunun “Vaqif” dramı tamaşaya qoyuldu. Fatmanın Xuraman roluna baxandan sonra ona olan məhəbbətim birə-beş artdı. Arzu edirdim ki, kaş bir gün olaydı, bu aktrisa ilə üzbəüz oturaydım. Bu xoşbəxtlik mənə 45-ci ildə nəsib oldu. Bu sadə, mehriban, səmimi qadın bizi evinə dəvət etdi. Cəmi 6 nəfər idik. Ağasadiq müəllim də hərdən bizi evinə aparır, dərs

keçirdi. O, bizi evinə dəvət edəndə sevincimizin həddi-hüdudu olmurdu.

- Niyə?

- Çünki Süleyman Rüstəm, Mirzə İbrahimov, Bülbül, Məmməd Səid Ordubadi Ağasadiq müəllimin yaşadığı binada eyni blokda yaşayırdılar. Biz pilləkənləri qalxanda və ya düşəndə hansı iləsə rastlaşırdıq, onlarla salamlaşmaq bizə böyük ilham verirdi.

1941-ci ildə Mirzə İbrahimovun “Məhəbbət” pyesi tamaşaya qoyulmuşdu. Həmin tamaşada Fatma xanım baş rolda çıxış edirdi. Biz də həmin tamaşada məşğul olurduq. Qızım, bu korifeylər sözün həqiqi mənasında müəllim idilər. Mənim onlara müəllim deməyə haqqım var, amma bəzən müəllim olmayanlara da müəllim deyirik. Müəllim olmayanlara müəllim deməyə mənim dilim gəlmir. Bir dəfə Ədil müəllim mənə irad tutdu ki, “o sənin müəllimin olub, sən ona müəllim deyirsən?” Dedim, “adət belədir”. Dedi, “necə adət belədir, o səni adıyla çağırır, sən də onu adıyla çağır, qada”.

- Fatma xanımın oynadığı rollar barədə nə deyərdiniz?



- Fatma xanım Ostrovskinin əsərlərinin əvəzsiz ifaçılarından biri idi. "Tufan" əsərində Katerina, "Cezihsiz qız"da Larisa diqqətəlayiq obrazlar idi. Rolu elə gözəl səpgidə, məharətlə ifa edirdi ki, elə bilirdin bu adam özünü doğrudan da atdı çaya. "Qaçaq Nəbi"də Həcər, "Fərhad və Şirin"də Məryəm, "Cavanşir"də Zübeydə xatunu oynayıb. Bir gün belə bir hadisə baş verdi. Əsərdə Polad Bəhrəmin sərkərdələrindəndir. Zübeydə xatunu əsir tutub götürürlər Bəhrəmin hüsuruna, Bəhrəm Zübeydə xatunu verir Polada. Həmin rol ifa edən aktyor Əmənulla Rəsulov xəstələndiyinə görə Ədil müəllim bu rolu oynamağı mənə həvalə etdi. Orda iki dəfə "Yox, yox!" ifadəsini işlətmişdim. Bu iki kəlmənin ifası Fatma xanımın o qədər xoşuna gəlmişdi ki, səhnə başa çatanda məni qucaqladı və təbrik etdi.

... 1957-ci ildə festival keçirilirdi. Belə qərara gəldilər ki, Cəfər Cəbbarlının "Almaz", Mehdi Hüseynin "Cavanşir" tamaşası həmin festivalda göstərsin. Tamaşa Moskvada Puşkin Teatrında qoyulmalı idi. İndi də yadımdadır, Nazim Hikmət tamaşaya baxandan sonra gəldi aktyorlarla görüşməyə. Vəlixanovu görən kimi dedi, "ay qoca, sən neynədin, aləmsən ki?" Sonra dedi ki, "bu tamaşanı nəinki Azərbaycan, hətta dünya miqyasında oynamaq olar".

Fatma xanım "Cavanşir"də Zibeydə



xatun rolunda oynayacaqdı

Saat on birdə mənə zəng vurdular ki, Fatma xanım xəstələnib, vəziyyəti ağır olduğuna görə aparıblar Kremlin xəstəxanasına. Bu xəbərdən çox müəssir olduq. Ədil müəllim məsləhət gördü ki, vəziyyətdən çıxmağın bir yolu varsa, o da Mirvari xanımdır. O bu rolun öhdəsindən gələr. Təcili Mirvari xanımı çağırıdık və tamaşa göstərildi. Getdik xəstəxanada ağır vəziyyətdə olan Fatma xanımı yoluxmağa. Ədil İsgəndərov, Ələsgər Şərifov və Əlheydəri içəri buraxdılar, biz isə bayırda gözlədik...

- Qürbət müəllim, bayaq dediniz ki, ona vurulmuşdunuz, bunu necə başa düşək?

- Mən onun sənətinin pərəstişkarı olmuşam. Bir qadın kimi həddən artıq səliqə-sahmanlı idi. Evinde də dəfələrlə qonaq olmuşam, xəstələndə gedib döymüşəm. Müəllim kimi də çox tələbkər idi. Bir rolu verən kimi deyərdi otur, bu rolun xarakteristikasını, adını, yaşını və sair yaz. Uşaq kimi bizimlə bərabər oturub hazırlaşardı. Bir nəfər yoldaşımız vardı, ona "Xanlar" əsərində Xəspolad rolunu vermişdi. "Bu dünya belədir" cümləsinin intonasiyaya görə iki cür ifadəsi vardı. Bunu düzgün ifadə etməyincə Fatma xanım təkrar ona dedizdirdi. Baxmayaraq ki, özü tatar idi, sırf təmiz danışığa fikir verirdi. Onun "Xoşbəxtlər" əsərində Mirzağa Əliyev, Məmmədəli Vəlixanlı ilə oynadığı rollar

təsvirə gəlməz. O, böyük sənətkarlarla çiyin-çiyinə çarpışaraq bütün əsas rolları oynayıb. 1959-cu ildə Moskvada keçirilən Azərbaycan ədəbiyyatı və incəsənəti günlərində Zavadski Emilya roluna baxandan sonra demişdi: "Mən çox Otellolar görmüşəm, hətta özümüz də oynamışıq. Amma bu "Otello"da Otello Otello, Dezdemonə Dezdemonə, Yaqo Yaqo, Emilya da Emilyadır." O dərəcədə xoşuna gəlmişdi. Zavadski Teatr dekadasında Bakıya gələndə Fatma Qədrinin "Cavanşir"dəki roluna baxıb vurulmuşdu.

Zavadski Moskva Teatrının baş rejissorlarından biri idi. Moskvada əsas rejissorlar Axlopov idi, Zavadski idi, Simonov idi. Onların özlərinin teatrları vardı.

- Kiminlə oturub-durardı?

- Rəhmətlik Əzizə xanımla, Sona xanımla... Hökumə xanımla da münasibətləri yaxşı idi. Hökumə xanım onun neft sahəsində mühəndis işləyən qardaşı Zakirlə ailə qurmuşdu. Qardaşından ayrıldıqdan sonra araları bir az soyudu. Onun premiyerasında həmişə qardaşı ailəsi ilə birlikdə gəlib tamaşaya baxırdılar.

Onunla bir neçə dəfə qastrol səfərlərində olmuşam. "Qaçaq Nəbi"də mən Qasımı, o Həcəri, Rza Əfqanlı da Nəbini oynayırdı. Onun adətən tərəf müqabilləri Ələsgər Ələkbərov, Rza Əfqanlı, Əjdər Sultanov, Mirzağa Əliyev, İsmayıl Dağıstanlı, Möhsün Sonani və başqaları olurdu.

- Eşitdiyimə görə onun Xuraman rolunu Səməd Vurğun çox bəyənməmiş...

- Səkkizinci şəkil gedir, bir də görərdin ki, Səməd Vurğun tələsik gəldi. Deyərdi ki, hə, gəldim görüm Xuraman özünü necə atacaq qayadan. Bir dəfə həmin tamaşa göstərilir, kamançaçı hələ gəlib çıxmayıb. Fatma xanım bir zümzümə ilə girdi səhnəyə ki, hamı elə bildi kamança çalınır... Bütün detalları incəliklərinə qədər yoxlamamış səhnəyə girməzdi. Mən onu bir dəfə də olsun nə məşqə gecikən, nə də məşqdən gedən görmüşəm.

"Hamlet" tamaşası üçün quruluşçu



heyət təyin ediləndə Fatma xanım həmin əsərə rejissor təyin olundu. Bir müddət işlədilər. Amma əcəl Fatma xanıma imkan vermədi ki, işini başa çatdırsın.

- Ailəsi ilə yaxından tanışlığınız vardı?

- Yeganə oğlu 41-ci ildə müharibədə həlak oldu... Mən onun anasını görmüşəm, hərdən evlərinə gedir, bir yeşik üzüm-dən-zəddən pay aparırdım...(gülür) Çox alicənab qadın idi. Fatma anasına elə oxşayırdı ki, elə bil almanı yarıya bölmüşəm.

- Qüdrət müəllim, siz o dövrün sənətkarlarını görmüşünüz və bu gün də sənətkarların içindəsiniz. Bunları necə müqayisə edərdiniz?

- Sənətdə müqayisəni sevmirəm. Hər dövrün öz sənətkarı var. Hər özüne görə sənətkardır, amma heç kəs Fatma xanımın yerini verə bilməz. Fatma xanım da Hökumə xanımın yerini verə bilməz. Amma bir tərəfdən o dövrün aktyorları ilə indiki dövrün aktyorları arasında çox fərq var. Əvvəllər "Otello", "Hamlet", "Ölülər", "Yaşar", "Od gəlini" tamaşaları qoyulurdu. İndiki dövr isə müasir əsərlər dövrüdür.

- Fatma xanımı səhnədən ayıran olsaydı neynəyirdi?

- O səhnəsiz nəfəs ala bilməzdi. O səhnəsiz yaşaya bilməzdi. qızım...

22.06.2001

"Sazçı qızlar" ansamblının ilk konsertmeysterlərindən

Müsahibə



Rəhilə Mirələsgər qızı
Həsənova

Azərbaycanın əməkdar artisti

9 fevral 1925 (Bakı) –
28 fevral 2004 (Bakı)

Səməd Vurğun: "Sazı sinəndə bərk saxla ha..."

Vəfatından bir az əvvəl Rəhilə xanımla evlərində görüşdüm. Divarda xalça üzərində ölündə saz tutmuş qız təsvir olunurdu. Rəhilə xanımın dağ çayı kimi gurlayıb aləmə səs salan cavanlıq illərinin bir anıydı. O illərdən ürək dolusu danışır, sazını kökləyir, heç kəsə bənzəməyən səsi ilə mənə ovsunlayırdı. Handan-hana yadına düşdü ki, müsahibəmiz hələ tamamlanmayıb.

Ansamblın yaranma tarixini vurğuladı Rəhilə xanım: "Akademiyanın binasında iclas oldu, sonra da geniş salonda konsert verdilər. Sazımla mən də çıxış edəcəkdim. Rəhmətlik Üzeyir bəy mənə orada gördü. Elə o tədbirdə tapşırırdı ki, Azərbaycanda sazçalı qızların ansamblı yaranmalıdır. Yalnız istedadlı olan qızları seçirdilər. Cahangir Cahangirov rəhbərimiz oldu. Ondan sonra ansambl Qənbər Hüseynli rəhbərlik etdi. 1941-ci ildə "Sazçı qızlar" ansamblı yaradıldı.

■ Əli Bayramov adına klubda qızlardan ibarət ansambl da iştirak edib.

■ Azərbaycan televiziyasında ilk dəfə "Sazçı qızlar" ansamblı ilə çıxış edib. Rəhilə

dioda isə birinci mahnısı "Əylən, yar" olub. "Gecələr" mahnısı tamaşaçıları tərəfindən çox uğurla qarşılanıb. ■ 1941 - "Sazçı qızlar" ansamblı yaradılıb.

■ 1943 - 40 nəfərə yaxın adam İranda qastrol səfərində olub. "Sazçı qızlar" ansamblından 6 nəfər götürüldü: Rəhilə xanım, Bəhram Mansurov, Hüseyna-

ğa Hacıbababəyov və başqaları. İranın bir çox şəhərlərində maraqlı proqramlarla çıxışlar ediblər.

■ 1964 - Azərbaycanın əməkdar artisti adını alıb.

Sazım təki saz olmaz...

"Moskvadan Bakıya "Lyalya çyorni" qrupu gəlmişdi, çox gözəl rəqs edirdilər. Özümü onlara oxşatmağa çalışırdım"

Müsahibəni "Sazçı qızlar" ansamblının yaradıcılarından biri, Azərbaycanın əməkdar artisti Rəhilə Həsənovadan götürürəm

... Bu yaxınlarda qızları öyrətmək üçün mənə Aşıq Pəri məclisinə dəvət etdilər. Səhhətim nasaz olduğuna görə təklifi qəbul edə bilmədim. Mənim sazım onlarınkindən fərqlənir. Mən ağ simdə çalıram, lazım olanda, məsələn, muğamatda "sarı sim"ə keçirəm. Onların sazı aşıqların sazı kimidir, çalanda tamam simlərə vururlar. Bizim sazçı qızlarımız isə belə 4 simli sazlarda çalardılar.

Mənim bütöv sədəfdən olan sazım vardı

Sədəf sazın gözəlliyini artırır. Həmin sazı yoldaşım vermişdi bir nəfərə çalmağa. O adam da həmin sazı dəyişib gətirdi üstümə. Ailəmizdə musiqiçi olmayıb. Amma atam az-maz tar çalardı. Üç qardaş, üç bacı olmuşuq. Qardaşlarım Mirənnəği, Mirvəhab, Mirkazım, bacılarım Xədicə xanım, Məryəm xanım, evin kiçiyi isə mən olmuşam. Bəhram Mansurovun qardaşı Nadir Mansurovla həyat qurduq. Bir yerdə işləyirdik. 3 oğlum. 6 nəvəm və iki nəticəm var. Oğlanlarımın adı Natiq, İldırım və Malikdi. Müğənni Kəmalə Rəhimli mənim gəlinimdi.

- Saz çalmağı kimdən öyrəndiniz?

- Adını eşitmiş olarsınız, qonşuluğumuzda Kor Əhəd adında bir musiqiçi vardı, qamonu onun kimi gözəl çalan yox idi. Saz çalmağı o mənə öyrətmişdi. "Təşviqat qatırı" ilə rayonlara gedirdik. Əziyyət də olsa, çox maraqlı idi. 1943-cü ildə təxminən 40 nəfərə qədər adam İrana qastrol səfərinə getdik. Bizim ansamblın

da 6 nəfər götürüldü. Bəhram Mansurov, Hüseynağa Hacıbababəyov və başqaları. İranın çox şəhərlərində olduq və maraqlı proqramlarla çıxışlar etdik.

Bilirsiniz konsertlərimizə necə gəlirdilər?

Bileti də ertədən alırdılar. Məsələn, böyük adamlar üçün xüsusi biletlər olurdu. Tamaşaçıların xahişi ilə 3 aylıq qastrolumuzu yarım ay da artırıdık.

- Bu sənətə necə gəldiniz?

- Mənim həm həvəsim vardı, həm də səsim. Orta məktəbdə tədbirlərdə, konsertlərdə oxuyurdum, dinləyənlərə ləzzət edirdi. 3-cü sinfə qədər rus bölməsində oxudum. Sonra gördüm oxuyarkən Azərbaycan sözlərini yaxşı tələffüz etmirəm. Odu ki, Azərbaycan bölməsinin birinci sinfinə keçdim. Oradan da Əli Bayramov adına klubda qızlardan ibarət ansamblə getməyə başladım. Gülağa Məmmədov və başqa istedadlı oxuyanlarımızı ilk dəfə orada gördüm.

Kluba gedəndə 11-12 yaşım vardı. Moskvadan bir qadın və bir kişi gəldi. Onlar hər respublikadan balet oynamaq üçün istedadlı uşaqlar seçirdilər. O zaman uzun saçlarım vardı.

Qaraçı havalarını gözəl oynayırdım

Moskvadan Bakıya "Lyalya çyorni" qrupu gəlmişdi, çox gözəl rəqs edirdilər. Özümü onlara oxşatmağa çalışırdım. Rus qadını mənim rəqsimi çox bəyəndi. Gəldi anamın yanına, mənim barəmdə söhbət elədi, istedadlı olduğumu, gələcəkdə çox şeylərə nail ola biləcəyimi söylədi. Anam dedi, "mən balet-malet bilmirəm". Atam Mirələsgər, Allah rəhmət eləsin, yaxşı kişi idi, seyid nəslindən idi. Anam bizə danışdı ki, Baksovetdə "Dum"



dikə populyarlaşdıq. Ansamblda konsert-meyster oldum. O biri qızlar səhnədə məni izləyirdilər.

***Ansamblda Zeynəb Xanlarova,
Fatma Mehrəliyeva və başqa
görməli xanəndələr vardı***

- Ansambl niyə dağıldı?

- Direktorumuz mərhum Niyazi idi. Onun zəhləsi gedirdi sazdan. Üzeyir bəy rəhmətə gedəndən bir az sonra ansamblı ləğv elədilər. Orada olan istedadlı oxuyanların bəzilərini xora göndərdilər, bəzilərini işdən çıxardılar. "Sazımı ölimdən yerə qoymayacağam, nə istəyirlər eləsinlər," dediyimə görə məni çox incitdilər. Nə eləsələr yaxşıdır? Məni, xər ansambldan bir qızı, iki nəfər də nəğaraçaları Salyan rayonunun Xıllı kəndinə pambıq yığmağa göndərdilər. Ağır günlər idi. Bizi kolxoz sədrinin yanına apardılar. Mən artıq radio ilə populyar olmuşdum. Rayonlarda bildirilər ki, bir balaca sazçalan qız çıxıb. Kolxoz sədri siyahıda adıma görə kimi, təəccüblə dedi: "Ay qızım, səni burda kim göndərib?" Çağırdı fərnə müdirini, ona tapşırı ki, bizə yaxşı baxsınlar. Kiçik dəstə ilə konsertlər verməyə başladım. O vaxt pambıqdan qaçanları atçılar vasitəsilə geri qaytarırdılar. Bir müddətdən sonra bir fərdi oğlan gecə ilə bizi yola saldı. Şəhərə gələndə sifətim hamısı qırmızı idi. Ağcaqanadlar dişləmişdi. Bir-iki gündən sonra getdim Filarmoniyaya. Niyazi mənə dedi ki, "axırıncı dəfə deyirəm sənə, sazı qoyursan yerə." Mən ona etiraz etdim.

- Görməli adamlardan kimlərlə yaxın idiniz?

- Allah rəhmət eləsin. Səməd Vurğunla. Həmişə gəlirdi Filarmoniyaya, görürdü ki, məşqdən çıxmışam.

"Sarı qız, sazın sazıdır?"

- deyə soruşurdu. (Saçlarım sarı olduğuna görə adıma "Sarı qız" qoymuşdu) Deyirdim, "Bəli". Deyirdi, "Sazı sinəndə bərk saxla ha..." Rəşid Behbudovun ürəyi gedirdi mənim üçün. Mənə "daraqaya," deyər müraciət edirdi.

Xan Şuşinski ilə çoxlu konsertlərə getmişik. Qardaşı Allahyar da tarzən idi. Rəhmətlik çox yaxşı adam idi. Mirzağa Əliyev küçəsindəki ata yurdunda Şövkət Ələkbərova ilə qonşu, həm də ailəlikə yaxın idik. Dəsləmlərimiz küçədə birləşirdi.

- Əsədiyimə görə barənizdə film də çəkilib...

- Hə, təxminən iki il bundan əvvəl filmi çəkib, televiziya da bir neçə dəfə nümayiş etdiriblər...

- Rəhilə xanım, şəkillərdə görürəm ki, uzun saçlarınız olub. Amma uzun saç saxlamağı indi qızlarımız xoşlamır.

- Anam qışqırıb-ağlamağıma baxmırdı, uzun saçlarımı çox çətinliklə göy gilabi ilə yuyub darayardı. Göy gilabi təbii bir şey idi, onu dənizdən çıxarırdılar. Satanlar həyətlərə götürüb qışqırırdılar: "Göy gilabi alan!" Biz də alardıq. O saçın uzanmasına çox kömək edirdi.

Anam ev işlərində, balalarını böyütməkdə mənə dayaqlı olub. İncəsənəti çox sevirdi. Artistlərin çoxu ilə dost idi. Teatr bizə yaxın idi. Kürəkəni mənim yoldaşım balıq göndərəndə balığı qızardardı, məşqdən çıxan artistləri qonaq çağırırdı. Çox əlaçlı qadın idi. Teatra tez-tez gedirdi.

***Çarşabını atardır başına
gedib otururdu lap birinci sırada***

- İlk dəfə televizorda, radioda hansı mahnılarınız səslənib?

- Televizorda sazçı qızlar ansamblı ilə çıxışım, radioda isə birinci mahnım "Əylən, yar" mahnısı olub. "Gecələr" mahnısı isə tamaşaçılar tərəfindən çox uğurla qarşılandı.

- Mahnılarınızı kasetlərə yazdırmısınız?

- "Gecələr" mahnısını çox adam istəyir. İki aydır mahnılarımı alıblar çıxarmaq üçün. Hələ ki, bu vaxtanan xəbər-ötər yoxdur, deyirlər, bu yaxınlarda nəşr olacaq. Pulları olmadığına görə bu iş yubanır.

- Nə əcəb sizə indiyədək

xalq artisti adı verməyiblər?

- 1943-cü il əməkdar artist adını aldım. Sonra hər dəfə xalq artisti adı vermək istəyəndə mənim ilə yaxın saydığım adamlar tərəfindən bu iş burulub, yoxsa, o adamlardan qabaq alardım o adı. Çünki o vaxt Azərbaycanda bu sahədə yeganə qadın idim. Tez-tez də qastrollara gedirdik...

- Yəqin qastrol səfərlərində maraqlı hadisələr çox olub?

- Günlərin birində "təşviqat qatırı"nın tərkibində rayona konsert verməyə getmişdik. Rayonlara gedəndə çox əziyyət çəkirdik. Elə gün olurdu ki, 3 konsert verirdik. Rayona çatanda bizi konsert verəcəyimiz yerə öküz arabası ilə aparmalı oldular. Yerdə palçıq saqqız kimi idi. Yanları açıq olan araba necə möhkəm silkələndisə, çox qorxduq, elə bildik yıxılacağıq. Sonra bir az gedəndən sonra baxıb gördük ki, saz yoxdu. Araba yıxılananda saz düşüb. Arabacı bizi qoymadı, özü geri qayıdıb, mənim sazımı palçıqın içərisindən tapıb götürdü. Sazın başı sınmışdı. Çox müəssir oldum. Mənə bir az təsəlli verdilər.

...Konsertimiz başlayıb, aparıcı da mərhum aktrissəmiz Münəvvər Kələntəridi. Konsertin axırında mənim oxumağıma elan etdi. Hamı çəpik çalır. Birdən adamların içərisindən bir nəfər kişi çıxıb dedi, "Bəs Rəhilə Həsənova hanı? Dedilər, "Elə Rəhilə xanımdı də, qarşında durub". Dedi, "Əgər bu Rəhilədirsə, bəs sazı hanı?" Münəvvər xanım dedi, "Allah haqqı sınıb". Sazı onlara göstərəndən sonra inandılar. Sonra konsert davam etdi. "Kəsmə şikəstə"də oxuyuram ki,

*Bu dağlarda qaz olmaz,
Sazım tək saz olmaz..."*

Münəvvər xanım arxadan dedi, "Qıza, sazında bir şey qalıb ki, tərifləyirsən". Məni güləmək tutdu. Sonra nə qədər etdilsə, oxuya bildim. Cavanlıqda yaman güləyən idim də...



28.03.2003

**Türk mədəniyyəti, qadın haqları,
Türkiyə Cümhuriyyəti dövrü və türk
inqilabları üzərində tədqiqatlar aparmışdır**

İzmirdə Atatürklə tanış olan qız



İnan Afət

Türk tarixçisi

1908 (Selanik) – 1985 (İstanbul)

Boluda millət vəkili olmuş İsmayıl Haqqı Uzmayın qızıdır. İlk təhsilini 1920-ci ildə bitirib. İzmirdə müəllim kimi fəaliyyətə başlayıb. Həmin il M. K. Atatürklə tanış olan İnan Afət Atatürk tərəfindən Lausanneyə dil öyrənməyə göndərilib.

Istanbul Fransız Qız liseyində dil öyrətməyə davam edərək işini Ankara Musiqi Müəllimlər Məktəbində davam etdirib. Ankara Qız Liseyində tarixdən dərs deyib. 1935-ci ildə Cenevrə Universiteti Sosial və İqtisadi Biliklər fakültəsinin Yaxın və Modern çağlar Tarix şöbəsinə dəvət edilib. Burada dilçi və doktorluq diplomunu alıb. Dil və tarix-coğrafiya fakültəsinin tarix şöbəsində dosent və professor olub. Türk ocağı qurultayında Atatürkün təşviqiylə Türk Tarixi Heyəti qurulmasını təklif edib.

Özəlliklə türk mədəniyyəti, qadın haqları, Türkiyə Cümhuriyyəti dövrü və türk inqilabları üzərində çalışan İnan Afətin Atatürklə bərabər çalışdığı illər o dövr tariximizə bilgi vermək baxımından önəmlidir. "Türk tarixinin ana xətləri", "Türkiyə xalqının antropoloji xarakterləri və Türkiyə tarixi", "Osmanlı imperatorluğunun iqtisadi tarixinə geniş bir baxış", "Atatürkdən bətrilər", "Amerika xəritəsi 1513-1528", "Əski Misir tarixi və mədəniyyəti" və s. əsərlərin müəllifidir.



**O, epigrafik, orta əsr Azərbaycan hökmdarlarının
fərmanları, arxiv sənədlərinə əsaslanaraq sübut
edir ki, Cənubi Qafqazda tarixən heç bir erməni
siyasi qurumu mövcud olmayıb**

Tariximizin açılmamış səhifələrini vərəqləyən alim



**Məşəd xanım Sədulla
qızı Nemətova**

*Tarix elmləri doktoru, Azərbaycan
Milli Elmlər Akademiyasının
müxbir üzvü*

5 yanvar 1924 (Bakı)

Azərbaycan tarixçilərinin öhdəsinə ümdə vəzifələrindən biri kimi ermənilərin Azərbaycan torpaqlarını mənimsəməsində irəli sürdükləri "elmi" dəlillərin əsassız və uydurma olduğunu dünya ictimaiyyətinə sübut etmək və bunun üçün də Cənubi Qafqazın yeni tarixi konsepsiyasını yaratmaq düşürdü. Bu sahədə bizim alimlərimiz xeyli işlər görüblər.

Bizim tədqiqatlarımız sübut edir ki, Antanta ilə Çar Rusiyasının Cənubi Qafqazı xristianlaşdırma siyasətini davam etdirən Sovet Rusiyası ermənilər üçün ilk dövləti bu regionda 1920-ci ildə Qərbi Azərbaycan torpaqlarında yaradıb. Ermənistan Respublikası Türkiyə və türk dünyası arasında bufer rolunu oynayaraq, Rusiya siyasətçilərinin təbircə desək, Qafqazda Rusiyanın forpostu missiyasını bu gün də çox uğurla həyata keçirir.

■ 1948 - ADU-nun şərqşünaslıq fakültəsini bitirib.
■ 1953 - Azərbaycan EA Tarix İnstitutunda işləməyə başlayıb.

■ 1969 - "Epigrafik abidələr və onların Azərbaycanın ictimai-iqtisadi tarixinin öyrənil-

məsində əhəmiyyəti" adlı doktorluq dissertasiyasını müdafiə edib.

■ 1971-ci ildən epigrafika qrupunun rəhbəridir. Azərbaycanın orta əsr epigrafika abidələrini tədqiq edir. Ermənistan, Gürcüstan, Da-

ğıstan ərazisindəki müsəlman kitabələri haqqında tədqiqatları var.

■ 1981 - Keçmiş SSRİ EA Şərqşünaslıq İnstitutunun şərq xalqlarının yazılı abidələrini öyrənən mərkəzi əlaqələndirmə komissiyasının

üzvü olub.

■ Epigrafik abidələrin külliyyatını hazırlayıb. Azərbaycan MEA Tarix İnstitutu arxeologiya və epigrafik bölmənin elmi şurasının və bir sıra elmi cəmiyyətlərin üzvüdür.

Müsahibə

Ermənistanın yerləşdiyi ərazi Azərbaycanın tarixi ərazisidir

Sənədlərin analizi Cənubi Qafqazın yeni tarixi konsepsiyasının işlənməsinə gətirir və Azərbaycan tarixinin sovet rus və erməni tarixçiləri tərəfindən saxtalaşdırıldığını sübut edir

Müsahibim professor, görkəmli alim, epiqrafist, tarix elmləri doktoru, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü Məşədxanım Nemətovadır.

- Ümummilli lider Heydər Əliyev hələ 1999-cu ildə Naxçıvan Muxtar Respublikasının 75 illik yubileyinə həsr olunmuş dövlət komissiyasının iclasında Azərbaycan tarix elmi qarşısında çox mühüm bir məsələ qaldırdı: yüksək elmi səviyyədə sübut edilməlidir ki, Ermənistanın yerləşdiyi ərazi Azərbaycanın tarixi ərazisidir. Bu sahədə nə işlər görülmüşdür?

- Cənubi Qafqazda erməni dövlətinin yaranması onun tarixinin yazılması ehtiyacını irəli sürdü. Tez bir zamanda sovet tarixçiləri bununla məşğul oldular.

Məlumdur ki, Cənubi Qafqazın tarixi konsepsiyası hələ XX əsrin ortalarında İ.P.Petrşevski tərəfindən "XYI-XIX əsrin əvvəllərində Azərbaycan və Ermənistan feodal münasibətləri tarixi öçərki"ndə işlənilib. Bu konsepsiyaya əsasən erməni dövlətçiliyi Cənubi Qafqazda dərin köklərə malik idi.

Biz epiqrafik, orta əsr Azərbaycan hökmdarlarının fərmanları, arxiv sənədlərinə əsaslanaraq sübut edirik ki, Cənubi Qafqazda tarixən heç bir erməni siyasi qurumu mövcud olmayıb. İ.P.Petrşevskinin və erməni tarixçilərinin əsərlərində Qərbi Azərbaycan torpaqlarında guya mövcud olmuş erməni dövlətinin "Qafqaz Ermə-

nistanı və Ararat Respublikası" adlandırıldıqları anlayışa adı çəkdiyimiz heç bir mənbədə rast gəlməmişik. Bu sənədlərdə Ermənistanın yerləşdiyi ərazi "Çuxur-Səd" adlanır və Azərbaycan anlayışına daxildir. Sənədlərin analizi Cənubi Qafqazın yeni tarixi konsepsiyasının işlənməsinə gətirir və Azərbaycan tarixinin sovet rus və erməni tarixçiləri tərəfindən saxtalaşdırıldığını sübut edir.

- Sovet İttifaqı dövründə azərbaycanlıların bu torpaqlardan sıxışdırılıb çıxarılması ilə yanaşı onlara məxsus olan maddi-mədəniyyət abidələri dağıdılıb, yer adları erməniləşdirilib. Bu barədə...

- 1988-ci ildən sonra kütləvi terrora məruz qalmış azərbaycanlılar Qərbi Azərbaycan ərazisini tərk etmək məcburiyyətində qalmış və bundan sonra bu ərazidə azərbaycanlılara məxsus olan maddi-mədəniyyət abidələri ermənilər tərəfindən dağıntılara, məhvə məhkum olmuşdur.

Zəngəzurun Urud (Oront) qəbristanlığında 1961-ci ildə aşkar edilmiş XV-XVI əsrə aid sənduqə formalı və qoç heykəlli məzar daşları üzərindəki kitabələr və qədim türk tayfalarına məxsus tanrıların təsvirləri alban tayfalarının islamı qəbul etməsini və ondan çox-çox əvvəl türkləşməsini, azərbaycanlaşmasını sübut edərək, ondan əvvəl mövcud olan Qafqazın xilafətin istilasından sonra alban tayfalarının erməniləşməsi və gürcüləşməsi konsepsiyasını alt-üst etdi.



Bu elmi kəşf azərbaycanlıların Qafqazda yerli-köklü xalq olduğunu sübut edir

və indiyə kimi ermənilərin "azərbaycanlılar Qafqaza gəlmə xalqıdır" fikrini rədd edirdi.

Erməni "alimləri" xəttat savadsız olmuş, kitabəni səhv yazmış deyərək, avlade-avğyan (alban övladları) sözünə hərfələr əlavə edərək "avlağum vağudlu" kimi oxumuşlar. A.D.Papazyanın yazdığına görə Orbelyan nəslindən olan avlağum vağudluları Əmir Teymur türkləşdirdi və islamı qəbul etdirdi. Həmin Urud qəbristanlığında yatanlar da onlardır. Azərbaycanlılar heç vaxt Zəngəzurdə (Sisian) yaşamamışlar və Zəngəzur Azərbaycan torpağı deyil. Lakin A.D.Papazyanın çap etdirdiyi üç cildlik əsərində nəşr etdirdiyi sənədlərdə Zəngəzurun Naxçıvana, Naxçıvanın isə Azərbaycan ölkəsinə daxil olduğu sübut olunur.

Z.S. Xaçikyan yazır ki, Teymurun istilası zamanı Syunikdə yaşamış avlağum vağudlular islamı qəbul etməsinlər deyərək, Gürcüstanın dağlarına köçdülər.

Urud kəşflərindən sonra Papazyan, Xaçaturyan və Aleksan Akopyan 1986-cı ildə

Sov.İKP Mərkəzi Komitəsinə 30 səhifəlik böhtan dolu yazı ünvanladılar. Burada onlar M.Nemətovanı "Sovet konstitusiyası, proletar beynəlmilətçiliyi və çoxmillətli ölkəmizin qanunlarına zidd çıxmağında" ittiham edirdilər. Lakin çox çəkmədi bunlardan sonuncunun adı "xalqını uçuruma aparan, millətçilik hisslərini alovlandıranlar sırasında çəkildi". Bundan sonra Urud qəbristanlığı dağıdıldı və Qərbi Azərbaycanda yaşayan azərbaycanlılar öz dədə-baba yurdlarından didərgin salındılar.

- Ermənilər epiqrafika sahəsində hansı saxtakarlıqlara yol veriblər?

- Məqsəd üç dəniz arasında (Aralıq, Qara, Xəzər) "Böyük Ermənistan" dövlətinin tarixən mövcudluğunu sübut etməkdir. Bu saxtakarlığın bariz nümunəsi kimi A.A.Xaçaturyanın "Korpus arabskix nadpi-sey Armenii XIII - XYI vv." əsərini qeyd etmək olar. Burada müəllif Türkiyənin İxlat, Ərzincan, Ərzurum, Azərbaycanın tarixi və müasir ərazisindəki - Zəngəzur, Çuxur-Səd, Naxçıvan, Göycə ərazisində olan abidələri daxil etmişdir.

Erməni tarixçisi abidələrin coğrafiyasını və xronologiyasını qarışdıraraq, sözlərə hərfələr əlavə etməklə saxtakarlıqlara yol vermişdir

Tarixi mənbələri təhrif edərək Əbdürrəşid Bakuinin "Kitab-i Təlxis əl-əsar və əcayib əl-məlik əl-gəhhar" əsərində "Abşeronda xristianlar yaşamış" ifadəsini saxtalaşdıraraq "Abşeronda ermənilər yaşamış" sözləri ilə əvəz etmişdir. Dağda bil-mədiklərini isə erməni milli memarlıq abi-

dəsi kimi təbliğ edirlər.

Anadoludan tutmuş Çinə qədər Araz boyu karvan-ticarət yolu - İpək yolu üzərində Zəngəzurun Səlim keçidi adlanan yerdə Elxani Əbu Səid dövründə tikilmiş karvansaranı "erməni milli memarlıq abidəsi" kimi təqdim etmişlər. Həmin yol üzərində Zəngilanın Məmmədbəyli kəndində Yəhya ibn Məhəmməd türbəsinin qapısı üzərində qoyulmuş kitabə ölçüsü, forması, həkk olunan texnikasına görə qeyd olunan karvansara kitabəsinin eynidir. Belə kitabənin üçüncüsünə Azərbaycanın tarixi ərazisində hələ rast gəlinməyib. Qeyd olunan kitabədə XIV əsrdə İpək yolu üzərindəki bütün abidələri yaratmış memar Əli Məcdəddinin adı yazılmışdır.

Abidənin içərisində erməni dilində divara bir yazı qoyulmuşdur. Bu yazıda olan mətnlə qapının üzərinə hörülmüş yazının mətni üst-üstə düşür. Erməni dilində olan yazıda qeyd olunur ki, bu abidə 1332-ci ildə Orbelyan nəslindən olan Çesar tərəfindən tikilib. Lazar Universitetinin müəllimi Xr.İv.Kuçuk-İoannasov iddia edir ki, "tatarlar" (yəni azərbaycanlılar) sonradan bu karvansaraya Səlim adı vermiş və ərəbcə yazını qapının üzərinə qoymuşlar. Halbuki, ərəbcə yazı bina tikildiyi zaman qapının üzərinə hörülmüşdür. Maraqlısı odur ki,

Ermənilərin çap etdikləri bukletdə karvansara Səlim karvansarası adı ilə çap olunub

- İstər-istəməz belə bir sual meydana çıxır, əgər bu, erməni milli-mədəni abidəsidirsə, niyə ermənilər bunu "tatarlar" adlandırdıqları kimi adlandırırlar?

- Erməniləşdirmək istədikləri digər

abidə Azərbaycan Qaraqoyunlu dövləti, Çuxur-Səd əmirələrinə aid İrəvanın 8 kilometrliyində Cəfərabad (indiki Arqavanq) kəndində yerləşən möhtəşəm türbədir.

Ermənilər türkmən alimlərini dəvət edərək bu abidənin bünövrəsində qazıntı işləri aparmış və belə bir qonağa gəlmişlər ki, Qaraqoyunlu dövləti İran dövləti olub, onun başında türkmən (müasir türkmənləri nəzərdə tuturlar) əmirləri durub və ərazisində erməni maddi-mədəniyyət abidəsi olub. Bu cəfəng elmi nəticə yalnız xəstə təfəkkürün məhsulu ola bilər. Qaraqoyunlu əmirələrini müasir türkmənlərlə eyniləşdirmək qeyri - elmi və düzgün deyil, ona görə ki,

Onlar XIII əsrdə Anadoluda yaşamış oğuz türkləri idi

və türkmən adlanan yarımköçəri tayfa birləşmələrindən ibarət idi Onların mərkəz vilayətləri Arjiş Van gölünün şimalında yerləşirdi. Bundan əlavə memarlıq-konstruktiv formasına görə bu abidə Naxçıvanda yerləşən Möminə xatun və Yusif bin Kəbir türbələri ilə eynidir və Əcəmi bin Əbu Bəkr memarlıq məktəbinin davamıdır.

Qeyd olunan yerdə bir neçə türbə və azərbaycanlılara məxsus böyük qəbristanlıq olmuşdur. Hamısı dağıdılıb.

İrəvan şəhərində Göy Məscidin kompleksində yerləşən Mədrəsə binasının hücrələrindən birində mərmər başdaşının üzərində h.1330=1911-12 il, Abasquluxan yazılmışdır. Abasqulu ağa İrəvanski İrəvanın görkəmli maarifpərvərlərindən biri olmuş, İrəvanda maarifin, təhsilin, mədəniyyətin inkişafında mühüm rol oynamışdı. Arxiv sənədlərindən məlumdur ki, 1898-ci ildə bir qrup İrəvan ziyalıları Göy məscidə toplaşaraq məscidin nəzdində məktəb açmaq qərarına gəlirlər və bu məktə-

bin maliyyələşdirilməsini öz üzərlərinə götürürlər.

Mehrinin Nüvədi kəndində bir neçə abidə qeydə alınmışdır. Bunlardan biri Anqizet qəbristanlığında Şeyx oğlu Şeyx Mirin baş daşı, digəri Quş fermasının yerində orta əsr qəbristanlığıdır. Üzərində dəfn olunanın adı qalmışdır. Kitabəni kufi xəttinə görə XIII əsrə aid etmək olar. Nüvədi kənd qəbristanlığında Məsumənin yerli daşdan və mərmərdən hazırlanmış başdaşları mövcud idi.

Zəngəzur dağlarında Baba Hacı türbəsi daha əvvələ aiddir. Ətrafda böyük qəbristanlıq olub.

Zəngəzurun Ələyaz kəndində Əxi Təvəkkül türbəsinə də misal göstərmək olar.

1915-ci ildə Zəngəzurdə və İrəvan quberniyasının ərazisində 382 şiə, 9 sünni məscidi fəaliyyət göstərirdi. İrəvan quberniyasında məscidlərin artma dinamikası isə 1904-cü ildə 201, 1911-ci ildə 342, 1915-ci ildə isə 382 idi.

Bunlar müsəlman əhalisinin sürətlə artmasından və bu ərazidə müsəlman ruhanilərinin güclü mövqeyindən xəbər verir

İrəvan quberniyasının Eçmiədzin qəzasında 36, Sürməli qəzasında 47, Şərur-Dərələyaz qəzasında 63, Novobayozed qəzasında 14, İrəvan qəzasında 54 prixod məscidi fəaliyyət göstərirdi. Prixod məscidləri kənd soveti rolunu oynayır. Burada anadan olanların, ölənlərin, evlənənlərin, boşananların hesabı aparılırdı. Hər prixodun mollası var idi və o, Qubernator tərəfindən təyin olunurdu. Ümumən XIX əsrin sonunda İrəvan quberniyasında 233 şiə və 14 sünni məscid prixodları fəaliyyət göstərirdi.

İrəvan şəhərində XX-ci əsrin əvvəlinə kimi Qədim Şəhər məscidi, Came məscidi,

Hacı Novruzəlibəy məscidi, Hacı İmam-verdibəy məscidi, Mirzə Səfərbəy məscidi, Hacı Cəfərbəy məscidi fəaliyyət göstərirdi.

- Azərbaycanlıların bu regionda köklü xalq olduğunu toponimlər - yer adları bir daha sübut etmirmi?

- Toponimlər konkret etnosun konkret coğrafi məkanda təşəkkülünü göstərən ən tutarlı sənəddir. Ona görə də

Ermənilər əraziləri azərbaycanlılardan təmizlədikcə, ilk növbədə yer adlarını dəyişdirirlər

Demək olar ki, bütün toponimlər erməniləşdirilib. Adını çəkdiyimiz Urud-Oront, Cəfərabad-Arqavanq, Zeyvə-Metsamor və s. adlandırılıb. Bu da azərbaycanlıların bu torpaqlarda tamamilə izlərinin itirilməsi məqsədini güdür.

Zəngəzurun Pir Davudan kəndində XIX əsrin sonunda 8-ci imam Rzanın nəvəsi Mir Davudun məqbərəsi var idi. Qara Vəli kəndində 7-ci imam Museyi Kazımın oğlu Seyid Əhmədin məqbərəsi yerləşirdi. Hazırda dağıdılıb.

İrəvan məscidlərinin İrəvan quberniyasının müxtəlif yerlərində vəqf əmlakları yerləşirdi. Bu, əsasən torpaq sahələri, dükənlər idi. Sənədlərdən göründüyü kimi vəqf əmlaklarının sərhəd olduğu torpaqlar azərbaycanlılara məxsus idi. Bu da öz növbəsində bu regionda azərbaycanlıların çoxluq təşkil etdiyindən xəbər verir.

Mənbələrə əsasən demək olar ki, 1919-cu ildə İrəvan quberniyasının Şərur-Dərələyaz qəzasında azərbaycanlılar əhalinin 72,3%, Sürməli qəzasında 96%, İrəvan qəzasında 60,2%, İrəvan qəzasında Milistan və Vedi-Basar mahallarında 90% təşkil edirdilər.

Böyük təəssüf hissi və ürək ağrısı ilə qeyd etmək lazımdır ki, hazırda bütün bu abidələr dağıdılıb.

Şamaxıda 1918-ci il mart qırğınları zamanı XII əsrin abidəsi olan Came məscidi dağıdılıb, 13 prihod məscidi yandırılıb, məhv edilibdir.

Qarabağda yerləşən abidələr də ermənilər tərəfindən kütləvi surətdə dağıdılır və erməniləşdirilir

Ermənilər çalışırlar ki, bu yolla öz aqressiv siyasətlərinə haqq qazandırsınlar. Eyni zamanda dünya ictimaiyyətinin nəzərini başqa istiqamətə yönəltmək məqsədilə azərbaycanlıların Naxçıvanda erməni qəbristanlıqlarını dağıtmaq haqqında cəfəng məlumatlar yayırlar.

Dağlıq Qarabağ ərazisində yerləşən alban-xristian abidələri ermənilər tərəfindən mənimənilir və erməni mədəniyyət abidələri elan edilir. Bu haqda rus, erməni, avropa dillərində "əsərlər" çap olunub.

Bu abidələrin üzərində olan yazılar memarların, alimlərin, xəttatların, nəqqaşların, sufi şeyxlərinin, azərbaycanda memarlıq məktəblərinin banilərinin adlarını aşkarlayır.

1904-cü ildə Şuşa qəzasında 29 şiə məscidi, Cəbrail qəzasında 10 şiə məscidi fəaliyyət göstərirdi. 1911 ildə şiə məscidlərinin sayı Şuşa qəzasında 50-yə, Fizuli qəzasında 19-a çatır. İndi bu abidələrin vəziyyətindən bizim xəbərimiz yoxdur. A.A.Xaçaturyan abidələri görmədiyi halda belə Naxçıvan, Zəngəzur, bütün Azərbaycan, Kars, Anadolu abidələrini bu kitaba salıb erməni abidələri kimi qələmə verir və

İddia edir ki, dənizdən-dənizə bütün ərazi Ermənistanın tarixi ərazisidir

1828-ci ildən Azərbaycana köçürülmüş ermənilər hələ sovet hakimiyyəti zamanı yaşadıkları Ordubadın Der kəndində azərbaycanlılara məxsus orta əsr qəbristanlığını erməni qəbristanlığına çevirmişlər.

Şamaxının Kələxana kəndində yaşa-

yan qriqoryan tatlar XIV-XVII əsr qəbristanlığında sənəduqə formalı məzar daşlarını dağıdıb yerində üzüm əkməmişdilər.

Əmirəcən kəndindəki Nizaməddin məscidinin portalındakı kitabə də qazılıb, pozulmuş, sonradan bərpa olunmuşdur.

Bərpa idarəsində işləyən erməni inşaatçı ustaları Bakıda Came məscidi kompleksində olan mədrəsə kitabəsini torpağa basdırmış, Came məscidi binövrosindəki Şirvan ordusunun baş komandanı şəhid Əbu Yaqub Yusifə həsr olunmuş kufi yazılı xatirə lövhəsini ovub, oxunmaz hala salmış, Bakı qala hasarında daşnak partiyasının emblemini həkk etmişlər.

Ümumiyyətlə, son 200 ildə Azərbaycan xalqı, onun maddi mədəniyyət abidələri ermənilər tərəfindən genosidə məruz qalmışdır

Azərbaycan torpaqlarının işğalının ardınca kütləvi surətdə abidələr məhv olunur, erməniləşdirilir, yer adları dəyişdirilir. Nə qədər ki, Azərbaycan torpaqları işğal altındadır bu mənəvi genosid davam edəcək.

- Cənubi Qafqazda öz mövqeyindən əl çəkmək istəməyən Rusiya bu işdə də ermənilərə kömək əlini uzadırmı?

- Dünyada güclü olan erməni lobbisi fəaliyyətini gücləndirməkdədir. Rusiya Dövlət Dumasının deputatı Baburin öz çıxışlarının birində demişdir ki, ruslar və ermənilər tarixən bir yerdə yaşamağa məhkumdurlar. Ermənilər müsəlman-türk əhatəsində ruslarsız yaşaya bilməz. Bununla da Rusiya siyasətçiləri erməniləri Cənubi Qafqazdakı siyasətlərinin əsiri etmişlər.

Bu yaranmış şəraitdə ermənilərin Azərbaycan xalqına qarşı apardıqları ideoloji mübarizədə qələbə çalmaq üçün ardıcıl olaraq Cənubi Qafqazın yeni tarixi konsepsiyasının daha geniş işlənməsi gərəkdir.

01.04.2006

Dünya xalqlarının müdriklərinin, fikir korifeylərinin yaratdığı misilsiz sənət nümunələrini nəsillərə ötürmək üçün bir yerə toplayıb

Ömrünün 55 ilini bu şərəfli sənətə həsr edib



Kövsər Məhəmməd qızı Tarıverdiyeva

*Yazıçı-publisist
filologiya elmləri namizədi,
14 iyun 1914 (İrəvan)*

*Ustadı ustad olmasa, şagird neyləsin?
Şagirdə əməl olmasa, ustad neyləsin?*

Sədi Şirazi

Elə ilk görüşümüz məndə dərin təəssürat oyatdı və mənə elə gəldi ki, onunla hardasa təsadüfən rastlaşsaydım belə, səliqə ilə daranmış ağ saçlarından başının ucalığını, qətiyyətli baxışlarından daxilinin zənginliyini, sifətindəki cizgilərdən taleyin ona bəxş etdiyi müdrikliyi təyin edə bilərdim. "Hikmətli kəlamlar və qəribə əhvalatlar" kitabını oxuyub, onun işığı ilə gəlmişdim bu görüşə. Oturuşu-duruşu, ürəkdən gələn nəcib tövsiyələrilə elə bil yazdığı kitabı bir daha səhifələdi gözümün qarşısında Kövsər xanım...

- Kövsər xanım, müdriklər deyirlər ki, hər kəsin qiyməti gör-düyü işin qiyməti qədərdir. Bu yaşınızda belə ağır yükü çiyinizə almağa sizi nə vadar etdi?

- Gənc nəslə təbiət və cəmiyyət hadisələrini düzgün dərk etməkdə kömək etmək, onların idraki və əxlaqi inkişafına təsir göstərmək lazımdır, qızım...

■ 1932-37 - Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutda təhsil alıb.

■ 1937-39 - ADPI-də müəllim, dekan vəzifəsində işləyib. ADPI-də

55 il azərbaycan ədəbiyyatının tarixindən dərs deyib.

■ 1942 - Filologiya elmləri namizədidir.

■ 1942-43 - Azərbaycan

can Respublikası Təhsil Nazirliyində kadrlar şöbəsinin rəisi olub.

■ 1943-48 - Respublika Müəllimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunda

tədris işləri üzrə prorektor vəzifəsində çalışıb.

■ Çoxsaylı məqalələrin və 8 kitabın müəlifidir.

Müsaibə

Mövla görəlim neylər...

"Bir gecənin içində onları elə kütləvi şəkildə apardılar ki, ikinci imtahanı götürməyə heç kim qalmadı..."

Müsaibim 55 il Azərbaycan Pedaqoji İnstitutda dərs demiş Kövsər xanımdır

- Elm öyrənmək və mərifət sahibi olmaq insanlar üçün təkə məişətlərini təmin etmək vasitəsi deyil, eyni zamanda əxlaqını, əməlini, rəftarını yaxşılaşdırmaq üçün təcrübədən keçirilmiş vasitədir. İbrahim Haqqı demişdir: "Mövla görəlim neylər, neylərsə, gözəl eylər"...

- Gənclərimizdə "avropalaşmış" təfəkkür inkişaf etdiyi halda, onların hikmətli sözlər və xalqın ənənəsi əsasında tərbiyələnməsinə necə nail olmaq olar?

- Hər millətdən ədəbzlığı, modabazlı deyil, yaxşını əxz etmək lazımdır. İnsan görək öz millətinə, öz adətində, öz məişətinə xain çıxmasın. Kamal Atatürk deyir ki,

"Milli mənliliyini tapa bilməyənlər başqa millətlərin ovu olurlar"

- Kövsər xanım, uşaqlığınızda qayıdın...

- Bizim uşaqlıq illərimiz indiki uşaqların keçirdiyi xəşbəxt illər kimi olmayıb. Bağça, məktəb, universitet... Ailəmin yeganə övladı olmuşam. Atam bağımızda işləyəndə ona kömək edərdim... Amma bir uşaq kimi ayrıca mənim öz aləmin olsun, oyuncaqlarım olsun, olmayıb. Ruhani bibim var idi, həmişə məni məscidə aparardı, namaz qıldırırdı... 8 yaşına qədər çadra örtürüblər mənə. İki il məktəbə gedəndən sonra çadrələr ləğv olundu, məktəbdə çadralarımızı gizlətdilər. Müəllimlər valideynlərimizlə razılaşdı bizi evə çadrasız buraxdılar. Bu, o vaxt sovet dövrünün tələbi idi.

- 37-ci il hadisələrini necə xatırlayırsınız?

- Bu illərdə nə qədər bizim hörmətli ziyalılarımız repressiyanın qurbanı oldular. Birinci dövlət imtahanını verdik. Dövlət imtahanı komissiyasının sədri Çobanzadə, bir sıra görkəmli alimlər də komissiyanın üzvləri idilər. Bir gecənin içində onları elə kütləvi şəkildə apardılar ki, ikinci imtahanı götürməyə heç kim qalmadı. Yenidən komissiya təşkil etdilər.

Köhnə məktəb keçmiş seçilmiş ziyalılar idi. Hamısını xalq düşməni çıxardılar. Hər gecə, hər gecə apardılar. API elə seyrəldi ki... İmtahanları verdik, təyinat veriləndə atam dedi ki, qızım, biz kənd adamıyıq də, elə yer götür ki, orda rahat yaşayaq. İnstitutdan bizi buraxmadılar. 6 nəfər idik. Rayona getmək istəməyimin səbəbini soruşdular. Ev şəraitimizin pis olduğunu bildirdim.

23 yaşında mənə həm ev verdilər, həm də filologiya fakültəsinin dekanı vəzifəsinə təyin etdilər

- Mühəribə illərini necə xatırlayırsınız?

- Aspiranturanı qurtaran kimi Maarif Nazirliyində metodist, sonra kadr şöbəsində rəis, 43-48-ci illərdə Respublika Müəllimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunda tədris hissə işləri üzrə prorektor işlədim. Mühəribə illərində sənədlərimi Tibb İnstitutuna verib, orada təhsil aldım. Mühəribənin ağır günlərində İrəvanda yeganə ziyalı olan həyat yoldaşımı xalq düşməni çıxartdılar. Maddi vəziyyətimizin çətinliyi həkimlik sənətinə yiyələnməyimə mane oldu. Bütün ailə mə-

nim üstümdə idi.

- O zaman İrəvanda olarkən ermənilərin təzyiqlərinə məruz qalırdınız?

- Yox. Düzdür, arada naxələf adamlar çox idi, amma bu cür dəhşətli düşmənçilik mən görməmişdim. Ermənilər qeyri-qanuni, zorla, başqasının köməyi ilə gəlib bizim torpaqlarımızı tutublar. İndi də qeyri-qanuni olaraq gündə bir bəhanə gətirib illə çevirirlər. Onların etdikləri ona görə bağışlanmazdır ki, torpaqlarımızı tutmaqla kifayətlənməyib, mədəniyyətimizi yox etdilər, məscidlərimizi dağıtdılar. Onların nankorluqlarına o qədər nifrətim var ki, heç adlarını da çəkmək istəmirəm.

- İndi nə işlə məşğul olursunuz?

- Hazırda xatirələrimi hazırlayıram. Onlardan biri də Əziz Şəriflə olan münasibətlərindir. Mən orada aspirant olanda

Əziz Şərif hər gün gəlir və işimlə maraqlanırdı

Mənə çox köməyi dəydi. Hansı kitabxanadan hansı ədəbiyyatın tapmaq mümkün olduğunu mənə deyirdi. Əziz Şərif Moskvada yaşayırdı və filoloq idi. Məsələn, mənə deyirdi ki, dövrü mətbuatı öyrənmək üçün burda Lenin kitabxanasında oturma, get "ximka"ya, bir kitabxana var, ora bütün SSRİ-yə daxil olan dövlətlərin qəzet və jurnalları gəlir, onlardan istifadə et.

- Sizə çətin anlarınızda kimlər kömək edib?

- Mən ancaq özümə güvənmişəm, qızım, mənim heç havadarım olmayıb. Atam-anam sadə insanlar olub. Qohum-əqrəbə içində kömək etmək istəyənləri Böyük Vətən müharibəsində itirdik.

- Kövsər xanım, məktəbi niyə tərk etdiniz, yoruldunuz?

- Çörəkdən sonra xalq üçün vacib şey məktəbdir. Qoysaydılar ölənədən auditoriyadan ayrılmazdım. Müəllim aynadır,

şagird ona baxıb özünü düzəldir. Şagirdlərimlə fəxr edirəm.

- O dövrün tələbələri ilə bu günkü tələbələri necə müqayisə edərdiniz?

O dövrə "dirijor" vardı...

O, nə deyirdisə, yerdə qalanlar onu həyata keçirirdi. Hərənin özünün müstəqil fikri yox idi. O tələbələrin danışığı yox idi, sözü yox idi, yeni fikir söyləyə bilmir, istədiklərini deyə bilmirdilər. İndikilər, məşallah, hər nə istəyir deyirlər, müstəqil fikirləri var, işləyirlər, yazırlar, nə istəyirlərsə onu edirlər.

- Sevimli tələbələrinizdən kimləri xatırlayırsınız?

- İsmayıl Şıxlı, Ənvər Əlibəyli, Tələt Əyubov, Qasımzadə qardaşları... bunlar çoxdurlar.

- Onlar gəlib sizi yoxlayırlar?

- Yox. Təəssüf ki, sadələdiqlərim hamısı rəhmətə gedib...

- İmkansız tələbələrə hamilik etdiyiniz günlər olub?

- Təvəzökarlıqdan uzaq olsa da, deməliyəm ki, o qədər imkansız tələbələrə vasitəçilik etmiş, ümidsizlərə ümid vermişəm, qovulmaq üzrə olan tələbələrin işinin ardıcılıq düşmüşəm, onların vəziyyətini nəzərə alıb, düşükləri çətin vəziyyətdən xilas etmişəm. Fikirləşmişəm bu uşaq yetimdir, qovulandan sonra yenidən gəlib bu məktəbə qəbul ola biləcəkmə? Nə qədər tələbələrimi işə düzəlmişəm. Cəsarətlə deyə bilərəm ki, mən adicə mühazirəmi deyib, auditoriyadan çıxan müəllim olmamışam. Eyni zamanda onlara böyüklük, yeri gələndə analıq etmişəm.

- Müxtəlif sahələrdə çalışmışınız. Bunların hansı daha doğma, ürəyinizə yaxın olub?

- API-də müəllimlərimdən elə nümunə almışam ki, müəllimlik sənətini ən sevimli peşəm hesab edirəm.

- Övladlarınızdan razısınız?

- Çox. Böyük oğlum Fuad əməkdar jurnalistdir. Uşaq yazıçısıdır. 9 il Azərbaycan Dövlət Televiziyasında sədr müavini işləyib. Kiçik oğlum Azərbaycan Respublikası Elm, İstehsalat Müəssisələri və Kooperativ İşçilərinin Həmkarlar Komitəsinin sədr müavini. Üç gəlinim, beş nəvəm ayrı-ayrı ixtisas üzrə həkimdir.

Təəvvür edin

bir poliklinikalıq həkimimiz var ...

- Xarici dövlətlərdə olmusunuz?

- Dünyanın bir çox ölkəsində, - Yuqoslaviya, Polşa, Almaniya, Rumıniya, Avstriya, Türkiyə, Yunanıstan və başqa dövlətlərdə olmuşam. Buna aldığımız məvacib imkan verirdi.

- Bu günkü gənclərin çatışmayan cəhətlərini nədə görürsünüz?

- Təvazökarlıq, ismət, həya gözəl şeydir. Bu gün bizim qızlarımızın açıq-saçıq halda gəzmələrini mentalitetimizə uyğun saymıram. Elə oxuyanlarımızı demirəm. Valıdeynlər buna necə yol verirlər, buna təəcüb edirəm.

Onların işgüzar, çalışqan, vətənpərvər və xeyirxah olmalarını istəyirəm. Xalqa xidmət etməyi, xalqın qayğısını çəkməyi bacarsınlar.

- Kitabınızı oxuyarkən bir neçə hikmətli sözləri özüm üçün qeyd etmişəm: "əmək xoşbəxtliyin açarıdır". Siz bu xoşbəxtliyin açarını tapa bilmişiniz?

- Tapmışam. Bütün ömrüm boyu ailəmi himayə etmişəm. Atam-anam, övladlarım... Həyatım boyu zəhmətimlə yaşadığımı görə özümü xanım hesab edirəm. Gənclərimiz cəmiyyətə uyğun formalaşsın, yəni pulun cəmiyyətdəki rolunu həddindən artıq qabardılar. Mən istərdim ki, onlar pulu səmərəli əməkləri ilə qazansınlar. Zəmanəmiz belə qalmayacaq ki, səbrli olmaq lazımdır. Yəni rifahımız yaxşılaşacaq, bizim uşaqlarımız xoşbəxt və fərvan həyat yaşayacaqlar. Qurani-Kərimdə "Münəfiqun" surəsində deyilir: "Allahı anmaqdan qalanlar itkiyə uğrurlar..."

Odur ki, gənclərimiz saf əməllərlə yaşamaqlı və bu işdə Allahın köməyinə bel bağlamalıdırlar...

15.06.2001



**Harda türk varsa, Şərifə Yavaş orda görürük.
Qarabağ davasında Azərbaycan türkünün,
Kıpris davasında kıprıslı qardaşlarımızın,
Kərkük davasında İraq türkmənlərinin yanında...**

O bir türk sevdalısı**Şərifə Yavaş**

*Azəri-Türk Qadınlar Birliyinin
Avropa təmsilçisi,
«Beltürk» qəzetinin
Genəl Yayım müdiri*

1976-cı ildə Brüsseldə anadan olub

**Türk qadını
bu gün də milləti üçün
türk bəyi qədər mübarizdir.
Bunun örnəklərindən biri də
Şərifə Yavaşdır**

Milləti uğrunda mübarizə aparan insanlar müxtəlif imtiyazlardan, həyatın bir çox nemətlərindən imtina edirlər. Şərifə də onlardan biridir. Haqqı tapdanan, hüquqları pozulan türk xalqına yardım etmək istəyənlərin ilk sıralarında gördüm Şərifeni...

Əslində ot kökü üstündə bitər. Onun mübarizliyi, əqidəsinə sadıqlığı və türklük uğrunda həyatından keçməyə hazır olması Ase-

nanın hələ də türk qadınının ruhunda yaşadığını göstərir.

Sənət yollarında inamla irəliləyən bu türk qızının böyüklüyü ondadır ki, o qələmi ilə tək türkün düşmənlərinin deyil, öz içimizdə düşmənin dəyirmanına su tökənlərin də qorxulu rəyası olaraq qalmaqdadır. Onu oxucusuna doğmalaşdırən və övladı kimi sevdiren vətəninə, millətinə olan məhəbbətidir.

Nə qədər şerifələr var, türkün içindəki məşəllər sönməyəcək!

Nə qədər şerifələr var, türk əsla yenilməyəcək!

■ Orta və ali təhsilini Brüsseldə alıb. Bir sıra ictimai qurumlarda fəallıq göstərüb.

■ İstanbuldakı müxtəlif şirkətlərdə fransız dilindən tərcümələr edib.

■ 2006 - Belçikaya köçüb və orada müxtəlif qəzetlərdə işləyib.

■ Hazırda özü müstəqil qəzet çıxarmağa başlayıb.

■ 2 uşağı var.

Yaradıcılığının əsas mövzusunı qəhrəman, mübariz xarakterli, yüksək bəşəri ideallar aşılannmış güclü insan obrazları təşkil etmişdir



Ecəzkar sənəti ilə Kleopatra roluna möhrünü vurdu

Artıq başa düşmüşdü ki, ağır, amma şərəfli bir yolun astanasındadır. Bu yolla uğurla addımlamaq, həyat həqiqətlərini üzə çıxarmaq və sənətin zirvəsinə yetişmək əzmində olduğunu duymuşdu. Gözəl nitq qabiliyyətinə, cazibədar zahiri görkəmə, məlahətli səsə malik olması onu dövrünün görkəmli rejissorlarının diqqətindən yayındırmadı. Ədil İskəndərov, Mehdi Məmmədov kimi rejissorlarla işləyərək mürəkkəb xarakterlər yaratdı. Ələsgər Ələkbərov, Mehdi Məmmədov, Həsənağa Salayev, Sıdqi Ruhulla, Mustafə Mərdanov kimi korifey sənətkarlarımızla tərəf müqabili oldu. "Azərbaycanfilm" kinostudiyasının çekdiyi "Onu bağışlamaq olarmı?", "İnsan məskən salır", "Mən rəqs edəcəyəm" filmlərində oynadığı obrazlar yaddaşlara köçdü...

Hökumə Abbasəli qızı Qurbanova

*Keçmiş SSRİ-nin xalq artisti,
Dövlət Mükafatı laureatı
1 iyul 1913 (Bakı)–
28 oktyabr 1988 (Bakı)*

■ 1931- Bakı Pe-
daqoji Texnikumu-
nu bitirib.
■ 1931-32- Azər-
baycan Dövlət Konservatoriyasının fortepiano

sinfində təhsil alıb.
■ 1933 - Cəfər Cabbarlının ssenarisində "Almaz" filmi ilə səhnə fəaliyyətinə başlayıb.

■ 1939 - Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında işə daxil olub.
■ 1965 - Keçmiş SSRİ-nin xalq artisti

və Dövlət Mükafatı Laureatıdır.
■ "Lenin", "Qırmızı Əmək Bayrağı", "Şərəf nişanı" ordenlərinə layiq görüldü.

Müsahibə

"Onu bağışlamaq olarmı?"

*Hər iki korifey – Hökumə Qurbanova və Ələsgər Ələkbərov
səhnəmizin tarixində əzəmətli səhifələr açmışdılar*



Müsahibim sənətkarın nəvəsi Dəniz Neft Qaz Layihə Dövlət Elmi Tədqiqat İnstitutunun iqtisadiyyat üzrə direktor müavini, Azərbaycan Texniki

Universitetinin sənaye iqtisadiyyatı və menecer fakültəsinin müəllimi, dosent, iqtisad elmləri namizədi Nazim Əliyevdir

- Ulu babam Abbasəli Qurbanov XX əsrin övvəllərində kommersiya ilə məşğul olub. Hərdən Şimali Qafqazın Qroznı şəhərində yaşayan və Maqomayevlər ailəsindən olan dostunun yanına gedirmiş. Burada çeçen qızı Malikat xanıma vurulur. Malikat xanımın ailəsində

bir övlad diləyir və niyyət edir ki, əgər qızı olsa ona pir sahibinin adını versin. Bir ildən sonra nənəm dünyaya gəlir. Qıza Hökumənin adını verirlər. Bunun ardınca bacısı Qəmə, qardaşı Ağasadıq doğulur. Malikatın əri çox erkən vəfat etdiyindən gənc qadın 3 uşaqla tək qalır. O vaxtlar Müslüm Maqomayev Bakıya köçüb bacısı ilə Nizami küçəsi-41 ünvanında yaşayırdı. Dayısının onlarda qalması ilə əlaqədar evlərinə çoxlu ziyalılar, bəstəkarlar, aktyorlar gəlirdi. Nənəm Müslüm Maqomayevin məsləhəti ilə bacısı Qəmərlə birlikdə Konservatoriyaya daxil olur. Qəmərxanım Konservatoriyayı bitirdikdən sonra elə orada musiqi tarixi kafedrasında müəllim işləyir.

- Oxucularımızı Hökumə xanımla Ələsgər Ələkbərovun - hər iki korifeyin izdivacı çox maraqlandırır...

- Ələsgərlə tanış olanda nənəmin təxminən 17 yaşı varmış. Eyni məhəllədə yaşayırdılar. Onların gizli görüşdüyünü Malikat xanım hiss edir. Ələsgərin elçiləri ilk dəfə gələndə Malikat xanım öz etirazını bildirdi. Dedi ki, mən artistə qız vermərəm. Ələsgər o vaxtlar cavanlığına baxmayaraq tanınmış aktyor idi. Lakin

Sərt xasiyyətli Hökumə "ya Ələsgər, ya heç kim" - deyər qəti fikrini bildirdi

Malikat xanım qızının xasiyyətinə bələd olduğundan bilirdi ki, onu fikrindən döndərmək çətin olacaq. Böyük mübahisələrdən sonra 1933-cü ildə bağlanan nigahdan anam Nailə dünyaya gəlib.

6 uşağdan biri sonradan görkəmli musiqiçi kimi tanınmış Müslüm Maqomayev idi

İki dəfə ailə quran, amma övladı olmayan babam Malikat xanıma elçi göndərir. O zamanlar Bakıda qadınlar çədrada gəzirdi. Şimali Qafqazda isə çadra məsələsinə çox ciddi baxmırdılar. Malikat xanımın atası qızının çadra geyinməsinin əleyhinə çıxır və şərt qoyur. Babam bütün şərtləri qəbul edir və 1910-cu ildə onunla ailə qurmağa nail olur. Bir müddət övladları olmur. Günlərin birində Abbasəli bəy Malikat xanımla birgə Bayıldakı Bibiheybət ziyarətgahına gedir. O zamanlar bu ziyarətgaha Hökumə xanımın piri də deyirdilər. Hökumə xanım İmam Rzanın bacısıdır. Övlad həsrəti çəkən ulu babam Allahdan

- Onların belə tez ayrılmasına nə səbəb olub?

- Qısqanclıq. Ələsgərin tamaşaçılar içərisində pərəstişkarı çox idi, əksəriyyəti də qadınlar. Nənəm babamla evlə-nərkən Konservatoniyanın 2-ci kursunda oxuyurmuş. Evlə-nəndən sonra babamla teatr qastrollarına gedir, qrim çəkməkdə, geyim seçməkdə, bütün tamaşalarda ona kömək edirmiş. Onların arasında qısqanclıq, mübahisələr günbə-gün dərinləşir. Bir gün höcət-ləşəndə babam ona deyib ki, "sən kimə la-zımsan, hamı məni tanıyır". Bu söz xarak-tercə sərt olan nənəmdə dərin iz qoyur. O gündən bu sənətin pillələrinə davamlı adımlar qoyur və istədiyinə nail olmaq, özü-nü sübut etmək üçün inadından dönmür.

Onların hər ikisinin xarakteri eyni idi, ona görə də evlilikləri uzun sürmədi

Boşanandan sonra nənəm babamın acı-ğına yaşlı bir kişi ilə ailə qurdu. Bu, Ələs-gəri daha da acıqlandırdı. O da rus millə-tindən olan bir qadınla evləndi və bir oğlu oldu. O oğlan indi rəhmətə gedib. Höku-mə xanım ikinci ərindən çox tez boşandı. 1944-cü ildə ailə qurduğu Nüsrət Fətulla-yevdən Vəfa dünyaya gəldi.

- Xarakterinin sərt olduğunu dedi-niz...

- Çox tələbkar idi, həm ailə üzvlərinə, həm də sənətə qarşı. Hamı istəyirdi ki, onunla tərəf müqabili olsun. Bundan xüsu-si fərəh duyurdular. Əminə Yusifqızı nə-nəmi xatırlayaraq danışır ki, 3 kəlmə sözü ifadə etmək üçün uzaq qəsəbədən isti ha-vada böyük məsafəni qət edirdik. Çünki bunu Hökümə xanım tələb edirdi.

- Şıltaqlıqlarını sənətdə də davam etdiriblər?



- Rejissorlar, aktyorlar on-ların teatrdan getməməsi üçün çox şey göstərirlər, çalışırlar ki, tamaşada, məşqdə bir yerə düşməsinlər. Çünki Ələsgər onu görəndə hirsələnir, hətta söyürdü də. Bütün bunların qısqanclıqdan, məhəbbətdən olduğunu duyan Hökümə xanım bu təhqirdən incimirdi. Onların qısqanclığından istifa-də edib araya girənlər də çox olub.

Uzun illər Vəfa onunla yaşayıb

Hökümə xanımdan çox şeylər oxz edən xalam öz zəhməti və istedadı ilə adı-nı teatr tarixinə yazmağa nail olsa da, şəx-si həyatı çox narahat oldu. Bir idmançı oğ-lana ərə getdi, amma evlilik həyatı uzun sürmədi. 1987-ci ildə 42 yaşında vəfat et-di. Nənəm onun ölümünə dözə bilmədi. Onların arasında övlad-ana münasibətin-dən savayı bir kosmik rabitə də vardı. Və-fa qan xəstəliyindən vəfat etdi. O zaman-lar bu xəstəliyi müalicə etməyə imkan yox idi. İndi müalicə edirlər. Müslüm Maqo-mayevin köməyi ilə Moskvanın Kremlyov-ski xəstəxanasından həkimlər gəldi, müm-kün olmadı. Hökümə xanım ondan sonra bir il yarım yaşadı. Uzun illər idi xəstə idi. Avtomobil qəzasına uğrayandan sonra döş qəfəsindən zədə almış. üzərində cərrahiyyə əməliyyatı aparılmışdı. Döş qəfəsində şiş xəstəliyi yaranmışdı. Bu xəstəliklə 17 il mübarizə apardı. Bu, onun içindəki ener-jidən irəli gəlirdi. Ümumiyyətlə ölümü qəbul eləməirdi, deyirdi insan çox yaşama-lıdır.

- Nənə kimi xatirinizdə necə qalıb?

- Mənim bütün arzularımı yerinə yeti-rirdi. Hansı bahalı oyuncağı xoşlayırdım, onu mənə alırdı.

Səhnədə hansı bir rolda görseydim onun mənim nənəm olduğuna inana bil-

mirdim. Gəlirdim evdə onu görəndə gizlə-nirdim. Bütün həyatı teatra bağlı idi. Onunla söhbətləşəndə adama elə gəlirdi ki, hansısa bir teatra girib-çıxırsan. Akt-yorlardan Fuad Poladovun xatirini çox is-təyirdi. Onun teatrla bağlı söhbətlərindən doymurdu. Ümumiyyətlə,

Teatrdan danışanda elə bil ağrıları kəsilirdi

- Səhnədə baş verən maraqlı hadi-sələrdən danışardı?

- Babamla nənəm sənət yolunda pillə-pillə qalxmışdılar. "Qış nağılı" nı rejissor-lar çox nadir hallarda tamaşaya qoyurdul-ar. Çünki bu səhnədə buz heykəl rolunu ifa edən sənətkar biri deyir 10 dəqiqə, biri deyir 40 dəqiqə, - gözlərini yummadan durmalıdır. Aktrisa tapılmırdı ki, o qədər vaxt dayana bilsin. Hökümə xanım bunu edə bilirdi. Elə tamaşaçılar var idi ki, bi-

nokl gətiridilər, görsünlər ki, həqiqətən buz heykəldir, yoxsa insan.

...Hökümə xanım Moskvaya qastro-la gedəndə "Sənsiz" tamaşasından bir parça-nı qocalar evində azəri dilində elə ifa et-mişdi ki, başqa millətdən olan qocalar onun diksiyasından sanki hər şeyi başa düşmüşdülər.

- Bu il hökumət səviyyəsində Höku-mə xanımın 90 illiyinin keçirilməsi, xa-tırlanması sizi qane edir?

- Yaxın günlərdə Teatr Xadimləri İtti-fağında bu tədbir geniş miqyasda keçirildi. Mətbuat səhifələrində qələm sahibləri tə-rəfindən tez-tez xatırlanır. Onların məhəb-bət əfsanəsi, şəxsi keyfiyyətləri, maraqlı sənət yolları sevonların yaddaşlarında yə-qin ki, uzun müddət yaşayacaq. Bir nəvə kimi bu adamların adlarını öz üzərimdə daşıdığım fəxr duyuram.

01.08. 2003



Güclü, təsirli, müxtəlif çalarlı səsə,
orijinal ifaçılıq üslubuna malik xanəndə

Rübabədən bir dənə idi



**Rübabə Xəlil qızı
Muradova**

Azərbaycanın xalq artisti
22 mart 1933 (Ərdəbil) –
28 avqust 1983 (Bakı)

Mahrux xanım xatırlayır: "1974-cü ildə "Gəlin qayası" tamaşası gedirdi. Bacımla törəf müqabilə idim. O Sənəm, mən isə Gül-bahar rolunu oynayırdıq. Tamaşa çox uğurla getdi. Səhnədə iki bacının törəf müqabilə olmağı maraqlı doğururdu. Tamaşada bir mahnı var:

*Yenə də ayrılıq, yenə də hicran,
Kəsib qılınc kimi, kəsib yolları...*

Bunu mən elə ürəkdən oxudum ki, Rübabənin səhnənin arxasında ağladığını gördüm. Hədsiz dərəcədə tutuldum. Dedim, yəqin imkanlarımı düz qurmamışam, səsim orkestrlə düz gəlmədiyinə görə, mənim əlimdən əsəbləşib ağlayır. Demə, əksinə imiş. Obrazdan təmiz çıxmış

şıq kənara, zaldakılar bizə qoşulub həm ağlayır, həm də bizi alqışlayırlar. Gördüm yazıq Rauf Abdullayev çubuğunu qoyub yerə, bizə tamaşa edir. Rolumuzu təzədən oynamağa başladıq. O qədər həyəcanlı idim ki..."

■ 1954 - Azərbaycan Opera və Balet Teatrının solistidir.

■ 1955 - Asəf Zeynallı adına Bakı Musiqi Məktəbini bitirib. Seyid Şuşinskiyin sin-

fində təhsil alıb.

■ Əsas partiyaları - Leyli, Əsli ("Leyli və Məcnun", "Əsli və Kərim" - Ü.Hacıbəyovun), Ərəbzəngi ("Şah İsmayıl" - M.Maqoma-

yevin), Şahsənəm ("Aşıq Qərib" - Z.Hacıbəyovun), Sənəm ("Gəlin qayası" - Şəfiqə Axundovanın).

■ R.Muradova muğam, təsnif və xalq

mahnıları ifaçısı kimi də məşhurdur.

■ 1971 - Azərbaycanın xalq artisti adına layiq görülüb.

■ "Şərəf nişanı" ordeni ilə təltif edilib.

Müsahibə

Səhnədə təzə Leylini görə bilmədi

Mahrux Muradova: "Necə sənəti idi, ürəyi də elə böyük idi..."



*Müsahibim sənətkarın
bacısı müğənni
Mahrux Muradovadır*

- Onun adı çəkildə, sənətindən danışanda, elə bil dünyanı alt-üst edirsiniz. Necə deyim ey sizə, ondan bəyəm var idi? Olmayıb, olmayacaq da... Bir dənə idi, gəldi Azərbaycana, uçub getdi...

- Bacınızla necə yaş fərqliniz vardı?

- Yaş fərqimiz çoxdu... Vallah, mənim uşaq vaxtı onunla çox ünsiyyətlim olmayıb. Orta məktəbi bitirib təhsilimi davam etdirmək üçün Bakıya gəldim. İnstitutda oxuyarkən bizə qayğısız hədsiz dərəcədə çox olub. Bir işləyəniniz o idi də.

- Deyirsiniz, çətinlikləri çox olub, hə?

- Çox. Amma halal olsun atasının çörəyi, anasının südü. Biz ona "bacı" yox, "ana"- deyirdik. Bizi doğan qadın bir yana idi, o da bir yana. Anamın yeddi uşağı olub, hamısına Rübabə baxıb. Demək olar ki,

*Bizi Rübabə saxlayıb, hamımıza
çörək verib, ev-əşik edib, onun
hesabına institut qurtarmışdı*

- Toylara gedirdi?

- Gedirdi. O vaxtı toyun da qiyməti 200 manat, uzaq başı 300 manat idi. Elə ki, imkanı olmazdı hamımıza bir yerdə bir şey alsın, deyirdi, "Mahrux, sabah toyum var, sənə pul verəcəm, nə istəsən alarsan".

Onun ən çox sevdiyi Novruz bayramı idi. Özü də

Bayramda istəyirdi əynimizdə təzə bir şey olsun. O, bütün uşaqlara elə qayğıkeş idi ki. Hamımız ailə qurduq, hamımızın evi oldu, buna baxmayaraq gedib desəydim ki, Rübabə mənə pul ver, əstəğfrullah, deməzdi ki, "bunu sənə borc verirəm sabah qaytararsan".

Necə sənəti idi,

ürəyi də elə böyük idi

Sənətə qarşı yüksək tələbkərliliyi vardı

Ona yalvarırdım ki, mənə "Lalə" qızlar ansamblına düzəltsin. Deyirdim, vallah, billah, mən nə Nəzakətdən, nə Təranədən, nə də o birilərindən pis oxumuram. Deyirdi, "yox, özüm qulaq asmasam, səni ora aparmayacağam, mənə biabır edərsən". Onan həm utanır, həm də qorxurdum. Günlərin bir günü evi yığışdıra-yığışdıra özümçün mızıldayıram. Demə, Rübabə mənə qulaq asırmış. Gəlib anama deyib ki, "Mahruxa qulaq asdım, qəşəng səsi var". Anam deyib, "sənə deyirəm yaxşı səsi var, inanmırsan də..." Rübabə səhəri gün mənə "Lalə" qızlar ansamblına apardı. Öldürdüm oxumaq üçün. Ceyran xanım Rübabəni görüb ayağa durdu. Görüşüb hal-əhval tutandan sonra Rübabə dedi, "sizə dediyim qızı gətirmişəm, səsinə yoxlayın". Demir ey, bacımdı, ehtiyat edir.

Ceyran xanım mənə baxıb, görüb ki, çox oxşarlığım var. Görürəm yazıq Ceyran dinmir. Bizim oxşarlığımızı qeyd edərsiniz

ha, oxşarlığımızla bağlı maraqlı hadisələr çox olub. Bir də görürsən zəng edib deyirlər ki,

"Radionu aç, Rübabə oxuyur"

Baxıram, görürəm özüm oxuyuram. Ceyran xanım üçün bu mahnını oxudum:

*Ey bivəfa yar, səni
Necə salım yada mən...*

Cavan vaxtımdı, elə ürəkdən oxuyuram, hiss edirəm ki, xoşuna gəlib. Bir-iki muğamat hissələri də oxutdurdu, nəhayət, dilləndi: "Rübabə, buna heç məşq eləmək lazımdır deyil, bu bişib gəlib".

Rübabə evdə mənə "sənə daha ölüm yoxdur, səni Leyli roluna hazırlayacağam", - dedi. Məni Leyli roluna hazırladığını heç kimə bildirmirdi. Deyirdi, dünyadan köçəndə bilim ki, mən kim əvəz edəcək. Əcəl imkan vermədi. Elə son anlarımda da təəssüflənirdi ki, səhnədə təzə Leylini görə bilmədi.

- Bu istedad sizə kimdən gəlib, Mahrux xanım?

- Atamdan. Sizə bir epizod danışacağam. Atam deyirdi ki, "İranda yaxşı həyat - bacamız vardı, evin bir guşəsini götürmüşdüm özümə, orada qəfəsdə bülbül saxlayırdım. Ən çox nahar vaxtı neyi götürüb onun üçün çalardım. Mən çaldıqca, bülbül də ucadan oxuyur, neyin səsini qaldırıdığca, bülbül də avazını qaldırırdı. Mən neyimlə nə sual verirdimsə, o da mənə cəhcəhlərlə o səviyyədə cavab verirdi. Günlərin bir günü neyin səsini elə zilə qaldırdım ki, bülbül qaldıra bilmədi. Onda gördüm bülbülün gözümdən yaş gəlir, ağlayır. O vaxtdan özümə söz verdim ki, mən bu neyi bir də əlimə götürməyəcəyəm. O gündən bülbülü qəfəsdən buraxıb.

Atam ibadətə məşğul olan varlı-hallı bir insan olub

İranda məsul vəzifələrdə işləyib. Anam da xan nəslindən idi. Böyük elimiz. Günümüz olub ey, bizim. Yaxşı vəzifələrdə çalışan on bir əmim vardı.

Atamın birinci arvadı rəhmətə gedəndən sonra, anamla evlənilib. Yaşlı bir kişi olan atamın 30 yaşı olanda, anamın 9-10 yaşı olub. Keçmiş zamanda qızın yaşı ondan keçəndə deyirdilər, qarayıb. Anamın da atası Ördəbildə adlı-sanlı Murad adında kişi olub. Anam bizə söhbət edirdi ki, "atan işə gedən kimi çıxırdım həyatə, başlayırdım "kukla" larımla oynamağa. Ağacdən asılmış yelləncəkdə yellənirdim. Bir dəfə həyatə həşir düşdü ki, "Siddiqə, tez ol, ərin gəlir". Tələsdiyimdən yelləncəkdən yığıldım.

- İrandan gəlişiniz nə ilə bağlı idi?

- 1947-ci ildə gəldik. Atam inqilabçı olub da... O vaxt yollar açılib, Stalin deyib, kim istəyir keçsin bu tərəfə. Siyasətdən başım çıxmır, onu bilirəm ki, orda qalmaq mümkün olmadığına görə, üç uşağımı - Rübabəni, o biri bacımı və qardaşımı Ənvəri də götürüb gəlib bura. Rəhmətlik qardaşımın gözəl səsi vardı.

- Rübabə xanımın şəxsi həyatı barədə...

- Çoxları elə bilir Rübabə xanım İranda ərə gedib. Bunlar hamısı yalandı. Onun İranda özünün könül verdiyi zabit oğlan atamın köməkçisi idi. Bura atamla birlikdə gəlmişdi. Atam Rübabəni ona ərə verdi. Bir müddət köçüb Gəncədə yaşadılar. Gəncədən yenidən köçüb gəldilər atamın yanına. O zaman atam Salyanda göz həkimisi işləyirdi.

Nə isə xasiyyətləri düz gəlmədi

ayrıldılar. Qəmər adında qızları evdar

qadındır, şəhərdə yaşayır. Bacım sonra ikinci dəfə həyat qurdu. O rəhmətlikdən də Şahnaz adında bir qızı oldu. O da evdar qadındır.

- Mahrux xanım, mənə elə gəlir ki, sizin bacınız barədə ürəyiniz doludur. Danışın...

- Çox. Mən sizə bir söz deyim, Polad Bülbüloğluya ərizə ilə müraciət etdim ki, Rübabənin 70 illik yubileyi keçirilsin. Martın 11-də telefonla mənə bildirdilər ki, Opera Teatrında Rübabənin yaradıcılıq gecəsini keçirəcəyik. Hədsiz dərəcədə sevindim. Rübabə xanımın kimi var burda, qoribdi, bircə mən qalmışam. Sonra gedib öyrəndim ki, ayın 11-də "Leyli və Məcnun"u göstərəcəklər. Bu "Leyli və Məcnun" gedər deyibən, Rübabənin də guya yubileyini həmin günə salıblar. Polad Bülbüloğlu gəlib iki kəlmə danışsın, sonra pərdə salınsın, tamaşa getsin, vəssalam. Bu, mənə çox pis təsir etdi. Evdə üç gün ağladım. Zəng vurdum, dedim, axı siz yubiley keçirməyə söz vermişdiniz. Dedilər,

A... edirik də, "Leyli və Məcnun" pisdi bəyəm...

Dedim, Rübabənin və ya mənim sənət yoldaşlarım yox idi ki, bacımın haqqında bir-iki kəlmə danışsınlar. Azərbaycanda bəyəm adam qalmayıb... Yubileyin bu şəkildə keçirilməsinə narazılığımı bildirdim. Dedilər, "madam icazə vermirsiniz, keçirmərik". Gülxar xanım mənə zəng vurub dedi ki, "Mahrux, utanmırsan, sənənin nədən yaşında adamam, Rübabəni mən gətirmişəm Opera Teatrına, onun müəllimi olmuşam, sən yubiley keçirmisən, amma mənə



deməmişən". Sonra Sara xanım zəng edib mənə töhmət vurdu ki, "biz onun sənət yoldaşlarıyıq, sən yubiley elə, bizə demə?" Sonra bildilər ki, belə deyil...

Sənət aləmində Rübabə xanım kimi ikinci oxuyan yoxdu, olmayıb, olmayacaq da. O, elə bir insan idi ki, heç kəsə pislik etməmişdi. Amma sağlığında paxıl insanlar ona o ki, var pislik elədilər, ölümündən sonra da belə... Çıxışı o qədər yaxşı qarşılandı ki, ondan sonra onu hər yerdə konsert siyahısından sildilər. Allah onların cəzasını verdi. Heyif ki, özü görmədi. Keçən dəfə ürəyim ağrıyırdı, güclə yuxuya getmişdim.

Birdən Rübabənin səsi gəldi qulağıma

Yerimdən dik atıldım. Elə bildim dağ gəldi, daş gəldi üstümə. Belə oxumaq, adamı belə dəli eləmək olar bu səslə? İndi şoumenlər adamın beynini xarab ediblər. Nə qədər açıq-saçıq geyinmək olar. Qəzetinizdə bunları biabır edin ey... Böyük sənətçilərin bu barədə fikir söyləməyi vacibdir. Bir az abır-həya yaxşı şeydi. Axı, biz də səhnə görmüşük....

25.05.2001

«Biz çoxdandır görürük ki, Azərbaycan
muğamda liderdir» »

UNESCO-nun baş direktoru
Koïçiro Matsuura

Azərbaycan incəsənətinin növbəti təntənəsi



Firəngiz Əlizadə

professor,

Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqı İdarə
heyətinin katibi, Azərbaycan
Respublikasının xalq artisti
28 may 1947 (Bakı)

Festivalda muğam və ona qohum olan musiqilər barədə elmi araşdırmalar aparıldı. Muğamın fəlsəfəsinin məhz həmin millətin tarixi ilə bütövləşdiyi bir daha sübut olundu. Bir də muğamın beşiyinin məhz Azərbaycan olduğu isbata yetirildi. Bunu festivalın nəticələri göstərdi. Ən yaxşı ifaçılar da məhz azərbaycanlılar oldu. Əsas mükafat olan Qran Prinin qazanılması Azərbaycan incəsənətinin növbəti təntənəsi idi.

Muğama həsr olunan müzakirələr, klassik və simfonik muğamların görkəmli ifaçıları, beynəlxalq muğam müsabiqəsi qaliblərinin parlaq çıxışları, məşhur musiqiçilərin konsertləri qədim və həmişəyaşar muğam sənətinin bütün zənginliyini nümayiş etdirməklə festival proqramını unudulmaz etdi.

■ 1970 – Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını (U.Xəlilovun fortepiano sinfini);
■ 1972 – Qara Qarayevin bəstəkarlıq sinfini bitirib.
■ 1970 – 2000 – Forte-piano sonatasının, forte-piano ilə orkestr üçün konsertin;

■ simli kvartetin, simfonianın;
■ «Vətən haqqında nəğmələr oratoriyası»;
■ violonçel ilə fortepiano üçün «Həlibəy»;
■ orqan üçün fantaziya;
■ «Ağ atlı haqqında əfsanə» rok operası;
■ «Uç akvarel» vokal

silsiləsi;
■ Simli kvartet üçün «Dilçiyə-1», «Boş beşik» baletinin, «Dərviş» əsərinin, kinofilmlərə musiqi və s. müəllifidir
■ Bir çox müasir musiqi festivallarında iştirak etmişdir.
■ XX əsr bəstəkarlarından A.Şonberq, A.Berq,

H.Messian, C.C.Key, S.Qu-baydulina və başqalarının, həmçinin öz əsərlərini ustalıqla ifa edir.
■ 1970 – Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında dərs deyir.
1990 – Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqı İdarə heyətinin katibidir.

Muğamların planetləri və rəngləri ilə tanışlıq

Bu muğamların hər birinin öz rəngi, öz ahəngi, öz gözəlliyi və müxtəlifliyi var

*Müsaibim Beynəlxalq Muğam Festivalının həddi rəhbəri, Bəstəkarlar İttifaqı İdarə Heyətinin katibi, xalq artisti
Firəngiz Əlizadədir*

- Firəngiz xanım, Sizin efirdə muğamın rəngləri və hansı planetə məxsus olması barədə maraqlı söhbətinizi dinlədik...

- XIV əsrin risalələrində yazılıb ki, hər muğamın öz rəngi və öz planeti var. Məsələn, «Rast» ağ rəngdədir. O, bütün muğamların anasıdır. Bütün dünyanı əhatə edən bu ağ rəngdə spektrin rəngləri var. «Rast»ın planeti Veneradır. Sonra «Şur» muğamı gəlir. «Şur» mavi rənglidir və Yer kürəsinin muğamıdır. Sonra «Segah» muğamı gəlir. Bu yaşıl rəngdədir və Ayın rəmzidir. Çox ehtirash və dramatik muğam olan «Çahargah» Mars planetinə məxsusdur, rəngi isə qırmızıdır. Beşinci muğam «Bayatı-Şiraz» Günəş planetinə məxsusdur, gözəl, işıqlı, qızılı rəngdədir. Sonra gəlir «Şüştər» muğamı. Bu muğam əflatun rəngində, yəni tünd bənövşəyidir. O, Pluton planetinə məxsusdur. Və nəhayət yeddinci ladımız «Hüməyün» Saturn planetinə məxsusdur və qara rəngdədir. Bu muğamların hər birinin öz rəngi, öz ahəngi, öz gözəlliyi və müxtəlifliyi var.

Bizim gənc ifaçılarımız çıxış edərkən müxtəlif muğamlardan parçalar oxudular. Bu yaxınlarda dünyasını dəyişən (Allah rəhmət eləsin) Bəxtiyar Vahabzadənin muğama həsr olunan şeirlərini də verdik. Bir-biri ilə bağlı, hər detallı düşünülmüş bir mərasim oldu. Sonda ağ rəngin rəmzi olan Elməddin yenidən səhnəyə qayıtdı. Üzeyir Hacıbəyovun musiqisi ilə başlayan bu muğamlar sanki bir nöqtədə birləşdi, orqan ifasında hamısı bir anda səsləndi və bununla bitdi. Bu mərasim doğrudan da böyük bir əks-səda doğurdu. Gələn qonaqlar qeyd etdi

ki, biz muğamları ayrı-ayrı tanıyıraq, belə öyrənmişik. Amma belə bir vəhdətdə, belə bir videogörüntülərlə, planetləri, rəngləri, hətta münasib işlənmiş milli geyimləri ilə vermək – bunların hamısı qeyri-adi idi və çox düşünülmüş kompozisiya idi.

- Bu festivalda muğam sənəti üçün dəyərli olan nəyi ortaya çıxara bildiniz?

- Əslində biz xaricdən dəvət olunan ifaçıların hamısını tanıyırdıq. Elələri var idi efirdə səsinə dinləmişdik, elələri var idi internetdən izləmişdik, amma buna baxmayaraq canlı ifa tamam başqa bir şeydir. Mən burada bir şeyi də qeyd etmək istəyirəm ki, bizim Muğam Mərkəzimizin nadir konsert salonu müğənniləri səslərinin bütün orijinallığı, çalarları ilə üzə çıxarmaqda bizə çox kömək etdi. Səsin tembrli canlı surətdə dinlənilir. Mikrafonlar olmasa da, səs salonun hər bir küncündə çox gözəl duyulub başa düşülür. Biz Misirdən gələn qonağımız - çox gözəl səsə malik Ayyən qeyri-adi çıxışının şahidi olduq. O, tək müğənni kimi iştirak etmədi, hərəkətləri, görünüşü, geydiyi milli geyimlər, səhnədə musiqiçilərlə təması - bunların hamısı çox gözəl və mülayim şəkildə sərgiləndi. Bir vaxtlar, siz bilərsiniz ki, İmna Sumaq adlı ən aşağı səslərdən ən zil səslərə qədər diapazonu olan bir müğənni vardı. Onu hamı bir möcüzə kimi arzulayırdı. Ayyədə də belə bir istedad var idi. Onun oxumasında 3 səsin çalarlarını gördük. Və o səslər bir möcüzə yaradı.

Biz burada ərəb muğamlarını da, hind rəvasını da, uyuqların bir növ çin musiqisinə uyğun səs düzümünü də eşitdik. Dərk etdik ki, muğam musiqisi çox möhtəşəm bir hadisədir. Festivalda bizə məlum olan muğamlar, demək olar ki, hamısı əriyib, bir-birinə qarışdı, tamamilə yeni bir sintezdə bizə təqdim olundu.

2009-cu il

Fərhad Bədəlbəyli:

“Azərbaycan opera sənətinin sayılan nümayəndələri, parlaq ulduzları, milli vokal məktəbini beynəlxalq aləmdə ilk dəfə tanıtmış bu bacılar sanki bir çərçivədə iki brilyantdırlar”

Onlar ən yüksək zirvələri fəth edəcəklər

Fidan Əkrəm qızı Qasımova

Keçmiş SSRİ-nin xalq artisti, Lenin Komsomolu mükafatı laureatı
17 iyun 1947 (Bakı)

Xuraman Əkrəm qızı Qasımova

Azərbaycanın xalq artisti, Dövlət və Lenin Komsomolu mükafatı laureatı
6 iyun 1951 (Bakı)

Iyun ayı hər iki bacının anadan olan günüdür. Hər ikisi “əkizlər” bürcündə dünyaya gəlib. Ayı-ayrı illərdə doğulsalar da, çoxları onları əkiz hesab edir. Hər ikisi Azərbaycan Respublikasının xalq artistidir. Hər iki bacı qeyri-adi, yüksək diapazonlu, zəngin tembrli səsli mütəxəssis və dinləyiciləri valeh ediblər. Dövlətin və beynəlxalq festivalların yüksək mükafatlarını əldə edən bacılar Azərbaycan vokal sənətini respublikamızın hüduqlarından kənarda layiqincə təmsil edərək yüksəklərə qaldırıblar.



■ Moskva Konservatoriyasını bitirib.
■ Azərbaycan Opera və Balet Teatrının solisti olub. İtaliya, Fransa, Hollandiya, Danimarka, Portuqaliya, Rumıniya, Türkiyə, ABŞ və digər ölkələrdə qastrollarda olub.

■ 1982 - Azərbaycanın xalq artisti, Danimarka, Portuqaliya, Rumıniya, Türkiyə, ABŞ və digər ölkələrdə qastrollarda olub.

tisti,
■ 1988 - SSRİ-nin xalq artisti fəxri adını alıb.
■ Azərbaycan Respublikasının “Şöhrət” ordeni ilə təltif olunub.

Müsahibə

Oynadığım rolların hamısını sevirəm

Lakin bunlardan ən əzizi Nigardır

Suallarımızı “Şöhrət” ordenli müğənni Fidan Qasımova cavablandırır

- Hər yaşın öz tələbi var. On il bundan əvvəlki illərlə müqayisədə Fidan xanımın cəmiyyətə, şəxsi həyata, insanlara qarşı fikirlərində nə dəyişikliklər yaranıb?

- Ümumiyyətlə, deyirlər ki,

Hər zamanın öz hökmü var

Amma mənim həyatın dəyişikliklərindən asılı olmayaraq həm özümə, həm insanlara qarşı əsas tələbim inkişafa, tərəqqiyə doğru irəliləməkdən ibarətdir. Odur ki, bu və bununla bağlı digər fikirlərim də dəyişilməyib.

- Doğum gününüzü kimlərlə və harda keçirməyi qərarlaşdırmısınız?

- Öziz bacım Xuramanın və mənəim həyata gəldiyim günümüz eyni ayda və hətta ayın yaxın günlərində baş verdiyinə baxmayaraq, biz həyatımızın ilk gününün tarixini adətən ayrılıqda qeyd edirik. Bu adət yəqin ki, şəhərlərin yaxın dost və qohumlarımızla birlikdə mümkün qədər tez-tez keçirilməsi arzusundan qaynaqlanır.

- Kamil sənətkar kimə deyilir və siz özünüzü bu yolun hansı dönəmində hiss edirsiniz?

- Məncə kamil sənətkar yaratdığı və ya ifa etdiyi əsərlə insan zövqünü dürüst tərzdə oxşayan, onu əsl paklıq əhval-ruhiyyəsinə zənginləşdirə bilən sənətkardır. Buna hətta böyük istedadın olsa belə, güclü və mütləq zəkanın ən həssas tərəzində çəkilmiş, əqlin ən tələbkar surətdə düşünülmüş ifadəsi sayəsində nail olmaq mümkündür. Əsl məharət belə yaranır. Məharət isə sonu olmayan bir anlamdır. Odur ki,

Bu yolun hansı dönəmində olduğumu mən deyil, ancaq dinləyicilər dəyərləndirə bilər

Mənim bu yoldakı amalıma isə əzmlə çalışmaqdir.

- Tamaşaçı Fidanı aristokrat təbiətli xanım kimi qəbul edir. Bu, doğrudanmı belədir?

- Aristokratlıq insana xas olan alicənablığın irsi keyfiyyətidir. Bu, həm zahiri, həm də daxili saflıq nümunəsidir. Köklərimlə nə qədər fəxr etsəm də, özümü onların ən yüksək səviyyəsini hələ fəth etməmiş sayıram.

- Həyatınızda ən unudulmaz və xoşagəlməz hadisə barədə...

■ 1984 - Azərbaycan Dövlət Mükafatına layiq görüldü.
■ 1994-cü ildən Bakı Musiqi Akademiyasının professoru, opera və solo oxu kafedrasının müdürüdür.

sabiqənin qalibi olub.
■ 1994-cü ildən Bakı Musiqi Akademiyasının professoru, opera və solo oxu kafedrasının müdürüdür.

■ 1994-98 - İstanbul Universitetinin nəzdində Konservatoriyada işləyib.
■ O, Azərbaycan Respublikasının “Şöhrət” ordeni ilə təltif olunub.



- Yəqin ki, həyatımızın sonunadək mənim və bacım Xuramanın qəlbini ən nurlu xatirə kimi böyük sevinc və fərəh hissi ilə ruhlandıran dahi öndərimiz Heydər Əliyev cənablarının onun axıncı dəfə konsertimizdə iştirak edərkən, çıxışında bizim sənətimizi dəyərləndirməsidir. Bunun müqabilində hər hansı bir xoşagəlməz hadisə öz təsirini itirir.

- Keçən il Xuraman xanımı Milli Məclisin deputatlığına namizədliyini irəli sürmüşdü. Seçkilərdən razı qaldınız mı?

- Əlbəttə, bacım Xuraman xanım millət vəkili seçilmiş olsaydı, daha da razı qalardım. Hər halda xalq seçiminə hörmət göstərmək hər birimizin vətəndaşlıq borcudur. O ki qaldı siyasətə, bizim üçün siyasət ilk növbədə vətəndaşlarımıza ədalətsizlikləri, həyati problemləri həl etməkdə mümkün qədər yardım göstərməkdən ibarətdir. Buna hər bir zaman hazırıq.

- Dezdemonə, Nigar, Sevil... Oynadığınız rollar içərisində hansı sizə daha yaxındır?

- Oynadığım rolların hamısını sevirəm. Lakin bunlardan ən əzizi Nigardır.

- Xuraman xanımla sizi birləşdirən və fərqləndirən cəhətlər hansılardır?

- Demək olar ki, həyatımız boyu hər bir zaman birlikdəyik. Uzun zaman

"İki can bir qəlbə"

olduğumuz üçün fərq göstərmək hətta mənim üçün mümkün deyil.

- Yaradıcılıq planlarınız barədə ...

- Uzun illərdir ki, Opera Teatrında fəaliyyətimiz sabiq mədəniyyət naziri, onun idarəçiliyi altında Opera Teatrı və Filarmoniyanın müdiri tərəfindən süni surətdə məhdudlaşdırılıb. Yeni nazirin təyin olunmasıyla vəziyyət yaxşıya doğru dəyişilməyə başlayıb. Müvafiq şərait yaransa, biz tamaşaçılara olan borcumuzu ödəmək niyyətimizdən heç də əl çəkmərik. Düşünürəm ki, bu, həm konsert, həm də opera tamaşaları olacaq. Daha konkret desək, bizim Xuraman xanımla bu ilin oktyabr ayında Filarmoniyada konsertimiz nəzərdə tutulub.

- Fidan xanım, hər ikinizi qəzetimizin və bütün Azərbaycan xalqının adından təbrik edir, sizin ən uca zirvələri fəth edəcəyinizə əmin olduğumuzu bildiririk. Uğur olsun.

17.06.2006



Ətrafına 30 nəfərə qədər yurddaşımızı toplayıb, Azərbaycan xalqının qədim xalq olduğunu, dünya mədəniyyətinə və ədəbiyyatına nadir incilər bəxş etdiyini bütün dünyada təbliğ etmək üçün tədqiqatlar aparmaqdadır

Azərbaycanı öyrənməklə məşğul olan qadın



Tale onu uzaqlara aparıb. Nyu-York şəhərində Şərqi öyrənən Beynəlxalq Assosiasiyanın Azərbaycanı öyrənməklə məşğul olan qoluna 30 nəfərə qədər yurddaşımız toplanıb. Onların içərisində Nyu-York Universitetinin professoru Şölə xanım Vətənabi də vardır. O, Azərbaycan xalqının qədim xalq olduğunu, dünya mədəniyyətinə və ədəbiyyatına nadir incilər bəxş etdiyini bütün dünyada təbliğ etmək üçün tədqiqatlar aparmaqdadır. Onlar Azərbaycan tarixi və ədəbiyyatına dair ən yaxşı nümunələri ingilis dilinə tərcümə edirlər. Bununla yanaşı müasir Azərbaycan ədəbiyyatının antologiyası da hazırlanır.

Şölə xanım hazırda Nyu-York Universitetində Orta Şərq xalqları haqqında xüsusi kurs aparır. 1991-ci ildə filologiya üzrə elmlər doktoru dərəcəsi alıb.

Şərqi öyrənən Assosiasiyanın hər il hesabat konfransları keçirilir, məruzələr oxunur, görülən işlər müzakirə edilir. Qadın məsələlərinə də xüsusi fikir verilir və bu mövzuda çıxışlar maraqla dinlənir. Şölə xanım bu istiqamətdə tədbirlərin gələcəkdə daha da inkişaf edəcəyini bildirir.

Şölə Vətənabi

Nyu-York Universitetinin professoru, filologiya elmləri doktoru

1955-ci ildə Tehrandə doğulub

Rolda başqalaşa bilirdi, özünəməxsus
istedada malik idi və hər şeyi
tez mənimsəyirdi

Adətən xarakterik rollar yaradırdı



**Münəvvər
Səməd qızı Kələntərli**

*Azərbaycanın əməkdar artisti,
SSRİ Dövlət mükafatı laureatı*

1912 (Lənkəran) —
5 fevral 1963 (Bakı)



■ 1933 - Əvvəllər Dövlət Milli Opera Teatrında, sonra isə əsasən musiqili komediyalarda çıxış edib.
■ Sənəm (Ü.Hacıbəyovun "O olmasın, bu olsun"), Gövhər (F.Əmirovun

"Gözün aydın"), Tamam (S.Ələsgərovun "Ulduz"), Kəblə Fatma (A.Rzayevin "Hacı Kərimin aya səyahəti") və başqa rollarda kinoya çəkilib.
■ 1946 - SSRİ Dövlət mükafatı laureatı adını

alib.

■ 1959 - Azərbaycanın əməkdar artisti adını alıb.

■ "Şərəf nişanı" ordeni və medallarla təltif olunub.

Gülxar Həsənova
xalq artisti

Bəs indi biz neyniyək, Ağabala...

*"Bu sözü elə gözəl deyirdi ki,
indi də adamların dilində dolaşır..."*

*Münəvvər Kələntərli barədə söhbət
Azərbaycanın xalq artisti Gülxar Həsənova ilə baş tutdu*

- Münəvvər Kələntərli ilə ilk dəfə görüşünüzü necə xatırlayırsınız?

- Münəvvər Kələntərli mən ilk dəfə Opera Teatrında gördüm. O vədələr hərdən "Ana" rolunu oynayırdı. Mən də Operaya yeni gəlmişdim. Elə ilk andan xoşuma gələn gözəl xasiyyətli bu qadınla tez bir zamanda mehribanlaşdıq. Təxminən həmyaş idik. Bir dəfə mənə təklif elədi ki, Lənkərana konsert verməyə gedim. Orada evləri vardı, anası yaşayırdı. Onlara qonaq gedəndə bir az soyuqlamışdım, boğazım ağrıyırdı.

*Mənə türkcəyə
müalicə elədi,
südlüsiyiq hazırladı
ki, səsim düzəlsin*

Ailələri mənə çox hörmət elədi. Lənkəranda muğamı bilən çoxlu sənətkarlar vardı. Cənəlinin atası Xanəli... İndi oğlu onu ləyaqətlə əvəz edir. Konsertimizi başa vurandan sonra şəhərə qayıtdıq. Bundan sonra

dostluğumuz daha da möhkəmləndi. Hara gedirdi mənə də özü ilə aparırdı. Sonra filmlərə çəkilməyə başladı. O ərəfədə mənədən bir az uzaqlaşdı. Görüşməyə vaxt tapmırdıq.

- Həşim Kələntərli tanıyırdınız?

- Münəvvərin qardaşı Həşim Kələntərli görməmişdim. Lənkəranda olarkən mənə qardaşı ilə tanış elədi. Konsertdə onun oxuduğu segaha qulaq asdım. Çox xoşuma gəldi. Demək olar ki, ondan mən də çox şeylər götürdüm... Gözəl nəfəsi vardı, tempi gözəl idi. O vaxtın gənc xanəndələrinin müəllimi idi.

- Yavər Kələntərli ilə qohumluğu vardı?

- Yavər Kələntərli başqa rayondan idi və bunların qohumları ilə ailə qurmuşdu. Ya-



vər Kələntərli çox yaxşı müğənni idi. Məsələn, Münəvvər xarakterik rollar yaradırdısa, Yavər də müğənni kimi formalaşmışdı. Onun sənətindən bəhrələnənlər sonralar çox məşhur oldular. Sara Qədimova ondan çox istifadə edib. Həmişə yığışardılar Yavərin evinə, ondan öyrənərdilər. Yavər ən çox "Şahnaz", "Segah" muğamlarını oxuyardı. Elə bu gün televiziya-da Sara haqqında veriliş var idi. Orada nəfəslərinin bəzi yeri elə bil Yavərinki idi.

- Münəvvər xanım nə əcəb baş rollarda iştirak etməyib?

- Edə bilməzdi, çünki çox kök idi. Bir dəfə Münəvvərlə Gəncəyə getdik. Eyni tamaşada rollarımız vardı. Gözəl səsi ol-

maqla bərabər xarakterik aktrisa idi. Rolda başqalaşa bilirdi, özünəməxsus istedadla malik idi və hər şeyi tez mənimsəyirdi. Atamın dostunun evində qalırdıq. Komik hərəkətlər edib hamını güldürürdü. Elə çox adam ona görə gəlirdi tamaşaya. Elə bil açılmamış pambıq idi ey, açılib töküləcəkdə. İstəyirdi ki, adama böyüklük eləsin...

- Bacarırdı böyüklük eləməyi?

- Hə, bacarırdı. Hər şeyi bacarırdı...

*Lap səni zəhərləsin ey,
onu elə şirin-şirin edirdi ki,
sən onun acılığını hiss eləmərdin*

Adamı özünə cəlb eləməyi bacarırdı. Qanın qara olanda o qədər oyun çıxarırdı, adamı dirildirdi, durub gəzirdin. Ev yiyəsini o qədər güldürdü ki... Deyəndə ki, mən xüstayəm tamaşaya gələ bil-məyəcəyəm, deyirdi, "dayan bir səni oynadım, sonra gəlmirsən gəlmə". Gəncədə o şəkli ki, çəkdimişik, yay teatri idi, açıq havada oynayırdıq. Bizim yanımızda dayanan teatrin rejissorudur, Münəvvər dedi, "gəlin, bir şəkil çəkdirəyin, yadigar qalsın"...

16.03.2001



Onun şeirləri bəzən Məshətinin şeirlərini xatırladır

Kərkük türkmanları içərisində yazıb-yaradan istedadlı qadın şairə



Nəsrin Ərbil

Kərkük şairəsi
(1938)

Kərkükdə qızların yazıb-yaratması-na yeni həvəs oyanır. Yazıb-yaradan istedadlı qadın şairələri Nəsrin Ərbil ana dili ilə bərabər bir neçə başqa dil bilir. Səhhəti zəif olduğundan şika-

yətli şeirləri çoxdur. Onlar bəzən Məshətinin şeirlərini andırır.

*Əriyib axşama qarışarkən gün,
Dura bilmirsən həp eylə gülgün.
Həyat bağçasından daha bir gül də,
Bitməmiş son dəmi bu fani ömrün.*

Nəsrin Ərbilin bi çox şeirlərinə Közəçi oğlu və başqaları musiqi bəstələmişlər. Közəçi oğlunun "Xançı" mahnısı dillər özbəri olmuşdur:

*Nə qürbətə də gəzdim nə də yoruldu,
Nə dərdim söylədim, nə də soruldum,
Sırrımı deyəcək bir səni buldum,
Mən indi yurdunda qəribəm, xançı.*

*Sənə anladucaq dərdlər çox mənə,
Güllərim dəridi təzə gülsəndə,
Artıq qaranlıqdan bəhs etmə sən də,
Əzəldən bu zülmət nəsimim, xançı.*

*Nə qədər anlatsam, yenə ruhum boş,
Vəz keç mənədən, xançı, qürbətlərə qoş,
Təsəlli yox mənə, burax başı boş,
Mən kəndi yolumu seçmişəm, xançı.*

■ "Tədqiqatçıların əksəriyyəti (türk alimi S.Buluç, ingilis alimi S.Lonqriq, Azərbaycan alimləri H.Araslı, Ə.Dəmirçizadə, H.Mirzəzadə, Q.Paşayev, İraq-türkman alimləri Şakir

Sabir Zabit, Əta Tərzibaşı, Əbdüllətif Bəndəroğlu və b.) Kərkük vilayətində yaşayan müasir İraq türkmanlarının hələ erkən orta əsrlərdən başlayaraq, əsasən Azərbaycandan köçüb

orada məskən salmış tayfaların nəsiləri olduğunu qeyd edirlər. Azərbaycanlılarla İraq türkmanlarının dili, adət-ənənələri, xalq yaradıcılığı arasında böyük oxşarlıq var. İraq türkman-

larının yaşadığı ərazi dəfələrlə Azərbaycanla bir dövlət tərkibində olmuş, M. Füzuli və bir sıra başqa Azərbaycan şairləri burada yaşayıb yaratmışlar. (ASE, IV cild, səh.500)

Kerime Nadir 30-dan artıq əsərin müəllifidir

O, daha çox roman yazarı kimi şöhrət qazanıb



Kerime Nadir

Türk yazıçısı

1917-ci ildə İstanbulda doğulub

Oxucular onun bir-birinin ardınca nəşr olunan romanlarını sevə-sevə oxuyur, sənətinə bitməz-tükənməz insan mənəviyyətinin güzgülü kimi baxırlar.

30-dan artıq romanı oxuculara təqdim olunub. Roman yazarının əsərlərinin bəzilərinə film çəkilib.

Uşaq ikən Saint Josep Fransız Qız liseyində təhsil alıb. 1937-ci ildə "Oyanış-Sərvətişünun", 1952-53-cü illərdə "Aydabir" jurnalında şeir və hekayələri dərc olunub.

Kerime Nadir xalq arasında roman yazarı kimi şöhrətlənib. Böyük rəğbət qazanan romanları təkrar-təkrar çap olunub, əsərlərinin bir qismi əsasında film çəkilib.

("Yaşıl işıqlar" (1969), "Qəlb yarası" (1972), "Son bahar" (1958), "Könül hirsizi" (1972), "Seven ne yapmaz" (1972), "Uykusuz gecələr" (1958), "Bir aşkın romanı" (1962), "Gelinlik kızı" (1970), "Saman yolu" (1972), "Aşka tövbe" (1971), "O gün gelecekmi?" (1966), "Ormandan yapraklar" (1964), "Saadet tacı" (1963), "Dehşet gecəsi" (1971) və sair əsərlərin müəllifidir.



Cəfər Cabbarlının bir-birindən gözəl on bir əsərinin hamısında baş rolları oynayıb



Bir Xuraman, yeddi Vaqif

A tam Mirzə Bağır böyük ziyalılarından idi. Dünyasını dəyişəndə Əfşan xanıma var-dövlət yox, özünün ərəb dilindən rus dilinə tərcümə etdiyi Quranı, "Qanlı günlərimiz" adlı gündəliyini və vəsiyyətnaməsini qoymuşdu. Vəsiyyətnaməsində də yazılmışdı: "Əfşan, əlyazmaları, xatirələri, yazdığım bəzi şeyləri qoruyub saxlayarsan. "Qanlı günlərimiz"i isə xüsusi ciddiliklə qoru, yoxsa buna görə səni də, uşaqları da sürgün edərlər. Mən ermənilərin törətdiklərini öz gözlərimlə görüb yazmışam, ancaq indi bunları deməyin vaxtı deyil. Zaman gələcək, bu qeydlər xalqa sənəd kimi, fakt kimi yararlı olacaq". Anam Əfşan xanım Makinskaya Yerevan bəylərindən İbrahim Makinskinin qızı idi. Böyük bir məhlə, məscid babamın idi. İnandırıcı olmasa da dindarlıq içində əriyən Nehrəmdə rus dili müəlliməsi olub.

Zəroş Mirzəbağır qızı Həmzəyeva

Azərbaycanın xalq artisti

22 mart 1925 (Naxçıvan)

06 iyun 2004 (Bakı)

■ 1942 - Səhnə fəaliyyətinə başlayıb. O vaxtdan Naxçıvan Dövlət Musiqili Dram Teatrında çıxış etməyə başlayıb.

■ Bu səhnədə "Yağışdan çıxdıq, yağmura düşdük" (Yeter-N.Vəzirov), Şirin, Xuraman

("Fərhad və Şirin", "Vaqif" - S.Vurğun), Gültəkin, Sevil, Almaz ("Aydın", "Sevil", "Almaz" - C.Cabbarlı), Dezdemonna ("Otello" - V.Şekspir) və s. rolları məhərrətlə ifa edib.

■ Musiqili tamaşa-

larda da məhərrətlə çıxış edərək. Ü.Hacıbəyovun "Leyli və Məcnun" operasında Leyli, "Əsli və Kərəm" operasında Əsli rollarını yerləşdirib.

■ Uzun müddət Naxçıvan MR Qadınlar Şu-

rasının sədri vəzifəsində çalışıb.

■ 1967 - Azərbaycanın xalq artisti adını alıb.

■ Naxçıvan MR Ali Sovetinin deputatı kimi fəal ictimai iş aparıb.

■ "Şöhrət" ordeni ilə təltif olunub.

Müsahibə

Ə, duzsuz olma, ver Əslini Kərəmə...

*Bir vaxt gördüm böyürdən bir isti şey dəydi mənə.
Mirhəməzə əlindəki əsa ilə mənə vurmuşdu*

Günların birində Azərbaycanın xalq artisti Zəroş Həməzəyevanın da qonağı oldum. Hal-əhvaldan sonra Zəroş xanım girişsiz-zadsız mətləbə keçdi

- Yoldaşım rəhmətə gedəndən sonra birdəfəlik gəldim Bakıya. Sənət su, sənətkar balıq kimi bir şeydir, qızım. Yoxsa ki, indikilər kimi, mətbuatda yazırlar xəstələnib, bir də görürsən səsi xaricdən gəlir. Bunlar elə istəyirlər ki, xarici dövlətləri gözsünlər.

- Səhnədən niyə uzaqlaşdınız?

- Bir ildən artıq mənə işdən çıxarmadılar. Maaşımı da göndərirdilər. Özüm xəcalət çəkirdim ki, işləmirəm, niyə mənə maaş verirlər? Onlara qəti fikrimi bildirmişdim, Həməzəyevdən sonra səhnəyə çıxmayacağam. Azərbaycanın Mədəniyyət naziri Zakir müəllim xəbər tutub, mənə yanına çağırırdı və dedi ki, Zəroş xanım, biz çoxdan istəyirdik ki, Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında sənə yer verək, amma Naxçıvan Teatrını bağlamaq olmaz axı... Cavab verdim ki, Zakir müəllim, işləyə bilərəmsə, elə orada, doğulduğum torpaqda işləyərdəm də... Mən başqa teatra yamaq ola bilmərəm.

- İndiki rejissorlarla işləmək asandır?

Hanı keçmiş rejissorlar?

- Mehdi Məmmədov, Ədil İskəndərov? Dünən gələn cavan oğlan mənə nə tanıyır. İllər keçir, o mənə tanıyıb, özünə aktrisa

edənə qədər pillə-pillə düşürəm axı... Bir də mən istəyirəm ki, indi hansı zirvədəyəmsə, xırdalanmayım, xalqımın nəzərində eləcə qalım. Ona görə də "Azdrama"ya dəvət etdilər, getmədim. Dedim, mənə elə yerə çağırın, elə rol verin ki, qoy tamaşaçı mənə axtarsın. Elə rolların ifası var ki, radioda onu mən biçərəm ey... amma səhnədə yox. Doğrudur daxilim Gültəkəndi, Solmazdı. Mən radioda Şirini, Dəzdemonanı, Sevili oynayaram. Axı, xaricdə mən yaşlıyam, radioda isə bu görünür.

- Bu günkü səhnə mədəniyyətindən razısınız?

- Nizam-intizam "nol"dan başlayır. Mədəniyyət sahəsində bu vacibdir. Bir də görürsən ki, işə yubanırlar, işə çıxmırlar və ya öz qrimləri ilə çıxıb Fərhadı, Şirini oynayırlar. Bu barədə mənə açıdır. Görək aktyor rolunu alsın, özünü küldürsün və çıxсын səhnəyə. Rol elə əzbərləməkdən ibarət deyil ki... Aktyor sözü görək elə desin, qəhərdən boğulub deyə bilməyəndə də tamaşaçı başa düşsün o nə deyir.

*Bir dəfə qəzetdə məqalə getmişdi:
"Bir Xuraman, yeddi Vaqif"*

- Sizinlə tərəf müqabili olan aktyorlardan hansı Vaqif rolunun ən yaxşı ifaçısı idi?

- Bunlardan ikisi – İsa Musayev, İbrahim Həməzəyev Naxçıvandan, dördü Bakıdan, biri də ki, Qarabağdan – Mürşid Həşimli idi.

*Ələsgər Ələkbərov
"Vaqif" in Allahı idi də...*

Ondan sonra ikinci Vaqif İbrahim Həməzəyev idi, elə bil, almanı yarı bölmüşdülər. Aktyorlar bu rolu hərsi bir cür oynayırdılar. Bunların hamısı ilə oynamışam. Kazım Ziya bu rolda lirik şair idi. Ələkbərov Vaqif rolunda həm şair idi, həm də qəhrəman. Məsələn, İsmayıl Dağıstanlı gözəl sənətkardır. Amma onun Vaqifi xoşuma gəlmirdi. Həsənağa Salayev ondan yaxşı oynayırdı.

- Xuraman rolunu sizdən əvvəl kim oynayıb?

- Xuraman rolunu Kazan tatarı var idi Xədicə Həziyeva və bir də Ruxsara Ağayeva, onlar oynayırdı. Xədicə Rafael Dadaşovun nənəsi, Sofyanın anası idi. O vaxt aktrisa cəhətdən çətinlik çəkirdi teatrlar. Mən bütün rolların sözünü əzbərləmişdim, belə olanda deyirdim mən oynayaram. Hansını da oynamışam daha sonra sahibləri yaxın gəlməyib, Xuraman da, Həcər də, Gülnar da qalıb üstümdə...

- Niyə?

- O dərəcədə camat mənə alqışlayıb ki, özlərini pis vəziyyətə qoymaq istəməyiblər.

Böyük qaynım Mircavad yoldaşıma xəbərdarlıq etmişdi ki, dini mənsubiyyətimiz, nəslimizin yüksək clitaya məxsusluğu və Müşfiqlə qohumluğumuz üzündən Bağirov hamımızı güllələyəcək. İndi mənə izləyirlər, sonra növbə sənə çatacaq, baş götür uzaq, ucqar rayonlardan birinə pənah apar. Bu görüşdən on beş gün sonra Bağirov qaynımı həbs etdirdi. Mən uşaq idim, Hüseyn Cavid ailəmizin dostu idi, bizə tez-tez gəlirdi. Onun Hüseyn Cavid olduğunu tutulandan sonra bildim.

- Eşitdiyimə görə prezidentimizlə bir sinifdə oxumusunuz?



*Beş il bir skamyada oturmuşuq,
səkkizinci sinfə qədər*

Onunku ancaq elm idi. Hər şeyə meyil göstərirdi. Uşaqlar hərsi bir fəndən müəmməl bilirdi, o isə hamısından. Hətta omək dərində də fəallıq göstərirdi. Məsələn, dərindən sonra gedirdi pionerlər evinə, ustaların yanında onların rəngini, təbəşirini qarışdırırdı ki, nəyi isə öyrənsin. Sinifdə dörd nəfər əlaçı idik. Biz də dərini danışırıq. Amma o, lövhəyə çıxanda elə sözlər tapıb deyirdi ki, onu nə müəllim deyib, nə də dərlikdə var. Gedib kitabxanadan, ordan-burdan tapırdı, valeh olurduq ey... Yoldaşım bu xüsusiyyətlərinə görə onu şagirdi yox, övladı kimi çox istəyirdi. Heydər hər dəfə bir pillə yüksələndə deyirdi, bu azdır. Deyirdim, ay Miri, bundan da böyük vəzifədə olacaq? Deyirdi, "Olar, bəlkə də mən görmədim, amma sən görəcəksən".

- İbrahim Həməzəyevlə necə tanış oldunuz?



- Bir dəfə əmməmi razı saldım ki, mən də teatra aparsın. Onda teatr Padşahlıq bağında qədim bir binada yerləşirdi. Hər şeyə böyük maraqla baxırdım, teatr-zad görməmişdim axı. Camaat geyimli-keçimli, elə bil toya gəlirlər. Girdim içəri, Allah, şəkillər, işıqlar, foye... Bizimlə gedən qızlar kimisi paltarını nümayiş etdirir, kimisi özünü oğlana göstərir, mən də ağzımı açıb baxıram, nənəmin nağılları gəlib durub gözlərim önündə. Yerimizdə oturanda işıqlar söndü, mən qorxdım. Bu zaman pərdə yavaş-yavaş açıldı. "Oqtay Eloğlu" tamaşası başladı. Pariklər, geyimlər... Allah, necə xoşuma gəlir. Hərdən dururam ayağa, oturdurlar mənə yerimə, camaatın qabağını tuturam axı. Axırncı pərdədə Tamara adında aktrisa Firəngizi oynayırdı. Bu, Oqtayı "padvadi" etmək üçün gəlmiş, guya xəstədir. Pərdə açıldı gördüm oyanbu yana qaçırlar ki, aktrisa gəlməyib, tamaşa olmayacaq. Əlimi qoydum ürəyimin üstünə. Birdən Oqtayın səsi eşidildi: "Nə qanırsan, məzlum xalq. Varındır ver, yoxundur sus!" Bu zaman Firəngiz zaldan gəldi ki, mən bu rolu oynayacağam. Bu yerdə durub əl çaldım, həm də təəccübləndim ki, boy, bu qadın bayaqdan səhnədə oynayırdı axı... Tamaşa qurtardı. Ölürəm vallah... Camaat çıxmaq istəyir, söhbət edə-edə. Bunlar çıxdıqca mən geri qa-

yıdıram. Nəhayət, hamı çıxdı. Əlimdə məktəb çantam oturdum sütunun arxasında ki, mənə görməsinlər. Eşitmişdim, kino iki-üç seans olur, dedim bəlkə teatrda üç seans olacaq. Təzodən evdən nə mənə buraxmayacaqlar, nə pul verməyəcəklər, nə də qızlar mənə gətirməyəcəklər. Uca boylu, mədəni bir kişi mənə yaxınlaşıb, "Qızım, kimi gözləyirsən, niyə getmirsən?" Susdum. "Kimin qızısan?"- deyəndə qaçdım. Yolu gedirəm, amma səhnədən Firəngizin "mən bu rolu oynayacağam" deməsi qulaqlarımda səslənir. O tamaşada Oqtay Eloğlu rolunu Həməzəyev oynayırdı. Elə bil, o anda beynimdən ildırım çaxdı ki, mən aktrisa olacağam. O gecə səhnəyə qədər yatmadım, düşündürdüm ki, qohumlarım, atam razı olmayacaq. Elə də oldu. Həməzəyev mənə qaçırdanda evdə dustaq kimi saxlayırdı, ona görə ki, hamı deyirdi Mirzə Bağırın qızı artistə gedib, onda ki, biləydilər

Mirzə Bağırın qızı artist olub...

- Nəhrəmdə sizi necə qarşıladılar?

- Nəhrəmə gedə bilmədim. Adətlərimizə orada çox güclü əməl olunurdu. Məni daş-qalaq edirdilər.

- Səhnəyə gəlişinizi necə xatırlayırsınız?

- Səhnəyə gəlmək üçün birinci Cəfər Cəbbarlı məktəbini keçdim. İkinci məktəbim tamaşaçıları, Naxçıvan Teatrının kollektivi, Naxçıvan rejissorları, müəllimim isə İbrahim Həməzəyev olub. Mühəribə illəri idi. Səhnədə artist çatışmırdı, çətinlik idi. Həməzəyev məndən xahiş etdi ki, (həyat yoldaşını belə adlandırır) "nolar bir paltar geyinəcəksən, oturacaqsan orda, qoy səhnədə arvad görünsün". O dəqiqə razılıq verdim, özümün ürəyim istəyirdi. "Əsli və Kərəm"-i səhnədə oynayırdı. Keşis Əslini Kərəmə vermir. Bərk əsəbiləşdiyimdən oturduğum yerdən Həməzəyevə

qışqırdım ki, "ə, duzsuz olma, ver Əslini Kərəmə". Zal qarışdı səhnəyə. Əslini oynayan aktrisa gülməkdən özündən getdi. Bir vaxt gördüm böyürdən bir isti şey deydi mənə. Yoldaşım əlindəki əsa ilə mənə vurmuşdu. Gəldik evə, bir həftə küssü qaldıq, çay içmədim, çörək yemədim.

Teatr səhnəsinə ilk addımında öz sözlərimlə öz dilim açılıb

Sonra Yetər, Nazlı, Firəngiz, kəndçi qızı, daha sonra Şekspir, Şiller, Nazim Hikmət, Simonovun və başqalarının əsərlərindəki rolları oynadım.

- Cəfər Cəbbarlı dramaturgiyasına vurğunluğunuz indi də göz qabağındadır...

- Cəfər Cəbbarlının bir-birindən gözəl on bir əsərində baş rolları oynamaq mənə qismət oldu. Cəbbarlı həmişə qadın azadlığı uğrunda mübarizə aparıb, bu ideyanı

tərənnüm edib. Onun ilk yaradıcılığında qadınlar aciz idi. Firuzə, Solmaz... İkinci dövründə onlar bir az aktivləşir. Üçüncü dövründə döyüşlər, qalib gəliirlər və azadlığa çıxırlar. Əgər "Sevil"-dən sonra qadınlar çadranı atıb, fabrik və zavodlara üz tuturdularsa, "Oqtay Eloğlu"-da Firəngizlərə baxan qızlar doğma səhnəyə, Azərbaycan səhnəsinə gəldilər. Bunu mən deyirəm. Sara, Sevil, Gültəkin, Almaz, Yaqud, Sitarə mənim yaradıcılıq yollarımın işığı, sənət xəzinəmin bəzəyi oldu. Cəbbarlı dramaturgiyasından aldığım sənət eşqi mənə dünya klassiklərinin sənət dəryasında üzümə qol-qanad verdi. Ona görə də 60 ildə yaradıcılıq sahəsində əldə etdiyim bütün nailiyyətə görə Cəfər Cəbbarlı dramaturgiyası qarşısında, Cəfər Cəbbarlı ruhu qarşısında baş əyirəm.

13.07.2001



O, Bakı Bələdiyyə Teatrının yaradıcısı və bədii rəhbəridir

Teatrda nəşillərin dəyişməsi prosesi ardıcıl davam edib və edəcəkdir



**Amaliya Əliş qızı
Pənahova**

*Azərbaycan Respublikasının xalq
artisti, Dövlət mükafatı laureatı
15 iyun 1945 (Gəncə)*

Amaliya xanım deyir: "Aktyorluq incəsənətin əslində çox çətin və zəhmət tələb edən bir sahəsidir. Bu sənəti təmənnaşız, güclü bir məhəbbətlə sevməklə yanaşı, böyük həqiqi istedad və bir də yorulmaq bilmədən çalışmaq lazımdır. Həyatda və cəmiyyətdə qazandığım nə varsa, onun üçün bu sənətə borcluyam. Məni xalqıma sevdiron, cəmiyyətdə hörmət və nüfuz sahibi edən də bu sənətdir. Buna görə ilk növbədə alın yazıma, Allahımın mənə qismət etdiyi xasiyyətimə – hər şeyi sona çatdırmaq və son nəticədə qalıb olmaq bacarığını mənə verdiyinə şükr edirəm.

Mən həyatda və sənətdə hər şeyi zəhmətimlə ödə etmişəm. Zəhmətimlə! Nə xahiş, nə də minnət olmayıb. Ədalətsizlik isə olub. Hətta layiq olmayanlara da fəxri adlar verildəndə mən unudulmuşam. Amma qədərbilən tamaşaçıları mənə vaxtilə unudulmağa qoymayıblar. Məktublar, şikayətlər yazıblar. Dünyamızda yaxşılıqlar, yaxşı adamlar var. Onlarda sənətçiləri yaşadan."



- 1964 – Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında işləməyə başlayıb.
- 1966 – Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnstitutunu bitirib.
- Rolları: Nargilə, Şahnaz, Natəvan ("Sən həmişə mənimləsən", Mahni dağlarda qaldı", "Xurşid Banu Natəvan",

- İ.Əfəndiyev), Firəngiz ("Oqtay Elioğlu", C.Cabbarlı), Ofeliya ("Hamlet", V.Şekspir) və s.
- 1968 – Lenin komсомolu mükafatı laureatı olub.
- 1972 – Azərbaycan SSR Dövlət mükafatına layiq görüldü.
- 1972 – Azərbaycan

- nın xalq artisti fəxri adını alıb.
- 2000 – 2005 – Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı olub.
- 1993 – Bakı Bələdiyyə Teatrının yaradıcısı və bədii rəhbəridir.
- 1995 – "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilib.

Müsahibə

Sənət yeni nəfəs, yeni həvəs tələb edir

100-dən artıq müxtəlif taleli obrazlar yaradıb

*Müsahibim Azərbaycanın xalq artisti,
Bakı Bələdiyyə Teatrının direktoru
Amaliya Pənahovadır*

- Atam Gəncə teatrında aktyor işləyirdi. Balaca ikən başıma yaylıq bağlayıb, geyinib-keçinib, güzgünün qabağında dayanıb qərribə obrazlar yaradırdım. Sonralar bu məhəbbət daha ciddi şəkildə aldı.

12 yaşımda Bakıya köçdük

İlk çıxışıma "Bənövşə" Radio və Televiziya uşaq xorunun tərkibində başladım. Sənət yolunda müəllimim mərhum rejissor Ədil İskəndərov olub. 1964-cü ildə məni böyük səhnəyə istedadlı rejissor Tofiq Kazımov dəvət etdi. Əslində, həm Ədil İskəndərovu, həmçinin Tofiq Kazımovu sənət müəllimlərim hesab edirəm.

Bu sənətdə məhəbbətdən başqa keyfiyyətlər də tələb olunur. Mənim sadaladığlarıma hamısının bir arada cəm olması isə müstəsna təşkil edir. Hətta bu sənətlə məşğul olan həmkarlarımızın bəziləri özlərində bu keyfiyyətlərin cəmini görmədikdə onlarda xoşagəlməz hisslər yaranır. Qibtə, paxıllıq isə sənətə tamamilə zidd olan keyfiyyətlərdir. Sənətdə çalışdığım illərdə özümdə heç vaxt kiməsə qarşı paxıllıq hiss etməmişəm. Mən çox vaxt sənətimlə başqasını üstələməyə başlamışam. Ən doğru yol budur. Çox təəssüf ki, hamı belə düşünür. Mən öz sənətimə çox vaxt tənqid gözüylə baxmışam. Doğru qərar verməkdə bu mövqe çox zaman sənətçiye kömək olur.

- Sizinlə tərəf müqabili olan aktyorlardan kimlər daha çox xatirinizdə qalıb?

- Böyük səhnədə ilk dəfə 1964-cü ildə İ.Əfəndiyevin "Sən həmişə mənimləsən" tamaşasında Nargilə rolunda çıxış etdim. Bu barədə çox yazılıb, çox deyilib. Bu yolla qazandığım uğur həmişəlik yaddaşımdadır. Tərəf müqabillərimdən Əli Zeynalov, Ətəyə Əliyeva, Nəcibə Məlikova, Ağasadiq Gəraybəyli, Səməndar Rzayevi ən xoş duyğularla xatırlayıram. Əlbəttə, xatırlanəsi başqa sənətçilər də var. Sənətdə hər kəsin öz yeri var.

100-dən artıq müxtəlif taleli obrazlar yaratmışam. Bunlardan bir çoxu fərdi olaraq qalır, yəni məndən başqa bu obrazları heç kim yaratmayıb. "Medeya" əsərində Medeya, Xurşidbanu Natəvan" tamaşasında Natəvan, "Təhminə və Zaur" da Təhminə, "Büllur saray" da Aynur, "Tomris" də Tomris, "Gecə döyülən qapılar" da Mehri ana və sair.

Bütövlükdə aktyor üçün yaratdığı bütün obrazlar əzizdir

Çünki zaman və məkan baxımından teatrın təsir qüvvəsi əvəzsizdir, bəlkə elə bu səbəbdən heç nə unudula bilməz. Rolun zəif olma bilməz, çünki hər bir sənətkar obraza ürəyinin bir parçasını qoyur. Mən də bu mənada istisna deyiləm.

- Sənətə 60-cı illərdə gəlmisiniz. O dövrün tamaşaçıları ilə bu günkü tamaşaçıların marağını müqayisə edərdiniz.

- Teatra qərribə bir maraq vardı. Teatra bir mənəviyyət məktəbi kimi baxılırdı. Çox



təəssüf ki, illər keçdikcə bu maraq söndü. O illərdə tamaşa başlayandan sonra heç kim zaldan çıxmazdı. İndi əksinə olub, tamaşa göstərilən vaxt ardıcıl olaraq zalı tərk edirlər, sakitliyə riayət olunmur, səskü salırlar.

- Bu gün sənətə və sənətkara dövlət himayəsi necədir?

- Teatrlar bizim ölkəmizdə və dünyanın bir çox sivil ölkələrində dövlət himayəsindədir. Bizim ölkəmizdə isə möhtərəm prezidentimiz Heydər Əliyevin teatra, sənətçilərə olan xüsusi qayğısından deməyə ehtiyac yoxdur, bu göz qabağındadır. Azərbaycan hökuməti bunun üçün hər şeyi edir. Bizim gözəl aktyorlarımız, teatr rejissorlarımız, teatr rəssamlarımız var. Onların sənətini yaşatmaq lazımdır.

Bu mənəviyyat məktəbinin həm tamaşaçı və həmçinin dövlət adamlarının diqqət və məhəbbətinə ehtiyacı var

- Sənətə olan məhəbbətiniz tükənməyib ki?

- Teatr sənəti ilə məşğul olan həqiqi istedad sahibləri yaxşı bilirlər ki, aktyorun, aktrisanın, rejissorun, teatr rəssamının bu sənətə olan məhəbbəti əbədi və əvəzsizdir. Təmənnasız məhəbbətin tükənməsini düşünmək isə mümkün deyil. Bu sevgi

ilahi tərəfindən birdəfəlik və əbədi verilir. Əlbəttə, bu sənətə təsadüfən gəlib yüksək ad qazananlar da var. Ancaq belələrinin sənətə məhəbbəti olmadığı üçün, xalqın da onlara məhəbbəti ötürəndir. Həqiqi məhəbbət isə məlumdur ki, həmişəyəşəndir.

- İctimai fəaliyyətinizin sənətinizə mənfi, yoxsa müsbət təsiri var?

- Mənfi, ya müsbət təsiri olduğunu bilmirəm, onu bilirəm ki, teatr sənəti siyasətin bir qoludur. Teatr əslində böyük siyasətə xidmət edir. Dünyanın bir çox ölkələrində sənətçilər parlamentdə təmsil olunublar. Azərbaycan da bu mənada istisna deyil. Parlament fəaliyyəti isə teatrdakı və sənətdəki işimə yalnız müsbət təsir edə bilər.

- Siz niyə parlamentin mədəniyyət deyil, sosial siyasət komissiyasının üzvü oldunuz? Hətta beynəlxalq əlaqələr komissiyasına düşmək istədiyinizi də bildirdiniz?

- Həyatımın çox böyük hissəsi mədəniyyətə həsr olunub və mədəniyyətdə keçir. Bu problemlər və qayğılar mənim gündəlik həyatımdır. Parlamentə mən Gəncədən seçilmişəm. Oranın sosial problemləri isə bu gün çox ciddidir. Bu işlərə müəyyən mənada açıq, yaxud örtülü şəkildə yardımçı olmağın gərəkliliyini duyuram. Bunları heç açıqlamağa ehtiyac hiss eləmirəm.

Düşünürəm ki, beynəlxalq aləmdə xalqı, vətəni layiqincə təmsil etmək hər kəsin borcudur

Bir çox bələlərimiz məhz Azərbaycanın dərclərini və müsibətlərini beynəlxalq aləmdə vaxtı ilə deyə bilmədiyimizdən oldu.

- Deputatlar Qarabağ probleminin həlində müharibə yolundan daha çox sülh yoluna üstünlük verirlər. Sizin fikriniz necədir, torpaqlarımızı sülh yolu ilə ala biləcəyikmi?

- Müharibənin nə kimi fəlakətlər gətirdiyini bilirsiniz. Nə qədər gəlinlər dul, körpələr yetim, analar ağlar qaldı. Müharibə yolu hər zaman seçilə bilər. Mən hesab edirəm ki, bu problemi sülh yolu ilə həll etməyin məqamları tam tükənməyib. Biz ulu torpaqlarımızdan vaz keçən deyilik. Ən doğru yol itirilmiş torpaqları geri alıb, vətəndaşlarımızı yurda qaytarmaqdır. Bu məqamda səbirli və dözümlü olmaq lazımdır. Müharibə isə son addım ola bilər. Sülh istəyiriksə, müharibəyə hazır olmalıyıq. Güclü ordu hər zaman lazımdır. Yalnız o

zaman biz bir çox məqamlarda istədiyimizi diqqətə edə bilərik.

- Teatrda nəsillərin dəyişməsi prosesi necə gedir?

- Hazırda həmişə olduğu kimi Bələdiyyə teatrında gərgin yaradıcılıq işləri gedir. Repertuarda olan tamaşalardan savayı yeni tamaşalar da hazırlanır. Bu yaxınlarda premiyalarımız olacaq. Teatrda güclü aktyor heyəti var. Bilirsiniz ki, İncəsənət Universitetində dərs deyirəm. Bu il mənim kursumu bitirən tələbələrə beş nəfərini və əlavə 4 nəfər gənci teatra götürmüşəm. Bizim teatrda nəsillərin dəyişməsi prosesi ardıcıl davam edir və edəcəkdir. Çünki sənət yeni nəfəs, yeni həvəs tələb edir.

08.04.2001



"Qadın yaradılış etibarı ilə daha sülhsevər, vasitəçi və qüvvətlidir"- deyən Günay Kılıc

Sara Xatun mükafatına layiq görüldü



Günay Kılıc — Azərbaycan-

Türkiyə qadın təşkilatları arasında əməkdaşlığın inkişafına böyük töhfələr verən xeyriyyəçi qadın
Türkiyənin Qazianter vilayətində anadan olub

Öz missiyasını layiqincə yerinə yetirən səfir Hülusi Kılıcın xanımı Günay Kılıc ölkəmizin ictimai həyatında, xüsusilə qadın təşkilatlarının fəaliyyətində yaxından iştirak edib. Azərbaycan-Türkiyə qadın təşkilatları arasında əlaqələrin, iş birliyinin və əməkdaşlığın inkişafına böyük töhfələr verib.

O, həmçinin Bakıda və Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində xeyriyyəçilik fəaliyyəti ilə də məşğul olub. Elə bu səbəbdən də qadın təşkilatlarının arzularını nəzərə alaraq, Günay Kılıc "Lider Qadınlar" və "Universitet Təhsilli Qadınlar" İctimai birlikləri tərəfindən təsis olunmuş Sara Xatun mükafatına və xüsusi Diploma layiq görüldü.

Günay Kılıc ona verilən bu qiymətə görə öz təşəkkürünü bildirərək: «Burada mənə xeyriyyəçiliklə məşğul olduğumu deyirlər. Amma bu mənim analıq borcumdur. Uşaqlara sevgi ilə xidmət etmək mənə zövq verir» - deyib.

Övladı Mustafa İlkər diplomatdır, hazırda Türkiyə Prezident Aparatında işləyir, bu yaxınlarda təyinatla Romaya gedəcək. Qızları Zeynəb isə dizaynerdir.

■ Ankaradakı Hacəttəpə Universitetinin fransız dili fakültəsini bitirib.

■ Universiteti bitirdikdən sonra müəllimə işləyib.

■ Təqaüdə çıxmazdan əvvəl bir müddət tərcüməçiliklə məşğul olub.

■ İpək parça üzərinə boya ilə çəkməyi çox sevir.

■ Azərbaycanda Beynəlxalq Qadınlar Klubuna könüllü dəstək verir.

■ Azərbaycandakı səfirlərin xanımlarının yaratdığı HOMS klubunun aktivlə-

rindəndir, orada xeyriyyəçilik fəaliyyəti ilə məşğuludur.

■ 2012 —Azərbaycanda Sara Xatun mükafatına və xüsusi Diploma layiq görüldü.

■ Fransız və ingilis dilində də danışır.

Yaratdığı koloritli qadın obrazları musiqili teatrımızın tarixində xüsusi yer tutur

Onu Opera Teatrına Üzeyir bəy gətirib



Gülxar İbrahim qızı Həsənova

Azərbaycanın xalq artisti
10 dekabr 1918 (Şəmkir) —
30 mart 2005 (Bakı)

Üzeyir bəyin teatrında yeganə aktrisa olan Həqiqət Rzayeva İrana qastrola getdiyindən onu əvəz edən yox idi. Çağırış məntəqəsinə Mirzə İbrahimov rəhbərlik edirdi. Mirzə Üzeyir bəyə deyib ki, Gənc Tamaşaçılar Teatrında yaxşı səsi olan göyçək qız var. Bir gün xəbər gəldi ki, Üzeyir bəy səsimə qulaq asmaq istəyir. Bu xəbər mənim üçün çox sevindirici oldu.

Bir gün Dənizçilər klubunda keçirilən konsertə mənə də çağırıldı. Ömrümdə birinci dəfə idi ki, görkəmli sənətkarlarla bir yerdə çıxış edirdim. Məni tardə Qurban Pirimov müşayiət edirdi. Qurban Pirimov mənə təbrik edib dedi ki, sənə Opera Teatrında ehtiyac var.

Üzeyir bəy mənə Opera Teatrına apardı. Bədii Şuranın üzvləri səsimə, xarici görkəmə baxıb mənə Opera Teatrına qəbul elədilər. Burada digər oynadığım rollarla bərabər Üzeyir Hacıbəyovun "Əsli və Kərəm" operasında Əsli rolunu hazırlamağa başladım. Dramatik aktrisa olduğuma görə, İsmayıl Hidayətzadənin köməyi ilə Əsli rolunda müvəffəqiyyət qazandım. "Şah İsmayıl"da Ərəbzəngi rolunu oynadım. Mənim ayda 20-25 tamaşada oxuyan vaxtlarım olub..."

■ 1935- Bakı Teatr Texnikumunu bitirib.

■ 1937- Gənc Tamaşaçılar Teatrında işləməyə başlayıb.

■ Gənc Tamaşaçılar Teatrında Ə.Atayevin "Seyran" tamaşasında

Bəsti, A.Şaiqin "Vətən" tamaşasında Ana Vətən, "Qatır Məmməd"də Xeyransa, Şillərin "Qaraçılar"ında Amaliya, M.Qorkinin "Həyatın dibində" əsərində Vasilisa, daha sonra "Qızıluş", "Ba-

bək", "Zorən təbib", "Hacı Qənbər" və bir çox başqa əsərlərdə baş rollarda oynayıb.

■ 1980 - ci ildən teatrın məşqçi-pedaqoqu olub.

■ 1982 - Azərbaycanın xalq artisti adına layiq görüldü.

■ 1995 - "Şöhrət" ordeni ilə təltif olunub.

Müsahibə

Sevdiyimə görə xəyanətini bağışlaya bilmirdim

Bütün danışdıqlarım həyatımın dünənindən gələn yaddaş səsləridi, qızım, şirini-acısı ilə... Amma, daha çox acısı ilə...

*Müsahibim Azərbaycanın xalq artisti
Gülxar Həsənovadır*

- Bəy nəslindən olduğumuza görə, sovet hökuməti gələndə bizi çox incedilər. Ata babam tovuzlu Hacı Həsən ağa yaşamaq üçün gəlib Şəmkirə. Ana babam Şəmkir bəylərindən olub. Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra bəylərin ömləki müsadirə edilməyə başlayanda təhlükəyə məruz qalan atam var-dövlətini kasıb kənd əhalisinə payladığından camaat tərəfindən müdafiə olunub. Bu qayda Tiflis gimnaziyasında dərslərini başa çatdırıb. Gələndən sonra onu Şəmkir rayonunun Zəyəm stansiyasında poçt rəisi təyin ediblər.

*Şəmkirin Bayramlı kəndi
bizim nəslin kəndi hesab olunurdu*

Zəyəm stansiyasında klubun müdiri Tavat xala anamla dost idi. Tez-tez bizə gəlirdi. Özü də Qadınlar Şurasının sədri idi. Bir gün klubda Cəfər Cabbarlının "Ay-dın" tamaşası hazırlanırdı. Gültəkinin satışa qoyulduğu pərdədə məni geyindirib səhnəyə çıxardı. Heç nə başa düşmürdüm. Sən demə Tavat xala camaat arasında bəy olmasın deyərək, özünü mənimlə əvəz edib. O gün qardaşım məni klubdan evə döyə-döyə gətirdi. Anam məni onun əlinə gənc güclə aldı.

*Tapşırırdı ki, bir də o klubda
ayaq bassan, səni öldürəcəyəm*
Qardaşlarım Bakıya oxumağa gələndə

mən də onlarla gəldim. Bakıda xalamın evində qalırdıq. Tibb Texnikumuna daxil oldum. Texnikumda Əlimərdan Əliyevin dirijorluğu altında nəfəsli orkestrdə qızlarla birlikdə truba çalmağı öyrəndim. Təhsilimi əla qiymətlərlə başa vurub, Əli Bayramov adına qadınlar klubuna gəldim. Burada dram dərnəyində "Məşədi İbad", "Arşın mal alan" tamaşalarında iştirak etdim.

1936-cı ildə bir qrup nümayəndə ilə məni də Moskvada keçiriləcək tədbirə apardılar. O vaxt "Budyonniçilər marşı" çalmaq dəbdə idi. Biz qaldığımız mehmanxananın yanında nəfəsli orkestr həmin marşı müşq edirdi. Pəncərədən boylanıb baxırdım. Birinin çalmağı məni qane etmədiyindən özümü saxlaya bilməyib dedim, "ploxo"(rus dilini yaxşı bilmirdim). Elə bildilər qaraçıyam, güldülər. Səhər onların rəhbəri yataqxanaya gəlib bildirdi ki, truba çalan xəstələnib, mənə icazə verilsin onlarla birlikdə çalım. Mənə səhər paradda geyinmək üçün ağ mayka və şortı da gətirdilər. Ağladım, dedim, geyinə bilmərəm. Məni öldürürlər.

Yadımdadır, həmin tədbirdə Stalin yoldaş haradan gəldiyimi soruşdu

Bakıdan olduğumu bilib, mehribanlıqla başımı sığalladı. Kalinin də yanında idi, saqqalından tanıdım. Çıxışma görə mənə 250 manat pul və bir dəst kostyum bağışlayıb, təşəkkür etdilər.

Təhsilimi əla qiymətlərlə başa vurub Tibb İnstitutuna daxil oldum. Üç aydan sonra babamla Həmid Sultanovun əmiuşa-

ğı olduğunu bəhanə edib məni oradan qovdular. Əli Bayramov klubunun rəhbəri Həmid Sultanovun arvadı Ceyran xanımın yanına gəlib, ağlaya-ağlaya vəziyyəti ona danışdım. Həmid yazığın arvadını, özünü düşmənlər çıxardılar, sonra da ona heykəl qoydular. Ceyran xanım məni danladı və üzünü yanındakı adama tutub dedi ki, "Ağadadaş, görürsən də bu qızın başına nələr gəlib?" O vaxt Hamletin atası Ağadadaş Qurbanov həmin teatrdə rejissor idi, həm də klubda rəhbərlik edirdi. O, mənə də rollar verdi. Cavanlığında bir az göyçək olmuşam axı.

- Elə indi də öz gözəlliyinizi saxlamısınız...

- Qatıq dağılanda yeri qalar, qızım (gülür). Ağadadaşın əmisi o vaxtlar pasport qeydiyyatı şöbəsində işləyirdi. Ceyran xanım ondan xahiş etdi ki, mümkünə, mənim soyadımı dəyişdirməyə kömək etsin. O zaman dram dərnəyində işləyirdim və sən demə, Ağadadaşın mənə gözü düşüb...

- Ağadadaş Qurbanov ilə necə həyat qurdunuz?

- İçərişəhərdə xalamgildə qalırdım. Xalam burada bəy nəslindən olan bir nəfərə ərə getmişdi. Ağadadaş məni gözməyə dəvət edəndə "məni evdən buraxmırlar"-deyib, etiraz edirdim. O, mənə yataqxanada yaşamağı təklif etdi və inandıraraq ki, mənim üçün burada işləmək rahat olar. Xalam qızı da yataqxanaya köçməyə mənə kömək elədi.

Xalamı da belə aldatdıq

Bundan sonra Ağadadaş məni sevdiyini bildirdi. Teatr Texnikumunu bitirəndən sonra Leyla Bədirbəyli və Əminə Dilibazini işləmək üçün Şəkiyə göndərdilər. Mən də onlarla getməli idim. Ağadadaş məni qoymadı. Dedi, "biz evlənirik". Mən də razılığımı verdim. Onu sevirdim də... Kəbin kəsdirməyə getdik, yaşıma düşmədi nigaha. Çox yalvardıq, dedilər yaşınız düşəndə gələrsiniz. Axırda molla ilə kəbin

kəsdirdik. O vaxtlar Ağadadaş Gənc Tamaşaçılar Teatrında işləyirdi. Toya bütün aktyorlar gəlmişdi. Böyük çal-çağır oldu. "Xoruz baba" var idi ey, Hüseynağa Sadıqov, bizə dedi ki, "Çadrovı" küçəsində ikiotaqlı mənzilim var, ev alana qədər orada yaşayın, mən isə qardaşımın yanında yaşayacağam". Biz orada yaşamaq olmaq. Qabaqlar "Cuhudlar məhəlləsi" adlanırdı ora. Baldızım da bizimlə qalır, uşağa baxmağa kömək edirdi. Saclarımı da baldızım yuyardı.

Bir gün Ağadadaşla mən rola çəkildik. Sarı saçlı qadın rolunu oynayacaqdım. Ağadadaş dedi ki, başına parik qoymalısan. Saçıma görə nə qədər etdilər parik başıma keçmədi. Ağadadaş yanımdakına göz edib ki, saçımı kəssin. Saçımın bir bölümünü qəflətən kəsdilər. Ağladığımı görüb saçın kəsilməsə, sən bu rolu oynaya bilməyəcəksən" - dedi. Çox tamaşalarda baş rolları oynayırdım və onunla tərəf müqabili olurdu.

- Sizi bir-birinizə qışqananlar olurdu?

- Əlbəttə. Ağadadaş yaraşıqlı kişi idi. Ona vurulanlar çox idi. Uşağa görə rolumu başa vuran kimi tez evə qaçırdım. Bir dəfə qaynım tez gəlib dedi ki, "Mirzə Dadaş, bacını qoyma tez getsin". Sən demə, bayırda duran iki qadının "biz o qədər şey təklif edirik, bu qadınlardan əl çəkmir ki, çəkmir. Gəl, teatrdən çıxanda potaş ataq gözələrinə, kor edək"- sözlərini eşidibmiş. Qrim otağında onların danışığına qulaq asırdım.

Ağadadaş o gün məni axıradək saxladı və evə getməyə qoymadı

- Ata-ananız razılıq vermişdi sizin evlənməyinizə?

- Yox, valideynlərimizin bu məsələdən xəbəri olmamışdı, ona görə də, evlənməyimiz böyük qalmaqala səbəb oldu. Hətta, anam gəlib burada xəstəxanada yatanda ona dəyməyə getdim. Mənə dedi,



"get, rədd ol". Məndən sonra durub ayağa, istəyib iynə vurdurmağa getsin, ayağı sürüşüb, yığılıb. Yazıq anam orada keçinmişdi.

- Bu cür məhəbbətlə ailə qurmuşdunuz, sonra niyə ayrıldınız?

- Bir dəfə həyatə girəndə qonşularımın yığılıb "ala kərdən, çuxur kərdən" - deyə kimisə qovduqlarını gördüm. Uşaqlar da ona daş atırdılar. Bu yəhudi dilində "boyunu yerə soxum" - deməkdir. Sən demə, Ağadadaşın məndən sonrakı arvadı gəlib dalımca (Ağadadaşın məndən qabaq da arvadı olubmuş, Cəvahir adında aktrisa, mən bunu sonra bildim. Ağadadaşdan ayrılandıqdan sonra aktyor Əlyəğa Ağayevin arvadı oldu). Həyətdəkiləri birtəhər sakitləşdirib, qadınlardan nə baş verdiyini soruşdum. Dedi, "Nə olcaq, biz Ağadadaşla bir-birimizi sevirik, amma sən bizim görüşməyimizə mane olursan". Onunla texnikumda birgə oxumuşduq, rəfiqəm idi. Heyrət içərisində qaldım. Hamleti qucağıma alıb, "bu Ağadadaş, bu da ev-eşik", - deyib çıxdım. Məndən sonra qonşular yığılıb onu həyətdən qovublar.

- Ağadadaş bu hadisədən xəbər tutanda nə etdi?

- Ağadadaş yuxudan ayılından sonra baldızım onu danlayır ki, bu nə məsələdi? Deyib, mənim xəbərim yoxdu. Axşam bir də gördüm baldızlarım, qaynım hamısı gəldi xalamgilə, məni evə gətirməyə. Dedim, nə qədər ki, Ağadadaş oradadır mən ora getməyəcəyəm. Mənə dedilər, "Ağadadaş çıxardacağıq, amma sən o evdə oturacaqsan".

- Ağadadaş özü sizinlə barışmağa təşəbbüs göstərmədi?

- Hüseynağa Sadıqov Ağadadaş apardı özü ilə qardaşığıldə qalsın. Məqsədləri o idi ki, bizi barışdırsınlar. Bir müddət sonra boşanmaq üçün ZAQS-a orizə verdim. O vaxt artistlər çox az maaş alırdılar. Qardaşımın biri mayor idi, aldığı maaşı mənə göndərirdi, bununla dolanırdım. Ağadadaş ayrılmaq istəmirdi. Bir ay gedib-gəldi. Axırda bəhanə etdi ki, pulum yoxdu. Dedim, pulu onun da yerinə, öz yerimə də mən verirəm, qurtarın mənim canımı bunun əlindən.

Ayrıldıq, amma mənim dalımca bir il gedib-gəldi...

- Sonra buna peşiman olmadınız?

- Onu sevdiyimə görə xəyanətini bağışlaya bilmirdim. Hətta Hamlet də gözümə görünmürdü. Buna indi peşimanam...

- Bir az ictimai fəaliyyətinizlə bağlı danışardınız?

- Bülbül ilə bir vaxtda seçilmiş deputatlığa. Hətta, deputat olanda 16 adama ev də verdirmişəm. Arif Babayev, Simuzər Həsənova, Sahibə Əhmədova, Baba Mahmudoglu, Rübabə Muradova, Qulu Əsgərov və bir çoxlarına. Zeynəbə 3 dəfə ev verdirmişəm.

- Mühəribənin ağır illərini necə keçirdiniz?

- Bizim ailə üzvlərini soyadımıza görə çox incidirdilər. 3 qardaşım cəbhəyə kö-

nüllü ərizə yazıb getmişdilər ki, öz əməlləri ilə bu soyadı doğrultsunlar, günahkar olmadıqlarını sübut eləsinlər.

O vaxtlar ön cəbhədə vuruşanlar əsgərlərin qarşısında mədəni xidmət göstərməyə incəsənət işçilərindən ibarət briqadalar göndərirdilər. Mən də Bülbül Məmmədovun rəhbərlik etdiyi briqada ilə Or-yol, Bryansk cəbhələrinə yola düşdüm. Briqadada Vera Şirye, Səltənət Quliyeva, Fatma Mehəliyeva, Teyyub Dəmirov, Aşıq Mirzə və başqa yoldaşlar vardı. Mühəribənin törətdiyi dəhşətləri, dağıdılmış şəhərlər, yandırılmış evlər, dar ağacından asılmış insanları öz gözlərimlə gördüm:

*Bacılar qardaşla oynayır hər an,
Qardaşsız bacının ömrü bir qışdı.
Üç igid qardaşım vardı bir zaman,
Üçü də cəbhədən qayıtmamışdı.*

Bu şeiri cəbhədə həlak olmuş 3 igid qardaşıma həsr etmişdim. İtkilər bir-birini əvəz edir, getdikcə tənhaləşirdim.

- Sonralar ailə qurmadınız?

- Familimi Ağadadaş dəyişib elədi Gülxar Hacı Həsən nəvəsi. Sonra Hacı Həsən oldu Həsən, Həsənzadə, nəhayət, Həsənova. Sonralar mənə ailə qurmağı təklif edənlər oldu, soyadıma görə qorxdum. Axi, ailə qursaydım sırımın üstü açılardı. Mərkəzi Komitədə Teymur Quliyev var idi, o, məni istədi. Qardaşı Mirzə Babayevlə birlikdə elçi də gəlmişdi. Fikirləşdim ki, bu işin üstü açılarsa, məni nələr gözləyər? Bir də ki, Ağadadaş çox sevirdim.

- Unuda bilmirdiniz onu?

- İndinin özünə qədər... Günahı yox idi ey... Onu da istəyənlər çox idi, ilişdi, çıxma bilmədi.

- Hamlet atasının oynadığı rollara gedib baxardı?

- Günləri həm Gənc Tamaşaçılar Teatrında, həm də Opera Teatrında keçirdi. Teatr Texnikumunu bitirəndən sonra Dram Teatrına işləməyə getdi. Hamlet

komsomol təşkilatının katibi olduğundan gənclərə rollar verilməsini tələb edirdi.

Atası ilə orada da mübahisələri düşmüşdü

Ağadadaş ona irad tutmuşdu ki, "niyə yaşlılara hörmət eləmirsən, uşaqları verir-sən qabağa". Hamlet ondan incimişdi. O, teatrdan çıxdı və dedi ki, "ana, mən aktyor yox, rejissor olmaq istəyirəm". Rejissorluq fakültəsi Moskvada idi. Nəhayət, yoldaşların köməyi ilə Hamletlə Moskvaya getdik. Mənim Yaşıl Teatrda solo konsertim vardı. Hamlet birinci imtahandan əla qiymət aldı. Ürəyimdə nəssə narahatlıq hissi keçirirdim. Evlə zəngləşərkən xalam qızı mənə Ağadadaşın ölüm xəbərini verdi. Quruyub qaldım. Elə bildim içimdən nəssə qırıldı. Hamlet həyəcanla üstümə yürüdü. "Ay ana, tez ol, de, kim öldü?" Çatışmaq qalmışdım. "Ağadadaş Gəraybəyli vəfat edib, bala", - bu yalanı haradan uydurduğuma özüm də təəccüb qaldım. O rəhmətliyi də çox istəyirdi. Dedi, "hayıf ondan". Hamletin imtahanı yarımçıq qoymasını istəmirdim. Ona ikinci imtahana hazırlaşmağı tapşırıb Bakıya gəldim.

- Eşidəndə bu xəbəri necə qarşıladınız?

- Evə çatdığım iki saat deyildi ki, Hamlet zəng vurdu. Sən demə ikinci imtahana gedəndə Tofiq Quliyevin oğlu Eldar onu görüb və soruşub ki, bəs sən getməmişən? Deyib, "hara?" Deyib, "a...bəss Firəngiz getdi ki, atan rəhmətə gedib ey..."

O vaxt Ağadadaşın o biri arvadından olan qızı Firəngiz Qurbanova da Moskvada rejissorluq fakültəsinə daxil olmaq üçün imtahan verirdi. İndi multfilm studiyasında rejissor işləyir. Hamleti ağlamaq tutur və deyir,

Anam məni aldatdı...

Eldar bu xəbəri qəfil verdiyindən peşiman olub və ona təsəlli verib. Telefonda məni qınadı ki, "niyə mənə atamın ölümü-

nü demədin?" Dedim, Hamlet, bədi, sənin atan mənim üçün çoxdan ölmüşdü. Bu sözlərlə onu ovundura bilmədim.

- Hamleti kimlə evləndirdiniz?

- Türkiyədə qohumumuz vardı, zəng edib bizə qonaq gələcəklərini bildirdi. O gün onları konsertinə dəvət elədim. Evə, qulluqçuma da zəng edib dedim ki, yemək hazırlasın.

- O vaxt dolanışqı yaxşı idi, Gülxar xanım?

- Hə, yaxşı idi.

- Bəs indi necədi?

- Heydər Əliyevin verdiyi təqaüd olmasa, heç nə. Başqa qonaqlarımız da gəlirdi. Hamletin sonra həyat qurduğu qız da onların arasında idi. Ana tərəfdən Özbəkistana yaxın, ata tərəfdən isə azərbaycanlıydı. Hamlet teatra getmişdi. Bir azdan gəldi, hamı ilə görüşdü və qonaqlar Hamletə satışdılar. Dedilər, "ay Hamlet, niyə evlənmirsən?" Dedi, "kimlə evlənim ey?" Dedilər, "bax, elə bu qızla", - Cəmiləni göstərdilər. Cəmilə də balaca qız idi. Güllüşdük. Sonra Hamletə dedilər ki, "sənə demirik ey, doğrudan evlən. Bu qız tələbədir, rayona göndərilər pambıq yığmağa, müvəqqəti, elə-belə kəbin kəsidir, qoy rayona getməsin, qohumsan, bizə kömək elə də". Dedi, "yox, mən elə şey edə bilmərəm". Qohumlar onu bir təhər yola gətirdi, "fiktivni brak" elədilər. Sonra tale elə gətirdi ki, evlənməli oldular.

- Hamletin sənətə olan münasibəti deyəsən bir qədər fərqli idi...

- Hamlet İlyas Əfəndiyevin demək olar

ki, bütün əsərlərində oynayıb. Tamaşaçıları tərəfindən çox sevilirdi. 3 dəfə xalq artisti adı vermək istəyiblər, üçündə də yeri satılıb başqasına. Davalı deyildi, dördüncü üçün salan idi. Bu haqsızlıqlar onun səhətinə çox pis təsir edirdi. Həkimlərə gös-tərdim, dedilər, ya Moskvaya, ya da xaricə getməlidir. Getdim Səhiyyə Nazirliyinə. İnsanov məni aldatdı ki, guya dərman verəcək, çıxıb getdi xaricə. Müalicəyə dövlətin hesabına getmişdi, ikinci dəfə gedə bilmədi. Polad Bülbüloğlu dedi ki, fonda pul yoxdu. Getdim prezident aparatına, dedim, "balam yaman gündədir, mənə kömək edin". Biri mənə yaxınlaşıb dedi ki, "ağlama, bacı, mən sənə kömək edərdəm". Əvvəl onu tanımadım. Bu, Rəsul Quliyev idi. Onun köməyi ilə uşağımın üzərində çox yaxşı cərrahiyyə əməliyyatı aparıldı. Deməli, onun bağırsaqlarının yarasını kəsib götürdülər və sonra bir-birinə birləşdirdi-



lər. Həkimlər mənə tapşırdılar ki, 5 aydan sonra onu yenidən gətirim. Bağırsağın qurtaracağına yara vardı, yenidən əməliyyat aparılmalı idi. Kömək edən olmadı, vaxtında çatdıra bilmədik müalicəyə, əlimdən getdi balam.

Bir oğlu var, Səlim. İşləmir ey, yazıq. Xarici Dillər İnstitutunu bitirib, neçə yerə müraciət edib, pul istəyirlər. Neynəsin,

getsin alma satsın? Yaxşı ki, Heydər müəlim o pulu mənə verir, yarısını onlara verirəm, yarısı ilə də özüm dolanıram.

- Yetirmələriniz kim olub?

- Qulu Əsgərov, Nəzakət Məmmədova, Simuzor Hətəmov, Səkinə İsmayılova....

Bilirsiniz, onlar muğamı biliblər, amma aktyor kimi yetişmələrində mənim onlara çox köməyim dəyib

Sonralar səhnəmizdə bir-birinin ardınca Ü.Hacıbəyovun "Arşın mal alan"ında Telli və Cahan xala, C.Cahangirovun "Azad" operasında xanəndə, S.Rüstəmovun "Durna" komediyasında Lalə, R.Mustafayevin "Vaqif" operasında qarı və xanəndə, R.Ələsgərovun "Bahadır və Sonna" operasında Tərvət xanım rollarını ifa etmişəm. Həqiqət Rzayeva səhnədən gəldəndən sonra tək qaldım. Rübabə Muradovanın səsi xoşuma gəldiyi üçün onu teatra gətirib Leyli rolunda özəddici hazırladım. Bir qədər sonra Nəzakət Məmmədovanı səhnəyə gətirdim. Səhibə Əhmədovanı Ərəbzəngi roluna mən hazırladım. O vaxtlar Ələkbər Tağıyev Zeynəb Xanlarovanı teatra gətirərək mənə tapşırırdı.

- Müasir sənətçilər barədə fikriniz necədir?

Düzü, müasir sənətçilərdə Üzeyir dəsti-xətti qalmayıb

Obraz yoxdur. Üzeyir muğamlardan istifadə edib rolda oynayanlara başa salırdı ki, muğamın hansı guşəsini və necə oxumalıdır. Üzeyir aktyorlar üçün muğamlardan istifadə edib operalar yazdı. İndiki kadrlar nə cür ki, televizorda lütfənib oynayırlar, elə rolda oynamaqları da elədir.

- Gülxar xanım, işdən öz arzunuzla çıxmısınız?

- Mənim səsim üstümdə, özüm də tələbələr hazırlayıram. Neyçün mən Opera

Teatrında işləməyim? Bizim direktorumuz məni və Firəngiz Əhmədovanı çağırır dedilər ki, guya Ayaz Mütəllibov tapşırıb bizə yaxşı təqaüd verilsin. Bunun da yolunu bizə belə izah etdilər ki, öz ərizənizi yazın, təqaüdə çıxın, sonra yenidən işə qayıdarsınız. Bax, belə. 1992-ci ildə mənə yubiley elədilər, sonra da işdən bu yolla çıxardılar.

Səhnə üçün çox əziyyətlər çəkmişəm. Səhnə yanib, 3 il evimdə tələbələrə dərs keçmişəm. 30 il bundan qabaq səhnə uçub, qıcım qırılıb, indi də onun əziyyətini çəkirəm. Bir tələbəm var, mənimlə qalır, mənə çox kömək edir. Hər cümə axşamı ocağımda gözü olanların ruhları şad olsun deyər, halva bişirirəm, "Ya Sin" surəsini oxuyuram. Nə qədər yaşayacağam, hələ bilmirəm. Bütün danışdıqlarım həyatımın dünyə-nindən gələn yaddaş səsləridi, qızım, şirini-acısı ilə... Amma, daha çox acısı ilə...

23.02.2001



30-cu illərdə idmanla məşğul olan ilk idmançı qadınlardan biri, iyirminci əsrin idman xadimi

Gimnastika üzrə birinci dərəcəli hakim



Zeynəb Hüseyn qızı Rzayeva

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasının dosenti, əməkdar idman xadimi, Prezident təqaüddüsü

8 mart 1918 (Bakı) -
27 fevral 2008 (Bakı)

“1942

...ci ildə Bakı hərbi zona elan olundu. Ağır illər idi. Bir dəfə tramvayla işə gedərkən iki nəfər qaçısan uşaqların tramvay altında qaldığının şahidi oldum. Maraqlanıb öyrəndim ki, uşaqların ataları cəbhədədi, anaları işə fabrikdə gecə-gündüz işləyirlər. Onların təhsil aldığı məktəbə gəldim, direktor ilə danışib icazə aldım ki, saat ikidən sonra başsız uşaqları yığım bir yerə və onlarla

məşğul olum. Mənə hospitalın zalında uşaqlara dərs keçməyə icazə verməsi üçün rəis Vəli Axundovdan xahiş etdim. Məqsədim xəstələrin qabağından qalan yeməklərlə uşaqların qarnını doydurmaq idi. Belə də etdim. Bizim Bədən Tərbiyəsi Komitəsinin sədri, Allah ona rəhmət eləsin, azərbaycanlılar üçün canını verərdi. Mənim bu işimdən xəbər tutanda himayəmə götürdüyüm 30-a yaxın uşağa nə qədər kömək elədi”.

■ 1935-47 - Azərbaycan Radiosunda “Şəhər gimnastikası” verilişini aparıb.
■ 1945 - Respublika Bədən Tərbiyəsi və İdman Komitəsində ali və orta məktəblərdə gənclərlə iş şöbəsinin müdiri təyin edilib.

■ 1947 - Bədən Tərbiyəsi İnstitutunda müəllim, dosent, dekan, qısa müddətdə redaktor vəzifəsində işləyib.
■ Azərbaycan Milli Olimpiya Komitəsinin və Dünya Müsəlman Qadınları Beynəlxalq Olimpiya

Komitəsinin üzvüdür.

■ 1951 - Xarici Dillər İnstitutunda bədən tərbiyəsi kafedrasının müdiri olub.

■ 1992-95 - İranda məşqçi işləyib.

■ Respublika Bədən Tərbiyəsi və İdman üzrə Qadınlar Şurasının sədri;

■ Gimnastika üzrə birinci dərəcəli hakim;

■ Əməkdar Bədən Tərbiyəsi və İdman Assosiasiyasının prezidentidir.

■ “Lenin”, “Qırmızı Əmək Bayrağı”, “Şöhrət” ordenləri və medallarla təltif olunub.

“Zeynəb xanım, hanı qaraquyruqlar?”

Nümayişə Belorusiyadan, Ukraynadan da sarılar gəlsin, mən də Azərbaycandan sarıları aparım?”

Zeynəb Rzayeva ilə evində görüşdüm. Maraqlı ömür yolu keçmiş qadının si-nəsi xatirələrlə doludur. Onunla söhbətimizə lap əvvəldən başladıq. Beləliklə...valideynləri Tibb İnstitutunda oxuduğunu zənn edirdi. Bir gün sirr açıldı...

- Bədən Tərbiyəsi İnstitutu bizim evin yaxınlığında yerləşirdi. Evimizin qarşısından keçən tələbələrin geyimlərinə, qamətlərinə həssas baxırdım. Bütün bunların təsiri altında 1934-cü ildə həmin instituta daxil oldum.

... İnstitutumuzda Lətif müəllim vardı, Allahın rəhmətinə gedib, gətirdi mənə Əli Bayramov klubunda Güllə Köylü qızının yanına. Ömrümdə gözəl qadın çox görmüşdüm, amma beləsinə yox. Otağa daxil olub oturdum. Güllə xanım mənə qıyqacı baxıb, “bu uşaq burda neydir” - soruşdu. “Həmin sizə dediyim qızıdır, gimnastikadan dərs demək üçün gətirmişəm” - deyərək bildirdi Lətif müəllimin təkidilə, nəhayət mənə işə götürdülər. Eyni vaxtda həm institutda oxuyur, həm də radioda səhər gimnastikası verilişini aparırdım.

- İdman tədbirlərində iştirak edirsiniz?

- 1937-ci ildə Ümumittifaq paradi oldu. Azərbaycandan Moskvaya 450 nəfər nümayəndə getmişdi. Özüm ilə birlikdə

Bilqeyis Məmmədovanı, Çiləni və İzzət Əfəndiyevanı da apardım. Bu tədbirdə İzzət xanım gözəl nümunə göstərdi.

- Əli Bayramov adına klubun qadınları necə geyinirdi?

- Qadınlar ora çadrala gəlirdilər. Qapıdan içəri girirdin, qapı bağlanırdı. Sonra çarşablarını soyunub asılıqana verirdilər. Kurslarda özündən yaşlı qadınlara dərs deyirdim. Hətta təhlükələrə məruz qalan vaxtlarım da olurdu. Kluba gələnlərin qardaşları axtarırdılar ki, kimdi bunlara idmandan dərs keçən və hətta onların mənə dəş atan, küyə basan vaxtları da olub...

- Siz də klubda çarşabda gedirdiniz?

- Çarşabı 33-cü ildə atdım.

*Paltarla gələn bir mən,
bir də Ceyran xanım idi*

Köhnə kommunist olan atam “Stalin”, sonra “XX qurultay” adına zavodun direktoru oldu. Nərimanovla birlikdə işləmişdi. O vaxtı kommunistlərin arvadları birinci atmalı idi çadranı. Bacım və mən çadranı atmışdıq, amma anam hələ örtünürdü. İdman paltarlarını gizləncə yuyub asırdım ipdən, üstünə ağ xalata səridim. Bu ağ xalata görə nə anam, nə də qardaşım bilmirdilər ki, mən başqa institutda oxuyuram. Bir gün qonşularımız “Dinamo”nun qabağında aynımda idman paltarı, tədbirdə işi-

rak etdiyimi görüblər. Qardaşımdan soruşublar ki, "bacın harda oxuyur?" Deyib, "Tibb İnstitutunda". Deyirlər, "sənin bacın axı paradda idman yarışında iştirak edirdi". Qardaşım gedib Tibb İnstitutuna, yoxlatdırıb, görüb mənə adda adam orada oxumur. Gəlib atama deyib. Axşam yığışmışıq, atam soruşdu ki, "sən instituta gedəcəksən?" Dedim, "hə". Dedi "hansı dərslərin var?" Qaldım belə ki, hansını deyim? Dedim "fiziologiyadı, gigiyenadı..." Dedi, "sən, qızım, harda oxuyursan?" Sözü düz, gördüm işin üstü açılib. Atam dedi, "heç nə etməyəcəm, amma mənə düzünü de." Sözü açdim. Bunun üstündə möhkəm cəzalandım. Az vurdu, ancaq yaxşı vurdu...

... Atam uzunboğaz çəkmədə gəzərdi, əynində kurtka, başında dəri papaq, çəkməsinin içərisinə də rezindən qırmanç qoyardı. Anama məni bərk tapşırıb, "buna evdən çıxdı yoxdu" – dedi. 3 ay evdə oturdum. Qrupda cəmi iki qız idik – Zərgərli Humay və mən. Prorektorumuz Kravçuk atamla görüşür və onu inandırır ki, "sənin qızının çox gözəl gələcəyi var". Atam evə gəldi və mənə üzünü tutub acıqla dedi ki,

"Deyəsən elçilərini göndərmişdin"

Mənim isə heç nədən xəbərim yox idi. Beləcə, təhsilimi davam etdirməyə icazə verdi. İnstitutu qurtarandan sonra Nazirlər Soveti yanında Bədən Tərbiyəsi Komitəsinin filialında elmi işçi işlədim.

- Mühəribə illərini xatırlayırsınız?

- Xatırlamamaq mümkün deyil. Səhər getdim Radiokomitəyə. Diktör psixoloq-professor Zərifə Salayeva idi. Dispetçer bizi içəriyə buraxmadı. İlk dəfə Zərifə xanımın məlumatı ilə mühəribənin başlaması xəbəri bütün Azərbaycana yayıldı.

Radioda idman verilişini saxladılar. O zaman canlı mikrafonun qarşısında dayanıb çıxış edirdik. Axşam gəldik evə, atam dedi, bilirsiniz nə var, mühəribə başlayıb, gedin könüllü olaraq hərbi komissarlığa. Onda şəhər komissarlığı İçərişəhərdə yerləşirdi. Bir ayın içində kişiləri yığıb göndərdilər cəbhəyə, bizi isə qospitallarda yerləşdirdilər. Mən və üç rəfiqəm universitetin binasında yerləşən 15-44 nömrəli hərbi qospitala təyin olunduq.

... 1942-ci ildən Bakı hərbi zona elan olundu. O ağır illərdə himayəmə 30-a yaxın uşaq götürüb, onlarla məşğul olur, hətta sponsor tapıb onları yedizdirirdim də

- O uşaqların sonrakı taleyi necə oldu?

- Mühəribədən sonra həmin uşaqlardan ibarət qrup yaratdım. Zığda onlarla bir ay məşğul oldum. Moskvada elə çıxış etdilər ki, heç kəs inanmırdı ki, onlar mənim təşkil etdiyim xüsusi idman məktəbinin şagirdləridir. Bu işimə görə

Mirbəşir Qasımovun imzası ilə Azərbaycan Ali Sovetinin Fəxri fərmanını aldım

Mühəribə qurtarandan sonra məni Respublika Bədən Tərbiyə və İdman Komitəsində ali və orta məktəblərdə gənclərlə iş şöbəsinin müdiri təyin etdilər.

... Məni idman çəkirdi. Öz ərizəmlə yenidən Bədən Tərbiyə İnstitutuna getdim və gimnastika kafedrasında işlədim. Müəllimlərimin təkidi ilə bədən tərbiyəsi və nəzəriyyəsi kafedrasına keçdim. 1951-ci ildə məni Xarici Dillər İnstitutunda bədən tərbiyəsi kafedrasına müdir təyin etdilər. Zemfiranı oradan tanıyıram. Tələbəm olub, göyçək, cavan qız idi. Mənim kimi

saçları uzun...

- Saçlarınızı idmana mane olduğuna görə kəsdirdiniz?

- 60-cı illərdə Britaniyada cərrahiyyə əməliyyatında oldum. Saçımı daraya bilmirdim, ona görə kəsdim. Uzandı, yenə kəsdim. Ağlım artmırdı, amma saçım artırdı (gülürük). Mirzə Babayevin qardaşı bizim rektor idi. Onun təkidilə qayıtdım instituta. 61-ci ildə rayon, şəhər birinciliyi keçirirdik, qərara aldım ki, voleybol, basketbol, tennis, yüngül atletika üzrə qadın komandalarını yaradaq. O vaxtlar artıq Şubina, Şabanova, Validə kimi tanınmış idmançı qadınlarımız vardı.

Mənimlə rus millətindən olan müəllimlər işləyirdilər. Görürdüm ki, onlar idman yarışları olanda

Azərbaycan qızlarını ixtisara salırdılar

- deyirdilər "ne umeet". Nə var ki, rusların sayı çoxalsın.

Hər şənbə günləri Ümumittifaq idman paradında Azərbaycan nümayəndə heyətinin hazırlıq işlərini yoxlamaq üçün Mirzəfər Bağirov, Teymur Quliyev, Qara Qarayev, Niyazi gəlirdilər. Bizim sədrimiz Bağır Bağirov bir dəfə gəldi məşqə və mənə acıqla dedi ki, "Zeynəb xanım, hanı "qaraquyruqlar"? Nümayişə Belorusiyadan da, Ukraynadan da sarılar gəlsin, mən də Azərbaycandan sarıları aparım?" Təzədən mən qayıtdım (hansı ki, bəyən-məmişdilər) rayonlardan olan həmin qızları geri qaytarmağa.

Bu qızlar Moskvada elə çıxış etdilər ki, hamını heyran qoydular

- O vaxt Spartakiadalar necə keçirilirdi?

- 1961-ci ildə dövlət səviyyəsində Spartakiada keçirdik. Finalda 1200 nəfər idmançı iştirak edirdi. Finala ancaq rayonda, vilayətdə, yaxud da ki, şəhərdə birinci yeri qazananlar çıxış edirdi.

215 min idmançı qadının iştirak etdiyi Azərbaycan Spartakiadası çox təntənə ilə keçdi.

Bizim qızlar Çində, Almaniya, Fransada idman yarışlarında, Olimpiya oyunlarında iştirak etməyə başladılar. Sonradan bizim təcrübəmiz bütün sovet respublikalarına yayıldı.

- Eşitdiyimə görə yaşadığınız bu bina idmançılara verilib...

- Bu binada ancaq çempionlar yaşayırdı. Onlardan biri də Karolina idi. 90-cı illərdə hərə bir yerə dağıldı. Əksəriyyəti başqa ölkələrə köçdü.

- Bu gün idmanın vəziyyəti nə yerdədir?

- Allahtərəfi danışmaq lazımdır. İlham Əliyev Olimpiya Komitəsinin prezidenti seçildəndən sonra çox dönüş oldu. Stadionların çoxundan anbar, dükən və ya başqa məqsədlərlə istifadə edirdilər. Məşq eləməyə yer yox idi. Nə qədər idman meydançaları, su hovuzları düzəldiblər. Doğrusu, mən özüm heyran qalıram. Qalib gələnlərə nə qədər pul, nə qədər hədiyyələr, adlar verildi. İndi idmana axın var, bu məni fərləndirir, çünki

Azərbaycanda idmançı qadın kadrlarının çatışmazlığının vəziyyətini çox çəkmişəm

Təbliğatı prezidentimiz özü aparır. Bir tərəfdən şərait, bir tərəfdən də Olimpiya Komitəsinin bazasını yaratdı. İdmançılara təqaüd verilməsini təşkil etdi. İnstitut akademiya oldu. Bizim institutun bu

yaxınlarda 70 illiyi keçirildi. Təxminən 34 nəfərə orden, medal verildi.

- Adların verilməsində narazılıq olmadı ki?

Bu, bizim sahədə mümkün deyil

Bu çox yoxlanışdan keçib, elə bil ki, idmançını bir-bir çeviriblər böyrü üstə, böyrü üstə qarnı üstə, qarnı üstə kü-rəyi üstə. Dörd nəfərə "Şöhrət" ordeni, on nəfərə medal, iyirmi nəfərə də fəxri ad verdilər. Mən də bu yaşında "Şöhrət" or-deni ilə təltif olundum.

- Zeynəb xanım, uzun əziyyətlər-lə və nailiyyətlərlə dolu yol keçdiniz. Sonradan atanız sizi bağışladı?

- Atam Sosialist Əməyi Qəhrəmanı idi. Kişi axır zamanlar görürdü ki, hər yer-də hamı mənə hörmət edir. Deyirdim, ata, görürsən, bunlar hamısı o qayıqla döyülmə-yimin, əziyyətlərimin nəticəsidir. Gülürdü.

Bu gərginliklər mənim şəxsi həya-tımdan yan ötüşmədi. Sevib ailə qurmuş-

dum. Birinci dəfə idmanla bağlı Moskvaya gedəndə qaynanamın xoşuna gəlmədi. İkinci dəfə idman formasında şəklimin qə-zetdə çıxmağı məni ailədə söz-söhbət qar-şısında qoydu. Və bunlar ayrılmağımızla nəticələndi.

- Övladlarınızdan razısınız?

- Oğlum Qahirədə konsuldur. O hi-ri amerikalılarla işləyir, həm mühəndis, həm də istehsalat müdürüdür. Qızım akade-miyada elmi işçidir. 6 nəvəm var.

- Xaricdə olmusunuz?

- 1992-95-ci illərdə İranda məşqçi işləmişəm. Pakistanda, Almaniyada, Tür-kiyədə olmuşam. Dünya Müsəlman Qa-dınları Beynəlxalq Olimpiya Komitəsinin üzvüyəm. Olimpiya Komitəsi İranda, onun da sədri Rəfsəncaninin qızı Fazilə xanımdır. Bir neçə il əvvəl "İlin lider qadı-nı" seçildim. Mənim ömrümü uzadan bu il-lər, uğurlardır, qızım...

08.06.2001



Ölümündən sonra vəsiyyətinə görə türk mədəniyyəti sahə-sindəki əsərlərini və aparılan araşdırmalarını nəşr etmək üçün Tek-Esin Türk Mədəniyyəti Araşdırma Vaqfı yaradılıb

Səyahətdən aldığı təəssüratlarını "Türküstan səyahətnaməsi" adlı ilk əsərində yazıb



Esin Emel

*Türk-İslam mədəniyyəti
və sənət tarixi üzrə elmlər doktoru*

1914-cü il İstanbul
1987-ci il İstanbul

A tası türkcülüyn önündə gedən si-malarından Öhməd Fərid Tek, anası yazar Müfide Feriddir. Təh-silini Fransa və İngiltərədə alan Esin Emel burada fransız, ingilis və alman dil-lərini öyrənib. Paris və Vyana Gözəl Sə-nətlər Akademiyasında memarlıq, rəsm, mozaika, vitraj və qravür sənət növlərinin sirlərinə yiyələnib. Sonrakı illərdə Necati Luqaldan ərəb və fars, Zeki Velidi Toqan-dan Orta Asiya tarixi, Herbert Janskeydən

Ortaq Türk mətnləri dərslərini alıb.

1941-ci ildə atasının Tokiodakı sə-firliyinin baş katibi İbrahim Ədhəm Paşa-nın oğlu Seyfullah Esinlə ailə qurub. Esin Orta Asiya səyahətlərinə nail olmaqla bə-rabər, bütün türk cümhuriyyətlərini gəzib və təəssüratlarını "Türküstan səyahətna-məsi" adlı ilk əsərində yazıb.

1960-cı ilin sonlarında Qahirə sə-firliyinə təyin edilən həyat yoldaşıyla bir-likdə Məkkə və Mədinəni ziyarət edib, Haremeyində araşdırmalar aparıb.

1983-cü ilin sonunda Mədəniyyət Dil və Tarix Yüksəliş Qurumu Atatürk Kultur Mərkəzinin və Türk-Ərəb İncələ-mələr Vaqfının üzvü olub.

Atatürk Kultur Mərkəzi üçün ha-zırlamaqda olduğu Uyğur türk mədəniy-yəti tarixi, Oğuz türklərinin kultur və sə-nət tarixinə dair çalışmalarını tamamlə-madan da vəfat edib.

Ölümündən sonra vəsiyyətinə görə türk mədəniyyəti sahəsindəki əsərlərini və aparılan araşdırmalarını nəşr etmək üçün Tek-Esin Türk Mədəniyyəti Araş-dırma Vaqfı yadılıb. Emel Esinin bütün varidatı və çox zəngin kitabxanasını ba-ğışladığı bu vaqfın mərkəzi özünün Üskü-dar Salacakta yaşadığı evidir.

■ Əsərləri:

1. "Türküstan səyahet-naməsi" (Ankara 1959)
2. Mecca the Blessed Madinah the Radiant

(London 1963)

3. İslamiyyətdən öncəki türk-kultur tarixi və isla-ma giniş (İstanbul 1978)
4. Antecedents and

- Development of Buddhist and Manichean Turkish Art in Eastern Turkistan and Kansu (İstanbul 1967)
5. Turkish Miniature

Painting (Tokio 1960)

6. Aspects of Turkish Civilisation in Cyprus (İs-tanbul 1965)
7. Lebbeyk

Hazırda məşhur musiqiçilər kimi tanınan Müslüm Maqomayev, Firəngiz Əlizadə, Sevdə İbrahimova və başqaları onun "Kompozisiyanın əsasları" tədris kitabından bəhrələnilər

O, bəstəkarlıq təhsili alan ilk azərbaycanlı qadınlarımızdandır



Ədilə Hacıqızı
Hüseynzadə

Azərbaycan bəstəkarı,
əməkdar incəsənət xadimi

29 aprel 1916 (Bakı) –
20 iyul 2005 (Bakı)

Ədilə xanımın mənzilində görüşdüm. Üzeyir bəyin nurunu, ziya-sını, musiqini bu mehriban qadın-simasında gördüm. Üzeyir bəy sənətinin. Üzeyir bəy mənəviyyatının davamçısı olmaq hər insana nəsib deyil. Fərəhlə danışan bəstəkar qadının hər bir xatirəsində Üzeyir bəy sanki yenidən doğulur – saflıq, mücəssməsi, ilahi bir varlıq, görkəmli ədəbi şəxsiyyət, xalqın qəhrəman oğlu, iftixarı, milli musiqimizin özətsiz xadimi və nəhayət muğamın dünyasında uçan əbədi bir abidə kimi...

"İlk əsərimi Bülbül ifa etdi. Üzeyir bəyin əsərlərinin bütün tamaşalarında iştirak edirdim. "Şeyx Sənan", "Rüstəm və Zöhrab", "Əsli və Kərəm", Şah Abbas və Xurşidbanu", "Harun və Leyla" illərdən bəri ümumiləşdirmələrin və şərtlərin bəhrəsi idi. Vəfatından sonra Türkiyədə bir nəfər onun kitabını tərcümə edib öz adına çap etdirmişdi. Nə yaxşı ki, bunu orada bizimkilərdən kimsə aşkara çıxarıb" – deyir Ədilə xanım.

- 1943 - Üzeyir Hacıbəyovdan kompozisiya təhsili alıb.
- 1953 - Bülbül adına Orta İxtisas Musiqi Məktəbində pedaqoji fəaliyyət göstərmiş.
- 1954 - Azərbaycan Dövlət Konservatoriya-

sında Zeydmanın bəstəkarlıq sinfini bitirib.

- Yaradıcılığında romans və mahnı janrı əsas yer tutur. "Vəslin həvəsi", "Gül", "Ceyran", "Qəzəl", "Bahar" və s. romansları məşhurdur. Həmçinin simfonik poe-

ma, kantata, simli kvartet. "Mənim vətənim" vokal silsiləsi və s. əsərlərin müəllifidir.

- Ü. Hacıbəyovun "Arşın mal alan" operettası əsasında çəkilmiş bədii filmə (1945) Asya rolunu səsləndirib. Onun yaradıcılı-

ğının əsasını, vokal əsərlərinin üstün olduğu kamera musiqisi təşkil etsə də, bir sıra iri həcmli əsərlər də yaradıb.

- 1982 - Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi adına layiq görüldü.

Müsahibə

İlk əsərimi Bülbül ifa etdi

"Fikirləşdim ki, deməli, qızdan da bəstəkar ola bilər..."

Müsahibim Azərbaycanın ilk qadın bəstəkarlarından Ədilə Hüseynzadədir

- Mənə bəstəkar, musiqişünas, alim, publisist, dramaturq, pedaqoq və ictimai xadim, müasir Azərbaycan professional musiqisinin və milli operanın banisi, Şərqdə ilk operanın yaradıcısı Üzeyir Hacıbəyov dərslər demişdi. Qrupumuzda Ağabacı Rzayeva, Hökumə Nəcəfova, Şəfiqə Axundova, Adil Gəray, Əyyub Şeyxzamanov və başqaları təhsil alırdılar. Üzeyir bəy həmişə tələbələrini məsləhət görürdü ki, opera, kvartet, oratoriya, nə istəyirsiniz yazın, ancaq nə qədər bacarırsınız muğamlardan istifadə edin.

Muğam bir dərya, okeandır

Dolça ilə dərya dan su götürməklə suyu qurtarmaz ...

- Ədilə xanım, Üzeyir bəyin Azərbaycan xalqının tarixində xidmətlərini sadalamaqla qurtarmaz. Bu gün bir bəstəkar kimi Üzeyir bəylə bağlı xatirələrinizi dinləmək istərdik. Necə oldu Üzeyir bəyin məktəbinə gedib çıxdınız?

- Ailəmiz incəsənətə böyük qiymət verirdi. Üç bacı bir qardaş idik. Qardaşım o vaxt Çəmbərkənddə yerləşən Üzeyir bəyin rektor olduğu musiqi texnikumunda təhsil alırdı. Böyük bacımla həmin məktəbə piano çalmağı öyrənməyə gəldik. Sonra o məktəbə romans janrının əsasını qoyan Asaf Zeynallının adı verildi. Üzeyir bəy müxtəlif janrların yüksək mərtəbələrinə qalxmaqla bərabər, həm də musiqiyə yeni janr gətirdi, yəni Azərbaycan musiqisində muğam operası yaratdı. 1908-ci ildə yanvarın 12-də Bakıda, H.Z. Tağıyev Teat-

rının binasında Qoca Şərqin ilk operası olan "Leyli və Məcnun"un ilk tamaşası qoyulanda Üzeyir bəyin 22 yaşı vardı.

- Niyə musiqidən bir müddət uzaq düşmüşünüz?

- Sənaye Texnikumunu bitirib Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutuna daxil oldum. Ailə qurdum. Amma, musiqidən uzaqlaşdığımı görə elə hey narahatlıq hissi keçirirdim. 1942-ci il idi. Nəhayət, öz-özümə ürək-dirək verib Konservatoriyaya Üzeyir bəyin yanına getdim. Bərk həyəcan keçirirdim. Üzeyir bəyə musiqisiz yaşaya bilmədiyimi dedim. O, katibəyə tapşırırdı ki, sabaha komissiya təşkil olunsun. Komissiya mənim səsimin mezo-soprano, nadir səslərdən olduğunu ortaya çıxardı. Həmin vaxt Üzeyir bəy sevindi.

- Yaxşı səsiniz olduğu halda niyə müğənniliyi deyil, bəstəkarlığı seçdiniz?

- Həmişə gördüm ki, Üzeyir bəyin yanında balaca, ortaboy, qaranıq bir qız gəzir. Dedilər, bəstəkar Ağabacı Rzayevadır, Üzeyir bəydən dərslər alır. Fikirləşdim ki, deməli, qızdan da bəstəkar ola bilər

Axi, o vaxta qədər görməmişdik qızdan bəstəkar olsun

Vokal dərslərinə getsəm də beynimə bəstəkarlıq eşqi düşdü.

- İlk əsərinizi necə yazdınız?

- Bütün jurnalları vərəqləyib İsmayıl Soltanın "Yadigar" adlı bir şeirini tapdım. Orada təsvir olunurdu ki, oğlan müharibəyə gedir və məhəbbətini qız üçün yadigar qoyur. Üzərində bir xəyali işlədim. Məni bir az qane edəndən sonra gəldim Üzeyir



bəyin yanına. Qapının ağzında durmuşdum. Konservatoriyada kafedra müdiri işləyən Şövkət Məmmədova soruşdu ki, "Ədiliçka, burada niyə dayanmısan?" Dedim, mahnı bəstələmişəm, utanıram Üzeyir bəyə göstərməyə. Bunu demişdim kabinetin qapısını açdı və məni içəri itələdi.

... Üzeyir bəyin kabineti çox böyük idi, stol bu tərəfdə, royal da otağın ortasında. Notu qoyub başdan ayağa qədər oxuyandan sonra çevrilib həyəcənə ona baxdım.

Gördüm oturub bir nöqtəyə baxır və biğlərinin ucunu əllərilə sığallayır

"Ədilə, bir dəfə də oxuya bilərsən?" dedi. İkinci dəfə çalıb-oxudum.

Gördüm yenə bundan səs çıxmır, elə necə var, eləcə dayanıb. "Qızım, yorulmadınsa, bir dəfə də oxu." Üçüncü dəfə həyəcanım bir az ötüşdüyündən daha yaxşı oxudum. Gördüm gülümsünür. Xoşuna gəlmişdi. Elə oradaca Bülbülün telefon nömrəsini yığdı və ona tapşırırdı ki, "Sabah Ədilənin yazdığı mahnıya qulaq as, müharibə ilə bağlıdır, xoşuna gəlsə oxuyarsan." Səhər Bülbülün yanına getdim. Mənə qulaq asıb bəzi məsləhətlər verdi. Elə orada-

ca səhvlərimi düzəltdim. Mənim ilk əsəri-mi Bülbül ifa etdi.

Üzeyir bəyin səhnə əsərləri sözün həqiqi mənasında məktəb idi. H.Sarabskinin Məcnunu, Bülbülün Koroğlu, R.Bəhbudovun Əsgəri, Mirzə Əliyevin Məşədi İbadı, Möhsün Sənaninin Qoçu Əsgəri, Rübəbə Muradovanın Leylisi, Zeynəb Xanlarovanın Əslisi, Həqiqət Rzayeva, Mustafa Mərdanov, Münəvvər Kələntərli, İsmayıl Osmanlının yaratdığı obrazlar... Bunların sayını nə qədər istəsən artırmaq olar. Bütün bəstəkarlar – Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, Niyazi, Asaf Zeynalli, Əfəndiyev Bədəlbəyli, Sultan Hacıbəyov, Cahangir Cahangirov və başqaları Üzeyir bəydən dərs alıblar. Ağabacı Rzayeva, Hökumə Nəcəfova, Şəfiqə Axundova, Adil Gəray, Əyyub Şeyxzamanov, biz hamımız Üzeyir bəyin şagirdləri idik. Fortepianonu qurtardığımdan muğamları – hansı şurdu, hansı segahdı, ayıra bilmirdim. Üzeyir bəy ən məşhur tarzən olan Mirzə Mansuru Konservatoriyaya dəvət etdi.

Muğamın hissələrini öyrəndikcə, Üzeyir bəy bizə mahnı bəstələməyi tövsiyə edirdi və deyirdi ki, Motsartın və digər əcnəbi bəstəkarların da əsərlərinə qulaq

asaq, bildiklərimizi muğamlara tətbiq edək. Yavaş-yavaş əsərlər yazmağa alışırı-dıq. Bilirsiniz,

Üzeyir bəyin övladı yox idi, inanın şagirdlərin hamısı elə bil ki, balaları idi

Gecə saat 10-a qədər dərs keçirdi. Qabaqlar tiyan altında yatanlar olurdu, adam qaçırdırdılar, qızlara sataşırdılar... Dərs gec qurtaranda maşınla bizi aparıb evə qoyurdu. Qapını bağlayıb çıxana qədər tələbələr dayanıb Üzeyir əmini gözləyirdilər. Ona qulluq edən rus qadını Tosya xala ilə sonradan Üzeyir bəyin ev muzeyinin direktoru Ramazan Xəlilov rəhmətlik yol açırırdı ki, keçə bilsin. O qapıdan hamının dərdinə, qayğısına qala-qala çıxırdı. Tələbələr hamısı "Üzeyir əmi, gecəniz xeyrə qalsın"- deməyi özlərinə şərəf bilirdilər. Çox vaxt yoldaşım gələrdi ardınca. Onu səs-küylə otağa dəvət edərdi, söhbət etməkdən xoşu gələrdi. Zarafatla deyirdi ki, özün "ximik"son, elə dərman tap, adam çox yaşasın da..."

Dərs keçirkən bir də görürdük ki, Üzeyir bəy pəncərədən əlinin işarəsi ilə kimi isə çağırır.

O, tələbəni çıxarıb pul verirdi

ki, bu gün təqaüd olmayacaq, sabaha qədər bunu xərcə. Görün necə insan idi! Rəhmətlik Məleykə xanım danışardı ki, onun cibinə pul qoya bilmirəm. Nə qədər pulu olsa, evə qəpiksiz dönür.

- Eşitdiyimə görə sizin bağınızda dincəlib...

- Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunun 4-cü kursunda oxuyurdum. Şüvəlandakı bağınızda idik. Kiçik bacım yüyürüb gəldi ki, "Üzeyir bəy bizim dalana tərəf gəlir". Evdə nə qədər adam var idi, hamımız yüyürdük qapıya. Üzeyir bəy atama bildirdi ki, "Koroğlu"nun dördüncü pərdəsini yazır, gündüzlər işləyib, axşamlar gə-

lib Məleykə xanım ilə bağda dincəlmək istəyir. Qarşısında iri tut ağacı, çarhovuz, quyu, meyvə ağacları olan iki boş otağımız vardı. Çox xoşuna gəldi. Amma atamla kirayə pulu barədə sövdələşə bilmədi. O vaxtlar bağda işıq olmurdu. Üzeyir bəy axşamlar stul qoyub Məleykə xanım ilə oturdular. O yay bizim çox xoşbəxt günlərimiz oldu, çünki

Üzeyir bəyin tapşırığı ilə evimizə işıq çəkildilər

- Mircəfər Bağirovla ünsiyyəti necə idi?

- Nə qədər mehriban idisə, o qədər də sözü ötkün adam idi. Mircəfər Bağirovun yanına axı heç kəs gedə bilmirdi. O, birbaşa gedirdi. Mircəfər ona qulaq asırdı. Amma münaqişələri də olub. Vaxtilə tarı yığışdırmaq istədilər. Telefonla danışanda eşitmişəm necə hirsli qışqırırdı. Bizim təhsil aldığımız AZO-da (Konservatoriyanın Azərbaycan şöbəsi) 50-yə qədər uşaq vardı, muğamların üstündə əsərlər yazırdı. Deyirdilər AZO lazım deyil. Üzeyir bəy rəhmətə gedəndən sonra bütün bəstəkarlar çağırıldı Bağirovun kabinetinə, o kabinetdə 8 saat oturduq, elə bil cəhənnəmdə oturmuşduq. Anlatmaq istəyirdi ki, AZO bağlanmalıdır. İxtiyarı yox idi kimsə ağzını açsın. Sonra xəbər gəldi ki, AZO-da oxuyanlar yoxlanılmalıdır. Keçirilən dərslərin hamısından imtahan verdik. 50 nəfərin içindən 4 nəfər Konservatoriyaya qəbul olundu, onlardan da biri mən idim.

- Ədilə xanım, sizin dövrünüzdə Konservatoriyaya kənardan musiqiçilərin gətirilməsi yəqin ki, Azərbaycanda mütəxəssislərin çatışmaması ilə bağlı olub?

- Musiqimizin gələcəyini və inkişafını düşünən Üzeyir bəy çox güclü müəllimlər gətirmişdi. Şadlıyev, Brenner, Amosov, Çumakov, Zeydman... Azərbaycanda böyük bir qrup Zeydmanın tələbələri olmuş-

duq. İnandırım sizi, Zeydman muğamları bizdən yaxşı bilirdi.

**Dərs vaxtı bir də gördün qapı açıldı,
Səməd Vurğun başını saldı içəri**

Bizi bir-bir onunla tanış edirdi. Bir dəfə Səməd Vurğunun sözlərinə himn yazırdı. Bizə dedi ki, siz də gərək himn yazasınız. Özü Nizaminin 800 illiyinə "Sevgili canan"ı yazanda bəstəkarlıq fakültəsinin bütün tələbələrini tapşırırdı ki, yubileyə əsər həsr etsin. Mən "Vəslin həvəsi"ni yazmışdım. Müharibə illərində "Vətən uğrunda", "Sənsiz", "Sevgili canan", "Budyonnuçular marşı", "Vətən və cəbhə", "Döyüşçülər marşı" və sair əsərlərini yazmışdı. Gürcüstanda Azərbaycan dekadası keçiriləndə "Vəslin həvəsi"ni Bülbül çox gözəl ifa etdi.

Dekadaya gedəndə dedim, Üzeyir bəy, qızım 5 yaşındadı, necə gedim? Dedi, "A... 5 yaşında balaca deyil ki, özümüzə aparaq". 40 nəfər idik. Axşam konsert olacaq, hamımız oturmuşuq. Bir də gördüm qızım gedib dayanıb Üzeyir bəyin yanında. Otuzdurdu qucağında, şirin-şirin söhbət eləməyə başladı. Sonra dedi,

**"Volodya, royalt bağlama,
bu balaca qız oxuyacaq"**

Qızımı qucaqlarına alıb qoydular səhnəyə. O da əllərini belə tutdu, əzilə-əzilə başladı oxumağa.

- Üzeyir bəyin vəfatını xatırlayırsınız?

- 1948-ci il idi, xəstə yatırdı. Birdən səssiz qaldı ki, Üzeyir bəy vəfat edib. Mərasim Akademiyasının köhnə binasında keçirilirdi. İnanırsınız 3 gün bir nəfər evə getmədi. Hərbiçilərin, akademiklərin arıyca axsaya-axsaya gedənlər vardı... Üzeyir bəyin dəfnində Mircəfər Bağirov şəxsən iştirak edirdi. Biz bəstəkarlar arxada gəlirdik. Bütün eyvanlar, küçələr dolu idi. Adam əlindən yerimək olmurdu. İzdiham dəniz dalgası kimi həyəcanlı idi. Azərbaycanda belə dəfn olmamışdı...

- Onun yoxluğunu sonra necə hiss etdiniz?

- Qızım, yüz illər keçəcək, mənə də görüm Nizami, Xaqani yenidən dünyaya gələcək? Yox! Üzeyir bəy də olmayacaq! Çünki təkrarsız bir insan idi. Üzeyir bəy əbədi bir abidə kimi min ildən sonra da öz yerində dayanacaq.

07.06.2002



**Yaradıcılığında ümummilli lider
Heydər Əliyevin siyasi və dövlətçilik
fəaliyyətinin fundamental tədqiqatı
əsas yer tutur**



**İradə Mehdiqulu qızı
Hüseynova**

**Türk və Qafqaz xalqları kafedrasının
professoru, tarix elmləri doktoru,
Azərbaycan Respublikasının
əməkdar müəllimi
19 aprel 1963 (Bakı)**

**Qafqazşünaslıq
elminə dəyərli
yeniliklər
gətirmiş qadın**

«Qafqaz indi bütün dünyanın diqqət mərkəzindədir. Ona görə də Qafqazda gedən prosesləri düzgün istiqamətə, sulh istiqamətinə yönəldib Qafqazda sülhə, əmin-amanlığa nail olmaq çox böyük, müqəddəs məqsəddir və biz bu məqsəd uğrunda bundan sonra da əzmlə çalışacağıq».

İradə Hüseynovanın öz proqramı üçün uğurla seçdiyi bu epigrafdan Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin «Vətəndə sülh, bölgədə sülh» konsepsiyasının əsas məzmunu, mahiyyəti, perspektivləri zərgər dəqiqliyi ilə müəyyən edilmiş, leyt-motiv düzgün seçilmişdir...

160-dan çox elmi əsərin, bir sıra monoqrafiyanın və dərsliyin müəllifidir.

■ 2000 – YAP-in proporsional sistem üzrə siyahısında millət vəkilliyinə namizədliyi irəli sürülüb.

■ 2002 – 2011- Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirinin

müavini vəzifəsində işləyib.

■ 2006 – Azərbaycan-Belorus Respublikası və Azərbaycan-Moskva şəhəri arasında hökumətlərarası komissiya üzvü

təyin edilib.

«Tarix, insan, cəmiyyət» elmi-metodik jurnalın baş redaktorudur. «Azərbaycan bayrağı» və «Qızıl qələm» mükafatlarına layiq görülüb

■ 2007 – Avropa Komissiyası TEMPUS Fərdi Səfərlər Qrantının qalibi olub. Rusiya Federasiyası Pedaqoji Akademiyasının və Nyu-York Akademiyasının həqiqi üzvüdür.

İşimizi xalqa məhəbbətimizlə doğrultmalıyıq

Millətin rifahı, xoş gələcəyi, bugünkü sosial-ictimai, mədəni-məişət qayğıları ilə yaşayacaq, bütün fəaliyyətimizi məhz bu sahəyə yönəldəcəyəm.

Müsaibim tarix elmləri doktoru, professor İradə Hüseynovadır. İlk dəfə Milli Məlisin deputatlığına namizədliyi irəli sürülmüş İradə xanımla evlərində görüşdüm. Bu azəri qızı şərq xalqlarına məxsus bütün istiliylə yaddaşıma həkk oldu.

- İradə xanım, məlum olduğu kimi hələ yetkinlik çağlarınızdan elmi yaradıcılıq axtarışlarınızı Azərbaycanın bir nömrəli ocağı ilə bağlamısınız. Yüksək təşkilatçılıq fəaliyyəti ilə fərqlənməklə bərabər universitetin tələbə həmkarlar təşkilatının sədr müavini seçilmiş, neçə-neçə ali yığıncağın iştirakçısı olmusunuz. Deyə bilərsinizmi, gənclik illərində kimin qayğısından bəhrələnmisiniz?

- Cəsarətlə deyə bilərəm ki, böyük şəxsiyyət Heydər Əliyevin gənclərə qayğısının şahidiyəm və əldə etdiyim müvəffəqiyyətlərə görə bu böyük insana minnətdaram. Tarix fakültəsinin ikinci kursunda oxuyurdum. O vaxt bizi rayonlara pambıq yığımında iştirak etmək üçün göndərirdilər. Başçılıq etdiyim dəstə respublikanın bütün institutları içərisində birinci yeri tutmuşdu. Respublika Sarayında Ümumrespublika müşavirəsi keçirilirdi. Respublika tələbələrini adından çıxış etmək mənə həvalə olunmuşdu. Möhtərəm Heydər Əliyevlə ilk görüşüm həmin müşavirədə oldu. Çıxışım ölkə rəhbərinin diqqətini çəkmişdi. O vaxtdan mənim zəngin ictimai fəaliyyətim başladı. Məhz

Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə yüksək yığıncaqlara dəvət olundum. Azərbaycan Həmkarlar İttifaqının XVI və XVII qurultaylarının, SSRİ Həmkarlar İttifaqının XVII və XVIII qurultaylarının nümayəndəsi və 1982-87-ci illərdə SSRİ Həmkarlar İttifaqı Mərkəzi Təftiş Komissiyasının üzvü seçildim və beş il respublikamızı ümumittifaq səviyyəsində layiqincə təmsil etdim.

- Dahilərimiz demişlər, istedad daim yeni olan yeganə yenilikdir. İstedadınızı sizi müasirlərinizdən fərqləndirən əsas amillərdən biri hesab etmək olar. Bunu taleyin həyatınıza bəxş etdiyi ən dəyərli töhfə bilirsinizmi?

- Taleyin mənə bəxş etdiyi ən dəyərli töhfə H.Əliyevin gəncliyimdə mənə göstərdiyi qayğıdır. Mən onun yetirməsi olmaqla fəxr edirəm. Heydər Əliyev hakimiyyətdə olduğu bütün zamanlarda həmişə gənclərə böyük maraq göstərmiş, on minlərlə gəncin qəlbində özünə abidə ucaltmışdır.

- İradə xanım, bu yaxınlarda deputatlığınız irəli sürülüb. Bu etimadı doğrultmaq üçün qarşınızda hansı məqsədləri qoymusunuz?

- Başqa müsaiblərimə də demişəm, deputat seçilərəmsə, mənim üçün hər şeydən əvvəl və bütün maraqlardan yüksəkdə ümumxalq mənafeyi durmalıdır.

Bu, pafos üçün deyilmiş sözlər deyil
Bunu işimizlə, elmimizlə, xalqa

məhəbbətimizlə doğrultmalıyıq. Elm, təhsil sahəsinin nümayəndəsi kimi bu sahələrin inkişafına var qüvvəmlə səy göstərəcəyəm. Elmin, təhsilin bundan 15 il sonrakı vəziyyəti bu günkü vəziyyətdən çox asılıdır. Təhsil, həqiqətən də cəmiyyətimizin ən mühüm və ən strateji əhəmiyyətli sahələrindən biridir. Bilirik ki, ən böyük sərkərdələri, alimləri, dövlət başçıları müəllim yetişdirir. Təhsillə bağlı qanunlar müstəqil Azərbaycan dövlətinin ilk konstitusiyasında da öz əksini tapmışdır. Təhsil işçisi kimi, hər şeydən əvvəl bu məsələlərə diqqət yetirəcəyəm. Həmçinin böyük qüvvə olan gənclərimizin potensialından istifadə edərək, onların milli ideologiya zəminində yetkinləşməsində əlimdən gələni əsirgəməyəcəyəm. Çünki milli ideologiya bizim dövlətçiliyimiz, bizim adət-ənənələrimiz və ümumbəşəri dəyərlərdir. Hazırkı vəziyyətdə bu formalaşır və

**biz ziyalı qadınlar buna
münasibətimizi ifadə etməliyik**

Ümumiyyətlə, ictimai fəaliyyətimin əsas meyarı xalqın, millətin, doğma vətənin tərəqqisi və inkişafı olacaqdır. Millətin rifahı, xoş gələcəyi, bugünkü sosial-ictimai, mədəni-məişət qayğıları ilə yaşayacaq, bütün fəaliyyətimizi məhz bu sahəyə yönəldəcəyəm.

- Bugünkü təhsil sistemində sizi qane etməyən nədir?

- Məni qane etməyən, bayaq dediyim kimi başlıca olaraq ideologiya məsələsidir. Hər halda biz keçid dövründə yaşırıq, bu şübhəsiz ki, obyektiv səbəblərdən irəli gələn problemdir. Cəmiyyətdə cərəyan edən hadisələr təhsilə də öz əksini tapmışdır. Milli ənənələr əsasında, bu günün tələbləri səviyyəsində beynəlxalq standartlara uyğun təhsil sistemi quru-

lub inkişaf etməlidir.

- Yeni tərkibli parlamentin işində hansı təkmilləşmə prosesinin getməsini istərdiniz?

- Bilirsiniz, insan hələ yaşadığca öyrənir. Böyük, global məsələlərin həllində tələsmək lazım deyil. İnsan pələ-pillə kamilləşməyə doğru gedir. Bizim parlament gəncdir. Biz demokratiyaya öyrənə-öyrənə gedirik. Milli Məclisdə indiyə qədər 900-dən artıq qanunlar qəbul olunub. Həsab edirəm ki, təkmilləşdirmə deyəndə, bura daha çox hər bir sahə üzrə mütəxəssislər cəlb olunmalıdır.

- Tarixçilərin cəlb olunması, mənə belə gəlir daha vacibdir...

- Elədir, çünki tarix elə bir sahədir ki, hər bir insan tarixi yaddaşa malik olmalıdır. Tarixini bilməyən insan vətəndaş deyil. Tarix çox önəmli bir sahədir. Bugünkü insan toplanmış tarixi biliklərə yiyələnməli və hörmətli prezidentimizin qeyd etdiyi kimi, xüsusən, Azərbaycanın XIX-XX əsrin təhrif olunmayan və obyektiv faktlara istinad edən tarixi əsasında məlumatlandırılmalıdır.

- Siz bir tarixçi kimi qarşınıza nə məqsədlər qoymusunuz?

- Bir məsələni xatırlatmaq istəyirəm. Neçə elmi konfranslarda, son vaxtlar Gürcüstanda və Türkiyədə keçirilən beynəlxalq simpoziumlarda iştirak etmişəm. Mötəbər elmi tədbirlərdə məruzə və çıxışlarım böyük rəğbətlə qarşılanıb. Məsələn, Tbilisidə «Qafqaz minilliklərin ayrıcında» adlı konfransda «Müstəqil Azərbaycan dövləti və Qafqazda əməkdaşlığın inkişafı» mövzusunda məruzə etdim. Konfransda Ermənistan tərəfindən akademik Avetisyan iştirak edirdi və onunla bu məsələ ilə bağlı qızgın mübahisələrimiz oldu. Orada da bildirdim ki, bizim prezidentimiz Qarabağ problemini qan tökmədən, yalnız və

yalnız sülh yolu ilə həll etməyə çalışır. Bu mənada o, ən yüksək kürsülərdə Qarabağa ən yüksək status verilməsi haqqında dəfələrlə bəyanat verib və təəssüflər olsun ki, Ermənistan rəhbərliyi tərəfindən bu konstruktiv təkliflər hələ də cavabsız qalıb. Mübahisələrimizin nəticəsində konfrans iştirakçıları Azərbaycanın mövqeyini dəstəklədilər və ən böyük nailiyyət bu oldu ki, həmin akademik çıxış etməkdən imtina etdi. Deputat seçilərəmsə, bir tarixçi kimi fəaliyyətim bu yöndə quracağam.

- Bir qədər elmi yaradıcılığınız barədə..

- «Müstəqil Azərbaycan dövlətinin yaranması və möhkəmlənməsində Heydər Əliyevin rolu» adlı doktorluq dissertasiyası üzərində işləyirəm. Onu yekunlaşdırmaq üzrəyəm.

Arxivlərdə çox az adama məlum olan faktlarla rastlaşdım

Heydər Əliyev XX əsrdə Azərbaycan xalqının bəşəriyyətə bəxş etdiyi nadir şəxsiyyətlərdən biridir. Əsəri yazdıqca o qənaətə gəldim ki, ən çətin şəraitdə heç kəsin ağılına gəlməyən çıxış yolu tapmaq bacarığı Allahın ona vergisidir. Əsərin bir çox fəsilləri respublikamızın mətbuatında Azərbaycan və rus dillərində çap olunub.

- Hazırkı anda qadınlar şurasının sədri kimi hansı təxirəsalınmaz tədbirlərin həyata keçməsinə vacib bilərdiniz?

- 1997-ci ildən BDU-da Qadınlar Şurasını təşkil etdim və həmin vaxtdan YAP-ın universitet qadınlar şurasının sədriyəm. Həm də YAP Siyasi Şurasının üzvü kimi fəal ictimai-siyasi iş aparıram. Burada bizim yüksək intellektli yüzdən çox qadınlarımız təmsil olunub. Qarşımızda duran təxirəsalınmaz vəzifələr Azərbaycan

Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin yüksək dəyərləri özündə əks etdirən «Azərbaycan Respublikasında dövlət qadın siyasətinin həyata keçirilməsi haqqında» məşhur fərmanında nəzərdə tutulan vəzifələrdir. İqtisadi islahatların təmin edilməsində qadınların kişilərlə hüquq bərabərliyi, xüsusən onların dövlət idarəçiliyində bərabər təmsil olunması gündəmdədir. Keçid dövründə çətinliklərlə üzləşən Azərbaycan qadını çox şərəfli bir missiyanı yerinə yetirir. Azərbaycan qadını müstəqil Azərbaycan dövlətinin inkişafı naminə yorulmazdır, cəfakəşdir. Qadın problemləri bəzən onların öz hüquqlarını bilməmələrindən irəli gəlir. Bu mənada biz qadınlarımızı hüquqi cəhətdən maarifləndirməliyik.

Eyni zamanda Türkiyədə Çanaqqala şəhərində keçirilən beynəlxalq elmi simpoziumda geniş elmi məruzə etdim. Bu məruzə böyük maraq doğurduğundan, Ankara şəhərinin aparıcı ali məktəblərindən biri olan Qazi Universitetinə mühazirələr oxumaq üçün dəvət aldım. Universitetdə 50 mindən çox tələbə oxuyur. Orada oxuduğum bir neçə mühazirədən sonra, həmin universitetin professor, müəllim heyəti ilə görüşlərimiz zamanı mənə verilən Azərbaycanın siyasi durumu haqqında sualları cavablandırıdım və göstərdim ki, bu gün Azərbaycan demokratik dövlət quruculuğu yolunda inamla addımlayır. Çünki dövlətimizin başında dünya şöhrətli siyasətçi Heydər Əliyev durur və qeyd etdim ki, bu gün Azərbaycanda ictimai-siyasi sabitlik şəraitində həyatımızın bir çox sahələrində mühüm islahatlar aparılır və bu stabilliyin təminatçısı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevdir.

06.10.2000

İllərcə bu torpaqda birlikdə yaşamış ermənilərdən bir qismi şəbəkələr halında gəzir, basqınlar edir, günahsız insanları uşaq-böyük demədən qətlə yetirirdilər



Nənə Xatun

Qəhrəman türk qadını

1857 (Ərzurum) – 22 may 1955 (Ərzurum)

Təqvimlər 7 Noyabr 1877-ci ili göstərirdi. 3 il əvvəl ailə quran Nənə Xatun hələ iyirmi yaşın içində idi. Qucağında üçaylıq körpəsi vardı. On beş gün əvvəl ailəsiylə Ərzuruma gəlmişdi.

Türk ordusu uzun zamandır bir çox cəbhədə vuruşurdu. Şərq cəbhəsində də döyüş bütün sürətiylə davam edirdi. Əslində Qazi Əhməd Muxtar Paşa indiyə qədər düşmənin işini çoxdan bitirərdi, amma həssasda olmayan bir düşmən daha vardı...

İllərcə bu torpaqlarda birlikdə yaşadıkları ermənilərdən bir qismi indi şəbəkələr halında gəzir, basqınlar edir, günahsız insanları – hətta uşaqları qətlə yetirirdi. Allahım, bu necə bir vəhşilik idi... Gənc qadın əsrlərlə birlikdə yaşadıkları bu insanlardan bəzilərinin bu gün nə üçün bu dərəcə canavarlaşdıqlarını zaman-zaman düşünür; lakin razı salıcı bir cavab tapa bilmirdi.

Nənə Xatun vətən üçün ağlayırdı...

Kərpicdən ikiotaqlı evlərinin kiçik otağında şəfəqin sökülməsinə gözləyən Nənə Xatun sobanın yanındakı beşiyində şirin-şirin yatan körpəsini yelləyir, şam işığında sağ əlindəki Müqəddəs kitabı oxumağa davam edirdi. Bir çox yaxını cəbhədə idi. Uzun zamandır heç birindən xəbər tuta bilməmişdi. Dünən gecə böyük qardaşını gətirdilər. Bədənində boğaz-boğaza vuruşmanın səbəb olduğu çox dərin süngü yaraları vardı. Sanki damarlarında qan qalmamışdı. O, bir-iki saatdan sonra Nənə Xatunun qolları arasında ruhunu təslim etdi. Nənə Xatun müqəddəs bir yolda canını verən və şahidlik şərbətini içərək sonsuzluğa uçan böyük qardaşının bədəninə sarılıb ağladı, ağladı, ağladı... Şəhidlərin ardınca ağlanılmaz deyər, mane olmağa çalışdılar. Amma Nənə Xatun yalnız böyük qardaşı üçün deyil, vətən üçün də ağlayırdı.

Səhər azanının oxunmasına az bir zaman vardı. Bayırdan gələn bağırmalar və silah səslərinə diksindilər. Qəzəbindən coşan qadının cölə çıxmasıyla içəri girməsi bir oldu və qərarlı bir şəkildə bunları söylədi: "Erməni şəbəkələri və rus əsgərləri hücum etmişlər, etiraz etməyə gedirik. Əgər dönmə bilməsəm, düşmən buraya qədər gələrsə, əsla təslim olmayın. Götürəcəklərsə, qoy cəsədlərinizi götürsünlər. Allaha əmanət olun!" O, sobanın yanındakı baltanı qapıb, qapıdan didırım sürətiylə çıxdı, tayalara doğru qaçmağa başladı...

Repertuarında Azərbaycan bəstəkarlarının -
Tofiq Quliyev, Emin Sabitoğlu, Elza
İbrahimova, Oqtay Rəcəbov, Ramiz Mirişli
və başqalarının mahnıları başlıca yer tutur

Flora xanım haqqında musiqiçilər həmişə yüksək fikirdə olmuşlar



Flora Ələkbər qızı
Kərimova

Azərbaycan Respublikasının
xalq artisti
23 iyul 1941 (Bakı)

Oxuduğum ilk ansamblın
rəhbəri Ağasəleh Abasəliyev
olub. Efirdə ilk çıxışım
bəstəkar Ş.Axundovanın mahnısı ilə
səslənib. Səsimin birinci tərifini Bəşir
Səfəroğlundan eşitmişəm. Birinci
dəfə festivalın laureatı ödülünü Səid
Rüstəmovdan almışam. Estradaya
mahnımı Tofiq Bakıxanovdan, xalq
çalğı alətlərinə isə Nəriman
Məmmədovdan aldım. Orta ixtisas
məktəbində birinci müəllimim
Tamara Xəlilova, Konservatoriyada
isə İda Aronovna Lvoviç olub. Mən
sadaladığım bu insanlara borcluyam.
Bu insanların içərisində mənə siyasi
mübarizələrdə aldığım zərbələrdən
çıxaran və nəticədə mənə ayağa
verməyən insanlar da var...

■ 1964 - Asəf
Zeynallı adına Bakı
Musiqi Texnikumunu;
■ 1971 - Azərbaycan
Dövlət Tibb
Universitetini;
■ 1977 - Azərbaycan
Dövlət Konser-
vatoriyasını
bitirmişdir.

■ 14 yaşından bədii
özfəaliyyət kollek-
tivlərində, Azər-
baycan Dövlət Tibb
İnstitutunun «Çinar»
ansamblında;

■ 1960 - Azərbaycan
Dövlət Filarmo-
niasında çıxış et-
mişdir.

■ 1983 - Azər-
baycan Teleradio Veri-
lişləri Şirkətinin so-
listidir.

■ 1966 - Azərbaycan
Dövlət Opera və Balet
Teatrında Leyli («Leyli
və Məcnun», Ü.Hacıbə-
yov) partiyasında çıxış
etmiş;

■ 1968 - «Qanun
naminə» filmində
çəkilməmişdir.

■ 2005-ci ilin
parlament seçki-
lərində 42 sayılı
Sumqayıt seçki dai-
rəsindən «Azadlıq»
blokunun namizədi
olmuşdur.

Müğənniliyin qızıl dövrü getdi...

*Flora Kərimova: "Bu gün özlərini şöhrət naminə
xırdalayan və bununla da sənətimizi xırdalayan insanlar var"*

Flora xanımla söhbətimizi elə
mətbəxdə davam etdirdik. "Çox
gözəl insan xanımı ilə bizə qonaq
gələcək" - dedi. Aydın oldu ki,
mətbəxdə ləziz yeməklər hazırlamaq
və bir də tikiş tikmək Flora xanımın
sevimli məşğuliyyətidir. Hərçənd
mətbəxdə özünəməxsus səliqə-
səhman yaradan qızı, çox sevdiyi
Yaquut buna imkan verməsə də...

Qapının zəngini çalanda it
hürüşü mənə qorxutdu. "Deyəsən
heyvanlara məhəbbətiniz var?" -
soruşdum:

- Heyvanın şəkəri Yaquuttur. Bu
iti ongunlüyündə gətiriblər. Adı
"Pirat", mənəsi "dəniz qulduru"
deməkdir. Payızda xəstələndiyimdən
aşaqlar bulvara getməli olurdum. Bir
gün, inandırım sizi, it qabaqda Yaquutla
bir az getdi, döndü baxdı, bir az getdi,
yenə döndü baxdı, qayıtdı gəldi durdu

yanımda. Elə bil nasaz olduğumu
duymuşdu. Yanımdan çəkilmədi ki,
çəkilmədi. Onun sadıqlığı bir çox
anlarda bizi heyrətdə qoyub. Cinsi
alınan avçarkası ilə qoyun itinin
qarışığıdır.

- İtin sədaqəti barədə çox
söhbətlər dolaşır. Hətta Qurani-
Kərimdə bu barədə "Kəhf" surəsi
də var. İndi isə insanlara keçək,
Flora xanım, biz kimik, haradanıq,
hara gedirik?

- Biz çox qəddar bir məxluq,
insanlığı yaddan çıxaran, Allahın adını
ancaq quyuğu qapı arasında qalanda
yadına salan bir məxluq.

- Niyə belə qərara gəlmisiniz?

- Deyim sizə. Mən həmişə
düşünürdüm ki, insan niyə yirticidir?
Televizorda bir bəcək göstərdilər,
hamilə olan kimi öz həyat yoldaşı
erkək bəcəyi yeyir. Və yaxud, şirlər
çox zəif şirləri boğurlar, öldürürlər.

Yoxdumu belə şeylər həyatda?
Əgər bəcəklər, heyvanlar insan-
lardan əvvəl əmələ gəlibsə, o
qəddarlıq insanlarda da olmurmu?
Allah hər canlıya bir xüsusiyyət
verib, canlıların şahı olan insana isə
bütün xüsusiyyətləri verib. Və bu
halda düşünürəm ki, qəddar insan
Tanrını çağırmamalıdır. Bir də



görürsən öldürən də Allahı çağırır, ölən də. Birinə ölmək, o birinə öldürmək qisməti verilib.

- Qismətə inanırsınız?

- Seçim var. Təbii ki, insan öz-başına deyil. Tanrı hər şeyi tənzimləyir.

- Flora xanım, hesab edirsiniz ki, ömür yolunu düzgün seçmişiniz?

- Ömür yolu-mu özüm seçmişəm.



Mənim ömür yolum çox hamar ola bilərdi

Hansısa bir zaman kəsiyində belə bir ömür yaşamaq mənə müyəssər olubsa, bütün çirkabların üstündən keçib nəfsimi özümə tabe edə bilməşəmsə, düşünürəm ki, şərəf kodeksində yaşamışam və peşiman da deyiləm. İmkanım olub ayrı yol seçməyə, amma buna getməmişəm. Elə vaxtlar olub ki, səhər çörəyim olmayıb, qızımı məktəbə göndərə bilməmişəm, bu, mənim üçün dərd olub, amma o dərddən alnıaçıq çıxmışam. Əyilməmişəm, sınımamışam və inandırım sizi evdə ağlamamışam da. Dəli mübarizədə olmaq istəmişəm. Mən iki ay burada olmadım. Millətin qulağına çatmışdı ki, səhhətim pisdır. Nələr eşitdim

gələndən sonra, zənglər oldu... "sizsiz olmasın yerimiz", "yeriniz görünür", "Allah sizə gələndən dərddən mənə göndərsin"... Millətim mənə bu qiyməti verdiyinə görə mən bu millətin quluyam.

- Flora xanım varlığını nümayiş etdirə bilibmi?

- Əgər insan yaşayanda nümayiş barədə düşünürsə, onda insan deyil. Bahalı mağazanın vitrinlərində manikənlər olur, qəşəng geyindirirsən, acaq içi boş olur, ürəyi yox, ciyəri yox, ağılı yox... Ümumiyyətlə ağıllı insanın nümayişə ehtiyacı yoxdur.

İnsanı varlıq olaraq ortaya çıxaran onun istedadıdır

Mən əvvəl səsimlə nüfuz qazandım. Sonralar müsahibələr verdim, gördülər ki, yox, bu səs arxasında hansısa bir şəxsiyyət durur. Sonra mübarizəmlə özümə nüfuz qazandım. Mən gedib polislər tərəfindən döyüləndə, düşünürdüm bəyəm? Evə gəlirdim, qızım soruşurdu, "ana, bu nədir?" Deyirdim, qızım, bunu Fransa səfirliyinin qabağında qazanmışam və ya mitinqdə qazanmışam.

- Sizə həyatda əngəl olan adamlar çoxmu olub?

- Bilirsiniz necədir? Allah iki dəfə gülür. Bir himayəsinə aldığı insanı kimsə yıxmaq istəyəndə, bir də kimsə yıxmaq istəyəndə onun qüdrətinə qarşı çıxan insana. Allah bir əli ilə mənə barışmazlıq xasiyyəti, bir əli ilə də iradə, səbir, mətinlik, insanlığımı itirməmək qabiliyyəti verdi. Birləşib evimi yıxmağa çalışan adamlar oldu. Təbii ki, belə adamlar var və onlar özlərinə sual versinlər ki, neynəyə bildilər? Məndən nə istəyirdilər?

Mənə mübarizliyimi tövbələtmək istəyirdilər

- Belə çətin anlarınızda nədən təskinlik tapırdınız?

- Ancaq mübarizədən. Bilirsiniz, mən ailəmdən arxayın idim. Niyə? Ac qalırdım ac, tox qalırdım tox qalırdılar. Xəstə olarkən Müsavat Partiyasının başkanı İsa bəy, sonra Mirmahmud ağa mənə kömək etmək istədiklərini bildirdilər. Heç kimdən köməyi qəbul etmədim.

- Övladlarınızdan yolunuzu davam etdirən var?

- Yaqlatla Zümrüd balamdan çox razıyam. Bir kişi onların barəsində artıq-əskik söz deyə bilməz. Elə başıucalıqla mitinqlərə, döyülməyə, sözümlə deməyə gedirəm ki... Amma kimsə, nəşə quraşdıranda dilim var cavab verməyə. Oğlum Almaniyada

yaşayır. Gəlinim yarı əcnəbidir. İki ay parçası kimi nəvəm var. Zümrüd həkim, ginekoloq ixtisasına yiyələn-məyə hazırlaşır.

- Vaxtilə siz də həkimlik peşəsinə yiyələnmək istəmişiniz...

- Atam müğənni olmaq istədiyimi biləndə anam Zümrüd xanımın vasitəsilə bildirdi ki, "mane olmuram, müğənnilik etsin, amma öz peşəsi də olsun." Atamın şərtini qəbul etdim, sonra başa düşdüm ki, yaxşı hüquqşünas ola bilərdim.

- Flora xanım, yeri gəlmişkən atanızla bağlı sizə bir hadisə



danışacağam. Qardaşım API-nin fizika fakültəsinin ikinci kursunda oxuyurdu. Bir gün institutda bir raykom katibinin ərköyün balası başının dəstəsilə ona sataşır. Burada vurhəvur düşür. Bundan xəbər tutan institut rəhbərliyi arxası güclü olan tələbənin xeyrinə qardaşımı institutdan qovmaq istəyir. Ona məsləhət görürlər ki, kömək üçün

sizin atanıza müraciət eləsin. Ələkbər müəllim qardaşımı bu ağır vəziyyətdən çıxarır.

- Bilirsiniz, atamın ümumiyyətlə insanlara münasibəti anekdota dön-müşdü. Özü Qəbələdən idi, Qəbələdən nə qədər adamlar gəlirdi, hamısına arxa, dayaq olurdu. Uzun müddət kosmosda "nömrəli" alim olub. Atamla həmişə oynamışam.

- Həyatda şıltaqlıq edən vaxtınız olub?

- Yox, şıltaqlıq eləməmişəm. Həyatımda, yeniyetmə vaxtımda xasiyyətim qəbul olunan həyat tərzinə sığmadığına görə üşümüşəm.

- Bu şəxsi həyatınızda olub?

- Mən itkilərlə dolu, faciəli bir şəxsi həyat yaşamışam. O da məni sındırmayıb.

- Mahnılarınızın belə yanıqlı səslənməsinə səbəb nədir?

- Buna mən elə də şey göstərmirəm.

- Bu günkü sənətçilərimiz sizi qane edir?

- Bu sənət deyil, şou-biznesdir. Şou-biznesdə ümidverici sənətkar görmürəm və nə vaxt olacaq bilmirəm. Xalqımız musiqi tariximizi yaradıb. Amma özlərini şöhrət naminə xırdalayan və onunla da sənətimizi xırdalayan insanlar var... Bu gün sənətə əvvəl şöhrət naminə gəlirlər. O şöhrət naminə gələnlərin iştahası da böyük olur. Sonra rifah naminə gəlirlər. Mən onları başa düşürəm. Sənətin olsun rifahını düşün, amma sənətin olmayanda, özünü güclə də olsa millətə sıriyanda bunun nəticəsi pis olur. Müğənniliyin qızıl dövrü getdi...

26.04.2003



O, bədii qiraət ustası kimi də tanınmış, lətif, incə diksiyası ilə Azərbaycan qadınının sadə, təmkinli danışığı, şirin ləhcəsini teatr səhnəsinə gətirmişdi

Bu istedadlı balaca qız səhnədə nəhənglərlə birlikdə işləməyə başladı



Məhluqə Ələsgər qızı
Sadıqova

Azərbaycanın xalq artisti

28 aprel 1917 (Şuşa) —
15 avqust 2003 (Bakı)

Sovet hökuməti qurulana qədər Azərbaycan Dram Teatrının səhnəsində sırf azərbaycanlı aktrisa yox idi. 30-cu illər idi. Qadınlarımız teatra çox ehtiyatla gəlirdilər. Səhnəyə gələnlərin ailələri narazılıq edirdilər. Teatrda azərbaycanlı rejissorlar bir-iki nəfər var idisə də, aktrisalar yox dərəcəsində idi. O, böyük sənətkarların köməyi ilə hələ yeddinci sinifdə oxuyarkən teatra gəldi. Ondan əvvəl aktrisa Əzizə xanım, Sona xanım, (onlar ana-bala idilər), bir də Barat Şokinskaya artıq teatrda idilər.

Beləliklə, 39-cu ildən başlayaraq aktrisalar görünməyə başladı. Azərbaycan teatrının aktrisalarının əksəriyyəti heç bir teatr təhsili görməmişdi. Məhluqə xanım müsahibəsində "mənə elə gəlir ki, əsl təhsil, öyrənmək, sənətə alışmaq kollektivin içərisində olur. Təsəvvür edin, Azərbaycan səhnəsində Sidqi Ruhulla, Mirzağa Əliyev, Ülvi Rəcəb, Məziyə Davudova, Barat Şokinskaya, Əjdər Sultanov, Ələsgər Ələkbərov kimi nəhənglərlə birlikdə işləməyə başladım. Rejissorlar mənə inanıb balaca da olsa, rollar tapşırmğa başladılar".

■ Hələ şagird ikən məktəb səhnəsində V.Şekspirin "Otello" faciəsindən Dezdemonanın, H.Cavidin "Səyavuş" əsərindən Südbənin monoloqunu mə-

hərətlə ifa edirdi.

■ 1936-cı ildən son vaxtlaradək Dövlət Akademik Dram Teatrında işləyib.

■ Lirik və xarakterik rolları ifa edib. Sona,

Gülüş, Yaxşı ("1905-ci ildə", "Sevil", "Almaz" C.Cabbarlı), İntizar ("Vəfa" R.Rza), Zəhra ("Şeyx Sənan" H.Cavid) və s. rolları məhərətə ifa edib.

■ O, bədii qiraət ustası kimi də tanınıb.

■ Ömrünün sonlarına yaxın Bakı Bələdiyyə Teatrında çalışıb.

■ 1978 - Azərbaycanın xalq artisti adına layiq görüldü.

Müsahibə

Ələsgər Ələkbərov məni vəziyyətdən çıxartdı

Dönüb təəccüblə baxdı və dedi:

"A dönüm zoruna sən, ay qız, səndə bu istedad haradandı?"

Azərbaycanın xalq artisti Məhluqə xanımın Bakı Bələdiyyə Teatrında görüşüb söhbətləşdik

- İlk rolum yadımdadır. Mirzə Fətəli Axundovun belə bir əsəri var: "Aldanmış kəvakib". İsmayıl Hidayətzadə rejissor idi (çox istedadlı olan bu aktyor ilk dəfə Şeyx Nəsrullah rolunu oynayıb). Orada bir səhnədə qadınların xarakteri müəyyənləşirdi. Mən paxıl qadın rolunu oynadım. Rolda bir neçə sözün olmasına baxmayaraq sevincimdən uçmağa qanadlarım yox idi.

Bir dəfə belə bir hadisə baş verdi. Əsərdə baş hərəm rolunu Nəzirə xanım adlı özbək aktrisası oynayırdı. Tamaşa başlayanda xəbər verdilər ki, bəs Nəzirə xanım yoxdur. Rejissor Fərəh Süheyli idi. Yəqin ki, bilirsiniz, onun atası da, babası da teatru təşkil edənlərdən olublar. Süheylinin atası vaxtilə qadın rolunu da oynayıb. Süheyli baxışını bütün aktrisaların üzərində gəzdirib mənə dedi: "Məhluqə, sən onun monoloqunu bilirsən?" Teatra olan həvəsimdən əsərləri demək olar ki, əzbər bilirdim. Monoloqu deməyə başladım. Ələsgər Ələkbərov dönüb mənə təəccüblə baxdı və dedi: "A dönüm zoruna sən, ay qız, səndə bu istedad hardandı?" Bax, bu minvalla mən kollektivin arasında yetişdim, müxtəlif rollar oynadım. İlk müstəqil oynadığım rol Mirzə İbrahimovun "Həyat" əsərində kəndçi qızı Tərən idi.

- Tanınmış aktyor Ələsgər Şərifovla ailə qurmuşdunuz. Həyatınızdan razı idiniz?

- Teatra gəlməyimə anam etiraz edirdi. Ətrafdakı qonşular mənim haqqımda yaxşı danışmırdılar. Ailə qurandan sonra hamısı

inandılar ki, hər şey insanın özündən asılıdır. Dörd övladım, altı nəvəm var. Həm övladlarım, həm nəvələrim hamısı təhsilidir. Bizim zamanımızda bu qədər açıq-saçıqlıq yox idi, qızım, hər şey abırılı-höyəli idi. Ələsgəri mənim davranışım colb edib. Fikrini biləndən sonra bacımın onu tanış elədim. Biz ailə qurduq və heç də peşiman olmadıq.

Ələsgər təmiz, namuslu adam idi, Moskvada təhsil almışdı, yaxşı rejissor kimi tanınırdı. Baxmayaraq ki, indi yaddan çıxıb. Azərbaycan səhnəsində onun quruluş verdiyi tamaşalar yaxşı mənada qiymətini alıb. Rus klassiklərini, Ostrovskini, Çexovu Azərbaycan səhnəsində ilk dəfə tamaşaya o qoyub. Bir rejissor vardı, Tuqanov, bütün rejissorların inkişafında onun əməyi olub. Bu vəzifəni İsmayıl Hidayətzadə və sonra Ədil İskəndərov davam etdirdi.

Bax, bu üçlüyün rejissorluğu ilə o kollektiv inkişaf edib

Ələsgərin verdiyi quruluşlar Moskvada qastrol zamanı da yüksək qiymətləndirilirdi. Fatma Qədr, Məziyə Davudova onunla bahəm işləyiblər. Düzdür, tatar olduqlarına görə nitqlərində qüsurlar vardı, amma sənətlərinə söz yox idi. Onların Azərbaycan səhnəsində oynadığı rollar tarixə yazılmalı böyük bir sənət abidəsi idi.

- Davamçılarınız kim idi?

- Mirvari Novruzova, Sofa Bəsirzadə, Hökumə Qurbanova, Leyla Bədərbəyli və Ədil İskəndərov. Onlar gələndən sonra teatr elə bil dirçəldi. Səhnəyə cürbəcür xarakterlər gətirən aktrisalar gəldi. Biz məmnuniyyətlə onlarla işləyirdik.

- Sizin aktrisa kimi püxtələşməyinizdə kimin rolu olub?

- Şəxsən mənim püxtələşməyimdə həyat yoldaşımın rolu çox olub. Ailəmizdə ümumi bir anlayışa vardı. Mən bu gözəl adəti uşaqlarıma da təlqin etmişəm, balalarını mehriban, düzgün tərbiyə etməyə çalışmışam.

- Hər ikiniz sənətçi olmusunuz. Bu sizə mane olmayıb?

- Çox tələbkar və cyni zamanda qısqanc adam idi. Odur ki, mən həmişə öz hörmətimi saxlayırdım. Heç vaxt razı olmazdım ki, hansısa bir hərəkətim onu narahat eləsin. Dedi ki, sözəndən çəkinməzdi.

Ələsgər böyük sənətkar Abbas Mirzə Şərifzadənin əmisi oğlu idi

O vaxt Abbası xalq düşməni kimi tutdular. Mən fikirləşirəm ki, artistdən də düşmənlər varmı? O tutulandan sonra çox incitdilər Ələsgəri. Hətta teatrdan uzaqlaşdırmaq istədilər. Ondan sonra da sənətdə çalışdı, ad da aldı, amma o yara onda qaldı...

Biz Ələsgərlə ailə qurandan sonra o vaxtkı rəhbərlik bizə ev verdi. İki oğlum və bir qızım Neft və Kimya İnstitutunu bitirib, hazırda Elmi Tədqiqat İnstitutunda işləyirlər. Bir övladım uzun müddət televiziya idman jurnalisti kimi fəaliyyət göstərərək, indisə başqa sahədə işləyir.

- Böyük sənətçilərdən kimlərlə tərəf müqabili olmusunuz?

- Hamısı ilə. "Fərhad və Şirin"də Məziyə xanım, "Xanlar"da Fatma xanım, "Günahsız müqəssirlər", "Tufan"da, Hökumə Qurbanova ilə, "Sürəyya"da Əzizə Sultanova ilə, "Qış nağılı"nda Abbas Mirzə, Möhsün Sənan, Rza Əfqanlı və başqaları ilə...

Yadımdan çıxmaz Səməd Vurğunun "Xanlar" əsərində bir səhnə vardı, orada Mehribanı üç nəfər oynayırdı - Barat xanım, mən və Leyla. Xanlar isə tək idi - Ələsgər Ələkbərov. Mən oynayanda səhnədə bir yer vardı, Xanların görüşünə gələndə əlimdə gərək dəsmal olsun. Hiss elədim ki, nəşə çatmışdır. Dəsmalı götürmədiyimi ona başa saldı. Ələsgər ustalıqla qolunun manjetini çıxarıb dəsmal əvəzinə yerə saldı. Onun dəsmal olmadığını heç kəs duymadı və mən vəziyyətdən belə çıxardım. Əvvəllər rejissor bizdən soruşardı



müəllif bu səhnədə nə demək istəyir, *sən aktrisa kimi bu səhnəni necə görürsən?*

Mənə elə gəlir ki, o qayda, o ölçü, o məsuliyyət teatrda indi yoxdur. Bu ondan irəli gəlir ki, səhnə mədəniyyəti o dərəcədə deyil.

Elə o səhnədə gənclərin əksəriyyəti mənimlə, Barat xanım, Hökumə xanım, həmişə razılaşıblar, soruşub öyrəniblər. Burada da Amaliya xanım mənə dəvət edib, gənc sənətçilərin tamaşalarına baxıram, rollarında gördüyüm və hiss elədiyim qüsurları bacardığım qədər onlara başa salıram.

- Fəxri adlar alanda hansı hissləri keçirirdiniz?

- Xalq artisti adı alana qədər artıq xalqıma az-çox xidmət etmişdim. Ad almaq xoşdur, amma onu doğrultmaq çətindir. Mənə elə gəlir ki, mən xalqıma xidmət etmişəm.

- Məhluqə xanım, bu yaşda özünüzü necə hiss edirsiniz, səhnəyə olan məhəbbətiniz sönməyib ki?

- 83 yaşım var. Əlbəttə, bu təngnəfəsliyiym olmasa, yaxşıyam. Səhnəyə olan

məhəbbətimin sönməyinə gələndə isə... bu, mümkün deyil.

- Radioda uzun illər "Bulaq" verilişini aparmısınız...

- Otuz ilə yaxın. Vaxtilə rəhmətlik Səməndər ilə aparardıq. Azərbaycan radiosunda bu qədər uzunömürlü veriliş olmayıb. Mən bu verilişdə özümü Azərbaycan qadınının ümumiləşmiş obrazı kimi hiss etmişəm, "Bulaq" mənə ikinci sənət yolu olub. Odur ki, heç vaxt özümü sənətdən uzaq hesab etmirəm. Aldığım məktublardan xalqın məhəbbətini duyuram. Bu məhəbbət mənə xalqıma daha artıq xidmət etməyə sövq edir.

- Gənc sənətçilərə sözünüz olmamış deyil...

- Mən istəyirəm ki, Azərbaycan estrada müğənnilərinə bir rəhbərlik edən olsun. Axı, xanım qız, biz milliyətcə azərbaycanlıyıq. Abır-həya itməməlidir. Onların bəzən geyimlərində, hərəkətlərində... Mən heç onların mahnılarına da qulaq asmaq istəmirəm. Bir az mənim xoşuma gəlir Nisə Qasımova, sonra Azərin... Geyimləri də abırlı-həyalıdır, özləri də çox yaxşı oxuyurlar. Amma mən bilmək istədim ki, bu estradaya kim rəhbərlik edir? Nə istəyirlər edirlər, nə istəyirlər oxuyurlar. Aktrisa hər şeydən əvvəl səhnəyə çıxanda

onun səhnə görünüşü olmalıdır, bədən quruluşlarına uyğun geyinməlidir. Mən istədim belə bir sualı versinlər elə bir yerdə ki, mən sözümü açıq deyim onlara ki, ay xanım qızlar, siz azərbaycanlısınız, sizə yaraşmaz belə açıq-saçıq geyinmək. Bunların danışmaları da yoxdur, danışmağı da öyrənməlidirlər. TV-nin kanallarında hərsinə bir "peredəyə" həsr ediblər. İstədim onlar azərbaycanlı, daha doğrusu müsəlman olduğumuzu dərinlən düşünsünlər. Mən 60 ilə yaxın səhnədə olmuşam. Dünən türk radiosunda mənə geyim, moda haqqında sual verdilər. Mən modaya baxmağı sevirəm, amma geyinəndə yaşma uyğun, bədənimə uyğun olanını seçirəm. Bunlar isə heç nəyə baxmırlar, heç nə ilə hesablaşmırlar. Mənə elə gəlir, onların bir qrup tamaşaçıları var. Vəziyyət indi budur.

Dünən radioda mənə sual verdilər ki, ekranlarda niyə görünmürsünüz? Bilirsiniz, yoxdur mənə uyğun veriliş. Qabaq aktrisalarımız üçün xüsusi verilişlər yazırdılar. Mən tək özümü yox, sənətkarlarımızı nəzərdə tuturam. Sonra cürbəcür kompozisiyalar olurdu, əsərlərdən parçalar oynanırdı. Oynanılan əsərlər haqqında söhbət gedirdi. Bu verilişlər çoxusu tərbiyəvi xarakter daşıyırdı...

01.06.2001



Osmanlı qadın hərəkətinin öncülü

Esmə qadın xəttatlar arasında ilk xatırlanacaq sənətkardır



əlavə edərək bu əsəri III Səlimə və valideyni Mehrişah Sultana göndərmişdir.

Esmə İbrətin muzeylərdə və xüsusi kolleksiyalarda "sülüs-nesih" xəttiylə yazdığı bir neçə əsəri var. Bunlardan biri Türk və İslam əsərləri muzeyində saxlanmaqdadır.

Esmə qadın xəttatlar arasında ilk xatırlanacaq sənətkardır.

Esmə İbrətin ölüm tarixi bəlli deyil. Eyub Sultan kənarındakı Şeyx Murad Dərgahı məzarlığında Əri Mahmud Cəlaləddinin yanında dəfn edildiyi barədə rəvayət mövcuddur.



Esmə İbrət

Xəttat

1780-ci ildə İstanbulda anadan olub

Küçək yaşlarından tanınmış xəttat Mahmud Cəlaləddin Əfəndidən "sülüs-nesih" yazılarını öyrənməyə başlayıb. Onun Topqapı Sarayı Muzeyi kitabxanasında qorunub saxlanan 1795-ci il tarixli lövhəsinin arxasında yer alan bilgiləri həyatına dair bəzi məlumatları verməkdədir. On beş yaşlı Esmənin



xətt işləri ilə tanış olan Mehmed Salim ağa ona bir hilyə yazdırmış və bir xanımın belə bir xətt salmasından İbrət duyulması üçün icazə alıb, isminə "İbrət"

Yaradıcılığı üçün obrazın səciyyəvi cizgilərinin qabarıq verilməsi, emosionallıq, dramatism xarakterikdir

Səhnədə son mogikan



Firəngiz Abbas Mirzə qızı Şərifova

Azərbaycanın xalq artisti
6 fevral 1924 (Bakı)

SSRI -nin xalq artisti Mərziyə Davudova istəkli qızının həmişə öz ayağının üzərində durmasını istəyib. "Rolu necə fikirləşirsen, necə mütaliə edirsən, necə görürsən, o cür də oyna. Bir kəlmə, bir vergül də mənə göstərmə," – deyib. Bütün bunlara baxmayaraq sənətə ürək dolusu məhəbbətlə yanaşan qız bir çox vərdisləri ana-sından əxz edib.

Firəngiz xanımın müsahibədə onun yetirmələrinin kimliylə maraqlanıram. Hər bir insanın fərdi olaraq inkişaf etməsini qiymətləndirir: "Mərziyə xanım mənim doğma anam da olsa, heç vaxt öz içəliyatını mənə bəxş edə bilməzdi. Müəyyən qədər həm atamdan, həm anamdan mənə pay çatıb, yəni bu, qan payıdır. Təkcə müəllim payı və görüb-götürməklə aktyor ola bilməzsən. Quyu su tökməklə sulu olmur. Quyu gərək özü sulu olsun. Amma müəllim neyniyə bilər? Quyunu dərinləşdirə bilər ki, suyu daha da çoxalsın..."

■ Xoreoqrafiya məktəbini bitirib.

■ Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında təhsil alıb.

■ 1947- Musiqili Komediya Teatrında səh-

nə fəaliyyətinə başlayıb. ■ 1949 - Gənc Tamaşaçıları Teatrına keçib və indi də həmin teatrda işləyir.

■ 1969 - Azərbaycanın xalq artisti adını alıb.

■ "Qaraca qız", "Qum

üzərində ev", "Qərribinlər ölkəsində", "Bayquş gələndə" və başqa filmlərdə əsas rollarda iştirak edib.

■ Əsas rolları: Anacan ("Anacan" Y.Əzimzadə), Mətanət, Məhsə-

ti Gəncəvi ("Çiçəkli dağ", "Rübailər aləmində", M.Təhməsim), Cemə ("Ovod", E.Voyniç), Şahbikə ("Aydınlığa doğru", S.Dağlı), Həmidə xala ("Keçən ilin son gecəsi", Anar) və s.

Mərziyə xanım qızının bu çətin sənətə yiyələnməsini istəmirdi

Amma fikirləşdi ki, madam Abbas bu qızıcağı 5 yaşında gətirib atıb səhnəyə, deməli, belə də lazımdır"



Müsahibim
Azərbaycanın
xalq artisti
Firəngiz Şərifovadır

Uşaqlığı dəcəl olub

Oğlana məxsus xasiyyətləri var imiş. Hələ bir uşaqlıq şəkli də var, belində xəncər, başında çərəkəzi papaq. Yaşa dolduqca bu dəcəllik başqa keyfiyyətə köşüb edib. Sözü də demək, düzgün danışmaq və ancaq yaxşı cəhətləri qavramaq kimi xüsusiyyətləri ilə hamıdan fərqlənib. Bəlkə də bu xasiyyət kiməsə mane olub. "İndi bir az da sərtəm, tatar qanı var axı mənə"- deyir, Firəngiz xanım.

"Bu adlar ömrüm boyu mənim üçün qalxan rol oynayıb..."

8 yaşında ikən hər gün xoreoqrafiya məktəbinə gedir, piano təhsili alır. Mühərribənin ağır günləri idi. Mərziyə xanım bir neçə dəfə dınladıkda sonra Firəngizin yapışıqlı səsa malik olduğunu duyur. Onu dahi Üzeyir bəyin yanına apararaq "bu qız oxuyur, ay Üzeyir bəy, yoxla görək bundan bir şey çıxarmı?"- deyər soruşur. Üzeyir bəy Firəngizin səsinə dınlayıb, ona Konservatoriyada fəaliyyət göstərən ha-

zırlıq kursuna getməyi təklif edir. 5-6 il Konservatoriyada oxuyan qız əslində səhnəyə gəlmək üçün hazırlıq dövrü keçirdi. Konservatoriya, balet məktəbi, musiqi... Bunlar hamısı nə üçün idi? Bildiyimiz kimi Firəngiz xanımın səhnəyə gəlmək təşəbbüsü atasından olub. Yəqin Mərziyə xanım qızının bu çətin sənətə yiyələnməsini istəməsə də, fikirləşib ki, madam Abbas bu qızıcağı 5 yaşında gətirib atıb səhnəyə, deməli, bu, belə də lazımdır. Firəngiz ata-anasının nüfuzundan istifadə etməsə də, bu adların ömrüm boyu onun üçün qalxan rol oynadığını bildirir. "Onlara görə də mənə çox istəyiblər, onlara görə mənə hörmət ediblər. Bu hörməti mən indiyə qədər hiss edirəm və yaqın ki, ölənə qədər də hiss edəcəyəm."

"Əgər istedad bərabərdirsə, birincilik məsələsi ortaya çıxar"

Kollektiv arasında xoşlamadığı şey yoldaşlar arasında səmimiyyətin olmamasıdır. Aktrisa ümumiyyətlə aktyor həyatında səmimi adamların az olduğunu qeyd edir və bunun səbəbini rəqabətdə görür. "Əgər istedad bərabərdirsə, birincilik məsələsi ortaya çıxar. Bu problem hər sahədə necə varsa, bizim sahədə daha artıqdır. Səmimiyyətin olmaması isə ən çox istedadsız adamlarda özünü büruzə verir"- deyər vurğulayır.

Anası ilə tərəf müqabili olmaq gənc aktrisanı çox həyəcanlandırmışdı.

60-cı illərdə bu xoşbəxtlik ona bir dəfə nəsib olub. O zamanlar Dram Teatrının baş rejissoru vəzifəsində işləyən Tofiq Kazimov Firəngiz xanımı yunan həyatından bəhs edən "Sevgi və gözəllik adası" tamaşasında oynamağa dəvət edir. Əsərdə yunan anası, bir də ingilis anası təsvir olunurdu. İngilis anasını Sofa Bəsirzadə, yunan anasını isə Məziyə Davudova oynayırdı. İngilis anasının qızı rolunu oynamağı Firəngiz Şərifovaya tapşırdılar. Əli Zeynalov, Mustafa Mərdanov, Məlik Dadaşov, Müxlis Cənizadə kimi aktyorların iştirak etdiyi tamaşada oynamaq və ilk dəfə olaraq Məziyə xanımınla tərəf müqabili olmaq gənc aktrisanı çox həyəcanlandırmışdı. Tamaşada belə bir səhnə var idi. Məziyə xanım pilləkənin yuxarısında uzun qara paltarda dayanıb, başında da qara örpək... Bu geyim onun gözəl cizgilərinə daha da yaraşırdı. Firəngiz xanım telefonun dəstəyini qoyub geri döndür. O yunan anasının "sizdən xahiş edirəm ananızı çağırın, onunla söhbətim var" müraciətinə "bu saat xanım, çağıraram"- deyə cavab verməlidir. Amma hər şey əksinə olur. Firəngiz gözələrini zilləyib ona baxan anasının qarşısında çaşıb qalır. Vəziyyəti hiss edən ana sözlərini yenidən təkrarlayır. Tamaşaçıları isə gözləyir. Firəngiz nə bir kəlmə "hə", nə bir kəlmə "yox" deməmiş, səhnədən özünü kənara atır. Sofa xanım özünü itirmiş qıza tez-tez "özünə gəl",- deyərək tamaşaçıları davam etdirir. Bax, belə görüşmüşdü bir aktrisa kimi anası ilə. "Səhnədə həm anamı, həm də böyük aktrisanı görmüşdüm, bu iki şey biri-birinə birləşib məni çaşdırmışdı."- deyən Firəngiz xanım anasının ona iradlarını da diqqətə gətirir. "Bir gün "Hacı Qənbər" tamaşasında Yetəri oynayırdım. Qrimimi çox tünd eləmişdim. Baxış qurtarandan sonra anam mənə dedi ki, "olmaya sən zəncini

oynayırdın? Yetər yapışıqlı bir kənd qızı roludur, anıma sən meymun kimi özünü bəzəmişən." Bir dəfə də "Qarlar kraliçası"nın baxışına gəlmişdi. Dodaqlarımı qıpqırmızı qızartmışdım. Anam dedi ki, qarda qırmızı dodaq ola bilməz". Belə incəliklərdən də aktyor püxtələşir.

"Özü də qəşəng oğlan idi..."

Firəngiz xanım ailə həyatı qurmağın aktrisalar üçün bütün dövrlərdə problem olduğunu qeyd edir. Gizli deyil ki, bu cəfakəş qadınlar yuxusuz gecələr keçirir, günləri məşqlərdə olur, ailə qayğıları üçün vaxt ayırmaları məhduddur, yol gedəndə də oynadıqları rolları fikirləşirlər. Amma Firəngiz xanımın bu sahədə bəxti gətirib. 1949-cu ildə sevib ailə qurduğu Bala müəllimlə uzun sınaqlı illərin yoldaşı olub. İki oğlu və bir qızı var. Hər üçü həkimdir. Bala Əli oğlu Opera Teatrında baş dirijor və müdir vəzifəsində işləyən Niyazinin müavini, 1964-cü ildən Gənc Tamaşaçıları Teatrında, 1974-cü ildən Musiqili Komediya Teatrında müdir vəzifəsində işləyib. 1984-cü ildə təqaüdə çıxıb. Hazırda Teatr Xadimləri İttifaqının katibi vəzifəsində çalışır.

Firəngiz xanıma "yoxm sizin gözəlliyinizə vurulub"- deyə zarafat edirəm. O isə məzə ilə "özü də qəşəng oğlan idi",- deyir.

Bu, bollu ad vermək də bir siyasətdir...

Firəngiz xanım bir ziyalı kimi bu gün sənət aləmində baş verən hadisələrə münasibətini bildirir: "Bollu adlar, titullar verirlər.. Doğrudur, hər şey həddindən artıq olanda öz dəyərini itirir. Mənə elə gəlir ki, bu da bir siyasətdir. Bəlkə belə şeylərlə də müstəqilliyimizi təsdiqləyirik, nə bilim. Sənətə dəyəri olmayan adamlar gəlir və hətta xalq artisti adı alanlar da var. Mənə elə gəlir bundan böyük dərd ola bil-

məz ki, sən xalqın adını olasan, amma xalqın məhəbbətini qazana bilməyəsən. Axı, səhnəyə çıxanda heç kimin alınına yazılmır ki, mən xalqam, əməkdarım və ya dünyanın aktyoruyam. Görüm neynirsən, necə oynayırsan, mənə necə rəam edəcəksən, əsas məsələ budur. Ümumiyyətlə mən bu adların öleyhinəyəm. Qiyməti xalq verir, sevir səni, ya sevmir? Sevmir, vəsalam, qurtardı getdi".

Əgər rejissor qıtlığı, maliyyə qıtlığı aradan götürülsə...

Firəngiz xanım uzun müddət işlədiyi Gənc Tamaşaçıları Teatrında özündən müştəbəh olmayan, sağlam düşüncəli, istedadlı cavan aktyorların olduğunu qeyd edir və bildirir ki, əgər rejissor qıtlığı aradan

götürülsə, onların gələcəyi çox ümidverci ola bilər. Firəngiz xanım təəssüf hissilə bildirir ki, "cavanlıq gedir, nə sanballı əsər, nə də ortaya çıxarılacaq rejissor var, onları tərbiyə eləsin, bütün içəliyatını açsın və desin ki, bu gün Romeo budur, Cülyetta bu". Aktrisa rolun yaxşı çıxması üçün müəllif, rejissor, aktyor - bu üç tərəfin birliyini dəstəkləyir. Bunların işlərinin ayrılıqda heç bir mənə kəsib etmədiyini söyləyir. Rejissor qıtlığı ilə bərabər maliyyə qıtlığının da teatrda çox böyük çətinlik yaratdığını söyləyir. Tamaşaların göstərilməsi üçün sponsor tapmağın isə böyük bir faciə olduğunu söyləyir: "Bağışlayın məni, sponsor tapmayan dilənçilik edirik. Bu sahəyə mütləq dövlət qayğısı olmalıdır. Bildiyiniz kimi Gənc Tamaşaçıları Teatrı, Opera Teatrı, Dram Teatrı, Filarmoniya dövlət himayəsindədir. Başqa teatrları deyərək bilmərəm, amma bizim teatrimızda məvacibimiz dövlətdən gəlir. Prezidentin fərmanına əsasən bu məvaciblərin artacağı gözlənilir. Yəqin ki, bunun ardı olacaq. Mən özümədən danışmıram, cavanlardan danışmıram, onlar üçün dolanmaq çox çətinidir."

Yalnız irəli!

Firəngiz Şərifova "bu ömür təzədən sizə verilsəydi, onu necə yaşayardınız?" sualına "Yox, yox, təzədən yox. Niyə təzədən? Yalnız irəli! Allahdan ömür istəyirəm görüm ki, teatrın problemləri necə aradan qalxır, teatr necə dirçəlir, yalnız bundan sonra rahatlıq tapa bilərəm"- cavabını verir.



18.07.2003

Konservatoriyada azərbaycan dilində qərb musiqisindən mühazirələr oxuyan ilk qadın müəllimə. Konservatoriyanın ilk prorektoru. Anası Xədicə xanım Ağayeva isə Azərbaycanın maarifpərvər qadınlarından biri olub

İlk azərbaycanlı musiqişünas qadın



Xurşid Həsən qızı Ağayeva

Musiqişünas, Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi
24 aprel 1906 Bakı) –
3 dekabr 1953 (Bakı)

Sevda xanım Müsavat hökumətinin ilk baş naziri Əlimərdan bəy Topçubaşovun birinci müavini Həsənbəy Ağayevin nəvəsi, Konservatoriyanın yaradıcılarından Xurşid xanım Ağayeva və Azərbaycanda yüksək vəzifələrdə çalışmış sosial-demokrat Əhməd bəy Pepinovun qızıdır. Sevda xanımla görüşüb, anası Xurşid xanım Ağayeva haqqında xatirələrini dinləmək istədiyimizi bildirdik. O, "Anam Üzeyir bəylə birlikdə Konservatoriyanın bünövrəsini qoyanlardan olub. Üzeyir bəy haqqında ilk kitabı da o yazıb. Özü sağlığında kitabı çap etdirə bilməmişdi. Rəhmətə gedəndən sonra xalamla birlikdə materialları yığıb, kitab halında çap etdirdik. Ancaq musiqi analizindən o qədər başımız çıxmadığına görə, musiqi təhlili şöbəsinə əlavə edə bilmədik. Süleyman Ələsgərov, Fikrət Əmirov anamın tələbələri olublar" – deyər söhbətinə başladı...



■ 1923 - Türk Musiqi Texnikumuna daxil olub.
■ Türk Musiqi Texnikumunda təhsil alanda o, artıq yetişmiş pianoçu idi və ona fortepiano sinfində dərs də ver-

mişdilər.

■ Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını bitirib.

■ İşləməyə Birinci dərəcəli Qadın Müəllimlər seminarıyısında başlayıb.

■ 1940 - ildən Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının prorektoru vəzifəsində çalışıb.

■ 1918-1920-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Parlamen-

Mən anamı dəlicəsinə sevirdim

"O vaxtlar bizdən hamı qorxurdu, salam verən də yox idi. Bizə "müsavat prezidentinin ailəsi" deyirdilər

Müsaibim Xurşid xanım Ağayevanın qızı, Xarici Dillər İnstitutunda kafedra müdiri işləmiş Seva xanım Pepinovadır

- Əhməd bəylə babam Həsən bəy Ağayev yaxın olublar. Əhməd bəy bizim ailəyə gəlib-gedən adam idi. 1924-cü ildə anamla evlənilib. 30-cu illərdə onu həbs edəndə məktub yazır ki, Xurşid qoy mənə ayrılın, adım üstündə olsa, başı çox bəlalar çəkər. Anam ondan ayrılmaq məcburiyyətində qalıb və bir neçə ildən sonra professor Eyvazovla ailə qurub.

- Xurşud xanımın sizdən başqa övladı var idi?

- Yox, yeganə övladı mənəm. Özləri üç bacı idilər. Gülrux adında həkim bacısını 37-ci ildə orilə birlikdə həbs etdilər. Yazıq qadın həyatının 10 ilini Axmélinskədə - qadın düşərgəsində keçirdi. Heç müharibə qurtarana qədər bilmirdik ki, sağdır, ya ölüb. Məktub yazmağa icazə vermirdilər. Müharibə qurtarandan sonra 48-ci ildə vətənə döndü. Oradan xəstə vəziyyətində gəldiyinə görə 51-ci ildə vəfat etdi.

Üçüncü bacısı Nəzakət alman dili mütə-

xəssisi, həm də türkoloq idi. Xarici Dillər İnstitutunda əvvəl kafedra müdiri o, sonra mən olmuşam. Elmi işlər üzrə prorektor vəzifəsində də işləyib. Akademiyada dillər kafedrasının müdiri vəzifəsində çalışıb. Çoxlu əsərləri var. 79-cu ildə SSRİ-dən Almaniya böyük nümayəndəlik gətirmişdi. Nümayəndəliyin tərkibində kosmonavtlar da vardı. Azərbaycandan gedən tək cə xalam oldu. Astına xəstəliyindən əziyyət çəkdiyindən Almaniya vəfat etdi. Çox çətinliklə gətirib burada dəfn elədik.

Anam çox gözəl, mədəni, son dərəcə mülayim, savadlı qadın idi. Evdarlığına da söz olmayıb. Gözəl əl işləri vardı.



tinin ilk sədrinin birinci müavini olmuş Həsən bəy Ağayevin qızıdır.

■ 1930 - Musiqiçi Müəllimlərin Moskva İxtisasatırma İnstitutuna oxumağa göndərilib.

■ Musiqi nəzəriyyəsi və tarixi üzrə tədris kitablarının Azərbaycan dilinə tərcüməsi üzərində işləyib.

■ 1943 - Azərbaycanın əməkdar incəsə-

nət xadimi adını alıb.

■ "Ü.Hacıbəyov" (1955) monoqrafiyası, "XIX əsrdə Azərbaycan musiqi mədəniyyəti ocaqları" kitabı və Azərbaycan musiqişi-

nə həsr olunmuş bir çox məqalənin müəllifidir.

■ 1944-53 - Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında musiqi tarixindən dərs deyib.

Konservatoriyada onun barəsində kitab hazırlayırlar

- Uşaqlıqdan nənənizin yanında qalmısınız. Ananızla münasibətiniz yox idi?

- Beş yaşından nənəmlə qalsam da, anamı dəlicəsinə sevirdim. Nənəm Xədicə xanım Ağayeva Azərbaycanın ilk maarif-pərvər qadınlarından olub. Anam bizə qonaq kimi gəlib-gedirdi. Xəstələnəndə deyirdim ki, anamın əli mənə dəyməyə, yaxşı olmaram. Amma ayrı yaşamışıq da... İstəyirdik bir yerdə qalaq, əri razı olmurdu. Ağayev familyasından qorxurdu.

O vaxtlar, axı, bizdən hamı qorxurdu, salam verən də yox idi. Bizə deyirdilər "Müsavat prezidentinin ailəsi"

Nə qədər ki, həbs olunmamışdı atama görə bir az hörmət qoyurdular. Heç olmasa xalam Tibb İnstitutunu bitirə bildi. Amma o biri xalamı API-dən çıxartdılar. Gedib Moskvada Xarici Dillər İnstitutuna daxil oldu. Məni "xalq düşmənin qızı"- deyərək işdən çıxartdılar. Bizim ailə çox əziyyətlər çəkib.

- O əziyyətli günlərdə sizinlə bərabər olan həyat yoldaşınız, hamının sevimlisi Lütfəli Abdullayevi necə xatırlayırsınız?

- Bizim tanışlığımız 43-cü ildən başlasa da, 56-cı ildə evləndik. Evlənməyimizə ailəmiz razı deyildi. Bizim ailə sırf mədəni, savadlı ailə idi. O vaxt aktyorlara çox aşağı nəzərlərlə baxırdılar ey. Neçə dəfə bizə elçi göndərdi, nə anam, nə də nənəm heç birisi razı olmadı. Lütfəliyə teatrdan ev də vermişdilər. Mənə deyirdi ki, "gedək ZAQS-a, kəbin kağızını apar qoy qabaqlarına, onda razı olarlar. Razı olmasalar evdən çıx, gedək". Dedim, mən onu edə bilmərəm. Əvvəla, ailəmə belə yara vura bilmərəm, ikincisi, belə olan halda auditoriyaya girə bilmərəm. Tələbələr müəllim

haqqında hər şeyi bilirlər. Başqa sənətim olsaydı, bəlkə də edə bilirdim.

Mən bu hərəkəti müəllim adına sığışdırma bilmədim

Müəllim gərək ləkəsiz olsun. Ailəmin məsləhəti ilə başqasına orə getdim və onunla cəmi beş ay yaşadım. İki-üç dəfə mənə evinə qaytardılar. Dedim, mənə bir də qaytarsanız təyinatımı rayona alıb, çıxıb gedəcəyəm buradan.

Məni Lütfəliyə bağlayan o idi ki, bu adam "xalq düşmənin qızı" olmağımdan çəkinmədi. Mən bəraət alandan sonra elçilər dalbadal gəldi. Nənəmə bildirdim ki, Lütfəli ilə ailə quracağam, çünki ona inanıram. Nənəm sonradan mənə əvvəldən Lütfəliyə vermədiyinə peşiman oldu. Çünki Lütfəli son dərəcə isti bir insan idi. Bax, nənəm tək qalırdı da, o işdən nənəmə baş çəkməmiş evə gəlmirdi. Soruşurdu nə lazımdır, nəyin çatışmır. Nənəm onu çox istəyirdi. Rəhmətə gedəndə dedi ki, "səndən arxayın gedirəm, çünki arxanda kişi var".

- Aktyorla ömür-gün yoldaşı olmaq asandır?

- Əlbəttə yox, aktyordu da. Mənim təbiətim elədir ki, hər şeyə ağlla yanaşıram, o isə hər şeyə ürəklə yanaşırdı. Məsəl üçün, Lütfəli çox yatağan idi. Saat 11.00-da məşqi var, saat ondan bunu oyadıram, durmur. Şəmsi Bədəlbəyli zəng edirdi ki, "ay balam, hamımız yığılmışıq, Lütfəlidən xəbər yoxdur". Yuxudan duran kimi bir haray başlayırdı ki, "hə, bu evdə mənə baxan yoxdur, yuxudan durğuzmayıblar, yeməyim vaxtında yoxdur". O qədər söz tapıb deyirdi, günahkar mən olurdum. Sonra on beş dəqiqədən sonra zəng edirdi ki, "neynirsən?" Deyirdim,

Neyniyəcəm, yedizdirdiklərini həzm edirəm

Deyirdi, "nə dedim ki?" Deyirdim, nə demədin ki? Deyirdi, "tay qurtardı." Ona cavab qaytarmazdım. Amma sonra hamısını qoyardım ortalığa ki, sən bunu haqlı dedin, bunu isə haqsız dedin. Deyirdi, "bax

atonna, sən yuristsən ey." Öz səhvini başa düşən adam idi. Mən ona gedəndə nənəm mənə dedi ki, bax, o tamam başqa tərbiyənin, sən də başqa tərbiyənin adamısan. Sən o evə getdin, burda gördüklərini unut, oradakı mühitə alış. Alışa bilməsən, sən yaşaya bilməzsən. Biz ailədə uşaqların yanında heç vaxt biri-birimizə sözümlü zü deməmişik. Demişəm uşaqlar bilməsin ki, bizim aramızda söz-söhbət olub. İndi baxıram cavanlara...

- İndiki cavanlara nəyi irad tutardınız, Sevdə xanım?

- Vallah, mən danışanda, qızlarım deyir sən köhnə fikirlisən. Televizora baxa bilmirəm, bu televizor uşaqların, cavanların tərbiyəsini pozur. Nə vaxt açırsan, bağışlayın mənə, ya öpüşürlər, ya yorğan-döşəkdədirlər, ya da lütdürlər. Onda nə tərbiyə ola-caq? Deyirəm qızlara, siz atanızı tursiklə görmüsünüz? Deyirlər, yox. Həmişə pijamada olub. İndiki qızlar bilmirlər ki, daha haralarını bayırda qoysunlar. Bura Avropa deyil, axı bizim öz adətımız, öz ənənələrimiz var. Amerikanın Şorqə çox pis təsiri var, elə Türkiyənin də. Sovet hökumətinin çox naqis şeyləri varsa da, çox gözəl təhsil verirdi, səhiyyə xidməti pulsuz idi... Keçən dəfə biri ilə söhbət edirik, deyirəm qulluqçılarımız ruslar idi, restoranda qəbhyuanlar ruslar idi. Ruslar bizim öləminizin altında işləyirdi. Biz özümüzü ağlısız olduq, özümüzü saxlaya bilmədik. Gürcülər, ermənilər özələrini saxladılar. Ona görə ki, biz həmişə böyük qardaş axtarışında olmuşuq.

İnsan özü-özünə hörmət eləməyə, başqası ona hörmət eləməz

Baxın bizim böyüklərə, hamısının arvadı erməni, ya da rusdur. Tərbiyəni ana verir. Onların uşaqları azərbaycanlıdır? Yox, mən onlara azərbaycanlı demərəm. Mənim nəvəm rus məktəbində oxuyur. Azərbaycan dili dərslərinə baxıram, deyirəm, ilahi, bunu kim tərtib edib? Elə bil xüsusən elə tərtib ediblər ki, azərbaycan dilini öyrənmək mümkün olmasın. Axı mən də alman dili üzrə orta məktəb dərslərlərinin müəllifiyəm. Bunlar azərbaycan

dilində elə şeylər yazırlar ki, nə əvvəli var, nə də axırı. Azərbaycan dilindən elə müəllimlər göndərilir ki, heç bilikləri də yoxdur. Amma müəllim uşağa "anan mənə görməyə niyə gəlmir" deməyi unutmur.

- Müəllim yaqin ki, təhsil alanda rüşvət verdiyi bir əmək pulu uşağdan çıxarmaq istəyər də...

- Bağımız Bilgəhdədir. Allah, necə imarətlər tikilir. Bir tərəfdən də məscidlər tikilir, amma ürəklə inanan yoxdur. Bu saat hamı cibini doldurmaqla məşğuldur. O din xadimlərinə demək istəyirəm, bəs siz utanmırsınız, qaçqınlarımız necə vəziyyətdə yaşayır, ilanların içində sürünürlər, siz isə burada imarətlər tikdirirsiniz?

(Sevdə xanım kövrəlir. Fikrini dağıtmaq üçün evdə saxladığı itdən söz salıram).

"CANA..."

- Sevdə xanım, bu şimal itini Azərbaycanın şəraitinə necə uyğunlaşdırmısınız?

- Böyük qızım Xurşid heyvanların dəlisidir. Həkim gətizdirib "Arman"-ı müalicə etdirir. Həkim deyir ki, "ay balam, bunun cinsi var, şimal itləri Azərbaycan şəraitində 9 ildən artıq yaşamır. Bunun isə on iki yaşı var, hesab elə insan ömrü ilə yüz il yaşayıb. Xurşud yenə də sözü baxmır, iynə vurdurur, dərman verir. O biri balaca it bundan altı ay böyükdür. It nə qədər balaca olsa, ömrü uzun olur. Çox sadıq itdir. Bir danışa bilmir də, hər şeyi başa düşür. Cana heyvanlardan ötəri həlakdır. Deyir ki, mən ixtisasımı düzgün seçməmişəm. Afrikada o "zapovedniklər" var ey, şirlərlə, fillərlə işləyir, gərək onların sənətini seçəydin.

- Cana kimə deyirsiniz?

- Anamın adını qoydum, inanın ki, çağırma bilmədim. Başladım "Cana" çağırmağa. Elə mənim dilimlə də hamı onu Cana çağırır. Bircə tələbələr ona Xurşid xanım deyir. Konservatoriyada, nənəsi Xurşud xanım Ağayevanın işlədiyi yerdə işləyir, həm də Dövlət Kopellasının direktorudur.

14.09.2001

Şəhid ailələrinə yardım toplanmasına çalışan
ilk qadın olaraq Hilaliahmer Cəmiyyəti
tərəfindən medala layiq görülüb

**Romanlarında daha çox Osmanlı
ailə həyatını bir qadın baxış açısıyla
zərif və duyğulu bir biçimdə
təqdim etməyə çalışır**



Fatma Aliyə xanım

İlk türk qadın romançısı
1862 (İstanbul) – 1936 (İstanbul)

Şəhid ailələrinə yardım toplanmasına
çalışan ilk qadın olaraq Hilaliahmer
Cəmiyyəti tərəfindən medala
layiq görülüb

Son dövr Osmanlı dövlət adamların-
dan hüquqçu və tarixçi Əhməd
Cövdət Paşanın qızıdır. Müasirlə-
rindən fərqli olaraq bir çox müstəqil alim-
lərdən dərslər alıb, fransız dilini öyrənib.
Atasının rəsmi görüşlərlə əlaqədar Hə-
ləb, Şam, Beyrut və s. vilayətlərdə olub.
Georq Ohnetin "Volonte" romanı-
nı "Meram" adıyla fransız dilindən türk di-
linə ilk dəfə tərcümə edib. Bu tərcümə
ədəbi mühitdə geniş kütlələrin marağını
çəkib. "Tərcümanı - həqiqət" qəzetində
qadınlarla bağlı yazılar yazmağa başlayıb.
Fatma Aliyə xanım Əhməd Midhət
Əfəndi ilə birlikdə "Xəyal və həqiqət"
adlı ilk romanını, bunun ardınca "Nisvani-
islam" əsərini yazıb.

1897-ci il türk-yunan savaşında şə-
hid olanların və qazilərin ailələrinə yardım
məqsədilə "Cəmiyyəti-İmdadiyyə" yardım
kampaniyasına başladığından İkinci Əb-
dülhəmid tərəfindən mükafatlandırılıb.
Türk ədəbiyyatında tərcüməçi, roman ya-
zıçısı, sosial fəaliyyətinə görə haqqında
müstəqil monoqrafiya yazılan ilk qadın ya-
zardır. "Meram", "Xəyal və Həqiqət",
"Mihadarat" və sair əsərlərin müəllifidir.

Fatma Aliyə xanım uzun sürən xəstə-
likdən sonra 1936-cı ildə İstanbulda və-
fat edib.

O, dünyada yeganə
miniatür kitab muzeyinin yaradıcısıdır

**Belə kolleksiyaları xaricdə
yalnız varlı adamlar
yarada bilərlər**



**Zərifə Teymur qızı
Salahova**

*Azərbaycanın əməkdar mədəniyyət
işçisi, Respublika Kitab Cəmiyyəti və
Azərbaycan Qadınlarının Bakı
Assosiasiyasının rəhbəri*
2 fevral 1932 (Bakı)

Təxminən 23 il əvvəl Moskvada
İ.A.Krlovun təmsillərinin kiçik
formatlı nəşri ilə tanış oldum. Ki-
tabı ilk dəfə əlimə alanda çox heyrətlən-
dim. Bu tanışlıq məni miniatür kitab nəşri
işinə təşviq etdi. O vaxtdan SSRİ-nin müx-
təlif şəhərlərinə, dünyanın müxtəlif ölkə-
lərinə səfərim zamanı kitab və bukinist
mağazalarına gedir, kolleksiyaçıların müt-
ləq görüşürdüm. Bəzən də xarici ölkələrə
səfərlər zamanı mini kitablar alırdım. İlk
miniatür nəşrləri mənə Zinovi Gerd, Orest Vereyski, Rimma Kazakova, Vladi-
mir Tsvetov, Aleksandr Dolski kimi məş-
hur mədəniyyət xadimləri, Leninqrad,
Moskva, Pərin şəhərinin tanınmış mini ki-
tab kolleksiyaçıları bağışlamışlar. Əlbət-
tə ki, doğma qardaşım, dünya şöhrətli rəs-
sam Tahir Salahov da bu işdə mənə kö-
mək edirdi.." deyir Zərifə Salahova.

■ 1952 - 1956 -
M.F.Axundov adına

APİ-ni bitirib. Bir müd-
dət Xankəndi və Xal-
danda müəllimlik edib.

■ 1956 -1958 - Orta
məktəbdə ibtidai sinif pe-
daqoqu, rus dili və ədə-
biyyatı müəllimi işləyib

■ 1958-1962- "Minqə-
çaurskiy raboçiy" və
"Kommunist Sumqaita"

qəzetlərinin əməkdaşı
olub.

■ 1962-1966 - Azər-
baycan Kommunist
Partiyası Sumqayıt Şə-
hər Komitəsinin təlimat-
çısı, müəllim, təbliğ-
at və təşviqat şöbəsi-
nin müdiri vəzifələrində
işləyib.

■ 1966-1967- Sov.
İKP MK yanında Ali

Partiya Məktəbinin
dinləyicisi olub.

■ 1970 -1981 -Azər-
baycan KP MK-nin təş-
kilat-partiya işi şöbəsi-
nin partiya informasiya
sektorunun müdiri olub.

■ 1981-1993 - Azər-
baycan SSR Kitab Həvəskar-
ları Kəndli Cəmiyyətinin
İdarə Heyəti sədri bini-
ci müavini vəzifəsini tutub.

■ 1993 - "Kitab" Cə-
miyyəti İdarə Heyətinin
sədridir

■ 2002 - Respublika
Kitab Cəmiyyətinə və
Azərbaycan Qadınları-
nın Bakı Assosiasiyası-
na başçılıq edir.

■ "Şöhrət" ordeni ilə
təltif edilib.

■ Hazırda İctimai Te-
leviziya Yayım Şurası-
nın üzvüdür.

Müsahibə

Kolleksiyamda 5 min cilddən artıq kitab var

Banqladeşin təhsil naziri, professor Siddiqi:

"Xanım Zərifə Salahovanın eksponatları Sotbi Hərracına layiqdir"



Müsahibim əməkdar mədəniyyət işçisi Zərifə Salahovadır.

- Kiçik formatlı kitabı hələ qədim zamanlarda şərqdə və qərbdə, haqlı olaraq miniatür adlandırmağa başlamışlar. Çünki bu, öz növbəsində daim sənət obyektidir - əlyazma, nəfis poliqrafiya, təsviri ustalıq nümunəsi olmuşdur. Eyni zamanda bu nəşrlər bilik mənbəyi olaraq elə bir xüsusi cəhətə malikdir ki, o az yer tutur, insanın həmişə həmdəmi, yol yoldaşı ola bilər.

Uzaq keçmişdə bu kitablarda Quranı, İncili, Tövrəni yerləşdirmək mümkün idi

Hazırda da əsla öz əhəmiyyətini itirməyən miniatür kitab minlərlə insanı, xüsusilə kolleksiya həvəskarlarını cəlb və heyran etməkdədir.

- Bu nəşrləri əldə etmək asandır?

- Xeyr. Onları kitab mağazasından ala bilməzsən və hər hansı bir kitabxanada görə bilməzsən. Bu nəşrləri toplayan, axtarıb arayan, maraqlanan, öz kolleksiyalarını ehtirasla sevən adamların sayı çox geniş deyil. Kolleksiyamda 5 min cilddən artıq kitab arasında ən müxtəlif sahələr-ədəbiyyat, incəsənət, elm, idman üzrə antikvar, nadir nəşrlər var. Bu kitablardan istərsə də keçən əsrlərdə işıq üzün görmüş, istərsə də zamanımıza yaxın vaxtlarda, bizim günlərdə çap edilmiş dini nəşrlər də böyük maraq doğurur. Bu kolleksiya Bakı, Kabil, Dək-

kə, Hayfa, Moskva, Paris, Sidney və Kiyev şəhərlərində keçirilmiş mötəbər sərgilərdə böyük uğurla nümayiş etdirilmişdir.

- Kolleksiyanız həmkarlarınızın kolleksiyalarından nə ilə fərqlənir?

- Həmkarlarımdan fərqli olaraq doğma

Azərbaycanda miniatür kitab buraxılışını özüm təşkil etmişəm

Bakıda onlarca mini nəşrlər mənim bu kitablara hədsiz məhəbbətim sayəsində işıq üzün görmüşdür. Bu nəşrlərdə respublikanın ən yeni tarixindəki mühüm mərhələlərin: Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinə nail olması, Heydər Əliyevi lider seçən xalqın öz iradəsini ifadə etməsi, onun fəaliyyəti nəticəsində Azərbaycanın beynəlxalq aləmdə tanınması, Respublikanın dünya birliyində nüfuzunun yüksəlməsi, ictimai həyatın bütün sahələrinin demokratikləşməsi, Azərbaycan və Rusiyanın neçə-neçə tanınmış şair və yazıçılarının şeir və nəsr əsərləri öz əksini tapmışdır.

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin 1993-cü il oktyabrın 10-da andıçmə mərasimində söylədiyi "Vətənə, dövlətə, xalqa sədaqət andı" nitqinin miniatür kitab şəklində, 38x53 mm formatda azərbaycan, rus, ingilis dillərində nəşr edilməsi respublikanın ictimai həyatında böyük hadisə oldu. Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev bu nəşrin təqdimat mərasimində iştirak etdi. O, çıxışında dedi ki, Azərbaycanda miniatür kitab nəşri sahəsində

Zərifə xanım Salahovanın xidməti yüksək qiymətə layiqdir

Prezidentin 75 illiyi günlərində onun "Əsrin müqaviləsi" miniatür kitabı çapdan çıxdı. Bu yubileyə əlaqədar M.Qacarın "Xilaskar" poeması və H.Abbasın yubilyara həsr etdiyi şeirlər, 2000-ci ildə "Azərbaycan Respublikası", 2001-ci ildə Prezidentin XXI əsrin və yeni minilliyin başlanması ilə əlaqədar Azərbaycan xalqına müraciəti miniatür kitab şəklində nəşr edilmişdir.

- Belə geniş və sanbalı toplunun yaradılması tarixini də izləmək maraqlıdır...

- Yəqin ki, kolleksiya işinin diapazonu sizə hər cür tematik sərgilər keçirməyə imkan verib.

Kabildə, Dəkkədə nümayiş etdirdiyim ekspozisiyaların mərkəzində

Quranın müxtəlif nəşrlərindən, şərq dastanları və lirikasından ibarət kolleksiya dururdu. Böyük rus şairi A.S.Puşkinin anadan olmasının 200 illiyi ilə əlaqədar M.F.Axundov adına Dövlət Kitabxanasında miniatür "Puşkiniana"-nı nümayiş etdirdik. Puşkinin Yevgeni Onegin poeması və "Kapitan qızı" əsəri, onun hələ sağlığında işıq üzün görmüş nadir nəşrlər tamaşaçılara güclü təsir bağışladı. Puşkiniana Moskvada və Parisdə də müvəffəqiyyətlə nümayiş etdirildi. Sidneydə 2000-ci ilin Olimpiya oyunları günlərində "Azərbaycan və idman miniatür kitabı" mövzusunda sərgi açdıq. Olimpiya çərçivəsində Respublika gününə dəvət olunmuş şəxslər Azərbaycan tarixi, xalqımızın adət və ənənələri, iqtisadiyyat və mədəniyyətimiz haqqında, habelə dünyada Olimpiya hərəkatının və idmanın inkişafı haqqında dolğun təsəvvür ala bildilər. Ukraynada Azərbaycan mədəniyyəti günlərində miniatür kitablardan ibarət "Azərbaycan və

Ukrayna miniatür kitabı" sərgimiz də gələnlərə unudulmaz təsir bağışladı. Təsəvvüfən təsadüfə keçirilən və qısa müddətdə davam edən sərgilər çox adam cəlb edə bilməz. Ona görə də belə geniş və çoxsahəli kolleksiya üçün daimi mənzil gərkdir. Elə bir mənzil ki, kitabsevərlər, məktəblilər, tələbələr, Azərbaycan paytaxtının qonaqları oraya istədikləri gün gələ bilsinlər. Miniatür kitab muzeyi yaratmaq ideyası bax beləcə meydana gəldi.

Bu muzeyin Bakı şəhərinin tarixi hissəsində - İçərişəhərdə xüsusi tikilib düzəldilmiş binada açılması Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin şəxsi dəstəyi sayəsində mümkün oldu. Ekspozisiyada 61 ölkədə nəşr edilmiş cəmi 4055 kitab nümayiş etdirilir, ehtiyat fondunda 780 nüsxə, mübadilə fondunda 800-dən artıq kitab var.

- Ölkəmizdə və xaricdə keçirilmiş çoxsaylı sərgilərdə yazılmış rəylər nə deyir?

- Banqladeşin təhsil naziri, professor Siddiqi rəyində yazır: "Bu nadir nəşrlərlə tanış olanadək mənə elə gəlirdi ki,

Belə kolleksiyaları ABŞ, İngiltərə kimi ölkələrdə yalnız varlı adamlar yurda bilərlər

Düşünməzdim ki, bu, Sovet İttifaqında da, illah da ki, kitab toplamaq kimi belə gözəl və nəcib işlə məşğul olan müsəlman qadın üçün də mümkündür. Xanım Zərifə Salahovanın eksponatları Sotbi Hərracına layiqdir".

1999-cu ilin dekabrında Parisdə Beynəlxalq Diplomatiya Akademiyasının 70 illiyi qeyd olunurdu. Müxtəlif ölkələrin səfirlikləri Akademiyanın salonlarında sərgilər təşkil etmişdilər. Şərqdə Azərbaycandan mənim kolleksiyamdan olan miniatür kitablardan ibarət "Azərbaycan və

nın qonaqları dünyanın 45 ölkəsinin səfir-ləri bu nadir eksponatlara heyran qalmışdı-lar. Rusiyanın Fransadakı səfiri N.Afa-nasyev rəy kitabında yazıb: "Dünya ədə-biyyatı abidələrinin bu heyrətamiz kollek-siyasına valeh və məftun oldum. Özü də bunların hamısı miniatürlərdir. Bu xəzinə-də rus və Rusiya kitablarına geniş yer verildiyini görmək xüsusilə xoşdur. Böyük zövq aldığımıza görə çox sağ olun".

Bu toplu geniş və rəngarəngdir. Muzey-gələnələr 34 vitrində yerləşdirilmiş kolleksiyanın 15 bölməsi ilə tanış olduqdan sonra toplu haqqında ətraflı olmasa da, müəyyən təsəvvür alır. Bunlar inqilabdan əvvəlki Rusiyada, 1992-ci ilədək SSRİ-də, habelə Azərbaycanda, Rusiya Federa-siyasında, MDB, Baltik ölkələri, eləcə də,

ABŞ və Böyük Britaniya, Fransa, İsveçrə, Almaniya, İtaliya, Yaponiya, Çexiya, Slo-vakiya, Macarıstan, Polşada nəşr edilmiş miniatür kitablardır.

- Zərifə xanım, "Miniatür kitab mu-zeyi"nin gələcəyini necə görürsünüz?

- Bakı ən müxtəlif təmayüllü muzey-lərlə zəngindir. Onların arasında Şirvan-şahlar Sarayı kompleksi, Dövlət İncəsənət Muzeyi, Nizami adına Ədəbiyyat muzeyi, Xalça muzeyi, Ü.Hacıbəyovun, S.Vurğu-nun, N.Nərmənovun ev muzeyləri kimi muzeylər var. İnanıram ki, indi bütün dün-yada birinci və hələlik yeganə olan minia-tür kitab muzeyi də onların arasında öz la-yiqli yerini tutacaqdır.

06.05.2006



Səfiyə xanım Hacı Zeynalabdinin açdığı qızlar məktəbinin qəyyumluq şurasının üzvü kimi onların təlim-tərbiyəsinə fikir verirdi

Azərbaycanın ilk qadın xeyriyyəçilərindən biri



Səfiyə (Sona) xanım Tağıyeva

XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəlləri Bakı Müsəlman Xalq Xeyriyyə Cəmiyyəti idarə heyətinin sədri.

Cəmiyyət yoxsul qızlar üçün məktəb açmışdı. Məktəb Azərbaycan qızlarının savadlanmasında, onlara milli-mənəvi dəyərlərin aşılmasında, ailədə və cəmiyyətdə öz hüquqlarını anlamasında böyük rol oynamışdır.

Milyonçunun nəvəsi ilə babasının Mərdəkan-dakı bağında görüş-dük. Həyatə daxil olanda ilk növbədə xeyirxah mesenata məxsus olan əşyaları aradım. Həyatın ortasındakı möhtəşəm quyu və əllərini əsasına dayaq edib əyləşən nəcib görkəmli nu-rani bir qadın diqqətimi cəlb etdi. Bu, xalq dili ilə desək, ödəklərinə qədər təlim-tərbiyə tökülən və bizə ata-baba adətlərimizi, dərin və şöhrətli tariximizi xatırladan milyonçu Hacı Zeynalabdin Ta-ğıyevin nəvəsi Səfiyyə xanımdır.

"Uşaqılıq illərini babasının yanında keçirmiş Səfiyyə xanımın yaddaşında nələr qalıb" sualımı belə cavablandırır: "Həmişə onun yanında oturardım. Mənə anamdan-atamdan yaxın idi. Onunla böyümək bilirsiniz nə deməkdir? Axı o, çox ağıllı adam idi..."

- Günlərin birində bağ-ımıza baxan Vahab dayı bir ki-şini gətirdi gəldi. Mən də otur-muşdum babamın yanında. Ki-şi dedi ki, "Hacı, mən burada, qonşuluğunuzda oluram, oğlu-mu nişanlamışam, amma ev-ləndirə bilmirəm, çünki pulum yoxdur." Babam Vahab dayıya tapşırırdı ki, o kişiye filan qədər pul versin..."

Müsahibə

Mən anadan olanda adını veriblər mənə...

*Məclislər yaraşığı olan nənəm babamın xeyriyyə işlərində,
ümumiyyətlə, mədəni həyatda fəul iştirak edib*

*Müsahibim Hacı Zeynəlabdin Tağıyev
və nəvəsi Səfiyə xanım Tağıyevadır*

- Kişi durub gedəndə babam onu qapıya qədər yola saldı və birdən gözü pəncərəyə sataşdı. Soruşdu ki, o pəncərədə görürən nədi? Kişi dedi ki, "Hacı, mənə bəlgışla, bura gələndə yoldaşım 5 ədəd yumurta qoydu, utandım onu sənə verim, qoydum bura." Babam dedi ki, "sənin arvadına kim deyib ki, mənim boğazım ağrıyır, buna görə mən həmişə yumurta içirəm. Çox sağ ol ki, bunları gətirmisən. Tök bunları qaba, gətir içim." Kişi daha pərt olmadı, sevincək halda evinə getdi. Hacı belə adam idi...

- Səfiyə xanım, gəlin əvvəldən başlayaq. Sadə başmaqçının oğlu necə oldu varlandı?

- Mən uşaq idim, elə danışılardan sizə deyirəm ki, atası ayaqqabılara yamaq salmış. Zeynəlabdin uşaq olanda anası Anaxanım vəfat edir. Atası ikinci dəfə ev-

lənir və təzə arvadın 5 qızı olur. Babam 6-8 yaşlarında olanda atasından xahiş edib ki, onu ev tikən bir kişiylə şagirdliyə versin. Atası gedib bənnə ilə danışır. Bənnə deyir, götür gəl, bizimçün palçıq daşıyar. Babam uşaqlıqdan başlayıb palçıq daşımağa. Hər gün 3-5 qəpik ona pul vermişlər. Bu, onların çörək pulları idi. Allaha inanan adamlar olublar. Babamın atası hər gün səhər çörək yeyəndə əllərini göyə qaldırıb deyirdi ki, "Ay Allah, sən mənim oğluma pul verirsən, çox sağ ol, o da bizə çörək verir".

15 yaşında daşyonan, 18 yaşında bənnə, sonra memar-podratçı olub

- 1863-cü ildə bir-iki nəfər yoldaşları ilə Bibiheybətdə icarəyə yer götürüb başladılar qazmağa. Nə qədər qazdılar bir şey çıxmıdı. Onlar babamdan ayrılıb getdilər. Amma babam bu işdən əl çəkmədi. Və orada gözlənilmədən neft fantan vurdu. Babam o pulla varlandı. Şəhərdən Bibiheybədəki mədəninə şose yolu çəkirdi, o yolu ziyarətəgahı qədər uzatdı.



*Şəhərin mərkəzində
böyük bir saray tikdirdi*

İndi ora Azərbaycan Tarixi Muzeyidir. Çox keçmədi ki, neftxuda, dəyirman sahibi, fabrikanın sahibi və həm də böyük balıq sənayeçisi oldu. 1896-cı ildə Bayıldakı 20 milyon dəyərinə zavod və mədənlərini 5 milyon yarım zərərinə satıb bez fabriki tikdirdi. Məqsədi isə minlərlə adamın əlini çörəyə çatdırmaq idi. Azərbaycanda yüngül sənayenin özülünü qoyan bu toxuculuq fabriki Zaqafqaziyada ilk toxuculuq fabriki oldu. Fabriki tikməmişdən əvvəl orada fəhlələr üçün ev, onların uşaqları üçün məktəb, xəstəxana, insana hər nə lazımdır, hamısını tikdirdi. Hacı puluna güvənib yolunu azmamaq üçün bənnəliq etdiyi baltanı otaq seylərindən birinin divarından qapı ilə üzbəüz asmışdı ki, açanda görsün və kasıb günlərini yadına salsın.

- Hacınin vətəngələri haraları əhatə edirdi?

- Xəzərin Azərbaycan sahillərindən tutmuş Dağıstan sahillərinə qədər, Dərbənd, Mahaç-Qala da daxil olmaqla.

Bankada kürü zavodu var idi

və bu kürü Rusiyaya və Avropaya ixrac edilirdi. Kür qırağındakı vətəngələri dövlətdən icarəyə götürmüşdü.

- Bakı neftinin beynəlxalq bazarlara yol açmasında Hacınin nə rolu olub?

- 1883-cü ildə Tağıyev mədənlərində 13 milyon pud neft fantan vurmuşdu. Neft hasil edilən yerin lap yaxınlığında böyük zavod tikdirib Rusiya şəhərləri ilə ticarətə başlayır. Hacınin məsləhəti ilə varlılardan çolaq Ağabala Quliyevin rəhbərliyi ilə "Bakı-Batumi" neft kəməri aksioner şirkəti yaranır. Bu nəhəng neft kəməri Bakıdan başlayaraq Kür düzənliyindən keçib Qafqaz dağlarının ətəyini və Suram qalasının yamacını aşır, Reon düzənliklərindən ötürək 800 km məsafədə uzanıb Xəzər dənizi-

ni Qara dəniz sahiliylə birləşdirəcəkdik. Kəmərin çəkilişini 1897-ci ildə başlayıb 1907-ci ildə tamamladılar.

- Hacınin xeyriyyəçiliyi barədə...

- Binalar tikdirdi, ümid verən ziyalılara maddi yardım edirdi, istedadlı gəncləri Rusiya və Avropanın ali məktəblərinə göndərirdi. Bunların içində N.Nərimanov, M.Əzizbəyov, S.Mehmandarov, F.Rüstəmbəyov və başqaları da vardı. "Müsəlman xeyriyyə cəmiyyəti", "Nəşr və məarif", "Nicat" xeyriyyə cəmiyyətlərinin yaranmasında Hacınin yaxından köməyi olmuşdu.

- Eşitdiyimə görə dini fanatizmin düşməni olub...

- Babam bilirsiniz necə Allaha inanan adam idi. Uşaqlıqdan biz həmişə Allaha dua edirdik. İndiyəcən mənim möhürüm də var, Quranım da. Babam ömrü boyu dilinə içki vurmayıb. Dövrünün maarifpərvər ruhaniləri ilə həmişə əlaqə saxlayırdı.

*Quranı azərbaycan dilinə
tərcümə etdirdi*

Tərcüməçi axund Məhəmməd Kərim olsa da, axund Əbu Turab və axund Ruhulla ona məsləhətçi olmuşdular.

- Azərbaycanda mətbuatın inkişaf etməsində nə xidmətləri olub?

- "Kaspi" qəzetini mətbəəsi ilə birlikdə alaraq qəzeti öz hesabına çap etdirdi. Onun vəsaiti ilə Əlibəy Hüseynzadə və Əhməd bəy Ağayevin redaktorluğu altında "Həyat" qəzeti və "Fyuzat" jurnalı çap edilirdi. Seyid Əzim Şirvaninin külliyyatını, Məhəmməd Hədinin ilk kitabı "Firdovsülhamat"ı, Nəriman Nərimanovun "Nadir şah Əfşar", Soltan Məcid Qənizadənin iki əsərini çap etdirdi. Bir dəfə Əli bəy Hüseynzadənin əli aşağı olur və "Çəsmə başında", "Bibiheybət" əsərlərini satmalı olur. "Bibiheybət" əsərini Bakıdakı ingilis konsulu almaq istəyir. Bu hadisəni Orucov qardaşlarından biri axşam Tağıyevin evin-



də olarkən ona danışır. Tağıyev şəkilləri alıb evinə gətizdirir və deyir ki,

***Bibiheybət məscidinin şəkli
qoy Bakıda qalsın***

gedib Londona düşməsin. Qərbi Avropanın bir neçə məşhur rəssamının əsərini baha qiymətə gətizdirmişdi. Ayvazovskinin "Tufana düşmüş gəmi" əsəri indi də İncəsənət muzeyində saxlanılır.

- Bir az "Tağıyev teatrı" barədə...

- Bu, Gənc Tamaşaçılar Teatrının binasıdır. Teatrın binası 1883-cü ildə babamın tərəfindən qoyulmuşdu. Həmin binada iki dəfə yanğın baş verib. Teatr binası xalqımıza babamın böyük hədiyyəsi oldu.

- Bakının həyatında elə bir hadisə yoxdur ki, Tağıyevin adı ilə bağlı olmasın...

- 1901-ci ildə Şahdağın ətəyində güclü su mənbəyi tapılmışdı. Hacınin təkidi və köməyiylə 1904-cü ildə ingilis - amerikan firması kəmərin çəkilişinə başladı və 1916-cı ildə Bakı-Şollar su kəmərinin çəkilişi başa çatdı. Babam rəhmətə gedən günün səhəri Mircəfər Bağirov suyu kəsdi və çevirdi öz bağına...

- Bəs Bakıda qız məktəblərinin açılması? Hacı mövhumatçı Bakı varlılarını necə yola gətirdi?

- Bakı mövhumatçıların fanatizmi ilə qarşı-qarşıya qalan babam Nəcəf müctəhidlərinə məktub göndərdi. Bu barədə onlardan müsbət cavab aldıqdan sonra fanatiklər öz qızlarını məktəbə göndərirlər. 1900-cü ildə hazır olan bina 185.000 manata başa gəldi. Bu məktəb köhnə Nikolayevski (Kommunist) küçəsində (Əliyazmaları Fondunun binası) yerləşirdi.

***Qız məktəbinin birinci müdürəsi
Həsən bəy Zərdəbinin arvadı Hənifə xanım Məlikova oldu***

Babam nəinki Azərbaycanın qəza və kəndlərində, həmçinin Həştərxan, Tiflis, Vladıqafqaz, Dərbənd, Peterburqda da bir çox məktəb və mədəniyyət ocaqları tikdirmişdi. Xalam Leyla və anam Sara Peterburqda Smolnı Qız İnstitutunda təhsil alıblar. O məktəb zadəganlara məxsus idi. Onları ana babaları geneal Ərəblinskiyə görə həmin instituta qəbul ediblər.

- Hacınin şəkillərində onu xüsusi geyimdə görürük...

- Babam millətlərə fərq qoymadığına, Rusiya imperiyasında da dəyərli xidmət göstərdiyinə, külli miqdarda pul xərclədiyinə görə imperator ona həqiqi dövlət müşaviri ("deystvitelni statskiy sovetnik") rütbəsi vermişdi. Bu rütbə general, kontr-admiral, bir də ober-prokuror rütbəsinə bəra-

bər idi. Ona görə bu geyimdə olurdu. Onun şahın kabinetində oturduğu 4-cü stul indi də durur. Üzərinə "Tağıyev" yazılıb.

- Nənəniz Sona xanım ilə bağlı nə deyirdiniz?

- Nənəm Hacınin ikinci arvadı idi. Birinci arvadı əmisi qızı Zeynəb olub. Ondən İsmayıl, Sadıq və qızı Xanım dünyaya gəlib. İkinci arvadı isə mənə nənəm dağistanlı ləzgi qızı Sona xanım olub. Ərəblinskiyin iki qızından böyüyü Hacınin oğlu Sadıqın arvadı idi. Hacı oğlulıqda olarkən kiçik bacı Sonanı görüb bəyənmiş və onunla evlənmişdi. Nənəmdən 3 qız və iki oğlu olub. Çox gözəl ömür sürmüşdülər. Səfiyə idi adı, Sona xanım deyirdilər.

***Mən anadan olanda
onun adını veriblər mənə***

Oğlu Məmməd yoldaşları ilə ova gedərkən kimsə tüfəng atır, tüfəngin gülləsi dəyir başına, ölür. Oradan onu götürüb gətirdilər və bunu görən nənəm havalandı. O biri oğlu İlyas Şura hökuməti Bayılda qazamata saldı, onu qazamatda vurub öldürdülər, çünki dövlətliyə orada pis baxırdılar. Xalam Leyla Şəmsi Əsədullayevin oğluna ərə getmişdi, 3 balası ilə qaçdı İrana, yoldaşı İranda idi. Anamla Süriyə xalam qalmışdılar. Məclislər yaraşığı olan nənəm babamın xeyriyyə işlərində, ümumiyyətlə, mədəni həyatda fəal iştirak edərdi. O, babamın açdığı qız məktəbinin qəy-yumluq şurasının üzvü kimi qızların təlim-tərbiyəsinə fikir verirdi.

- 50 illik sürgün həyatı yaşamısınız. O acı günlərdən xatirinizdə nələr yaşayırsınız?

- Paroxod bizi gözləyirdi... 3 balamla paroxodun aşağı hissəsində əyləşmişdim. Fuad körpə idi. Qamilla bir yanımda, Kamal isə bir yanımda durmuşdular. Paravozun yola düşməsinə gözləyirdim, bir də gördüm yoldaşım gəldi. Gizlicə yol tapmışdı. 10 il Başqırd vilayətinin Sterlita-

mak şəhərində, 50 dərəcə şaxtada, 40 il də Aşqabadda oldum. İndi düşünürəm ki, əgər yoldaşım mənəmlə getməsəydi, biz sağ-salamat qalmazdıq.

- Demək, Azərbaycanın qaymaqları sürgün həyatını dadıb...

- O vaxtı qaymaq idik bəyəm? Onların gözündə ən axırını adam idik.

- Şura hökumətinin gəlişini necə xatırlayırsınız?

- Dedilər Şura hökuməti gəlib. Gəldilər babamın bankını açdılar, 5 milyon qızıl pulunu, 750 min də atam Zeynal bəyin pulunu göturdülər. Babam cıncırını çıxarıb "hı" da demədi.

- Ananız bu işləri necə qarşılayırdı?

***Qaragün anam, qaragün anam,
qaragün anam...***

Anamın çəkdiyi çətinlikləri heç kəs çəkməyib. Leninqrada qaçdı, orada tutub qazamata saldılar. Leninqradda idim o zaman. Sonra dedi ki, mən gərək Bakıya gedim, burada qala bilmirəm. Biz Aşqabadda olanda xəbər gəldi ki, ananız xəstədir. Qazamatdan sonra küçələrdə qaldı, Bakıya onu qoymurdular gəlməyə.

- Qazamat dediniz yadıma düşdü. Tağıyevin şəhərdə qazamat tikdirməsi həmin dövrdə bədxahlar tərəfindən başqa cür yozulurdu axı...

- Babam dəyirman tikdirmişdi. Binanın hazır olduğu ərəfədə Bakı əhlindən bir dəstə Hacınin yanına gəlib gileylənirlər. Çünki o vaxt Nargin adasında həbsdə olan doğmalarının yanına gedib-gəlmək onlar üçün çox çətinlik yaradırdı. Xalq əziyyətdən qurtarmaq üçün tikdirdiyi dəyirmanı - "Tağıyev qazamati" adlanan bu binanı hökumətə icarəyə verir.

- Eşitdiyimə görə Sara xanım atasının millətin mənafeyi naminə gördüyü işləri sübuta yetirmək üçün çox çalışıb?

- Anam həbsxanada yatmışdı, heç bir



şeydən qorxmurdu. O, atasının müdafiəsi ilə bağlı hər yerə müraciət edirdi. İçi sənədlərlə dolu olan çantasını əlinə alıb idarələrin, elm və təhsil ocaqlarının qapılarını açıb-örtməkdən yorulsa da, inadından dönmürdü. Atasının xalqın maarifpərvər və xeyirxah oğlu olduğunu və xalqı üçün böyük iş gördüyünü sübuta yetirmək istəyirdi.

- Sara xanım son günlərində ən çox nəyi xatırlayırdı?

- Heç nəyi xatırlamırdı, danışmırdı da. Demirdi ki, mən ağır günlər yaşamışam. 92 il ömür sürdü. Cənazəsi vaxtilə uşaqılıq illərini keçirdiyi ata mülkündə Azərbaycan Tarixi Muzeyində qoyuldu.

- Səfiyə xanım, hazırda yaşadığınız bu ev babadan qalmadır?

- Bura vərəm xəstəxanasının bir tərəfidir. Ətrafdakı sanatoriya babamın bağı idi.

Bu ev babamın heyvanxanası olub

İki faytonumuz vardı, biri laklı, o biri sadə. Laklı faytonda babam gəzərdi. O biri fayton isə iş faytonu idi, uşaqları hər gün bir saatlıq dənizə aparırdı, çimizdirir və götürüb gətirirdi. Sonra bizim yaşadığımız

bu yerləri əlimizdən aldılar və elədilər sanatoriya. Bakı soveti icra hakimiyyətinin köməyi ilə bu faytonxanayı aldıq. Bizə təmir işlərində kömək etdilər.

- Necə dolanırsınız?

- Dövlət mənə təqaüd verir. Babamın çörək fabrikinə işlədən Nadir Quliyev anam rəhmətə gedəndə mənə çağırdı, mən manat pul verdi və dedi ki, get anan üçün hər nə lazımdır elə. Özü rəhmətə gedib, onu əvəz edən oğlu Bəşirət Quliyev hər ay mənə bir kisə un və 20 şirvan pul göndərir. Biz ona minnətdarıq.

- Hacı vəfat edəndə nəyi vəsiyyət eləmişdi?

- Babam heç yerə qaçmadı. Ömrünün sonuna qədər Mərdəkandakı bağ evində yaşadı və 1924-cü il sentyabrın 1-də orada vəfat elədi. Öz vəsiyyətinə görə onu molla Əbuturabın ayağı altında Pir Həsən türbəsində basdırdılar. Hər il sentyabrın 1-də orada babamın vəfatının ildönümünü keçirilir. Biz deməsək də mərdəkanlılar xəbər tutub gəlirlər.

30.08.2002

**O, Kolumbiya Universitetində
Azərbaycan ədəbiyyatının
dərslük kimi tədris olunmasına çalışır**

**Bu kitabın
çin və yapon dillərinə
tərcüməsi də
nəzərdə tutulur**



Məleykə Türel

*Amerikanın Harvard Universitetinin
professoru*

**Təbrizdə dünyaya gəlib.
Bu istedadlı qız artıq 10 yaşında
fars və ingilis dilləri bilirdi**

Londonda İqtisad Universitetini bitirib. Beynəlxalq tarix üzrə tədqiqatını Kolumbiya Universitetinin Beynəlxalq Əlaqələr İnstitutunda davam etdirərək bu mövzuda doktorluq dissertasiyasını müdafiə edib. 1995-ci ildən Harvard Universitetində səmərəli elmi-tədqiqat işlərini davam etdirib. Məleykə xanım Azərbaycan ədəbiyyatını xarici ölkələrdə tanımaq üçün 1990-cı ildən bəri tədqiqat işləri aparır. Onun dərslük kimi universitetdə tədris olunmasına çalışır.

Bu kitabın çin və yapon dillərinə tərcüməsi və internetdə yerləşdirilməsi də nəzərdə tutulur.

Meleyke Türel Nyu-Yorkda işləyərək Azərbaycan cəmiyyəti yaratmış, mühacirətdə olan soydaşlarımızı bu cəmiyyətdə toplamış, bir müddət «Azərbaycan xronikası» adlı qəzet də buraxmışdır.

Onu da qeyd etmək istəyirəm ki, Meleyke Türelin ata babası Qacarlar nəslinin Sankt-Peterburq Universitetində tibb təhsili almış həkimi, ana babası isə Təbrizin ən tanınmış nəşirlərindən biri olub.

Türkiyə, Misir, Polşa, Fransa, İngiltərə, Kanada, Almaniya, İspaniya və digər xarici ölkələrdə maraqlı proqramla çıxış edib

Repertuarına bir çox Şərq xalqlarının rəqsləri də daxildir



Afaq Süleyman qızı
Məlikova

Azərbaycanın xalq artisti, Azərbaycan Dövlət Mahnı və Rəqs Ansamblının rəhbəri

18 yanvar 1947 (Bakı)

■ 1963 - Bakı Xoreoqrafiya məktəbini bitirib.
■ 1963-1974 - Azərbaycan Dövlət Mahnı və Rəqs ansamblının solisti olub.

■ 1974-cü ildən məşqçi və pedaqoqdur.

■ 1978 - Azərbaycanın xalq artisti adı verilib.
■ Bir sıra xarici ölkələrdə (Türkiyə, Misir, Polşa, Fransa, İngiltərə, Kanada, Almaniya, İspaniya və s.) maraqlı

O, Bakı Xoreoqrafiya məktəbini, görkəmli Azərbaycan balerinası Leyla Vəkilovanın sinfini bitirmiş, həmin ildən Azərbaycan Dövlət Mahnı və Rəqs Ansamblının solisti, sonralar rəhbəri olmuş, Azərbaycan rəqslərinin gözəl ifaçısı kimi şöhrətlənmişdir. Repertuarına bir çox şərq xalqlarının rəqsləri də daxildir. Tükənməz enerjili peşəkar sənətkar rəhbərlik etdiyi ansambl ilə dünyanın bir çox ölkələrində Azərbaycan incəsənətini uğurla təbliğ etmişdir.

"Məni Misirə, Türkiyəyə və başqa yerlərə dəvət ediblər. İnsan üçün öz torpağından qiymətli nə ola bilər. Bərəkət də burdadır. Səni hər bir kəs başa düşür və dəyərləndirir. Bu gün mən xalq artistiyəm. "Şöhrət" ordenliyəm. Üstəlik də kollektivimiz əməkdar kollektivdir. Bundan artıq insan nə istəyər", - deyir Afaq xanım.

proqramla çıxış edib.
■ 1984 - Azərbaycan Dövlət Mahnı və Rəqs ansamblının rəhbəridir.
■ "Şöhrət" ordeninə layiq görülüb.
■ Azərbaycan bəstə-

karlarının əsərlərində, Əfrasiyab Bədəlbəyli-nin "Qız qalası" baletində gürcü rəqsini ifa etmiş, "Nəlbəki", "Şalaxo" rəqslərinə quruluş vermişdir.

Müsahibə

Mən rəqsi canımda yaşadıram

"Həmişə özümə hörmət etmişəm və öz "marka"nı saxlamışam"

Müsahibim Azərbaycanın xalq artisti
Afaq Məlikovadır

- Afaq xanım, həyatınızdan razısınız?

- Allahımdan çox razıyam ki, bu həyatı yaşamışam.

- Şəhnədəki uğurlarınıza görə ki-mə borclusunuz?

- Özümə, yoldaşıma, uşaqlarıma. Uşaq yaşlarımdan özümə qarşı çox ciddi və tələbkər olmuşam. 40 yaşında anam, bir ildən sonra isə atam vəfat etdi. Atam Azərbaycan Milli Dram Teatrının aktyoru, Respublikanın əməkdar artisti Süleyman Tağızadədir. O ağır günlərdə Xoreoqrafiya məktəbində təhsil alırdım. Ailədə 5 bacı, bir qardaş idik. Köməksiz qaldığımızdan məcbur olub özümüz öz yolumuzu müəyyənləşdirdik. Ali təhsil aldığımız müxtəlif sənətlərə yiyələndik.

- Rəqs sənətinə hansı yenilikləri gətirmisiniz?

- Milli rəqslərimizdə folkloru saxlaya-saxlaya modernləşdirilməsinə çalışır, onlara sintezi qoşurdum. Rəqs ansamblının proqramlarında bütünlüklə mənim rəqslərimdir. Bəstəkarlarla, rəssamlarla işləyir, musiqi sifariş edirəm. Həmin musiqini 2-3 ay dinlədikdən sonra yavaş-yavaş rəqslərimi qurmağa başlayıram. Bir rəqsin qurulması 3-5 aya başa gəlir. Rəqsi az müddətə quran baletmey-

ster əsl sənətkar deyil.

Sənətkar o musiqini bir müddət öz canında, bədəninə yaşatmalıdır

ki, tamaşaçıya istənilən səviyyədə təqdim edə bilsin.

- Rəqqasə olmasaydınız hansı sənəti seçərdiniz?

- Fiqurlu konkisürməni.

- Sənətdə sizi həmkarlarınızdan fərqləndirən cəhətlər...

- Bilirsiniz, mən 25 ildir Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblında bədii rəhbərəm. Bu illər ərzində davamçılarımı yetişdirmişəm. Ürəyimi verdim bu insanlarla saatlarla məşqlər edirəm. İndi çoxları özünü ulduz adlandırır. İnsan özü özünə ulduz deyə bilməz. O, özünü sənətdə göstərməlidir.

- Yəqin ki, şou-biznesi nəzərdə tutursunuz?

- Elədir, bu ondan irəli gəlir ki, onlar heç özləri də bilmirlər ki, şou-biznes nədir. Şou-biznesin sənətciləri 20-30 min tamaşaçının toplaşdığı böyük meydanlarda konsertlər verirlər. Gündə bir də nə maşın almaq, restoranlarda oynamaq şou-biznes deyil, bunlar əyləncə mərkəzləridir. Mənim solistlərim hamısı əməkdar və xalq artistləridirlər. Xalq artisti Tamella Eldarova, Təranə Muradova, Mürşüd Qasımov, Səbinə Qasıмова, Rüşət Məlikzadə və başqaları. Bir müd-

dət keçəndən sonra peşəkarlar azyaşlı uşaqları götürüb yetişdirirlər. Bu, o deməkdir ki, rəqs yaşayır və yaşayacaq.

- Azərbaycan Dövlət Mahını və Rəqs Ansamblının rəhbərisiniz. Rəqs sənətini təkmilləşdirmək üçün yeni layihələr üzərində işləyirsiniz?

- Martın 24-də Heydər Əliyev adına Respublika Sarayında mənim 60 illik yubileyimə həsr olunmuş konsertə hazırlayıram. Təzə rəqslər, təzə kostyumlar...

- Rəqs sənətinin böyük yolunu keçmiş Afaq Məlikovanı bu gün nə narahat edir?

- Məni və rəqs sənətində tanınmış digər rəqqasələri bu gün telekanallarda nümayiş etdirilənlər narahat edir.

İstəmirik ki, bizim sənətdə yüngül variantlar olsun

Elə xarici dövlətlərə getmək çətin olan vaxtlarda da dünyanı dolaşmış mill rəqslərimizi təbliğ etmişik. Əcnəbi dövlətlərdə bizim rəqslərimizi tanıyıb, rəğbətlə qarşılayıblar.

- Rəqqasələr adətən diqqət mərkəzində olurlar. Pərəstişkarlarınızdan nə gözləyirsiniz?

- Bilirsiniz, mən insanları çox sevən adamam. Məni sevən və sevdiyim insanların əhatəsindəyəm. Həmçinin ailəm... Ona görə də pərəstişkarlarımdan, məni sevlərdən ancaq dəstək görmüşəm.

- Səhnədə aldığınız ilk gül dəstəsini xatırlayırsız?

- İlk gül dəstəsini xaricdə olarkən aldım. Çox xoşbəxt idim.

- Rəqs sənətində 36 yaşında təqaüdə çıxırlar. Bu işinizə əngəl törətmir?

- İndi kadr tapmaq çox çətinidir. Mə-

nim 36 yaşında elə rəqqasələrim var ki, fiqurası 18 yaşındakı qızdan daha gözəldir, mən necə onu təqaüdə göndərim? Odur ki, onlar 40-43 yaş qədər işləyir, gündə 6-7 saat məşq edirlər. Bu fiziki gərginlik, fiziki əməkdir.

- Tamaşaçıların məhəbbətini qazanmaq üçün sənətkarda hansı keyfiyyətlər olmalıdır?

- İnsan özünə qiymət verməyəndən sonra kim ona hörmət edər? Mən özümə hörmət eləmişəm və öz "marka"nı saxlamışam. Qoy məni peşəkar rəqqasə kimi tanısinlər. Ekranı "petruşka" kimi görsekmək lazım deyil. Odur ki, tamaşaçıların həmişə məni görmək arzusunda olduqlarını etiraf edirlər. Mən bundan həzz duyuram.

- Bəzi sənətkarlar deyirlər ki, bizim üçün alqış və ya bir dəstə gül hər şeydir. Sonra da ad almamaqlarından gileylənirlər. Ümumiyyətlə fəxri ad almaq sənətkar üçün nədir?

- Gülü öz yeri var. Əlbəttə, tamaşaçı tərəfindən gül veriləndə, bunu böyük diqqət kimi qiymətləndirirsən. Ad almağa gələndə, əgər insan həqiqətən sənətdə xidmət göstəribsə və müəyyən fəxri ad layiqdirsə niyə də dəyərləndirilməsin?

- Bütün insanlar şöhrətlənməyə can atır. Bəzən də deyirlər ki, şöhrət insanın sərbəstliyini əlindən alır, ona əzab verir, bu doğrudurmu?

- 1963-cü ildən Filarmoniyada işləyirəm. Mərhum prezidentimiz Heydər Əliyevin dövründə 1975-ci ildə əməkdar, 1978-ci ildə xalq artisti, 2001-ci ildə "Şöhrət" ordeninə layiq görülmüşəm. Bu şöhrət mənə ancaq sevinc gətirib, məsuliyyətimi artırıb, yeni rəqslər qurmağa ruhlandırıb.

- Maraqlıdır, toy şənliklərində iş-



tirak edərkən yaqın ki, sizdən rəqs umurlar. Bu təklifləri necə qəbul edirsiniz?

Toy və şənlikləri çox sevirəm

Həyat yoldaşım, uşaqlarımla toylara gedirəm. Toyunda iştirak etdiyim insanlar artıq mənim xasiyyətimi bilirlər. Məni məcbur eləmirlər, özüm istəsəm durub rəqs edirəm, istəməsəm yox. Lov-

ğalanmaq fikrində də deyiləm, mən də insanam axı. Bütün günü işləyirəm, yoruluram, hərdən dincəlmək də lazımdır.

- Ailədə yolunuzu davam etdirən var?

-Yox. Qızım Nərinə, oğlum Samir başqa sənəti seçdilər. Nəvələrim Aydan, Mikayıl, Seymur isə hələ kiçikdirlər. Onların sənət seçimi hələ qarşıdadır...

18.08.2006

“Fəxri kimyaçı” adına layiq görülmüş
bu ilk azərbaycanlı qadının elmi işləri
dünya alimlərinin diqqətini çəkib

Ombudsman Təşkilatının Prezidenti



Elmira Teymur qızı
Süleymanova

Kimya elmləri doktoru, professor,
Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları
üzrə Müvəkkili (Ombudsman)

17 iyul 1937 (Bakı)

“**B**u böyük tədbirdə Azərbaycan yeganə bir təşkilat idi ki, 100 nəfər nümayəndə ilə orada iştirak edirdi. Bizim Haqqada fəaliyyətimiz çox diqqətəlayiq idi. Daha sonra BMT-nin Baş Assambleyasının əhali üzrə konfransının 5 illiyinə həsr olunmuş tədbirdə və daha iki beynəlxalq konfransda iştirak etmişəm. Bu gəzintilər zamanı diasporamızla görüşlərim birinci dərəcəli vəzifəm olub.

Hollandiyada olarkən onların qadınları, müxtəlif təşkilatları ilə sıx ünsiyyətdə olub, hətta bir neçə parlament üzvləri ilə danışıqlar aparmışam. Onlara Azərbaycana qarşı erməni təcavüzü, itkilərimiz, torpaqlarımızın zəbt olunması barədə ətraflı məlumat vermişəm. Biz Hollandiyadan bir dəstə qadınları Azərbaycana müsafir kimi dəvət etdik”.



- 1967–1971 – Azərbaycan Elmlər Akademiyasının kimya elmləri bölməsinin elmi katibi işləyib.
- 1980 – Dissertasiya müdafiə edərək

- kimya elmləri doktoru adını alıb.
- 1982 – Azərbaycan Elmlər Akademiyası Neft Kimya Prosesləri İnstitutunda laboratoriya

- müdiri vəzifəsinə irəli sürülüb.
- 1994 – Azərbaycanda BMT-nin iqtisadi və sosial şurasında xüsusi məsləhətçi statusu olan

Müsahibə

Hollandiya ilə əlaqələrimiz hələ də lazımi qədər inkişaf etməmişdir

Azərbaycan dövləti ikinci dəfə müstəqillik əldə edəndən sonra
ölkədə insan hüquqları sahəsində böyük islahatlar baş verdi

Müsahibim kimya elmləri doktoru, professor, Nyu-York Elmlər Akademiyasının üzvü, Ombudsman təşkilatının prezidenti Elmira Süleymanovadır

- Elmira xanım, Azərbaycanda Ombudsman təşkilatının yaranması hansı zərurətdən doğdu?

- Siz bilirsiniz ki, Azərbaycan Respublikası XXI əsrə siyasi cəhətdən sabit, sosial-iqtisadi və mədəni cəhətdən inkişaf etməkdə olan bir ölkə kimi qədəm qoydu. İctimai-siyasi sabitliyin yaradılması, demokratik prinsiplərin bərqərar olması sahəsində ardıcıl addımların atılması Azərbaycan cəmiyyətinin və ictimai-siyasi qüvvələrin anarxiyadan demokratiyaya və qanunçuluğa keçidi yolunda ciddi dönüş oldu. Qanunun aliliyi prinsipinin reallaşdırılması, dövlət orqanlarının nüfuzunun bərpa olunması, azad düşüncənin təzahürü olan sərbəst siyasi fəaliyyəti məhdudlaşdıran bütün maneələrin aradan qaldırılması demokratiyanın təşəkkül tapıb, daha

da möhkəmlənməsi üçün şərait yaratdı.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında həyata keçirilən hüquq islahatları ölkəmizin tərəqqisi, hər bir vətəndaşın azad cəmiyyətdə yaşaması, hüquqlarının müdafiə olunması və şəxsiyyətin inkişafında böyük rol oynadı. Yeni əsrin ilk illərindən Azərbaycan dövləti insan haqlarının qorunması, hüquq və azadlıqlarının təmin olunması sahəsində ardıcıl tədbirlər həyata keçirməyə başladı.

Avropa Şurasına üzv qəbul olunduqdan sonra, Azərbaycan “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasına qoşuldu. Bu zaman o, öz üzərinə milli qanunvericiliyin beynəlxalq, Avropa standartlarına uyğun təkmilləşdirilməsi öhdəliyini götürdü. Bu istiqamətdə atılan addımlardan ən mühümü Ombudsman təsisatının yaradılması oldu. 2001-ci il dekabrın 28-də Milli Məclis tərəfindən “Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) haqqında”

Azərbaycan Qadın və İnkişaf Mərkəzinin prezidenti seçilib.

■ Uzun müddət Asiyanın Sakit Okean hövzəsi regionunda Mərkəzi

Asiya Ölkələrinin koordinatoru olub.

■ Avropa regionunda uşaq haqları üzrə Azərbaycanın təmsilçisi kimi çalışıb.

■ 30 ixtira, 200-dən artıq elmi əsərin müəllifidir.

■ 2002 – Ombudsman təşkilatının prezidentidir.

■ 2005 – Beynəlxalq sülh federasiyası tərəfindən Beynəlxalq Sülh mükafatı;

■ 2007 – «Şöhrət» ordeni ilə təltif edilmişdir.



Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Qanunu qəbul edildi. Ölkəmizdə qəbul olunmuş bu qanunu bəzi başqa ölkələrdən fərqləndirən xüsusiyyət hər bir kəsə ombudsmana müraciət etmək hüququnun verilməsidir. Artıq 2002-ci il iyulun 2-də yaradılan ilk Ombudsman təşkilatının sədri seçildim. Ümumiyyətlə, bu vəzifəyə seçilməmişdən əvvəl də mən insan hüquqları məsələləri ilə yaxından məşğul olurdum. 1988-ci ilə qədər isə sırf elmə məşğul idim. 1988-ci ildə

Böyük bir ictimai hərəkata təkan vermək və qadın hərəkəti sıralarında olmaq mənə nəsib oldu

Nəhayət, 1994-cü ildə Azərbaycanda BMT-nin iqtisadi və sosial şurasında xüsusi məsləhətçi statusu olan Azərbaycan Qadın və İnkişaf Mərkəzinin prezidenti seçildim. Uzun müddət Asiyanın Sakit Okean hövzəsi regionunda Mərkəzi Asiya ölkələrinin koordinatoru oldum. Avropa regionunda uşaq haqları üzrə Azərbaycanın təmsilçisi kimi çalışdım. Hər iki fəaliyyətim doğrudan da uğurlu oldu. Azərbaycan qadınının haqq-ədalət uğrunda mübarizəsinin dünya ictimaiyyətinə çatması, respublikada demokratiyanın, sabitlik və əmin-amanlığın yaradılması işində əlimizdən gələni əsirgəmirik.

- Hər iki regionda təmsil olunmağınızın səbəbi nə idi?

- Səbəb Azərbaycanın Avropanın Asiya ilə kəsişdiyi yollarda yerləşmiş bir ölkə kimi hər iki mədəniyyətə yaxın olmasıdır.

- Çox ölkələrdə olmusunuz?

- Dünyanın 75 ölkəsində müsafir olmuşam. İlk dəfə 1999-cu ildə "Həqa sülhə çağırışı" adlanan, 100-dən çox ölkənin nümayəndəsinin iştirak etdiyi beynəlxalq konfransda iştirak etdim.

- Demək olarmı ki, sizin Hollandiya ilə əlaqələriniz istənilən səviyyədədir?

- Yox, Hollandiya ilə əlaqələrimiz hələ lazımi qədər inkişaf etməmişdir. Hər iki ölkənin iqtisadi maraqları, istər ticarət maraqları, istər qadın icmaları, istər gənclər arasında, istər işgüzar biznes sahəsində olan fəaliyyətinə hədsiz imkanlar var və hələ də bunlardan səmərəli istifadə edə bilməmişik.

Əminəm ki,

bütün bunlar öz həllini tapacaq

- Yeni il ərəfəsində hollandiyalılara arzularınız...

- Bizim istədiyimiz budur ki, bütün dünyada konfliktlər aradan qaldırılsın. İnsan haqları qorunsun. Xalqlar, ölkələr, dövlətlər əmin-amanlığa yaşasınlar. Çünki insan hər hansı bir məkanda, hər hansı bir zamanda yaşayarsa, onun arzuları tükənməzdir. Haqsızlığa, dünyada aparılan ikili siyasətə, ədalətsiz müharibələrə son qoyulsun, Azərbaycan torpağında sülh bərqərar olsun. Nəhayət, mənim belə bir arzum var ki, dünyada yaşayan soydaşlarımız hər zaman Vətənlə əlaqələrini saxlasınlar, Azərbaycana gələndə Ombudsmana da qonaq olsunlar.

*"Azerbaijan Netherlands news" qəzeti
03.01. 2004*

Türkiyə Cümhuriyyətinin başçısı İsmət İnönü Türk Hava Qurumunun "Bir nömrəli Murassa" medalını onun sinəsinə taxmışdır

Türkiyənin ilk qadın hərbi təyyarəçisi



Sabihe Qökçen

Türkiyənin ilk qadın təyyarəçisi
21 mart 1913 (Bursa) –
22 mart 2001 (Ankara)

1925-ci ildə Atatürk Bursaya gələndə
Sabiheni mənəvi övladlığa götürərək
özü ilə Ankaraya aparıb

Mustafa İzzət Paşanın çoxuşaqlı ailəsində dünyaya göz açıb. Hələ uşaq ikən əvvəlcə atasını, sonra anası Hürriyyə xanımı itirib. Sabihe Atatürkün digər mənəvi övladları Zəhra, Ruqiyyə və Çankaya köşkünə yaxın yerləşən yavərlərin uşaqları ilə birlikdə burada təhsilini davam etdirib. Məktəbi qurtardıqdan sonra Atatürk Sabiheni və Zəhranı Arnavudgöy Amerikan Qız kollecinə verib. Bir il sonra Sabihe İstanbulda Üsküdar Amerikan Qız Kollegində təhsilini davam etdirib. 1933-cü ildə Atatürk onu təhsilini artırmaq və dil öyrənmək üçün Parisə göndərüb.

1935-ci ildə ilk türk qızı olaraq Atatürkün əmrilə açılmış Türk Hava qurumu məktəbində ("Türk quşu") oxumuş, sonra yüksək planerçilik ixtisasını artırmaq üçün yeddi məzunla birlikdə Sovet İttifaqındakı Alı Planerçilik Məktəbinə oxumağa göndərilmişdir. Sabihe müəllimlik ixtisası diplomu ilə vətənə dönüb, Hərbi Hava Qurumunda fəaliyyətə başlayıb, dünyada ilk hərbi təyyarəçi kimi Əskişəhərdə hərbi təyyarələri idarə edib. 1937-ci ildə Trakya və Egey hərbi təlimlərində iştirak edib.



Tiflisdə Zaqafqaziya Qızlar İnstitutunu Qızıl medalla bitirən



**Nigar
Hüseyn Əfəndi qızı
Şıxlinskaya**

*Topçu zabitlər məktəbinin qadınlar
komitəsinin başçısı, General Əliağa
Şıxlinski-nin ömür-gün yoldaşı*
1878 (Tiflis) – 15 avqust 1931 (Bakı)

İlk azərbaycanlı hərbi şəfqət bacısı

Bir dəfə anası ilə Qaxdan Tiflisə gedən Nigar xanım Saloğlu stansiyasında bir qədər gözləməli olur. Qarayazı gölündən ekspedisiyadan qayıdan iki nəfər fransız ona diqqətlə baxıb "çox gözəl türk qızıdır, amma heyif ki, geyimi zövqsüzdür", – deyirlər. Səadət xanım əcnəbilərin ona baxıb nəsə dediklərini qızına çatdırır. Nigar xanım: "sən darıxma, indi mən onların dərslərini verərəm", – deyir. Qatır Tiflisə yaxınlaşanda üzünü fransızlara çevirib "cənab, zəhmət olmasa deyən, saat neçədir. Naftulluğa çoxmu qalıb?" – deyər soruşur. Fransızlar qızın təmiz fransız ləhcəsində danışdığını görüb xəcalət çəkir və dönə-dönə üzr istəyirlər.

- 1889 - Tiflisdə Qızlar İnstitutunu Qızıl medalla bitirib.
- 1914 - Birinci Dünya müharibəsi dövründə "Russki invalid" qəzetində rus qadınlarına müraciəti

- dərc olunub.
- 1914 - Zabit arvadları ilə danışaraq "Qırmızı xaç" hərbi xəstəxanasını təşkil edib.
- Nizami Gəncəvinin azərbaycanlı ol-

masını yazan ilk tədqiqatçılarından biridir.

■ Rus, fransız, ərəb, fars dillərini mükəmməl bilirdi.



Əsgərlər çox sevdiklərindən ona "mamaşa" deyirdilər

*O, Zaqafqaziya müftisi, maarifpərvər insan
Hüseyn Qayıbovun qızıdır*



*rinoloringoloq - ali kateqoriyalı həkim
Elmira Şıxlinskaya*

*Müsahibim
general Əliağa Şıxlinski-nin yaxın qohumu, Tibbi
Bərpa Elmi
Tədqiqat İnstitutunda oto-*

yimdəki şəklini burada gizlədibmiş.

-Niyə?

-Təxminən 57-ci illər idi. Arada elə bir vəziyyət yaranmışdı ki, qorxurdular həbs olunmaqdan.

*Sovet hökuməti qurulandan sonra
onu çar ordusunun zabiti kimi
izləyirdilər*

Əmisi oğlu akademik Ənvər Şıxlinski doktorluq dissertasiyası yazırdı. Əliağa görə ona icazə vermirdilər arxivdən sənəd götürməyə. Elə atam da "Kaverski" korpusunun zabiti olduğunu gizlədirdi. Bilsəydilər, bir ziyan toxunardı.

Mirzə Babayev bizə qonşu idi. Həmi-



- Atam professor Abdulla Şıxlinski Tibb Universitetində uzun illər burun-qulaq-boğaz kafedrasının müdiri vəzifəsində işləyib. Şıxlinski-nin əmisi oğlu olsa da bir-birinə qardaş deyiblər. Əliağa Şıxlinski-nin hərbi geyimdə olan şəklinin bizə yadigar qalmasının maraqlı bir tarixi var. Əliağa müalicə komissiyasının xəstəxanasında yatanda atam həmişə gedib ona dəyərdi. Atama demişdi ki, sona bir şey bağışlayacağam. Nəsilə ən çox etibar etdiyi adam atam idi. Bir gün atam bir şəkil gətirdi. Şəkildə Əliağanın Nigar xanım ilə yaşlı vaxtları təsvir olunurdu. Atam çərçivədə olan həmin şəkli xəstələri qəbul etdiyi kabinetində stolunun üstündə qoymuşdu. Xidmətçi silib təmizləyəndə bu şəkli salıb sındırıb. Atam çox təəssüflənib və şəkil üçün yenidən çərçivə hazırlatdıranda ölçüb-biçərkən həmin şəklın arxasından Əliağa Şıxlinski-nin hərbi geyimdə şəkli aşkara çıxıb. Demə, hərbi ge-

şə gələrdi evimizə, atamla nərd oynayardılar, söhbət edərdilər. Bir dəfə atam həmin şəkli ona göstərdi. Mirzə Babayev çox heyrləndi və dedi ki, "bu şəkli ver mənə, böyüdüm". Onun hərbi geyimdə şəkli belə aşkara çıxdı. İndi o şəkildən Azərbaycan Tibb Muzeyində, Ensiklopediyada və sair yerlərdə var. Həmin muzeydə Nigar xanım və Əliəğa Şıxlinski ilə bağlı eksponatlar nümayiş etdirilir və bir də generalın bürüncdən kiçik heykəli qoyulub.

- Azərbaycanın ilk səfqət bacısı sayılan generalın həyat yoldaşı Nigar xanım barədə nə deyərdiniz?

- Nigar xanım 1889-cu ildə Tiflisdə Zaqafqaziya Qızlar İnstitutunu Qızıl medalla bitirən ilk ali təhsilli azəri qızıdır.

Atası Zaqafqaziya müftisi Hüseyn Qayıbov

Azərbaycanın ilk maarifpərvər şəxsiyyətlərindən biri, şeiri - sənəti sevən din alimi olub. Evdə xüsusi təhsil görmüş anası Səadət xanım Qafqaz Müsəlman Qadınları Xeyriyyə Cəmiyyətinin fəxri üzvü, Nigar xanım isə ömürlük üzvü seçilmişdi. Qardaşı Bahadır bəy akademik Heydər Hüseynova yazdığı məktubda bacısının atasından daha çox şey əxz etdiyini, İran klassikləri Sədi Şirazi, Hafiz, Cami, eyni zamanda Azərbaycan şairlərindən Nizami, Füzuli, Xaqani, Vaqif və başqalarını da oxuduğunu bildirib qeyd etmişdi ki, ərəb dilini öyrəndiyindən ərəb ədəbiyyatının, eyni zamanda rus dili və fars ədəbiyyatının da bilicisi idi. Fransız dilini mükəmməl bilirdi. Bu dildə bir az zəif danışan Əliəğa Şıxlinskiyə bəzən qonaqları olanda kömək də edirmiş.

- Eşitdiyimə görə Nigar xanım ya-

ralılara tibbi yardım göstərən Qadın Komitəsinin sədri imiş...

- Birinci dünya müharibəsinin iştirakçısı olan Nigar xanım 1914-18-ci illərdə yaralılara yardım göstərən "Qırmızı xaç" hərbi xəstəxanasını təşkil edib. Həmin xəstəxanaya topçu zabitlər məktəbi qadınlar komitəsi başçılıq edib. Həmin vaxtlarda Əliəğa Şıxlinski Çarskoe Selodakı Artilleriya Zabıtları Məktəbində rəis müavini işləyirdi. Tədris binasının kazarmalarını döyüşə gedənlər üçün hospital edirlər.

Nigar xanım topçu zabitlər məktəbinin qadınlar komitəsinə başçılıq edir

həm də Kayzer Almaniyasına qarşı döyüşlərdə yaralanan əsgərlərə analıq qayğısı göstərirdi. Hərbi xəstəxana rəsmi olaraq "Topçu zabitlər məktəbi qadın komitəsinin xəstəxanası" adlanırdı. Əsgərlər ona ehtiram əlaməti olaraq həmin xəstəxanayı "Şıxlinski xəstəxanası" adlandırırdılar. Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulandan sonra Bakıya qayıdan Nigar xanım qəzet və jurnallarda ədəbiyyat və mədəniyyət məsələləri ilə bağlı məqalələrlə çıxış edir. Onun "Russki invalid" qəzetində birinci dünya müharibəsi əleyhinə qadınlara müraciəti dərc olunmuşdu.

- Əliəğa Şıxlinski ilə Nigar xanım necə evlənib?

- Vaxtında Nigar xanımı ona verməmişdilər. Tiflisdə təhsil alıb qayıdandan sonra yenidən maraqlanıb, ona Nigar xanımın ailə qurub sonra boşandığını və bir oğlu olduğunu deyiblər. Yenidən Nigar xanım ilə ailə qurmaq istəyəndə qohumları buna mane olmaq istəyiblər. Bütün bunlara baxmayaraq Nigar xanım ilə evlənib. Nigar xanımın uşağını atası Türkiyəyə təhsil almaq üçün aparmışdı. Uşaq

Türkiyədə rəhmətə getdi. Nigar xanım ilə çox gözəl həyat sürən Əliəğa Nigara qəşəng şeirlər də qoşub.

Amma Nigar xanım ilə evləndikdə yaşlı olublar. Uşaqları olmayıb. General öz xatirələrində yazırdı ki, mənəim arvadım Nigar həmişə xəstəxanada olurdu. Əsgərlər çox sevdiklərindən ona "mamaşa" deyirdilər. Komitənin sədrliyi vəzifəsini ifa etməkdən başqa əsgərlər üçün müxtəlif dillərdə evlərinə məktublar yazırdı. Onun yanına tez-tez getdiyimə görə mənə də "papaşa" deyər çağırırdılar.

- Onu "hərb elminin alimi" adlandırırdılar. Çünki azərbaycanlı balası bu sahədə qeyri - adi bacarığa malik idi. Öz dövrünün adamları ona həm də "artilleriyanın Allahı" adını vermişdilər. O, 1910-cu ildə "Səhra toplarının cəbhədə işlədilməsi" kitabını yazmış, 1926-cı ildə Bakıda rusca-azərbaycanca qısa hərbi lüğəti nəşr edilmişdi. Təsədüfi deyil ki, Moskvada Hərbi İnqilab Sovetinin Səhra qərargahında, Qızıl Ordunun Artilleriya Müfəttişliyi İdarəsində artilleriya nizamnaməsini hazırlayan komissiya heyətində işləmişdir. Müharibədən sonra topçu zabitləri hazırlayan məktəbdə işləmiş, 1908-ci ildə polkovnik, 1912-ci ildə isə general-mayor rütbəsi almışdı.

Nikolay qol çəkəndə soyadına baxıb, onu polyak hesab edib

Bilsəydi azərbaycanlıdı, bəlkə də razı olmazdı.

- Hərbi yenilik kimi topçu zabitlər üçün hazırlanmış dərsliklərə daxil edilmiş "Şıxlinski uçbucağı" layihəsi barədə nə deyə bilərsiniz?

- Məsələn, gəlib görürlər kı, dağdır. O dağın arxasındakı düşməni necə vursunlar? Axı, bu artilleriyadır. Uçbucaq

qurub, hər üç tərəfdən atmaqla düşməni böyük zərbə vururdular. "Şıxlinski uçbucağı" budur.

- Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulandan sonra hansı vəzifələrdə çalışıb?

- Azərbaycan SSR Xalq Hərbi və Dəniz İşləri Komitəsinin müavini işləyib. 1920-ci ildə Nəriman Nərimanov onu Mehmandarovla birlikdə Baş qərargahda işləmək üçün Moskvaya göndərmişdi. Nərimanov özü bu iki nəfərin hərbi sahəsində əvəzədlənməz olduğunu qeyd etmişdi. Ömrünün sonuna kimi Azərbaycan diviziyasının təşkilində, Azərbaycanda ilk dəfə "Hərbi bilik" jurnalının, Hərbi Elmi Cəmiyyətin yaranmasında, hərbi lüğətin, hərbi nizamnamələrin yazılması və tərcüməsində böyük xidmətləri olub.

O, Petroqradda Port Arturun müdafiəsində göstərdiyi igidliyə görə qılıncla mükafatlandırılıb. "Anna", "Müqəddəs Stanislav", "Vladimir", "Georgi", habelə Fransanın yüksək hərbi ordenləri ilə təl-



tif olunub. Hərbi publisistik məqalələr yazıb. Səməd Vurğunun, Osman Sarıvəllinin bir sıra şeirlərini rus dilinə tərcümə edib. Onun "Mənim xatirələrim" əsəri hərbi sahəsində tarixçilər üçün bir mənbə kimi öz dəyərini itirməmişdir.

- General rəhmətə gedəndə nə vəsiyyət etmişdi?

- Hərbi sahədən kitablar yazan Şəmistan Nəzərli Azərbaycan Dövlət Tarixi Muzeyinin arxivindəki "Şıxlinski fondu"nda araşdırma apararkən Ə.Şıxlinskiyə açılmamış zərfdə vəsiyyətnaməsi-

ni tapmışdı. Vəsiyyətnamə dörd vərəqdən ibarət idi. Birinci vərəqdə "Ailə vəsiyyətnaməsi", ikincisində "Əziz, Bahadır və Varya", üçüncüdə ancaq tarix qoyulub, dördüncü isə "Son rica" sərəlvəsi ilə verilib.

"Son rica"da Nigar xanım barədə yazılmışdı: "Mənə əziz olan Nigar xanımın qəbri ilə yanaşı dəfn edin. Qəbri yastı tava daşı ilə örtüb üstündə yazarsınız "Əliağa Şıxlinski". Heç bir tarix lazım deyil..."

11.10.2002



Azərbaycan elminin korifeylərindən Yusif Məmmədaliyevin ocağında böyüyüb-başa çatmış qız

Mədəniyyətin inkişafında qətiyyətli addımlar atır



Sevda Yusif qızı
Məmmədaliyeva

*Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirinin müavini,
fəlsəfə elmləri doktoru, professor,
AMEA-nın müxbir üzvü
14 noyabr 1946 (Bakı)*

Sevda xanım Azərbaycan Dövlət Universitetində ali təhsil alaraq Neft-Kimya Prosesləri İnstitutunda aspiranturada oxumuş, atasının adını daşıyan həmin institutun Sumqayıt filialında elmi işçi kimi ilk fəaliyyətə başlamışdır. Respublikanın elmi və ictimai-mədəni həyatında fəal mövqe tutan Sevda xanım 1977-ci ildə Rusiya Ekologiya Akademiyasına, 1996-cı ildə isə Beynəlxalq Ekoenergetika Akademiyasına həqiqi üzv seçilib.

Mədəniyyətimizin elmi əsaslarla inkişafı və nəzəri problemlərinin həllini öz üzərinə götürən xanım fəlsəfə və mədəniyyətimizin ictimai mənafeyə xidmət edə bilməsi, həyatı və əxlaqi məzmunla aşılması, realizm yoluna sövq edilməsi üçün daim axtarışdadır.

Milli mədəniyyətimizin inkişafına göstərdiyi qayğı, tariximizin qorunması, regionlarda mədəniyyət sahəsindəki problemlərin aradan qaldırılması yolunda atdığı qətiyyətli addımları onun maarifpərvər azəri qadınlarının çağdaş nümunəsi olmasını bir daha təsdiq edir.

■ 1967 – 1970 - Elmi-tədqiqat işlərində ilk addımları atıb
■ 1972 - Kimya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi alıb
■ 1983 - Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində müəllim işləyib

■ 1994 - Dissertasiya müdafiə edərək fəlsəfə elmləri doktoru olub
■ 1997 - professor adını alıb. Bir neçə dil bilir. Onlarla elmi əsərin, məqalənin, monoqrafiyanın müəllifidir
■ 1999-cu il ildən Azərbaycan

Respublikası mədəniyyət nazirinin müavini
■ 2007-ci ildə Avropa Şurasının Mədəniyyət üzrə Rəhbər Komitəsinin Burosunun üzvü seçilmişdir
■ 120-dən çox elmi işlərin o

cumlədən 9 kitabın müəllifidir
■ 2008 - Fransa Respublikasının "İncəsənət və Ədəbiyyat sahəsində xidmətinə görə" ordeni ilə təltif edilib

O, ölkəsinin mövqelərinin daha da möhkəmlənməsi, gücünün artması, cəmiyyətin problemlərinin həll edilməsi yolunda mübarizə aparır

Azərbaycan-Türkiyə arasındakı münasibətlərin doğmalığını təzahür edən məqamlar zəngindir



Şerife Ünverdi

Millət vəkili, tibb elmləri doktoru
1955-ci ildə Lefkoşada anadan olub

Millət vəkili deyir: "Azərbaycan-Türkiyə qardaşlığı ulu öndər Heydər Əliyevin iki ölkə arasındakı münasibətlərin formulu kimi irəli sürdüyü "bir millət, iki dövlət" kəlamı rəsmi Bakının Şimali Kipr Türk Cümhuriyyətinə münasibətində də özünü göstərir. Bu gün dünya birliyinin ikili standartları ilə qarşılaşan Şimali Kipr Türk Cümhuriyyətinin iqtisadi əlaqələrini genişləndirməyə böyük ehtiyacı var.

Azərbaycan 2005-ci ilin iyulunda Şimali Kipr Türk Cümhuriyyətinin bu vəziyyətdən çıxması istiqamətində böyük qətiyyət göstərən ilk ölkələrdən biri oldu. Adanın türk əhalisi həmin il geniş tərkibli Azərbaycan nümayəndə heyətinin Şimali Kiprə səfərini böyük rəğbət hissi ilə qarşıladı. Bu istiqamətdə görülən işlər, atılan addımlar artıq özünü doğruldur..."

- 1972 – 77- İstanbul Universitetinin tibb fakültəsində təhsil alıb.
- 1977 – 80- İstanbulda özəl klinikada stomotoloq olaraq çalışıb.
- 1980 - Lefkoşada özəl klinika açıb.
- 1994 – 98- Lefkoşa Türk Bələdiyyə Məclisində üzv olub.
- 20 noyabr seçkilərində təkrar millət vəkili seçilib.



Azərbaycanda nadir triosundakı çıxışı ilə bir daha təsdiq etdi ki, qadınlar muğam ifaçılığını kişilərlə bərabər səviyyədə təmsil edə bilirlər

Bakı Musiqi Akademiyası tarixində muğam dərsləri deyən ilk qadın



**Səkinə Qulu qızı
İsmayılova**

Müğənni, Azərbaycan Respublikasının
xalq artisti
24 fevral 1956 (Bakı)

“Bəzən eşidirsən ki, kimsə ailəsini sənətinə qurban verdi, buna necə baxırsınız" sualımı belə cavablandırdı:

"Tam əleyhinəyəm. Belə düşünürəm ki, qadının ağı olsa, onun heç birini o birinə qurban verməz. Ailəni qorumaq üçün mütləq qarşılıqlı güzəştlər olmalıdır. Əlbəttə ki, ilk növbədə seçdiyin insanın sənə və sənətinə hörməti olmalıdır. Həyat yoldaşım neft mühəndisidir. Baxmayaraq ki, hər zaman qadınlara üstünlük verirəm, amma yenə deyirəm ki, bu məsələnin həlli çox dərəcədə qadınlardan asılıdır. İstəyirsən ailəni saxlayan, bir az səbirli, dözümlü olmalı və bacardığın qədər buna səy eləməlisən.

Xalqın məhəbbəti, səhnədəki uğurlarım, dünyada muğam sənətinin təbliği... Bütün bunlardan sonra gəlirəm evə, əgər ailədəki mühit məni tamamlamasa, mən özümü xoşbəxt hiss edə bilərəmmi? Və yaxud, sənətimin ardıycan evdən hansı ruhda çıxıram? Bunlar hamısı şərtidir.

- 1974 - Asaf Zeynallı adına Musiqi Məktəbində təhsil alıb.
- 1990 - Azərbaycan Dövlət İncəsənət Universitetini bitirib.
- 1980 - M.F.Axundov adına Opera və Balet Teatrına dəvət

olunub. "Leyli və Məcnun"da Leyli, "Əsli və Kərim"də Əsli, "Aşiq Qərib"də Şahsənəm. "Gəlin qayası"nda Gülbahar obrazları tamaşaçılar tərəfindən rəğbətlə qarşılanıb.

- 1974 - Asaf Zeynallı adına Musiqi Məktəbində təhsil alıb.
- 1986 - Komsomol mükafatı laureatıdır.
- 1988 - Azərbaycanın əməkdar artisti;
- 1992 - Azərbaycan Respublikasının xalq

artisti fəxri adlarına layiq görülüb.

- 1999 - İrana qastrol səfərinə dəvət olunub.
- Hazırda Bakı Musiqi Akademiyasında muğamdan dərs deyir.

Müsahibə

“Space” xalqa 12 istedad bəxş elədi

Mənim çıxışından sonra İranda qadın xanəndələrə qapı açıldı...

Müsahibim Azərbaycan Respublikasının xalq artisti Səkinə İsmayilova

- Dərslərimi yaxşı oxuyurdum. Həkim də ola bilərdim, hüquqşünas da. Ətrafimdakı adamlar mənə məsləhət gördülər ki, bu sənətə yiyələnəm. Asəf Zeynallı adına musiqi məktəbinə daxil oldum. Səsin irsən keçməyinə gələndə isə atamın və bibimin yaxşı səsi olub, amma bu sənətin dahıyan düşməyiblər. Bizim dövrümüzdə ata-ana qız uşağının xanəndə olmağına sevinməzdə, qorxurdu ki, söz-söhbət olar, ailə qura bilməz. İndi belə deyil. Valideynlər özləri məşğul olurlar, müəllim tuturlar.

- Övladınızın sizin sənətin davamçısı olmasını istərdiniz?

- Bir qızım var, istədiyi sənəti seçib. Qərb Universitetində tərcüməçilik ixtisasına yiyələnir. Sənətə, musiqiyə böyük məhəbbəti var.

- Yolum başlanğıcında hansı çətinliklərlə qarşılaşdınız?

- Mənə elə gəlir, sənət varsa, sənətə istək varsa, bu çətinlikləri aradan qaldırmaq üçün qüvvə də olur. Deyərdim, bu, ilahi bir qüvvədir. Əgər doğrudan bu yolu təmiz niyyətlə tutursansa,

Allah qapıları sənə açır

- Bayaqdan muğamı tədris edirsiniz, mən də sizi izləyirəm. Tələbələrinizin məhəbbətini necə qazanmışınız?

- Yaradıcılıq baxımından işim o qədər çoxdur ki, müəllimliyi öhdəmə götürmək istəmirdim. Əslində onların məhəbbətini nəzərə alıb 5 il bundan əvvəl qərara gəldim ki, Milli Konservatoriyada dərs deyim. Hazırda Azərbaycan Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində, həm də Asəf Zeynallı adına musiqi kollecinə muğamdan dərs

deyirəm. Həm sənətin, həm müəllimliyin öz marağı var. Əgər bir sənətkar kimi yetişməsəydim, bir müəllim kimi sevilməzdim. Bunlar bir-birinin davamıdır.

Tələbələrim hərəsi bir ailədən gəlib, onlara sərbəstlik vermək lazımdır ki, imkanları açılsın, sıxılmasınlar. Mən onlara potensiallarına uyğun yanaşıram. Bu işdə onların hafizəsi, üslubu, səs tembrı və sair nəzərə alınmalıdır. Ümumiyyətlə, hər bir tələbəyə fərdi yanaşılmalıdır.

- Keçək sənətə... Düşünürəm ki, yaxşı sənətkar olmaq üçün görək ədəbiyyatı sevəsən...

- Nəriman müəllim bizə dərs deyəndə hər zaman Füzuli və Seyid Əzimə müraciət edərdi. Ondan sonra gəlirdi Əliəğa Vahidə,

“Bilməm bu nəzənin kimin istəkli yarısıdır”

Bu, o qədər adama sadə gəlir ki... Və ya,

“Könlüm yenə min şövq ilə, canan, səni istər...”

Nəsimidən, Xaqanidən oxumuşam, ta Raciyyə qədər. Bir zaman çalçırdım ki, öz ifaçılıq arxivimdə bütün klassiklərdən olsun. Amma mənim üçün ən əsas Füzulidir.

- Əksər sənətkarlar Füzulidən oxumağı xoşlayırlar...

- Mənasını başa düşəndə beyt səni alıb-aparır. İçərisində o qədər fəlsəfi fikirlər var ki. Bir qəzəlində:

Aşiyani-mürği-dil zülfü pərişanındadır, Harda olsan, ey pəri,

könlüm sənənin yanında.

Məsti-xahi-naz olub, cəm et dili sədəparami, Kim, onun hər parəsi bir nəvğu-müjganındadır.

Deyir ki, sən yat naz yuxusuna qal, ürəyim sevgidən tikələnib, o tikələr sənətin kipriklərinin ucundadır. Təbii ki, insan yatanda gözü bağlanır. Gözlərin yumulsun, mənim tikələnmiş ürəyim orada bütövləşsin.

Bunları dərindən fikirləşəndə, başqa qəzəllər mənə sadə görünür. O misranın ki, dərini gedirsən, axtarırsan, mənasını köşf edirsən, adama çox maraq verir...

- Belə olan halda sizin dinləyici seçiminiz də olmalıdır. Yəni o qəzəllərin mənasını başa düşən adamları nəzərdə tuturam...

- Biz hamımız insaniq, Allaha təəla hamımıza ruh, duyğu, hiss verib. Amma zövqlər müxtəlifdir. Mənə elə gəlir ki,

Xanəndə özü oxuduğu muğamı hiss eləsə, yanib-yaxılsa, bu, tamaşaçıya da sirayət edəcəkdir

Özün öz oxuduğunu hiss eləmirsənsə, əlbəttə, sənətin oxuduğundan ləzzət alan olmayacaq. Ola bilər, kimsə muğamı başa düşməsin.

- “Muğamı başa düşmək” ifadəsini necə izah edərdiniz?

- İnsan necə zamanla kamilləşir, mənəviyyəti zənginləşir, eləcə də muğam insanda yetişməlidir. Ola bilər, bu zənginliyi kimsə tez, kimsə də müəyyən yaş həddinə dolandan sonra dərk etsin. Ona görə də, muğamı başa düşməyi mən insanın kamillik dövrü ilə bağlayıram. Siz mənim tələbələrimi dinlərkən gördünüz muğamı necə hiss edirlər? Çünki o hiss bunlarda artıq doğulub. Bu olmasa, kim onları məcbur bura gətirə bilər?

- Səkinə xanım, bir muğam ustasından müsahibə götürəndə belə bir fikir söylədi ki, süfrəyə hər cür nemət düzürük, ət, kabab, meyvə, salat və sairə. Amma çörək olmayanda doymuruq. Muğam bizim çörəyimizdir...

- Amma indi çox vaxt çörək yemirlər ki, kökəldir adamı... (Gülürük). Görün, çörəyin insan orqanizminə nə qədər faydası var ki, adamı kökəldir. İndi bizə ariqlamaq yox, kökəlmək — yəni mənəvi zənginlik.

muğam kimi dahiyanə musiqilərdən qidalanmaq lazımdır.

- Səkinə xanım, bir az da özünə gəniş auditoriya qazanan muğam müsabiqəsi barədə danışaq.

- Saminə xanım, camaat artıq doydu də... Nə qədər yüngül musiqi, nə qədər səviyyəsiz musiqi oxunarmış.

Milli Konservatoriyada dərs deyən müəllimlər birlikdə bu barədə düşünürdük

Bu tədbirə görə SPACE telekanalına təşəkkür düşür. Həqiqətən, xalqa 12 istedad bəxş elədi. Vaxtilə biz öyrənmişik, indi də öyrədirik. Fərəhli haldır ki, muğamımız belə istedadlı gənclərin əlinə verilir.

- Dinləyicilərin seçimdən narazı qalan vaxtları da oldu...

- Hərdən çaşırdılar. Müsabiqə təzə başladığından, bir az səs verənlərdə nasılıq hiss olunurdu. Məsələn, Bəyimxanım çıxanda hamı şoka düşdü. Bilirsiniz mənə nə qədər zənglər oldu? Bəyim özü İsmayılıdır, Lənkəranda hamı ayağa qalxmışdı. Bunu nəzərə alıb yenidən o istedadlı uşaqlar üçün şans yaratdıq.

- Aparıcının açıq-saçıq geyiminin muğama uyğun olmadığını deyənlər də var...

- Biz özümüzə cavabdehik. Muğam ifa edən qızlarımızı başa salırıq ki, onlar yarıçırpacaq geyimdə əllərinə qaval alıb səhnədə “Segah”, “Şur”, “Heyratı” oxusalar, bu, səviyyəli dinləyicidə onlara qarşı ikrah hissi oyadar. Müqəddəsliyə hörmət qoyulmalıdır.

Bilirsiniz, ayrı məqamlar da var. Orada bəzi modelerlərin paltarları reklam olunur. Onlar da öz strukturlarına uyğun iş görürlər axı... Biz bu səbəbdən onlara irad tuta bilmərik. Sənəti olan şəxs heç vaxt düşünmür ki, tamaşaçını bədəninin açıq yerlərini göstərməklə, saçının düzümlü, paltarının rəngilə cəlb etsin. Təbii ki, bir xanım olaraq mənim libasım da, görkəmə də, səliqəmə də yerində olmalıdır. Amma birinci növbədə sənətdir.



- **Hacı xanım, deyirlər Qurani Kərim muğam üzərində oxunur?**

- Bu Quranın oxunuşu, avazı muğam deyilmi?

*Ərəblər qurani muğam üstündə
bir cür avazla oxuyur,
azərbaycanlılar başqa cür...*

Hər kəs onu içindən gələn vəhyə uyğun olaraq oxuyur. "Şur", "Segah", "Mahur", "Zəmin-xarə" də ola bilər, "Bayatı-Qacar" da ... Sən müğənni deyilsən, istədiyin şəkilə ruhuna uyğun avazla oxusan, səni dinləyən mütəxəssis biləcək ki, bu avaz muğamın hansı növü üzərindədir.

- **İranda islam rejiminə görə qadınların səhnəyə çıxması yasaq idi. Amma siz bu bağları qırdınız...**

- İlk qadın xanəndəyəm ki, 1999-cu ildə Azərbaycandan İrana dəvət olundum. Bu, orada yaşayan 35 milyon azərbaycanlının, ümumiyyətlə, İran dünyasının böyük səs-küyünə səbəb oldu. Çünki mənə qədər onların öz qadın xanəndələri səhnəyə çıxma

bilməmişdilər. Mənim çıxışından sonra orada qadın xanəndələrə qapı açıldı...

- **Daha hansı cəhətlərdə birincilik qazanmışınız?**

- Azərbaycanın musiqi tarixində qavalla muğam dosgahlarını ilk dəfə mən ifa etmişəm. Qadın trio üçlüyünü ilk dəfə olaraq mən yaratmışam.

Fikrət Əmirovun "Şur", Niyazinin "Rast" muğamlarını Vasif Adıgözəlovun sintezində simfonik orkestrin müşayiətilə ilk dəfə mən oxumuşam...

- **Muğamı xarici ölkələrdə necə başa düşürlər?**

- Çox gözəl. İnanın, noyabr ayında mən Misirin Qahirə və İsgəndəriyyə şəhərlərində konsertdə oldum. Zalda bizim nümayəndəlikdən 7-8 nəfər azərbaycanlı vardı. Konsertin sonunda onların ağladığının şahidi oldum. Səbəbini soruşanda dedilər ki, Səkinə xanım, bu qədər adamı bizim muğamımızla necə ayağa qaldırmısınız? Sizin qələbənizi, bu sənətin böyüklüyünü vətəndən uzaqlarda daha dolğun hiss edirik". Muğam bizim genimizdə, ruhumuzda, cismimizdə, qanımızda oturub. Başqa xalqlar bizim mahnımızı nota salıb hansısa bir alətdə çala bilərlər, amma muğamımızı yox.

Bunun üçün azərbaycanlı olmalısan

- **Səkinə xanım, nə əcəb muğam oxuyan qadınlardan ibarət bir məclis yaratmışınız?**

- Maraqlı fikirdir və mən bunu muğamın adına layiq yüksək səviyyədə həyata keçirmək istəyirəm, amma maddiyyat və digər səbəblərə bağlanan problemlər var. Buna da çox şad oldum, yeganə adamsınız ki, mənim fikirlərim sizin fikirlərinizlə üst-üstə düşdü. Bu məclisin adını da sürpriz olaraq gizli saxlamışam. İnşallah, istədiyimizə nail olarıq...

24.02.2006

Erməni işğalçılarına qarşı ölüm-dirim savaşına çıxan ilk qeyrətli həkim qadınlardan biri

Onun şəfqətli əlləri yaralıları ölümün pəncəsindən qurtarırdı



**Gültəkin Məlik qızı
Əsgərova**

*Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı,
tibb xidməti baş leytenantı*

20 noyabr 1960 (Bakı) –
19 iyul 1992 (Ağdam)

Tibb Universitetində təhsil alarkən Hippokrat andı içdi. Bütün qüvvəsini isanların sağlamlığına həsr edəcəyini dedi. O anda bilmirdi ki, bir zaman qonşu dediyimiz azğın ermənilər onun ürəyinə dağ çəkəcək, saf niyyətlərini ürəyində qoyacaqlar...

Vətənin igid qızı evdə körpəsini qoyub könüllü olaraq cəbhəyə yolla düşdü. Əvvəlcə Turşsuda, sonra Şuşada, Ağ-

damın Məhrizli kəndindəki hospitalarda hərbi həkim kimi fəaliyyət göstərdi. Ləçində, Qubadlıda gedən döyüşlərdə iştirak etdi, onlarla yaralıları ölümün pəncəsindən qurtardı. 19 iyul 1992-ci ildə Aranzəmin-Naxçıvanik istiqamətində gedən ağır döyüşdə öz xidməti borcunu yerinə yetirərək qəhrəmancasına həlak oldu.

Gültəkin Əsgərova Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanı ilə ölümündən sonra "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" adına layiq görüldü. Qəhrəman qızımız Şəhidlər xiyabanında uyuyur.

Bakıda Nərimanov rayonundakı xəstəxananın və oxuduğu 200 sayılı orta məktəbin önündə onun büstü qoyulub, məktəbə adı verilib. Xəzərdə üzən qəhrəmanın adını daşıyan gəmilərdən birində isə muzeyi yaradılıb.





Unutmayaq bu tarixi, insanlar!

Xalqımızın tarixinə qanla yazılmış bu müdhiş səhifəni unutmayaq! Canavarların ağız-ağıza dayandığı zaman, kim olduğunu fərqi nə varmayan bir yığın vəhşinin yırtıcı əməllərini unutmayaq!

Unutmayaq! Tarixdə belə bir nifrətin, kin-küdurətin canlı şahidi olan ağsaqqal qocaların cəsədlərini...

Unutmayaq! Yaylığı qana bulaşan, ah-fəğanı dağları dolaşan, göylərdən imdad diləyən, körpəsini daş üçtündə bələyən, al-qanını Ana torpağın üstünə çiləyən qadınlarımızı...

Unutmayaq! Zalımların əlində dodaqlarında gülüşü donan, bağrımızda məşəl tək alışıb-yanan balalarımızı...

Unutmayaq! Xocalı kömək gözləyəndə imdada yetişməyən vicdanı itmişləri. Erməni quldurları Əsgəran ərazisində xəndəklər qazanda, minalar basdıranda yuxuya getmişləri...

Unutmayaq! Yeganə çıxış yolunu kədər içində izləyənləri. Ağam-Şuşa magistralinin açılmasını böyük ümidlə gözləyənləri...

Unutmayaq! Xocalı meşəsində sürünməyə təqəti qalmayan Müşfiqin pıçılısını...

Unutmayaq bu tarixi, insanlar!!!

Saminə Hidayətqızı

Bu qorxmaz qadın fəvqəladə vəziyyətin elan olunmasına baxmayaraq düşmənin məkrli siyasətini dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq üçün Qarabağın qaynar nöqtələrində döyüş zonalarından reportajlar hazırlayırdı

Qəhrəman jurnalist



Salatın Əziz qızı Əsgərova

*Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı,
jurnalist*

16 dekabr 1961 (Bakı) –
9 yanvar 1991 (Laçın, Qaladərəsi)

1988 -ci ildən "Molodyoj Azerbaydjan" qəzetində müxbir işləyirdi. 1990-cı illərdə Bakıda baş vermiş qanlı yanvar hadisələrindən hiddətlənən jurnalist dəfələrlə Qarabağda ezamiyyətdə olur, döyüş zonalarından reportajlar hazırlayırdı.

1991-ci il yanvarın 9-u Laçından Şuşaya yollanarkən yolun 6-cı kilometrliyindəki Qaladərəsi kəndi yaxınlığında erməni silahlı qüvvələrinin mühasirəsinə düşür, olduğu maşın "Amaras" terrorçu erməni təşkilatının quldur dəstəsi tərəfindən yaxın məsafədən şiddətli atəşə tutulur. Bu amansız döyüşdə xalqımıza qarşı törədilən qatı cinayətə dözə bilməyən, odun-alovun içərisində vəzifəsini yerinə yetirən Azərbaycanın qeyrətli qızı qətlə yetirilir, ətrafındakı hərbiçilər isə qanına qəltan edilir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanı ilə ona ölümündən sonra "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" adı verildi.

O, Şəhidlər xiyabanında dəfn edildi. Bu hünərvər qadının adı yaddaşlara köçdü. Bakıda adına bir küçə var. Bakı buxtasındakı gəzinti katerlərindən biri onun adını daşıyır. Yaşadığı binaya xatirə lövhəsi vurulub.

Yaxınlığında həlak olduğu kənd isə "Salatın kənd" adlanır.

**“Gəlin qayası” operasının ictimai baxışında
89 nəfər iştirakçı vardı**

Şərqdə ilk opera yazan qadın



**Şəfiqə Qulam qızı
Axundova**

*Bəstəkar, Azərbaycan Respublikasının
xalq artisti
21 yanvar 1924 (Şəki)*

O, mədəniyyət tariximizə görkəmli səhifələr bəxş edən Şərqdə ilk opera yazan qadın bəstəkarımızdır. Ürəyi musiqi ilə dolu, qəlbində oyanan ritmlər üzündəki cizgilərə ahəngdar çalarlar verən bu nurlu insanla hər dəfə görüşəndə onun maraqlı aləminə baş vurmaq barədə düşünürdüm.

Nəhayət, bir gün onunla görüşdük, – yubileyi ərəfəsində. Ünsiyyət-də olduğu insanları elə məhəbbətlə bağrına basırdı ki, elə bil doğması, özizi idi. Elə onu bu yerə gətirib çıxaran da o istilik, o məhəbbət, o hərarət idi...

Nə qədər yaşa dolsa da, ruhən cavanlığını itirməyən qadın bəstəkarımız ən çox Üzeyir bəylə bağlı xatirələrini danışır. Axı, Üzeyir bəy onun çox məlahətli səse malik olduğunu qeyd etmişdi.

Söhbətinə aramla başlayır, elə bil həzin bir mahnı oxuyur, pianoda çalır, bu anda sinəsində toplanmış xatirələrini bəstələyir Şəfiqə xanım...

■ 1943-44 - A.Zey-nalı adına Bakı Musiqi Məktəbində oxuyar-kən C.Hacıbəyovdan dərslər alıb.

■ 1956 - Ü.Hacıbə-yov adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını bitirib.

■ “Gəlin qayası” operasını yazmaqla

Şərqi ilk opera yazan qadın bəstəkar olub.

■ 1973 - Azərbaycanın İncəsənət xadimi adını alıb.

■ 1998 - Azərbaycan Respublikasının xalq artisti adına layiq görülüb.

■ 2004 - “Şöhrət ordeni” ilə təltif edilib.

■ Yüzə yaxın mahnının, romansın. Gənçə və Bakı teatrında tamaşaya qoyulmuş “Ev bizim, sirr bizim” operettası. “Gəlin qayası” operası, simli kvartet üçün pyeslərin müəllifidir. “Ana vətən” vokal simfonik silsiləsini, “Mənim vətənim”,

“Bəxtiyar ellər”, “Leyla”, “Könül istər”, “Sevəcək məni”, “Arzular” və s. onlarca gözəl mahnıları yazıb.

■ Azərbaycan şairlərinin şeirlərinə bəstələdiyi gözəl lirik mahnıları və romansları xalq arasında çox populyardır.

Müsahibə

Mahnılarımın bəzisini xalq mahnısı adlandırmaqları mənə xoş gəlir

“Bir tərəfdən də deyirəm ki, axı, mən hələ salamatam, onlar üçün nə qədər yuxusuz gecələr keçirmişəm”



*Müsahibim bəstəkar,
Azərbaycan Respublika-sının xalq artisti
Şəfiqə Axundovadır*

O kişi mənim aktyor olmağımı, gələ-cəkdə Gülşöhrə rolunu ifa etməyimi elə istəyirdi ki...

- Ailəmizdə buna razı olmurdular, mən də daha nə edim? Özümün də oxumağa deyil, daha çox mahnı bəstələməyə həvəsim vardı. Elə ona görə də Konservatoriyanın vokal fakültəsindən bəstəkarlıq şöbəsinə keçdim. 40-cı illərdə Üzeyir bəylə demək olar ki, hər gün görüşürdüm. O, mənim bütün həyatımı istiqamətləndirirdi. Üzeyir Hacıbəyov həm dahi sənətkar, həm də dahi insan idi. Xalq musiqisinin əsaslarını onun sinfində keçmiş, ilk yaradıcılıq uğurlarımı bu böyük sənətkarın himayəsi altında qazanmışam.

1944-cü ildə Tbilisidə dekada keçirilirdi. Üzeyir müəllim həmin dekadaya Ağabacı Rzayeva ilə məni də aparacağını bildirdi. Birdən ağlına nə gəldisə, bizə dedi, bir geyinin, görüm siz Tbilisiyə nə gərəkəmdə gedəcəksiniz. Mühəribə vaxtı kəsibçilik idi də. Gəldik girdik Üzeyir bəyin kabinetinə, Allah ona rəhmət eləsin, bizi başdan-ayağa süzüb dedi, ay-hay, deyəcəklər ki, bu yetimləri Üzeyir bəy haradan tapıb gətirib. Stolunun arxasında düyməni basdı. Ramazan Xəlilov vardı, sonra

Üzeyir Hacıbəyovun ev muzeyinin direktoru oldu, onu çağırdı. Ramazana dedi ki,

Apar bunları sal “sklad”a, ağıllı-başlı geyindir

Bir dəfə onun bir əsəri barədə fikirlərimi bildirdim. Dedim, Üzeyir müəllim, ölürəm ey, bu əsərdən ötrü. Dedi, niyə ölürsən, gəl bunu bağışlayım sənə. Götürdü üstünü yazdı: “Gənç istedadlı talibəm Şəfiqəyə Üzeyir Hacıbəyovdan bir xatirə”. Belə bir xatirə heç kəsə yoxdur. Onun surətini muzeyə verdim, əslini isə özümdə saxlamışam. Zaman gələr arxivimə girəndə onu görürlər.

- Şəfiqə xanım, eşitdiyimə görə Azərbaycan SSR-nin ilk himnini siz ifa etmişiniz...

- Hə, qəribədir ey. O qədər müğənnilər vardı, Zəhra Rəhimova, Bülbül... Mənə dedi ki, Şəfiqə, sən mənim himnimi hazırla, gəl bir oxu mənim üçün. Çaldı, mən oxudum. Üzeyir bəyin xoşuna gəldi. Bizi Filarmoniyaya göndərdi. O vaxt hakimiyyətdə Mircəfər Bağirov idi. Mən Üzeyirin himnini Filarmoniyada Mircəfər Bağirovun qarşısında oxudum. Mircəfər demişdi ki, bu qız nə yaman arıqdı, üfürsən yıxılar ki. Oxumağım xoşuna gəldiyinə görə mə-nə putyovka verilməsini tapşırırdı ki, gedib orada bir az dincəlim. Mən də uzun müddət o putyovkanı gözlədim, gördüm xəbər-əter yoxdur. Bir gün dedim ki, Üzeyir müəllim, axı Mircəfər mənə putyovka bağışlamışdı, nə oldu?



*Acıği tutanda
biğinin sağ tərəfini dartırdı*

Buna görə də Üzeyirin biğinin sağ tərəfi yox idi. "Nu, nu, dağ qızı, (məni belə çağırırdı, çünki mən Şəkidənəm, yanaqlarım həmişə qırmızı olardı) gözəl-göyçək qızın Soçidə nə işi var?"

Qarşıma məqsəd qoymuşdum ki, Üzeyir müəllimin sözlərinə musiqi bəstələyim. İki janr var: sadə və mürəkkəb. Qərar verdim ki, mütləq opera da yazmalıyam. Hardan alırdım o qüvvəti? İndi də yadıma düşəndə məəttəl qalıram. Rəhmətlik anam, Allah bütün analara rəhmət eləsin, gəlib işığı söndürürdü, lampa işığında oturub yenə yazırdım. Anam deyirdi ki, az sən nə təhər adamsan, qoy yataq da. İndi deyirəm ki, nə yaxşı ki, mən yuxusuz gecələrimi belə mənalı şeylərə sərf etmişəm. "Gəlin qayası" operasını yazdım. Bu opera o qədər tamaşaçıların xoşuna gəldi ki, bununla həmişə fəxr edirəm. O operanı muğam üstündə yazmışam. Bilirsiniz də, muğam bizim xalqımızın canında, qanındadır, ona görə də onu çox sevirlər. İctimai baxışda mən ömrüm boyu on-on beş nəfər görmüşəm.

*O operanın ictimai
baxışında isə
89 nəfər iştirakçı
vardı*

Gah xanın obrazına girirdim, gah Gülbaharın mahnılarını oxuyurdum, gah vəzir, nə bilim kim olurdum. Orada Gülbaharın bir mahnısı var, "mən nələr çəkdim, dünyada nələr..." O sözlər mənim aləminə yaxın

idi. Operada o qədər canla-başla oxudum ki, ictimai baxışda heç vaxt əl çalmırlar, məni sürəkli alqışlayıb, hətta ağlayanlar da oldu.

Sonra bir operetta yazdım, "Ev bizim, sirr bizim", Nəsimə Zeynalova orada Əsmət rolunda oynayırdı. Əsər o qədər uğur qazanmışdı ki, bütün biletlər satılırdı, biz də vaxtında maaşımızı alırdıq. Həmin rolu mənə elə gəlir unutmaz. O operetta camaatın ona görə o dərəcədə xoşuna gəlirdi ki, orada ustad sənətkar Nəsimə xanım oynayırdı. Rola özündən sözlər də artırır.

- Şəfiqə xanım, mahnılarınızın bəziləri ni xalq özünü küldürüb... Buna necə dözürsünüz?

- Elədir, qızım, çox vaxt mənim mahnımı xalq mahnısı kimi elan edirlər. Belə baxanda bir az mənə xoş gəlir. Bir tərəfdən də deyirəm, mən hələ salamatam. Sağlığında bu qədər zəhmət çəkmişəm, yuxusuz gecələr keçirmişəm. Mahnı yazmaq asan deyil axı...

01.03.2006

Avropa Şurasının Parlament Assambleyasında Azərbaycan nümayəndə heyətinin üzvü



**Qənirə Ələsgər qızı
Paşayeva**

*Millət vəkili, Milli Məclisin Beynəlxalq
münasibətlər və parlamentlərarası əlaqələr
daimi komissiyasının üzvü*

24 mart 1975 (Tovuz)

Onun üçün hər iki vəzifə önəmlidir

“Ümumiyyətlə belə bir fikrin tərəfdarıyam ki, vəzifənin böyüyü-küçüyü yoxdur. Ən önəmlisi odur ki, sən tutduğun vəzifəni ən önəmli hesab edəsən. Onda bütün məsələlər öz yerini tapacaq.

Mən jurnalist Qənirə Paşayeva ilə deputat Qənirə Paşayeva arasında belə bir fərqi hiss etmirəm. Ən vacibi məsuliyyətli olmaqdır. Bundan başqa, hər peşənin özünün özəlliyi var. Jurnalistika ilə deputatlığın oxşarlığı ondan ibarətdir ki, sən danışdığın sözün məsuliyyətini hiss etməlisən. Siyasətçinin də, jurnalistin də peşəsinin özəlliyi ondadır ki, bu peşə sahiblərinin danışdıqlarının arxasında həddindən çox insanın həyatı dayanır. Və sən öz məsuliyyətsiz sözünlə həmin insanın həyatı ilə risk edə bilməzsən...”

■ Azərbaycan Dövlət Tibb Universitetinin pediatriya fakültəsini və Bakı Dövlət Universitetinin beynəlxalq hüquq fakültəsini bitirib.

■ Rus və ingilis dillərini bilir.

■ 1998 - ANS Televiziya Şirkətinin Xəbərlər

xidmətində reportyor, müxbir, redaktor, aparıcı redaktor, baş aparıcı redaktor, baş redaktorun müavini, Xəbərlər redaksiyası baş redaktorunun müavini vəzifələrində çalışmışdır.

■ 2005 - Heydər Əli-

yev Fondunun ictimaiyyətə əlaqələr departamentinin rəhbəridir.

■ 2005 - 105 sayılı Tovuz seçki dairəsindən deputat seçilib. Milli Məclisin Beynəlxalq münasibətlər və parlamentlərarası əlaqələr daimi komissiyasının

üzvüdür. Azərbaycan-Gürcüstan parlamentlərarası əlaqələr üzrə işçi qrupunun rəhbəri, Azərbaycan-Hindistan, Azərbaycan-Türkiyə, Azərbaycan-Yaponiya parlamentlərarası əlaqələr üzrə işçi qruplarının üzvüdür.

Müsahibə

Ən vacibi hədəfin və yolun məlum olmasıdır

"Biz demokratiya istiqamətində nə qədər sürətlə gedə bilərik" sualının cavabı təkcə siyasətçilərdən, jurnalistlərdən deyil, bütövlükdə cəmiyyətdən asılıdır

O, utopik deyil, realistdir

Və hər şeyi reallıqlar çərçivəsində qiymətləndirməyi bacarır. Başa düşür ki, müstəqilliyini yenidən qazanmış ölkədə problemlər olmalıdır. Tarixi, o cümlədən də dünya tarixini çox oxuyub, bu gün də oxuyur və görür ki, bizdəki problemlər bütün ölkələrin tarixində olub. Qənirə Paşayeva deyir: "Heç bir ölkə demokratiya sahəsindəki problemlərini 10-15 ilin içərisində həll etməyib. Hətta bu gün

Yüz illik demokratiya tarixi olan ölkələrdə problemlər var

Məsələn, Fransa insan hüquqlarının tərəfdarı kimi çıxış edir, amma uşaqların orta məktəbə hicabda getməsinə icazə vermir. Götürək Amerikanın özünü. "Ekzit-poll"da bir namizəd qalib gəlir, seçkilərdə isə başqası. Mən özünütənqiddən tərəfdarıyam, çünki özünü tənqid etməsən irəli getməyəcəksən. Amma özünüittihamın əleyhinəyəm. Biz dünyada hər şeydə birinci ola bilmərik. Türkiyə müsəlman dövlətləri üçün demokratiya sahəsində model hesab edilir, amma bilirsinizmi bu ölkədə seçkilər respublika qurulduqdan neçə il sonra keçirilib? Biz hadisələrə real baxmalıyıq, nə qədər realist olsaq, bir o qədər tez irəli gedə bilərik.

Bir sıra sahələr var ki, orda subyektivlik və ya inkişafda ləngimə müşahidə olunur. Amma demokratiya sahəsində bizdə çatışmazlıqların olması təbiidir.

Ən vacibi hədəfin və yolun məlum olmasıdır

Bu gün biz demokratiya istiqamətində gedirik və hamı bunu etiraf edə bilər. Biz demokratiya istiqamətində nə qədər sürətlə gedə bilərik sualı isə tamam başqa şeydir. Onun cavabı təkcə siyasətçilərdən, jurnalistlərdən deyil, bütövlükdə cəmiyyətdən asılıdır. Demokratiyanın inkişafında daha çox təhsil rol oynayır. Demokratiya cəmiyyətin düşünmə məsələsidir və cəmiyyət bunu toplum olaraq qəbul etməlidir. Mən hadisələrə realist kimi baxıram və hesab edirəm ki, hər şey müsbətə doğru gedə bilər".

Qənirə xanım bizim siyasi xəttin Avropaya yönəldiyini vurğulayır: "Bizim siyasətimiz işğal olunmuş ərazilərimizi azad etmək, ölkəni iqtisadi cəhətdən dirçəltmək, Bakı-Tbilisi-Ceyhan layihəsini uğurla reallaşdırmaq, Bakı-Qars-Axalkalaki dəmir yolunun işləməsinə və regionun enerji ehtiyatlarının dünya bazarlarına Azərbaycan dəhlizləri vasitəsilə çıxarılmasına nail olmaqdır. Mən İlham Əliyevin yeritdiyi bu siyasətin tərəfdarıyam və başqa bir siyasətin konturlarını görmürəm.

O ki qaldı hansısa məmuru tənqid etməyə, bu çox normal şeydir. Mən bu gün millət vəkili olaraq dövlət məmurlarının hansısa addımını tənqid edə, onların əleyhinə çıxı bilərəm. Amma bunu dövlətin

əsas siyasi xətti ilə qarışdırmaq olmaz".

O, azərbaycanlıların dünyanın bir çox ölkələrində təhsil almasının tərəfdarıdır

Təkcə ona görə yox ki, onlar sabah Azərbaycana qayıdacaqlar, həm də ona görə ki, bu adamların bir hissəsi orada qala və azərbaycanlıların müsbət imicinin formalaşmasına kömək edə bilirlər. Azərbaycanlılar həmin ölkələrin elmi, mədəni və siyasi həyatında xüsusi rol oynaya bilirlər.

O, Avropa Şurasındakı bözi deputatların Azərbaycan-Ermənistan münaqişəsi barədə dərin məlumatla malik olmaqlarını qeyd edir: "Biz Qarabağ məsələsini beynəlxalq təşkilatlara, NATO Parlament Assambleyasına, Avropa Parlamentinə, Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının parlamentinə çıxarmalıyıq. İşğal günlərinin ildönümlərində etiraz aksiyaları təşkil etməliyik. Həmin aksiyalarda millət vəkilləri də iştirak etməlidir. Eyni otaqlarda oturub Qarabağdan danışmaqda, bu müzakirələri xaricdə aparmaq lazımdır ki, dünya bizim bir toplum olaraq bu məsələnin arxasında çox möhkəm dayandığımızı görsün. Sabah Qarabağla bağlı hərbi yol seçilsə, cəmiyyətin mobilliyi vacib şərtdir".

Daha çox ordu quruculuğu, Qarabağ əlillərinin, şəhid ailələrinin vəziyyəti kimi məsələləri müzakirəyə çıxarmağın tərəfdarıdır. Palamentin "Təhsil haqqında" qanununun yaz sessiyasında müzakirəyə çıxarılacağını deyir. Bu sahə ilə bağlı onun planları çoxdur, çünki hər ay iki dəfə rayona səfər edir, orada olarkən bütün orta məktəblərə baş çəkir, yaxşı oxuyan şagirdlərlə söhbət aparır, təhsildəki problemləri dərinləndirən görə bilir.

Əsas məqsədlərindən biri orta məktəblərdə təhsilin səviyyəsinin yüksəldilməsidir

Elm ardınca gedənlər barədə isə fikri be-

lədir: "Bizdə elm ardınca gedən gənclərin sayı azalır. Söhbət müxtəlif yollarla elmi dərəcə alanlardan yox, sözün əsl mənasında elm yolunu tutanlardan gedir. Mən ümid edirəm ki, təhsil haqqında qanun vasitəsilə bu sahənin inkişafına stimül veriləcək. Bu qanun Azərbaycan tarixində ən ciddi şəkildə müzakirə edilən qanunlardan biri olacaq, çünki ölkənin gələcəyi təhsildən asılıdır".

O, jurnalistlərin qüsurlarından da danışır. Hesab edir ki, jurnalistin iqtidarı, müxalifəti olmur. Bu, bizim cəmiyyətin mənfi halıdır. Jurnalistin ümumiyyətlə siyasi mənsubiyyətinin olması düzgün deyil. Çünki bu halda o, bir tərəfi müdafiə, digər tərəfi ittiham edəcək. Jurnalist iqtidar və müxalifətin deyil, cəmiyyətin tərəfində olmalıdır. "Jurnalist qələmini əlində çox adam tutur, amma o hamıya uğur gətirmir. Əgər jurnalistlik kimsəyə uğur gətirirsə, deməli, həmin insanın şəxsiyyətini də nəzərə almaq lazımdır. İnsanın şəxsiyyəti varsa, hansı peşədə olmasından asılı olmayaraq uğur qazanacaq.

Biz jurnalistikanın qüsurlarından da danışmalıyıq

Yəni hüquqları qorumaqla bərabər jurnalistika öz sıralarındakı neqativ hallara qarşı da mübarizə aparmalıdır. Yoxsa biz çətin ki, Azərbaycanda normal jurnalistika yarada bilək. Mən haqları və hüquqları ədalətsiz şəkildə tapdanan jurnalistlərin arxasında duracam. Amma jurnalistlərin bəziləri reketçiliklə məşğul olur. Bir qismi isə öz siyasi baxışlarına görə çox iyrənc təhqirlərə yol verir. Bu cür jurnalistlər məni arxalarında deyil, qarşılarında görəcəklər. Biz jurnalistikanın təmizlənməsi üçün də ciddi addımlar atacağıq..."

28.09.2008

Dövlətimizin Azərbaycan qadınına verdiyi dəyəri biz yalnız burada deyil, Amerikada da izləyirik

Azərbaycanın dünyadakı imicinə azərbaycan qadınının da öz töhfəsi var



Tomris Azəri

*Amerikada fəaliyyət göstərən
Amerika-Azərbaycan Cəmiyyətinin
Prezidenti
1950 (ABŞ)*

Azərbaycan qadınları son dövrdə nə qədər itkilər veriblər, oğullarını qardaşlarını, özlərini itiriblər. Təqiblərə məruz qalıblar. Bunları bütün dünyaya göstərmək üçün davamlı olaraq əlimizdən gələn hər şeyi etməliyik. Bu məsələlərlə bağlı kitablar yazmaq, baş verənləri canlı olaraq dünyaya yaymaq gərəkdir.

Prezidentimiz gənclərə də çox böyük önəm verir. Gənclərə çox önəm vermək mənəvi irəlini görmək deməkdir. Bu gəncləri gələcək üçün hazırlamaq möhtəşəm bir şeydir. Biz bu işlə Amerikada məşğul oluruq. Orada yaşayan gənclər çox şeyi bilmirlər. Keçmişləri barədə məlumatları yoxdur. Azərbaycanda isə bu problem yoxdur. Azəri gəncləri o səviyyədədirlər ki, onlar nə etmək istədiklərini bilirlər. Bu, çox önəmlidir".



Məqsədimiz Azərbaycanın mənafeyini müdafiə etməkdir

"İstəyirəm bizim diasporamız təsəvvür etdiyim kimi olsun"

KIV nü mayəndələri Tomris xanımla son illər Amerikadakı

Azərbaycan diasporasında nə kimi dəyişikliklərin baş verdiyi ilə maraqlanırlar. O, 2001-ci ilin hesabatını götürəndə, Amerikada doğrudan da Azərbaycan diasporasının xeyli gücləndiyini qeyd edir və deyir: "Yaxşı xatırlayıram ki, Heydər Əliyev böyük tədbirlərin həyata keçirilməsinə diqqət göstərirdi. Hazırkı prezidentimiz də bu barədə bizə dəstək verir. Bizim cəmiyyətin 55 yaşı tamam olacaq. Nyu-Yorkda 50 illik yubileyimizi geniş qeyd etmişdik. Bəzi qalmaqda olan problemlərimiz var. İnənəm ki, getdikcə addım-addım bunları həll edəcəyik. İstəyirəm bizim diasporamız təsəvvür etdiyim kimi olsun.

Əsas məqsədimiz Azərbaycanın mənafeyini müdafiə etməkdir. Hələlik Amerikadakı erməni lobbilərinə müqavimət göstərmək gücündə deyilik. Bunun üçün bizə vaxt lazımdır. Diasporamızın inkişafı və formalaşması ona görə lazımdır ki, erməni diasporasının Azərbaycana qarşı apardığı əkstəbliğin qarşısını səmərəli şəkildə ala bilək.

Amerikada ermənilərin hər ştatda təsiredici dairələri var və bu dairələr ermənilərin mənafeələrini müdafiə edirlər.

Bütün ştatlarda ermənilər hər bazar günü yığıncalar keçirir, mövcud problemlərini müzakirə edirlər. Hətta Dağlıq Qarabağ erməniləri də bu binadan istifadə edirlər. Bizim Azərbaycan-Amerika Cəmiyyətinin isə özünün böyük iqamətgahı,

məscidi var. Ancaq bütün bunlar çox pis vəziyyətdədir. Onlarınki ilə müqayisədələməz səviyyədədir. Təmir üçün vəsait lazımdır. Bu, ona görə lazımdır ki, bizimlə həmfikir olanlar orada yığılsa, müxtəlif tədbirlər həyata keçirə bilsinlər. Amerika böyük ölkədir və biz istəyirik ki, onun hər bölgəsində bizim diasporanın məkanı olsun və həmin binalarda mövcud problemləri həll etmək mümkün olsun.

Qeyd etmək istəyirəm ki, bizim Prezident çox müdrik xarici siyasət yeridir. Əlbəttə, Azərbaycan-Amerika münasibətləri bizim diasporanın nə dərəcədə güclü olmasından asılı olacaq. Bu sahədə çox tanınmış insanlarımız - çoxlu istedadlı gənclərimiz fəaliyyət göstərir. Çalışacağıq ki, Azərbaycan naminə bütün məsələlərdə lazım olan hər bir addımı ataçaq.

Türk-Amerikan və Azəri-Amerikan təmsilçilərinin keçən il Bakıda keçirilən Azərbaycan Dünya Diasporası Konfransında heyətə rəhbərlik edən Tomris Azəri belə tədbirlərin dünyanın bir çox bölgəsindən gələn azəri təmsilçilərinin bir-birini tanımasına şərait yaratdığını və ortaq layihələrə yol açacağını dilə gətirdi. O, Azərbaycanın erməni soyqırımını ilə bağlı Amerikada edilən bütün çalışmaları diqqətlə izlədiklərini bildirərək, "bizlər də əlimizdən gələn qədər bu məsələləri izah etməyə çalışırıq" dedi. Hər il Xocalı qətliaamlı ildönümünü proqramlarla andıqlarını, Nyu York və Vaşinqtonda çeşidli konfranslara imza atacaqlarını bildirdi.

Bu istedadlı xanım 30 il məftil üzərində
öz həyat salnaməsini yazdı

Azərbaycan sirkinin



ilk və sonuncu şahzadəsi

Şəfiqə Hacıqızı
Baxşəliyeva

Sirk aktrisası, Prezident təqaüdüçüsü
2 sentyabr 1929 (Bakı)

Əlində Çin yelpiyi olan azəri qızı bir quş cəldliyi ilə metal məftil üzərində milli rəqslərini ifa edir. Onu al-qırmızı manejdə tamaşaçılar və şeypur sədaları alqışlayır. Milli melodiya sədaları altında bu riskli sənətə öz fəndlərini töhfə verən rəqs şahzadəsi o vaxtlar bu sənətdə birinci və sonuncu olacağını düşünmürdü. 30 il can qoyduğu bu sənətdə təhlükələrlə qarşı-qarşıya qalan və müxtəlif zədələr alan qız Azərbaycanın adını dünyanın hər yerinə quş dimdiyində aparıb çatdırırdı...

Anası sirk rəqqasəsi olmağına razı deyildi. İkinci dünya müharibəsində atası rəhmətə getdi. Əmisi Azərbaycanın birinci əməkdar idman hakimi Rza Baxşəliyev onu idman oyunlarına tamaşa etmək üçün aparırdı, istəyirdi Bədən Təربiyəsi İnstitutuna girsin. O isə idman azarkeşi olsa da, bu institutda təhsil almaq istəmirdi. İdman sonralar ona öz sənətinə yiyələnməkdə kömək etdi.

■ Asaf Zeynalı adına musiqi məktəbində təhsil alıb.

■ 1945 - Azərbaycan sirkinə ilk dəfə olaraq məftil üzərində milli rəqslərini ifa edən müsəlman qız əsrlər

boyu zehinlərdə kök salmış cahil təsəvvürlərə qalib gəlib.

■ 1946 - Moskvada Azərbaycan Mədəniyyəti və İncəsənəti günlüyündə "Biz Bakıdanıq" adlı rəngarəng

proqramla çıxış edərək "Ulduz bacıları" kimi təqdim olunublar.

■ 1973 -cü ildən Azərbaycanın sirk ustaları ilə birlikdə SSRİ-nin demək olar bütün şəhərlərində sirk meydan-

çalarında çıxışlar edib.

■ Fərdi proqramına 10-dan artıq rəqs nömrəsi daxil idi.

■ Prezident təqaüdüçüsüdür.

■ "Humay" mükafatına layiq görülüb.

Müsahibə

Azərbaycan sirkinin istedadlı ifaçıları dünyaya yayılıb

"Başqa dövlətlər bizim istedadlarımızı qiymətləndirir,
amma öz vətənimizdə bu barədə düşünülür"

Müsahibim Azərbaycan sirkinin ilk
aktrisalarından Şəfiqə Baxşəliyevadır

- Köhnə sirki 30-cu illərdə Nikitin qardaşları tikmişdi. Üzeyir Hacıbəyov küçəsində yerləşən və ilk direktoru Sazanov olan bu sirkin şəraiti istənilən səviyyədə deyildi. Mən Aslanovun vaxtında işə daxil oldum, daha sonra Cəbraylov, Abdullayev, Bünyadov oranın direktoru oldular.

Sirkin təzə binasına
1967-ci ildə köçdük

- Azərbaycan sirkinin ilkin yaranan vaxtlarında kimlər çıxış edirdi?

- Dağıstanlı Rza Əlixan 12 metr hündürlükdə kondir üzərində əlində məcməyi, belində xəncər, başında qaragül papaq çıxış edirdi. İsmayıl Mirzəyev akrobat idi, sonralar kəllərlə işlədi, Xosrov Abdullayev janqlyorluq edirdi. Sürəyya Xanlarova yeganə azərbaycanlı qadın idi ki, atlarla çıxış edirdi. Məşhur pəhləvanlardan Sali Süleyman, Rəşid Yusifov, akrobat Fuad Nəzirov və başqaları...

- Şəfiqə xanım, indi incəsənət, mədəniyyət sahəsində ulduzların, adların sayı gündən-günə çoxalır. Sizə də belə bir adın verilməsini istərdiniz?

- Bilirsiniz, mən özüm sirk şahzadəsiyəm. Bu adı müğənnilər kimi özüm özümə verməmişəm. Çar Rusiyası dövründə sirkdə at üstə, məftil üstə oynayan rəqqasələrə "sirk şahzadəsi" deyirdilər. Mənim çoxdan bu adım var, amma heç kimə de-

mirdim ki, "mən kiməm". Çünki sirkdən incimişdim...

- Nədən?

- 1973-cü ildən danışiram. Axırncı dəfə çıxışıma mədəniyyət naziri Zakir Bağirov tamaşa edib gözlərinə inanmamışdı. Orada mənə fəxri ad verilməsini tapşırırmışdı. Bir gün gəlib proqrama baxdım ki, bilim neçənci nömrəyəm, gördüm mənim adım yoxdur. O vaxt direktorumuz Firudin Abdullayev idi. Bədi rəhbərimiz Mansur Şirvanidən bunun səbəbini soruşdum.

Dedi ki,
yuxarıdan yoxlama gələcək

vaxt az olduğuna görə proqramı yığcam etmişik. Ona inandım, amma sonradan xəbər tutdum ki, komissiya bəzi adamların təşəbbüsü ilə ad verilmə siyahısına mənim yerimə başqa adamı salıb və bu məqsədlə məni proqramdan çıxarıblarmış. Bunu eşidib bərk incidim. Ərizəmi yazıb təqaüdə çıxdım.

- Çəkdiyiniz əziyyətlərə peşman olmadınız?

- Bu sənət çox risk, əziyyət tələb edir. Mənim dizim iş vaxtı qırılıb, ikinci qrup əliləm. Odur ki, işləyəndə ayağımı elastiki bintlə möhkəm sanyardım, dizimə dizlik geyinirdim ki, çıxmasın. Bir dəfə Bakı sirkinə oyun vaxtı məftil qırılıb. Başım rəqsə elə qarışıb ki, nə bunu, nə də dirijorun işarəsini hiss eləməmişəm. Pərdə arxasına keçəndə yoldaşlarım hamısı üstümə qaçdı. Belə vəziyyətdə necə oynadığımı müşahidə

edən tamaşaçıları isə məni arasıkəsilmədən alqışlayırdı... Demə, mən yıxılanda qabırğaları sıynılıb, qanı axır. Başa düşdüm ki, camaat niyə özünü öldürür. Mən isə o vəziyyətdə "Ləzginka"nı oynayıram. Ay yarım işləyə bilmədim. Sıynılan yerlər yara olmuşdu, paltar da geyinə bilmirdim. Əlimi qaldırırdım, yaralar partlayırdı. Bax belə əziyyətlər çəkmişəm.

- Təqaüd vaxtınız çatmışdı?

- Bizim sahədə təqaüd vaxtı yaşa baxmır, 20 il stajın olsa, təqaüdə çıxıb bilərəm. Mənim 30 il stajım vardı. Fikirləşdim, indi ki, vətənimdə mənə qiymət vermədilər, oturaram evimdə. Heç proqramlara baxmağa da getmədim. Rusiyadan və başqa ölkələrdən gələn qonaqlar sirkə daxil olan kimi birinci məni xəbər alırdılar.

- İnciyib çıxanda, sizi heç olmasa məsləhətçi və ya başqa bir vəzifədə saxlamaq üçün təşəbbüs göstərmədilər?

- Xeyr. Millətimin bu sənətdə tərəqqi etmiş qadınları barmaqla sayılacaq qədərdir. Mən hətta bu işi pulsuz da görürdüm.

- Hansı rəqsləri oynamısınız?

- "Nəlbəki", "Gülgəzi", "Qavalı", "Qaytağı", "Ləzginka", – onlarla belə rəqslər... Məftilin üzərində oynamaq bilirsiniz necə çətin bir işdir? Elə olub ki, musiqini yaxşı çalmayıblar, məni çaşdırıblar, ritmi üreymdə tutub oynamışam.

- Bu günkü Azərbaycanın sirkini necə görürsünüz?

- Mən özümdən danışmıram.

Azərbaycan sirkinin istedadlı ifaçıları dünyaya yayılıb

Utandırıcı haldır ki, bu sirk ustalarına Rusiyanın əməkdar artisti adı verilib. Abdullayev, Rəsulov, Nəzirov... Bunları düşünəndə adamın əti ürpəşir. Rusiya bizim istedadlarımızı qiymətləndirir, amma öz vətənimizdə bu barədə düşünülür.



- Sirk incəsənətin başqa sahələrindən nə ilə fərqlənir?

- Burada rəqsdən başqa müxtəlif fəndlər var. Məftilin üzərində uzanmaq, diz üstə oturmaq, bardaş qurmaq, "şpaqat" açmaq və sair.

- Sənətə necə gəlmisiniz?

- Asəf Zeynalı adına musiqi məktəbinin vokal şöbəsində oxuyurdum. Səsim yaxşı olduğuna görə mənə "Koroğlu"da Nigarı oynamağı vəd etmişdilər. Qəzetdə oxudum ki, Azərbaycanın sirk kollektivi yığılır, rəqqasə lazımdır və kollektiv yığılandan sonra Moskvaya qastrola gedəcək. Mən bu sirkə Moskvaya getməyin eşqilə gəldim. Bizə məktəbdə ritm, fortepiano, rəqs, hər şey keçirdilər. Amma məqsədim opera müğənnisi olmaq idi. Azərbaycanın ilk sirk kollektivi 1945-ci ildə

Üzeyir Hacıbəyovun təşəbbüsü ilə yarandı

Mövzu "Azərbaycan toyu" idi. Rejissor xalq artisti Soltan Dadaşov, baletmeyster

Əminə Dilbazi, rəssam Həsən Mustafayev oldu. Gəlinlə bəyi maneje gətirirlər, mahını ifaları, ansambl, daha sonra "zorxana", "kos-kosa" və başqa sirk nömrələri göstərilir. Artistlər hamısı estradadan götürülmüş istedadlı uşaqlar idi. Qrupdan erməni Qalya Nəzirova, rus Şura Aleksandrova və məni seçdilər. Biz məşq edib, həmin təcrübəli adamlara gəlib çatmalı idik. Ona görə də səhərə qədər məşq edirdik. Nəhayət, mənə Azərbaycan sirkinin ilk tamaşalarında çıxış etmək nəşib oldu.

O zaman Azərbaycanın sirki Rusiyanın sirkindən sonra ikinci yeri tuturdu

1946-cı ildə Moskvada Azərbaycan Mədəniyyəti və İncəsənəti oğurluğunda "Biz Bakıdanıq" adlı rəngarəng proqramla çıxış etdik. 3 nəfər "Ulduz bacıları" kimi təqdim olunurduq. Orada debüt var idi. Bizim 16 yaşımız, Yusif Ağayevin arvadı Şuranın isə 30 yaşı vardı. Uzanırdım arxası üstə, gəlirdi dayanırdı başımın üstündə ki, ayağımı sinəmin ortasına qoysun. İnanın, ayağı sinəmin ortasına deyil, ayıb olmasın, gah bu döşümə, gah o biri döşümə, gah da mədəmin üstünə düşürdü. Bax, belə kobud idi. Axı, o, rəqqasə deyildi. Möhkəm balansım olduğuna görə bunların hamısına dözürdüm.

İlk nömrələrim əsasən məftil üzərində ekvilibristika, yəni ayrı-ayrı akrobatik nömrələr idi. Sonralar məftil üzərində rəqs etməyə başladım. Onlarla fərdi proqramlar hazırladım. Maestro Niyazi, bəstəkar Rauf Hacıbəyov mənim üçün musiqilər yazırdılar. Sonradan sirk kollektivi dağılmağa başladı.

O vaxt seçimi Moskvadan edirdilər. Xarici ölkələrə fərdi proqramla getməyə icazə verilirdi, kollektiv yox. Odur ki, artistlərin çoxu xaricə getmək üçün kollektivdən uzaqlaşmışdılar. İndi həmin sirk ustaları Amerikada, Yaponiyada aylarla, illərlə

səhnəyə çıxmırlar. Özləri də Rusiyanın əməkdar artisti adını alıblar.

- Kollektiv dağılandıqdan sonra nə etdiniz?

- Əsas ifaçılar gedəndən sonra "Pontamim" tamaşasını yaratdıq. Bizdə bu "Qaya üstə nişan" adlanırdı. Bu tamaşada məni atın üzərində çıxış edirdim. Sonra tamaşalar məni qane etmədiyinə görə rəqs nömrələri qurmağa başladım.

- Hansı şəhərlərdə olmusunuz?

- SSRİ-nin elə bir yeri qalmayıb ki, orada nömrələr göstərməmiş olum. Daşkənddə çıxışlarımız havanın 45 dərəcə qızmar istə olduğu günlərə təsadüf etmişdi. Ayağım tərəlir, tez-tez məftilin üzərindən sürüşürdüm.

Omsk şəhərində isə 50 dərəcə şaxtada çıxış etmişəm

Əynimdə tül paltar, əlimdə yelpazə, məftilin soyuqluğu da bir yandan. Sirkdə belə bir qanun var idi, əgər 100 biletdə satılıbsa, tamaşa göstərilməlidir.

Aşqabadda zəlzələdən sonra oynamışam. Hər yer dağılmışdı. Sirk binası dağıldığından çıxışlarımızı çadırdə keçirdik. Xatirimdədir, bir yaşayış mənzilinin üçdə bir hissəsi yerin altında, qalan hissəsi yerin üstündə idi. Ust-Kaminaqorsk şəhərində isə havada radiasiya olduğuna görə başı yaylıqsız gözməyə icazə verilmirdi, saçımız şüalana bilirdi. Sonra bizi Şaxta şəhərinə apardılar. Əvvəllər ən ağır caniləri ora yollayırdılar. O cinayətkar adamlar gəlib axırıncı sırada əyləşərdilər, tamaşaya baxardılar və kart oynayırdılar. Ruslar bunları "qlavarez" (başkəsənlər) adlandırırdılar. Oynaya-oynaya üreym əsirdi ki, görəsən, axırıncı necə olacaq? Evə gedəndə də yoldaşım əlinə qəzetə bükülmüş ləm parçası götürərdi ki, birdən üstümüzdə düşsələr özümüzü müdafiə edə bilək. Çox belə həyəcanlar, əziyyətlər çəkmişəm.



Həyat yoldaşım Fikrət Azərbaycan estradaşında işləyirdi. Sirkin kollektivini yarıdanda onu da gətirdilər, tanış olduq.

Toyumuzu 50-ci illərdə Maqnitoqorskda qastrolda olarkən etdik

Bədii akrobatikada ön yuxarıda hərəkət edən odur. Özünün 10 nəfərdən ibarət truppasını da yaratmışdı. "Fikrət akrobat qrupu" adı ilə tanınmış həmin sirk ustaları Azərbaycan sirk tarixində öz izlərini qoymuşdur. 45 il həyat sürdük...

- Eşitdiyimə görə moda həvəskarı olmusunuz.

- Elədir, indi də bacardığım qədər orasını-burasını düzəldib modda qalırım (gülür). Hara gedirdim qəşəng bəzək əşyaları alırdım. Baxan elə bilirdi ki, əsl qiymətli "bjüteriyalardır". Bizim paltarımızı rəssam çəkirdi. Öz stilimə uyğun geyimə əlavələr edərdim, sirk işçiləri qaçıb gələrdilər ki, görək Şəfiqə nə geyinib. Öz pulumdan keçib cürbəcür daş-qaşlarla paltarlarımı bəzəyərdim.

- Sənətdə sizi öz həmkarlarınızdan fərqləndirən cəhətlər olub?

- Həmişə milliliyimi qorumuşam. Geyimimdə, görkəməmdə, hətta səhnədə baş əyməyimdə də önənələrimizə əməl etmişəm. Məni o yandırır ki, keçmiş SSRİ-nin şəhərlərində harada olmuşamsa, diplomla təltif olunmuşam, amma Azərbaycanda bunu da mənədən əsirgəyiblər.

- Eşitdiyimə görə bu günlərdə "Humay" mükafatına layiq görülmüsünüz?

- Bu mükafatı 25 nəfərə verdilər. 1968-ci ildə yeni sirkın açılışında çıxışlarım lentə alınıb, Respublikanın Arxiv Fondunda saxlanılır. Rejissor Elçin Musaoğlu bu materiallara əsasən film çəkib. Həmin film bu yaxınlarda Azərbaycan televiziyasında göstərilib. Sabir Gəncəlinin hazırladığı ensiklopedik toplumda da mənim barəmdə məlumat var.

2001-ci ildə mənə dedilər ki, prezidentin fərmanında sənın də adın var. Oturdum televizorun qarşısında, hamının adı çəkildi, mənim yox. Mədəniyyət Nazirliyinə bir neçə dəfə müraciət etmişəm. Hər dəfə də "baxarıq" deyiblər. Düz dörd dəfə teleqram vurmuşam. Müraciətimi Fatma Abdullazadə cavablandıraraq bildirir ki, təqdimatınızı Mədəniyyət Nazirliyi etməlidir, sonra da biz prezidentə təqdim etməliyik. Sirkın direktoru Maqbet müəlimə dedim ki, heç olmasa mənə ad verməsələr də, dövlət təqaüdü versinlər, dərmanlarımı ala bilim. Axı, sirk də incəsənətin bir qoludur. Maqbet Bünyadov Mədəniyyət Nazirliyinə yazıb, Polad Bülbüloğlu da üstünü yazıb. Ümidimi hələ üzüməmişəm. Televizorda prezidentin fərmanlarını izləyirəm. Bəlkə də yada düşdüm, axı insaf yaxşı şeydir...

06.09.2002

Millətlərarası Hüquq Birliyi idarə heyətinin tərkibində yeganə qadın olmuş, bu dövrdə müxtəlif komissiyalara başçılıq etmişdir

Türkiyənin ilk qadın vəkili



Sürəyya Əhməd qızı Ağaoğlu

Publisist, Türkiyədə Millətlərarası Qadın Hüquqşünaslar Komissiyasının başçısı

1903 (Bakı) – 1989 (Türkiyə)

Ö azadlıq fikirlərini yayan cəmiyyətin yaradıcılarından biri, eyni zamanda bir müddət bu cəmiyyətin başçısı seçilmişdir. Cəmiyyət Dostları dərnişinin qurucusu və başçısı olmuş, Universitet Qadınlar Cəmiyyətinin əsasını qoymuşdur. Bu kişi qeyrətli mübariz qız azadlıq ideyalarının vüsət aldığı milli dirçəliş dövründə tələbə üsyanlarının ön sıralarında gedirdi.

80 il vətən həsrətilə ömür sürmüş qadın vəfat edərkən Türkiyənin nüfuzlu «Cümhuriyyət» qəzeti yazırdı: «Türkiyə Cümhuriyyətinin qurulmasında Atatürkün yanında yer alan professor Əhməd Ağaoğlunun qızı və Menderes dönəmindəki başbakan yardımçısı Səməd Ağaoğlunun kardeşi Sürəyya Ağaoğlunun cənəzəsi bu gün Türkiyə camisində Feriköy məzarlığında torpağa veriləcək».

Ağaoğlular Azərbaycan və Türkiyə mədəniyyətinin qorunmasında nəcib xidmətlər göstərmişlər.

■ İstanbulda Qız liseyində, sonra universitetin hüquq fakültəsində təhsil almışdır. Əmək fəaliyyətinə hüquqşünas kimi başlamışdır.
■ 1948 – 1950 – Millətlərarası Qadın Hüquqşünaslar Komissiyasına başçı seçilmişdir.
■ 1950 – Berlində keçirilən Millətlərarası Hüquqşünaslar Komissiyası toplantısında iştirak etmişdir.
■ Ömrünün 58 ilini Türkiyədə vəkillik işinə

həsr etmişdir.
■ İngilis, fransız və türkçə yazıb-yaratmışdır.
■ Türkiyədə ingiliscə bir etüdü çapdan çıxmışdır.
■ «Londonda görüklərim», «Bir ömür

belə keçdi» kitabları oxucular tərəfindən rəğbətə qarşılanmışdır.



XVII-XVIII əsrlərdə Qarabağda toxunmuş məşhur "Əjdəhəli" - "Xətai" xalçaları Amerikanın Tekstil Muzeyinin fəxri sayılır. XV əsrə, Qarabağ xalça məktəbinə aid zəngin ornamentli nadir xalça Berlin muzeyinin Şərq şöbəsində; XV əsrdə toxunan Qazax xalçası Stokholm muzeyində; XVI - XIX əsr Azərbaycan xalçalarının böyük bir qrupu Londonda Viktoriya və Albert Muzeyindədir. Nyu-Yorkun Metropoliten muzeyinin, İstanbulda "Türk və İslam əsərləri" Muzeyinin kolleksiyaları arasında, Moskvada Şərq Xalqları İncəsənəti Muzeyində, Budapeşt muzeyində, Filadelfiyadakı İncəsənət muzeyində, Münxen muzeyində, Paris muzeyində və dünyanın bir çox digər muzeylərində də Azərbaycan xalçaları vardır.

O, Beynəlxalq Muzeylər Şurasının Azərbaycan Milli Komitəsinin sədridir



Röya Seyfəddin qızı
Tağıyeva

*Azərbaycan Xalçası və Xalq Təbiiqi
Sənəti Muzeyinin direktoru,
sənətsünəşliq elmləri doktoru
1 yanvar 1945 (Bakı)*

- ADU-nun filologiya fakültəsini bitirib.
- Sənətsünəşliq elmləri doktoru, Azərbaycan Rəssamlar Birliyinin üzvüdür.
- 1967 - Əmək fəaliyyətinə Azərbaycan Xalçası və Xalq Təbiiqi Sənəti Muzeyində başlayıb.

■ 1982- Elmi işçi, şöbə müdiri, elmi katib işləyib. elə həmin ildə muzeyə rəhbərlik işinə başlayıb.

- 1992 - Beynəlxalq Muzeylər Şurasının Azərbaycan Milli Komitəsinin sədridir.
- "Azərbaycan dekorativ təbiiqi sənəti", "Azərbaycanın süjetli

xalçaları", "Nizami obrazları xalçalarda" kitablarının, bir neçə açıqca toplusunun, 30-dan artıq sərgi kataloqunun, elmi məqalə və çıxışların müəllifidir.

Azərbaycan xalçası beş min illik insanın həyat və əbədiyyət, məişət köməkçisi, yol yoldaşdır. Tunc dövrünün ikinci minilliyindən üzü bu günə tarixin ayaqlarına döşənmiş Azərbaycan xalçası - hər bir azərbaycanlının qədəmgahı, yürüyü, evinin bəzəyi, rahatlığı, mebeli, atının, döşəsinin çulu, bəzəyi, uzaq səfərlərdə çadırı, ibadət səccadəsi, qoruyucu tilsimi, ritual vəsaiti və son mənzilə aparılarda bürüncəyi olub.

Xalçaçılıq özünün adi toxuculuğa əsaslanan inkişafında uzun bir təkamül yolu keçmişdir. Eneolit dövründən müşahidə edilən toxuculuğun mənşəyini isə Qobustandan tapılan, neolit dövrünə aid bitki xammalından sadə hörmə metodu ilə müxtəlif əşyaların hazırlanması üçün işlədilən alətlər və Küləpədən, Üzərlikləpədən, Sarıtpədən. Xanlardan və s. tapılan, eneolit dövrünə aid gil, sümük tağalaqlar, iylər sübut edir. Xalçaların gizli mənalarnın heroqlif və piktoqramlarla şərhli dəyərlili elm mənbəyidir".

Azərbaycan xalçası

"Azərbaycan xalçası məhz özünəməxsus milli bədii xüsusiyyətlərinə görə dünya mədəniyyətinin inkişafına güclü təsir göstərən bir faktor kimi beynəlmiləl mahiyyətli hadisəyə, bəşər mədəniyyətinin böyük nailiyyətinə çevrilmişdir"

Müsahibim sənətsünəşliq doktoru, Lətif Kərimov adına Azərbaycan Xalçası və Xalq Təbiiqi Sənəti Dövlət Muzeyinin direktoru Röya Tağıyevadır

- Röya xanım, insan öz məkanına Vətən müqəddəsliyi, yurd məhəbbəti bağışlayır, onun bədii-fikri obrazını öz milli poetik ifadələrində, musiqi əsərlərində və digər sahələrdə yaratmağa çalışır. Bu günkü söhbətimiz zamanın çöhrəsinin xalçaçılıq sənətinin güzgüsündə necə əks olunması barədədir.

- Xalçanın hikməti zaman ölçüsündə dünyəvi fikir səviyyəsini ötür. Çünki onda böyük bir xalqın tarixi inancları, mifik görüşləri, kosmoqonik anlayışları, təriqətləri, bütün mənəvi varidatı - nə varsa, naxışa, rəngə, ilməyə çevrilib. O, özünəməxsusdur, özgülərdəngəlmə ornamental ayrıntılar isə Azərbaycan xalçasının bədii kompozisiya metaforasının ümumi sistemində öriyir. Lakin sənət inciləri təkcə öz xalqına deyil, bütün dünyaya məxsusdur.

Azərbaycan xalçası həm də dünya dəyərlilərinəndir

- Bəzən belə bir ifadə işlədirlər ki, "xalçalar danışır"...

- Elədir. Tədqiqatçıların fikrincə, yun xalçalar hələ eramızdan əvvəl tunc dövründə - II minillikdə mövcud olub. Belə ki, bu dövrə aid sadə toxuculuq dəzgahları, Maku şəhərində nəbatı ornamentli xalça-çulla örtülmüş gil at heykəlcisi tapılıb. Naxçıvanın qədim qəbristanlıq qazın-

tlarından tapılmış kişi fiqurunun əynindəki qırmızı və qara rənglərlə boyanmış geyim də bu dövrdə yerli toxucuların həm də parçaları boyamaq qaydasını mənimsədiklərini təsdiqləyir. Buradakı boyaq maddələrinin çox qədim vaxtlardan mövcudluğunu Herodotun Qafqazda parçaları boyamaq adəti haqqında verdiyi məlumatlar da təsdiq edir.

VII əsr alban tarixçisi Musa Kalankatuklu Albaniyada xalça istehsalı və zadəganların məişətində bunlardan istifadə edilməsi barədə məlumat verir. VII əsr Çin səyyahı Xuan-Tes-Ank

Azərbaycanı iri xalça istehsalı mərkəzi adlandırır

Bunu arxeoloji tədqiqatlar da sübut edir. VII əsr katakombə mağaralarında toxuculuq dəzgahının, yun iplərin qalıqları, xalçaçının əmək alətləri, keçə, çürümüş xalı və palaz parçaları tapılmışdır.

Şahənşah I Xosrova (531-579-cu illər) məxsus "Xosrovun baharı" adlı xalçanı, demək olar ki, bütün tədqiqatçılar təsvir etmişlər. Bu da təsadüfi deyil ki, həmin süjet sonrakı əsrlərdə inkişaf etdirilmiş və öz inkişafını "Dörd fəsil" adlanan çoxsaylı Təbriz xalçalarında tapmışdır. Orta əsr mənbələrində Azərbaycan xalçalarının xüsusiyyətlərindən və tiplərindən də bəhs edilir. IX-X əsr ərəb tarixçisi Təbəri Azərbaycan xalçalarının yüksək keyfiyyəti barədə məlumat verir. X əsrə aid "Hüddud-əl-Aləm" adlı naməlum mənbə qeyd edir ki, Azərbaycanın Mərənd, Gəncə, Şəmkir şəhərlərində yüksək keyfiyyətli yun məmulatları



istehsal edirdilər. Naxçıvanda, Xoyda, Muğanda, Səlməsdə və Ərdəbildə toxunan xalça və palazlar

böyük şöhrət qazanmışdı. X əsr ərəb səyahı Əl-Məsudi də bunu qeyd edərək yazırdı ki, Mərənddə, Təbrizdə, Ərdəbildə "Məxfur" adlı xalçalar istehsal edilir. X əsr ərəb müəllifi Əl-Müqəddəsi gözəl Qarabağ xalçaları, xüsusən, "misli-bərabəri olmayan" Bərdə xalçaları haqqında məlumat verir. Ərəb müəllifi Əl-İstəxri (X əsr) Bərdədən Hindistana ixrac edilən qızılı boyaq maddəsi (boyaqotu - marena) barədə, Əl-Müqəddəsi, Gövhər (X əsr) kimi digər müəlliflər isə al-qırmızı boya alınan və hətta Avropaya ixrac edilən "qırmızı" adlı xüsusi qurdlar barədə məlumat verirlər.

Xalça məmulatlarından götürülmüş ornamentlərə epigrafiq abidələrdə, xüsusən qəbir daşlarında da təsadüf edilir...

Yunan tarixçisi Ksenofontun e.ə. V əsrdən verdiyi xəbərə görə, Azərbaycanda artıq bu dövrdə xalça təkəçə görə ev əşyası deyil, bədii sənət əsəri kimi dəyərləndirilirdi. Digər tarixçi Herodotun dediyinə görə, toxuculuqda istifadə olunan əsrarəngiz rəng çalarları, boyalar elə Azərbaycan təbiətinin rənglərinə bənzəyirdi. IX-XI əsr Azərbaycanında qəhrəmanlıq əzmi ilə yanaşı saz, poeziya, xalça ruhları var idi. Bu dövrə aid - ana kitabımız "Dədə Qorqud" boyalarında ilk kəlamlardan Türk-Azərbaycan evinin möhtəşəm varidatını vəsf eləyən "min yerdə ala xalısı döşənmişdi", "ipək xalçalar sərilmişdi", "qırmızı çadırlar, gerdəklər qurulmuşdu" ifadələri var. Dastanda təsvir olunan ala çadırlı, qırmızı gerdəkli

Türk - Azərbaycan evi zolaqlı palazlardan, şəddə kilimlərdən rəvnəqlənirdi

Qara çadırlar, qara kilimlər yuğa, yasa rəng verirdi, qara keçələr istilik, rahatlıq gətirirdi. Deməli, Qorqud dolaşdığı eldə

hər qopuz çalılıb, öydüyü, tərəflədiyi ban (uca) evin xalı-xalçasını öncə vəsf edirdi. Çadırlar, sözsüz ki, ağ, qara, qırmızı kilimlərdən qurulurdu. Rəngbərəng cecimləryatacaq, geyim materialı kimi qiymətli, isti keçələr, kəpənək-yapıncılar, xurcunlar, heybələr, baş, ayaq geyimləri xalça məmulatları idi.

Azərbaycan xalça sənəti özünün ən parlaq yüksəliş və əsl şahlıq dövrlərini orta əsrlərdə yaşamışdır. Bu baxımdan, Azərbaycan xalçaçılığının və bütünlükdə dekorativ-təbiiq incəsənətinin klassik və ya "qızıl dövrü" XV-XVI əsrlər hesab olunur. Xalçaçılıq sənətinə çox böyük təsir göstərmiş Təbriz miniatür rəssamlığı həmin dövrdə ən yüksək çiçəklənmə mərhələsinə çatır. XVI əsrdə Təbrizdə Azərbaycanda Səfəvilər dövləti hökmdarlarının himayədarlığı etdikləri və o zamanlar üçün çox böyük saray emalatxanaları fəaliyyət göstərirdi; burada xalça ustaları ilə sıx əlaqəli şəkildə peşəkar miniatürçü rəssamlar da çalışır, yeni "Ləçekturunc", "Ovculuq", "Əfşan", "Xətai", "Ağacılı" və s. xalçalar üçün mürəkkəb kompozisiyalı eskizlər hazırlayırdılar.

- Azərbaycan xalçası dünya sənət inciləri sırasında necə dəyərləndirilir?

- 1539-cu ildə toxunan "Şeyx Səfi" xalçası Londondakı məşhur "Viktoriya Albert" muzeyində - dünya tamaşaçılarının diqqət mərkəzindədir və dünya sənət birliləri

"Şeyx Səfi"ni xalça sənətinin zirvəsi adlandırırlar

İntibah dövrünün sənətkarları üçün Azərbaycan xalça ornamentləri kompozisiyaları zəngin mənbəyə çevrilmişdi. Vennetsiyada XV əsrdə Azərbaycan xalçasının ornamentləri ilə əntiq parçalar toxunurdu, qərb rəssamları öz əsərlərində Azərbaycan xalçasını təsvir edirlər. Avropa məişətində xalçamız son dərəcə nəfis, əntiq, qiymətli ev əşyası kimi yüksək mövqə tutmuşdu.

Azərbaycan xalçası o qədər nüfuz qazanmışdı ki, kübar ailələr mərhuma ehtiramlarını bildirmək üçün onun məzar daşına xalça çəkirdilər. Dünyanın çox sanballı muzeylərinə Azərbaycan xalça nümunələri aparılmışdır.

Azərbaycan xalçası ritual mədəniyyətə xidmət edən bir sənət növüdür. Eyni zamanda Tanrıya doğru əbədi və yenilməz bir yol - toriqt ideologiyası XI - XVI əsr Azərbaycan incəsənət aləminin hər bir sahəsi kimi xalça sənətində də özünü göstərirdi.

- Ümumiyyətlə, xalça sənətinin yarınması, saysız-hesabsız funksiya daşıyan xovsuz xalçaların meydana çıxması ilə bağlı nə deyərdiniz?

- "Palaz", "Kilim", "Cecim", "Şəddə", "Vərnə", "Zili", "Sumax" və bir sıra başqa xovsuz xalça və xalça məmulatları arabaların, çadırların üstünün, yan-yörəsinin örtülməsində istifadə olunmuş, pərdə, örtük, ayaqaltı kimi işlənmiş, döşəməyə salınmışdır. Vərninin Ağcabədidə toxunmuş ən gözəl nümunələrindən biri Nyu - Yorkda Metropoliten muzeyində saxlanılır.

"Xalça", "Gəbə", "Dəst-xəli-gəbə", "Puştu", "Namazlıq" kimi döşəmə və divar xalçalarını, müxtəlif məişət təyinatlı ağır xalça növlərini də fərqləndirmək olar. Sonuncular arasında "Pərdə", "Taxtüstü" (yataq örtüyü) kimi istifadə edilən xalçalar qeyd oluna bilər. XIX əsrdə Şuşada yüksək xalçaçılıq texnikasının inkişafı haqqında tədqiqatçı Yakov Zedqinidzide belə qeyd edirdi ki, "demək olar Şuşada xalçaçılıqla bütün azərbaycanlı ailələr məşğul idi və

Ermənilər xalça toxumağı azərbaycanlılardan öyrənməli idilər

Bakıda hazırlanan xalçalardan - "Xilə Buta"nın, "Novxanı"nın, "Fatmayı"nın zərif cizgi rəsmi, mürəkkəb ornamentləri vardır. Qazax xalça məktəbinə Qazaxda, tarixi Azərbaycan əraziləri olan Borçalıda (hazırda Gürcüstan ərazisində), Göyçədə

(hazırda Ermənistan ərazisində) toxunan və Qazax xalçaları, Borçalı xalçaları, Göyçə xalçaları kimi tanınan xalçalar aid edilir. Olduqca böyük şərtiliyə əsaslanan "Faxralı", "Qədim Gəncə", "Gədəbəy" kimi Gəncə xalçaları qədim həndəsi quruluşla xalçaçılıq sənətində xüsusi maraq doğurur. Təbriz xalçalarından "Sərabı", "Əfşan", "Ləçək-Turunc"da dairəvi və ya spiralvari plastik formaların dekoru, dünyanın əbədiyyəti, gözəlliyi və həyat ritmi haqqında təsəvvür yaradır.

Azərbaycan el sənətkarlarının yaratdıqları xalça sənəti inciləri yüzilliklər boyu dünyanın ən gözəl muzeylərini bəzəmişdir. XV əsrə, Qarabağ xalça məktəbinə aid zəngin ornamentli nadir xalça Berlin muzeyinin Şərq şöbəsində saxlanılır. Xalçanın süjetini "Məlik Məmməd" Azərbaycan xalq nağılından orijinal illüstrasiya təşkil edir. XV əsrdə toxunan Qazax xalçası Stokholm muzeyində saxlanılır.

XVI - XIX əsr Azərbaycan xalçalarının böyük bir qrupu Londonda Viktoriya və Albert Muzeyindədir

Onların arasında Təbriz, Quba, Gəncə, Qarabağ, Şirvan və Bakı qruplarına aid xalçalar vardır. Nyu-Yorkun Metropoliten muzeyinin, İstanbulda "Türk və İslam əsərləri" Muzeyinin kolleksiyaları arasında, Moskvada Şərq Xalqları İncəsənəti Muzeyində, Budapeşt muzeyində, Filadelfiyadakı İncəsənət muzeyində, Münxen muzeyində, Paris muzeyində, Vyanadakı Tekstil muzeyində və dünyanın bir çox digər muzeylərində də Azərbaycan xalçaları vardır.

Dünya nə qədər qloballaşsa da, Azərbaycan xalçası öz qiymət və gözəlliyinin gənc yaşındaca qalır.

02.05.2006



Doğma xalqını sevən, onun mədəniyyətinin yad ünsürlərdən, bayağı filmlərdən uzaq olmasına çalışan aktrisa hələ 30 yaşında ikən 200-dən çox filmə çəkilib

Türk kinosunun tacsız kraliçası



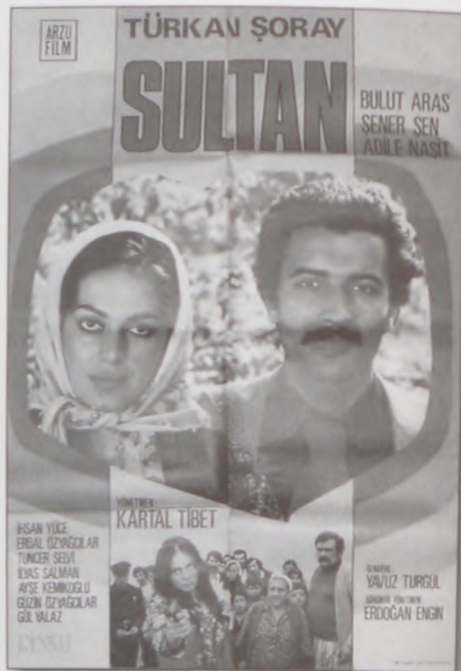
Türkan Şoray

Dünya şöhrətli türk kino aktrisası
28 iyun 1945-ci ildə
İstanbulda anadan olub

Bu gözəl türk qızı 15 yaşında ikən «Kənddə bir qız sevdim» adlı filmə ilk dəfə kinoya çəkilib. Türkanın sənət yolu bu vaxtdan və buradan başlayıb. Tezliklə o, Türkiyənin tanınmış kino ulduzu səviyyəsinə qalxıb. Təsədüfi deyil ki, yaratdığı yeni və dolğun obrazlarla xalqın qəlbinə yol tapan Türkan Şorayı «türk kinosunun tacsız kraliçası» adlandırırlar. Xalqın verdiyi bu ad aktrisanın yüksək istedadı, sənətkarlıq bacarığına malik olduğunu, hamının sevimlisinə çevrildiyini bir daha sübut edib. Doğma xalqını sevən, onun mədəniyyətinin yad ünsürlərdən, bayağı filmlərdən uzaq olmasına çalışan aktrisa hələ 30 yaşında ikən 200-dən çox filmə çəkilib.

«Acı həyat», «Çalı quşu», «Səninlə ölmək istəyirəm», «Namus borcu», «Sultan gəlini», «Zəlzələ», «Qırmızı ləçək», «Məhəbbətim, kədərim mənim» və s. gözəl təsirli filmlərin əsas rollarında oynayıb. O, bir rejissor kimi də özünü sınamış, «Dönüş», «Əsla və Daima» və başqa filmlərin quruluşunu verərək, baş rollarda yenə özü çıxış edib.

Türkan Şoray bir sıra beynəlxalq kino festivallarında iştirak edərək 1999-cu ildə «dünya kinomatoqrafiyasındakı xidmətlərinə görə» nominasiyasında mükafata layiq görülüb.



Müasir qırğız vokal məktəbinin yeni bir istiqamətini yaradan E.Asankulova XX əsrdə təkcə respublikada deyil, ittifaq miqyasında bir ulduz kimi parladı

Onun ifası təsəvvürəgəlməz səmimi hisslər aşılamaqla insanlara azadlıq bəxş edirdi



Elvira Asankulova

Qırğızistan Respublikasının xalq artisti
1962-ci ildə Qırğızistanda anadan olub

Elvira Asankulova İtaliya vokal məktəbinin sirlərini öyrənərək öz məktəbini yaratdı və bütün bildiklərini həmkarlarına da öyrətdi. İstedadlı müğənni həm də dram aktrisası kimi şöhrətlənərək özünəməxsus bədii obrazlar silsiləsi yaratdı. Təkcə Qırğızistanda deyil, bir sıra tanınmış teatrlarda ən aparıcı rolların partiyalarını ifa etdi. Asankulovanı müasirlərindən fərqləndirən əsas cəhətlərdən biri "soprano"da milli koloriti saxlamaq bacarığı və çox nadir hallarda rast gəlinən səsinin təsirliliyi və diapazonunun genişliyidir.

Tamaşalarda kamera musiqilərinin ifaçısı olması da ona böyük uğur gətirdi. Tanınmış müğənninin repertuarında dünya klassikləri ilə yanaşı, qırğız xalqının mahnıları, eləcə də keçmiş MDB ölkələrinin mahnıları əsas yer tutur. Əvəzedilməz ifaçı dünyaya miqyaslı tədbirlərin, eləcə də dövlət tədbirlərinin daimi iştirakçısı və ifaçısı olaraq qalmaqdadır.

O, müğənnilik fəaliyyəti dövründə qırğız professional musiqisinin əsl təbliğatçısı kimi çıxış etmişdir. Konsertlərində tamaşaçılar qırğız xalqının milli koloritini, mahnılarındakı həsrəti və həyatsevərliyi ilk növbədə hiss etmişlər.

- 1993-cü ildə Bibisarı Beyşenaliyeva adına Qırğızistan Dövlət İncəsənət İnstitutunu bitirib.
- Məhdibayev adına Lenin ordenli Qırğızistan Akademik Milli Opera və Balet Teatrına dəvət alıb.
- 1998-1998 - İtaliyada təhsilini davam etdirib. İtaliyanın tanınmış teatrlarında Lu-

çia di Ləmmermur operasında Luçianın partiyasını hazırlayıb.
- 1995 - Qırğız sənətinin inkişafında xidmətlərinə görə Qırğı-

zistan Respublikasının əməkdar artisti;
- 2003 - Opera musiqisi sahəsində xidmətlərinə görə Qırğızistan Respublikasının xalq artisti adını alıb.

Yaratdığı Cülyetta, Dezdemonna, Kordeliya, Viola (V.Şekspir), Şirin, Xuraman (S.Vurğun) obrazları yüksək aktyorluq məharəti, səmimiyyəti, temperamenti ilə fərqlənirdi

Qızı Solmaz televiziya ilk azərbaycanlı rejissor qadın, oğlu Elçin isə ...

O, bir fenomen idi...



Barat Həbib qızı
Şəkinskaya

Azərbaycanın xalq artisti

28 iyun 1914 (Şuşa) –
11 yanvar 1999 (Bakı)

Omrünün 45 ilini Azərbaycan Televiziyasına həsr edən Solmaz Həməyəva televiziya ilk azərbaycanlı rejissor qadındır. Onunla görüşümdə anası barədə kifayət qədər müsaibə verdiyini və daha heç bir sözün qalmadığını dedi. Amma mizrabı «Sarı sim»də gəzdirdikcə kövrək xatirələr dilə gəldi. Barat xanım barədə danışmaq mümkündürmü? Axı, onlar sevimli ana-bala, bir-birini başa düşən dost, sənət yoldaşı idilər. Solmaz xanım anasına bənzəməyən, amma onu tamamlayan, onu davam etdirən, onu yaşıdan bir övladdır.



■ 1929–35 – Gəncə Dram Teatrında çıxış edib.

■ 1935–78 – Azərbaycan Dram Teatrında işləyib. Lirik, dramatik rollarla yanaşı, komik rollarda da çıxışları uğurlu olub.

■ 1949 – Azərbaycanın xalq artisti fəxri adını alıb.

■ 1970–71 – Sumqayıt Dram Teatrında fəaliyyət göstərmiş.

■ «Görüş», «Telefonçu qız», «Qızmar

günəş altında», «O olmasın, bu olsun», «Onun bəlalı sevgisi» və s. filmlərdə çəkilib.

■ «Şərəf nişanı» ordeni və medallarla təltif edilib.

Anam mülayim qadın idi

Mən isə ona oxşamıram, hay-küyçüyəm



Müsahibimiz
Azərbaycanın xalq artisti
Barat Şəkinskayanın
ilk övladı telerejissor
Solmaz Həməyəvadır

– İnstitutu 28 yaşında bitirdim. Aktrisa olmaq üçün artıq gec idi. Amma on-on iki yaşlarımda Gəncədə bir neçə tamaşada oynamışam. C.Cabbarlının «Oqtay Eloğlu» əsərində Sevil, «Sevil» də Gündüz, «Timurun komandası»nda anam Timuru, mən isə Nyurkanı, «Partizan Kostya»da anam Kostyanı, mən isə onun kiçik qardaşını oynayırdım.

– Hansı xüsusiyyətlərinizlə ananıza oxşamısınız?

– Mən anama oxşamıram, hay-küyçüyəm. Bir dəfə Səməd Vurğunun qızı Aybəniz xanımı studiyaya dəvət etmişdim. Onu gəzdirib, iş yerlərimizlə tanış etdim. Sonra söhbət əsnasında anam ondan mənim barəmdə soruşub. O da cavabında deyib: «Barat xanım, məndə bir təsəvvür yarandı ki, polislər və şoferlər Solmaza çox hörmət edirlər» (gülürük).

– Bu nədən irəli gəlirdi?

– Çünki mən özüm daha çox belələri ilə istiqanlılıq edirəm. Rəhbərlər, rejissorlardı... bunlar iş yoldaşlarımdır. Anam da belə insan idi. İş yerində texniki işçilərlə daha çox ünsiyyətdə olurdu. Anam teatrda həmişə Ədil İskəndərovla, direktorla – hamı ilə o köməkçi rollarda oynayırdı.

yanların davasını çəkirdi. Hərdən rəhmətlik Ədil müəllim ona deyirdi ki, «bax, Leyla sumkasına konfet doldurub gətirir, hamı ilə özünü şirin edir. Sən isə dilinin altına istiotu doldurub gətirirsən, hamını acılayırsan». Real kömək etmək istəyirdi hamıya. Mən də onun kimi birinin işi düz gətirməyəndə tez onun xahişinə gedirəm.

– Bu xarakter sizin aranızda valideyn-övlad konfliktini yaratmışdır?

– Qətiyyətlə.

Gəncliyə münasibəti yaxşı idi, elə bil ki, ayaqlaşmaq istəyirdi

– Anam nəinki mənimlə, hətta aralarında 32 il fərq olan kiçik qardaşım Elçinlə də ayaqlaşdı. Çoxlu mütaliə edirdi. İstənilən şeyi bizimlə birlikdə müzakirə etməkdən çəkinmirdi.

Keçmiş Lenin prospektində olurdu. Ürəyi istəyəndə zəng edirdi, əvvəl hal-əhval tuturdu. Soruşurdum, «nə olub?» De-yirdi, «heç nə, şüyüdlü aş bişirmişəm, gəl». Bilirdi ki, «şüyüdlü aş»ı xoşlayıram, mütləq gələcəm. Mən ora gedəndə görürdüm ki, hələ indi dəmə qoyub. Deməli, mənim fikrimi öyrənəndən sonra tələmə-tələsik bişirməyə başlayıb. Desəydim gəlməyəcəm, bişirməyəcəkdin. Onunla məni gətirirdi, daha demirdi ki, niyə gəlmirsən, mənə baş çəkmirsən... Bax, belə fəndləri vardı.

– Yemək bişirməyi xoşlayırdı?

– Biş-düşə başladı işdən çıxandan sonra. Ona qədər mən onun qayqanaq bişir-

məyini də görməmişdim. Radio, televiziya, teatr, kino... Həsət idik üzünü görməyə, qalsın ki, xərk bişirsin. İsdən çıxandan sonra ləzzətli yeməklər bişirməyə başladı. Biz təəccüblənirdik. Deyirdi, yəndə görürdüm də necə bişirirlər...

- Sizin gələcəyinizi necə görmək istəyirdi?

- İstəyirdi xəbəxt olum, o da alınmadı... Məni Maliyyə Kredit texnikumuna qoymuşdu. Həm də müəllim tutmuşdu ki, rəssamlıq dərəcəsinə gedim. Ondan gizli Pionerlər evində dram teatrına gedirdim. Bundan xəbər tutub evimizin ağsaqqalı görkəmli aktyor Mirzə Əliyev məndən şikayət etmişdi...

Ömrümüz boyu bir dəfə konfliktimiz olub. Sevdiiyim oğlana ərə getməyimi istəmirdi. Kəsib evdən getdim, texnikumun yataxanasında qaldım. Məndən üz döndərdi. Sonra evləndik. Anam mənimlə danışmadığına görə dayım, xalam - heç kəs mənimlə danışmırdı. Bir ildən sonra dava-qırğın... gəldim evə. Qapını açdı, məni gördü. İnanın, rəhmətə gedən günə qədər bunu mənim üzümə vurmadı. Mən o ola bilmirəm, səbirsizəm.

Bir adamla arası dəyəndə, mən tez küsürdüm o adamdan

deyirdim, filankəsi gördüm, yanından keçdim, salam da vermədim. Deyirdi, «ay Allah, biabır olasan, sənə nə var ay qız, sən kimsən, sən niyə qarşırsan? Mən özüm bilərəm». Çox zərif, incə, pambıq kimi xarakterinin içərisində bir cəngəvərlik də vardı...

- Barat xanım hansı kökdəndir?

- Xan nəslindəndir.

Xan qızı Natəvanın qohumu idi

Gövhəyə məscidi barədə eşitmisiniz? Gövhəyə anamın ulu nənəsi olub. Şuşa üçün kişi kimi o qədər xeyriyyə işləri görüb ki, ona artıq xanım deyil, Gövhəyə

deyiblər. Gnyaginya Abasidzenin əri ilə anamın babası qardaş olublar. Soruşa bilərsiniz ki, niyə şuşalı ola-ola soyadı Şokin-skayadır. Ona görə belədir ki, vaxtilə Sişyandakı Şəki mahalını Nikolay onun babası Süleyman xana bağışlayıb. Buna əsasən də onlar Şekinskaya soyadını götürüblər.

- Ömrünün son illərini necə xatırlayırsınız?

- Çox ağır keçdi. Qardaşım Elçin infarkt keçirdi, mən isə oğlumu itirdim, 27 yaşında maşın qəzasına düşdü. 88-ci illərdə Qarabağla bağlı hadisələr başladı. Bütün bunlar ona çox pis təsir etdi... Əsasən Kəlbəcərin əldən getməyi. Anam hər il Kəlbəcəre istirahətə gedirdi. O vaxt ondan müsahibə götürmək istədilər, dedi ki, siz Kəlbəcəri alın, mən gecə-gündüz danışaram.

Övlad yası, sonra vətən yası...

Barat xanım ondan sonra heç yerə getmədi. Hərdən gəlib maşınla harasa aparırdılar. Sonra ağırlaşdı, ora-burası ağrımağa başladı. Yemək bişirməklə başını qatırdı. Teatrdan tez getdi. Deyirdi, aktrisa yaddaşlarda cavan qalmalıdır. Axır günlərdə də gözəl idi anam...

Nə mən, nə bacım ona oxşamırdıq. Elçin bir az köklükdə, ağılıda oxşayırdı. Həmişə mənimçün deyirdi ki, mən qara deyiləm, bu niyə qaradır? O qədər ağ idi ki, kinoya çəkməyə gələndə deyirdilər ki, bu azərbaycanlı deyil. Onu Avropa cuudlarına, tatarlara oxşadırdılar. Amma onun nərmənazik vaxtları da olub. 1947-ci ildə Dezdemonə rolunu oynayanda çəkisi 47 kilo imiş. O, Mehdiə ayrıldıqdan sonra kökəlməyə başladı...

- Səbəbi?

- Əsəb... Mehdi müəllim qaraqabaq adam idi. Mən ondan çox qorxurdum. Zəhmli vardı, onun yanında özümü yığırdırırdım. Bir dəfə bərkədən danışdığını görmədim. Heç bilmədim niyə ayrıldılar. Amma mənim yadımdadır ki,

Mehdi onu dəlicəsinə seviridi

Şəmsi də onu çox istəyirdi. Şəmsi insan kimi çox yaxşı idi. Mən bir Şəmsiyə «papa» demişəm. Anam mən 6 aylıq olanda atamdan - Azərbaycanın xalq artisti Miribrahim Həmzəyevdən ayrılıb (mərhüm prezidentimiz Heydər Əliyevin müəllimi olmuşdu). O, gəncliyi, amma ayrıldıqdan sonra gedib Naxçıvana, orada aktrisa Zərəşlə evləni. Həmzəyevlər varlı, tanınmış nəsiləndir. Bir neçə qardaş olublar. Onların barəsində kitab da çıxıb. «Hacı Mirqasım» kəhrizini babam tikdirib. Anam Miribrahimdən ayrıldıqdan sonra Gəncədən bura gəlib, mən isə nənəmlə qalmışam. Şəmsi ilə ailə qurandan sonra məni öz yanına gətirib. Şəmsi ilə nığahdan hazırda Amerikada yaşayan bacım Rövşənə doğulub. Şəmsi də anamdan ayrıldıqdan sonra evləni, uşaqları olub. Təsəvvür edin ki, o övladlar dostdurlar. Hamısı anamdan gəlir də... Şəmsi də çox istiqanlı adam idi. Onların balalarını da mən öz balalarım kimi sevirəm.

- Bu günlərdə qardaşınız Elçinin 60 illik yubiley gecəsinə yığılmışdıq. Orada onun barəsində qeyri-adi sözlər eşitdim...

Elçin Azərbaycana lazım idi

Bəlkə Mehdiə də, Baratdan da artıq potensialı vardı. O, bir fenomen idi. Onda irsən, kökdən gələn xüsusiyyətlər vardı...

- Məni təəccübləndirən bir şeydir, bu cür mülayim, xəf rəftar qadının taleyi niyə belə olub?

- Bunu mən də bilmirəm. İstər Şəmsidən, istərsə də Mehdiə davasız-şavasız ayrılıb. Özü də ər qalıb evdə, uşağı götürüb çıxıb... Mənə belə gəlir ki, o, xəyanət görüb.

- Son anlarında Barat xanımın yanında oldunuz?

- Məni axtarıb, Elçini axtarıb, heç birimiz özümüzü çatdırı bilmədik... Yanındakı rus qadına «mən deyəsən, ölürəm», - deyib... Roza, mən, - üç rəfiqə birlikdə Şərqiyyəgildə (diktör) çörək yeyirdik. Qışığa əlimi uzadanda telefon zəng çaldı. Şərqiyyə götürdü. Dəstək əlində qurduğunu gördüm. «Ola bilməz», - dedi. Əlimi süfrədən çəkdim və soruşdum:

«Mama?»

Zəng vuran qızım Afət idi, anamın keçdiyini söylədi...

20. 12.2005



Vətəninə, doğma diyara sevgi, yüksək vətənpərvərlik hissi Zülfiyənin sadəcə şair qəlbinin fantaziyasının məhsulu deyil, həm də özbək xalqının milli xarakterinin şeirlərində təzahür tapmış ifadəsidir

Onu Azərbaycan mühitində də tanıyır və sevirlər



Zülfiyə İsrailova

Özbəkistanın xalq şairi, bir sıra Beynəlxalq Dövlət mükafatları laureatı
1915 (Daşkənd) – 1996 (Daşkənd)

Zülfiyə İsrailova tanınmış və istedadlı özbək şairəsidir. Özünün uzun, məhsuldar yaradıcılıq fəaliyyətini xalqına həsr etmiş, onun əldə etdiyi nailiyyətlərini, çoxəsrlik əxlaq və digər adət-ənənələrini təsvir etmiş, Vətəninə bütün dünyada tanıtmışdır.

Şairənin özbək və rus dillərində 40-dan artıq kitabları çap olunub. Bu əsərlərin bir çoxu dünya ədəbiyyatının Qızıl fonduna daxil olub. Azərbaycan ədəbi mühitində də tanınmış şairənin bir sıra əsərləri azərbaycan dilinə tərcümə olunub. O, Azərbaycana bir çox şeirlər həsr edib.

Zülfiyə xanımın hədi aləmi azad və suveren Özbəkistandır. O, parlaq rəssam, sadə əməksevər insanın qəlbinin bilicisi, cəmiyyətdə Şərq qadınlarının bərabər hüquqluğu uğrunda cəsur mübariz kimi sevilmişdir. Şairə və yazıçı Zülfiyə xanım poema, ballada, elegiya, lirik şeirlər, hekayələr, oçerklər, publisistik məqalələr və s. janrlarda əsərlər yaradıb.

Zülfiyənin poeziyası Özbəkistanın sərhədlərindən kənara çıxıb. Onun poeziyasının əsas xüsusiyyəti bizim mürəkkəb dövrümüzü düzgün əks etdirməsi, insan ruhunun və müasir insanın yaradıcılığının özünəməxsus tərzdə ifadəsidir. Nəciblik, pafos, təbiətə, insana həqiqi məhəbbət və hörmət hissi ilə dolu şeirləri öz rəngarəngliyi ilə oxucunu valeh edir, onda insaniyyətin gələcəyinə inamı möhkəmlədir.

**Любви и правды огненная сила,
Казалось, двигала моим пером,
Ни горя, ни веселья не таила, –
Я честно говорила обо всем.**

Uzun illər Azərbaycan Respublikası Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri vəzifəsində çalışıb

Müstəqil respublikamızın

“Şöhrət” ordenli qadını



Zəhra Tahir qızı Quliyeva

Tibb elmləri doktoru, professor, əməkdar elm xadimi, Azərbaycan Respublikası Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri

18 yanvar 1923 (Bakı)

28 noyabr 2005 (Bakı)

Zəhra xanım deyir: “Cəmiyyətimiz ailələrdən, ailələr isə kişi və qadının ittifaqından ibarətdir. Ailədə təmiz, sağlam, qarşılıqlı məhəbbət, anlaşma olsa, böyüdükləri uşaqlar da vətənə, xalqa sadıq olacaqlar. Həyat da bu cütlükdən ibarətdir.

Qadınlar öz hüquqlarını bilməli, dövlətin siyasətində qanunlardan xəbərdar olmalı, biliklərini cəmiyyətimizin inkişafına yönəltməlidirlər. Mən bir həkim kimi bütün insanları çox sevirəm. Ancaq qadınları daha çox sevirəm. Cəmiyyətimiz elə qurulub ki, istənilən dövrdə qadınların üzərinə daha çox ağırlıq düşür. Əvvəlki qadınla XXI əsrin qadını müqayisə etmək olmaz. Cəmiyyət inkişaf etdikcə insanlar da dəyişir. Əksəriyyət qadınlar həm istehsalatda, cəmiyyətdə çalışır, həm ailədə problemlərini həll edir, həm də övlad tərbiyələndirirlər. Bütün qadınlarımıza xoşbəxtlik, firavanlıq, ailə səadəti arzulayıram”...

8 mart 2005-ci il

■ Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun oftalmologiya kafedrasında ordinator, sonra kafedra müdiri vəzifələrində çalışıb.
■ 1967 - Tibb elmləri doktoru alimlik dərəcəsinə alıb.

■ 1972 - Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun rektoru işləyib.
■ 1976 - Uzun müddət Ümumittifaq Oftalmoloqlar Cəmiyyətinin üzvü və Azərbaycan Oftalmoloqlar Cəmiyyətinin sədri olub.

■ AKP XXVIII və XXIX qurultaylarının nümayəndəsi olub.
■ VIII-IX çağırış SSRİ Ali Sovetinin deputatı seçilib.
■ 1995 - “Sevil” Azərbaycan Qadınlar Məcəlisinin sədrinin müavini

vəzifəsində çalışıb.
■ “Şərəf nişanı”, “Şöhrət” ordeninə layiq görüldü.
■ 1998 - 2005 Azərbaycan Respublikası Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri təyin edilib.

İran səfirliyində işləyərkən İranda azərbaycan dilində qəzet buraxıb. Qadınlar, bir də müharibə mövzusu onun yaradıcılığından əsas xətt kimi keçirdi

Uzun illər "Azərbaycan qadını" jurnalına rəhbərlik edib



Xalidə Məmməd qızı Hasilova

Yazıçı, dramaturq, əməkdar mədəniyyət işçisi

19 aprel 1920 (Zaqatala)

13 dekabr 1992 (Bakı)

Xalidə xanım Azərbaycan qadını necə görmək istəyirdi" sualımızı qızı Rəna xanım belə cavablandırır: "Mərd, öz üzərində işləyən, mehriban... Özü də belə idi. Hər şeyi keçirdi insana. Ad çəkmiyəm, ömrü boyu ona pislik edən adamlarla da dost kimi danışdı, hətta bildiklərini onların üzünə vurmurdu da... Bu, adamı əsəbləşdirirdi. Bizi sakitləşdirib başa salardı ki, məntiqli nitqi, iş görmək qabiliyyəti var, onu atmaq olmaz, düzəltmək, inkişaf etdirmək lazımdır, yoxsa bu yalanlar onu məhv edəcək.

Şöhrət arıdıcan heç vaxt qaçmayıb. Yadımdadır, həmişə iclaslar keçiriləndə prezidiumda ona yer verirdilər, anam ona "buyur", buna "buyur..." - deyər-deyər hamıdan axırda gəlib çıxırdı ora.

Gecə-gündüz jurnalın taleyini fikirləşirdi. Hər dəfə mənə elə gəlirdi ki, o, bu jurnalı məndən də çox istəyir..."

■ 1937 - Müəllimlərin I Azərbaycan qurultayının nümayəndəsi olub.

■ 1946 - İran səfirliyində işləyərkən İranda azərbaycan dilində qəzet buraxıb.

■ 1948 - ADU-nun filologiya fakültəsini bitirib.

■ 1948-1952 - Azərbaycan Uşaq və Gənclər ədəbiyyatı nəşriyyatında redaktor, "Azərbaycan pioniəri" jurnalında ədəbi işçi kimi fəaliyyət göstərən.

■ 1952 - Azərbaycan Sovet Yazıçıları İttifaqının üzvü olub;

■ 1966 - 1972 - "Göyərçin" jurnalının redaktoru işləyib.

■ 1972 - Ömrünün sonuna qədər "Azərbaycan qadını" jurnalında çalışıb.

■ Xarici Ölkələrlə Dostluq Cəmiyyətinin nümayəndə heyətinin tərkibində Macarıstan, Yuqoslaviya, Yaponiyada səfərdə, Tehrandə ezamiyyətdə olub.

■ Uzun illər Sovet Qadınlar Komitəsi Rəyasət Heyətinin, Azərbaycan KP MK yanında Respublika Qadınlar Şurası Rəyasət Heyətinin üzvü olub.

■ 5 pyesin müəllifidir.

■ Uşaqlar üçün 20-yə yaxın: "Kiçik hekayələr", "Lalənin kitabı", "İki yoldaş", "Ulduzlu papaq", "Atlas yarpaqları" və s; yazıb.

■ Böyüklər üçün: "Sular durulur" (1958), "Onun taleyi" (1963), "Unutmam" (1969), Nəğməli könül (1976), "Məhəbbət olanda" (1983) və s. kitablarını yazıb.

■ Böyüklər üçün: "Sular durulur" (1958), "Onun taleyi" (1963), "Unutmam" (1969), Nəğməli könül (1976), "Məhəbbət olanda" (1983) və s. kitablarını yazıb.

■ Böyüklər üçün: "Sular durulur" (1958), "Onun taleyi" (1963), "Unutmam" (1969), Nəğməli könül (1976), "Məhəbbət olanda" (1983) və s. kitablarını yazıb.

Müsahibə

Ən böyük bəclik düzlükdür

Anam Leninqraddan çıxandan bir neçə gün sonra şəhər mühasirəyə alınıb



Müsahibim yazıçı Xalidə Hasilovanın qızı Rəna xanımdır

- Anama bu adı Qori Müəllimlər seminariyasını bitirən dayısı Hidayət türk yazıçısı Xalidə Ədibə olan məhəbbətinin əlaməti olaraq qoyub. 5 ildir köçüb həyatdan, buna indiyədək uyğunlaşa bilmirəm. Biz ikimiz yaşamışıq. Mənə həm ata, həm ana, həm bacı, həm də dost olub. Həmişə deyirdi ki, qızım, həyatda ən böyük bəclik düzlükdür. İnsan həyatda səhv edə bilər, səhvini mənə desən, günahını bağışlayaram, amma gizlətsən, onu kənardan eşitsəm, sənə keçməyərəm. Mən anamın həmin tövsiyələrini indi balalarımə verirəm.

- Keçmişindən nə söhbətlər edərdi?

- Dülğər işləyən atası rəhmətə gedəndə 4 yaşı varmış. Atın belində çayı keçirmiş. At bürəyib, daşan çay onu daşlara çırpı-çırpı aparıb. Kişi ayağını yüyəndən çıxara bilməyib. Xəbər tutub sudan xilas edəndən sonra cəmi bir-iki gün yaşayıb. 7 yaşında anası rəhmətə getdiyi gün isə həmişə acı-acı xatırlayırdı: "Küçədə uşaqlarla oynayırdıq. Uşaqlardan biri qəflətən dedi ki, Xalidə, anan ölüb, xəbərin var? Ayaqyalın qaçdım xalamgilə. Onda gördüm ki, kişilər cənəzeni aparırlar. Mollanın arxadan qışqıraraq geri qayıtmağımı təkid etməsinə baxmayaraq ağlaya-ağlaya cənəzinin dalınca qaçdım..."

Anamı sonra övladı olmayan xalası

Nəcəbət saxlayıb. Özünü bilirsiniz də, xala adama nə qədər yaxşı baxsa da ananın yerini verməz.

8 yaşında ikən balaca boylu qız kursda yaşlı adamları savadlandırmaq üçün dərs deyirmiş. Hətta qaldırıb qoyurmuşlar stolun üstünə ki, əli lövhəyə çatsın. Yaxşı oxuduğuna görə 4-cü sinifdən 6-cı sinfə, 6-cı sinifdən isə 8-ci sinfə ekstern üsulu ilə keçiriblər. (Onun adını daşıyan qızım Xalidə də 4-cü sinifdən 6-cı sinfə ekstern üsulu ilə imtahan verərək keçib). Zaqatalada Pedaqoji Texnikumu bitirdikdən sonra Qımır kənd məktəbində müəllimə işləyib. Təhsilini davam etdirmək üçün S.M.Kirov adına ADU-nun filologiya fakültəsinə daxil olub. Qəbul imtahanlarından sonra təhsilini davam etdirmək üçün

Leninqradda

universitetlərdən birinə əzam edilib

Lakin Böyük Vətən müharibəsi ali məktəbi bitirmək arzusunun anamın ürəyində qoyub. Yenidən Bakıya qayıdıb. Anam deyirdi ki, çox ağır şəraitdə vətənə gəlib çıxdıq. Qatır saxlayırdı, su dalınca düşürdük, gəlib özümüzü çatdırana qədər qatır gedirdi... Anamdan başqa Azərbaycandan təhsil alan 4 nəfər də var imiş. Bakıya qayıdandan sonra ailə vəziyyəti ağır olduğundan təhsilini üçüncü kursa qədər davam etdirə bilib. Zaqatalaya qayıdaraq şəhər orta beynəlmiləlçilik məktəbində müəllimlik edib. Müharibədən sonra təhsilini davam etdirərək universitetin filologiya fakültəsinə daxil olub.

- Çoxları nəsr yaradıcılığına şeir

yazmaqla başlayır. Xalidə xanım necə?

- 1948 – 52-ci illərdə Azərbaycan Uşaq və Gənclər Ədəbiyyatı nəşriyyatında redaktor, 1952-ci ildə "Azərbaycan pioneri" jurnalında ədəbi işçi kimi fəaliyyət göstərib. Vaxtını bütünlüklə yaradıcılığa sərf etmək istədiyindən, bu işdən müvəqqəti uzaqlaşmış.

Orta məktəbdə oxuyarkən şeirlər yazıb. Lakin əsl yaradıcılığa universiteti bitirdikdən sonra başlayıb. "Xalça" adlı ilk hekayəsi 1949-cu ildə "İnqilab və mədəniyyət" jurnalında dərc edilib. İlk kitabı 1950-ci ildə çap olunan "Kiçik hekayələr"dir. Sonradan ananın iyirmiyyə qədər kitabı çap edilib. Oxuculardan aldığı məktublar, yazıçı və tənqidçilərin yazılı rəyləri yaradıcılığına çox kömək edirdi. Əsərləri rus və digər xalqların dillərinə tərcümə olunmuşdu. Özü də

Rus və türk ədəbiyyatından bir çox əsərləri tərcümə etmişdi

Əziz Nesinin "İndiki uşaqlar möcüzədir" romanını, Koreya yazıçılarının hekayələrini azərbaycan dilinə tərcümə edib. Tərcümə edərkən müəlliflərin yazı üslublarını saxlamağa çalışmış.

- İctimai işlərlə yüklənməsi yaradıcılığına təsir edirdimi? Adətən belə qadınların evdə iş görməyə vaxtları olmur...

- İctimai iş onun yaradıcılığını daha da məzmunlaşdırırdı. Ananın sağlığında bizdə həmişə adam olub işimizə kömək etməyə...

- İşləyirsiniz?

- İndi yox. Uzun müddət Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Ədəbiyyat İnstitutunda baş laborant işləmişəm. O çətin günlərdə başqa ruslar kimi qızımın dayəsi də burdan çıxıb getdi. Uşağa yaxşı dayə tapa bilmədiyimə görə məcbur oldum işdən çıxam.

- Xalidə xanımın əsərlərinin əsas qəhrəmanları kimlər idi?

- Qadınlar, bir də müharibə mövzusu onun yaradıcılığında əsas xətt kimi keçirdi. Ümumiyyətlə, insanlığı düşündürən problemləri, onun humanistliyə, sülhə və inkişafa can atmasını əks etdirməyə çalışırdı.

- Yaradıcılığında senzura olub?

- Mən bilən "Çəhrayı rəng" əsərində müəyyən şeyləri o vaxtı çıxarmalı olmuşdu.

- Eşitdiyimə görə bir neçə dili bilirmiş...

- Rus, türk, avar, bir az fars dilini bilirdi... Musiqi təhsili yox idi, amma yaxşı piano çalardı.

- Nəvələrinə çox istəyirdi?

- Xalidə ilə dost idilər. Qızım üroyinin bütün sözünü nəvəsi ilə bölüşərdi. Hər dəfə anama deyirdim ki, sən deyəsən nəvələrinə məndən çox istəyirsən? Deyirdi yox, qızım, sən mənim həyatımda bir dənəyə. Özü barədə az danışardı. Heç nə deməzdi. Nə ağrıdan danışardı, nə şikayət edərdi. Deyirdi ki, indi hələnin öz dərdi var. Evdə bir narazılığımız olanda həmişə yoldaşımın tərəfini saxlayardı və mənə deyirdi ki, qızım, bəyəm sən hərtərəflisən?

- Rəna xanım sevilə ailə qurmuşunuz. Xalidə xanım sizin vurulduğunuz biləndə nə etdi?

- Yoldaşım Polad Mədəniyyət Nazirliyində Elmi Metodiki Kabinetdə direktor müavini işləyir. Mən anama Poladın elçi göndərmək istədiyini bildirəndə anam "oğlanın özünü görməmiş, söhbət eləməmiş heç bir elçi qəbul etməyəm" - dedi. Yoldaşımı evə dəvət etdi. Çox rahat idim. Onlara çay verib otaqdan çıxdım, ikilikdə xeyli söhbət etdik. Sonra evlənməyimizə razılıq verdi...

21.12.2001

Kəhrizdə ibtidai məktəb, tibb məntəqəsi, toxuculuq emalatxanası açmış, qadınların işləməsinə və dolanışığına şərait yaratmış

“Molla Nəsrəddin” jurnalının nəşrində ərinə kömək etmişdir



Həmidə Əhməd bəy qızı Məmmədquluzadə (Cavanşir)

Azərbaycanın ilk maarifçi və ziyalı qadınlarından biri. Maarifçi, tarixçi, şair və tərcüməçi Əhməd bəy Cavanşirin qızı, Cəlil Məmmədquluzadənin ömür-gün yoldaşı

19 yanvar 1873 (Ağcabədi)

6 fevral 1955 (Bakı)

■ 1908 - 17 - Qafqaz Müsəlman Qadınları Cəmiyyətinin yaradıcılarından və sədr müavini olub.
■ 1912 - Qafqaz

pambıqçıların Tiflisdə çağırılmış yığıncağında onun təklifləri yüksək qiymətləndirilib.
■ 1920 - 22 - C.Məmmədquluzadə ilə birlikdə Cənubi Azərbaycana gedərək, iki il Təbrizdə yaşayıb.

■ 1939 - Azərbaycan Sovet Yazıçıları İttifaqının üzvü seçilib.
■ C.Məmmədquluzadənin bir sıra hekayəsini, Mir Cəlalin "Dirilən adam" romanını rus dilinə çevirib.

1919-cu il iyunun 18-də C.Məmmədquluzadə ilə birlikdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin sədri Nəsim bəy Yusifbəyli, habelə parlamentin üzvləri Məhəmməd Əmin Rəsulzadə və Əhməd bəy Pəpinova teleqram göndərərək, Əmək və Əkinçilik nazirliyinin Ermənistanda azərbaycanlılara qarşı apardığı soyqırım siyasəti nəticəsində ata-baba torpaqlarından, ev-eşiklərindən didərgin düşmüş, Qarabağa pənah gətirmiş 50 minə yaxın soydaşımızı Mil düzünün yarım milyon desyatinlik torpaqlarında yerləşdirmək, 15 mindən çox əmək qabiliyyətli qaçqını işlə təmin etmək barədə qaldırdığı məsələyə qoşulduğunu bildirmişdir. Atasının hələ XIX əsrin 60-70-ci illərində bu istiqamətdə bəzi işlər gördüyünü, lakin fitnə-fəsadlar nəticəsində bu işi yarımçıq qoymağa məcbur olduğunu, onun bu məsələ ilə bağlı çoxlu məktub, plan və layihələrini hökumətin sərəncamına yerməyə hazır olduğunu demişdir.

Azərbaycanda memuar ədəbiyyatının inkişafına dəyərli xidmət göstərmiş atasının tərcümeyi halını, C.Məmmədquluzadə və M.Ə.Sabir haqqında xatirələrini yazmışdır. Qarabağ folklorunun toplanması və öyrənilməsi ilə də məşğul olmuşdur.

Böyük tarixi olan bu soyaddan pöhrələnmiş nəslin qadın nümayəndələrinin Azərbaycan qadınlarının maariflənməsində böyük xidmətləri olub



Gülrəna Mirzə qızı Qacar

Müsaibim - Qacarlar nəslinin nümayəndəsi, Azərbaycan MEA Memarlıq və İncəsənət Universitetinin baş elmi işçisi

13 yanvar 1956 (Bakı)

Onlar Azərbaycanın ilk ali təhsilli qızları idilər

Ağa Məhəmməd şah Qacar tərəfindən əsası qoyulmuş bu şahlıq sülaləsi 1725-1925-ci illərdə İran şahlığına başçılıq edərək, İran taxtına 7 şah çıxarıb. Ağa Məhəmməd şah Qacarın qohumu olan Fətəli şah Qacar Qarabağ xanı İbrahim xanın qızı Ağabəyim ağa ilə ailə qurub. Onun oğlu Abbas Mirzə İranın xarici siyasətində mühüm rol oynayıb. Abbas Mirzənin oğlu Bəhmən Mirzə isə 1842-ci ildən Cənubi Azərbaycana hakimlik etmiş görkəmli ictimai xadim olub. Bəhmən Mirzə saray çəkişmələri nəticəsində qardaşı Məhəmməd şahın qəzəbinə düşərək, Tehrandakı Rusiya səfirliyinə pənah aparmışdır. O, 1848-ci ildə Tiflisə gələrək Rusiya təbəəliyini qəbul edib və daimi yaşamaq üçün 1851-ci ildə bütün əyalı və xidmətçiləri ilə Şuşaya köçüb.

■ Bəhmən Mirzə Qacarın nəvəsi Gövhər xanim Qacar Qafqaz Müsəlmanları Qadın Xeyriyyə Cəmiyyətinin təşkilatçısı və sədri olub. Sankt-Peterburqda Nəcib Qızlar İnstitutunu bitirib.

■ Gövhər xanimin bacıları Fərrux və Sitarə Qacarlar Tiflisdə Zaqafqaziya Qızlar İnstitutunu bitiriblər. ■ Gövhər xanimin 5 övladı dövrünün ali təhsil görmüş nümayəndələri idilər.

■ Qızı Zibə xanim həyatını Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətin maliyyə müşaviri Cahangir bəy Qayıbovla bağlayıb. O, 1908-ci ildə Sankt-Peterburqda İkiillik Patriot İnstitutunu bitirib.

■ Ruxsarə xanim - Tiflisdə polkovnik Seyfulla Mirzə Qacarın həyat yoldaşı olub. O, Qafqaz Müsəlmanları Qadın Xeyriyyə Cəmiyyətinin üzvlərindən biri idi.

Qacarlar

"Səfəvilər dövründə İrəvan və Qarabağ torpaqları Qacarlar nəslindən olan Azərbaycan hakimlərinin iradəsi altında idi"

Müsaibim Qacarlar nəslinin nümayəndəsi (Bəhmən Mirzə Qacarın nəticəsi, Seyfulla Mirzə Qacarın nəvəsi və Əlixan Mirzə Qacarın qızı) Gülrəna Mirzə Qacardır

- Gülrəna xanim, böyük tarixi olan bu soyaddan pöhrələnmiş nəslin qadın nümayəndələrinin Azərbaycan qadınlarının maariflənməsində böyük xidmətləri olub. Bu barədə məlumat verməyinizi istərdik.

- Mən musiqi sahəsində görkəmli xidmətləri olan 5 qadının adını çəkmək istəyirəm. Bu gənc aristokrat qadınların xoş ruhu mənə onların barəsində danışmağa vədər edir. Aralarında qohumluq əlaqələri olan bu qadınlar (Firuzə Qacar, Xədicə Qayıbova (1893-1938), Nəzirə Şahmirzə (1898-1990), Kövkəb Səfəraliyeva (1907-1985), Nigar Usubova (1914-1993) musiqi sahəsində ilk azərbaycanlı qadınlar idilər ki, professional fortepiano üzrə akademiya dərslər almışdılar.

İlk təhsilini Tiflisdə alan Firuzə xanim Qacar sonradan təhsilini Peterburq Konservatoriyasında davam etdirib

Firuzə xanim Qacar, Nəzirə xanim Şahmirzə Abbas Mirzə Qacarın oğlu Bəhmən Mirzənin nəvələri, Kövkəb xanim Səfəraliyeva isə onun nəticəsi olmuşdur. Xədicə xanim Qayıbova o zaman Tiflisdə və bütün müsəlman Qafqazında seçilən. Zaqafqaziyada müftiliyin əsasını qoymuş Hüseyn Qayıbadənin yeganə oğlunun həyat yoldaşı, Nigar xanim Usubova isə onun

qız nəvəsi idi.

Firuzə xanim Tiflisdə polkovnik Seyfulla Mirzə Qacarın ailəsində dünyaya göz açıb. Onun anası Ruxsarə xanim isə Qafqaz Müsəlmanları Qadın Xeyriyyə



Firuzə

Cəmiyyətinin üzvlərindən biri idi. O, bir çox dillərdə sərbəst danışır, incəsənəti və ədəbiyyatı öyrənməyə böyük maraq göstərirdi. Firuzə xanimin incəsənəti olan sevgisi ana-sından gəlirdi. İlk təhsilini Tiflisdə alan Firuzə xanim sonradan təhsilini Peterburq Konservatoriyasında davam etdirmişdi. O, Konservatoriyayı bitirdikdən sonra Tiflisə dönüb ailə qurdu. Doğuş zamanı dünyasını dəyişməsi ona böyük yaradıcılıq planlarını həyata keçirməyə imkan vermədi.

Nəzirə Şahmirzə Azərbaycanın musiqi təhsili görmüş ilk pianoçu və "Gürcüstanın əməkdar həkimi" adını almış ilk türk qadınıdır

Bəhmən Mirzənin oğlu Qulam Şahmirzə Qacarın qızı Nəzirə xanim Şahmirzə Tiflisdə hərbi ailəsində dünyaya göz açıb. Uşaq yaşlarından oxumağa böyük maraq göstərən Nəzirə xanim rus qız gimnaziyasında və musiqi məktəbində təhsil alır. O, Qafqaz Xeyriyyə Cəmiyyətinin üzvü idi. 1914-cü ildə Nəzirə xanim 2 ali məktəb - Konservatoriyaya və Qadınlar üçün Tibb İnstitutuna daxil olmaq məqsədilə Peterburqa yollanır. Konservatoriyada o, Yesipovun tələbəsi Dorzdovun, tanınmış pianoçu professor Henrix Neyhauzun sinfində



təhsil alır. Çox böyük repertuarı olan Nəzirə xanım Beethovenin 8, 14, 32-ci sonatalarını, Lisztin, Şopenin əsərlərini, eləcə də, Azərbaycan muğam və xalq mahnılarını ifa etməyi çox sevirdi. Azərbaycan, Gürcüstan, Rusiya şair, yazıçı və bəstəkarları ilə yaxın dostluq əlaqələri var idi. 8 dil bilən müsəlman qızının Avropa musiqisinə meyil etməsi və fortepiano çalması təzyiqlərlə qarşılanırdı. 20-ci illərin ağır vaxtları onu iki peşədən birini seçməyə vadar etdi. Türk Tiflis Tibb texnikumunda dərs deməyə və Zaqafqaziya dəmir yolu xəstəxanasında həkim vəzifəsində çalışmağa başladı. O, "Gürcüstan Respublikasının əməkdar həkimi" fəxri adına layiq görülmüş ilk türk qadınıdır. Buna baxmayaraq Nəzirə xanım musiqiyə, incəsənətə və ədəbiyyata biganə qalmır, ayda iki dəfə Tiflisin ziyalı mühiti dairəsində musiqili ədəbi gecə keçirirdi. Bura onun royalda çox gözəl çalan dostları toplaşdı. Nəzirə xanım Bakıda dəfələrlə olmuş və bu, onda işıqlı xatirələr qoymuşdu.

Xədicə xanım Qayıbova Azərbaycan muğamlarının fortepianoda ilk ifaçısıdır

Molla Vəli Vidadidən başlamış bir nəslin davamçısı olan bu qız Azərbaycan muğamlarının fortepianoda ilk ifaçısı olmuşdur. Müqəddəs Nina Qız Məktəbində professor Nikolayevin fortepiano sinfini əla qiymətlərlə bitirib, 1911-ci ildə Azərbaycanın maarifpərvər ziyalısi Zaqafqaziya müftisi Hüseyn Əfəndi Qayıbovun oğlu Nədir bəylə həyat qurur və 1919-cu ildə Bakıya gəlir. Yaradıcılıq ənənələri çox geniş

olan bu ailənin estafetini Xədicə xanım davam etdirir. Xədicə xanım tez-tez musiqi gecələri keçirirdi. O, inqilaba qədərki dövrdə Bakıda Azərbaycan muğamlarından "Bayatı- Kürd",

"Bayatı- Qacar", "Şikəstəyi-fars" kimi muğamların müəkkəb variantlarını fortepianoda ifa etmişdir. Tez-tez Hacı Zeynalabdin Tağıyevin evində fortepianoda çalırdı. Bunu dəyərləndirən Hacı evindəki çox qiymətli royali ona hədiyyə etmişdir. Xədicə xanımın qızı Alanqu xanım anasının Üzeyir bəy, Qurban Pirimov, Bülbül ilə birlikdə çıxışlarının afişalarını qoruyub saxlamışdır. Xədicə xanım 1920-ci ilin iyununda şərq musiqisinin təbliği və kadrların hazırlanmasında böyük rolu olan "Şərq musiqisi kursu" adlı hazırlıq sinfini açdı. Kursda oxuyanların sayı 750 nəfərə çatırdı. Kurslara rəhbərlik edən Xədicə xanım inanırdı ki, Şərq musiqisini öyrənməmiş Avropa musiqisinə yaxınlaşmaq mümkün deyil. Üzeyir bəyin razılığı ilə həyata keçmiş bu iş Azərbaycan musiqi folklorunun toplanmasında böyük əhəmiyyət kəsb etdi. Onun xidməti sayəsində Azərbaycan səhnəsi üçün qadın kadrlarının hazırlanmasında çox iş görən qadın musiqili dram studiyası teatri da yarandı. O, 1927-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının tarixi-nəzəriyyə şöbəsinə qəbul oldu. 1934-cü ildə professor L.E.Abanın rəhbərliyi altında Konservatoriyada elmi-tədqiqat işi apardı. Sonra 1937-ci il gəldi...

Əvvəlcə əri həbs olunan Xədicə xanım casusluqda ittiham olunub, Bayıl türməsinə göndərildi və 1938-ci ildə Azərbaycan XDK xüsusi üçlüyünün 19 oktyabr tarixli



qərarına əsasən güllələndi.

Kövkəb xanım Səfəraliyeva Bülbül adına Orta İxtisas Musiqi təhsili ocağının ilk direktoru olub. Konservatoriyanın ilk təyin olunmuş professoru olan bu xanım ilk dəfə olaraq Konservatoriyanın nəzdində musiqi məktəbi yaradıb



O, Bakı milyonçusu Kamil bəyin ailəsində doğulmuşdu. Anası Qəmər xanım Ziyad-

xanova Gəncənin sonuncu xanı Cavad xanın nəticəsi idi. Kövkəb xanım 1920-30-cu illərdə Teatr Texnikumunda, Bakı Fəhlə Teatrında, Opera Teatrında pianoçu konsertmeyster işləmişdi. 1932-ci ildə Konservatoriyayı bitirəndən sonra bir ifaçı və pedaqoq kimi dərc olunmuş metodiki tövsiyələri geniş yayılmışdı. 1952-ci ilə qədər Bülbül adına orta ixtisas musiqi təhsili ocağının direktoru işləmiş Kövkəb xanım sonra Konservatoriyanın fortepiano kafedrasının müdiri işləmişdir. Demək mümkündür ki, təxminən bizim bütün musiqiçilərimizin formalaşmasında həmin məktəbin böyük əhəmiyyəti olub. O, Üzeyir Hacıbəyovun "Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları" kitabının redaktoru olmuşdur.

Nigar xanım Usubova incəsənət sahəsi üzrə müdafiə edən ilk azərbaycanlı qadındır

20 ilə yaxın Konservatoriyanın prorektoru işləmiş professor Nigar xanım Usubova Zaqafqaziya müftisi Hüseyn Əfəndi Qayıbovun nəvəsidir. Onun anası Azərbaycanın ilk maarifpərvər qadınlarından olan Gövhər xanımdır. Gövhər xanım Qayıbzadə Tiflisin müsəlman qadın məktəbində dərs de-

yərək bütün həyatını Azərbaycan qadınının maariflənməsinə həsr etmişdi. Tiflis Müsəlman Qadın Xeyriyyə Cəmiyyətində işləmiş, Azərbaycan Demokratik Respublikası dövründə mədəni-maarif işini qüvvətləndirmiş, qadın kursları təşkil etmişdi. Orada Hüseyn Cavid, Abdulla Şaiq dərs deyirdi. O, 1920-ci ildə ilk qadın seminariyasının təşkilatçılarından və M.F.Axundov adına kitabxananın yaradılmasında təşəbbüslərindən biri olmuş, sonralar bu kitabxanada ömrünün sonuna qədər Şərq şöbəsinin bibliografi işləmişdi.

Nigar xanımın formalaşmasında müəllimləri Siroviç, Baron, Brenner, Qoldenveyzerin böyük təsiri olmuşdu. İkinci kursda oxuyarkən o, 1944-cü ildə Tibilisidə keçirilən Zaqafqaziya dekadasında çıxış etmişdi. Nigar xanım Azərbaycanda incəsənət sahəsi üzrə elmi işi müdafiə edən ilk qadındır. Atasını İbrahim Usubov çar ordusunda general-mayor, 1920-ci ildə isə ADR-in diviziya komandiri olub. O, bolşeviklər tərəfindən Nargin adasında güllələnib. N.Usubova 1952-ci ildən 1970-ci ilədək Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında tədris və elmi işlər üzrə prorektor işləmiş, gənc musiqi kadrlarının yetişməsində görkəmli rol oynamışdır.

Biz ömür yolu çox çətin və faciəli olan bir neçə türk qadınlarının həyatını vərəqlədik. Bu, yaradıcı, cəsarətli, xeyirxah, maarifpərvər insanların həyat yoludur. Onlardan heç biri vətənin ağır günlərində xaricə qaçmayıb. Öz xoşbəxtliklərini məhz incəsənətdə tapan bu qadınlar xalqına xidmət etməyi özünün birinci dərəcəli vəzifəsi bilib. Buna görə də onların xatirəsi uzun illər millətin yaddaşından silinməyəcək.

21.11.2003



Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində
lazımi şüaranın yaradılması üçün
kifayət qədər elmi-təcrübəvi potensial var

Vacib olan hazırda tələb olunan sahələrə peşəkarları cəlb etməkdir



**Gülçöhrə Hüseyn qızı
Məmmədova**

*Azərbaycan Respublikasının əməkdar memarı,
Memarlıq və İnşaat Universitetinin rektoru,
professor*

23 aprel 1953
(Ermənistan – Vədi)

“Uzun illərdən bəri Azərbaycanın nadir tarixi-memarlıq abidələri lazımcına qorunmamış, onlardan bir çoxu baxımsızlıq üzündən yararsız hala düşmüşdür. Azərbaycan paytaxtının ümumi mənzərəsinin daha da kəmişməsi, milli memarlıq məktəbinin təkmilləşməsi vacibdir. Səriştəsizlik nəticəsində tarixi görünüşünə və çoxəsrlik irsi əhəmiyyətlərinə xələl gətirilmiş memarlıq abidələrimizin bərpa olunub qorunması barədə Respublika Prezidentinin sərəncamı hamımızın ürəyincə oldu və bu barədə biz də öz təkliflərimizi hazırladıq.

Deməliyəm ki, Bakının tarixi hissələrinin planlaşdırılması layihəsini hazırlamaq üçün mövcud vəziyyətə analiz olunmalı, memarlıq abidələrinin qorunması üçün kompleks inkişaf proqramı hazırlanmalıdır...”

■ 1976 - Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutunu bitirib.

■ 1999 - Memarlıq doktoru;

■ 2000 - Professor adını alıb.

■ Beynəlxalq Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, Şərq ölkələri Memarlıq Akademiyasının müxbir üzvüdür.

■ 2000-ci ildən Azərbaycan Memarlıq və İn-

şaat Universitetinin rektorudur. Tədqiqatı Azərbaycan orta əsrlər memarlığının araşdırılmasına aiddir.

■ 2000-2005 – Azərbaycan Respublikası

Milli Məclisinin (2-ci çağırış) deputatı olub.

■ 2006- Azərbaycan Respublikasının əməkdar memarı adı verilib.

Memarlıq abidələrində yenidənqurmalar qadağa qoyulmalıdır

*Prezidentin sərəncamı əsasında tarixi abidələrin
bərpaı ilə bağlı təkliflər varmı?*

*Suallarımızı Memarlıq və İnşaat
Universitetinin rektoru
Gülçöhrə Məmmədova cavablandırır*

- Mədəniyyətimizin və tariximizin rəmzinə çevrilmiş qədim memarlıq abidələrinin qorunması və bərpa edilməsi ilə əlaqədar Respublika Prezidentinin sərəncamı öz milli kökümüzün üstündə inkişafımızın əsas amillərindən biridir. Hazırda Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində bu barədə proqram hazırlanması üçün işçi qrupu hazırlamışıq. Verilən sistemli kompleks proqram öz bazasını növbəti 3 aspektin həlli istiqamətində təşkil edib: memarlıq irsinin qorunmasının hüquqi və qanuni bazası olmalı; məsələyə elmi konseptual aspektdən yanaşılmalı; qoyulan məsələnin reallaşdırılması üçün konkret proqram hazırlanmalıdır. Memarlıq abidələrinin qorunması layihəsinə baxış komissiyası - Xüsusi Ekspert Şurası yaradılmalı, tarixi inşaat sahələrində müxtəlif yenidənqurmalar edilməlidir.

Abidələrin klassifikasiyasını təşkil etmək üçün kateqoriyaya uyğun təkliflər hazırlamaq, həm də memarlıq abidələrinin mövcud siyahısına baxış keçirmək, onların içində xüsusi memarlıq tarixi kəşf etməyənləri, gələcək inşaat sahəsində yerləşənləri və XIX-XX əsrə aid olanları ayırmaq lazımdır. Elə etmək lazımdır ki, XX əsr abidələri sovet dövrünün bir hissəsi, memarlıq və ya tarixi nöqteyi-nəzərdən xüsusi maraq doğuran tarixi abidə kimi qəbul edilsin və şəhərin simasını formalaşdıran siyahıya əlavə edilsin.

Şəhərin tarixi sahələrinə ayrılıqda memarlıq abidələri kimi yox, bütövlükdə şəhərin parçası (hissəsi) kimi baxılsın. Şəhərin amfi-teatrının özü memarlıq abidəsi hesab edilsin, tarixi toxunulmaz sahələr ayrılıqda, o hissələrdə yeni inşaat qadağa qoyulsun. Şəhərin tarixi simasının saxlanması üçün qorunan sahə müəyyənəldirilsin.

Tarixi sahələrdə müasir səviyyədə

yerlərin inventarizasiyasını keçirmək lazımdır. YUNESKO-nun dəstəyi ilə Minnesof Universitetinin layihəsinin iştirakçısı olduğu üçün Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin bu sahədə müəyyən təcrübəsi var.

Tarixi sahələrdə nəqliyyat problemləri həll olunmalı, xüsusilə İçərişəhərdə yol-nəqliyyat hərəkətinə qadağa qoyulmalı, səfirlik və ofis binaları tarixi sahələrdən köçürülməli, mümkün olan inşaatın sərhədləri, eləcə də yenidən inşası tələb edilən ərazilər müəyyənəldirilməlidir.

Tarixi binalardakı yeniliklərə (plastik qapı-pəncərə çərçivələrinin, kondisionerlərin, antennaların qoyulması və s.), memarlıq evlərində yenidənqurmalar qadağa qoyulmalıdır. Son illərdə xarakterik olan İçərişəhərin tarixi hissəsindəki yol örtüyü və xüsusi nümunə kimi qala divarlarının dənizə aparan hissəsi bərpa olunmalıdır. Bərpa emalatxanaları yaradılmalı, onun nəzdində memarlıq işinin texniki bazasının təmiri üçün elmi-tədqiqat laboratoriyaları təşkil olunmalıdır ki, müəyyən memarlıq abidələri, yeni materiallar, bərpa işləri orada yoxlansın.

Bakının tarixi mərkəzlərinin sərhədlərini müəyyənəldirmək və şəhərin qorunan sahələrinə, eləcə də bütün şəhərə ondan arteriyalar (xətlər) çəkmək lazımdır. Tarixi və memarlıq abidələrinin vacibliyinə diqqət cəlb etmək üçün yer (müəllif, memar, tarixi abidə və s.) haqqında qısa cədvəl tutulmalıdır.

Biz memarlıq irsinin qorunub saxlanması üçün plandakı real təkliflərin verilməsindən ötrü Memarlıq və İnşaat Universitetində Azərbaycan peşəkarlarının iştirakı ilə dəyirmi masalar təşkil edəcəyik.

Bir sözlə, hamımız qüvvələrimizi birləşdirib, diqqət və qayğıdan kənarda qalmış tarixi memarlıq abidələrimizin bərpaı işində köməyimizi əsirgəməyəcəyik.

14.10.2006

Böyük Vətən müharibəsi illərində qırıcı təyyarəçi və qadınlardan ibarət qırıcı aviasiya polkunun komandir müavini olmuş, 500-dən artıq döyüş uçuşu keçirmişdir

O, Azərbaycanın kapitan rütbəli ilk təyyarəçi qadınlardan biridir



**Züleyxa Həbib qızı
Seyidməmmədova**

Qırıcı təyyarəçi

22 mart 1919 (Bakı)

10 noyabr 1994 (Bakı)

- 1935 - Bakı "Aero-klub"unu;
- 1936 - Azərbaycan Sənaye İnstitutunu;
- 1941 - N.Y. Jukovski adına Hərbi Hava Akademiyasını bitirib.
- Böyük Vətən müharibəsi illərində qırıcı təyyarəçi olan qadın 1945-ci ildə ordudan tərxis edilib.

- 1946-52-ALKGİ MK-nın katibi, AKP MK-nın məsul işçisi,
- 1952-75-Azərbaycan SSR İctimai Təminat naziri vəzifəsində çalışıb.

- 1975 - Azərbaycanın Xarici Ölkələrlə Dostluq və Mədəni Əlaqələr Cəmiyyəti rəyasət heyəti sədnnin müavini işləyib.
- Azərbaycan SSR Ali Sovetinin (2, 6 və 8-ci çağırış) deputatı olub.
- "2-ci dərəcəli Vətən müharibəsi", "Qırmızı Əmək Bayrağı", "Şərəf Nişanı", "Lenin" ordenləri və çoxlu medallarla təltif edilib.

- Təyyarəçi rəfiqələri və aviasiya polkunun fəaliyyəti haqqında xatirələrini yazıb.

Bu yaxınlarda 1973-cü ildə Fransada nəşr olunmuş bir kitab əlimə düşdü. Kitabın Azərbaycana gətirilməsinin tarixçəsi belədir: bir azərbaycanlı təyyarəçi Fransada olarkən həmyerlimiz Züleyxa Seyidməmmədovanın şəklini həmin kitabda görür və xahiş edir ki, bir nüsxəsini ona versinlər. Kitab Böyük Vətən müharibəsi illərində faşistlərə qarşı döyüşən "Normandiya Neman" eskadrilyasının fəaliyyətinə həsr olunub.

Fransa faşistlər tərəfindən işğal olunduqdan sonra fransız təyyarəçiləri Bakıya gəliblər. Burada "Normandiya Neman" eskadrilyası yaradılıb və faşistlərlə döyüşmək üçün cəbhə xəttinə yola düşüb. Azərbaycanın ilk təyyarəçi qadınlardan olan Züleyxa Seyidməmmədovanın şəkli də həmin eskadrilyaya həsr olunmuş kitabda dərc olunub. Fransadan bu kitabı gətirən vətənpərvər təyyarəçi kitabı bizə təqdim etməklə demək istəyirdi ki, belə qəhrəmanları unutmaq olmaz...

Azərbaycan təyyarəçisi Fransada

Şəkli xarici ölkədə "Normandiya Neman" eskadrilyasına həsr olunmuş kitabda dərc olunub



1969-cu ildə Züleyxa Seyidməmmədova döyüş yoluna həsr etdiyi "Təyyarəçinin gündəliyi" kitabını rus dilində nəşr etdirib. Kitabdan "Kursk səmasında" adlanan hissəni oxucularımıza təqdim edirik

Kursk səmasında

1943-cü il iyulun 5-də səhər obaşdan topların gurultusuna oyandım. Tez aeroporta qaçdım. Biz hələ bilmirdik cəbhədə nələr baş verir. Amma hiss edirdik ki, böyük döyüşlər başlayır.

Mayor Qridnev komandir məntəqəsindən çıxdı. Üzü çox qayğılı görünürdü.

- Almanlar Belqorad və Oryol şəhərlərinə hücumla keçiblər. Bir nömrəli hazırlıq elan edirəm.

Hitler komandanlığı Stalinqrad üzərinə revanş etməyi qərara almışdı. O, 9, 2, 4-cü tank ordusunu və "Kampf" operativ qüvvələrini Şimali və Cənubi Kurska yönəltmişdi. Bütün qüvvə yarım milyon döyüşçü, 2700 tank, 2000-dək təyyarədən ibarət idi. Şimaldan və cənubdan zərbə en-

dirməklə almanlar Kurska çıxışı bağlamaq və orada yerləşən sovet ordusunu məhv etmək istəyirdilər. Ağır döyüşlər başladı. Almanlar irəlilədikləri hər metr üçün böyük itkilər verirdilər. Almanların tərəfli "Pələng" tankları, yeni özüyəriyən "Ferdinand" qurğuları da onlara kömək etmirdi.

Tarixi Kursk döyüşünün birinci gününü döyüş əmri gözləyərək aerodromda keçirdik. İkinci gün əmr gəldi. Bizə Mərkəz və Voronej cəbhəsinə gedən böyük dəmir yolu qovşağını havadan qorumaq tapşırığı verildi. Mənə qırıcı təyyarəçilər qrupunun başçısı kimi Kursk yaxınlığında yerləşmək əmr olundu.

Əvvəlcə biz mayor Qridnevlə aerodroma baxmaq üçün iki nəfərlik "TU-2" təyyarəsində uçuş etdik. Bu, meşə ilə əhatə olunmuş "yalançı" aerodrom kimi xidmət göstərən bir düzənlik idi. Mən indiyə qədər belə pis vəziyyətdə olan enmə meydançası görməmişdim. Ancaq başqa yol yox idi. Biz Qridnevlə çalalarda bayraqlarla işarə qoyduq və geri qayıtdıq. Bizim aerodromun xidmət batalyonunun bir hissəsi həmin meydanı bir qədər qaydaya salmaq üçün gətirildi. Oraya bir neçə texnika da göndərildi. Mən 6 nəfər qırıcıdan ibarət qrupumla oraya uçdum. Birinci mənim təyyarəm endi. Sonra qrupun üzvlərinin enməsinə müşahidə etməyə başladım. Həmişə olduğu kimi Mariya Kuznetsova, ardınca Tamara Parnyatnix və başqaları endi. Təyyarələri maskalanmış torların altında saxlayıb, təzə yerlər axtarmağa başladım.

Meşənin kənarında, orda-burda köhnəlib qaralmış komalar, köşklər vardı. Biz bu köşklərdə yerləşdik. Birinci gecə bu kimsəsizlikdə bizə çox çətin idi. Səhər

tezdən radio ilə ömr edib qrupumu havaya qaldırdım. Təyyarəmizin qanadları altında od içində yanan Kursk torpağı görünürdü. Yanğının qara tüstüsü təyyarələri bürümüşdü. Yanıq iyi həтта təyyarənin salonuna dolurdu. Göyde çoxlu təyyarə var idi. Zenit mərmiləri partlayırdı. Komandir məntəqəsi ilə radio rabitəsi saxlayaraq obyektin ətrafında böyük dövrlər edirdik. Efirdə çox hay-küy var idi, qışqırır bağırırdılar. Qulaqcıqda mənə tanış olmayan təyyarəçilərin komandasını eşidirdim:

- Hücuma keçirəm, mənə qoru!

- Diqqət! Solda "Mister"!

Bunlar başqa hissənin döyüş aparıcıları idi. Hava döyüşü gücləndikcə səmanı motorların uğultusu və pulemyotların atəş səsləri bürüyürdü. Bir komandanı başqa komanda əvəz edirdi. Səslərin arasından öz qrupumdan olan təyyarəçinin səsinə eşidirəm:

- Şahinlər! İrəlidedə, bizdən aşağıda düşmənlər!

Qarşıda böyük "Yunkers"lər qrupu bizə sarı gəlir. 20-dən az deyil... Amma saymağa vaxt yoxdur. Tez qərar çıxarıram:

- Hücuma keçirik!

Təyyarələri döndəririk. Mənim "YAK"ım "Yunkers"lərin birinə yaxınlaşıb onun quyruğunu nişan alır.

Tanış döyüş ehtiraslarını hiss edirəm. Almanı hədəfə götürürəm. Düymələri basıram. Bizim təyyarəçilərdən biri mənimlə birgə eyni vaxtda düşmənlər təyyarəsinə hücum edir. Ardı-arası kəsilmədən düşməni atəşə tuturam. Qulaqcıqda Marusya Kuznetsovanın həyəcanlı səsinə eşidirəm:

- Züleyxa, vur, mən səni qoruyuram!

"Yunkers"in üzərində qara xaç işarəsini aydın görürəm. Əclafı dağıtmaq lazımdır. Yenidən dayanmadan fasiləsiz atəş açıram. Lənətə gəlmiş "Yunkers", məgər gülləbatmazdır?..

Mən artıq ona tamamilə yaxınlaşıram. Atəş açaraq düşünürəm... "Əgər vura

bilməsəm, tarana gedəcəyəm..." Elə bu an "Yunkers"in tüstüyə büründüyünü görürəm. Arxasınca qara duman qoyaraq aşağı düşür. Sevincdən özümü unudaraq var gücümle qışqırıram:

- Marluka, birini vurduq!

Cavabını eşitmirəm. Ətrafa baxıb görürəm ki, "Mister Şmit" mənim təyyarəmdən aralıdır. Başım döyüşə qarışdığından onun arxadan mənim təyyarəmə necə yaxınlaşdığını görməmişəm. Amma Marusya Kuznetsova mənə qoruyaraq vaxtında "Mister Şmit"ə hücumu keçdi.

- Sağ ol Marluka. Yəni enəndən sonra onun təyyarəsində güllə yerləri görüb başa düşdüm ki, mənə necə təhlükə gözləyirmiş.

Möhkəm döyüş dostluğu bizi bu qeyri-adi qızla bağladı. Biz yalnız səmada deyil, yerdə də ayrılmaz rəfiqələr olduq.

Mən onu heç vaxt kədərli görməmişdim...

Züleyxa xanım haqqında geniş məlumat almaq üçün onun qohumlarını, tanışlarını aradıq. Onu şəxsən tanıdığını bildirən qocaman və hörmətli yazıçımız Qılman Musayev Züleyxa xanımı belə xatırladı:

"Mən Züleyxa Seyidməmmədovanı 1936-37-ci illərdə görmüşəm. O zaman o, Komsomolun Mərkəzi Komitəsində, mən də "Azərbaycan pioni" jurnalının redaktor müavini vəzifəsində işləyirdim. Tez-tez bizim yanımıza gəlir, söhbət edirdi. Çox şən, fərqli, oynaq qız idi. Qəşəngliyini hələ demirəm, ömrümdə mən onu kədərli görməmişdim. Həmişə üzgü güldürdü. Amma, ölənə yaxın gözlərinin hər ikisi tutuldu. Övladı yox idi... Züleyxanın xatirəsi Azərbaycan xalqının qəlbindən heç zaman silinməyəcək.

13.12.2002

Rəssamlıq sahəsində qrafik ustası kimi tanınan zəngin təxəyyülə malik rəssam plakatı, mənzərəni, portreti çərçivəsindən çıxarıb, onlara yeni məzmun verdi. Bununla kifayətlənməyib Azərbaycan tarixinə aid monumental əsərlər yaratmağa başladı

40 illik yaradıcılığında 100-dən artıq plakat işləyib



Elmira Həbibulla qızı Şahtaxtinskaya

Azərbaycanın xalq rəssamı

25 oktyabr 1930 (Bakı)

13 oktyabr 1996 (Bakı)

Oqtay Sadıqzadə: "Məndə olmayan xüsusiyyət onda, onda olmayan mənə də vardı və bununla bir-birimizi təmamlıyırdıq. Ondan təkcə rəssamlıq barədə deyil, ümumiyyətlə çox şeylər öyrəndim. Onun təsiri ilə məndə mədəniyyətin başqa sahələrinə maraq oyandı. Avropa mədəniyyətinə yaxın olduğu üçün onda mədəni səviyyə, dünyagörüş digərlərindən fərqlənirdi.

Çox vaxt sənət barədə mübahisələrimiz olurdu. Sənət belədir ki, hər kəsin özünün anlayışı var. Bir şeydən xoşu gəlmədi, o dəqiqə deyirdi. Adam var buna obyektiv baxır, amma mənə pis təsir edirdi. Xoşum gəlməsə də, o söz ilişib qalırdı başımda. Lap başı çıxmıyan adam da bir söz deyib gedəndən sonra insan düşünməyə məcbur olur.

Bu mübahisələr həmişə onun keyfinə qurtarırdı. Bəzi xüsusiyyətlərimiz var idi ki, tamam düz gəlmirdi. Amma olduqca harmonik həyat tərzimiz vardı. Gör nəçə il keçib üstündən, elə bir an, elə bir gecə yoxdur ki, yuxuma girməsin... Bu günlərdə gördüm ki, teatra birlikdə getmişik, mən qapıdan ondan qabaq çıxıram, bayırda gözləyirəm. Hamı çıxır, o isə yoxdur..."

■ 1950 - Ə.Əzimzadə adına Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq məktəbini;

■ 1956 - V.İ.Surikov adına Moskva Dövlət Rəssamlıq İnstitutunu bitirib.

■ "Azərənəşr"də plakat şöbəsinin baş rəssamı işləyib.

■ Dövlət Mətbuat və Poliqrafiya Komitəsinin baş rəssamı, keçmiş SSRİ və Azərbaycan Rəssamlar İttifaqı idarə heyətinin, SSRİ Mədəniyyət Nazirliyi Bədii Şurasının, Sov.İKP MK-nın nəzdində "Plakat" nəşriyyatının Zaqafqaziya

bölməsində komissiyanın üzvü idi.

■ Beynəlxalq və Ümumittifaq plakat müsabiqələrinin münəvver heyətində iştirak edirdi.

■ 1963 - Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi;

■ 1977 - Azərbaycan SSRİ-nin xalq rəssamı

adını alıb.

■ Əsərləri Almaniya, İngiltərə, Polşa, Macarıstan, Hollandiya, Fransa, Yaponiya, İran, Əlcəzir, Moskva, Praga, Sofiya, Ulan-Bator, Varşava, Vyana, Amsterdam və başqa xarici ölkələrdə sərgi salonlarında nümayiş etdirilib.

Müsahibə

Onun ideyaları, planları çox idi, vaxtı isə az...

SSRİ Rəssamlıq Akademiyasının prezidenti N.A.Ponomarev:
"Bu Azərbaycandan gəlmiş qız hələ Surikov adına MDRİ-dəki tədris illərində müəllimlər arasında böyük hörmət qazanmışdı"

Müsahibim Elmira Şahtaxtinskayanın həyat yoldaşı - yaradıcılıq həmrəyliyi ilə xoşbəxt ailə münasibətlərini birləşdirən tanınmış sənətkar, Azərbaycanın xalq rəssamı Oqtay Seyid Hüseyn oğlu Sadıqzadədir

- Onunla Azərnəşrdə baş rəssam işlədiyim vaxt tanış oldum. Plakat şöbəsində işləyən Elmira hələ təhsilini bitirməmişdi. Ondan çox xoşum gəlirdi. Bir-birimizə bəslədiyimiz dərin hisslər 1939-cu ildə ailə qurmağımızla nəticələndi. Elmira o zaman Moskvada Surikov adına Dövlət Rəssamlıq İnstitutunun qrafika şöbəsini bitirəndən sonra göndərişlə əvvəlki iş yerinə qayıtdı və plakat şöbəsinin rəhbəri işlədi.

- Xasiyyəti necə idi? Adətən...

- Düzdür... xasiyyəti bir az başqa cür idi... Yəni çox temperamentli, boy-buxunlu, sağlam fikirli,

Həddən artıq həyatsevər bir qadın idi, mən isə onun tərsinə idim

Mənə deyirdilər ki, belə şeylər bir-iki il davam edir, sonra yaddan çıxıb gedir. İllər keçib, o nə mənim yaddaşımdan, nə də yuxularımdan getməyib. Çünki həddindən artıq mənim üçün əziz-

dir... Hər bir işdə gözləyirdim ki, görün nə deyəcək. O özü də belə idi. Bir şey çəkəndə təkid edirdi ki, gəlirəm baxım və fikirlərimi deyim. Deyilənlərə çox diqqətlə qulaq asırdı. Amma onun çox ciddi prinsipləri vardı ki, hər adamda o yox idi.

- Hansı prinsiplər idi onlar?

- Məsəl üçün, Heydər Əliyev buradan gedəndən sonra başladılar ağacları qırmağa. O, iki il bütün ömrünü belə hadisələrin qarşısını almağa həsr etmişdi. Orada tutub dava elədi, burada ərizə yazdı. Yadımdadır, bir dəfə Bakovetdə baş aqronom var idi, az qaldı onunla əlbəyaxa döyüşə çıxsın. Laqeydlilik qətiyyətlə ona aid deyildi.

Şəxsi mülkiyyətçi idi...

Bax, mən onun şəxsi mülkiyyəti idim. Oğlu onunku idi. Bu şəhər onunkudur. Prezident onun prezidentidir. Bu həyət, bu küçə, bu ağaclar onunkudur. İstəmirəm ki, başqaları gəlib onun mülkiyyətinə sahib çıxsın. Elmiranın bacısı Nəzifə Amerikada Filadelfiya ştatında yaşayırdı. İnşil oğlum Altay onlara qonaq getmişdi. Altay maşınla gedərkən konfeti yeyib, kağızını tullayıb birbaşa yola. Nəzifə tez maşını saxlatdırıb. Oğlum deyib, "narahat olma, görən yoxdur". Deyib, "necə

yoxdur, arxadan gələn maşın görsə, gedib polisə xəbər verəcək". Bu, ondan irəli gəlir ki, amerikalılar düşünürlər: "bu - mənim dövlətimin qanunudur". İstəmirəm başqa yerdən gələn adam bu qanuna hörmətsizlik etsin. Dövlət bunun dövlətidir, şəhər bunudur, qanun da bunudur...

- Ailədə necə uşaq olublar?

- Dörd bacı, bir qardaş, -

Hamısı alimdir

Böyük bacısı Sona xanım elmlər doktoru, Gülnarə xanım kimya elmləri namizədi, Nəzifə kimya üzrə mütəxəssis, qardaşı Məmmədamin və xalası Sara akademikdir. Əmisi oğlu Toğrul Şahtaxtinski isə Akademiyanın vitse prezidentidir. Atası Həbibulla kimyaçı alim, akademik idi. Həbibullanın əmisi oğlu Əbülfəz bəy Şahtaxtinski Tiflisin qubernatoru olub. Görkəmli ədibimiz Mirzə Cəlilin birinci arvadı da Şahtaxtinskiyəndir. Elmiranın anası Leyla xanım isə 1847-ci ildən Şuşada məskunlaşmış və özündən sonra diplomatiya, coğrafiya, tarix və ədəbiyyata aid çoxlu əsər qoyub getmiş Cənubi Azərbaycanın hakimi Bəhmən Mirzə Qacarın nəvəsi idi. Tiflis Qızlar Seminariyasını bitirmiş Leyla xanım bir müddət müəllimlik etmiş, orə

gedəndən sonra ömrünü 6 övladın tərbiyəsinə həsr etmişdi. O, həm Tibb İnstitutunu bitirmiş, həm də Konservatoriyada musiqi təhsili almışdı. Elmira xanım təkə valideynlərindən deyil, Azərbaycanın mədəniyyət tarixinə qızıl səhifələr yazmış bu nəslin nümayəndələrindən çox şeylər əxz etmiş və onların layiqli davamçısı olmuşdur.

- Oğlunuz Altayı bu sənətə siz həvəsləndirmisiniz?

Rəssam uşaqlarının

90 faizi rəssamdır də...

Çünki o mühitdə böyüyürlər axı... Elmira ilə oğlunun arasında mənəvi bir yaxınlıq var idi. Onlar emalatxanada birlikdə çalışırdı, SSRİ-nin şəhərlərinə, sərgilərinə birlikdə gedər, mənzərə, natura seçmək üçün Abşeronun bağlarında vaxtlarını birlikdə keçirərdilər. Altayın uşaqlıqdan əsas vəzifəsi sanki bütün varlığı ilə başı sənətə qarışan anasının keşiyini çəkmək, onu pis gözlərdən qorumaq idi. Gəlinim Qacar nəslindən olan Gülrənə isə Konservatoriyanı bitirib, hazırda Musiqi Akademiyasında işləyir.

- Elmira xanımın məşhur əsərləri barədə...

Elmira Azərbaycan mədəniyyəti və klassik ədəbiyyatını təbliğ etməkdə böyük işlər görmüşdü. O, Nizami Gəncəvi, Məshəti, Xaqani, Füzuli, Memar Əcəmi Naxçıvani, Nəsimi, - daha necə-necə klassik və müasir sənətkarları öz plakatlarında canlandırmışdır. O, 1972-ci ildə işlədiyi "Azərbaycan qədim mədəniyyət diyarıdır" serial tablosunda tamaşaçıları qədim Qobustanla tanış edir, yaradıcılıq aləminin ümumi məzmununu bu serialda açır.



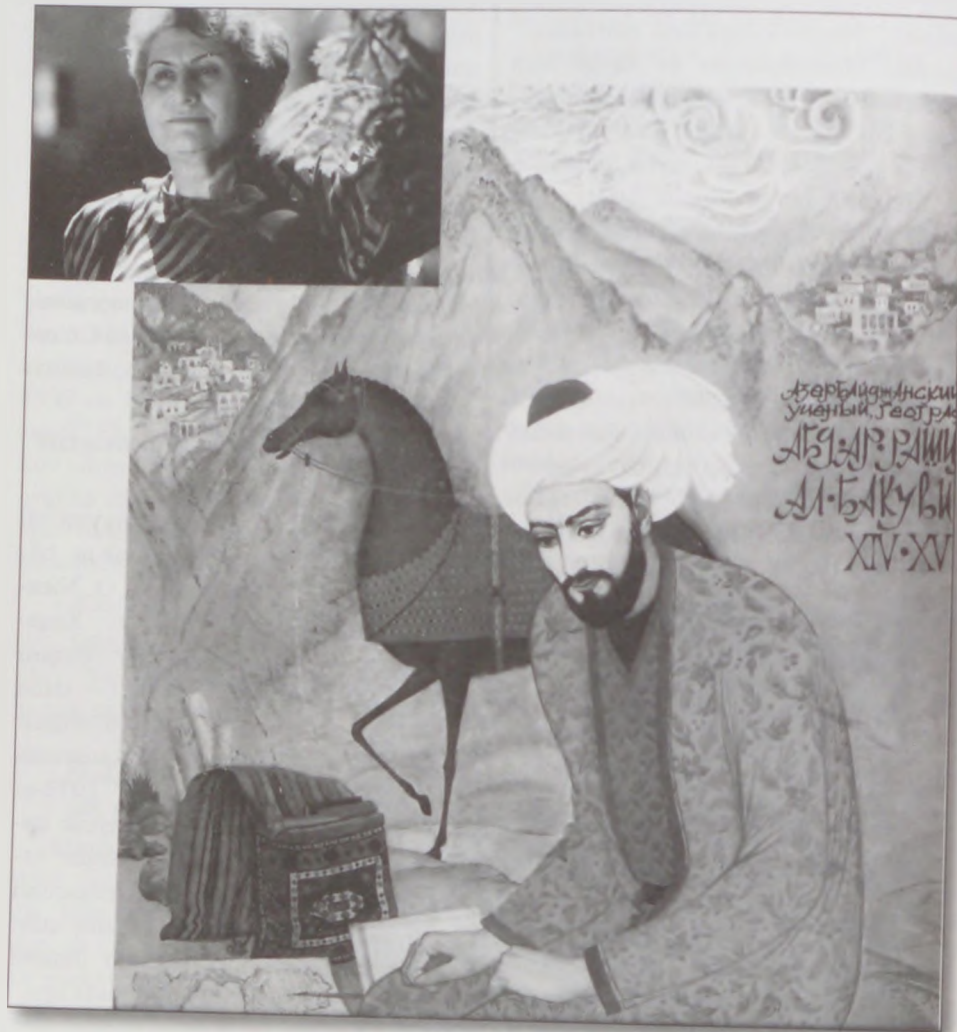
Əsərə baxanda aydın olur ki, bizim mədəniyyətimizin və incəsənətimizin tarixi tükənməzdir, qədimdir, uludur

Elmira mədəniyyətimizin tarixini öyrənməkdən və onu yaradıcılığında əks etdirməkdən yorulmurdu. Onun yaratdığı arxeologiya və ekologiyaya aid plakatları da çox maraqlıdır. Naxçıvan, Bakı, Moskva, Praqa, Sofiya, Stokholm, London, Budapeşt, Ulan-Bator, Berlin, Varşava, Vyana, Amsterdam, Paris və digər xarici ölkələrdə keçirilən sərgilər-

də işlərini nümayiş etdirmişdi.

Qrafikanın ofort, litoqrafiya, ksiloqrafiya, linoqravüra, kitab illüstrasiyası sahəsində böyük uğurlar qazanıb. Dünyanın tanınan rəssamları onun yaradıcılığı barədə ürək dolusu danışdılar. Əsərlərinin mövzuları aradan zaman məsafəsi keçməsinə baxmayaraq hələ də köhnəlməyib. O, əsərlərini dolu bir qəlblə, səmimiyyətlə yaradırdı...

17.10.2003.



O, Azərbaycan qadınları içərisindən çıxan ilk nazir qadın idi. Azərbaycan SSR Xalq Maarif Komissarı, sonra Xalq Ədliyyə Komissarı vəzifələrində işləmişdir

“Şərq qadını” jurnalının ilk redaktoru



**Ayna Mahmud qızı
(Musabəyova)
Sultanova**

*Dövlət və ictimai xadim,
Azərbaycanın ilk inqilabçı
qadınlarından biri,
Q. Musabəyovun həyat yoldaşı,
H. Sultanovun həyat yoldaşı*

1895 (Dəvəçi) – 1938

Azərbaycan qadın azadlığı hərəkatında böyük rol oynayan Ayna Sultanova fəaliyyətinə 1912-ci ildə Bakıda "Müqəddəs Nina" gimnaziyasında dərs deməklə başlamışdır.

1917-18-ci illərdə inqilabi hərəkata qoşulmuşdur. Bakı Kommunasının süqutundan sonra Həştərxana getmiş, Zaqafqaziya müsəlmanlarının işləri üzrə komissarlıqda maarif şöbəsinin müdiri olmuşdur.

1919-cü ildə RSFSR Xalq Xarici İşlər Komissarlığında Yaxın Şərq şöbəsinin katibi işləmişdir. A(b)KP MK aparatında qadınlar şöbəsinin təlimatçısı, fəhlə və kəndli qadınlar şöbəsinin müdiri olmuşdur.

1930-37-ci illərdə Azərbaycan SSR Xalq Maarif Komissarının müavini, Zaqafqaziya Həmkarlar İttifaqları Şurası mədəniyyət bölməsinin və Zaqafqaziya Ölkə Komitəsində qadınlar bölməsinin müdiri vəzifəsində çalışmışdır. Moskvada Qırmızı Professura İnstitutunda oxumuş, AK(b)P MK, ÜİK(b)P Zaqafqaziya Ölkə Komitəsi, AK(b)P MİK Rəyasət Heyətinin üzvü, Azərbaycan MİK Rəyasət Heyətinin, Zaqafqaziya MİK-nın üzvü seçilmişdir. Qırmızı Əmək Bayrağı ordeni ilə təltif olunmuşdur. Lakin 1937-ci il repressiya tufanı onun da işıqlı həyatını söndürmüşdür.

Türk dünyasının böyük ədəbi-tarixi abidəsi
sayılan "Kitabi-Dədə Qorqud" da
"Ana haqqı – Tanrı haqqı"na bərabər tutulub

Bir türk qadını...



Güllü ana

10 may 1928 (Neftçala)

Bu türk qadını...

*Həyatın bütün təpkilərinə sinə
gərib, zamanın sınaqlarından
başıuca çıxan anamdır.*

*Ocağında 7 övlad, 21 nəvə, 18 nəticə
böyüyüb başa çatıb*

Cəbhədən "qara kağız" gəldi. Bibisi oğlunun ölüm xəbəri sarsıtmışdı gənc qızı. Bütün aləmi kədərə boyandığından bir daha ailə qurmaycağını, həyatı boyu müqəddəs kədəri ilə yaşayacağını qərarlaşdırdı üroyinin dərinliklərində. Həm də bu ağır dərdə dözməyən bibisinin vəsiyyətini və son anda dediyi sözləri unuda bilmirdi: "Ürəyim xəbər verir, oğlum ölməyib, sağdır...".

Müharibə qurtardı. Günlərin birində kəndə xəbər yayıldı: "Gülnisə arvadın gözü'nün ağı-qarası sağ-salamat qayıdıb!..."

İllərin əzabından, həsrətindən sonra Tanrı onları qovuşdurdu. Bu böyük məhəbbətdən 7 övlad dünyaya gəldi. Heç bir təhsil görməmiş ana bütün çətinlikləri üzərinə götürüb, balalarının tərbiyəli, savadlı, mərifətli böyüməsi üçün həyatını əsirgəmədi. **İndi hüquqşünas, memar, jurnalist, mühəndis, müəllim, kitabşünas övladları arzularına çıraq tutur...**

Müdrəklərimiz demişlər:

"Hər doğan ana deyil, tərbiyə edən anadır". Bu həxımdan tarix boyu bəşəriyyətin əxlaq və fəzilət xəzinəsinə türk qadınının bəxş etdiyi yüksək dəyərlər heyratamız dərəcədə böyükdür.

*Aşağıdakı mənsur şeiri artıq yaşa dolmuş, bu yaşında da
vüqarını itirməyən qaya kimi möhkəm, qaya kimi davamlı,
qaya kimi mətanətli anama ithaf edirəm*

Qartal qayası

Gözlərini yerə dikmişdi Qaya, dərin düşüncələrə dalmışdı, sular könlünü ovundurmaq eşqiylə onu qucağına almışdı.

Gah ətəyinə sıgal çəkirdi...

Gah da mirvari damcılarını onun geniş sinəsinə tökürdü.

Budur, xırda ləpələr oyun çıxarır, atılıb-düşür,

Qayadan bu sükutu qopara bilməyəndə, ruhsal olub geriye sürüşür.

Nəhəng dalğa həyəcanla hücumla keçir, hədəf üçün ən yüksək nöqtəni seçir,

o hündür zirvəyə yenə çata bilmir:

- Axı, Qaya niyə əyilmir?

Qəzəbi sönür, suya dönür, Qayanın əlini-əətəyini yalayır.

Və düşünür:

- Görən, bu Qaya özünü nə sayır?

Gözlərini səmaya zilləmişdi Qaya,

Buludlar dizi üstə almışdı onun başını,

sanki kədərli çöhrəsinə tökəcəkdi gözlərinin yaşını.

Qürub Qayanı yenə məhzun görmüşdü,

yeddi növ rəngdən ona çələng hörmüşdü.

Günəş sual edəndə:

- Kimlə bölər bu, dərdi?

Qaya köks ötürərdi.

Qağayılar şirin qəhqəhlərlə onu əhatəyə alıb.

Qaya isə biganədir, susur.

Təbiət pıçıldayır:

«Görən, bu Qayanı kim tilsimə salıb?»

Dərin xəyallara dalmışdı Qaya,

görən olmamışdı onun alın tərini sildiyni,

unutmuşdu bəlkə də nə vaxt dünyaya gəldiyini.

İllər boyu lehmələr dibini ovmuşdu,

Qaya onların çirkin əməllərindən cana doymuşdu.

Bəlkə bu döyüşlər azdı,–

lehmələr sıxmasaydı onu,

yəqin ki, sahil olar, qaya olmazdı...

Bir gün – başında yaşıl ot bitdi,
 Qayanın sərtliyi gözdən itdi.
 Bir gün – xəfif-xəfif dil açdı,
 ləpələr dalğaların üstünə muştuluğa qaçdı.
 Bir gün – üzü güldü,
 göylərdən yerə şəfəq süzüldü.
 Buludlar yuxudan oyandı, əsnədi:
 - Yaxşı, bəs Qayanın zirvəsini fəth edən o qaraltı nədi?
 Qartal!
 Qartal gəlmişdi Qayaya!

O gündən qartal Qayanın başında əzmlə durdu,
 özünə yuva qurdu,
 —«Mənəm bu Qayanın sahibi!» - dedi,
 onun hünərindən göy titrədi.
 O gündən hamı bir-birinə dəydi,
 Qayanın qarşısında küləklər baş əydi.
 dalğalar geri çəkildi,
 səmanın baxışları suya dikildi,
 ləpələr qorxacaq oldu,
 qısqanc buludların gözləri doldu.
 O gündən çəkildi Qayanın ələmi-yası.
 Ona bu möhtəşəm ad qoyuldu:
 «QARTAL QAYASI!»

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	3
Züheydə xanım	5
<i>Türkiyə Cümhuriyyətinin başçısı Mustafa Kamal Atatürkün anası</i>	
Zərifə Əziz qızı Əliyeva	6
<i>AMEA-nın həqiqi üzvü, tibb elmləri doktoru, professor, əməkdar elm xadimi</i>	
Mehriban Arif qızı Əliyeva	10
<i>UNESCO və İSESCO-nun xoşməramlı səfiri, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, millət vəkili</i>	
Tansu Çillər	13
<i>Türk dünyasının görkəmli dövlət və siyasi xadimi</i>	
Xurşid Banu Mehdiqulu xan qızı Natəvan	14
<i>Şairə, dövlət xadimi, İbrahimxəlil xanın nəvəsi</i>	
Aida Nəsir qızı İmanquliyeva	20
<i>Professor, görkəmli ərəbşünas alim</i>	
Əzizə Məmməd qızı Cəfərzadə	24
<i>Azərbaycan Respublikasının xalq yazıçısı, filologiya elmləri doktoru, ictimai xadim</i>	
Şövkət Məmməd qızı Məmmədova	30
<i>Keçmiş SSRİ-nin və Azərbaycanın xalq artisti, Konservatoriyanın professoru, Opera Teatrının direktoru</i>	
Şəfiqə İsmayıl bəy qızı Qaspiralı –	34
<i>Azərbaycanın və Türkiyənin ilk maarifpərvər qadınlarından, qadın hərəkatının görkəmli xadimi</i>	
Fatma Abbas qızı Rzayeva-Muxtarova	38
<i>Azərbaycanın xalq artisti</i>	
Məziyə Yusif qızı Davudova	43
<i>keçmiş SSRİ-nin xalq artisti</i>	
Əminə Umurzakova	47
<i>keçmiş SSRİ-nin və Qazaxıstanın xalq artisti</i>	
Mədinə Nurulla qızı Ələkbərzadə (Gülgün)	48
<i>Şairə, Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi</i>	
Nəsimə Cahangir qızı Zeynalova	53
<i>Azərbaycanın xalq artisti, Dövlət mükafatı laureatı</i>	
Irene Melikov	59
<i>Strasburq Universitetinin professoru</i>	
Lalə Şövkət Hacıyeva	60
<i>Milli Birlik Hərəkatının lideri, ictimai xadim, hüquq elmləri doktoru, professor</i>	
Zeynəb Yəhya qızı Xanlarova	66
<i>Keçmiş SSRİ-nin və Azərbaycanın xalq artisti, millət vəkili</i>	
Ələviyyə Hənifə qızı Babayeva	68
<i>Yazıçı, Azərbaycanın əməkdar mədəniyyət xadimi</i>	
Sona Muradova	73
<i>Keçmiş SSRİ-nin və Türkmənistanın xalq artisti</i>	
Pəriçöhrə (Səriyyə) Diqqəti	74
<i>Fransada modelyer-dizayner</i>	

Əminə Daşa qızı Dilbazi <i>Azərbaycanın xalq artisti, baletmeyster, pedaqoq</i>	80
Fatma Səhər <i>Türk xalqının qəhrəman qızı</i>	87
Həqiqət Əli qızı Rzayeva <i>Azərbaycanın xalq artisti</i>	88
Qeysər Seyfulla qızı Kaşiyeva <i>İlk azərbaycanlı rəssam qadın</i>	93
Bahar Əziz qızı Muradova – <i>Millət vəkili, Milli Məclis sədrinin müavini</i>	99
Tənzilə Yolçu qızı Rüstəmxanlı <i>Azəri-Türk Qadınlar Birləşməsinin sədri</i> "Azərittifaq"ın sədrinin birinci müavini	100
Səadət Qarabağlı <i>Jurnalist, publisist, üzeyirşünas</i>	105
Şövkət Feyzulla qızı Ələkbərova <i>Azərbaycanın xalq artisti</i>	108
Muvahhid Bedia <i>Türk aktrisası</i>	113
Leyla Ağalar qızı Bədərbəyli <i>Azərbaycanın xalq artisti</i>	114
Zəfərrə Nadir qızı Verdiyeva <i>Respublika Qadınlar Cəmiyyətinin sədri, AMEA-nın müxbir üzvü, professor</i>	120
Nevidə Gökaydın <i>Türk rəssamı</i>	125
Sara Bəbiş qızı Qədimova <i>Azərbaycanın xalq artisti</i>	126
Sara Qulamrza qızı Təbrizi <i>London «Kuindskuell» Genetik və Nevroloji xəstəxanasının rəhbəri, professor</i>	130
Gencer Leyla <i>Türk aktrisası</i>	134
Kübra Muxtar qızı Əliyeva <i>sənətsünəşliq elmləri doktoru, professor</i>	135
Qəməz Hacıqası qızı Almaszadə <i>Keçmiş SSRİ-nin və Azərbaycanın xalq artisti</i>	139
Pəriruh Pezeşki Pərsinəcad <i>Tokio Universitetinin professoru</i>	143
Fatma Qədir qızı Qədri <i>Azərbaycanın xalq artisti</i>	144
Rəhilə Mirələsgər qızı Həsənova <i>Azərbaycanın əməkdar artisti, "Sazçı qızlar" ansamblının ilk konsertmeysterlərindən biri</i>	148
İnan Afət <i>Türk romançısı</i>	152
Məşədxanım Sədulla qızı Nəmətova <i>AMEA-nın müxbir üzvü, tarix elmləri doktoru</i>	153
Kövsər Məhəmməd qızı Təriyverdiyeva <i>Yazıçı-publisist</i>	159

Şərifə Yavaş <i>«Beltürk» qəzetinin Genəl Yayım müdiri</i>	163
Hökümə Abbasəli qızı Qurbanova <i>Keçmiş SSRİ-nin xalq artisti</i>	164
Rübabə Xəlil qızı Muradova <i>Azərbaycanın xalq artisti</i>	168
Firəngiz Əlizadə <i>Professor, Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqı İdarə heyətinin katibi, Azərbaycan Respublikasının xalq artisti</i>	172
Fidan Əkrəm qızı Qasimova <i>Azərbaycanın xalq artisti</i>	174
Xuraman Əkrəm qızı Qasimova <i>Azərbaycanın xalq artisti</i>	174
Şölə Vətənahi <i>Nyu-York Universitetinin professoru</i>	177
Münəvvər Səməd qızı Kələntərli <i>Azərbaycanın əməkdar artisti</i>	178
Nəsrin Ərbil <i>Kərkük şairəsi</i>	181
Kerime Nadir <i>Türk yazarı</i>	182
Zəroş Mirzəbəyir qızı Həmzəyeva <i>Azərbaycanın xalq artisti</i>	183
Amaliya Əliş qızı Pənahova <i>Azərbaycanın xalq artisti</i>	188
Günay Kılıç <i>Azərbaycan-Türkiyə qadın təşkilatları arasında əməkdaşlığın inkişafına töhfələr verən xeyriyyəçi qadın</i>	192
Gülxar İbrahim qızı Həsənova <i>Azərbaycanın xalq artisti</i>	193
Zeynəb Hüseyn qızı Rzayeva <i>Respublika dərəcəli həkim, əməkdar idman xadimi</i>	200
Esin Emel <i>Türk-islam mədəniyyəti və sənət tarixi üzrə elmlər doktoru</i>	205
Ədilə Hacıqası qızı Hüseynzadə <i>Respublikanın ilk qadın bəstəkarlarından, əməkdar incəsənət xadimi</i>	206
İradə Mehdiqulu qızı Hüseynova – <i>Tarix elmləri doktoru, professor</i>	211
Nəna Xatun <i>Türk xalqının qəhrəman qızı</i>	215
Flora Ələkbər qızı Kərimova <i>Azərbaycan Respublikasının xalq artisti</i>	216
Məhluqə Ələsgər qızı Sadıqova <i>Azərbaycanın xalq artisti</i>	221
Esma İbrət <i>Türk xəttatı</i>	225
Firəngiz Abbas Mirzə qızı Şərifova <i>Azərbaycanın xalq artisti</i>	226

Xurşid Həsən qızı Ağayeva <i>Konservatorianın ilk prorektoru, musiqişünas, Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi.</i>	230
Fatma Aliyə xanım <i>ilk türk qadın romançısı və yazarı.</i>	234
Zərifə Teymur qızı Salahova <i>Azərbaycan Qadını Bakı Assosiasiyasının sədri, ilk miniatür kitab muzeyinin yaradıcısı.</i>	235
Səfiyə (Sona) xanım Tağıyeva <i>Bakı Müsəlman Xalq Xeyriyyə Cəmiyyəti idarə heyətinin sədri</i>	239
Məleykə Türel <i>Harvard Universitetinin professoru</i>	245
Afaq Süleyman qızı Məlikova <i>Azərbaycanın xalq artisti, Azərbaycan Dövlət Mahnu və Rəqs Ansamblının rəhbəri</i>	246
Elmira Teymur qızı Süleymanova <i>Ombudsman təşkilatının prezidenti, İnsan Hüquqları üzrə müvəkkil, professor</i>	250
Sabihe Qökçen <i>Türkiyənin ilk qadın təyyarəçisi</i>	253
Nigar Hüseyn qızı Şıxlinskaya <i>Topçu Zabitlər məktəbinin Qadınlar Komitəsinin başçısı, həkim</i>	254
Sevda Yusif qızı Məmmədallyeva <i>Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirinin müavini, AMEA-nın müxbir üzvü, professor</i>	259
Şərifə Ünverdi <i>Kıprızlı millət vəkili, tibb elmləri doktoru</i>	260
Səkinə Qulu qızı İsmayılova <i>Azərbaycanın xalq artisti</i>	261
Gültəkin Məlik qızı Əsgərova <i>Azərbaycanın Milli qəhrəmanı, tibb xidməti baş leytenantı</i>	265
Unutmayaq bu tarixi, insanlar!	266
Salatın Əziz qızı Əsgərova <i>Azərbaycanın Milli qəhrəmanı, jurnalist</i>	267
Şəfiqə Qulam qızı Axundova <i>Azərbaycanın xalq artisti, Şərqdə ilk opera yazan qadın bəstəkar</i>	268
Qənirə Ələsgər qızı Paşayeva <i>Millət vəkili, Milli Məclisin beynəlxalq münasibətlər və parlamentlərarası əlaqələr daimi komissiyasının üzvü</i>	271
Tomris Azəri <i>Amerikada fəaliyyət göstərən Azərbaycan – Amerika Cəmiyyətinin sədri</i>	274
Şəfiqə Hacıqası qızı Baxşəliyeva <i>Azərbaycan sirkinin ilk və sonuncu şahzadəsi</i>	276
Sürəyya Əhməd qızı Ağaoğlu <i>Publisist, hüquqşünas, Türkiyənin ilk qadın vəkili</i>	281

Röya Seyfəddin qızı Tağıyeva <i>Azərbaycan Xalqası və Xalq Tətbiqi Sənəti Dövlət Muzeyinin direktoru, sənətsünaslıq elmləri doktoru</i>	282
Türkan Şoray <i>Dünya şöhrətli türk kino aktrisası</i>	286
Elvira Asankulova <i>Qazaxıstan Respublikasının xalq artisti</i>	287
Barat Həbib qızı Şəkinskaya <i>Azərbaycanın xalq artisti</i>	288
Zülfiyə İsrailova <i>Özbəkistan Respublikasının xalq artisti, Beynəlxalq Dövlət mükafatı laureatı</i>	292
Zəhra Tahir qızı Quliyeva <i>Azərbaycan Respublikası Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin keçmiş sədri, tibb elmləri doktoru</i>	293
Xəlida Məmməd qızı Həsəlova <i>Yazıçı, dramaturq, əməkdar incəsənət xadimi,</i>	294
Həmidə Əhməd bəy qızı Məmmədquluzadə (Cavanşir) <i>Azərbaycanın ilk maarifpərvər qadınlarından biri</i>	297
Gülrona Qacar <i>Azərbaycan MEA Memarlıq və İncəsənət Universitetinin baş elmi işçisi</i>	298
Firuzə Seyfulla qızı Qacar <i>Azərbaycanın ilk ali təhsilli qızlarından biri</i>	299
Nəzirə Qulam qızı Şahmırza <i>Gürcüstan Respublikasının əməkdar həkimi olan ilk türk qadını</i>	300
Xədicə Qaibova <i>Azərbaycan muğamının fortepiano-da ilk ifaçısı</i>	300
Kövkəb Səfərəliyeva <i>Bülhül adına Orta İxtisas musiqi məktəbinin ilk direktoru</i>	301
Nigar Usubova <i>İncəsənət sahəsində ilk elmi işi müdafiə edən qadın</i>	301
Gülçöhrə Hüseyn qızı Məmmədova <i>Memarlıq və İnşaat Universitetinin rektoru, professor</i>	302
Züleyxa Həbib qızı Seyidməmmədova <i>Azərbaycanın ilk qadın təyyarəçilərindən</i>	304
Ayna Mahmud qızı (Musabəyova) Sultanova <i>Azərbaycanın ilk inqilabçı qadınlarından biri, dövlət və ictimai xadim</i>	311
Elmira Həbibulla qızı Şahtaxtinskaya <i>Azərbaycan Respublikasının xalq rəssamı</i>	307
Güllü Şirəli bəy qızı Sadıqova <i>türk qadını</i>	312

Saminə Hidayətqızı
(Sadıqova Saminə Hidayət qızı)
Yüz türk qadını
(Sarı sim. I kitab)
(Bakı–2012)

Dizayner

Vüqar Nağıyev

Operator

Nelya

Korrektor

Ramin Kazım

Çapa məsul

*Seyran Rzayev,
Kifayət Bağirova*

*Çapa imzalanmış 07.07.2012,
formatı 70x100 1/16, fiziki ç.v 20
təbaşirli kağız, Times qarnituru,
sifariş K70. Sayı 1000*

Kitab

«APOSTROFF»

(Tel: 050-313-07-06 / 012-432-51-04)

E-mail: akif0706@mail.ru)

*nəşriyyatında nəşrə hazırlanmış
və
ofset üsulu ilə çap olunmuşdur.*